

BOSNEGERS EN OVERHEID IN SURINAME

De ontwikkeling van de politieke
verhouding 1651-1992

With a summary in English

Ben Scholtens

BOSNEGERS EN OVERHEID IN SURINAME

*voor:
mijn moeder
en
Antoine Yessemba*

BOSNEGERS EN OVERHEID IN SURINAME

De ontwikkeling van de politieke verhouding 1651-1992

With a summary in English

Proefschrift

ter verkrijging van de graad van doctor aan de Katholieke Universiteit Nijmegen,
volgens besluit van het College van Decanen in het openbaar te verdedigen
op woensdag 25 mei 1994, des namiddags te 3 30 uur precies

door

Bernardus Petrus Canisius Scholtens

geboren op 10 juni 1954 te Almelo

Afdeling Cultuurstudies/Minov
Paramaribo

Promotor : Prof. Dr. G. Huizer
Co-promotor : Dr. J. Vernooij (Paramaribo)

Deze publikatie kwam tot stand met financiële ondersteuning van:
- Suriname Aluminium Company (Suralco) en de Ambassade van het Koninkrijk
der Nederlander

Foto omslag: grootopperhoofd Forster met J.A. Pengel (1963)
(foto-archief Nationale Voorlichtings Dienst)

© 1994 Afdeling Cultuurstudies/Minov, Paramaribo
ISBN 99914 1 015 5

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van
druk, microfilm, fotocopie op op welke andere wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke
toestemming van de uitgever.

No part of this book may be reproduced in any form, by print, photoprint, microfilm or any
other means, without prior permission from the publisher.

grafische verwerking vaco-press n.v., grafische industrie, Paramaribo

INHOUD

INLEIDING	7
BEGRIPPENLIJST	13
LIJST VAN AFKORTINGEN	14
1. VAN MARRONS TOT BOSNEGERS	15
1 1 Kolonisatie en bestuur 1651-1795	15
1 2 Slavernij en marronage	16
1 3 Vredesverdragen in de achttiende eeuw	19
1 4 Traditioneel bestuursstelsel	25
1 5 De niet-bevredigde Bosnegers	27
2. NIEUWE VREDESVERDRAGEN EN EMANCIPATIE	35
2 1 Bestuurlijke veranderingen 1795-1863	35
2 2 Vernieuwing vredesverdragen eerste helft negentiende eeuw	36
2 3 Opheffing beperkingen bewegingsvrijheid en Emancipatie	47
3. GRONDSTOFFENEXPLOITATIE EN VRACHTVAART: TOENEMENDE OVERHEERSCHEID 1863-1945	53
3 1 Bestuurlijke veranderingen 1863-1945	55
3 2 Houtkap	56
3 3 Bagasi-ten vrachtvaart	60
3 4 De Aluku een grensgeval-1	63
3 5 Vrachtvaardersstaking 1921	68
3 6 Gaama op het majje nieuwe overeenkomsten	78
3 7 "Beschavingswerk"	85
3 8 Integratie als beleid	89
3 9 Intermezzo Kielstra	94
3 10 Conclusie	97
4. DEFINITIEVE DOORBREKING ISOLEMENT	99
4 1 Bestuurlijke veranderingen 1945-92	99
4 2 Bosnegers en de nationale politiek	103
4 3 Onafhankelijkheid en nieuwe bestuurlijke structuren	109
4 4 De Aluku een grensgeval-2	119
4 5 Binnenlandse oorlog 1986-92	121
5. ONTWIKKELING BINNENLAND	128
5 1 Planning	128
5 2 Brokopondoproject	128
5 3 "Community Development" integratie en assimilatie	134
5 4 Verzorgings- of productiegebied	136
5 5 Grondbeleid	141
5 6 Urbanisatie en acculturatie	145
SUMMARY	147
BIJLAGEN 1 Lijsten van dignitarissen	155
2 Lijsten van ambtenaren	156
NOTEN	160
BIBLIOGRAFIE	219
LITERATUUR	220
PERSONENREGISTER	233
CURRICULUM VITAE	236

INLEIDING

Vanaf de kolonisatie van Suriname halverwege de zeventiende eeuw door Nederland hebben de politieke en sociaal-economische activiteiten van de overheid zich voornamelijk beperkt tot de smalle kuststrook. Het overgrote deel van het grondgebied, het zogeheten binnenland, onttrok zich vrijwel aan het gezichtsveld van de overheid. Het binnenland was het domein van de Indianen -de autochtone bevolking-, die als gevolg van de kolonisatie steeds verder werden teruggedrongen. Later werd het dat van de Marrons - ontvluchte slaven - en hun huidige nakomelingen, de Bosnegers. De afgelopen drie eeuwen hebben zich als het ware twee verschillende werelden in Suriname ontwikkeld. De Bosnegersamenlevingen stonden dan ook lange tijd bekend als "een staat in de staat" ⁽¹⁾. Met het verwerven van de staatkundige onafhankelijkheid in 1975 werd de Surinaamse overheid opgezaaid met deze koloniale erfenis die een tijdbom zou blijken te zijn.

Om diverse redenen raakte ik geïnteresseerd in een onderzoek (waarmee in 1986 werd aangevangen) naar de ontwikkeling van de verhouding van het traditionele bestuursstelsel van de Bosnegersamenlevingen tot de centrale overheid.

-In de nacht van 21 op 22 juli 1986 werd Suriname opgeschrikt door overvallen op militaire posten te Stolkertsijver en Albina van een groep gewapende Bosnegers, die al spoedig bekend kwam te staan als het Jungle Commando. Dit was het begin van de binnenlandse oorlog die pas met de sluiting van een vredesakkoord op 8 augustus 1992 formeel werd beëindigd. Alhoewel de strijd van het Jungle Commando verschillende oogmerken had, waaronder het herstel van de parlementaire democratie, plaatste hij tevens de ontwikkelingsproblematiek van het binnenland op de voorgrond. Tijdens de discussies bij de onderhandelingen over vrede tussen het Jungle Commando en de overheid werd onder meer de status van de in de koloniale tijd met de Marrons gesloten vredesverdragen ter sprake gebracht. Deze inmiddels sterk verouderde tractaten vormen tot op heden de grondslag voor de verhouding tussen de overheid en de Bosnegersamenlevingen.

-Na de militaire staatsgreep van 25 februari 1980 werden de vier vernieuwingen van de samenleving aangekondigd. Als uitloei van een van deze vernieuwingen, namelijk die van de politiek-bestuurlijke orde, trad in 1989 (de parlementaire democratie was intussen hersteld) de Wet op de Regionale Organen in werking, waarmee voor het eerst daadwerkelijke decentralisatie van bestuur, in de vorm van ressort- en districtsraden, tot stand kwam. Men kan zich afvragen hoe deze regionale organen zich zullen verhouden tot het traditionele bestuursstelsel van de Bosnegersamenlevingen.

-Sinds de jaren tachtig valt er een sterke toename van de internationale belangstelling voor de inheemse volken te constateren, getuige activiteiten van onder meer de Internationale Arbeidsorganisatie (I.L.O.), de Organisatie van Amerikaanse Staten en de Verenigde Naties. Het laatste orgaan heeft in 1993 uitgeroepen tot het Jaar van de Inheemse Volken. In Suriname kunnen zowel de Indianen als de Bosnegers tot de inheemse volken worden gerekend.

-De eenheidsstaat Suriname kent verschillende bestuursstelsels. Naast het nationale bestuursstelsel dat als zetel Paramaribo heeft, bestaan er in het binnenland de gezagsstructuren van de Indianen en de Bosnegers. Noch de grondwet van 1975, noch die van 1987 maakt melding van de binnenlandse bestuursstelsels. Dat deze laatste desalniettemin wel degelijk worden erkend, blijkt onder meer uit de toelagen die aan de dignitarissen worden toegekend, alsook uit het feit dat de dignitarissen bij uiteenlopende kwesties worden geconsulteerd door de overheid. Deze tegenstrijdige situatie wordt sinds kort door de regering erkend en de president heeft toegezegd dat de betreffende structuren zullen worden opgenomen in de grondwet. Suriname is verre van uniek in deze situatie. Er zijn tientallen landen die in een soortgelijke omstandigheid verkeren. Ter vergelijking wordt daarom in hoofdstuk 4.3 ingegaan op de ervaringen hiermee in het buurland Frans Guiana en in het Westafrikaanse land Ghana.

Gezien deze actuele ontwikkelingen die de politiek in en betreffende het binnenland in een stroomversnelling hebben gebracht, alsook vanwege de vele onduidelijkheden die er blijken te bestaan omtrent de verhouding van het traditionele bestuursstelsel van de Bosnegersamenlevingen tot de centrale overheid wordt in deze studie een historisch overzicht aangedragen van de ontwikkeling van deze verhouding. Ik beperk mij hierbij tot de Bosnegersamenlevingen en laat die van de Indianen, die zich weliswaar in een soortgelijke positie bevinden, buiten beschouwing, aangezien dat een apart onderzoek zou vereisen. De studie bestrijkt de periode

van 1651, de definitieve kolonisatie van Suriname, tot en met 1992, het jaar waan de binnenlandse oorlog formeel werd beëindigd door het sluiten van een vredesakkoord. De nadruk in het onderzoek ligt echter op de periode vanaf de afschaffing van de slavernij, de Emancipatie, in 1863 - de hoofdstukken 3, 4 en 5 -, mede omdat in andere publikaties (zie Bibliografie) reeds uitvoerig wordt ingegaan op het voorafgaande tijdperk. Aangezien ik met name geïnteresseerd ben in de ontwikkeling van de betreffende verhouding en daarbij wil ingaan op wijzigingen in het beleid, lijkt het me van belang ook deze vroege periode, zij het beknopt, in het onderzoek te betrekken. Alhoewel voornamelijk aandacht wordt besteed aan de politieke verhouding van Bosnegers en overheid, komen ook economische ontwikkelingen ter sprake daar waar deze van invloed waren op het beleid van de overheid. Gezien de ruime periode die deze studie bestrijkt, zal het duidelijk zijn dat ik niet uitputtend kan zijn en dat diverse onderwerpen niet of slechts zeer beknopt aan de orde zullen komen. Ik denk daarbij onder meer aan onderwijs en medische zorg. Evenmin wordt een geschiedschrijving van de diverse Bosnegersamenlevingen beoogd. Aangezien ik in dit onderzoek met name geïnteresseerd ben in het overheidsbeleid, zullen particuliere organisaties, zoals de kerkgenootschappen (zending en missie), slechts dan ter sprake komen wanneer deze worden betrokken in het beleid van de overheid. Zoals gesteld, betreft het een historische studie waarbij gebruik is gemaakt van de gangbare technieken en methoden van historisch onderzoek. Het gebruik van interviews - in deze studie overigens slechts op beperkte schaal - is inmiddels ook binnen de geschiedwetenschap ingeburgerd. Teneinde de historische ontwikkeling van de politieke verhouding van de overheid tot de Bosnegers tot haar recht te doen komen, is gekozen voor een verhalende en chronologisch-thematische behandeling van het onderwerp.

Er is een veelheid van publikaties over de Bosnegers verschenen, waarvan de meeste zijn geschreven door antropologen. De Noordamerikaanse antropoloog Richard Price stelde in 1976 een speciale bibliografie samen, waar ik dankbaar en intensief gebruik van heb gemaakt, en sindsdien zijn er nog tientallen nieuwe publikaties verschenen.⁽²⁾ Het aantal door historici geschreven publikaties over de Bosnegers is beduidend minder. De klassieke opvatting dat de studie van inheemse volken het domein zou zijn van antropologen is reeds geruime tijd achterhaald. Frappant is wat dit betreft mijn eerste ontmoeting met een voormalige minister van Regionale Ontwikkeling die, nadat hij begreep met een historicus van doen te hebben, zich enigszins argwanend opstelde. Toen korte tijd later het grootopperhoofd van de Saramaka, Aboikoni, overleed en de historicus Silvia de Groot een condoleancebrief zond, stuurde de betreffende minister deze door naar de pers, waarbij het dagblad *De Ware Tijd* er gemakshalve - en typerend - maar van uit ging dat De Groot een antropoloog was.⁽³⁾ De afgelopen decennia valt er een tendens te bespeuren waarbij een interdisciplinaire aanpak van onderzoek steeds meer opgeld doet en waarbij er regelmatig sprake is van "grensoverschrijding". Dit is mijns inziens een gelukkige ontwikkeling. Enkele van de beste recente historische studies over de Bosnegers zijn geschreven door antropologen, te weten Richard Price (1983a en 1990), Wim Hoogbergen (1985), Bonno Thoden van Velzen en Wilhelmina van Wetering (1988), zie voor deze en verder te noemen studies de Bibliografie.

Het moderne onderzoek naar de Bosnegersamenlevingen werd halverwege de jaren vijftig geïnitieerd door Rudolf van Lier.⁽⁴⁾ Tot de pioniers behoren Silvia de Groot, Andre Kobben, Bonno Thoden van Velzen, Wilhelmina van Wetering, Jean Hurault en Richard en Sally Price. Belangrijke aanzetten werden reeds in de jaren dertig gegeven door het Noordamerikaanse antropologenechtspaar Melville en Frances Herskovits. De belangrijkste historicus die zich met dit onderzoek bezighoudt, is Silvia de Groot. Ook in haar studies staan de betrekkingen tussen de overheid en de Bosnegers centraal. In enkele boeken en in een veelheid van artikelen heeft zij bepaalde perioden diepgravend geanalyseerd (met name 1963/1977 en 1969). Zoals gesteld, beoog ik met dit onderzoek een overzicht te presenteren van deze betrekkingen, waarbij tevens ruime aandacht wordt besteed aan de wat dit onderwerp betreft nog weinig bestudeerde na-oorlogse periode. De centrale vraagstelling is in hoeverre heeft de overheid een uitgesproken en consistent beleid met betrekking tot de Bosnegersamenlevingen, wat behelst dit beleid en hoe wordt er vanuit de Bosnegersamenlevingen op gereageerd, waardoor wordt dit beleid gemotiveerd, welke (eventuele) veranderingen heeft dit beleid ondergaan en onder invloed waarvan. Een belangwekkende publikatie die zich eveneens op dit vlak beweegt, is de studie uit 1990 van de jurist en tevens districtscommissaris van Sipaliwini, Richene Libretto. Zoals te verwachten, komen in diens publikatie naast bestuurlijke ook juridische vraagstukken aan de orde. Het is verder verheugend te mogen constateren dat er de afgelopen jaren ook een toenemend aantal door Bosnegers geschreven studies over het binnenland is

verschenen. Behalve de genoemde publikatie van Libretto valt te denken aan schrijvers als O Jozefzoon, A Pakosie, A Franszoon, T Polimé, E Landveld, A Mosis en C Hoop. Een omvangrijk onderzoek als het onderhavige moet zich beperkingen opleggen ten aanzien van het bronnenmateriaal. Ten grondslag aan dit onderzoek ligt een uitgebreide archief- en literatuurstudie die zowel in Suriname als in Nederland werd verricht. Het geraadpleegde bronnenmateriaal is voor een belangrijk deel afkomstig uit overheidsarchieven en vertolkt aldus met name de visie en de belangen van de overheid. Kritisch gebruik van dit materiaal biedt echter aanknopingspunten voor interpretatie van de opstelling van, in dit geval, de Bosnegers. Hun tot voor kort vrijwel schriftloze samenlevingen kennen een rijke en levendige mondelinge overlevering. Richard Price legde in "First-Time" (1983) op basis van mondelinge overlevering de ontstaansgeschiedenis van de Saramaka vast en maakte vergelijkingen met het door hem geraadpleegde archiefmateriaal. Lezing van de inleiding van zijn publikatie maakt duidelijk dat dit een arbeidsintensief onderzoek vereist. Bovendien beperkt het onderhavige onderzoek zich niet tot één, maar richt het zich op de Bosnegersamenlevingen. Om deze redenen wordt in dit onderzoek slechts op indirecte wijze gebruik gemaakt van de mondelinge overlevering. Wel is voor wat betreft de na oorlogse periode (hoofdstukken 4 en 5) een aantal interviews afgenomen. Het onderdeel Literatuur van de Bibliografie omvat zowel monografieën, (tijdschrift)artikelen en gepubliceerde bronnen, als ongepubliceerde werken, waaronder rapporten, scripties en proefschriften. Geraadpleegde periodieken worden niet apart vermeld. Voor deze studie zijn met name op ruime schaal enkele Surinaamse overheidsarchieven geraadpleegd. In het Centraal Archief Paramaribo (CAP), dat ook wel bekend staat als het 's Lands Archief en het Staatsarchief, waarin de meeste overheidsarchieven tot halverwege de jaren vijftig zijn ondergebracht, bevindt zich onder meer het door mij intensief geraadpleegde zogeheten Resolutie-archief. De naamgeving van dit archief is enigszins misleidend, omdat zich behalve resoluties en beschikkingen ook tal van andersoortige documenten in dit archief bevinden. In mijn annotatie spreek ik evenwel stevast van Resolutie/Beschikking. De recentere archieven bevinden zich onder andere op de diverse ministeries. Ten behoeve van dit onderzoek zijn voor het eerst de archieven van de ministeries van Binnenlandse Zaken en van Regionale Ontwikkeling alsook dat van het districtscommissariaat Sipaliwini intensief geraadpleegd. De archieven van de districtscommissariaten Marowijne en Brokopondo hebben de binnenlandse oorlog niet of nauwelijks overleefd. In diverse recente studies is gewezen op de alarmerende staat van de meeste van deze archieven, een noodkreet die ik van ganser harte onderschrijf. Tijdens mijn onderzoek werd ik opgeschrikt door het afbranden van diverse historische panden en archieven. In gejaagd tempo maakte ik bevroesd elke dag mijn gang naar de archieven. In de diverse regeringsverklaringen wordt weliswaar lippendienst bewezen aan de zaak van de archieven, maar in de praktijk blijken er bijvoorbeeld wel prestigieuze sporthallen te kunnen worden gebouwd, maar een adequaat beheer en een passende opslag van de archieven laat tot op de dag van vandaag op zich wachten. In het algemeen moet verder helaas worden geconstateerd dat de meeste archieven die zijn ondergebracht in het CAP nog nauwelijks zijn geïnventariseerd en dus moeilijk toegankelijk zijn.

De opzet van deze studie is als volgt. Elk hoofdstuk, op 5 na, begint met een kort overzicht van de bestuurlijke situatie in het land in de betreffende periode. Paragraaf 4 van hoofdstuk 1 geeft een ideaaltypische schets van het traditionele bestuursstelsel van de Bosnegersamenlevingen. De beide eerste hoofdstukken hebben een inleidend karakter en bestrijken de periode 1651 - 1863. Ingegaan wordt achtereenvolgens op de slavernij, de marronage, de vredesverdragen die de overheid in de achttiende en negentiende eeuw sloot met enkele groepen Marrons en verder de zogeheten niet-gepacificeerde Marrons. Aangezien relatief veel is gepubliceerd over deze periode, zijn deze beide hoofdstukken voornamelijk gebaseerd op literatuur en in mindere mate op archiefmateriaal. De nadruk in dit onderzoek ligt op de periode na de afschaffing van de slavernij in 1863. Het uitgebreide derde hoofdstuk concentreert zich op de grondstoffenexploitatie gedurende de periode 1863 - 1945 en op de belangrijke rol die Bosnegers daarbij vervulden. Ingegaan wordt op de resulterende intensivering van het contact tussen het kustgebied en het binnenland en de effecten daarvan op de Bosnegersamenlevingen. De beide laatste hoofdstukken behandelen de na-oorlogse periode, waarbij respectievelijk een aantal politieke ontwikkelingen en het ontwikkelingsbeleid van de overheid aan de orde komen. Tevens wordt ter vergelijking in hoofdstuk 4 kort ingegaan op de verhouding van de centrale overheid tot de inheemse bestuurssystemen in Frans Guiana en in Ghana. Tenslotte worden onnodige overlappingen te vermijden, fungeert uit oogpunt van efficiëntie de Samenvatting in het Engels (Summary) tevens als evaluatie van de gepresenteerde onderzoeksgegevens. In twee

Bijlagen worden lijsten - met overigens diverse hiaten - van dignitarissen en ambtenaren gegeven⁽⁵⁾.

Ten aanzien van enkele gehanteerde begrippen wil ik het volgende opmerken. In navolging van de meeste (nederlandstalige) studies over de Bosnegers wordt in dit onderzoek gesproken van "negers" en "blanken", waarbij ik me bewust ben van de gevoelswaarde van deze woorden en van het feit dat er recent een tendens bestaat om analoog aan de Engelse terminologie te spreken van "zwarten" en "witten". Soortgelijk bestaat er bij zwarten in Suriname een voorkeur om te spreken van Creolen in plaats van negers en sinds kort wordt er ook wel gesproken van Afro-Surinamers. Taal vormt een weerspiegeling van de samenleving en als zodanig zijn de meeste talen, zowel westerse als andere, bijvoorbeeld vrouw- en zwart-onvriendelijk. De vervanging van het ene woord door het andere op zich zal hier weinig verandering in brengen en verder heeft zowel het woord neger als het woord zwart een pejoratieve klank. Bovendien heeft het woord neger etymologisch herleid geen andere betekenis dan zwart. De keuze voor het eveneens aan de Engelse terminologie ontleende Afro-Surinamers, zowel voor Creolen als Bosnegers, is wellicht een betere. Vooralsnog houd ik mij aan de gangbare terminologie.

Het begrip Marrons, afgeleid van het Spaanse cimarron, dat op zich weer van Arowakse origine is, wordt in deze studie alleen in zijn historische betekenis gebruikt. Met dit begrip werd oorspronkelijk loslopend en verdwaald vee aangeduid. Later werd het ook gebruikt voor ontvluchte Indiaanse slaven en vervolgens ook voor ontvluchte zwarte slaven. Alhoewel er dus ook "rode" Marrons waren, wordt in deze studie, tenzij specifiek vermeld, gedoeld op ontvluchte zwarte slaven. Sinds het sluiten van de vredesverdragen worden de Marrons aangeduid als Bosnegers. Tot op heden wordt dit begrip ook in hun eigen talen gebruikt; reden waarom ik in deze studie hiervoor een keuze heb gemaakt. In de jaren vijftig werd uit politieke en nationalistische overwegingen vanuit het kustgebied het begrip Boslandcreolen geïntroduceerd; het beoogde de lotsverbondenheid van de Creolen en de Bosnegers te benadrukken. Het begrip Boslandcreolen heeft in het kustgebied, ook onder de daar woonachtige Bosnegers, ruime ingang gevonden. Bosnegers in het binnenland daarentegen staan er gereserveerd tegenover en wensen juist te benadrukken dat zij, in tegenstelling tot de Creolen, hun vrijheid bevochten hebben; in het algemeen kan de Bosnegers een zeker chauvinisme niet ontzegd worden. Sinds enige jaren proberen sommige jongerenorganisaties wederom het begrip Marrons ingang te doen vinden. In tegenstelling tot in het Nederlands wordt in het Engels in het algemeen gesproken van "Maroons". De oorspronkelijke bevolking van Suriname, de Indianen, duidt zichzelf sinds kort liever aan als de Inheemsen. Aangezien er in Suriname twee inheemse bevolkingsgroepen wonen en er aldus verwarring zou ontstaan, houd ik mij ook hier aan de gangbare terminologie.

Suriname telt zes Bosnegervolken die samen ongeveer tien procent van de bevolking uitmaken, die traditioneel gevestigd zijn aan de bovenloop van de grote rivieren en waarvan naar een ruwe schatting de aantallen anno 1992 zijn⁽⁶⁾:

- 1) Saramaka: 24.000; aan de Suriname Rivier; grootopperhoofd Songo (1991); residentie Asindoo. Zij ontleen hun naam aan de Saramacca Rivier via welke een deel van hun voorouders naar hun uiteindelijke woongebied aan de Boven-Suriname vluchtte;
- 2) Ndyuka: 24.000; aan de Tapanahoni-, Marowijne-, Cottica- en Commewijne River en aan de Sara Kreek; grootopperhoofd Gazon (1966); residentie Diitabiki. Over de herkomst van hun naam bestaan diverse versies. Een mythisch verhaal stelt dat toen deze Marrons hun eerste vaste woongebied bereikten zij daar een vogel aantroffen die hen aan Afrika herinnerde en een geluid maakte dat op "ndyuka" leek; de aldaar aanwezige kreek werd hiernaar vernoemd. In het kustgebied wordt het begrip Dyuka in drieërlei betekenis gebruikt, namelijk voor het betreffende Bosnegervolk, voor de Bosnegers in het algemeen en als scheldnaam, waarbij het woord wordt ontleed in "Dyu" (Jood) en "ka" (poep). Een andere naam voor dit volk, die voornamelijk in het kustgebied wordt gebruikt, is Aukaners. Deze naam is afgeleid van de aan de Boven-Suriname gelegen houtplantage Auka, van waaruit de onderhandelingsdelegaties van de overheid vertrokken naar de Dyuka Kreek, een zijtak van de Marowijne Rivier, om daar in 1760 een vredesverdrag met deze groep Marrons te sluiten. Sindsdien werden zij de bevredigde Bosnegers van achter Auka genoemd. Ook het woongebied van de Ndyuka werd in het verleden aangeduid als Auka. In hun eigen taal spreken de Ndyuka ook wel van Okanisi⁽⁷⁾;
- 3) Matawai: 2.500; aan de Saramacca Rivier; grootopperhoofd Oscar Lafanti (1981); residentie Pusugrunu. Er wordt ook wel gesproken van Matuariërs. Vroeger stonden zij vooral bekend als de Beku- en Musinganegers, verwijzend naar twee van de eerste opperhoofden:

Beku en Musinga. De naam Matawai is afgeleid van de Indiaanse benaming van de kreek in het brongebied van de Saramacca Rivier waar deze groep Marrons zich ophield, namelijk de Matawari Kreek ⁽⁸⁾;

- 4) Paramaka: 2.500; aan de Marowijne Rivier; grootopperhoofd Jan Levi (1993); residentie Langatabiki. Zij ontleen hun naam aan de Paramacca Kreek, een linker zijtak van de Marowijne Rivier, waar zij een groot deel van de negentiende eeuw gevestigd waren;
- 5) Aluku: 2.500; aan de Lawa- en de Marowijne Rivier; grootopperhoofd Joachim-Joseph Adochini (1992); residentie Maripasoula (voorlopig). Zij staan ook bekend als de Boni. Beide zijn namen van hun eerste opperhoofden. Als enige grootopperhoofd wordt dat van de Aluku beëdigd door de Frans Guianese overheid. De Surinaamse Aluku, die voornamelijk wonen in de voormalige residentie Cottica aan de Lawa Rivier, vallen buiten zijn gezag. Hun hoofdkapitein is Marius Pecti (1983);
- 6) Kwinti: 500; aan de Coppename- en Saramacca Rivier; werden vroeger ook wel vernoemd naar één van hun eerste opperhoofden, namelijk de Kofimakanegers. Later werd ook wel gesproken van Coerintiërs en Corantijnnegers, waarvan de naam Kwinti is afgeleid. De Coppename-Kwinti staan onder het gezag van hoofdkapitein Matheus Marcus (1978) die als standplaats Witagron heeft. De Kwinti die aan de Saramacca Rivier wonen vallen onder het gezag van het grootopperhoofd van de Matawai.

Van zowel de Saramaka als de Ndyuka woont een paar duizend mensen permanent in Frans Guiana. Van de Aluku, die als enige groep in meerderheid de Franse nationaliteit bezit, woont ongeveer negentig procent in Frans Guiana. Sinds de jaren tachtig hebben een paar duizend Bosnegers zich in Nederland gevestigd. Anno 1992 woont naar ruwe schatting nog ongeveer de helft van de Bosnegers in de traditionele woongebieden ⁽⁹⁾.

In Suriname worden verschillende Bosnegertalen gesproken. Uit pragmatische overwegingen is voor de in deze studie gebruikte begrippen gekozen voor het Saramakaans. Het zou namelijk voor de doeleinden van dit onderzoek te ver voeren en bovendien verwarrend werken om gebruik te maken van de verschillende talen en bovendien heb ik in een eerdere studie (Scholtens, B. et al., 1992) het Saramakaans reeds gehanteerd. Bij de spelling van het Saramakaans wordt gebruik gemaakt van die welke is ontwikkeld door het Summer Institute of Linguistics (Glock, N., 1984). De gebruikte Saramakaanse begrippen zijn cursief gedrukt. Een Begrippenlijst geeft nadere uitleg. Aangezien in het Saramakaans de meervoudsvorm wordt aangegeven via het lidwoord kan de gebruikte titulatuur van de dignitarissen, te weten *gaama* (grootopperhoofd) en *basia* (assistent van het dorpshoofd) zowel één als meerdere personen aanduiden. Bij de meeste namen van personen zijn de eventuele diacritische tekens weggelaten. In de weinige gevallen waarbij gebruik is gemaakt van het Sranantongo, de lingua franca van Suriname, wordt dit aangegeven met aanhalingstekens. De spelling van de toponiemen is overeenkomstig het besluit van de Surinaamse Kartografische Commissie van 31 januari 1980, No. 62 (Archief Centraal Bureau voor Luchtkartering). In enkele gevallen is echter gekozen voor de spelling in een Bosnegertaal, bijvoorbeeld Asindoo (Asidonopo). Toponiemen van Surinaamse origine volgen de spelling van het Sranantongo, bijvoorbeeld "Dyumu".

Uiteenlopende personen en instanties zijn mij behulpzaam geweest bij dit onderzoek. De Afdeling Cultuurstudies van het ministerie van Onderwijs en Volksontwikkeling in Suriname heeft mij zowel de ruimte als de faciliteiten verleend om dit onderzoek te verrichten. Additionele financiële ondersteuning werd verkregen van de Zusters van Liefde van Tilburg, waarvoor ik hen bijzonder erkentelijk ben. De Surinaamse Aluminium Company en de Ambassade van het Koninkrijk der Nederlanden bedank ik voor de verschaftte financiële ondersteuning bij de realisatie van deze publikatie. Het initiatief tot dit onderzoek is genomen door mijn promotor Prof. dr. G. Huizer die mij samen met de co-promotor, Dr. J. Vernooij, te allen tijde bijstond met raad en advies en het aandragen van materiaal. De verschillende geraadpleegde archieven en bibliotheken verschaften mij welwillend toegang en medewerking. Prof. dr. H.U.E. Thoden van Velzen, Dr. S.W. de Groot, Dr. K.M. Bilby, Dr. W.S.M. Hoogbergen en Prof. dr. R. Price toonden grote belangstelling voor het onderzoek, droegen materiaal aan en verschaften waardevolle adviezen. Dolf Ralim ben ik erkentelijk voor het door hem verrichte speurwerk in het foto-archief van de Nationale Voorlichtingsdienst. Annette Tjon Sie Fat van de Afdeling Vertalingen van het ministerie van Onderwijs en Volksontwikkeling wil ik bedanken voor de vertaling van de Samenvatting in het Engels. Een woord van dank eveneens aan het Centraal Bureau Luchtkartering voor het vervaardigen van de opgenomen kaart. Een speciaal woord van dank wil ik richten tot Mr. H.R.M. Libretto, die niet alleen zelf mateloos geïnteresseerd is

in het onderhavige onderwerp, getuige mede zijn recente publikatie, maar die mij tevens te allen tijde terzijde stond met adviezen en informatie en die een eerdere versie van deze tekst voorzag van kritisch commentaar. Een speciaal woord van dank eveneens aan mijn voormalige collega Andre Mosis die tijdelijk participeerde in dit onderzoek ⁽¹⁰⁾. Bijzonder erkentelijk ben ik ook Drs. E. Moor die haar kritische oog over het Nederlandse taalgebruik liet gaan. Tevens een woord van dank aan Dr. ir. J. Wekker die een eerdere versie van deze tekst van kritisch commentaar voorzag. Verder wil ik allen hartelijk dank zeggen die bereid waren tot één of meerdere interviews: Dr. J. Adhin, J. Afiankoi, C. Alendy, Drs. U.E. Aron, A. Awagi, R. Brunswijk, J. van Dillenburg, Dr. F.E. Essed, J. Gadden, M.M. Koordijk, grootopperhoofd O. Lafanti, G. Leidsman, Mr. H.R.M. Libretto, R. Pansa, R.M. Pinas, E. Redan, E.S. Rensch, K. Slooten, M. Soe Agnie, Th. Strijder, Ing. H.E. Thompson, F. Verneuil, S. Vreede en Drs. H.E. Wesenhagen. De verantwoordelijkheid voor mogelijk resterende onvolkomenheden berust uiteraard geheel bij mij. Tenslotte wil ik deze studie opdragen aan Antoine Yessembe die mijn ogen opende voor het binnenland en aan mijn moeder voor haar niet aflatende morele ondersteuning.

BEGRIPPENLIJST

bakaa blanke, buitenstaander, westers, westerling

basia assistent van een dorpshoofd, afgeleid vanbastiaan, de zwarte slavenopzichter op eenplantage

bee matrilineage unilineaire verwantengroep, waarbij de verwantschap in vrouwelijke lijn wordt gerekend en waarvan de leden de onderlinge verwantschap precies kunnen aangeven (letterlijk buik)

faaka pau heiligdom met één of meerdere stokken waaraan doeken gebonden, waar de voorouders worden vereerd

fi pau kabiteni dorpshoofd (kapitein) met vredesstok

gaama grootopperhoofd

gaama fu matu opperhoofd in het bos

gaan gadu Grote God

kee wosu lijkenhuis

konde dorp

kunu wraakgeest

kuutu vergadering, palaver

lanti dorpsbestuur, overheid, volk

lo matriclan unilineaire verwantengroep, waarbij de verwantschap in vrouwelijke lijn wordt gerekend en waarvan de herkomst dateert uit de periode van de marronage, de onderlinge verwantschap is vaag

obia magisch afweer/geneesmiddel

pisi wijk in een dorp

soi eed, zweren

wisi zwarte magie, heksenij

AFKORTINGEN

ABP Archief Bisdom Paramaribo
Algemene Bosneger Partij
ABZ Archief Ministerie van Binnenlandse Zaken
ADS Archief Districtscommissariaat Sipaliwini
AEBGS Archief Evangelische Broedergemeente Suriname
AGS Archief Gouverneur van Suriname Kabinet Geheim
ARA-1/-2 Algemeen Rijksarchief Den Haag, Eerste Afdeling/Tweede Afdeling
ARO Archief Ministerie van Regionale Ontwikkeling
BLO Bureau Landelijke Opbouw
BO bestuursopzichter
BSA/BSB Bronnen voor de Studie van Afro-Surinaamse Samenlevingen/Bosneger Samenlevingen
BTLV Bijdragen tot de Taal-, Land- en Volkenkunde van Nederlandsch-Indie
CAP Centraal Archief Paramaribo (staat ook bekend als 's Lands Archief en Staatsarchief)
CESWO Centrum voor Economisch en Sociaalwetenschappelijk Onderzoek
CIB Commissariaat voor de Inlandsche Bevolking
DA '91 Democratisch Alternatief '91
DC(-M) Districtscommissaris (van Marowijne)
DNA De Nationale Assemblée
DW De West
DWT De Ware Tijd
ENWI Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indie
EvS Encyclopedie van Suriname
GB Gouvernementsblad
GS Gouvernementssecretaris
HBKS Handelingen en Bijlagen Koloniale Staten
HBNA Handelingen en Bijlagen De Nationale Assemblée
HBSG Handelingen en Bijlagen Staten-Generaal
HBSS Handelingen en Bijlagen Staten van Suriname
ICAU Instituut voor Culturele Antropologie Rijksuniversiteit Utrecht
JC Jungle Commando
KGS Kabinet Gouverneur Suriname
KIT Koninklijk Instituut voor de Tropen, Amsterdam
KITLV Koninklijk Instituut voor Taal-, Land- en Volkenkunde, Leiden
KTPI Kerukanan Tulodo Pranatan Ingi
KV Koloniaal Verslag
LBB Dienst 's Lands Bosbeheer, afdeling van het ministerie van Natuurlijke Hulpbronnen
ms manuscript
MvK Ministerie van Kolonien
NDP Nationale Democratische Partij
NL Nationaal Leger
NMR Nationale Militaire Raad
NPS Nationale Partij Suriname
NWIG Nieuwe West Indische Gids
OAS Oud Archief Suriname
oc opere citato
PALU Progressieve Arbeiders en Landbouwers Unie
PAS Pater Ahlbrinck Stichting
PBP Progressieve Bosneger Partij (sinds 1987 Plattelands Bewoners Partij)
PNP Progressieve Nationale Partij
PNR Partij van de Nationalistische Republiek
PG Procureur-generaal
RvP Raad (Hof) van Politie en Criminele Justitie
SB Secretarisbrief
SPS Stichting Planbureau Suriname
SSM Stichting Surinaams Museum
SV Surinaams Verslag
SvS Sociëteit van Suriname
TA Tucajana Amazonas
TKNAG Tijdschrift van het Koninklijk Nederlandsch Aardrijkskundig Genootschap
VHP Vooruitstrevende Hervormings Partij
WIG West Indische Gids
WIP West Indisch Plakaatboek
z.j /z.pl zonder jaar/zonder plaats

1. VAN MARRONS TOT BOSNEGERS

1.1. Kolonisatie en bestuur 1651-1795

Terwijl de Europese expansietochten reeds in de vijftiende eeuw op gang kwamen en Columbus al in 1492 voet aan wal zette in het werelddeel dat al spoedig bekend stond als Amerika, zou het nog tot 1651 duren eer Suriname definitief werd gekoloniseerd ⁽¹⁾ Het moeilijk toegankelijke tropische regenwoud en de modderige wilde kust van de Guyana's oefenden aanvankelijk blijkbaar weinig aantrekkingskracht uit op de kolonistoren, die zich in eerste instantie richtten op gebieden die snellere exploitatiemogelijkheden leken te bieden, zoals de eilanden van het Caraïbisch gebied en kort daarop de Indianenrijken van Midden- en Zuid-Amerika waar goud en zilver voorkwamen De belangstelling voor de Guyana's nam pas toe vanaf eind zestiende eeuw, toen naast Spanje en Portugal als initiatiefnemers van de koloniale expansie ook andere Europese mogendheden zoals Engeland, Frankrijk en Nederland zich op het strijdtoneel vertoonden Tevens doemden in deze periode mythische verhalen op over een verondersteld goudmeer, Parima, in de binnenlanden van de Guyana's, waar een prins, El Dorado, zich dagelijks zou laten bepoedren met stofgoud ⁽²⁾

Alhoewel de Guyana's waren ingelijfd door Spanje ondernam dit land weinig initiatieven om het gebied nader te koloniseren Na enkele mislukte vestigingspogingen van Engelsen en Fransen in de eerste helft van de zeventiende eeuw, werd Suriname in 1651 definitief gekoloniseerd vanuit het overbevolkte eiland Barbados door Francis Willoughby, graaf van Parham In zijn kielzog kwamen Engelse planters met slaven en werd het plantagesysteem geïntroduceerd Het is waarschijnlijk dat de Engelsen bij hun aankomst behalve Indianen - de oorspronkelijke bewoners van het land die zichzelf tegenwoordig liever Inheemsen noemen - tevens Marrons van eerdere, mislukte, kolonisatiepogingen aantroffen

Gedurende de Engelse periode (1651-67) kwamen er circa 175 plantages tot ontwikkeling die voornamelijk gelggen waren aan de Suriname, Boven-Commewijne en Para Rivier Afgezien van de Indianen bedroeg het inwonertal ongeveer 4 000, onder wie zo een 2 500 slaven In deze periode arriveerden ook de eerste Joden die zich vestigden te Joden Savanne en die speciale privileges verkregen ⁽³⁾

Terwijl eerdere kolonisatiepogingen mede mislukten door het verzet van de Indianen, moet het succes van Willoughby onder andere verklaard worden door het bondgenootschap dat hij wist te sluiten met de Caraïben tegen de andere Indianengroepen en de Marrons ⁽⁴⁾ Tijdens de korte periode van het Engels bestuur werd de basis gelegd voor de slavenplantagemaatschappij die door de Nederlanders verder zou worden uitgebouwd

Gedurende de tweede Engels-Nederlandse oorlog (1665-67) werd Suriname in 1667 veroverd voor de provincie Zeeland door Abraham Crijnsen Bij de in hetzelfde jaar gesloten Vrede van Breda en, na nieuwe geschillen met Engeland, bij de Vrede van Westminster van 1674 werd de verovering van Suriname door Nederland bevestigd Als oostgrens gold de Sinnamary Rivier en de westgrens werd vooralsnog onbepaald ten westen van de Coppename Rivier vastgesteld ⁽⁵⁾ Zonder acht te slaan op de rechten van de autochtone bevolking, de Indianen, werd Suriname door Europese mogendheden gesticht als een kunstmatige creatie met als louter bedoeling er zoveel mogelijk gewin ten behoeve van het moederland uit te slaan, als een wingewest dus

Op de verovering door Nederland volgde een instabiele periode op zowel politiek als economisch gebied, waaraan pas een einde kwam toen in 1682-83 het bestuur over de kolonie werd geregeld Zeeland, als een van de provincies van de Republiek der Verenigde Nederlanden, eiste aanvankelijk Suriname voor zichzelf op Aangezien Zeeland niet bij machte bleek om Suriname adequaat te besturen, werd de kolonie bij octrooi van 1682 verkocht aan de West Indische Compagnie (WIC), die een jaar later samen met de stad Amsterdam en de familie Van Aerssen van Sommelsdijck de Sociëteit van Suriname (SvS) vormde, die tot 1795 in naam van de Staten-Generaal van de Republiek de kolonie zou besturen Het octrooi functioneerde als een soort grondwet en verschafte Suriname een bescheiden mate van autonomie Het hoogste gezag in de kolonie werd gevormd door de gouverneur, die werd bijgestaan door de Raad van Politie en Criminele Justitie, waarin de kolonisten waren vertegenwoordigd Aan gezien de kolonisten niet zelden andere belangen hadden dan de Sociëteit, zouden zich regelmatig conflicten voordoen tussen de Raad en de gouverneur

Alhoewel de kolonie centraal werd bestuurd vanuit Paramaribo, bestond er vanaf het begin een verdeling in districten oftewel divisies Het toezicht in de divisies lag aanvankelijk in

handen van een zogeheten jurator en vanaf halverwege de achttiende eeuw bij een heemraad. Deze functionarissen waren verantwoordelijk verschuldigd aan de gouvernementssecretaris (GS). Het aantal divisies nam toe van vijf in 1669 tot tien in 1795.⁽⁶⁾

1.2. Slavernij en marronage

De Nederlanders, die in Brazilië reeds ervaring hadden opgedaan met het plantagesysteem, breidden, dankzij hun kennis op het terrein van inpoldering, in Suriname het plantagegebied uit tot de kuststrook. De effecten van de Engelse exodus die volgde op de verovering - tussen 1667 en 1679 daalde het aantal blanken van 1 500 tot 500 - werden vanaf de invoering van de bovenvermelde bestuursstructuur geleidelijk overwonnen en het aantal plantages dat in 1671 was afgenomen tot 107 nam weer toe tot 148 in 1686. Dit aantal zou stijgen tot ongeveer 700 eind achttiende eeuw, waarna het aantal sterk afnam gedurende de negentiende en de twintigste eeuw.⁽⁷⁾

In navolging van andere landen in het Caraïbisch gebied en van Brazilië werd ook in Suriname voor de factor arbeid gebruik gemaakt van slaven. In tegenstelling tot in enkele Engelse gebieden is in Suriname op slechts zeer geringe schaal gebruik gemaakt van blanke contractanten, onder meer als soldaten.⁽⁸⁾ Alhoewel volgens ruwe schattingen het aantal Indianen in Suriname rond 1600 circa 70 000 bedroeg, zijn zij, waarschijnlijk gezien de mede elders opgedane ervaringen, nauwelijks ingezet als slaven. Ook het door hen gevoerde verzet zal hiertoe hebben bijgedragen. Overigens nam hun aantal gezien met name de gevoeligheid voor ziekten die zij via Europeanen en slaven opliepen snel en drastisch af.⁽⁹⁾ Teneinde over voldoende arbeidskracht te kunnen beschikken, werden op grote schaal zwarte slaven aangevoerd uit West-Afrika. In totaal zouden er tussen 1668 en 1823 ongeveer 213 000 slaven worden aangevoerd.⁽¹⁰⁾ Tijdens de afschaffing van de slavernij in 1863 waren hier, exclusief de Bosnegers, niet meer dan 33 000 van overgebleven. Er vond met andere woorden, in tegenstelling tot in bijvoorbeeld de Verenigde Staten, geen natuurlijke aanwas plaats van de slavenpopulatie. Verantwoordelijk hiervoor waren de hoge mortaliteit en de lage fertiliteit, hetgeen uiteraard niet los gezien kan worden van de extreme arbeidsomstandigheden op de plantages.⁽¹¹⁾

De aangevoerde slaven waren aanvankelijk bovendien voornamelijk mannen. Om het slavenbestand op peil te houden moest er dus voortdurend aanvoer plaatsvinden met als gevolg dat tot halverwege de achttiende eeuw zo een 90 procent van de slaven in Afrika was geboren.⁽¹²⁾ Pas in de negentiende eeuw, toen het systeem van slavernij toenemend onder druk kwam te staan - in 1808 werd de slavenhandel verboden -, ging men zich meer bekommeren om een natuurlijke aanwas van de slavenbevolking. Als gevolg van de voortdurende aanvoer van slaven had het plantagegebied nauwere banden met Afrika dan de Marrongemeenschappen. Van de Saramaka bijvoorbeeld was rond 1770 reeds 99 procent geboren in Suriname.⁽¹³⁾ Het aantal slaven nam toe van 3 226 in 1684 tot 12 000 in 1713 tot 37 835 in 1752 en bereikte een hoogtepunt van 60 000 in de jaren 1770, waarna het aantal geleidelijk afnam.⁽¹⁴⁾ Bij de blanken bestond een voortdurende vrees voor het overwicht aan slaven. Gedurende de achttiende eeuw was de verhouding gemiddeld 1 blanke op 25 slaven.⁽¹⁵⁾

De slaven die naar Suriname werden vervoerd hadden een bijzonder heterogene achtergrond en bovendien vonden er tussen 1651 en 1800 verschuivingen plaats in aanvoergebieden. Het meest constant was de aanvoer uit Loango, de streek tussen de Congo Rivier en Kameroen, waar de Bantu woonden en dat gedurende de gehele periode een kwart tot een derde van het aantal slaven leverde. Het tweede gebied, de Slavenkust, min of meer het huidige Togo en Benin, waar de Ewe, Fon en Yoruba woonden, leverde tussen 1651 en 1730 ongeveer 40 tot 50 procent van het aantal slaven. De Goudkust, het huidige Ghana, met de Akanvolken, leverde de eerste helft van de achttiende eeuw ongeveer een derde van het aantal slaven. De Bovenwindse Kust tenslotte, min of meer Liberia en de Ivoorkust, leverde in de tweede helft van de achttiende eeuw ongeveer 40 procent van het aantal slaven. Bij dit laatste gebied wordt aangetekend dat een deel van deze slaven werd aangevoerd via de Goudkust. We zien dus dat er geleidelijk een verschuiving westwaarts optrad. Het is belangrijk deze percentages te combineren met aantallen, aangezien de piek van de aanvoer van slaven lag tussen 1730-80.⁽¹⁶⁾

Deze verschuivingen in aanvoergebieden alsook het feit dat het oude plantagegebied zich hoger gelegen aan de rivieren, onder andere de streek rond Joden Savanne, bevond, terwijl pas vanaf eind zeventiende eeuw, dankzij betere inpolderingstechnieken, plantages in het kustgebied werden aangelegd, zijn van invloed op de samenstelling en de cultuur van de verschillende Marrongroepen.⁽¹⁷⁾ De beide oudste groepen, de Saramaka en de Matawai, ontvluchtten de plantages tussen 1680 en 1720.⁽¹⁸⁾ Zoals we aangaven, kwamen in deze periode de slaven

voornamelijk van de Slavenkust, het gebied van de Yoruba, Ewe en Fon. Bovendien ontvluchtten deze twee groepen voor een groot deel het oude plantagegebied waar veel Portugese (Sefardische) Joden waren gevestigd. De formatieperiode van de Ndyuka (Aukaners) en van een deel van de Aluku (Boni) begon aanvang achttiende eeuw, de periode waarin de aanvoer van slaven uit de Goudkust met haar Akanvolken en later uit de Bovenwindse Kust sterk toenam. Intussen verschoof ook het centrum van het plantagegebied van de bovenlopen van de rivieren geleidelijk meer naar het kustgebied. Verder was bij de formatie van de Ndyuka en meer nog bij die van de Aluku, de Kwinti en de Paramaka het percentage Creolen onder de slaven groter dan in de periode toen de Saramaka en de Matawai de plantages ontvluchtten. Dergelijke factoren verklaren mede de verschillen die er bestaan tussen de diverse Bosneger-gemeenschappen, bijvoorbeeld wat betreft taal.

De heterogene samenstelling van de slavenpopulatie verklaart mede het snelle creoliseringsproces. Zo werd de basis voor het Sranantongo als lingua franca reeds gelegd tijdens de korte Engelse bestuursperiode. De slaven werden zoveel mogelijk verspreid over de diverse plantages, waardoor niet zozeer de etnische banden als wel de plantage het referentiekader werd.⁽¹⁹⁾ Op basis van de heterogene Afrikaanse achtergronden en een zekere mate van beïnvloeding door de Indianen en de Europeanen ontstond in een dynamische Surinaamse context een geheel nieuw en uniek type Afro-Amerikaanse samenleving, waarbij de slavenmaatschappij en de Marrongemeenschappen een verschillende ontwikkeling doorliepen.⁽²⁰⁾

De slavenmaatschappij met haar erbarmelijke arbeidsomstandigheden en ontkenning van de menselijke waardigheid van de slaven kende als inherente reactie daarop het verzet. Centraal hierbij stond de drang naar vrijheid en zelfstandigheid en het behoud van de persoonlijkheid en de integriteit. Het verzet kon verschillende vormen aannemen, waarbij zowel de persoonlijkheid van de betrokkenen als de uiteenlopende omstandigheden waarin zij verkeerden een rol speelden. De reacties van de slaven op hun arbeidsomstandigheden liepen sterk uiteen en varieerden van volledige onderwerping, aanpassing, simuleren van ziekte, vergiftiging, abortus, zelfmoord, sabotage en kleine marronage tot opstanden en marronage. Diverse factoren waren van invloed bij het uitbreken van opstanden. Behalve de arbeidsomstandigheden speelde de verhouding van het aantal slaven tot het aantal blanken een rol. Verder de verhouding Creolen (geboren in Suriname) en zoutwaternegers (geboren in Afrika). Van invloed waren eveneens de organisatie en het leiderschap onder de slaven. Tenslotte leende zich de geografische situatie in Suriname bijzonder goed voor marronage.⁽²¹⁾

Er waren verschillende manieren waarop marronage plaatsvond. Men kon rechtstreeks de plantage ontvluchten naar een bestaande groep Marrons. Ook kon men bij een overval op een plantage geroofd worden. Verder was er de marronage in clappes, waarbij individuele gevluchte slaven zich nabij de plantage ophielden, de zogeheten 'kapuweriman', vervolgens verder trokken en zich verenigden in kleine groepjes 'schuldners', die uiteindelijk de stap tot de echte marronage zetten.⁽²²⁾

Marronage vond plaats overal in Amerika waar er slavernij bestond. Slechts in enkele gevallen slaagden de Marrons er in duurzame gemeenschappen te stichten, zoals in bijvoorbeeld Suriname, op Jamaica en het beroemde Palmares in Brazilië. Algemene slavenopstanden waren incidenteel, bijvoorbeeld in Berbice in 1763 en in Saint Domingue in 1792 onder leiding van François Toussaint l'Ouverture. In Suriname vond slechts in één geval een opstand plaats op meerdere plantages, te weten in 1757 aan de Tempati Kreek.⁽²³⁾

Gezien de gunstige geografische situatie in Suriname vond marronage hier meestal plaats in kleine groepjes. Volgens berekeningen deserteerden er gemiddeld per jaar zo een 300 slaven, waarvan er binnen een jaar, veelal uit eigen beweging, circa 200 terugkeerden. De kleine marronage.⁽²⁴⁾ Het aantal Marrons nam toe van 700 in 1680 tot 7.000 in 1780. Gemiddeld bedroeg het aantal Marrons ongeveer tien procent van het slavenbestand.⁽²⁵⁾

De overheid nam diverse stappen om de marronage een halt toe te roepen. In eerste instantie zag ze de marronage als een verantwoordelijkheid van de planters zelf, die dan ook regelmatig, verenigd in een zogeheten Burgerwacht, de achtervolging inzetten. Rond 1730, toen het aantal Marrons inmiddels sterk was toegenomen, alsook het aantal door hen ondernomen overvallen op plantages, ging de overheid er toe over militaire expedities op touw te zetten. Behalve dat deze expedities erg kostbaar waren en weinig resultaat opleverden, wezen ze bovendien de slaven de wegen naar de Marrons. Ter afschrikking werden er zware straffen op marronage ingesteld. Officieel stond hierop de doodstraf, maar dat betekende uiteraard eveneens vernietiging van kapitaal. Met name tijdens de Boni-oorlogen zag het koloniaal bestuur zich

genoodzaakt om alle registers open te trekken en zijn defensie-apparaat flink uit te breiden. Er werden enkele nieuwe militaire eenheden opgericht, waaronder het bijzonder effectieve Korps Vrije Negers, de zogeheten "redimusu". Vanuit Europa werd een grote legermacht vrijwilligers (huurlingen) aangevoerd en ten oosten van het plantagegebied werd een militaire beschermingsgordel, het Kordon, aangelegd. Een andere strategie van het gouvernement bestond uit het toepassen van een verdeel- en heerspolitiek, in welk kader ook de vredesverdragen werden gesloten.⁽²⁶⁾

De marrongemeenschappen ontwikkelden zich in een voortdurende oorlogssituatie, hetgeen uiteraard hun politieke en sociaal-economische organisatie sterk beïnvloedde. Een ander gevolg hiervan was de vrijwel permanente migratie.⁽²⁷⁾ Pas vanaf de vredesverdragen ontstonden er omstandigheden waaronder er aan een stabielere opbouw van de samenleving gewerkt kon worden. De Marrons leefden niet in een volledig isolement, maar stonden in regelmatig contact met de overige bevolkingsgroepen. Zowel het contact met de slaven als dat met de Indianen verliep wisselvallig en de reacties varieerden sterk.⁽²⁸⁾

Marronage vond plaats vanaf de introductie van de slavernij tot aan de Emancipatie in 1863. Een jaar voor de afschaffing van de slavernij werd er nog een laatste militaire expeditie uitgezonden.⁽²⁹⁾

Zoals gesteld vluchtten de slaven over het algemeen in kleine groepjes of individueel. Daarnaast waren er ook in bepaalde perioden gunstige omstandigheden voor marronage op grotere schaal. Hierbij valt te denken aan de vrij chaotische periode die volgde op de Nederlandse verovering in 1667, aan de Indianenoorlog (1678-86), aan de Franse inval onder leiding van Cassard in 1712, aan de Tjampati-opstand van 1757 en aan de eerste Boni-oorlog (1765-76).⁽³⁰⁾

De ontstaansgeschiedenis van de diverse marrongemeenschappen, die verder buiten het kader van deze studie valt, vond, zoals gesteld, plaats tegen de achtergrond van een permanente oorlogssituatie, die tevens de oorzaak van de voortdurende migratie was. We zagen dat de marronage verschillende vormen kon aannemen. Kleine groepen Marrons, die aanvankelijk verbleven nabij de plantages, waarvan ze afhankelijk waren voor tal van benodigdheden, verwijderden zich geleidelijk aan verder van het plantagegebied. Op hun trek zuid, oost- en westwaarts kwamen ze in aanraking met andere groepen Marrons, waarmee ze zich al dan niet verbonden. Reeds tijdens de formatiefase van deze gemeenschappen vond de sociale organisatie plaats op basis van het kenmerkende matrilineaire verwantschapssysteem.⁽³¹⁾ Groepen Marrons, die hun geschiedenis herleidden via een of meerdere al dan niet fictieve stammoeders tot een bepaalde plantage of tot nabijgelegen plantages, groeiden uit tot zogeheten *lo* oftewel matrilineclans, die vrij autonoom opereerden en die elk hun eigen leiders hadden, de zogeheten *gaama fu matu*. Dergelijke *lo* zouden zich uiteindelijk verbinden tot afzonderlijke volken. De formatieperiode van de verschillende groepen Marrons viel samen met de oorlogssituatie waarin zij zich bevonden. Pas vanaf de vredesverdragen ontstonden de condities voor een evenwichtiger ontwikkeling van de Bosnegersamenlevingen. Zowel binnen als tussen de verschillende groepen verliep deze formatieperiode ongelijk. De geschiedenis van de twee oudste groepen, de Saramaka en de Matawai, liep tot aan het met hun gesloten vredesverdrag van 1762 min of meer parallel. Vanaf circa 1680 ontvluchtten de Saramaka het oude plantagegebied gelegen aan de Suriname Rivier, met name bij de Joden Savanne, waar veel Portugese/Sefardische Joden gevestigd waren. De eerste grote opstand vond plaats in 1690 toen kort daarvoor ontsnapte slaven hun lotgenoten bevrijdden van de plantage van Immanuel Machado aan de Cassewinica Kreek. Hier liggen de wortels van de Matjau-*lo*.⁽³²⁾ De diverse groepen Marrons die uiteindelijk de Saramaka en de Matawai zouden vormen, trokken in het gebied tussen de Suriname- en de Saramacca Rivier geleidelijk aan zuidwaarts.⁽³³⁾ Het begin van de geschiedenis van de Ndyuka en van een deel van de Aluku moet rond de aanvang van de achttiende eeuw worden geplaatst, waarbij vooral de Franse aanval onder leiding van Cassard in 1712 van belang was.⁽³⁴⁾ Bij de Ndyuka valt de geschiedenis van zowel de Oto- als de Misidyan-*lo* te herleiden tot het oude plantagegebied aan de Suriname Rivier. Daarna kregen ze vooral aanvulling uit het Commewijne- en Cotticaagebied, waarbij met name gedacht kan worden aan de Tjampati-opstand van 1757.⁽³⁵⁾ De geschiedenis van het andere deel van de Aluku en van de Kwinti en de Paramaka begint pas rond 1760.⁽³⁶⁾

1.3. Vredesverdragen in de achttiende eeuw

Gezien de verwoestende effecten van de continue en steeds grotere vormen aannemende marronage op de plantage-economie, alsook vanwege het geringe effect dat de diverse strafmaatregelen en de militaire expedities van de overheid sorteerden, zag het koloniaal bestuur er zich halverwege de achttiende eeuw uiteindelijk toe gedwongen om met de grootste groepen Marrons vredesverdragen te sluiten, waarmee hun vrijheid werd erkend en gelegaliseerd. De overheid was intern ernstig verdeeld over het sluiten van deze verdragen, die nauwelijks voortvloeiden uit humanitaire overwegingen, maar die eerder moeten worden gezien als een noodoplossing, als een vorm van verdeel- en heerspolitiek. Halverwege de achttiende eeuw was het aantal Marrons toegenomen tot een kleine 6 000.⁽³⁷⁾

Zoals we reeds zagen ontstonden de eerste groepen Marrons reeds in de zeventiende eeuw. Uit de Engelse periode zijn bekend de Kondi Marrons onder leiding van Jermes, die zich in het Paragebied ophielden.⁽³⁸⁾ Een andere groep, onder leiding van een zekere Ganimet, die zich eveneens in het Paragebied ophield, verbond zich tijdens de Indianenoorlog (1678-86) tijdelijk met de Indianen in hun strijd tegen de overheid. Na de verovering van hun sterkte in 1681 werd deze groep Marrons richting Saramacca Rivier verdreven.⁽³⁹⁾

Aangezien de kolonie als gevolg van de Indianenoorlog en het verzet van de Marrons haren ondergang nabij was,⁽⁴⁰⁾ ging gouverneur Van Aerssen van Sommelsdijck (1683-88) er toe over om in 1686 vrede te sluiten met drie groepen Indianen, te weten de Caraïben, de Arowakken en de Warraus, en kort daarop tevens met de Kondi-Marrons die vervolgens richting Coppename Rivier trokken.⁽⁴¹⁾ Van deze eerste vredesverdragen, de zogeheten "konkordari"⁽⁴²⁾, die in de archieven niet te vinden zijn, is slechts bekend dat zij de betrokkenen de vrijheid verschaften.⁽⁴³⁾

De Kondi-Marrons, die zich vermengden met de Caraïben aan de Coppename Rivier en die sindsdien bekend stonden als de Karbugers, werden in de achttiende eeuw door de overheid ingezet tegen zowel de Matawai als de Kwinti. Over deze Karbugers is verder weinig bekend, in de literatuur worden zij vermeld tot 1836.⁽⁴⁴⁾

Vredesverdragen met Marrons werden niet alleen in Suriname gesloten, maar ook in onder meer Brazilië, Mexico, op Jamaica en Cuba.⁽⁴⁵⁾

In de loop van de achttiende eeuw ondernam het koloniaal bestuur drie halfslachtige en mislukte pogingen om met de Saramaka vrede te sluiten. De eerste poging werd ondernomen door gouverneur K. de Cheusses (1728-34) tijdens wiens bestuur de strijd tegen de Marrons sterk opleefde. In ruim een jaar vaardigde hij zeven militaire expedities uit. Tijdens een van de aanvallen van de Marrons was zijn eigen plantage Berg en Dal aan de Boven-Suriname, het doelwit. In 1731 ondernam De Cheusses een vergeefse poging tot een generaal pardon (van de doodstraf). In feite betrof het hier geen echte poging tot het sluiten van vrede.⁽⁴⁶⁾

Een tweede mislukte poging vond plaats in 1749 tijdens het bestuur van gouverneur J. Mauricius (1742-51), die de Marrons vergeleek met een hydra die moest worden vernietigd. Aangezien dit niet mogelijk bleek stelde Mauricius voor om via een verdeel- en heerspolitiek met een deel van de Marrons, met de degen in de vuist, vrede te sluiten, op soortgelijke wijze als de Engelsen dat in 1738-39 met twee groepen Marrons op Jamaica hadden gedaan.⁽⁴⁷⁾ Er werd een expeditie uitgevaardigd onder leiding van luitenant Creutz, die, na negen dorpen van de Saramaka te hebben vernietigd, een staakt het vuren overeenkwam met Adu, de afgevaardigde van het Matjau-clanhoofd Dabitata Ajako.⁽⁴⁸⁾ Het ontwerp vredesverdrag regelde onder andere de beëindiging van de vijandelijkheden en de erkenning van de vrijheid van de Marrons, het uitleveren van ontvluchte slaven, hun woongebied, hun handelsrelaties met het plantagegebied en een autonome opvolgingsprocedure van de opperhoofden.⁽⁴⁹⁾ De vrede mislukte uiteindelijk door sabotage zowel van de zijde van de planters, die er in meerderheid tegen waren en die aandrongen op uitroeiën van het 'gespuis', als van de kant van de Saramaka, die er ook verdeeld tegenover stonden en bij wie vooral het clanhoofd Samsam een omstreken rol speelde. Een voortijdig afgevaardigde expeditie in 1750 onder leiding van de militairen Knelke, Picolet en Arnalous Mensch, ter effectivering van de vrede, zou nooit terugkeren.⁽⁵⁰⁾

Een derde mislukte poging werd ondernomen in 1755, toen op initiatief van de roemruchte medicijnman Kwasi een expeditie werd georganiseerd onder leiding van kapitein Hentschel. Kwasi zou deze expeditie hebben moeten bekopen met een afgesneden oor.⁽⁵¹⁾

Het mislukken van de vredespogingen met de Saramaka leidde tot een hervatting van de strijd

In 1757 vond de grootste slavenopstand uit de geschiedenis van Suriname plaats, waarbij een kleine 300 slaven van zes houtplantages aan de Tempati Kreek betrokken waren. Zij voegden zich bij een groep Marrons die onder leiding stond van een zekere Labi (Arabi) waarmee zij al geruime tijd contact hadden en die gevestigd was ten zuiden van de Tempati Kreek. Deze twee groepen zouden samen met de Marrons onder leiding van een zekere Pamu, die gevestigd waren aan de Dyuka Kreek, de Ndyuka vormen.

Tijdens enkele overvallen op plantages, onder meer op Palmeneribo aan de Suriname Rivier in 1758, lieten de Marrons in het Engels geschreven briefjes achter, waarin zij het gouvernement voorstelden om vrede te sluiten. Deze briefjes waren geschreven door de Tempati-Marron Boston Band (Adyaka), die op Jamaica was geboren en die op de hoogte was van de daar met de Marrons gesloten vredesverdragen. In feite betaalden de Ndyuka de overheid aldus met gelijke munt: immers ook hun vredesvoorstel werd aangeboden met 'de degen in de vuist' ⁽⁵²⁾

Als gevolg van de Tempati-opstand nam de bezorgdheid van de overheid over de verdediging van de kolonie toe, alsook over de verhouding van het aantal blanken tot het aantal slaven. Gouverneur W. Crommelin (1757-68) deed een voorstel om vanwege hun godsdienst vervolgde protestantse Fransen aan te trekken, alsook vrije zwarten uit Jamaica en Guinea. Dit laatste omdat men geen hoge dunk had van de blanken bij de verdediging van de kolonie. Ook werden plannen gelanceerd om een korps van vrijgekochte slaven op te richten, hetgeen uiteindelijk pas in 1772 zou geschieden ⁽⁵³⁾

De Tempati opstand vormde de directe aanleiding tot het vredesverdrag met de Ndyuka. Er waren vier expedities nodig om hiertoe het pad te effenen. Als reactie op het voorstel tot onderhandelen van de Marrons werd op 30 juli 1759 een expeditie onder leiding van de burgerkapitein J. R. Zobre uitgevaardigd om nader poolshoogte te nemen. De expeditie had een brief gericht aan Boston bij zich en was vergezeld van de slaven Kofi - een vriend van Boston - en Charlestown. Tijdens deze expeditie kwam men tot een principe-overeenkomst met de Marrons en er werd een voorlopige wapenstilstand gesloten. Uit de gegevens van de Marrons kwam naar voren dat de groep van Labi samen met de Tempati-Marrons zes dorpen bewoonde en dat hun aantal ongeveer 2.000 bedroeg ⁽⁵⁴⁾

Kort daarop, 16 september 1759, vertrok een tweede expeditie, onder leiding van J. Abercrombie en J. R. Zobre, wederom vergezeld van Kofi en Charlestown, die intussen waren vrijgegeven. Deze missie had een conceptvredesverdrag van veertien artikelen bij zich plus een Instructie (van negen artikelen) die haar de bevoegdheid gaf om met de Marrons over deze artikelen te onderhandelen en verder geschenken en een stok met vergulde knop voor het opperhoofd Labi. Tevens had de delegatie ter referentie het vredesverdrag dat op Jamaica was gesloten bij zich. Uit artikel 8 van de Instructie blijkt dat de Marrons meenden dat zij een apart verdrag met de Joden zouden sluiten. De delegatie moest hun duidelijk maken dat ook de Joden, als ingezetenen van de kolonie, betrokken waren bij ditzelfde vredesverdrag ⁽⁵⁵⁾. Bij de Marrons werden de onderhandelingen geleid door Labi, die werd voorgesteld als het opperhoofd. Tevens waren aanwezig vertegenwoordigers van de Tempati-Marrons. De groep van Pamu, vertegenwoordigd door zijn broer Dyaki, was weliswaar aanwezig, maar hield zich op verzoek van Labi op de achtergrond ⁽⁵⁶⁾. Het voorstel van Abercrombie om een afvaardiging van de Marrons het vredesverdrag te laten sluiten te Joden Savanne of te Paramaribo werd door Labi afgewezen. De Marrons toonden zich ontevreden over de meegebrachte goederen - spiegeltjes en dergelijke in plaats van de gewenste geweren en munitie - en eisten dat er een nieuwe lijst van goederen zou worden opgesteld. Afgesproken werd dat deze goederen na ongeveer een jaar zouden worden afgeleverd gedurende welke periode een wapenstilstand zou gelden. Ontvluchte slaven die zich in deze tijd tot hen voegden, beloofden zij te zullen uitleveren. Tijdens de onderhandelingen stelden de Marrons zich zeer zelfverzekerd op. Boston toonde zich uitermate ontevreden over de goederen en hij stelde dat de Marrons probleemloos de Tempati onder controle konden nemen. Een andere hoofdman bracht naar voren dat de blanken gezien hun mishandeling van de slaven en het wangedrag van de directeuren zelf verantwoordelijk waren voor de marronage. Het clanhoofd Kwaku stelde dat zij gezien deze vredesonderhandelingen zouden afzien van een geplande overval op enkele plantages nabij Joden Savanne. Tevergeefs probeerde Abercrombie nog nadere informatie te verkrijgen omtrent het lot van de expeditie. Knelke uit 1750. Labi beloofde tenslotte dat hij zou trachten ook de Saramaka te betrekken bij de vrede. Het bleek dat er regelmatige contacten bestonden tussen de Ndyuka en de Saramaka ⁽⁵⁷⁾

Tijdens een derde expeditie, wederom geleid door Zobre, in januari - februari 1760, werd de ontmoetingsplaats voor het sluiten van de vrede vastgesteld. Zobre die voorzien was van een

begeleidende Instructie had tevens geschenken bij zich, waaronder deze keer ook het door de Marrons felbegeerde kruut, dat bij de onderhandelingen tijdens de vorige expeditie nog een struikelblok was geweest. Mochten de Marrons bereid zijn om gijzelaars, de zogeheten ostagiers oftewel "pantiman", af te staan, dan zou overwogen worden om hun meer kruut te verschaffen alsook om eventueel de militaire post te Auka op te heffen. Zobre moest tevens informeren naar de contacten met de Saramaka en nagaan of dezen ook betrokken konden worden in de vrede.⁽⁵⁸⁾

Enkele maanden later, september 1760, vertrok de vierde expeditie, voorzien van de beloofde goederen, naar de Dyuka Kreek. Deze missie, die onder leiding stond van majoor E. Meijer en waarvan ook Abercrombie en Zobre alsook Kofi en Charlestown deel uitmaakten, reisde via de plantage Auka aan de Boven-Suriname en arriveerde op 1 oktober in het kamp Sorg en Hoop.⁽⁵⁹⁾ aan de Steen Kreek, een zijstroompje van de Dyuka Kreek. Het conceptvredesverdrag dat deze delegatie bij zich had, bestond uit veertien artikelen en een begeleidende Instructie gaf haar de bevoegdheid om met de Marrons over deze artikelen te onderhandelen. De delegatie had tevens een kopie van het vredesverdrag van Jamaica bij zich.⁽⁶⁰⁾ Alhoewel bij de Marrons de onderhandelingen voornamelijk geleid werden door Labi en Boston, was nu ook de groep van Pamu erbij betrokken. Tijdens de diverse bijeenkomsten stelden de Ndyuka zich op als zelfverzekerde onderhandelaars en ze lieten zich duidelijk gelden als gelijke partners. Bij zes van de veertien artikelen plaatsten ze kanttekeningen. Ze stelden dat er zich sinds het begin van de onderhandelingen geen nieuwe Marrons bij hen hadden gevoegd (artikel 5). Ten aanzien van het in de toekomst uitleveren van ontvluchte slaven stelden ze hieraan geen gevolg te kunnen geven in geval er sprake was geweest van mishandeling en evenmin voelden ze zich geroepen om Marrons te achtervolgen (artikel 6). Het afstaan van een aantal ostagiers stuitte eveneens op problemen (artikel 12). Een poging tot inbreuk op hun rechtssysteem, onder meer de eis dat ter dood veroordeelden zouden worden uitgeleverd aan het gouvernement, werd afgewezen (artikelen 11 en 13). Wat betreft de aanleg van een weg wilden ze eerst meer vertrouwd raken met de blanken (artikel 14).

De onderhandelingskracht van de Ndyuka blijkt wel uit het feit dat het uiteindelijke verdrag dat op 10 oktober 1760 werd gesloten, afwijkt van het concept en slechts negen artikelen telt. Met name de kwestie van de ostagiers leidde tot grote problemen. De overheid zag hen als een soort onderpand vandaar dat in het Sranantongo ook wel wordt gesproken van 'pantiman' - voor het geval zich alsnog problemen met de Marrons mochten voordoen. Dit punt was het enige waarop de overheidsdelegatie volgens de haar meegegeven Instructie niet mocht toegeven en het leidde er bijna toe dat de missie mislukte. Meijer ging, terwijl er nog geen overeenkomst over deze kwestie was bereikt, desondanks vast over tot het sluiten van het verdrag en het overhandigen van de goederen. Uiteindelijk kwam men tot een compromis en stonden de Marrons tijdelijk enkele gijzelaars af. Op de plantage Auka, waar intussen bezorgde leden van de Raad van Politie waren gearriveerd, werd het vredesverdrag bekrachtigd en werd overeengekomen dat enkele gijzelaars zouden meegaan naar de stad. Daar werd tijdens de op 27 oktober gehouden vergadering van de Raad van Politie in aanwezigheid van enkele Ndyuka dignitarissen het verdrag geaprobeerd en geratificeerd.⁽⁶¹⁾

Aangezien de Ndyuka stelden onbekend te zijn met de wijze waarop de delegatie de eed aflegde, vonden zij dat deze tevens moest worden gezworen volgens hun traditie. Van elk van de aanwezige clanhoofden en van de overheidsdelegatieleden werden via een sneetje met een scheermes in de linkerarm enkele druppels bloed opgevangen met een witte linnen doek, die werd uitgewrongen in een kalebas gevuld met water. Vervolgens werd de eed uitgesproken dat dit bloed ieder die de vrede verbrak met de dood zou treffen, waarna hun priester verklaarde dat de aarde degene niet kon dragen die het beloofde niet nakwam. Vervolgens werd door beide partijen feest gevierd tot de volgende ochtend. Pamu gaf de delegatie nog een witte vlag mee die namens hem aan de gouverneur moest worden overhandigd.⁽⁶²⁾

Samengevat luiden de negen artikelen van het met de Ndyuka op 10 oktober 1760 gesloten vredesverdrag als volgt:

- 1) wat gebeurd is wordt vergeven en vergeten en vanaf heden zijn zij vrije mensen,
- 2) zij zijn vrij zich te vestigen waar ze willen, maar na kennisgeving aan en goedkeuring door het gouvernement en mits minstens tien uren varen verwijderd van het plantagegebied, tevens mogen ze hout bewerken,
- 3) ze moeten ontvluchte slaven uitleveren en ontvangen hiervoor een premie van tien tot vijftig gulden,

- 4) indien het gouvernement daartoe het verzoek doet, moeten ze steun bieden bij het opsporen van ontvluchte slaven en bij het weerstand bieden aan opstanden op plantages, de bevriende vrije Indianen dienen ze ongemoeid te laten,
- 5) ook in geval van een buitenlandse aanval zullen ze, na een verzoek daartoe, de overheid dienen te steunen en zich te plaatsen onder het bevel van de gouverneur of van een andere bevelhebber,
- 6) bij het overlijden van grootopperhoofd (*gaama*) Labi moeten ze het gouvernement informeren over diens opvolger, waarna het bestuur toestemming verleent en hem de waardigheidstekens verschafft, indien ze iets nodig hebben, mogen ze een afvaardiging van vijf tot zes man naar de stad sturen, van wie de leider als vrijpas een stok met zilveren knop met daarop het jaartal 1759 zal ontvangen,
- 7) ze mogen handel drijven met het plantagegebied, maar niet in grotere groepen dan tien tot twaalf man, bovendien moeten ze zich steeds eerst aanmelden bij de gouverneur,
- 8) betreft eventuele problemen met blanken,
- 9) betreft de uitlevering van enkele gijzelaars ter bekrachtiging van de vrede ⁽⁶³⁾

Met het sluiten van dit vredesverdrag promoveerden de Ndyuka van "gespuis" tot de bevredigde Bosnegers van achter Auka" (vandaar dat ook wel wordt gesproken van Aukaners) De vreugdestemming in het kustgebied over de gesloten vrede komt tot uitdrukking in het volgende uit deze periode daterende lied ' Arabi na Pambo ben senni njoesoe Soesoeteri' No broko hatt'i o alla joe kondre de na reti kaba ⁽⁶⁴⁾

De belangrijkste elementen voor de Ndyuka uit dit verdrag waren dat hun vrijheid werd erkend en dat hun een zekere mate van autonomie werd toegekend Voor het gouvernement was vooral van belang dat het bevrijd werd van een binnenlandse vijand, dat de bewegingsvrijheid van de Ndyuka aan banden werd gelegd en dat dezen verplicht werden ontvluchte slaven uit te leveren Ten aanzien van het grondgebied is het verdrag vaag Slechts het gebied ten opzichte van de plantagesamenleving werd afgebakend Het woongebied van de Ndyuka werd niet nader omschreven en de mogelijkheid werd zelfs opengelaten dat zij zich elders zouden vestigen Wat betreft de eigen rechtspraak valt het op dat niet alleen de beperking hiervan zoals neergelegd in conceptartikel 13 is vervallen, maar dat dit hele artikel is weggelaten, zodat er in het uiteindelijke verdrag niets is opgenomen over dit onderwerp Opvallend is dat in het verdrag de periodieke levering van goederen door de overheid niet is opgenomen ⁽⁶⁵⁾ Van hetgeen in artikel 5 bepaald werd ten aanzien van steun bij een eventuele buitenlandse aanval is door het gouvernement slechts eenmaal gebruik gemaakt, namelijk tijdens de vierde Nederlands-Engelse oorlog (1780-84) Toen men in 1781 een Engelse aanval vreesde werden 46 Bosnegers geplaatst op een redoute nabij fort Nieuw Amsterdam ⁽⁶⁶⁾ Terwijl artikel 9 wel melding maakt van door de Marrons te leveren gijzelaars, wordt in het verdrag niet gesproken van de door de overheid bij hen te plaatsen posthouder, die zij eveneens als een gijzelaar beschouwden Deze posthouders waren veelal oud-militairen en werden verondersteld toezicht over de Bosnegers uit te oefenen en toe te zien op de naleving van de vredesverdragen Over het algemeen lieten hun kwaliteiten nogal te wensen over en genoten zij weinig aanzien bij de Bosnegers Als assistent hadden ze een of twee bijleggers De eerste posthouder bij de Ndyuka, de Duitser, sergeant A C L Frick, die verbleef te Bongodoti, aan de Dyuka Kreek, hield het er slechts een jaar (1762-63) vol ⁽⁶⁷⁾ Ten aanzien van de bestuurlijke organisatie van de Ndyuka vermeldt het verdrag slechts de positie van het grootopperhoofd In navolging van de Jamaicaanse vredesverdragen uit 1738-39 had het gouvernement liever een grotere controle gehad op de opvolgingsprocedure, dit bleek echter niet haalbaar ⁽⁶⁸⁾

Zoals we zagen was het formatieproces bij de Ndyuka nog gaande tijdens de vredesonderhandelingen De spanningen tussen de verschillende groepen uitten zich al direct na het sluiten van het verdrag Bij artikel 6 van dit verdrag werd Labi van de Dikan-lo, bij wie zich in 1757 de Tempati-Marrons hadden aangesloten, door het gouvernement erkend als het eerste grootopperhoofd van de Ndyuka De eerste Marrons die zich aan de Dyuka Kreek hadden gevestigd, omvatten onder meer de Oto- en de Misidyan-lo en zij stonden onder leiding van Pamu, de zoon van de stammoeder van de Ndyuka, Abenkina Het opperhoofd Boston formuleerde het tijdens de vredesonderhandelingen als volgt "Pamo die het Land toebehoort, Araby die op Jouka woond ⁽⁶⁹⁾ De strijd om het *gaama*-schap werd in 1762 beslecht ten gunste van Pamu, Labi overleed in 1766 ⁽⁷⁰⁾ De spanningen tussen deze groepen zouden ten grondslag liggen aan het onderscheid dat tot op heden bestaat tussen de opo (bovenstroomse) en de bilo (benedenstroomse) Ndyuka Het moet niet worden uitgesloten dat dit onderscheid nog werd versterkt door het feit dat de groep onder leiding van Pamu voor een groot deel afkomstig was

uit het oude plantagegebied en eerder was ontvlucht, waardoor zij wellicht ook een andere Afrikaanse achtergrond had dan de groep onder leiding van Labi die voornamelijk aanvulling kreeg uit het nieuwe plantagegebied en tevens van latere datum. De strijd tussen de diverse groepen om het *gaama*-schap zou nog regelmatig opblazen⁽⁷¹⁾.

Na het sluiten van de vrede met de Ndyuka probeerde het gouvernement eveneens een vredesverdrag tot stand te brengen met de Marrons die verbleven in het gebied van de Boven-Suriname en de Boven-Saramacca. Deze Marrons bestonden uit diverse groepen en zij kenden nog geen centraal leiderschap. Enkele van de belangrijkste clanhoofden stonden bekend als *gaama fu matu* (opperhoofd in het bos)⁽⁷²⁾. Het koloniaal bestuur vond het Ndyuka clanhoofd Kwaku bereid om deze groepen op de hoogte te brengen van zijn wens tot vrede. Kwaku onttrok zich echter aan zijn missie en stuurde daarentegen de Saramaka Wii (Willie), die vanwege problemen in zijn woongebied tijdelijk bij de Ndyuka verbleef⁽⁷³⁾. Na het overlijden rond 1758 van het Matjau clanhoofd Dabitata Ajako, die weinig van vrede met de blanken wilde weten en die werd opgevolgd door zijn zoon Dabi, bleek het standpunt van de Marrons omtrent vrede enigszins te zijn gewijzigd⁽⁷⁴⁾. Wii keerde in februari 1762 met zo een veertig Marrons, onder wie zes opperhoofden, terug bij de Ndyuka. Een overheidsdelegatie die werd geleid door Louis Nepveu, onderhandelde hier met de Marrons over de vrede en sloot een voorlopige wapenstilstand. Bij de Marrons werden de onderhandelingen voornamelijk geleid door Abini van de Matjau-*lō*, die na het sluiten van het vredesverdrag door de overheid werd erkend als het eerste grootopperhoofd van de Saramaka (terwijl Dabi nog in leven was)⁽⁷⁵⁾. Tijdens de besprekingen maakte Abini wat de te leveren goederen betrof duidelijk dat zij geen genoeg zouden nemen met allerlei snuisterijen zoals dat bij de Ndyuka was geschied. Tevens werd afgesproken dat de uiteindelijke vrede zou worden gesloten aan de Sara Kreek. Tevergeefs probeerde Nepveu verder de juiste toedracht te achterhalen omtrent het lot van de nooit teruggekeerde expeditie van Knelke en Picolet uit 1750⁽⁷⁶⁾.

Enkele maanden later vertrok een tweede delegatie, eveneens geleid door Nepveu, naar de monding van de Sara Kreek teneinde de vrede te effectueren. Na zware onderhandelingen, waarbij wederom de kwestie van de te leveren goederen, die nog niet vanuit Nederland waren gearriveerd, centraal stond, werd het vredesverdrag uiteindelijk op 19 september 1762 gesloten. De te leveren goederen waren van grote betekenis voor de Marrons aangezien zij na de vrede niet langer, zoals voorheen, hun behoeften via overvallen op plantages konden verkrijgen. Ook ditmaal werd het verdrag bekrachtigd door het op traditionele wijze sluiten van een eed⁽⁷⁷⁾.

Het verdrag dat met de Saramaka werd gesloten, komt in grote lijnen overeen met dat van de Ndyuka. Op enkele punten wijkt het echter af en het telt dan ook meer artikelen, namelijk vijftien. In artikel 2 wordt gesteld dat ze opgave moesten doen van al hun dorpen en eveneens van andere hun bekende dorpen van Marrons en Indianen die zij ofwel moeten betrekken in de vrede, ofwel moeten bestrijden. Artikel 4 dat handelt over de bestuurlijke organisatie is ruimer geformuleerd dan dat bij de Ndyuka en spreekt in het algemeen over hun opperhoofden. De naam van de door het gouvernement erkende *gaama* (Abini) staat hier niet vermeld. Het artikel [5] over het uitleveren van ontvluchte slaven stelt nadrukkelijk dat slechts de overheid in geval van desertie bevoegd is om te onderzoeken en te bepalen of er sprake is van mishandeling door de planter. Een tweede artikel [6] over deze kwestie stelt dat het verbergen van ontvluchte slaven gezien wordt als een inbreuk op het verdrag en zal resulteren in strafmaatregelen, ook als het een grootopperhoofd betreft. In 1835 zou dit artikel leiden tot de afzetting van *gaama* Gbosuma/Kofi Bosuman⁽⁷⁸⁾. Artikel 8 betreft het verlenen van steun aan het gouvernement bij een eventuele slavenopstand of bij een buitenlandse aanval en eveneens indien de Ndyuka hun verdrag mochten verbreken. Plannen om de Saramaka reeds een jaar later in te zetten bij het onderdrukken van de grote slavenopstand in de buurkolonie Berbice zijn niet ten uitvoer gebracht⁽⁷⁹⁾. Artikel 11 erkent hun rechtspraak, inclusief het voltrekken van de doodstraf. Problemen met blanken dienen echter door het gouvernement te worden afgehandeld. Artikel 12 bepaalt dat zij nooit een aparte vrede met de Ndyuka mogen sluiten en dezen ook nooit mogen steunen in eventuele acties tegen het gouvernement. Artikel 13 betreft de levering van goederen, in ruil waarvoor zij vier gijzelaars, kinderen van opperhoofden, moeten afstaan ter bevestiging van de vrede. Dit artikel heeft als bijlage een lijst van goederen. Artikel 14 regelt dat deze goederen zullen worden afgehaald te Post Victoria. Artikel 15 tenslotte gaat over de vermiste expeditie uit 1750⁽⁸⁰⁾.

Opvallend is dat tot de ondertekenaars van het verdrag drie Indianen behoorden⁽⁸¹⁾. Alhoewel er ook in dit verdrag geen sprake is van de vestiging van een posthouder, arriveerde vaandrig

J Dorig, die met deze functie werd belast, reeds op 3 november 1762 in de residentie, Sentea, van het grootopperhoofd Dorig sloot op 13 januari 1763 hetzelfde verdrag met enkele opperhoofden, onder wie Samsam en de Matjau Afadje oftewel Christoffel, die in verband met de problemen die waren ontstaan rond de vermiste expeditie uit 1750 niet bij de eerdere onderhandelingen waren verschenen ⁽⁸²⁾ De vreugde in de stad over de bereikte vrede was wederom groot en de intermediair Wui werd speciaal beloond met enkele geschenken ⁽⁸³⁾ Het verdrag dat op 19 september 1762 met de Saramaka werd gesloten, gold ook voor de Matawai en hun opperhoofd Musinga behoorde tot de ondertekenaars ⁽⁸⁴⁾ Januari 1763 bezocht posthouder J C Dorig hun woongebied en herbekrachtigde de gesloten vrede ⁽⁸⁵⁾ We stelden reeds dat de geschiedenis van beide groepen tot dit verdrag min of meer parallel liep Problemen over de doorvaart naar Paramaribo via de Saramacca Rivier en de Wanica Kreek waren er de oorzaak van dat de Matawai in 1766 het verdrag verbraken en de strijd tegen de overheid hervatten Ze overvielen een viertal plantages in Para waarbij ongeveer 150 slaven werden meegenomen ⁽⁸⁶⁾ Het koloniaal bestuur maakte direct dankbaar gebruik van zijn nieuwe bondgenoot, de Saramaka en bij de gevechten tegen de Matawai sneuvelde het grootopperhoofd Abini begin 1767 Abini werd rond 1775 opgevolgd door Kwaku Etja van de Nasilo ⁽⁸⁷⁾ Deze gevechten veroorzaakten een definitieve breuk tussen de Saramaka en de Matawai Bij de Saramaka ontstonden onderlinge spanningen over de vraag of hun gedode *gaama* al dan niet gewroken moest worden ⁽⁸⁸⁾ De posthouder bij de Saramaka, Dorig, werd door de overheid gestuurd om met de Matawai tot een overeenkomst te geraken en in april 1769 werd met deze groep, die naar hun eerste opperhoofden ook wel bekend stond als de Beku- en Musinganegers, het vredesverdrag van 1762 herbekrachtigd Overeengekomen werd onder meer dat de meegevoerde slaven uit Para weer zouden worden afgestaan Ook bij de Matawai werd een posthouder geplaatst ⁽⁸⁹⁾ Met het sluiten van bovenvermelde drie vredesverdragen hoopte het gouvernement bevrijd te zijn van de binnenlandse vijand en verwachtte het een halt toe te roepen aan de desertie van slaven Bij decreet van 11 februari 1762 werd opnieuw de doodstraf op marronage vastgesteld ⁽⁹⁰⁾ Tevens vertrouwde het koloniaal bestuur er op dat met het sluiten van deze verdragen de economische ontwikkeling van de plantagesamenleving ongestoord voortgang kon vinden De strijd tegen de Marrons had namelijk enorme kosten met zich meegebracht en had geleid tot grote kapitaalvernietiging De economische crisis die weldra haar climax bereikte met de Amsterdamse beurskrach van 1773 kan niet los worden gezien van het probleem van de marronage Teneinde het voortbestaan van de economie te verzekeren, was het gouvernement wel gedwongen om vrede te sluiten met de Marrons, die militair niet te onderwerpen bleken en die aldus ruim een eeuw voor de Emancipatie hun vrijheid verkregen ⁽⁹¹⁾ Alhoewel de overheid weinig omliggende ideeën had ten aanzien van de bevredigde Bosnegers binnen de kolonie, polste ze reeds kort voor het sluiten van de vredesverdragen de Evangelische Broedergemeente (EBGS, Herrnhutters, Moravische Broeders) omtrent de eventuele bereidheid werkzaamheden onder de Bosnegers aan te vangen Wat betreft het inzetten van de zending maakte het gouvernement dus een duidelijk onderscheid tussen de Bosnegers en de slaven Zoals bekend werd bij de laatsten de zending tot in de negentiende eeuw tegengewerkt ⁽⁹²⁾ Alhoewel bij de EBGS de kerstening voorop stond en niet zozeer het zinvol inzetten van de Bosnegers in de koloniale economie en zij bovendien haar onafhankelijkheid wilde bewaren, zag zij zich onder druk van het gouvernement vanaf 1795 toch tijdelijk genoodzaakt de zendelingen, die zich vanaf 1765 vestigden onder de Saramaka, te belasten met de functie van posthouder Door gebrek aan menskracht en financiën beperkte de EBGS de activiteiten vooralsnog tot de Saramaka, bij wie de werkzaamheden zeer moeizaam zouden verlopen en de eerste eeuw nauwelijks resultaat opleveren Gezien de geringe resultaten en het hoge aantal zendelingen dat niet bestand bleek tegen de levensomstandigheden van het binnenland, stond dit gebied bij de EBGS al snel bekend als "dede kondre" (dodenrijk) Het belang dat de overheid hechtte aan het zendingswerk van de EBGS blijkt wel uit de volgende zinsnede van een gouverneur, eind achttiende eeuw "Ihre Mission erspart mir ein ganzes Regiment Soldaten" ⁽⁹³⁾ Ondanks de vele beperkingen die de verdragen de Bosnegers oplegden, moeten ze toch als een belangrijk resultaat worden gezien, immers zij verkregen hiermee zowel een erkenning van hun vrijheid als een zekere mate van autonomie Bovendien zou in de praktijk blijken dat het de overheid aan middelen ontbrak om de naleving van de verdragen adequaat te controleren Wederzijdse interpretatieverschillen over de verdragen zouden voortdurend aanleiding geven tot conflicten, zowel wat betreft de levering van goederen als aangaande de uitlevering van

ontvluchte slaven Deze interpretatieverschillen vloeiden vermoedelijk mede voort uit communicatieproblemen tussen de Bosnegers en het gouvernement Het is bijvoorbeeld de vraag in hoeverre de in vrij formele taal opgestelde verdragen - die weliswaar bij de sluiting ook in het Sranantongo werden voorgelezen - voldoende werden begrepen door de over het algemeen ongeletterde Bosnegers en in hoeverre hiermee door het gouvernement werd gemanipuleerd De periodieke uitdelingen van goederen werden door het gouvernement regelmatig aangegrepen om te proberen de vredesverdragen aan te passen, hetgeen op verzet stuitte bij de Bosnegers Via haar verdeel- en heerspolitiek slaagde de overheid er een aantal keren in om de bevredigde oftewel gepacificeerde Bosnegers in te zetten tegen de Marrons Boven vermeldde we reeds de betrokkenheid van de Saramaka bij de strijd tegen de Matawai en in paragraaf 1.5 zullen we zien dat de Ndyuka werden ingeschakeld bij het bestrijden van de Aluku De verlossing van de binnenlandse vijand zou, zoals we onder zullen weergeven, sneller dan verwacht een illusie blijken te zijn ⁽⁹⁴⁾

1.4. Traditioneel bestuurssysteem

Pas vanaf het sluiten van de vredesverdragen ontstond er een klimaat dat de Bosnegersamenlevingen de mogelijkheid bood tot een stabielere ontwikkeling Elke groep had een min of meer afgebakend woongebied toegewezen gekregen, waarbinnen meer definitieve vestigingspatronen tot stand kwamen, waarbij de diverse *lo* rechten op bepaalde gronden lieten gelden De sociaal-economische, politieke en cultureel-religieuze ontwikkeling kon nu verder worden uitgebouwd Hierbij dient te worden opgemerkt dat er geen strikte scheiding bestaat tussen de diverse levensterreinen

Het basis ordeningsprincipe van de Bosnegersamenlevingen vormt het matrilineaire verwantschapssysteem, dat, zoals gesteld, reeds vorm kreeg tijdens de formatiefase van de diverse Marrongroepen Daarnaast dringt de religie in alle levensterreinen door Het matrilineaire verwantschapssysteem beïnvloedt vrijwel het gehele leven van de Bosnegers hun onderlinge relaties, het vestigingspatroon, het landbezit, de verdeling van politieke en religieuze functies, etcetera De twee belangrijkste verwantschapsgroepen binnen dit systeem zijn de *lo* en de *bee* De *lo* oftewel matriclan omvat de afstammelingen van degenen die ten tijde van de marronage gezamenlijk een bepaald plantagegebied ontvluchtten Veel *lo* ontleen hun naam dan ook aan een vroegere plantage (-eigenaar) Het begrip *lo* is dus nauw gerelateerd aan de periode van de marronage De *bee* (letterlijk buik) oftewel matrilineage is een differentiatie binnen de *lo* De leden van een *bee* kunnen, al dan niet vermeend, hun afstamming herleiden tot een gemeenschappelijke stammoeder Het verwantschapselement bij de *bee* valt duidelijker te traceren dan bij de *lo* Bij de Matawai bijvoorbeeld is het begrip *lo* reeds vrijwel verwaterd De meeste *lo* bestaan uit meerdere *bee* ⁽⁹⁵⁾

De traditionele politiek-bestuurlijke organisatie bij de Bosnegers is nauw gerelateerd aan zowel het matrilineaire verwantschapssysteem als aan de religie Bij de toebedeling van de meeste politieke functies spelen historische rechten, erfopvolging, een element van keuze en rivaliteit tussen de verschillende groepen Dit bestuurssysteem zullen we beknopt, vereenvoudigd en als ideaaltipe weergeven zoals het functioneerde tot halverwege de twintigste eeuw ⁽⁹⁶⁾

De oudste politieke functies die reeds bestonden voor het sluiten van de vredesverdragen waren die van *basia* en *gaama fu matu* ⁽⁹⁷⁾ Enkele leiders van de belangrijkste *lo* genoten speciaal gezag en fungeerden als "opperhoofd in het bos" Pas met het sluiten van de vredesverdragen werd door het gouvernement een centraal leiderschap opgelegd en werd de functie van *gaama*, grootopperhoofd, geïntroduceerd ⁽⁹⁸⁾ Zoals we zagen zou dit aanleiding geven tot onderlinge concurrentie tussen de diverse *lo* De *gaama*, als hoogste politieke functionaris, wordt bij matrilineaire erfopvolging gekozen uit een historisch bepaalde *lo* Bij de Saramaka is dit de Matjau-*lo* en bij de Ndyuka de Oto *lo* Bij het sluiten van de vrede ontving de *gaama* enkele speciale waardigheidstekens, waaronder een vredesstok met het wapen van Nederland erop, de zogenaamde *fi pau* Verder ontvingen de door het gouvernement erkende dignitarissen al naar gelang hun positie een bepaald type kostuum - ontleend aan het militaire rangenstelsel - en een borstplaat ⁽⁹⁹⁾ De *gaama* behartigt zowel de interne als de externe belangen van zijn volk Het contact met de overheid verloopt louter via hem, waardoor zijn positie wordt onderstreept Zijn gezag wordt danig versterkt indien hij tevens religieus leider is, zoals dat met name bij de Ndyuka regelmatig het geval was Politiek en religie zijn nauw verweven bij de Bosnegers en de overheid, die slechts het wereldlijk bestuur erkende en hiermee contacten onderhield, heeft de invloed van religieuze leiders vaak sterk onderschat Het feit dat de overheid het bestuurssysteem van de Bosnegers interpreteerde vanuit haar eigen politieke

structuren en een *gaama* bijvoorbeeld meer macht toebedacht dan deze in feite bezat, zou in de praktijk aanleiding geven tot talrijke misverstanden ⁽¹⁰⁰⁾

Behalve de *gaama* ontvingen ook de opperhoofden van de verschillende *lo* een vredesstok. Deze *lo*-gebonden zogeheten *fu pau kabiteni* namen vanaf de vredesverdragen de positie over van de *basia*, die vanaf toen *bee*-gebonden werd ⁽¹⁰¹⁾. Naarmate de *lo* zich over meerdere dorpen verspreidden en er enkele grotere dorpen ontstonden, kwamen er meerdere soorten kapiteins. Naast de *fu pau kabiteni*, die herkenbaar waren aan hun rode jas (be *djakiti*) en die het grootste prestige behielden, kwamen als plaatsvervangers dorpskapiteins, die herkenbaar waren aan hun zwarte jas (baaka *djakiti*). Tenslotte waren er nog de klein- ofwel boskapiteins ⁽¹⁰²⁾. Rituele functies waren voorbehouden aan de *fu pau kabiteni*, die daarom, evenals de *gaama*, niet gekerstend konden zijn ⁽¹⁰³⁾. De functie van *fu pau kabiteni* wordt steeds gedurende één generatie vervuld door één van de *bee* van de *lo*. Met de toenemende bemoeienis van de overheid werd in de twintigste eeuw de functie van hoofdkapitein geïntroduceerd en nadat vanaf 1963 de landelijke politiek tevens ingang vond in het binnenland ontstond het verschijnsel van de politieke benoemingen. Al naar gelang de grootte en de politieke betekenis kan een dorp over één of meerdere kapiteins beschikken. Sinds halverwege de twintigste eeuw beschikken al deze dignitarissen over een door de overheid verschaft financiële toelage. Overigens zijn de opvolgingsprocedures voor dignitarissen niet bij elke Bosnegergroep exact dezelfde ⁽¹⁰⁴⁾.

Sinds de vredesverdragen is de functie van *basia* een *bee*-gebonden positie geworden. De *basia* fungeert als assistent van de kapitein en is tevens een soort dorpsomroeper in geval van belangrijke gebeurtenissen. Ten gevolge van de opkomst van de grondstoffenexploitatie eind negentiende eeuw, waardoor veel mannen vaak gedurende lange perioden uit het woongebied afwezig waren, kwamen er ook vrouwelijke *basia* ⁽¹⁰⁵⁾. Tot halverwege de twintigste eeuw bestonden er verder nog functies als majoor, fiscaal en grootfiscaal, die sindsdien echter zijn verdwenen ⁽¹⁰⁶⁾. Naast de hier vermelde individuele functionarissen heeft elk dorp een raad van ouderen, waarin naast de dignitarissen en dorpsoudsten tevens religieuze leiders zitting kunnen hebben.

De vredesverdragen erkennen de eigen wetgeving en rechtspraak van de Bosnegers. Beide vinden plaats op vergaderingen. Deze kunnen zowel op *bee*-, dorps-, *lo*- en stamniveau worden gehouden. De vergadering die op stamniveau plaatsvindt is de *gaan*, die bestaat uit de besturen, *lantu*, van alle dorpen en die wordt voorgezeten door de *gaama*, die vetorecht heeft. De *gaan* vindt over het algemeen plaats in de residentie van de *gaama*. Bij de Ndyuka kan dit naast Dittabiki tevens Puketi zijn. Behoren te verlopen volgens een bepaalde ideale en esthetische vorm. Een is gericht op consensus en behoort geen aanleiding te geven tot tweedracht en geredetwist. De belangrijkste beslissingen zijn veelal reeds genomen tijdens privé-overleg vooraf. Tijdens de, die dagenlang kunnen duren, trekken partijen zich regelmatig even terug voor onderling overleg. Een is bovendien ook het podium bij uitstek voor het etaleren van retorische kwaliteiten. De sancties waarover het bestuur hierbij beschikt, variëren van geld- en lijfstraffen en verbanning tot straffen van bovennatuurlijke aard. Traditioneel werden alleen zwaardere vergrijpen, zoals doodslag, overgelaten aan de centrale overheid. Met het toegenomen contact met het kustgebied in de tweede helft van de twintigste eeuw kwam hierin verandering.

Elk dorp, *konde*, heeft zijn eigen bestuur, *lantu*, dat bestaat uit de (hoofd-)kapitein(s), *basia* en raad van ouderen. *lantu* regelt zowel het bestuur als de rechtspraak in het dorp. In feite beschikt elk dorp over een grote mate van autonomie. De status van een dorp wordt bepaald door de aanwezigheid van een centraal heiligdom waar de belangrijkste voorouders worden vereerd (*gaan jooka faaka pau*), een begraafplaats en een lijkenhuis (*lee wosu*). Het laatste geldt niet voor de Saramaka. Naast de dorpen zijn er de al dan niet permanente kampen ⁽¹⁰⁷⁾. De dorpen zijn verdeeld in diverse woonwijken, de zogeheten *pisi*.

Het traditionele bestuur is democratisch in zoverre dat het gehele volk betrokken wordt in de besluitvorming. Het democratische gehalte wordt echter aangetast door de matrilineaire opvolgingsprocedures. Dit bestuur is effectief in een vrij gesloten en geïsoleerde samenleving en heeft als zodanig tot halverwege de twintigste eeuw goed gefunctioneerd. Het traditionele bestuur ontleent zijn grondslag en erkenning aan de vredesverdragen. De bemoeienis van de centrale overheid met dit bestuur is tot recent vrij beperkt geweest ⁽¹⁰⁸⁾.

1.5. De niet-bevredigde Bosnegers

Met het sluiten van de vredesverdragen hoopte de koloniale overheid definitief te hebben afgerekend met de binnenlandse vijand alsook met het probleem van de marronage. Dit zou ijdele hoop blijken te zijn. Zoals we reeds zagen zou de marronage voortduren tot de afschaffing van de slavernij in 1863. In deze paragraaf zal aandacht worden besteed aan drie groepen Marrons die ten tijde van de vredesverdragen nog vrijwel onbekend waren. We zullen hun ontwikkeling volgen tot aan het moment waarop er officiële contacten met het gouvernement tot stand kwamen en hun status van Marrons werd verwisseld voor die van Bosnegers. Tevens zal kort worden ingegaan op een groep Marrons die uiteindelijk niet als een zelfstandige groep Bosnegers bleef voortbestaan.

Het plantagegebied zou na het sluiten van de vredesverdragen slechts een korte periode van relatieve rust worden gegund, waarna de tot dan toe vrijwel onbekende Aluku oftewel Boni de samenleving op haar grondvesten zou doen trillen. De aanwezigheid van groepen gepacificeerde Bosnegers in het binnenland vormde een uitdaging voor de slaven en een ondermijning van het gezag van het gouvernement. Sinds het sluiten van de vredesverdragen werd er een onderscheid gemaakt tussen de bevredigde en de niet-bevredigde Bosnegers, de eersten zullen we aanduiden als Bosnegers en de tweeden als Marrons.

Tot het sluiten van de vredesverdragen was de aandacht van het gouvernement voornamelijk gericht geweest op de Saramaka en de Ndyuka. In relatief isolement en betrekkelijke stilte had zich in het noordoostelijk gedeelte van de kolonie een groep Marrons geformeerd die bekend stond als de Cottica- oftewel Cassipora Marrons. Hun eerste leider, Asikan Silvester, was ten tijde van de Franse inval van Cassard (1712) ontvlucht. Over de beginperiode van deze groep zijn weinig gegevens bekend. Rond 1765 werd het leiderschap van de Cassipora-Marrons overgenomen door Aluku (Askaan van Marseille) en de boscreool Boni. Een tweede, kleinere groep, de Tesisí Marrons, die rond de jaren 1750 ontstond en die zich tussen de Tempati Kreek en de Marowijne Rivier ophield, sloot zich rond 1770 aan bij de groep van Aluku en Boni. Een derde groep, die eind jaren 1750 ontstond en die werd geleid door Kormantin Kodyo, was voornamelijk afkomstig van Joodse plantages aan de Suriname Rivier. Deze groep verbleef nabij de Surnau Kreek en sloot zich in 1773, kort na de val van het legendarische Marronfort Buku, aan bij de twee andere groepen. Alhoewel er nog regelmatig kleinere groepjes bijkwamen of zich weer afsplitsten, vormden deze drie groepen de kern van de Aluku.⁽¹¹⁸⁾

Tussen 1768-77 stonden de Aluku in permanente oorlog met de koloniale overheid: de zogeheten eerste Boni-oorlog. Het gouvernement zag zich genoodzaakt zijn defensie-apparaat flink uit te breiden. Er werden enkele nieuwe legerseenheden opgericht, waaronder in 1772 het zeer effectieve Korps Vrije Negers (redimusú). Ten oosten van het plantagegebied werd een militaire beschermingsgordel, het Kordon, aangelegd en begin 1773 arriveerden vanuit Europa de eerste troepen van het vrijwilligersleger. Er zouden ruim 1600 man worden aangevoerd - onder leiding van de Zwitserse kolonel Fourgeoud, die zich reeds verdienstelijk had gemaakt voor de overheid bij het helpen neerslaan van de grote slavenopstand in het naburige Berbice in 1763. Bij dit huurlingenleger bevond zich de Schotse kapitein John Gabriel Stedman, die over zijn ruim vierjarig verblijf in Suriname een beroemd geworden boek schreef: "Narrative of a Five Years Expedition against the Revolted Negroes of Surinam", 1796.⁽¹¹⁹⁾

Tegenover deze enorme militaire overmacht wist de kleine groep Aluku, nauwelijks 200 tot 300 strijders, zich staande te houden tot 1777. De logge en niet op de Surinaamse situatie ingespeelde Staatstroepen van Fourgeoud wisten slechts dankzij de strategie van de verschroefde aarde en vooral met behulp van het Korps Vrije Negers de Aluku te verdrijven over de Marowijne Rivier.⁽¹¹¹⁾

Ondanks het feit dat de Aluku reeds tijdens de aanvang van het conflict enkele vredesvoorstellen deden, weigerde het gouvernement vooralsnog hierop in te gaan. Het vreesde dat dit als een teken van zwakte zou worden beschouwd en als aanmoediging voor de slaven om tot marronage over te gaan. Verder zag de overheid dit als oneerlijk ten opzichte van de slaven die de plantages wel trouw bleven. Ook hadden de koloniale autoriteiten weinig vertrouwen in de bevredigde Bosnegers.⁽¹¹²⁾

In Frans Guiana⁽¹¹³⁾ sloten de Aluku een bondgenootschap met de Ndyuka. Het gouvernement was hierover zeer verbolgen en het dreigde de Ndyuka het vredesverdrag van 1760 te zullen verbreken. De Aluku kwamen ook tot een vergelijk met de Indianen en met de Franse autoriteiten.⁽¹¹⁴⁾ De positie van Frankrijk in deze kwestie is vrij ondoorzichtig. Een Franse delegatie die Paramaribo bezocht, stelde de Surinaamse planters zelf verantwoordelijk voor de marronage. Reeds in 1775 bestonden er Franse plannen om de Bosnegers er toe over te halen

om naar Frans Guiana te komen. Toen de Aluku hier eenmaal verbleven, kwamen de Fransen niet veel verder dan het sturen van missionarissen⁽¹¹⁵⁾. De grenspositie van de Marowijne Rivier zou in de toekomst nog regelmatig door de Bosnegers worden uitgebuit.

Het bondgenootschap met de Ndyuka had een wisselvallig karakter. De Ndyuka waren er weinig enthousiast over dat er zich een groep Marrons aan de Marowijne Rivier - hun doorvaart tot het kustgebied - bevond en tevens werden zij regelmatig door het gouvernement onder druk gezet om de Aluku aan te vallen⁽¹¹⁶⁾.

Om niet geheel duidelijke redenen - wellicht mede gezien een groot tekort aan vrouwen - hervatten de Aluku in 1789 de strijd, waarmee de tweede Boni-oorlog begon. Het gouvernement plaatste een legereenheid onder leiding van Stoelman te post Armina en slaagde er in, mede dankzij de omstreken rol die de Aluku Askaan van Ephrata speelde, om de Marrons geleidelijk aan naar de Lawa Rivier te verdrijven⁽¹¹⁷⁾.

Ook in deze fase van de strijd deden de Aluku diverse voorstellen tot vrede. In 1790 keurde de Societeit van Suriname een vredesplan van gouverneur J. de Friderici goed, waarover vervolgens op weinig serieuze wijze gedurende een jaar werd onderhandeld met de Aluku. Het gouvernement hoopte op deze wijze tijd te winnen, het terrein beter te verkennen en gelegenheid te vinden de verdeeldheid tussen de Aluku en de Ndyuka aan te wakkeren⁽¹¹⁸⁾. Friderici stelde dat het sluiten van vrede weliswaar gezien moest worden als een teken van zwakte, maar dat er doorslaggevende redenen konden zijn om toch hiertoe te besluiten, namelijk de hoge oorlogskosten, de schade aan de economie en de interne verdeeldheid bij een eventuele buitenlandse aanval. Bij dit laatste kan gedacht worden aan de onzekere politieke situatie in Europa sinds de Franse Revolutie van 1789 en de mogelijke uitstralingseffecten hiervan op de kolonien. Samengevat luiden enkele artikelen uit dit conceptvredesplan als volgt:

- 3) de eed van trouw en onderwerping aan de regering en het verbreken van eventuele banden met de blanken, Indianen en negers,
- 4) de belofte tot steun aan de regering indien gewenst,
- 5) de uitlevering van ontvluchte slaven,
- 6) volledige onderwerping aan de rechterlijke macht van de regering,
- 7) vestiging in een door de regering aan te wijzen gebied,
- 8) betaling van een jaarlijkse schatting aan de regering in de vorm van een aantal korjalen.

Als gunst, niet als verplichting, en afhankelijk van hun gedrag zouden ze jaarlijks goederen ontvangen. Als woongebied werd de Surinaamse oever van de Marowijne Rivier, beneden post Armina, aangewezen. Tenslotte diende elk contact met de Ndyuka en de Saramaka vermeden te worden⁽¹¹⁹⁾.

Dit, vergeleken met de in de jaren 1760 gesloten tractaten, uitermate ongunstige vredesplan kwam nooit tot stand omdat de militaire situatie inmiddels sterk ten gunste van het gouvernement was doorgeslagen, dat er bovendien in was geslaagd een wig te drijven tussen de Aluku en de Ndyuka. De pro-Aluku gezinde Ndyuka *gaama* Pamu was in 1790 overleden en zijn opvolger, Toni, die de Aluku ook gunstig gezind was, had weinig gezag. De feitelijke macht was in handen van Bambi, die weldra een waardevolle bondgenoot voor het gouvernement bleek. Intussen was in 1792 *gaama* Aluku overleden⁽¹²⁰⁾.

Nadat de Ndyuka een aantal gevangenen genomen Aluku hadden uitgeleverd aan het gouvernement, overviel Agosu, de zoon van Boni, op 4 augustus 1792 het toen reeds vrijwel verlaten Ndyuka-dorp Animaw (Puketi), waar hij, volgens de mondelinge overlevering, het graf van *gaama* Pamu zou hebben onteerd⁽¹²¹⁾. Begin 1793 reageerden de Ndyuka met een tegenaanval die werd geleid door Bambi en waarbij de meeste Aluku werden gevangenen genomen of gedood. Op 20 februari werd Boni gedood door Bambi en enkele dagen later kapseisde de korjaal waarin Boni's hoofd in de Sumayee Val, Lawa Rivier⁽¹²²⁾. Bambi geldt sindsdien als een soort nationale held voor de Ndyuka. Nogal verlaat ontving hij in 1812 voor zijn betoonde diensten van de Engelse gouverneur Bonham (Engels tussenbestuur 1804-16) een zilveren ringkraag met schild, waarop de hoofden van Boni en Kormantin Kodyo stonden afgebeeld⁽¹²³⁾. Volgens de mondelinge overlevering zou reeds kort hierop de vrede tussen de Aluku en de Ndyuka zijn hersteld. De zuidwaarts verdreven Aluku vestigden zich pas rond 1810 weer aan de Lawa, waar zij tot heden wonen. Rond 1810 overleed Agosu⁽¹²⁴⁾.

De bijzondere betekenis van Boni komt naar voren in de volgende twee citaten ontleend aan respectievelijk Wolbers (1861) en Abbenhuis (1964). Indien men let op vele de krachten, die in het werk werden gesteld, om een man, die reeds door zoo velen verlaten was en die thans met zijne weinige getrouwen in kommer en ellende doorbragt, en vaak honger en gebrek moest lijden, geheel ten onder te brengen, dan moet men tot de overtuiging komen, dat Bonni geen

gewoon man was, maar iemand die onder andere omstandigheden als een held en onversaagd verdediger der rechten zijner landslieden zou beschouwd zijn geworden. Die Mulat was een moedig man en toen men hem bijna als geheel verslagen achtte, gaf hij opnieuw een schitterend bewijs van dien moed"; "Men moet Bonni en de zijnen niet zien als moordlustigen en brandstichters, die niets anders te doen hebben dan dat. Zij waren op de eerste plaats volkstitelers, evenals alle Afo's van alle vrije Bosnegerstammen, grondleggers van het vrije Suriname" ⁽¹²⁵⁾

Toen in 1805 een opstand uitbrak bij het Korps Vrije Negers vermoedde het gouvernement ten onrechte dat de muitelingen in contact stonden met de Aluku. De nieuwe posthouder bij de Ndyuka, G. Callenburg Kelderman, kreeg een uitgebreide instructie met teneinde informatie in te winnen omtrent de Aluku. Een jaar later meldde de posthouder dat de Aluku een nieuwe vrede hadden gesloten met de Ndyuka, waarbij zij toegezegd hadden de blanken en hun bezittingen ongemoeid te laten. Mede uit bezorgdheid over deze ontwikkelingen sloot de regering in 1809 met de Ndyuka een nieuw vredesverdrag (zie hoofdstuk 2), waarvan artikel 2 hen de gesloten vrede met de Aluku vergaf en waarvan artikel 3 bepaalde dat zij de kolonie zouden vrijwaren van aanvallen van de Aluku ⁽¹²⁶⁾

De contacten van de Aluku met zowel de Ndyuka - aan wie zij ondergeschikt waren en die hen de doorvaart op de Marowijne Rivier beletten -, de Indianen in Frans Guiana als met de Franse autoriteiten verliepen gespannen en bereikten halverwege de jaren 1830 een dieptepunt. Vanwege de hun opgelegde bewegingsbeperking overwoogen de Aluku om zich in een nieuw woongebied te vestigen en ondernamen zij hiertoe toenaderingspogingen tot de Frans Guianese autoriteiten.

In 1836 maakte de Franse marine-apotheker Le Prieux een expeditie naar de zuidgrens van Frans Guiana en belandde na omzwervingen bij de Aluku aan de Lawa. Le Prieux ging in op het voorstel van de Aluku tot het sluiten van een vredesverdrag en deed het voorkomen alsof hij hiertoe door de autoriteiten was gemachtigd. Er werden acht kapiteins aangesteld, geschenken uitgedeeld, *gaama* Gongo (ca. 1810-41) kreeg geld, een aan te stellen posthouder zou voor de dignitarissen stokken als waardigheidsteken meebrengen, er werden gijzelaars uitgewisseld en het geheel werd bezworen met een eed. Toen de Ndyuka *gaama* Beeyman (1833-66) hiervan vernam, stuurde hij Le Prieux een brief en riep *gaama* Gongo en diens kapiteins op naar de Tapanahoni, waar op 19 augustus 1836 een werd belegd. Tijdens deze stelde Beeyman dat het gesloten verdrag van geen betekenis was en door hem niet werd getolcreerd. Mochten er wederom Fransen in de Lawa verschijnen dan zou hij ze laten doden en hun hoofden opsturen naar Paramaribo. Beeyman, die een oorlog verwachtte met de Aluku, hield hun dignitarissen in gijzeling en riep alle Ndyuka, ook die in het Cottica-gebied, op naar de Tapanahoni ⁽¹²⁷⁾

Het Surinaamse gouvernement maakte *gaama* Beeyman duidelijk dat hij niet eigendunkelijk moest optreden tegen Franse onderdanen en kwam inzake deze kwestie tot een vergelijk met de Frans Guianese autoriteiten. Procureur-generaal Vidal de Lingendes kwam naar Suriname en sloot namens zijn gouverneur, Laurens de Choisy, op 9 november 1836 een overeenkomst met gouverneur-generaal baron Van Heeckeren (1831-38) en procureur-generaal Philippe de Kanter, waarbij de Fransen stelden dat Le Prieux nooit was opgedragen om met de Aluku, die op Surinaams grondgebied woonden, te onderhandelen. Samengevat luiden de vier artikelen van de overeenkomst:

- 1) het gouvernement van Frans Guiana erkent het verdrag tussen Le Prieux en de Aluku niet,
- 2) indien de Aluku Frans grondgebied betreden, wordt hun opgedragen zich terug te trekken naar het gebied waar ze onder controle staan van de Ndyuka,
- 3) het gebied aan de rechteroever vanaf de bron van de Marowijne Rivier behoort aan de Fransen. De Marowijne is de grens tussen beide kolonien en Franse onderdanen hebben het recht om deze rivier te bevaren. De Surinaamse regering zorgt ervoor dat de negers het leven en de eigendommen van Fransen die deze rivier bevaren, respecteren. Mochten Franse onderdanen problemen veroorzaken dan mogen ze worden overgedragen aan Paramaribo, hetgeen gemeld wordt aan beide regeringen,
- 4) de Surinaamse regering zal moeite doen om de door Le Prieux bij de Aluku achtergelaten drie gijzelaars vrij te krijgen in ruil voor de drie door hem meegenomen Aluku-gijzelaars, die reeds zijn teruggestuurd ⁽¹²⁸⁾

Intussen hadden de Aluku het Frans Guianese gouvernement verzocht om zich te mogen vestigen aan de Oyapock, de grensrivier tussen Frans Guiana en Brazilië. Alhoewel dit verzoek werd afgewezen, trokken de Aluku desondanks naar de Oyapock, waar zij in conflict raakten met de daar gevestigde Indianen. Het Frans Guianese gouvernement stuurde militairen en

tijdens een treffen werden negen Aluku gevangen genomen, van wie er vier werden geëxecuteerd en de overigen wisten te ontvluchten. Naar aanleiding van deze problemen deed de Frans-Guianese gouverneur een beroep op zijn Surinaamse collega om de Aluku via de Ndyuka in toom te houden. De gouverneur deed tevens het voorstel om de Aluku via de Ndyuka en de Surinaamse regering ontvluchte Franse slaven tegen een premie te laten uitleveren. Procureur-generaal De Kanter die over dit verzoek advies moest uitbrengen en die zoals we zagen mede-ondertekenaar was van de eerder aangehaalde overeenkomst, waarin onder meer vermeld werd dat de Aluku op Surinaams grondgebied woonden, stelde nu, slechts een half jaar later, dat Suriname de Aluku moeilijk kon controleren, daar zij op Frans woongebied, namelijk aan de Lawa woonden.¹ Slechts de Ndyuka, in wier overwicht De Kanter wel vertrouwen had en die al hadden gezorgd voor de uitlevering van de door Le Prieux achtergelaten gijzelaars, zouden de Aluku in toom kunnen houden. Overigens zouden beide groepen een verdrag hebben dat bepaalde dat de Aluku niet zonder voorkeus van de Ndyuka blanken mochten toelaten tot de Lawa. *gaama* Beeyman, die nog steeds enkele Aluku in gijzeling hield en hen had geïnformeerd over bovenvermelde overeenkomst tussen beide overheden, werd opgedragen er op toe te zien dat de Aluku zich niet meer op Frans grondgebied zouden begeven. *gaama* Gongo en zijn kapiteins moesten hiertoe naar de Tapanahoni komen en een eed zweren en als waarborg gijzelaars achterlaten, onder wie in eerste instantie Gongo zelf. Indien de Aluku weigerden, moesten de Ndyuka overgaan tot geweld. Blijkbaar voldeden de Aluku aan deze eis, want kort daarop meldde posthouder F. Schachtrupp dat de vrede tussen beide groepen was hersteld en dat de Aluku weer voor handel naar de Tapanahoni mochten komen. De executie van de vier Aluku leidde tot een schandaal in Frans Guiana en de gouverneur werd teruggeroepen. In Suriname dachten de autoriteiten blijkbaar anders over dit voorval en gouverneur Van Heeckeren feliciteerde zijn collega met diens ferme optreden tegen de Aluku.⁽¹²⁹⁾

De Franse houding tegenover de Aluku in deze periode lijkt nogal dubbelzinnig. Ondanks de bovenvermelde voorvallen en het verzoek aan de Surinaamse regering om er via de Ndyuka op toe te zien dat de Aluku geen Frans grondgebied betraden, bleken er handelscontacten met de Aluku te worden onderhouden, waarover de Surinaamse gouverneur in 1839 bij zijn collega protesteerde. Ook zouden de Aluku ontvluchte Surinaamse slaven een schuilplaats bieden. Teneinde orde op zaken te stellen, werd *gaama* Beeyman naar de militaire post Armina ontboden en onder meer gewezen op de artikelen 8 en 9 uit het nieuwe vredesverdrag van 1837 met de Ndyuka (zie hoofdstuk 2), die bepaalden dat zij controle zouden uitoefenen over de Aluku. Beeyman stelde dat het geen eenvoudige zaak was om de bewegingen van de Aluku te controleren en dat de Ndyuka al geruime tijd niets meer van hen hadden vernomen. Hij suggereerde dat het Surinaamse gouvernement aan dat van Frans Guiana zou schrijven dat indien de Aluku Frans grondgebied betraden de Fransen hen moesten doden. Beeyman bracht naar voren dat de Ndyuka de Aluku gemakkelijk zouden kunnen beoorloggen, maar dat zij dit vanwege een met hen gesloten verdrag, dat bepaalde dat zij in de Lawa mochten verblijven, niet deden alsook omdat de Aluku zich dan zouden verspreiden en nog meer ontvluchte slaven aantrekken. Beeyman beloofde opnieuw de Aluku onder controle te zullen houden en hij was verder te allen tijde bereid tot het ondernemen van een patrouille tegen ontvluchte slaven, waartoe de regering hem munitie en een premie beloofde.⁽¹³⁰⁾

In 1841 bereikte de verhouding tussen de Fransen en de Aluku een dramatisch dieptepunt. Er was wederom sprake van vredesvoorstellen en *gaama* Gongo reisde met een delegatie naar de Oyapock. Vermeende conflicten tussen de Aluku en Indianen resulteerden opnieuw in een militair treffen, waarbij Franse soldaten de *gaama* en tien andere Aluku doodden. Bevreesd voor een nieuw schandaal stopten de Fransen dit zogeheten *Casfucoca*-incident in de doofpot.⁽¹³¹⁾

Intussen probeerde het Surinaamse gouvernement tevergeefs de Ndyuka te bewegen tot een expeditie tegen de Aluku. Toen in 1841 werd besloten tot de opheffing van de militaire posten aan de Marowijne stelde gouvernementssecretaris G.S. van der Veer naar aanleiding van Ndyuka protesten hiertegen, niet terug te zullen komen op dit besluit "ten behoeve van de laffe Aukaners, die, in stede van de Bonninegers in tucht te houden, bij ons bescherming willen zoeken. Een van de argumenten van de Ndyuka tegen de opheffing van deze posten betrof de garantie die deze zouden bieden tegen het stroomopwaarts trekken van aan de Boni Kreek gevestigde Aluku, met wie zij geen contact wensten."⁽¹³²⁾

Halverwege de negentiende eeuw ontplooiden de Fransen in toenemende mate activiteiten in hun grensgebied met Suriname. In 1848 werd de slavernij afgeschaft en eind 1852 werd een aanvang gemaakt met de aanleg van de strafinrichtingen te Saint Laurent en Saint Louis.⁽¹³³⁾

Ook bosexploitanten vestigden zich in het gebied en de Fransen werden zich bewust van de mogelijke voordelen die goede contacten met de Aluku zouden kunnen opleveren. Hiermee begon het getouwtrek tussen Frans Guiana en Suriname om de Aluku.

Bij herhaling maakten de Ndyuka gewag van hun bezorgdheid over de Franse activiteiten aan de Marowijne.⁽¹³⁴⁾ Naar aanleiding van de aanleg van de strafinrichtingen zouden de Ndyuka een pad hebben gekapt om in geval van nood te kunnen vluchten en een tijdlang vertoonden zij zich weinig aan de Beneden-Marowijne. November 1852 verschenen enkele Fransen, onder wie de houthandelaar Tollenge, in de Tapanahoni teneinde caoutchouc te verzamelen. *gaama* Beeyman stuurde kapitein Jaki naar Albina om zijn bezorgdheid over deze ontwikkelingen uit te spreken en om te informeren hoe te handelen wanneer de Fransen in zijn gebied verschenen, dit mede gezien zijn verantwoordelijkheid voor de Aluku en de Porigudu (de opstandelingen van 1805 die zich uiteindelijk bij de Ndyuka hadden gevoegd en die zich hadden gevestigd aan de Boven-Marowijne, zie 2.2). Waarnemend assistent posthouder G. Stein deelde Jaki mede dat de Fransen vrij waren om de Marowijne te bevaren.⁽¹³⁵⁾ De Franse aandacht richtte zich blijkbaar niet alleen op de Aluku, maar op de Bosnegers in het grensgebied in het algemeen.

Onderweg naar Paramaribo ter regeling van de opheffing van de beperkingen van de bewegingsvrijheid van de Bosnegers ontmoette *gaama* Beeyman op 26 juli 1856 in Albina gouverneur Baudin van Frans Guiana. Baudin stelde dat de Aluku aan de Lawa op Frans grondgebied woonden en vrij moesten zijn om voor handel en werk rivierafwaarts te komen, hetgeen de nijverheid aan de Beneden-Marowijne ten goede zou komen, een idee dat ondersteund werd door assistent-posthouder August Kappler. Tot dan toe moesten de Aluku om aan goederen uit het kustgebied te komen hout vellen, korjalen maken en kostgronden aanleggen voor de Ndyuka, die hen in een staat van 'confinement' hielden, aldus de gouverneur. Beeyman verzette zich tegen het voorstel dat de Aluku zich aan de Beneden-Marowijne zouden vestigen, daar dit tot ongeregelde toestanden zou leiden. De *gaama* zou deze kwestie in Paramaribo nader bespreken met de gouverneur en proberen deze ervan te weerhouden.⁽¹³⁶⁾

Met name de Franse houthandelaar Tollenge en de Franse priester Neu uit Mana blijken voor de Aluku een bemiddelende rol te hebben gespeeld. Neu bezocht in 1857 zowel de Ndyuka als de Aluku. De laatsten hadden hem toen verzocht om hen uit de slavernij van de Ndyuka te bevrijden en ze vroegen hem tevens om Franse bescherming en het sturen van een leraar. Van Tollenge vernamen de Aluku dat in Frans Guiana de slavernij reeds was afgeschaft.⁽¹³⁷⁾ In een brief aan het Commissariaat der Inlandsche Bevolking wees *gaama* Beeyman bezorgd op de activiteiten van Tollenge, die al twee maal bij de Ndyuka was geweest om vrede met hen te sluiten en om hen te winnen voor de Franse zaak.⁽¹³⁸⁾ De *gaama* stuurde een kapitein naar de stad om zich te beklagen over de handelingen van Tollenge, die blijkbaar probeerde Aluku in dienst te nemen voor de houtkap.⁽¹³⁹⁾

Gezien deze problemen en met het oog op de naderende Emancipatie zagen ook de Surinaamse autoriteiten de onhoudbaarheid van de situatie in en op 7 september 1860 deelde gouverneur Van Lansberge (1859-67) te Albina *gaama* Beeyman mee dat de bewegingsbeperkingen van de Aluku dienden te worden opgeheven. Bezorgd over de toenemende Franse invloed vroeg de Inspecteur der Domeinen, H. C. J. Slengarde, zich af of posthouder Kappler wel voldoende tegenwicht had geboden. Slengarde vreesde dat Nederland wat betreft de Bosnegers en met name de Aluku achter het net viste en hij spoorde Kappler aan de Aluku voor Suriname te behouden. Wij mogen dus niet gedoogen dat hunne werkkrachten ten nutte van Cayenne bestemd worden. Slengarde suggereerde enkele voorstellen aan de gouverneur. Volgens Kappler maakten de Bosnegers handig gebruik van de grenssituatie.⁽¹⁴⁰⁾ Het gouvernement hoopte zowel de Aluku als de Ndyuka er toe te bewegen zich dichterbij het bebouwde gedeelte van de kolonie te vestigen, waar zij eventueel domeingrond konden verkrijgen. Door hen in nauwer contact te brengen met de overige bevolking werd beoogd dat "Christendom en beschaving ingang onder die stammen zullen vinden, en arbeidzaamheid en nijverheid bij hen zullen worden opgewekt".⁽¹⁴¹⁾ Hiertoe werd in 1860 een gemengde Frans-Nederlandse commissie naar de Ndyuka en de Aluku gestuurd. Nadat te Puketi aan *gaama* Beeyman het doel van de missie was meegedeeld, reageerde deze zeer verontwaardigd dat het Nederlandsch gouvernement het regt niet had om de Bonnegers die - en omdat zij door zijne voorzaten in de met hen gevoerde oorlogen, waren ten onder gebracht, én sedert door de Aucaners in het belang der kolonie in toom waren gehouden, én tengevolge van de met hen gesloten vredetractaten, slaven zijn van de Aucaners, vrij te geven, dat indien het Nederlandsch Gouvernement slaven wenscht vrij te geven, dat het dan met zijn eigene slaven begin

Hoofdkapitein Alamun van de Coppename-Kwinti, (T.K.N.A.G., p. 721)

moest maken." ⁽¹⁴²⁾ Beeyman dreigde dat de Ndyuka zich eventueel aan de Fransen zouden verbinden. Pas na moeizaam overleg kwam men tot overeenstemming. De commissie reisde vervolgens door naar de Lawa, waar zij, na te hebben vastgesteld dat deze rivier en niet de Tapanahoni de grens met Frans Guiana vormde, constateerde dat de meeste Aluku-dorpen zich op Surinaams grondgebied bevonden.

Op 18 november 1860 werd in het dorp Providence, de residentie van *gaama* Adam (1841-70), met de Aluku een verdrag gesloten, waarin bepaald werd: "dat, met kwijschelding van al hetgene met hunne voorzaten is gebeurd, de restrictieve bepalingen waaraan zij tot dusver onderhevig zijn geweest, worden opgeheven; dat zij mitsdien voortaan zonder eenige verandering of contrôle zijdens de Aucaners, op den voet en wijze evenals de andere boschnegers, waarmede het Gouvernement overeenkomsten heeft gesloten, vrijelijk de hoofdstad en onze divisien bezoeken mogen; dat bij deze in zijn geheel voor hen van toepassing wordt verklaard de jongste overeenkomsten met de onderscheiden Boschneger-Stammen getroffen, te vinden in het Gouvernements-blad van A. 1856, No. 8;" ⁽¹⁴³⁾ Een voorstel van de Aluku om het verdrag te bekrachtigen via het op traditionele wijze drinken van de *söi*, eed, werd door de commissie afgeslagen. De Aluku zegden verder toe zich in de nabije toekomst aan de Beneden-Marowijne, op de Surinaamse oever, te zullen vestigen. Met dit verdrag werd de vrijheid van de Aluku erkend en verkregen zij de status van bevredigde Bosnegers.

Halverwege de achttiende eeuw begon de formatieperiode van een groep Marrons die uiteindelijk bekend kwam te staan als de Kwinti ⁽¹⁴⁴⁾. Hun eerste *gaama* was Boku, die rond 1765 overleed en werd opgevolgd door Kofi. Naar Kofi, die in 1827 overleed, werd deze groep Marrons aanvankelijk de Kofimaka genoemd. De Kwinti waren afkomstig uit Paramaribo en uit het Paragebied en tot rond 1775 verbleven zij nabij de Duivelsbroekzwamp en in Para. In 1769 sloten zij een vredesverdrag met de Matawai, die hen echter een jaar later, na hierover door het gouvernement op de vingers te zijn getikt, aanvielen. Na 1775 vestigden de Kwinti zich in het gebied tussen de Saramacca- en de Coesewijne Rivier en rond 1800 trokken ze richting Coppename en wellicht verder westwaarts, waar zich de Kofimaka Kreek, een zijtak van de Nickerie Rivier, bevindt. In deze periode zouden zich Marrons die ontvlucht waren tijdens de grote slavenopstand van 1763 in de buurkolonie Berbice en die zich nabij de Corantijn Rivier hadden gevestigd, bij hen hebben aansluiten. Rond 1850 trokken de Kwinti naar de Saramacca Rivier, waar ze vrede sloten met de Matawai en dus indirect ook met het gouvernement. Vanaf de Emancipatie werden hun dorpen apart vermeld in de gouvernements-dokumenten. Door hun vrede met de Matawai plaatsten ze zich in een afhankelijke positie van deze groep Bosnegers in wier gebied ze bovendien verbleven. Na een aantal conflicten met de Matawai trok een deel van de Kwinti rond 1880, op voorspraak van het gouvernement, naar

het Coppenamegebied, waar ze zich onder leiding van een zekere Alamun vestigden in het dorp Kompoakeise (ontkomen aan de keizer de *gaama* van de Matawai) dat al spoedig bekend stond als Copenkrisi⁽¹⁴⁵⁾

De officiële erkenning door het gouvernement van de Kwinti als een afzonderlijke groep Bosnegers volgde toen Alamun in 1887 werd aangesteld als hoofd van de aan de Coppename Rivier gevestigde 'Corantijnnegers' - de naam Kwinti is hiervan afgeleid - en de daartoe behorende waardigheidstekens ontving Alamun mocht tevens andere Bosnegers beletten zich aan de Coppename Rivier te vestigen. Hij kreeg dus niet de titel van *gaama* toebedeeld en verkreeg slechts zeggenschap over de Kwinti die aan de Coppename waren gevestigd, de Kwinti die waren achtergebleven aan de Saramacca Rivier, vielen onder het gezag van de *gaama* van de Matawai⁽¹⁴⁶⁾

Teneinde mogelijke problemen te voorkomen met bosexploitanten, die zich vanaf eind negentiende eeuw in toenemende mate in dit gebied vestigden, werd in 1894 het woongebied van de Kwinti afgebakend tussen de Columbus- oftewel Blakawatra Kreek en de Raleigh Vallen. De Kwinti bewoonden toen de dorpen Copenkrisi, waar Alamun verbleef, Kaarmanston en Witagron en hun aantal - aan de Coppename Rivier - werd geschat op 94⁽¹⁴⁷⁾. Een echt vredesverdrag is nooit met de Kwinti gesloten.

Slaven die eind achttiende eeuw plantages aan de Boven-Commewijne en de Boven-Cottica ontvluchtten, zouden een nieuwe groep Marrons, de Paramaka, vormen⁽¹⁴⁸⁾. Een drietal groepen Marrons, de Antoosi-, Asaiti- en Molo-*lo*, verenigde zich begin negentiende eeuw en zij vestigden zich aan de Tempati Kreek. Aangezien zij zich hier bedreigd voelden door de Ndyuka trokken ze verder zuidwaarts naar de Paramacca Kreek, waar ze ruwweg tussen 1810 en 1876 verbleven. Pas in 1830 werd deze groep Marrons voor het eerst door het koloniaal bestuur opgemerkt. De posthouder bij de Ndyuka, F. Schachtrupp, vermeldde dat er een negental Paramaka verbleven bij de Pongudu, die hen zouden hebben ontdekt in Frans Guiana. Een grotere groep zou verblijven nabij de Paramacca Kreek, waar de Porigudu hen reeds hadden bezocht⁽¹⁴⁹⁾. Na de Emancipatie verloren de Ndyuka enigszins hun greep op de Paramaka en vestigden ze zich in 1876 aan de Marowijne Rivier in het dorp Amusa. Rond deze periode voegden zich enkele kleine groepen voormalige slaven bij de Paramaka, die heden ten dage niet langer als aparte *lo* vallen te onderscheiden.

Intussen groeide in verband met de goudwinning in het Lawagebied de belangstelling van het gouvernement voor de Bosnegers, die nodig waren als vrachtaarders en als gidzen⁽¹⁵⁰⁾. De eerste officiële contacten met de Paramaka werden gelegd in 1871 toen hun opperhoofd Frans Kwaku op aandrang van de regering Paramaribo bezocht⁽¹⁵¹⁾. Het is vrijwel zeker dat Frans Kwaku toen niet werd beedigd als *gaama*. Wel weten we dat in 1881 Apensa van de Antoosi-*lo* werd aangesteld als kapitein. Alhoewel er geen officiële verdragen met de Paramaka zijn, werden zij vanaf deze jaren dus als afzonderlijke groep Bosnegers door het gouvernement erkend. Na diverse verzoeken van Apensa om te worden benoemd tot *gaama* - de gouverneur vond aanvankelijk de groep hiervoor te klein, maar hij stond Apensa wel toe om de titel van *gaama* te dragen - volgde zijn beediging in 1901⁽¹⁵²⁾. Eind negentiende eeuw verspreidden de diverse *lo* zich over meerdere dorpen in het onbewoonde gebied tussen de Anpoma- en de Tapudan (Armina) Vallen, waar de Paramaka tot op heden wonen.

Tenslotte willen we nog kort melding maken van een groep Marrons die is vernoemd naar hun laatste leider, Brosu, en die niet is blijven voortbestaan als een zelfstandige groep Bosnegers. Zoals gesteld duurde de marronage voort tot aan de Emancipatie en in de negentiende eeuw bestonden er diverse Marronkampen, waarvan het Brooskamp het bekendst was.

Begin negentiende eeuw vestigde een groep Marrons onder leiding van een zekere Kukudabi, die afkomstig was van plantage Rac à Rac, zich aan de Surnau Kreek. Na een militaire expeditie in 1830, waarbij hun nieuwe leider, Sambo, sneuvelde, raakte de groep verspreid. Rond 1850 vestigden ze zich wederom aan de Sumau Kreek. In 1862 kwamen slaven van de plantage Rac à Rac in opstand en zij voegden zich bij de Brooskampers, waarmee ze reeds geruime tijd in contact stonden. Aangezien in deze periode op diverse plantages opstanden uitbraken, vaardigde gouverneur Van Lansberge een amnestie uit voor alle Marrons. Onder druk van de planters, die bevreesd waren dat ze de in verband met de Emancipatie aangekondigde premie van f 300,- per slaaf zouden mislopen, liet de gouverneur deze amnestie vergezeld gaan van een laatste militaire expeditie tegen de Marrons. Deze expeditie, die werd geleid door kapitein Steenberghe en die bedoeld zou zijn om de Marrons te informeren omtrent de afgekondigde amnestie, werd - wellicht door een misverstand - overvallen door de Brooskampers, waarna ze genoodzaakt was onverrichterzake terug te keren.

Kort na de Emancipatie nam de nieuwe leider, de boscreool Brosu, via bemiddeling van de EBGS zending Drexler contact op met het gouvernement teneinde dit te polsen over een eventuele vrede. Op 2 september 1863 sloten de Brooskampers in Paramaribo met de regering een vredesverdrag, waarvan de bepalingen luiden:

- 1 Al de negers, die gedurende de laatste drie jaren naar het kamp van Broos overgelopen waren, moest hij weer naar de plantages, waartoe zij vroeger behoorden, doen terugkeeren, ten einde aldaar zich te onderwerpen aan de bepalingen van de emancipatie-wet
- 2 Zijn kamp aan de Surnaus-kreek moest hij opbreken en zich vestigen in een bebouwd en bewoond gedeelte der kolonie en wel op de verlaten plantage Klaverblad aan de Suriname " ⁽¹⁵³⁾

Tot 1917 woonden de Brooskampers op de plantages Klaverblad en Rorac. Aangezien hun gronden werden opgeëist ten behoeve van de bauxietwinning, zagen zij zich genoodzaakt te verhuizen naar Tout-Lui-Faut, waar een deel van hun nazaten tot op heden verblijft. ⁽¹⁵⁴⁾

Gedurende de negentiende eeuw heeft het gouvernement nog enkele tientallen militaire expedities tegen de Marrons georganiseerd, waarvan de meeste waren gericht tegen de Brooskampers en de zogeheten Krabbeholo-Marrons. Bij in elk geval twee van deze patrouilles, namelijk in 1834 en in 1849, werd gebruik gemaakt van de Ndyuka. ⁽¹⁵⁵⁾ In het algemeen was het succes van deze patrouilles beperkt en naarmate de regering inzag dat er weinig ontvluchte slaven gevangen werden genomen, kwam de nadruk bij deze expedities meer te liggen op het demoraliseren van de Marrons via het vernietigen van hun dorpen en kostgronden. Ook hiervan waren de resultaten gering. Het beleid van het gouvernement ten opzichte van de Marrons was niet uniform en werd mede bepaald door de persoonlijke instelling van de gouverneur. ⁽¹⁵⁶⁾ In 1855 werd een einde gemaakt aan de barbaarse praktijk waarbij men tijdens expedities tegen Marrons tegen overlevering van een afgehakte hand een premie ontving. ⁽¹⁵⁷⁾ Tenslotte kan nog worden vermeld dat er onder invloed van de afschaffing van de slavernij in Brits Guyana (1834) een nieuwe vorm van marronage ontstond, waarbij men niet naar het binnenland, maar naar het buitenland vluchtte. ⁽¹⁵⁸⁾

2. NIEUWE VREDESVERDRAGEN EN EMANCIPATIE

2.1. Bestuurlijke veranderingen 1795-1863

De overgang van de achttiende naar de negentiende eeuw stond in Europa in het teken van twee grote revoluties, de Franse en de Industriële, die het gezicht van de moderne westerse samenleving zouden gaan bepalen. Deze periode ging in Europa gepaard met grote politieke en sociaal-economische onrust. Nederland werd tijdelijk meegesleurd op de golven van de Franse Revolutie, geraakte als gevolg daarvan in oorlog met Engeland en onderging op het gebied van de staatsvorm een overgang van republiek naar koninkrijk in 1814.

De geest van vrijheid en gelijkheid die gepropageerd werd door de Franse Revolutie verspreidde zich ook naar de kolonien in het Caraïbisch gebied, waar slavenopstanden plaatsvonden in Saint Domingue, Curaçao en Demerara. De opstand in Saint Domingue onder leiding van Toussaint l'Ouverture resulteerde in 1804 in de eerste onafhankelijke zwarte republiek van Amerika, namelijk Haiti, dat hiermee, na de Verenigde Staten van Noord-Amerika, als tweede kolonie zijn vrijheid bevocht. In de Franse kolonien werd in 1794 de slavernij afgeschaft, maar in 1804 weer ingevoerd. De slavenopstand in Demerara werd met steun uit Suriname (Indianen en soldaten) onderdrukt.

De effecten van de Franse Revolutie op Suriname zijn beperkt gebleven. Alhoewel enerzijds discussie over de ideeën ervan werd verboden, werd anderzijds, na enige deliberatie, besloten toch over te gaan tot publikatie van een Nederlandse resolutie die onder meer inhield: de erkenning van de eeuwige en onveranderlijke beginsels van Gelijkheid, Vrijheid en algemeen Broederschap, zoo wel als de daaruit voortvloeiende rechten en plichten van den mensch en burger, mitsgaders de soevereiniteit van het geheele volk van Nederland.⁽¹⁾ Alhoewel de Oranje-gezinde gouverneur J. de Friderici (1790-1802), in tegenstelling tot zijn collega's van de Nederlandse buurkolonien Berbice, Demerara en Essequibo, geen gevolg gaf aan het verzoek van de naar Engeland uitgeweken stadhouder prins Willem V om een eventuele Engelse vloot als vrienden te ontvangen, zou Suriname reeds enkele jaren later, van 1799-1816, met een korte onderbreking van 1802-04, onder Engels bestuur komen, eerst als protectoraat en vervolgens als kroonkolonie. Ondanks dit Engels tussenbestuur en ondanks het feit dat reeds in de jaren 1790 achtereenvolgens de West-Indische Compagnie, het octrooi en de Sociëteit van Suriname waren opgeheven en vervangen door enkele zeer kortstondige andere bestuursconstructies (raden en comites), bleef in essentie de bestuurlijke situatie in Suriname ongewijzigd tot 1816.⁽²⁾ Tijdens het Engels tussenbestuur werd in 1808 de slavenhandel afgeschaft. Terwijl in Europa de idealen van vrijheid en gelijkheid weergalmden, duurden in Suriname de slavernij en de wrede straffen onverminderd voort. De Engelse gouverneur Bonham (1811-16) stelde geen kolonie te kennen waar de slaven zo slecht werden behandeld als Suriname.⁽³⁾

In 1816 werd Suriname weer overgedragen aan Nederland dat intussen een koninkrijk was geworden. Het bestuur via een sociëteit, raad of comite werd vanaf toen vervangen door dat van een aan de koning (sinds 1848 aan de Staten-Generaal) verantwoordelijke minister van kolonien. Het bestuur vond plaats via bij Koninklijk Besluit vastgestelde Regeringsreglementen. In de praktijk behelsde de belangrijkste wijziging voor Suriname het terugdraaien van de beperkte autonomie die het sinds 1682 bezat. De macht van de gouverneur werd uitgebreid ten koste van de Raad van Politie, waarvan de leden nu benoemd werden door de gouverneur en die dus zijn karakter van vertegenwoordigend lichaam verloor.

Verantwoordelijk voor het toezicht op de Bosnegers was het Departement voor de algemene bevredigde Bosnegers, dat onder leiding stond van enkele Raden-Commissarissen, die tevens lid waren van de Raad van Politie en die werden bijgestaan door een boekhouder-generaal. Op 24 juli 1828 werd het Commissariaat voor de Inlandsche Bevolking (CIB) opgericht. Uiteenlopende hoofdamtbanen, die werden bijgestaan door een assistent, hebben de functie van Raad-Commissaris bij het CIB vervuld. De assistent werd bijgestaan door de gijzelaars van de Bosnegers in de stad, die soms bij hem verbleven en die hem moesten informeren over eventuele misstanden. Hij onderhield de correspondentie met de posthouders, verleende de Bosnegers passen voor terugkeer naar hun woongebieden, hield het passen- en brievenboek bij en hij verschaftte de Bosnegers permitten voor de aanschaf van geweren. Een van deze assistenten noemde zichzelf "bijna de slaaf van den boschneger", daar hij vrijwel de hele dag door hen zou worden lastig gevallen. Vanaf 1828 was de Raad-Commissaris van de Inlandsche Bevolking, het Armwezen, het Onderwijs en de Kerkelijke Zaken belast met het oppertoezicht over de Bosnegers en de Indianen (GB 1828, No. 3). In 1833 werd de gouvernementssecretaris

(GS) belast met deze functie (GB 1832, No 14) Van maart 1836 tot mei 1838 en van juni 1854 tot eind 1857 werd deze functie vervuld door de procureur-generaal (PG) In de tussentijdse periode was de functie wederom in handen van de GS In 1858 nam de Inspecteur der Domeinen, van de Nijverheid en de Landbouw deze functie over (GB 1858, No 1) Het directe contact met de Bosnegers werd sinds de vredesverdragen onderhouden door bij hen gestationeerde posthouders en hun assistenten, de bijleggers Andere functionarissen die regelmatig van doen hadden met de Bosnegers waren de heemraden van de divisies, commandanten van militaire posten en kapiteins van de burgermilitie Tijdens het in dit hoofdstuk besproken tijdvak werd de slavernij afgeschaft in Brits Guyana (1834) en in Frans Guiana (1848) De effecten hiervan op Suriname zijn niet uitgesproken in massale desertie of grote slavenopstanden Onder invloed van de Emancipatie in Brits Guyana kwam ook in Suriname, met name vanaf de jaren 1840, de discussie over de afschaffing van de slavernij op gang In eerste instantie resulteerde dit in maatregelen ter verbetering van de behandeling van de slaven De verouderde en harde slavenreglementen uit de achttiende eeuw werden in 1851 en in 1856 vervangen door nieuwe Daarnaast kregen zending en missie geleidelijk aan meer toegang tot de slaven en werden de planters in 1856 verplicht hen toe te laten Marronage duurde, zoals we zagen, voort tot aan de Emancipatie ⁽⁴⁾

2.2. Vernieuwing vredesverdragen eerste helft negentiende eeuw

Sinds 1760 hadden bij de Ndyuka een aantal veranderingen plaatsgevonden, waardoor het gouvernement zich genoodzaakt zag het oorspronkelijke verdrag met hen te herzien Allereerst hadden zich wijzigingen voorgedaan in hun woongebied Niet lang na het sluiten van de vrede begon de trek van de Ndyuka van de Dyuka Kreek naar de Tapanahoni Rivier, hetgeen rond 1790 voltooid was ⁽⁵⁾ Vanaf eind achttiende eeuw begonnen zij, hiertoe aangemoedigd door het gouvernement, zich eveneens aan de Sara Kreek te vestigen ⁽⁶⁾

Zoals we in hoofdstuk 1.5 zagen, liet ook de vestiging van de Aluku aan de Marowijne Rivier de Ndyuka niet ongemoeid Door het oorlogsgeweld zagen zij zich gedwongen verder zuidwaarts te trekken ⁽⁷⁾ Hun aanvankelijke samenwerking met de Aluku werd door het gouvernement gezien als een inbreuk op het vredesverdrag en ze werden onder druk gezet om de regering te steunen in de strijd tegen de Aluku Nadat dezen waren verslagen, geraakten zij in een afhankelijke positie ten opzichte van de Ndyuka ⁽⁸⁾

In 1805 kwamen dertig man van het Korps Vrije Negers, dat ook een aantal Ndyuka en Aluku telde, op drie posten van het Kordonpad in Boven-Commewijne in opstand Na aanvallen op een plantage en op de militaire post te Armina trokken ze met ongeveer negentig man naar Porigudu aan de Boven-Marowijne, waar zij zich met toestemming van de Ndyuka vestigden Kort daarop werden ze bezocht door Ndyuka-opperhoofd Bambi die een verdrag met hun sloot en die hun steun en bescherming bood Bambi was verbolgen over het feit dat hij niets had ontvangen voor de diverse in 1793 uitgeleverde Aluku en in 1806 sloten de Ndyuka vrede met de Aluku De opstand schijnt vooral het werk te zijn geweest van een aantal ontevreden en de betrokkenheid erbij van de Ndyuka en de Aluku was gering De Porigudu (oftewel Lebimusu) werden als een aparte *lo* bij de Ndyuka opgenomen ⁽⁹⁾ Het herbergen van deze groep opstandelingen werd door het gouvernement gezien als een inbreuk op het verdrag uit 1760 Een vierde probleem vormde de periodieke levering van goederen die mede als gevolg van de gewijzigde politieke situatie in het land - Engels tussenbestuur - in het gedrang was gekomen ⁽¹⁰⁾

Direct na de opstand van een deel van het Korps Vrije Negers kreeg de nieuwe posthouder bij de Ndyuka een Instructie mee met onder andere de volgende bepalingen

art 7) informatie inwinnen over de Aluku,

art 8) de Ndyuka afhouden van hun contacten met de Aluku,

art 9) informeren of de opstandelingen zich bij de Aluku bevinden,

art 10) nagaan met welke Indianen de Aluku vrede hebben gesloten en of zij met de Ndyuka in contact staan,

art 11) nagaan of de opstandelingen munitie van de Ndyuka hebben gekregen en een oog houden op de Ndyuka in de Beyman Kreek,

art 12) 'zal de Aucaners en de Saramaccaners tragten te verdeelen' ⁽¹¹⁾,

art 13) aandringen op uitleveren van de opstandelingen en van ontvluchte slaven ⁽¹²⁾

In 1809 vertrok een gouvernementsdelegatie, voorzien van een concept-vredesverdrag bestaande uit zes artikelen ⁽¹³⁾, naar post Hughesburg aan de monding van de Sara Kreek, waar met de Ndyuka onder leiding van *gaama* Bambi gedurende elf dagen zware onderhandelingen

plaatsvonden. Gezien de controle die zij uitoefenden over zowel de Aluku als de Porigudu en gezien de vrees van de regering voor nieuwe aanvallen en opstanden, was de onderhandelingspositie van de Ndyuka sterk. Het gouvernement moest onder meer accepteren dat zij weigerden om Aluku en Porigudu, met wie zij een eed hadden gesloten, uit te leveren en eveneens dat zij doorvaart naar de stad via de Wane Kreek verkregen in plaats van via de Sara Kreek⁽¹⁴⁾. Op 21 september 1809 werd een nieuw vredesverdrag met de Ndyuka gesloten, dat hier voor het eerst volledig wordt weergegeven⁽¹⁵⁾.

Vernieuwd Vredes Tractaat met de Aucaners den 21 September 1809

Vernieuwd vredes verdrag gemaakt met de bevrreedigde Aucaansche Negers in het kamp van hun Groot opperhoofd Bambie aan de mond van de Sara-Kreek, schuins over de Post Hughesburg, bij ons ondergeteekendens Jean Jacques Ferrand, Jakob Bruining, Raaden in den Hoove van Politie en Crimineele Justitie der Kolonie Suriname en Adriaan de Meij Willemsz Raad en Boekhouder Generaal dezer Kolonie, als door Zijne Excellentie den Hoog Edel Gestrenge Heer Gouverneur Generaal Charles Bentinck en den Wel Edelaachtbare Heeren Raaden uit den Hoove voorzegt in dato 25 Augustus 1809 gecommiteerd en benoemd zijnde om in naam van de regering gemelde vredes verdrag volgens de gearresteerde artikelen, Instructie en bij Resolutie van dato 15 December [a] 1809 gealtereerd en geamplieerd te sluiten.

Artikel 1 Het vredes verdrag van 10 oktober 1760 zal volkomen in zijn volle kracht en waarde blijven en wordt verstaan hetzelfde hiermede te wezen vernieuwd, en verders gealtereerd en geamplieerd als hieronder beschreven zal worden.

Artikel 2 Dat al het gepasseerde zoo ten opzichte der Negers van Bonie als van de Rebellen van s lands Vrij Korps welke eerste zij declareeren als vervallen [b] onder hun te zijn, en met beide partijen den eed te hebben gedaan van hun nimmer aan de blanken te zullen overleveren, en uit hoofde van diverse ontstane gebeurtenissen in het brede gedetailleerd, zoo lang zij zich wel [c] en vreedzaam gedragen en geene plantagen of gronden van dezelve verbranden of afloopen, of de slaven van dezelve deboucheeren [d], bij de regering zal worden vergeven en vergeten, mits dat zij ingevolge de belofte gedaan het volgende zullen getrouw te allen tijde naar komen.

Artikel 3 Dat zij de Regeering garandeeren de rebellen welken thans in hunne districten wonen, en welke in 1805 van s lands Vrije Korps zijn gedeserteerd direct of indirect niets tegen de blanken of tegen hunne goederen zullen ondernemen, of wanneer zulks gebeurt, zij zich dan ontslagen zullen rekenen van den eed met elkanderen bezworen, en in zoo een geval de blanken met magt en kracht te zullen bijstaan, en in gevalle de regeering mag goedvinden ten eenige tijde de rebellen te attaqueeren, zullen zij Aucaners als Neutraal zijnde daarin niet hinderlijk zijn, noch helpen, ook dat de Bonie negers nimmer eenig leed aan blanken zullen doen, minder zich aan Paramaribo of elders in blanken districten zullen laten zien.

Artikel 4 Dat bijaldien er weder rebellen [e] bij s lands Vrij korps ontstaan of komt te gebeuren, zij dan dadelijk wanneer kennis van de regeering bekomen, dezelve met al hunne magt zullen attaqueeren en bevechten en dezelve nimmer onder hun verbergen, noch in hunne districten Grondgebied te verleenen noch toe te staan, dezelve bij de andere rebellen of Bonie negers zich vervoegen, zullende zij ingevolge hunne eisch een rebel levendig of dood bekomende en overleverende de somma van f 250 daarvoor erlangen, mits zij kunnen beweerden een rebel te zijn geweest.

Artikel 5 Insgelijks zullen zij ingevolge hunne belofte aannemen om op kennisgeving van de regeering rebelleerende slavenmagten van plantagen of gronden in de districten van boven Commewijne, Cottica en Perica en onderhoorige districten gelegen, te attaqueeren, vangen of dooden, na tijdsomstandigheden, en nimmer dezelve onder zich of hunne onderhoorige zijnde rebellen en Bonie negers te zullen doen herbergen, veel minder dezelve op of onder zich te nemen, zullende hun van ieder rebelleerende gevangene of gedooden slaaf eene somma van f 150 worden geacordeerd, mits kunnende bezweren tot de rebelleerende magt slaven behoort te hebben, blijvende omtrent dezulke slaven, welke in het enkel van plantagie of Paramaribo deserteeren en tot hun komen overloopen of die door hun in het bosch gevonden worden, de somma van f 50 toegestaan belovende zij dezelve alsmede rebelleerende slaven nimmer onder zich te zullen houden, en dezelve altoos aan de regeering zullen uit te leveren, en dus hiermede het 3e en 4e Artikel van het eerste vredes tractaat geamplieerd en gealtereerd.

- Artikel 6 Dat zij dadelijk op hunne terugkomst in hunne dorpen op de post Almina ingevolge hunne belofte zullen hebben uit te leveren 16 stuks weggeloopene slaven welken zij zeggen zich onder hun zijn bevindende, zoo van groot en Klein Juda als elders, alwaar dezelve door de militaire officier van hun zal worden overgenomen, en in het vervolg alle slaven welke tot hun overloopen of in het bosch gevonden worden aldaar zullen afgeven of de handen der dooden, waarvoor gemelde officier dan een briefje voor opperhoofd of kapitein van het Loo ten bewijze zal afgeven, om het douceur van den lande daardoor te kunnen komen ontvangen, indien zijzelve met de dode hand of gevangene niet aan Paramaribo wilde komen
- Artikel 7 De regering zal in zoo verre genoeg nemen met de uitlevering van deze 16 slaven, vermits zij bij dit tractaat zweren buitendien nog maar vijf en niet meer, alzo de anderen aan de rebellen behooren, onder hun zijnde reeds langen tijd hun verblijf onder hun hebbende, en hebben zij met hun den eede gedronken nimmer hun te zullen uitleveren uithoofde van het daaromtrent gestelde bij artikel 2
- Artikel 8 Zoodra deze 16 stuks slaven op de post Armina door hun overgeleverd zijn, zal de regering hun de doorvaart langs den Marowijne door de Wana Kreek tot in Cottica en zoo vervolgens tot Paramaribo en langs dien weg in het vervolg hunne producten, [f], goederen, houtwaren of vaartuigen te mogen afbrengen, accordeere in plaats van langs de Sara Kreek, blijve dezelve benevens andere rivieren en kreek voor hun gesloten, en zullen zij gemelde Wana Kreek zelfs moeten openmaken en openhouden en zal de regering een post aan gemelde kreek onbepaald waar aanleggen, terwijl hun de tijd stopplaatsen aangewezen word, de plantagie Bokkenstein, de onderneming, Klein Kuilenburg, Brunswijk, Levant en Klein Bellevue, tot aan het nieuwe fortres Amsterdam [g] en terug vertrekken, en is deze nieuwe vaart hun speciaal geaccordeerd uithoofde der begeerte [h] van desertie der slaven te bevrijden, en welke zij zeggen, beter alsdan te kunnen gadeslaan, dat dezelve zich niet bij de rebellen als andere wegloupers kunnen vervoege, en zij dan ook occasie hebben om de gesepareerde negers bij Bocou van Bonie afgegaan van tijd tot tijd te vangen of dooden, en waarvoor hun de ordinaire premie wordt beloofd, waardoor het zevende artikel van het vorige traktaat in dienvoege gealtereerd is
- Artikel 9 De regering neemt op haarlieder verzoek in gunstige reflexie om alle zulke rebellen of slaven welke door hun opgevangen en overgeleverd worden nimmer in militaire dienst voor den lande te zullen employeeren, mits zij lieden getrouw naarkomen hunne beloften als bij artikel 3, 4, 5, 6, 7 vervat, en zal de eene Loo niet voor den ander aansprakelijk zijn wanneer ten opzichte van het vangen en uitleveren overtreding plaatsvind, maar zullen in het vervolg op hun gedaan verzoek diegene van dat Loo welke aan overtreding schuldig is, geapprehendeert en gearresteerd blijven tot zoo lang het opperhoofd van dat Loo die slaaf heeft uitgeleverd
- Artikel 10 Aucaners welke kwaad gedaan hebben en hunne dorpen uit vreze voor straf verlaten en zich in blanken disticten begeven, zullen op requisitie van het groot opperhoofd geapprehendeert en uitgeleverd worden zoo als zij van hunne kant als bij artikel 8 van het vorige tractaat aannemen om al zulke Aucaners welke molest op plantage of aan Paramaribo aan slaven [i] of vrije lieden doen dezelve naar den aart der zake te zullen straffen mits zoo een misdadiger hun overgeleverd worde, zoo als zij ook vertrouwen dat de regering zal zorgen zij lieden beveiligd worden van mishandelingen in de Divisien en aan Paramaribo en dat dezulke die zich tegen de wetten vergrijpen mede door de regeering zal gestraft worden
- Artikel 11 De regering inziende hunne bezwaren omtrent het irreguliere der visitatie op de posten, alwaar militairen zijn zullen daaromtrent de noodige voorziening doen en zorgdragen hun niets onordentelijks daaromtrent gebeurt, kunnende zij in contrarie geval hunne klagten deswegens ter behoorlijke plaats doen, echter blijven zij onderworpen even als de Saramaccaners en Becoe en Moelsingha negers aan de ordinaire visitatie, zullende zij lieden op een permissie billet van den Heer Gouverneur of gecommitteerden [j] de noodige jagtbehoefden kunnen koopen
- Artikel 12 Bij het bevestigen van dit traktaat zullen zij in gijzeling geven twee personen van de eerste familie en provisioneel daartoe afgeven Johannes Jeboa en Zuarie neef van het groot opperhoofd Bombie, welke zij bij hunne komst in de dorpen en zoo alle jaren kunnen verwisselen, mits die bekwaam voor die betrekking zijn en aan

de opperhoofden in den bloede bestaan, zullende de regering voor hun logies, kost en klederen zorgen

Artikel 13 De regering zal mede van hunne kant een posthouder en resident alsmede een of twee bijleggers in hunne dorpen houden, en zullen zij lieden zorgen daarvoor een goed logies in gereedheid komt, en waartoe het ijzerwerk hun zal gezonden worden, zoo als zij op requisitie ook aannemen de posthouder alle drie maanden een vaartuig en jongeman tegen de ordinaire betaling te zullen foumeeren om depechen aan de regering daarmede af te vaardigen, en zijne noodwendigheden, mede te kunnen bekomen, zoo als wanneer de posthouder voor zich of zijne bijleggers een vaartuig ter transporteering van hem of hun vraagt, zullen zij zulks moeten bezorgen op condition als gebruikelijk is

Artikel 14 De regering accordeert en belooft om bijaldien zij gehoud en getrouw aan de condition van dit en het vorige verdrag blijven, hun voortaan in plaats van om de drie jaren om de twee jaren presenten te geven, welke in de post Almina aan de Marowijne aan hun zullen worden overgegeven en zal hun ook worden geaccordeert het rouwgoed voor opperhoofden zoo als gebruikelijk is geweest benevens eenige andere geringe verzoeken, welke zij hebben ingelevert en waarover zij zich bij hunne komst aan Paramaribo kunnen adresseeren

Artikel 15 Het getal hunner opperhoofden of Loo zal geenszins mogen worden vermeerderd maar bepaald blijven op dezelfde voet en inrigting als bij het oude tractaat, en dewijl hun de vaart door de Sara Kreek alsnu volgens hunne begeerte wordt afgenomen, zoo zullen zij hebben te zorgen de gesepareerde Aucaners zich mede uit de Sara Kreek naar de kant der Marowijne aan de hoek der Wana Kreek zich met der woon begeven, onder hun opperhoofd Pietje, die thans op hunne begeerte de Stok gegeven is, indien zij dezelve onder zich niet willen of kunnen huisvesten, en zal de Sara Kreek binnen een jaar ontruimd moeten worden [k]

Ter bekrachtiging van dit Traktaat, hetwelke van wederzijde alzo is ingetreden en gecontracteerd, hebben wij deze mede aan wederzijde met eede solemneel volgens hun gebruik en aanroepen van God Almagtig bekrachtigd eigenhandig onderteekend en gezegeld met het cachet van de secretarie der Kolonie in gewoon gebruik en waarvan twee eensluitende copies vervaardigd en bij ieder partij een overgenomene in het Kamp van Bambie aan de mond van de Sara-Kreek den 21 September des jaars 1809

J J Ferrand

J Bruijning

A de Meij Wz [l]

Vier dagen na het sluiten van dit verdrag werden te post Victoria de goederen overhandigd Uit een bepaling van een resolutie die betrekking heeft op het verdrag van 1809 blijkt dat de Ndyuka slaven en door hen bij slavinnen verwekte kinderen konden kopen ⁽¹⁶⁾ Ondanks dit vredesverdrag bleef het gouvernement streven naar uitlevering van de opstandelingen van het Korps Vrije Negers (Porigudu), getuige onder meer het vierde artikel van de Instructie voor de posthouder bij de Ndyuka uit 1811 ⁽¹⁷⁾

In 1816 hernam Nederland het bestuur over Suriname en wat betreft het beleid ten aanzien van de Bosnegers werd de gouverneur een aantal richtlijnen voorgehouden Hij moest aan de grootopperhoofden bekend maken dat de regering met hen in vrede wilde leven en dat van hen de stipte naleving van de vredesverdragen werd verwacht Hij moest zich met name op de hoogte stellen van het in 1809 met de Ndyuka gesloten verdrag gezien hun verblijf in het grensgebied met Frans Guiana en vanwege hun contacten met de Porigudu, met wie de regering nooit vrede zou sluiten De Porigudu waren voor het gouvernement vogelvrij en werden beschouwd als "Rebellen, Moordenaars en Brandstichters", die, indien ze gevangen werden genomen, zouden worden veroordeeld en gestraft De regering moest haar verplichtingen jegens de Bosnegers, zoals de jaarlijkse (!) leverantie van goederen, stipt nakomen teneinde hun geen voorwendsel voor verwijten te geven Het contact tussen de Bosnegers en de slaven moest op elke wijze worden voorkomen Aangaande de posthouders en de bijleggers, die door de Bosnegers als ostagiers of borg - pantiman ' dus - zouden worden beschouwd, werd gesteld dat deze, gezien het belang van hun positie, van een behoorlijk niveau moesten zijn, de betreffende taal moesten beheersen en een ruim salaris dienden te genieten ⁽¹⁸⁾

Zoals we reeds zagen, beantwoordden de met drie groepen Bosnegers gesloten vredesverdragen niet geheel aan de verwachtingen van het gouvernement Regelmatig deden zich op velerlei terrein problemen voor Problemen die mede werden veroorzaakt door het sterke wederzijdse

wantrouwen en de gebrekkige communicatie. Gezien de ontocgankelijkheid en de grootte van het gebied was het gouvernement nauwelijks in staat om controle uit te oefenen op de vestigingsplaatsen van de Bosnegers, laat staan om de diverse bepalingen uit de verdragen af te dwingen. Daarenboven was het overheidsbeleid ten aanzien van onder meer de woongebieden van de Bosnegers weinig consistent.⁽¹⁹⁾

De verdragen beoogden de Bosnegers te isoleren, zowel van het plantagegebied en wel met name wat betreft het contact met de slaven, alsook wat betreft de contacten tussen de verschillende groepen Bosnegers onderling en die met de Indianen. Daarentegen werd de Ndyuka reeds in 1793 voorgesteld om zich dicht bij het plantagegebied te vestigen teneinde de contacten met de blanken en de handelsrelaties te vergemakkelijken.⁽²⁰⁾

Reeds tijdens het bestuur van gouverneur J. de Frederici werden de Ndyuka gestimuleerd om zich aan de Sara Kreek te vestigen, waartoe zij voorzien werden van passen. Sommigen vluchtten hierheen vanwege interne spanningen, te weten beschuldiging van hekserij oftewel *wisi*.⁽²¹⁾ Vanwege hun contacten met de Porigudu overwoog het gouvernement in 1806 om de Ndyuka te verwijderen uit de Sara Kreek, waarbij de Raad-Commissaris echter opmerkte dat de regering niet over de middelen hiertoe beschikte.⁽²²⁾ Zoals we zagen bepaalden de artikelen 8 en 15 van het verdrag van 1809 dat de Ndyuka de Sara Kreek dienden te verlaten, aangezien zij er de voorkeur aan gaven om via de Wane Kreek naar de stad te komen. Reeds twee jaar later stelde een Instructie voor de commissaris die belast was met het overhandigen van de goederen, dat de doorvaart via de Wane Kreek weer vervangen moest worden door die via de Sara Kreek en dat de Ndyuka die aan de Boven Suriname waren gevestigd, dienden te verhuizen naar de Sara Kreek.⁽²³⁾ In 1829 blijkt het beleid wederom te zijn gewijzigd en wordt gesteld dat de belofte uit 1809 om binnen een jaar de Sara Kreek te verlaten alsnog dient te worden nagekomen.⁽²⁴⁾ De bijlegger bij de Saramaka blijkt speciaal in verband met de Ndyuka aan de Sara Kreek te zijn gestationeerd te post Victoria.⁽²⁵⁾ Aangezien de zogenaamde Sarakrekers de regering blijkbaar weinig problemen bezorgden en zelfs nuttige diensten verleenden bij het vangen van ontvluchte slaven stelde de assistent bij het CIB, Jacob van David Mendes (1832-43), in de jaren dertig voor dat zij daar zouden blijven en hij ondersteunde het verzoek van de Ndyuka majoor Guary dat zij zouden gaan delen in de periodieke levering van goederen. Nadat de Sarakrekers reeds kort tevoren zes ontvluchte slaven hadden uitgeleverd, achterhaalden zij in 1834, tot grote tevredenheid van het gouvernement, een vijftigtal van de houtgrond Victoria ontsnapte slaven.⁽²⁶⁾ Van David Mendes motiveerde zijn voorstel nader door er op te wijzen dat de Sarakrekers vrijwel even groot in aantal waren als de Matawai. Volgens een opgave van de posthouder bij de Saramaka, J. C. Theil (1837-44), uit 1839 verbleven er 314 Ndyuka in zeven dorpen aan de Sara Kreek. Van David Mendes stelde verder voor om hun opperhoofd, Bretan, te voorzien van de nodige waardigheidsketenen.⁽²⁷⁾ De blijkbaar door de Sarakrekers geuite wens om erkend te worden als aparte groep werd door *gaama* Beeyman afgewezen.⁽²⁸⁾ In 1836 verschenen er kort na elkaar, op 14 mei en op 1 juli, twee resoluties die elkaar geheel tegenspreken. Terwijl de eerste de procureur-generaal opdroeg er voor te zorgen dat de Ndyuka de Sara Kreek verlieten, bepaalde de tweede dat de Sarakrekers, onder voorwaarde dat zij trouw betoonden aan de regering en behulpzaam zouden zijn bij het opsporen van ontvluchte slaven, betrokken zouden worden in de periodieke goederenleveranties, hetgeen hun officiële erkenning als aparte groep impliceerde.⁽²⁹⁾ De eerste resolutie zou gemotiveerd zijn door de vrees van het gouvernement voor te nauwe contacten tussen de Ndyuka aan de Sara Kreek en de Saramaka.⁽³⁰⁾ Zoals we onder zullen zien beperkte artikel 3 van het verdrag van 1837 het woongebied van de Ndyuka tot de Tapanahoni. Niet alleen het verblijf van de Ndyuka aan de Sara Kreek veroorzaakte problemen met het gouvernement, ook hun vestiging aan de Cottica en de Saramacca Rivier vanaf begin negentiende eeuw, teneinde aldaar hout te bewerken, gaf aanleiding tot de nodige wrijving. In het algemeen toonde de regering weinig begrip voor de sterke mobiliteit van de Bosnegers, voor hun voortdurende migratiebewegingen, die mede economisch waren gemotiveerd. Bij herhaling maakte het gouvernement de Ndyuka duidelijk dat hun aanwezigheid in de Saramacca Rivier ongewenst was en aanleiding gaf tot 'gekonkel' met de aldaar gevestigde Matawai en houtopkopers.⁽³¹⁾ In 1833 zou *gaama* Beeyman zich bereid hebben verklaard om de Ndyuka terug te roepen uit de Saramacca- en de Cottica Rivier.⁽³²⁾ Ook de Saramaka werden regelmatig aangespoord om de Saramacca Rivier te verlaten.⁽³³⁾

Het aantal Ndyuka dat zich ten behoeve van de houtkap in het Cotticagebied vestigde nam snel toe sinds hun bij het verdrag van 1809 de doorvaart via de Wane Kreek was toegestaan.⁽³⁴⁾ Volgens Van David Mendes verbleven er in 1833 reeds ongeveer 800 Ndyuka - een kwart tot

een derde van de totale populatie - aan de Cottica Rivier en in verband hiermee stelde hij de verplaatsing voor van de bijlegger van Nieuw Anderblauw (Animbaw/Puketi) naar de Cottica ⁽³⁵⁾ Ook ten aanzien van het verblijf van de Ndyuka aan de Cottica blijkt het beleid van het gouvernement nogal ambigu. Terwijl enerzijds werd gesteld dat dit verblijf illegaal was, dat er onvoldoende controle was en dat zij zich vermengden met slavinnen, werd anderzijds aangehaald dat hun aanwezigheid aldaar ook positieve kanten had, waarbij met name werd gedacht aan hun werkzaamheden in de houtkap. In het algemeen bleken de Bosnegers reeds in de eerste helft van de negentiende eeuw in belangrijke mate te participeren in de koloniale economie. Ook zou de aanwezigheid van de Ndyuka in de Cottica helpen voorkomen dat dit gebied een schuilplaats voor ontvluchte slaven werd. De regering stond dan ook een compromis voor ogen, waarbij ongeveer honderd Ndyuka, te voorzien van een pas, mochten blijven in de Cottica. Teneinde de overigen te verwijderen, moest de posthouder een vergadering met de dignitarissen beleggen en hen aanzeggen een delegatie naar de Cottica te sturen, die er voor moest zorgdragen dat de Ndyuka binnen een termijn van bijvoorbeeld twee maanden zouden terugkeren naar de Tapanahoni. De eerstvolgende uitdeling van goederen zou een mogelijkheid zijn om hiertoe extra pressie uit te oefenen en voorgesteld werd om *lo* waarvan veel mensen in de Cottica verbleven hiervan uit te sluiten. Ook zouden dignitarissen die in de Cottica verbleven ontheven kunnen worden ⁽³⁶⁾ Enerzijds werd dus dankbaar gebruik gemaakt van de Ndyuka in de Cottica voor patrouilles tegen ontvluchte slaven - in 1834 bijvoorbeeld ondernamen 45 Ndyuka onder leiding van de kapiteins Bosu en Jaki een succesvolle patrouille tegen de zogeheten weglopers van Krabbeholo, die vijf kampen zouden bewonen en waarbij vijf ontvluchte slaven werden gedood en vier gevangen genomen ⁽³⁷⁾ -, en werd naar aanleiding van een voorstel van de minister van kolonien om de Bosnegers aan te moedigen tot de verkoop van hout voor export naar Nederland besloten hiertoe een proef te ondernemen met de Ndyuka in de Cottica en eveneens werd voorgesteld om de bijlegger te verplaatsen naar de Cottica - per 1 mei 1838 werd C. L. d'Hondt (1838-57) benoemd tot bijlegger te Piket 19. Anderzijds werd bij artikel 20 van het verdrag van 1837 (zie onder) bepaald dat de Ndyuka de Cottica dienden te verlaten ⁽³⁸⁾

In het algemeen was het beleid van de overheid tot halverwege de negentiende eeuw er op gericht om de Bosnegers te isoleren in hun eigen woongebieden. Teneinde hun bewegingen te kunnen controleren werd een restrictief passensysteem ingevoerd. Verder was het aan bewoners van het kustgebied verboden om Bosnegers onderdak te verschaffen ⁽³⁹⁾

Bij de Saramaka zien we eveneens enkele halfslachtige - en vergeefse - pogingen om hen te bewegen meer stroomafwaarts te gaan wonen. Ook de EBGs ondernam, met beperkt succes, enkele acties in die richting ⁽⁴⁰⁾ In 1812 kregen de Matawai toestemming om zich meer stroomafwaarts te vestigen, mits ze maar boven de Kleine Saramacca bleven ⁽⁴¹⁾

De verdragen bleken ook geen effectief middel ter bestrijding van de marronage, die dan ook voortduurde tot aan de Emancipatie. De uitlevering van ontvluchte slaven leidde regelmatig tot moeilijkheden en met wisselend succes wist het gouvernement de Bosnegers te bewegen tot het ondernemen van patrouilles. Zoals we onder zullen zien leidde deze kwestie in 1835 tot de ontheffing van *gaama* Gbosuma van de Saramaka ⁽⁴²⁾

Om de Bosnegers onder druk te zetten manipuleerde de regering regelmatig met de levering van goederen, met het verstrekken van pasjes of ging ze over tot het afsluiten van de doorvaart op de rivieren ⁽⁴³⁾

De regering had weinig vertrouwen in de Bosnegers en in diverse Instructies aan de posthouders werd gesteld dat deze er voor moesten zorgen dat de verschillen tussen de drie groepen in stand werden gehouden. Boven vermeldden we reeds de Instructies uit 1805 en 1811 en wezen we er op dat de Ndyuka werden gebruikt om de Aluku (alsook de Porigudu) onder de duim te houden. In 1833 werd de posthouder bij de Matawai, W. G. Hertzberger (1827-39), geïnstrueerd "om zoo veel mogelijk de vijandschap tusschen de onderscheidene stammen gaande te houden". Een jaar later stelde Van David Mendes dat posthouder F. Schachtrupp (1824-40) de Ndyuka zoveel mogelijk moest opzetten tegen de andere groepen ⁽⁴⁴⁾ Naar aanleiding van de onder vermelde problemen met *gaama* Gbosuma werd Schachtrupp geïnstrueerd om *gaama* Beeyman er toe te bewegen zijn collega onder pressie te zetten en Gbosuma duidelijk te maken dat de Ndyuka de regering in deze kwestie volledig ondersteunden ⁽⁴⁵⁾ Een uitgebreide Instructie voor de posthouders uit 1835 stelde in artikel 11: "Hij zal alles aanwenden om bekend te worden met de connecties tusschen de drie bekende boschnegerstammen en voorts alle middelen aanwenden om de differenties tusschen hen levendig te houden, doch in allen deele zich voorzichtig gedragen en het vertrouwen der opperhoofden trachten te winnen,

om langs dien weg achter hunnen ware oogmerken te komen zonder dat het echter den Schijn hebbe, dat de Regering daar eenig belang in stelt " ⁽⁴⁷⁾

Zoals aangehaald dienden de verdragen mede om de onderlinge contacten tussen de diverse groepen Bosnegers te voorkomen Tijdens de onderhandelingen over de vrede met de Ndyuka in 1760 was de regering zeer geïnteresseerd in hun contacten met de Saramaka, die zij ook wilde betrekken in de vrede De Ndyuka stelden toen dat zij geen contact onderhielden met de Saramaka en dat zij hen ook zeker niet wilden beoorlogen ⁽⁴⁸⁾ Artikel 8 van het vredesverdrag van 1762 met de Saramaka stelde dat zij de regering zouden ondersteunen indien de Ndyuka hun verdrag verbraken Tijdens de onderhandelingen voorafgaand aan dit verdrag trachtte Louis Nepveu vergeefs te voorkomen dat de Ndyuka en de Saramaka een bondgenootschap sloten tot wederzijdse steun bij eventuele problemen met de regering Teneinde dit te voorkomen, wees Nepveu Abini op de schadelijke consequenties van een dergelijke overeenkomst en hij stelde " endat de Blanken voor de Saramaccaanse altoos meer over zouden hebben, omdat men meer vertrouwen in hun lieden stelde, als indeesen" (de Ndyuka - BS) Later bleek het posthouder J C Dorig dat, "tot mijn leet weesen", na het vertrek van Nepveu beide groepen desondanks een onderlinge vrede hadden gesloten Toen kort na het sluiten van het verdrag van 1762 de Saramakaanse bemiddelaar hierbij, Wui, op verdenking van hekserij, wisi, door Ndyuka werd gedood en er een conflict dreigde tussen beide groepen, stelde het Ndyuka clanhoofd Kende tegenover *gaama* Abini " waarom zoude de swaarte teegens de swarte vechten de Blanke zouden daarop lachen en zonder ons daar kruijt en lood genoeg toegeeven' De Ndyuka bleken overigens vrij wantrouwend te staan ten opzichte van de vrede tussen de Saramaka en de regering ⁽⁴⁹⁾

De rol die het gouvernement speelde bij de gespannen verhouding tussen de Saramaka en de Matawai en die tussen de Ndyuka en de Aluku kwam reeds ter sprake Bij de bespreking van de opstand van 1805 bij het Korps Vrije Negers bleek dat de regering de Saramaka wilde begunstigen teneinde hen af te houden van contact met de Ndyuka die steun verleenden aan de opstandelingen

We vermeldden reeds dat de Bosnegers, mede ten behoeve van de houtkap, zich frequent in elkaars woongebieden ophielden In 1833 meldde posthouder H D Dankmeyer (1832-37) verontrust dat *gaama* Gbosuma bezig was een verbindingsweg naar de Ndyuka aan te leggen ⁽⁵⁰⁾ *gaama* Beeyman liet zich voor ziekte behandelen bij de Saramaka en hij besprak met zijn collega de problemen rond de groep ontvluchte slaven onder leiding van Pasop die zich in diens gebied ophield (zie onder) Aangaande deze kwestie zou Gbosuma vergeefs getracht hebben steun te verkrijgen van de beide andere Bosnegervolken ⁽⁵¹⁾ Tijdens zijn reis naar de Marowijne ter sluiting van het nieuwe vredesverdrag met de Ndyuka moest Van David Mendes tevens nagaan in hoeverre zij een verdrag tot wederzijdse hulp hadden met de Saramaka De nieuwe vredesverdragen bevatten een artikel dat bepaalde dat de groepen onderling geen verdragen mochten sluiten ⁽⁵²⁾ In het algemeen bleken de Bosnegers vrij goed op de hoogte te zijn van de ontwikkelingen in elkaars woongebieden

Behalve de aangehaalde problemen kunnen ook enkele andere factoren worden genoemd die bijdroegen tot een klimaat waarin in de jaren dertig de oude vredesverdragen werden vervangen door nieuwe Hierbij valt onder andere te denken aan de onrust in de kolonie die tot uitdrukking kwam in de grote brand van Paramaribo in 1832 die gesticht was door enkele slaven die in contact stonden met Marrons, aan de verijdelde slavenopstand in Coronie in 1836 onder leiding van Colin en aan het uitstralings-effect van de afschaffing van de slavernij in Brits Guyana in 1834 ⁽⁵³⁾

De directe aanleiding tot de vernieuwing van de vredesverdragen in de jaren 1830 vormden de verwickelingen rond *gaama* Gbosuma (Kofi Bosuman, 1822-35), die bescherming bood aan een negental ontvluchte slaven onder leiding van een zekere Pasop, afkomstig van plantage Rheynsberg oftewel Juda aan de Boven Suriname, en die daarmee enkele artikelen uit het verdrag van 1762 had geschonden ⁽⁵⁴⁾ Niet alleen de relatie tussen het gouvernement en de Saramaka bereikte hiermee een dieptepunt, maar ook de inter-*lo* rivaliteit bij de Saramaka bereikte een climax Aangezien Gbosuma weigerde de ontvluchte slaven uit te leveren, besloot het gouvernement een militaire expeditie te sturen, die echter geen resultaat opleverde, waarna de regering er toe over ging de vaart op de Suriname Rivier te verbieden waardoor de handel met het kustgebied kwam stil te liggen Toen ook dit niet hielp, werden tien Saramaka gevangen genomen Deze zware pressiemiddelen van de overheid versterkten de verdeeldheid onder de Saramaka ten aanzien van Gbosuma (van de Nasi-*lo*) wiens *gaama*-schap omstreden was Gbosuma zocht vergeefs steun bij de beide andere Bosnegervolken *gaama* Afiti Jongman

(1830-53) van de Matawai drong er daarentegen bij hem op aan de slaven uit te leveren aangezien ook de Matawai benadeeld werden door deze kwestie. De Ndyuka aan de Sara Kreek werden eveneens getroffen door de afsluiting van de rivier en *gaama* Beeyman die in deze jaren enkele malen op bezoek ging bij de Saramaka, onder meer ter behandeling van een ziekte, werd door het gouvernement aangespoord tot actie tegen Gbosuma⁽⁵⁵⁾

Tijdens een bijeenkomst met een gouvernementsdelegatie te post Gelderland besloten de meeste aanwezige kapiteins op 15 februari 1835 dat Gbosuma moest worden afgezet en worden vervangen door Abraham Wetiwojo (1835-67) van de Matjau-*lo*. In een onwaarschijnlijk snel schrijven van gouvernementssecretaris G. A. van der Mee, dat slechts één dag later, 16 februari, was gedateerd, werd bepaald dat Gbosuma werd ontheven en opgevolgd door Wetiwojo. Overigens had Van der Mee liever gezien dat de gekerstende kapitein Johannes Arabi, zoon van de voormalige *gaama* Alabi, zou worden benoemd. Gbosuma, die vervolgens tijdelijk werd gevangen gezet te fort Zeelandia, is hiermee het enige grootopperhoofd van de Bosnegers dat ooit is afgezet door de overheid⁽⁵⁶⁾

Na de beëdiging van Wetiwojo in de stad voltrok zich een ander incident, waarbij de nieuwe gijzelaar, Bungu van de Matjau-*lo*, de oude gijzelaar, Adam van de Nasi-*lo*, vermoedelijk per ongeluk, doodde. Meningsverschillen rond dit incident alsook omtrent de afzetting van Gbosuma, die een jaar later, 1836, overleed, resulteerden in twee wraakgeesten, *kunu*, waaronder de Gbosuma-*kunu*, die de Matjau-*lo* in een afhankelijke positie plaatste ten opzichte van de Nasi-*lo* en daarmee ook het door hen verworven *gaama*-schap ondermijnde. Tot op heden moet elk nieuw Saramakaans grootopperhoofd zich tot de Nasi wenden ter rituele verzoening van de Gbosuma-*kunu*⁽⁵⁷⁾

Uit verontwaardiging dat de rivier nog steeds was afgesloten - de ontvluchte slaven dienden eerst te worden uitgeleverd - en dat hun voormalige *gaama* was gevangen gezet, gijzelden Saramaka van de Nasi-*lo* posthouder H. D. Dankmeyer in het dorp Redidoti⁽⁵⁸⁾. De regering stuurde vervolgens een delegatie onder leiding van Jacob van David Mendes teneinde een nieuw vredesverdrag met de Saramaka te sluiten en liet gelijktijdig Gbosuma vrij. Van de uitlevering van de ontvluchte slaven kwam uiteindelijk niets meer terecht⁽⁵⁹⁾

De onderhandelingen over het nieuwe vredesverdrag vonden plaats in een zeer gespannen sfeer in het dorp Ginge. Het bleek dat er eerst een oplossing moest komen ten aanzien van de gedode gijzelaar Adam. In verband met deze kwestie had de Nasi-*lo* aanvankelijk *gaama* Wetiwojo zelfs de doorvaart op de rivier belet en hem beroofd van goederen en korjalen. Ook de regeringsonderhandelaar Van David Mendes werd bedreigd. Als compromis namen de Saramaka uiteindelijk genoegen met de verbanning van Bungu. Het bleek verder dat met name de Nasi- en de Dombi-*lo* er op hadden gerekend dat Gbosuma in ere hersteld zou worden. Van David Mendes stelde dat de Saramaka zelf Gbosuma hadden vervangen door Wetiwojo, maar dat hij bereid was hun wens over te brengen naar het gouvernement, bij wiens beslissing zij zich hadden neer te leggen. Vrij probleemloos werd vervolgens op 13 december 1835 het nieuwe vredesverdrag gesloten⁽⁶⁰⁾

De benoeming van *gaama* Wetiwojo was vanaf het begin omstreken. De aanhang van de afgezette Gbosuma, die vooral te vinden was in de gelederen van de Nasi- en de Dombi-*lo* en met name in de dorpen Den Berg (de residentie van Gbosuma), Mahoer, Redidoti en Sleen, die werd geschat op ongeveer 600 personen, legde zich, zoals we al zagen, niet zonder slag of stoot neer bij deze ontheffing. In oktober 1835 verscheen een delegatie van ruim 200 Saramaka in de stad om te pleiten voor Gbosuma. Ondanks diens overlijden in 1836 duurden de problemen rond Wetiwojo voort en tijdens de uitdeling van goederen in 1837 werd assistent Van David Mendes opgedragen een vergadering te beleggen met de kapiteins teneinde na te gaan of zij bereid waren Wetiwojo te vervangen door Johannes Arabi. Alhoewel kort tevoren een aantal dignitarissen hiertoe een voorstel had gedaan, bleek tijdens de vergadering op 2 december 1837 dat de meerderheid van de kapiteins stond achter grootopperhoofd Wetiwojo, die tijdens de uitdeling van de goederen werd herbevestigd⁽⁶¹⁾

Samengevat luidt een aantal van de 23 artikelen van het nieuwe vredesverdrag

- 3) ze moeten blijven wonen aan de Boven-Suriname Rivier, twee dagen varen verwijderd van post Victoria en ze moeten de gronden die daar beneden liggen verlaten,
- 4) zowel de *gaama*, de kapiteins als de dorpelingen moeten in hun eigen dorp wonen,
- 5) zij moeten de posthouder demografische gegevens verstrekken,
- 6) zij mogen geen slaven kopen en moeten ontvluchte slaven uitleveren tegen f 16 of tegen f 50 indien ze gevangen zijn door een patrouille,
- 8) zij mogen handel drijven op bepaalde plaatsen, mits ze voorzien zijn van een pasje,

- 10) betreft het passensysteem,
- 11) door hen gekozen opvolgers van de *gaama* en van de kapiteins moeten worden goedbevonden door de regering, waarna ze een eed van trouw moeten afleggen. De regering heeft het recht om iemand anders te benoemen,
- 12) ze mogen geen contacten onderhouden met Marrons en moeten dezen uitleveren,
- 13) slechts voor dertig personen tegelijk worden passen afgestaan voor een bezoek aan de stad,
- 16) ze mogen nooit een verdrag met de andere Bosnegers sluiten,
- 17) indien gewenst, moeten ze vier gijzelaars afstaan,
- 18) Saramaka die elders in de kolonie wonen, moeten naar hun eigen gebied terugkeren,
- 19) bij goed gedrag krijgen ze om de vier jaar goederen die ze zelf in Paramaribo moeten afhalen,
- 22) geweren en munitie mogen ze slechts met toestemming van de posthouder aanschaffen,
- 23) overtreders van dit verdrag worden gestraft door de overheid of door de kapiteins zelf, gebeurt dit niet dan wordt de rivier afgesloten ⁽⁶⁷⁾

Op 25 maart 1837 sloot assistent Jacob van David Mendes te post Armina een soortgelijk verdrag met de Ndyuka onder leiding van *gaama* Beeyman. Van de 27 artikelen vatten we die samen welke afwijken van het met de Saramaka gesloten verdrag.

- 3) ze moeten blijven wonen te Auka en ze mogen houtwaren en andere artikelen bewerken slechts op drie dagen varen boven post Oranjewoud,
- 4) de posthouder en/of bijlegger moet in of nabij het dorp van het grootopperhoofd wonen,
- 8) zij blijven verantwoordelijk voor de Aluku en de Porigudu,
- 15) slechts voor veertig personen tegelijk worden passen afgestaan voor een bezoek aan de stad,
- 19) indien gewenst moeten ze twee gijzelaars afstaan,
- 20) de Ndyuka in het Cotticagebied moeten daar verdwijnen ⁽⁶³⁾

Procureur-generaal Philippe de Kanter noemde de missie van J. van David Mendes geslaagd en stelde dat de Ndyuka het verdrag zonder fundamentele veranderingen hadden aanvaard en dat hiermee het zedelijk overwigt van de regering was versterkt. Tevens was gebleken dat de Ndyuka suprematie uitoefenden over de Aluku, de Porigudu en de Indianen, zonder dat er een voor de regering risicovolle band tussen deze groepen bestond ⁽⁶⁴⁾.

Een van de instructies aan Van David Mendes tijdens de vredesonderhandelingen behelsde een onderzoek naar de verhouding van de Ndyuka tot de Porigudu. Terwijl het gouvernement voorheen categorisch had geweigerd om in dialoog te treden met de Porigudu, stelde gouvernementssecretaris G. S. de Veer in 1841 voor aan *gaama* Beeyman, die ter verantwoording van zijn gedrag tegenover posthouder F. W. Hostmann was opgeroepen naar de stad, om hen te betrekken in het vredesverdrag, hetgeen zou kunnen gebeuren tijdens de uitdeling van goederen later dat jaar. De Porigudu moesten hiertoe eerst de bij hen verblijvende ontvluchte slaven uitleveren en verder moesten zij de Wane Kreek bevaarbaar houden. Een destijds tussen de Ndyuka en de Porigudu gesloten verdrag werd door het gouvernement erkend, mits de Porigudu de belangen van de kolonie niet zouden schaden. Toen enkele maanden later posthouder C. J. Geut (1840-42) de vredesvoorwaarden met de Porigudu te Nieuw Anderblauw (Animbaw/Puketi) bekend maakte, wees hun vertegenwoordiger deze af en bestempelde ze als een list van de blanken. De Porigudu, die reeds geleidelijk aan integreerden in het volk van de Ndyuka, bij wie ze een aparte *lo* zouden vormen, en die via de Ndyuka al deelgenoot waren van de uitdelingen van goederen, zagen blijkbaar de noodzaak van een aparte overeenkomst, met allerlei mogelijke beperkende bepalingen niet zozeer in ⁽⁶⁵⁾.

Op 12 februari 1838 zou Jacob van David Mendes te post Saron aan de Saramacca Rivier met de Matawai eveneens een nieuw vredesverdrag sluiten. Aangezien *gaama* Afiti Jongman (1830-53) niet kwam opdagen, vertrok de assistent van het CIB weer, waarop de *gaama* hem achterhaalde op de houtgrond Toevlugt, waar op 18 februari het nieuwe vredesverdrag werd gesloten. Drie dagen later werden de goederen uitgedeeld te post Saron. Door de late komst van de *gaama* werd de beoogde toestemming aan de Matawai om hun houtwaren naar de benedenrivier te transporteren vooralsnog niet verleend (zou kort daarop alsnog geschieden). De Matawai hadden slechts weinig op- en aanmerkingen bij het verdrag, maar verzochten wel om de vervanging van posthouder W. G. Hertzberger, die oud en ziekelijk was en die daarom tijdelijk verbleef op de houtgrond De Vier Gezusters. Ze wilden dat de posthouder wederom zou verblijven in Piket, de residentie van het grootopperhoofd, dit mede ter betere controle op

de terugkeer van Bosnegers die hout hadden vervoerd Van David Mendes beloofde dit onder de aandacht van de regering te brengen en een jaar later volgde de aanstelling van C J Geut als waarnemend posthouder in Piket⁽⁶⁶⁾

Samengevat luiden enkele van de 22 artikelen van het verdrag

- 3) zij moeten blijven wonen aan de Boven Saramacca Rivier, twee dagen varen boven post Saron,
- 12) slechts voor vijftien personen tegelijk worden passen afgestaan voor een bezoek aan de stad,
- 22) overtreders van dit verdrag en personen die een bepaalde misdaad hebben begaan, worden gestraft door de regering of door hun *gaama* ten overstaan van de posthouder Gebeurt dit niet dan wordt de rivier afgesloten⁽⁶⁷⁾

Een belangrijk nieuw aspect uit deze verdragen betreft de belofte van trouw die de *gaama* in handen van de gouverneur moest afleggen, waarna deze de acte van bevestiging tekende Samengevat luiden enkele van de artikelen uit deze belofte als volgt

- 1) bewijzen van eerbied en gehoorzaamheid en verlenen van hulp aan de koning der Nederlanden, vertegenwoordigd door de gouverneur, als mijn gebieder en alle door hem over mij aangestelde autoriteiten als mijn overheden,
- 2) mij van alle ongeoorloofde handelingen te onthouden,
- 3) het welzijn van mijn volk te bevorderen,
- 4) met rechtvaardigheid te besturen,
- 5) met de naburen en de overige Bosnegervolken in vrede te leven,
- 8) vrije toegang verlenen aan missie en zending voor het geven van godsdienstonderwijs,
- 9) hulp verlenen aan goud- en balata-exploitanten,
- 10) misdadigers die tot mij vluchten, uitleveren,
- 11) geen betrekkingen aangaan met buitenlandse mogendheden,
- 14) mij te gedragen naar de mij bekende of nader bekend te maken bedoelingen van de gouverneur⁽⁶⁸⁾

De ontwikkelingen rond *gaama* Gbosuma vormden een dieptepunt in de moeizame verhouding van het gouvernement tot het traditioneel gezag van de Bosnegers Deze verhouding vond zijn grondslag in de diverse met de Bosnegers gesloten verdragen Naar aanleiding van de problemen die posthouder F W Hostmann bij de Ndyuka had ondervonden werd *gaama* Beeyman in 1841 opgeroepen naar de stad, waar hij werd ontvangen door de gouverneur en de gouvernementssecretaris (GS) Deze laatste bracht tijdens het onderhoud onder andere de positie van de dignitarissen ter sprake Hij stelde dat door de regering slechts het gezag van de *gaama* werd erkend en dat hij de invloed van Beeyman wilde versterken en die van de kapiteins "fnuiken" Kapiteins die zich verzetten zouden worden ontheven Volgens de GS was Beeyman "zwak en wankelend in zijn gezag", maar goed gezind Dit zag de GS liever dan een 'ferm character', daar Beeyman hierdoor met een juist beleid beter beïnvloedbaar zou zijn Hetzelfde gold ten aanzien van *gaama* Weliwojo van de Saramaka Elders beklagde Beeyman zich er over dat het gouvernement alleen hem verantwoordelijk stelde voor het gedrag van zijn volk en hij dreigde met ontslag⁽⁶⁹⁾ Al vanaf het aantreden van Beeyman deden zich problemen met hem voor aangezien hij vond dat de regering voor zijn beëdiging maar bij hem moest komen, hetgeen Van David Mendes deed opmerken "de blanken zijn en zullen nooit de voeteboois der neger zijn"⁽⁷⁰⁾ Beeyman moest tevens duidelijk worden gemaakt dat hij niet op eigen gezag kapiteins kon benoemen, maar hierin eerst het gouvernement diende te kennen⁽⁷¹⁾

Tijdens een bezoek aan *gaama* Beeyman te Dintabiki in 1846 ergerde posthouder C L d'Hondt zich eraan dat het grootopperhoofd hem een dag liet wachten alvorens hem te ontvangen "wat pretentie voor een neger en wat laagheid voor een blanke ambtenaar" Volgens d'Hondt hadden de opperhoofden weinig invloed op hun onderdanen "Alles is orderloos, een ieder doet wat hij wilt" Over de verhouding van de Ndyuka tot het gouvernement schreef de posthouder, "De vriendschap aan Blanken betoonende is hebzucht, dus geïnst en niet te vertrouwen"⁽⁷²⁾ In het algemeen was de mening van de uiteenlopende ambtenaren over de dignitarissen weinig vriendelijk Posthouder P F Corsten (1841-57) bij de Matawai noemde *gaama* Afiti Jongman "Oude afgeleefde schurk, konkelaar en lieger"⁽⁷³⁾ Posthouder C L d'Hondt verwoordt het latente wantrouwen van gouvernementszijde als hij stelt dat de Bosnegers weliswaar "tot nu toe geen kwade gevoelens" jegens de regering koesteren, maar dat zij gezamenlijk "een Cordon rond de bebouwde landen van deze kolonie" vormen⁽⁷⁴⁾

Een spanningsveld bestond er ook tussen het rechtssysteem van het gouvernement en het gewoonterecht zoals dat bij de Bosnegers gestalte kreeg. In hoofdstuk 1.3. zagen we reeds dat de Ndyuka tijdens de onderhandelingen over het verdrag van 1760 protest aantekenden tegen pogingen van de regering om hier inbreuk op te plegen. Ook in de latere verdragen werd indirect de eigen rechtspraak van de Bosnegers erkend. Boven maakten we melding van de ophef die ontstond nadat de Matjau-ostagiër Bungu de Nasi-ostagiër Adam had gedood en de uiteindelijke oplossing via de verbanning van Bungu. Diverse malen trachtten de posthouders, meestal tevergeefs, te interveniëren in gevallen van hekserij, *wisi*, en vergiftiging, waarop in vele gevallen de doodstraf via verbranding stond. De dignitarissen stelden dat alleen zij, via tussenkomst van hun goden, de beschuldigten konden straffen ⁽⁷⁵⁾. Toen in 1836 Ndyuka de Saramaka Fonsu aan de Suriname Rivier hadden verbrand vanwege vergiftiging gaf de procureur-generaal, alhoewel de koloniale strafwetten in een dergelijke zaak voorzagen, de voorkeur aan "eene politieke afdoening". Volgens hem was in de eigen rechtspraak van de Bosnegers een dergelijke straf, hoe barbaars ook, de gangbare sanctie en hij stelde dat de vredesverdragen slechts bij dergelijke misdrijven voorzagen indien tegen blanken gepleegd. Aangezien in dit geval het misdrijf echter was gepleegd buiten het woongebied van de Bosnegers, bepleitte de PG een afstraffing in aanwezigheid en via interventie van de posthouder ⁽⁷⁶⁾. Enkele jaren later attendeerde posthouder J.C. Theil de gouvernementssecretaris op enkele moordpartijen bij de Saramaka. De GS suggereerde hierover een vergadering te beleggen met *gaama* Wetiwojo en hij stelde: "Het gouvernement ten volle bewust dat de boschnegers niet volgens onze wetten strafbaar zijn voor misdaden gepleegd in de door haar bewoonde streken en wil zich ook niet met hunne huishoudelijke zaken bemoeien, zoo lang zij rustig en vreedzaam zijn...". Bij dergelijke "gruweldaden" was echter volgens de GS wel degelijk interventie nodig ⁽⁷⁷⁾. In sommige gevallen dreigde de regering met stopzetten van de vaart op de rivier als pressiemiddel bij interventie in dergelijke zaken ⁽⁷⁸⁾. Bosnegers waren niet alleen betrokken in onderlinge conflicten, maar ook met de overige bevolking deden zich soms problemen voor. In 1844 kwam de Ndyuka Kwami zich in de stad beklagen over de mishandeling die hij had ondergaan van een burgerkapitein - zweepslagen door twee bastiaans en opsluiting - nadat hij op plantage Libanon met enkele anderen hout was komen verkopen tegen dram (sterke drank). De GS was nogal bezorgd over deze kwestie en bepleitte strafvervolgning tegen de burgerkapitein, "ten einde door een streng voorbeeld, paal en perk te stellen aan de mishandelingen, welke men zich allerwege in de divisieën jegens de boschnegers veroorlooft". Hij vreesde dat de Bosnegers anders het recht in eigen hand zouden nemen: "Wij mogen niet uit het oog verliezen onze onmagt om deze natuurmensen in hunne ontoegankelijke bosschen te achtervolgen, evenmin het getal der slaven in verhouding tot de vrije bevolking. Schrikkelijk zouden de gevolgen kunnen zijn, wanneer deze voormalige lotgenoten de handen ineensloegen om wraak te nemen." De GS stelde dat de Bosnegers "door geweld van wapenen hunne vrijheid verkregen hebbende, wantrouwend gebleven zijn, dat wij hun te eeniger tijd weer aan het slaafsche juk zouden willen onderwerpen." ⁽⁷⁹⁾.

Met de vredesverdragen uit de jaren 1830 vervielen de oude uit de achttiende eeuw alsook het verdrag van 1809 met de Ndyuka. De omstandigheden waaronder de oude en de nieuwe verdragen werden gesloten verschilden sterk. De oude vredesverdragen waren in een oorlogssituatie afgedwongen door de Marrons waardoor zij in een sterke positie verkeerden om bepaalde eisen te stellen. Sindsdien waren zo een 75 jaar verstreken, waren er nieuwe generaties gekomen en hadden de Bosnegersamenlevingen zich in een relatief isolement en in een zekere rust kunnen ontwikkelen. De oude verdragen beantwoordden niet geheel aan de verwachtingen van het gouvernement, dat zich nu in een sterkere positie voelde staan om bepaalde voorwaarden op te leggen. De gelijkwaardigheid van positie zoals die bestond bij de verdragen uit de achttiende eeuw en dat van 1809, lijkt te zijn gewijzigd ten gunste van de regering. Het duidelijkst komt dit tot uitdrukking in de belofte van trouw die het grootopperhoofd moest afleggen in handen van de gouverneur. De afzetting van *gaama* Gbosuma, waarbij werd geprofiteerd van groepsrivaliteit bij de Saramaka, is ook een indicatie in deze richting. Volgens de procureur-generaal was het doel van de nieuwe verdragen "om namelijk ook deze Boschnegers aan de eene zijde hunne verhouding en verplichtingen tot het Koloniaal Gouvernement nader te doen kennen en aan de andere zijde aan hun de vrije toegang naar herwaarts en de bescherming der Regering toe te zeggen, wanneer zij zich overeenkomstig de bepalingen in het vredes contract omschreven blijven gedragen." De minister van koloniën stelde dat de nieuwe verdragen de Bosnegers "tot eene gepaste verhouding aan het Koloniaal Bestuur onderwerpen." ⁽⁸⁰⁾.

Het loutere feit dat de nieuwe verdragen veel uitvoeriger waren - het verdrag met de Ndyuka telt drie maal zoveel artikelen als dat uit 1760 -, wijst er op dat de overheid haar les heeft geleerd, geen risico's wilde lopen en de zaken duidelijk wilde regelen. De drie verdragen waren overigens niet geheel identiek. Bij de Ndyuka zijn twee artikelen (8 en 9) opgenomen die betrekking hebben op de Aluku en de Porigudu. Slechts het verdrag met de Ndyuka stelde dat de posthouder moet wonen in of nabij de residentie van het grootopperhoofd. Ook verschilt de formulering van sommige van de artikelen, vergelijk bijvoorbeeld artikel 23 uit het verdrag met de Saramaka met artikel 22 uit dat met de Matawai. Ook zijn er verschillen ten aanzien van het aantal af te leveren gijzelaars en ten aanzien van het aantal personen dat tegelijk de stad mag bezoeken.

Scherper dan voorheen werden de woongebieden afgebakend en werd de Bosnegers te verstaan gegeven dat ze zich slechts daar mochten vestigen. Bovendien werd hun bewegingsvrijheid gereguleerd door de introductie van een pasjessysteem.

De stringenter bepalingen van de nieuwe verdragen hebben in de praktijk slechts beperkt effect gesorteerd. In feite ontbrak het de regering aan instrumenten om de naleving ervan af te dwingen en de Bosnegers hielden zich er dan ook nauwelijks aan. De gebrekkige controle op het pasjessysteem bood hun voldoende ruimte om dit te ontduiken. De migratie van de Bosnegers bleek ook nauwelijks tegen te kunnen gaan en de vestiging van bijvoorbeeld Ndyuka aan de Sara Kreek en vooral in het Cotticagebied ging ongestoord verder.⁽⁸¹⁾

Uit de verwickelingen rond *gaama* Gbosuma bleek dat ook de bepaling dat ontvluchte slaven die zich bij de Bosnegers ophielden moesten worden uitgeleverd nauwelijks werd nageleefd en ook moeilijk kon worden afgedwongen. Toen in 1858 een zekere slaaf Karel van plantage Poelwijk anderhalf jaar na zijn desertie werd aangehouden, bleek dat hij door een Bosneger naar een Ndyuka dorp aan de Boven-Cottica was gebracht, waar zich nog zeven ontvluchte slaven bevonden, die door de Ndyuka werden gebruikt bij de houtkap. Tevens bleek dat de Ndyuka ruilhandel voerden met de Marrons. Volgens de gouverneur had *gaama* Beeyman nauwelijks enig gezag over zijn volk in het Cotticagebied. In een nieuwe militaire expeditie zag de regering weinig heil aangezien deze met te veel ophef gepaard zou gaan en dus toch niet geheim bleef. De gouverneur stelde dat de betreffende kapitein, Kwasi van de Ansu-lo, het vertrouwen had geschonden en moest worden afgezet en verbannen. Verder werd de Ndyuka in het Cotticagebied opgedragen binnen zes weken alle ontvluchte slaven uit te leveren. Zou dit niet geschieden dan werd dit gezien als een inbreuk op het vredesverdrag en zouden zij de nadelige gevolgen daarvan ondervinden.⁽⁸²⁾ Uit dit voorval blijkt wel dat het getouwtrek om de uitlevering van ontvluchte slaven die zich bij de Bosnegers voegden, voortduurde tot aan de Emancipatie.

2.3. Opheffing beperkingen bewegingsvrijheid en Emancipatie

Reeds kort na het sluiten van de nieuwe vredesverdragen vond er een opvallende koerswijziging plaats in het beleid van het gouvernement. De migratiebewegingen van de Bosnegers bleken moeilijk te stuiten en met het oog op de naderende Emancipatie ondernam het koloniaal bestuur enkele eerste pogingen om de Bosnegers meer te integreren in de samenleving. Terwijl artikel 20 uit het verdrag van 1837 nog bepaalde dat de Ndyuka het Cotticagebied dienden te verlaten, ondernam het gouvernement kort daarop juist pogingen om hen ertoe te bewegen zich daar te vestigen. We zagen dat reeds in 1838 de bijlegger werd geplaatst te Piket 19. Enkele jaren later werd ook de posthouder gestationeerd in het Cotticagebied en in 1847 ging de regering er toe over het riviervtransport stop te zetten en de uitdeling van pasjes te staken teneinde de Ndyuka uit de Boven-Commewijne te dwingen naar de Boven-Cottica te verhuizen. Kort daarop kregen de Ndyuka toestemming om aan rivieren buiten hun woongebied te werken voor mensen uit het kustgebied.⁽⁸³⁾ Het gouvernement probeerde tevens bij herhaling de Ndyuka aan de Tapanahoni ertoe te bewegen zich aan de Beneden-Marowijne te vestigen. De Ndyuka gingen hier niet op in vanwege hun banden met het gebied van hun voorouders en ook omdat ze nooit zouden kunnen 'accordeeren' met de Indianen van de Beneden-Marowijne.⁽⁸⁴⁾ Rond deze tijd, 1842, werd, onder protest van de Ndyuka, tevens de militaire post Armina opgeheven. Volgens de GS waren er gezien de betere behandeling van de slaven minder weglopers, waardoor er in mindere mate een beroep op de Bosnegers hoefde te worden gedaan.⁽⁸⁵⁾ In hoofdstuk 1.5 zagen we dat tijdens de onderhandelingen over het verdrag met de Aluku in 1860 als één van de instructies voor de gouvernementsdelegatie gold dat deze de Ndyuka en de Aluku moest uitnodigen zich te vestigen in het gecultiveerde deel van de kolonie, waar zij eventueel domeingrond konden krijgen. Ook de Matawai werden aangespoord om zich

stroomafwaarts te vestigen en om hun houtgronden aan te leggen beneden de stroomversnelingen. Dit zou volgens de GS betere mogelijkheden scheppen voor de handel, beschaving en kerstening. Het is den uitdrukkelijke wil der regering dat het hiervoren vermelde geschied. " Mochten de Matawai weigeren dan zou de komende goederenuitdeling de laatste zijn. Blijkbaar pakte posthouder Corsten deze kwestie wat al te voortvarend aan, want hij geraakte in ernstige problemen en zou in zijn drift zelfs hebben getracht de broer van de *gaama* te doden. De GS vermaande hem als een dwaas te hebben gehandeld, vermoedelijk onder invloed van geestrijke vochten. Tevens deed de GS het voorkomen alsof de voorgestelde maatregelen van slechts relatieve betekenis waren. Terwijl het voor ons tamelijk onverschillig is, of zij zich van deze aangeboden voorrechten al dan niet willen bedienen. Posthouder Corsten verwisselde in 1843 de residentie Piket voor de stroomafwaarts gelegen post Saron.⁽⁸⁶⁾ Ook de posthouder bij de Saramaka werd stroomafwaarts gestationeerd, eerst te Ginge (1837) en kort daarop te post Victoria.

In 1840 werd de arts F. W. Hostmann aangesteld als posthouder bij de Ndyuka. Het gouvernement had hiervan grote verwachtingen, met name op het gebied van het zogeheten beschavingswerk onder de Ndyuka. De GS meende dat Hostmann voorbereidend werk voor de zending zou kunnen verrichten en hij noemde het een schande voor de Nederlandse regering dat er geen pogingen tot kerstening onder de Ndyuka werden ondernomen. Hij vroeg zich tevens af of er niet meer voordeel van de Ndyuka zou zijn te trekken, mede vanwege het afnemend aantal slaven, bijvoorbeeld door het stimuleren van de aanplant van kost, opdat daardoor elders arbeid vrij zou komen. Gezien de tegenwerking die Hostmann ondervond, hield hij het er slechts enkele maanden vol. De GS noemde de ontvangst van de posthouder door Beeyman aller onbetamelijker en de *gaama* moest zijn verontschuldigen komen aanbieden in de stad.⁽⁸⁷⁾ Eind jaren veertig stelde posthouder C. L. d. Hondt voor om de Ndyuka te dwingen enkele kinderen voor onderwijs naar de stad te sturen en in 1858 kwam de Inspecteur der Domeinen, A. Wildeboer, eveneens met het voorstel om enkele kinderen voor onderwijs naar de stad te halen. Slechts *gaama* Kalkun (1853-67) van de Matawai stuurde een zoon. De minister van koloniën was enthousiast over het plan van Wildeboer, dat een tweeledig doel had: dat de Boschnegers aan ons Gouvernement gehecht raken en dat de aldus afgevoerde kinderen de zaden van Godsdiensdige en maatschappelijke beschaving onder hun volk overbrengen en voortplanten. Ook de gouverneur ondersteunde het voorstel, daar dat het radicale middel is om dat volk te beschaven en tot ware Christenen op te leiden.⁽⁸⁸⁾ Terwijl posthouder d. Hondt een streng beleid ten opzichte van de Bosnegers bepleitte, toonde de GS zich daar geen voorstander van, daar men daardoor de Bosnegers slechts van zich zou verwijderen en bovendien. Bedenk dat onze militaire magt te beperkt is om geweld te gebruiken. De GS stond een andere aanpak voor. Intusschen daar wij niet sterk zijn, moeten wij trachten slim te handelen, als men vliegen vangen wil, neemt men niet azijn, maar honig. Het gouvernement wilde hen beschaven en tot werkzame en nuttige medeburgers maken en kerstenen.⁽⁸⁹⁾ In deze jaren vonden ook de eerste inschrijvingen plaats van Bosnegers in het burgerregister. De GS stelde dat het wenschelijk is de boschnegers zooveel doenlijk aan hunner natuurstaat te onttrekken.⁽⁹⁰⁾ In een Buitengewoon Rapport van 1848 ventileerde posthouder d. Hondt enkele ideeën over het beschavingswerk onder de Ndyuka. De verlichting der Aukaners, hoe goddeloos en onzedig ook, is ver boven die der lage klassen in het beschaaft Europa, men kan hen als het ware met de boerenstand vergelijken. Dus genoeg voor een werkende volksklasse. Met inzet en steun van het gouvernement zouden ze tot nuttige leden van de maatschappij gemaakt kunnen worden. Hiertoe moesten ze hun isolement opgeven en gedwongen worden om in dorpen te gaan wonen. Het was volgens d. Hondt niet nodig om mensen uit andere landen naar Suriname te halen, immers er waren zo een 15 000 tot 20 000 mensen (Bosnegers en Indianen) die nog niets bijdroegen tot de kolonie en die nuttig ingezet konden worden, wie kan zulks verzwijgen. Het zou niet gemakkelijk zijn, maar met volharding, voorzichtigheid met liefdadigheid zou het kunnen.⁽⁹¹⁾

Een belangrijk instrument om de Bosnegers meer te integreren in de samenleving werd, zoals al aangegeven, ook gezien in kerstening. In hoofdstuk 1.3 vermeldde we dat de EBGs op verzoek van de koloniale autoriteiten haar zending in 1765 onder de Saramaka startte. Gezien de grote opoffering aan mensenlevens en de beperkte successen alsook vanwege een tekort aan menskracht zag de EBGs zich vooralsnog niet in staat haar werkzaamheden tevens tot de andere Bosnegervolken uit te breiden. We zagen reeds dat artikel 8 van de belofte van trouw die de *gaama* moesten afleggen in handen van de gouverneur bepaalde dat zij zending en missie vrije toegang zouden verlenen. In een missive van 7 november 1849 legde de minister van

kolonien zijn denkbeelden neer over de wijze waarop de Bosnegers in het algemeen en de Ndyuka in het bijzonder tot meer zedelijke en godsdienstige beschaving gebracht zouden kunnen worden. De minister stelde voor de EBSG hiermee te belasten, waarop de GS contact opnam met voorstander Wullschlagel, die vervolgens in december 1850 samen met een leraar, tijdens de laatste goederenuitdeling, naar de Ndyuka trok. *gaama* Beeyman weigerde echter hen naar de Tapanahoni te brengen. De GS stelde dat een Franse priester uit Mana die datzelfde jaar Kappler had benaderd om hem te vergezellen naar de Tapanahoni, zich daar niet zonder toestemming van het Surinaamse gouvernement mocht begeven en evenmin mocht Beeyman kinderen sturen naar Mana voor het volgen van onderwijs.⁽⁹²⁾ Als tegenprestatie voor de opheffing van de beperkingen aan de bewegingsvrijheid (zie onder) verwachtte het gouvernement onder meer dat de Bosnegers christelijk onderwijs zouden toestaan. Met name de Ndyuka wisten succesvol weerstand te bieden aan deze pogingen. In november 1857 maakte assistent-posthouder A. Kappler een reis naar de Ndyuka aan de Tapanahoni teneinde *gaama* Beeyman diens toelage (zie onder) te overhandigen en deze te polsen over de bereidwilligheid om een zendeling onder zijn mensen te laten werken. Beeyman gaf het volgende illustratieve antwoord: 'Dat hij wel wilde toestaan dat een leeraar zich onder hen kon vestigen, dat hij egter nimmer zoude overgaan het Christendom aantenemen, evenmin als de blanken het gebruik van lezen en schrijven zouden afgeven om de *obia*'s der boschnegers te vreëren. Dat hij altijd had gehoord dat in Boven-Suriname juist diegenen der Saramaccaners het meeste aan ziekten leden en stierven, welke tot het Christendom waren overgegaan, de duidelijkste bewijs dat deze religie niet voor hen geschikt was. Dat hij niettemin den wil van het Gouvernement zoude nakomen, en eene vergadering houden, en hunne gezaamenlijke gevoelens door monde van eenen kapitein mij toezenden, ook buitendien gaame genegen was, indien een zendeling eene onderzoekingsreis wilde doen dezelve door boschnegers van Albina laten ophalen en gedurende deszelfs aanwezigheid in Auca de vergadering te houden.' *gaama* Beeyman vertelde Kappler verder dat op dat moment een zekere priester Neu uit Mana in Frans Guiana, een rondreis maakte onder de Ndyuka en de Aluku. Kappler zelf concludeerde dat, tenzij de Ndyuka zich meer benedenwaarts aan de Marowijne zouden vestigen, hetgeen hij onwaarschijnlijk achtte, de omstandigheden voor succesvolle arbeid van een zendeling onder de Ndyuka ongunstig waren.⁽⁹³⁾ Het grootste succes zou de EBSG vanaf ongeveer 1860 boeken bij de Matawai en wel met name dankzij de Bosnegerprofeet Johannes King. De RK missie onder de Bosnegers kwam vanwege gebrek aan menskracht en aan financiën pas goed op gang vanaf het begin van de twintigste eeuw.⁽⁹⁴⁾

De pogingen tot integratie van de Bosnegers waren deels economisch gemotiveerd, immers een belangrijk arbeidsreservoir bleef voor de koloniale economie onvoldoende benut. Naarmate de plannen tot emancipatie van de slaven concreter gestalte kregen, namen ook de pogingen van het gouvernement toe om de Bosnegers meer te betrekken bij de economie. De ervaringen in Brits Guyana met de Emancipatie zullen hierbij een rol hebben gespeeld. Overigens had de regering van dat land in 1842, nadat de periode van het staatstoezicht, 'apprenticeship', was afgelopen en er problemen dreigden wat betrof de arbeidsvoorziening, het voorstel gedaan om de Surinaamse Bosnegers op te kopen en over te brengen naar Brits Guyana. Bezorgd over de afname van de bevolking ging de Surinaamse overheid destijds niet op dat voorstel in.⁽⁹⁵⁾ Op diverse manieren probeerde het gouvernement de Bosnegers te stimuleren tot voor de koloniale economie nuttige activiteiten. Er werden voorstellen gedaan tot het verbouwen van tabak en het verzamelen van rijpe vanillebonen en van gom van de locustboom.⁽⁹⁶⁾ In 1846 kregen de posthouders opdracht om Bosnegers te ronselen voor het openkappen van een weg van Kwatta naar Voorzorg aan de Saramacca Rivier ten behoeve van de daar geplande Europese kolonisatie. Alhoewel duidelijk economische overwegingen speelden, de Bosnegers zouden goedkoper zijn dan de zogenaamde commando-negers en ook dan aanbesteding van het project, werd als edel motief voorgewend "hen aan zedelijke gewoonten en Godsdienst te doen gehecht raken en langzamerhand hunne dwaalbegrippen en ruwheid te laten afleggen". De posthouders werd gewezen op het belang van deze opdracht alsook dat ze moesten voorkomen de indruk te wekken dat het gouvernement de Bosnegers nodig had. Posthouder C. L. d. Hondt reisde tevergeefs naar de Tapanahoni en ook bij de andere twee groepen werd geen succes geboekt.⁽⁹⁷⁾ De posthouder bij de Saramaka, C. J. Hiemcke (1847-55), werd voorgehouden dat het gouvernement het contact met de Bosnegers wilde intensiveren en hen wilde aanmoedigen tot geregelde arbeid. Hij moest daarom oogluikend toestaan als de Saramaka beneden het hun bij het verdrag van 1835 toegestane gebied werkzaamheden wilden verrichten.⁽⁹⁸⁾ In verband met deze koerswijziging van het gouverne-

ment werd tevens de maatregel ingetrokken die bepaalde dat bewoners in het kustgebied geen onderdak aan Bosnegers mochten verschaffen. Alhoewel het gouvernement in eerste instantie nog stelde "Over het algemeen zijn de Boschnegers vadzig en lui", motiveerde het deze maatregel als volgt "In de laatste tijden schijnt er zich echter meerdere bedrijvigheid en lust tot geregelde werkzaamheid onder hen, en vooral onder de Aucaners, te hebben geopenbaard, verscheidenen hunner laten zich thans aanhuren op plantagien, om daar bosch te vellen en op te ruimen, en brandhout voor de fabrieken te kappen" ⁽⁹⁹⁾ In deze jaren werden eveneens de eerste pogingen ondernomen om de Bosnegers aan te sporen tot geregelde landbouw en tot het kiezen van vaste woonplaatsen ⁽¹⁰⁰⁾

De belangrijkste economische activiteit van de Bosnegers in deze periode was, naast de landbouw voor de zelfvoorziening, de houtkap. Hun voortdurende migratiebewegingen waren mede hierdoor gemotiveerd. Reeds vanaf eind achttiende eeuw begaven zij zich hiertoe buiten hun eigen woongebieden en ook in elkaars territoria. Gezien het belang van de houtkap voor de koloniale economie nam het gouvernement vanaf kort na het sluiten van de nieuwe vredesverdragen een liberaler standpunt in ten aanzien van deze mobiliteit en werd bijvoorbeeld de vestiging van de Ndyuka in het Cotticagebied, in feite reeds enkele decennia een fait accompli, toegestaan. In 1837 deed de minister van kolonien het voorstel om de Bosnegers aan te moedigen tot de verkoop van hout voor export naar Nederland. Besloten werd hiertoe een proef te beginnen met de Ndyuka in het Cotticagebied ⁽¹⁰¹⁾ Ook de Matawai werd nu toegestaan om hun houtwaren naar de Beneden-Saramacca te vervoeren. Alhoewel het indruis- te tegen het verdrag met de Matawai had het gouvernement reeds eerder houthandelaars permissie gegeven om boven post Saron de houtgronden Vier Gezusters en Maripaston op te richten. Om de regelmatige klachten van Bosnegers over bedrog bij de verkoop van hout tegen te gaan, bepleitte Van David Mendes vaste verkooppunten alsook vaste prijzen ⁽¹⁰²⁾ Met name in het Cotticagebied zorgde de houtkap nogal eens voor onregelmatigheden en bij herhaling trachtte het gouvernement een zekere regulering door te drukken. De regering maakte zich onder meer zorgen over de verwaarlozing van de kostgronden vanwege de houtkap, waardoor regelmatig voedseltekorten ontstonden, hetgeen weer aanleiding vormde tot - illegale - handel van de Bosnegers met slaven, waarbij de eersten de dram die ze van de houthandelaars hadden verkregen verruilden voor voedsel. De schadelijk geachte contacten met slaven, welke zouden leiden tot desertie, waren reden voor het gouvernement om in 1846 de Ndyuka uit het Boven-Commewijnegebied te verwijderen. Overigens gebruikte niet alleen het gouvernement het stilleggen van het transport op de rivier als pressiemiddel, maar ook de Bosnegers. In 1847 staakten de Ndyuka in het Cotticagebied het vervoeren van houtvlotten, de zogeheten koke-roko, om de regering te dwingen tot het leveren van voedsel ⁽¹⁰³⁾ In diverse missives, rapporten en verslagen wordt het economisch belang van de houtkap benadrukt. Posthouder C. L. d'Hondt berekende dat de Ndyuka in het Cotticagebied in de jaren 1840 jaarlijks 300 houtvlotten plus korjalen met kleinere goederen vervoerden ter waarde van 80 000 gulden ⁽¹⁰⁴⁾ Posthouder P. F. Corsten gaf een opsomming van hetgeen de Matawai vervoerden naar en inkochten in de stad: rijst, pinda, cassave, napi, tayer, wild, vis, houtwaren en korjalen, waarvoor ze als benodigdheden onder andere kochten dram, melasse, zout, kruid, lood, bijlen, houwens, messen, spijkers, geweren en stukgoederen ⁽¹⁰⁵⁾ Desalniettemin schreef de minister van kolonien in 1855 "Over het algemeen leggen zij weinig werklust aan den dag, en valt op de gestadigheid hunner arbeid niet te rekenen. Tot veldarbeid zijn zij, behoudens welligt eenige hoogst zeldzame uitzonderingen niet te bewegen" ⁽¹⁰⁶⁾

Uit waardering voor de wijze waarop de Bosnegers "over het algemeen" de tot dan toe met hun gesloten verdragen naleefden, werd in 1856 bij resolutie onder meer het volgende bepaald:

- "a dat de tot dusverre bestaande contrôle over de Boschnegers, voor zooveel betreft hetgene zij met zich op- en afvoeren, van heden af wordt opgeheven, zullende mitsdien voortaan noch te Paramaribo noch op eenige posten, welke zij voorbij varen, deswege eenig onderzoek plaats vinden
- b dat de bepaling, volgens welke de Boschnegers, niet dan met een bepaald aantal, van hunne woonplaatsen mogen afkomen, van heden af wordt ingetrokken, zullende het hun voortaan vrijstaan om, zonder eenige begrenzing van getal, zich met de overige bevolking in aanraking te stellen,

Nogtans, behoudens deze verplichting alleen, om op hunne togten naar de stad, of in het algemeen, bij het verlaten van hunne verblijfplaatsen, bij de Posthouders van passen daartoe zich te voorzien, die zij bij hunne aankomst in Paramaribo aan den Adjuvant van den Raad-Commissaris der Inlandsche Bevolking moeten vertoonen, en om van dezen Ambtenaar,

bij hun vertrek naar hunne verblijfplaatsen, eene pas tot de terugreis te vragen, en dien aan den bij hen gevestigden Posthouder te vertoonen, wordende zij echter van alle verplichting om op de Militaire Posten aan te gaan, vrijgesteld,' ⁽¹⁰⁷⁾

Deze maatregel was bedoeld ter aanmoediging van hun vertrouwen in het gouvernement en om hun isolement te doorbreken

In 1849-50 vonden de laatste uitdelingen van goederen aan de Bosnegers plaats. Aangezien deze uitdelingen een goed beeld geven van de toenmalige verhouding tussen het gouvernement en de Bosnegers, zullen we er nader op ingaan

Bij het sluiten van de vredesverdragen in de achttiende eeuw was bepaald dat de Bosnegers periodiek goederen van de overheid zouden ontvangen. Voorheen hadden zij zich van dergelijke goederen voorzien door overvallen op plantages en op militaire posten. Vanwege hun isolement in het binnenland en vanwege de aard van hun economie waren de meeste van deze goederen voor de Bosnegers moeilijk verkrijgbaar. Alhoewel zij in staat waren tal van gebruiksgoederen zelf te vervaardigen, was er bovendien een zekere gewenning ontstaan aan de westerse produkten. Het betrof een grote variëteit aan artikelen, uiteenlopend van allerlei gereedschappen, kledingstukken, levensmiddelen tot geweren en munitie. Tijdens de vredesbesprekingen namen de onderhandelingen over deze goederen een centrale plaats in, waarbij de Bosnegers bedongen dat zij niet werden afgescheept met allerlei prullaria. De uiteindelijke hoeveelheid goederen die zij ontvingen, was vijf tot zes maal groter dan wat het gouvernement zich bij de mislukte vrede met de Saramaka in 1749 had voorgesteld. ⁽¹⁰⁸⁾

De goederen waren in de ogen van het gouvernement bedoeld ter bevestiging van de vrede, in ruil waarvoor de Bosnegers enkele gijzelaars moesten afstaan (artikel 13 uit het verdrag van 1762). Terwijl de regering de goederen zag als een geschenk en als een gunst, hadden deze voor de Bosnegers meer de betekenis van een oorlogsschatting. Terwijl het verdrag van 1760 met de Ndyuka in het geheel geen melding maakte van de goederen, bevatte het verdrag van 1762 met de Saramaka (en de Matawai) als bijlage een lijst van te leveren goederen en het bepaalde tevens dat deze moesten worden afgehaald te post Victoria. De goederen voor de Ndyuka moesten worden afgehaald te post Armina en die voor de Matawai te post Saron. De verdragen uit de achttiende eeuw maakten geen melding van de frequentie van de goederenuitdelingen en de bronnen spreken elkaar wat dit betreft tegen. Sommige bronnen spreken van een jaarlijkse uitdeling, terwijl artikel 14 uit het verdrag van 1809 met de Ndyuka stelt dat zij voorheen de goederen om de drie jaar ontvingen. Mede gezien de logistieke problemen van de uitdelingen hebben deze vermoedelijk nooit jaarlijks plaatsgehad. ⁽¹⁰⁹⁾

De goederen, die grotendeels vanuit Nederland moesten worden aangevoerd, vormden een zware financiële last voor het gouvernement. Met bijvoorbeeld de uitdeling van 1837-38 was een bedrag gemoeid van ongeveer 50 000 gulden. ⁽¹¹⁰⁾ Organisatorisch waren de uitdelingen een forse inspanning voor de regering, zowel wat betreft het transport als wat betreft de communicatie met de Bosnegers. De laatsten stelden zich zeer zelfbewust op en gedroegen zich bepaald niet als de afhankelijke ontvangers van een gunst. De uitdelingen werden tevens aangegrepen om de vredesverdragen te herbekrachten, hetgeen gepaard ging met het sluiten van een bloedeed, *sor*, overeenkomstig de traditie van de Bosnegers, een handeling die door het gouvernement in toenemende mate als vernederend werd ervaren. ⁽¹¹¹⁾ Naarmate de overheid zich sterker voelde staan tegenover de Bosnegers probeerde zij dan ook van dit gebruik af te stappen. In het algemeen zag de overheid de uitdelingen steeds meer als vernederend - alsof zij cijnsbaar was aan de Bosnegers - en zij benadrukte dat de goederen niet moesten worden gezien als een verplichting, maar als goedwilligheid. ⁽¹¹²⁾

Reeds in het verdrag met de Ndyuka van 1809 werd in artikel 14 bepaald dat zij de goederen om de twee jaar zouden ontvangen en wel 'bij goed gedrag'. Deze formulering werd overgenomen in de verdragen uit de jaren 1830, waarin tevens werd vastgesteld dat de uitdelingen nog slechts om de vier jaar zouden plaatsvinden. De organisatorische problemen hoopte het gouvernement te ondervangen door enkele dignitarissen naar de stad te laten komen en daar te houden als een soort gijzelaars totdat de uitdelingen naar tevredenheid waren afgerond. Ook deze procedure, die voor het eerst werd toegepast tijdens de uitdelingen van 1831-32 en die werd vastgelegd in de kort daarop gesloten verdragen, bleek geen garantie voor een vlot verloop. Zoals we zagen, werden vanaf 1837 ook de Sarakrekers betrokken in de uitdelingen, waarmee tevens hun voorheen omstreden aanwezigheid in dat gebied officieel werd erkend.

De uitdelingen gingen voortdurend gepaard met problemen. In 1841 moest de assistent van het CIB, J. van David Mendes twee en een halve maand aan de Marowijne wachten alvorens

gaama Beeyman verscheen. In 1839 hadden de Ndyuka te kennen gegeven dat zij de goederen om de drie jaar wensten te ontvangen en anders geen ontvluchte slaven meer zouden uitleveren. Verder weigerden zij de goederen in ontvangst te nemen bij de Wane Kreek daar dit strijdig was met het verdrag. Tevens verzetten zij zich ertegen indien de Saramaka en de Matawai de goederen eerder zouden ontvangen, waarbij ze verwezen naar de kwestie Gbosuma en de daarentegen coöperatieve houding van de Ndyuka.⁽¹¹³⁾ Tijdens een vergadering met posthouder C. L. d'Hondt op 19 juni 1846 beklagde *gaama* Beeyman zich over het feit dat de laatste uitdeling reeds vijf jaar geleden had plaatsgehad. Beeyman benadrukte dat hij de goederen tevens gebruikte voor de Aluku en de Porigudu, die beide onder zijn verantwoordelijkheid vielen.⁽¹¹⁴⁾ Toen Beeyman september 1847 in de stad was, herhaalde hij zijn klacht tegenover de gouverneur.⁽¹¹⁵⁾ Als redenen voor deze vertraging vermeldt d'Hondt de illegale aanwezigheid van Ndyuka in de Boven-Commewijne en de Boven-Cottica, hun weigering in 1841 om patrouilles te ondernemen tegen ontvlucht te slaven en in het algemeen hun "wangedrag".⁽¹¹⁶⁾ Anderzijds beaamden zowel de GS als assistent H. C. J. Slengarde (1846-58) "dat zij niet geheel ongelijk hebben".⁽¹¹⁷⁾

Uit bezuinigingsoverwegingen - vergeleken met de laatste uitdelingen was het begrote bedrag voor die van 1849-50 gehalveerd - werd getracht de goederen op gemakkelijker bereikbare plaatsen af te leveren. Teneinde te garanderen dat de Bosnegers ditmaal tijdig aanwezig zouden zijn, gaf Slengarde de boodschappers als geheugensteuntje een touwtje mee met daarin voor het aantal dagen tot de uitdeling knopen, waarvan er elke dag een ontsrikt moest worden.⁽¹¹⁸⁾ Zowel de uitdeling bij de Ndyuka in februari 1849 als die bij de Saramaka een maand later liep uit op een mislukking. Gouvernementssecretaris J. A. Lisman was tevergeefs naar Albina afgereisd. *gaama* Beeyman berichtte de houthandelaar en waarnemend posthouder M. Montecatini dat hij niet was verschenen omdat het gouvernement weigerde gevolg te geven aan zijn bij herhaling naar voren gebrachte eis een posthouder te plaatsen in de Tapanahoni, hetgeen hij met name sinds het bezoek van enkele Franse vaartuigen in de Marowijne noodzakelijk achtte voor de veiligheid van zijn volk. Als tegenmaatregel dreigde hij zijn ostagiers in Paramaribo terug te roepen.⁽¹¹⁹⁾ Ook *gaama* Wetiwojo van de Saramaka beklagde zich erover dat de posthouder niet in zijn residentie Gaangoon aan de Pikilio verbleef, maar in Ginge.⁽¹²⁰⁾ Zoals we zagen moest volgens artikel 4 uit het verdrag van 1837 de posthouder in of nabij de residentie van het grootopperhoofd zijn gevestigd.

In het algemeen waren het niet alleen de Bosnegers die zich probeerden te onttrekken aan diverse bepalingen van de vredesverdragen, maar hield het gouvernement zich er evenmin strikt aan, waarbij het er abusievelijk van uit ging dat de Bosnegers toch niet in staat waren om de talrijke artikelen van de verdragen te onthouden. Assistent Slengarde erkende dat 'Wanneer men nu aanneemt dat het niet nakomen van het Contract door ons ontevredenheid onder hen verwekt, kan men ook niet ontkennen dat zij goede reden hebben om wanneer zij tegen het verdrag handelen, te kunnen beweerden, dat de blanken dit ook hebben geschonden'. Ook wat betreft de loodsers die overeenkomstig artikel 10 van het verdrag van 1837 moesten worden gebouwd op de getijstopplaatsen van de Bosnegers liet het gouvernement het afweten. Daar het de Bosnegers niet was toegestaan zich elders op te houden, schreef de GS "terwijl bezwaarlijk het verbod kan worden gehandhaafd, daar wij zelve in gebreke blijven onze overeenkomsten na te leven".⁽¹²¹⁾

gaama Beeyman stelde dat hij het bericht over de uitdeling te laat had ontvangen om zich nog voldoende te kunnen voorbereiden, zoals door het beleggen van een gaan.⁽¹²²⁾ *gaama* Wetiwojo, die reeds in 1848 had kenbaar gemaakt de goederen niet in ontvangst te zullen nemen indien niet eerst enkele problemen waren opgelost, tekende bezwaar aan bij de levering van de goederen te post Gelderland in plaats van zoals gebruikelijk te post Victoria en verder betoonde hij zich solidair met de Ndyuka.⁽¹²³⁾ De posthouder bij de Saramaka, C. J. Hiemcke, ontving in verband hiermee een ernstige reprimande daar hij, terwijl hij er van op de hoogte was dat Wetiwojo niet zou verschijnen, verzuimd had dit te melden aan zijn superieuren.⁽¹²⁴⁾ Na deze problemen besloot de GS - onder het mom dat het slechts een klein volk betrof - niet persoonlijk aanwezig te zijn bij de uitdeling aan de Matawai. Daarentegen stuurde hij assistent Slengarde, die *gaama* Afiti Jongman ertoe wist te bewegen de goederen te komen afhalen te Poika Kreek in plaats van te post Saron, waar de uitdeling verder, op de gebruikelijke klachten over te weinig geweren en munitie na, min of meer probleemloos plaatsvond op 20 mei 1849.⁽¹²⁵⁾

Na de mislukte eerste poging bij de Ndyuka en de Saramaka bepaalde het gouvernement dat zij de goederen zelf moesten komen afhalen in Paramaribo. Beide groepen wisten de regering ervan te overtuigen dat dit vanwege transportproblemen ondoenlijk was. Terwijl *gaama*

Wetiwojo zijn excuses kwam aanbieden bij de GS en stelde dat hij vanwege ziekte niet was verschenen, deelde zijn collega Beeyman mee dat hij geen eventuele ontvluchte slaven zou uitleveren totdat hij de goederen had ontvangen⁽¹²⁶⁾ De tweede poging om de goederen uit te delen bij de Ndyuka vond plaats in juli 1850 De GS had besloten om niet meer zelf te gaan en stuurde wederom assistent Slengarde Aangezien Beeyman weigerde om de goederen af te halen in Albina, moest de boot voor de tweede keer onverrichter zake terugkeren naar de stad Beeyman suggereerde dat hij vanwege ziekte te laat zou zijn gearriveerd en hij stuurde de gouverneur zijn excuses De Koloniale Raad bepaalde vervolgens dat de goederen pas opnieuw zouden worden verzonden na bericht van aankomst van Beeyman in Albina De *gaama* die inmiddels reeds te Albina was gearriveerd, stuurde een drietal gezantschappen naar de stad, waar men echter tijdelijk niet over een boot voor transport beschikte Vervolgen dreigde Beeyman plantages in Boven-Commewijne te zullen aanvallen en ook waren er geruchten dat hij assistent-posthouder A Kappler en de houthandelaar M Montecatini als gijzelaars naar de Tapanahoni zou meenemen Nadat Beeyman wederom zijn excuses had aangeboden, vond de levering van goederen uiteindelijk eind december 1850 met succes plaats⁽¹²⁷⁾ Intussen was op 15 september 1850 ook de tweede poging tot uitdeling bij de Saramaka na de nodige problemen afgerond Wetiwojo was weliswaar wederom niet verschenen, maar namens hem werden de goederen in ontvangst genomen door kapitein Johannes Arabi⁽¹²⁸⁾

De goederenuitdelingen van 1849-50 liepen aldus uit op een gênante vertoning voor het gouvernement, hetgeen ertoe zal hebben bijgedragen dat het tevens de laatste waren De wijze waarop deze uitdelingen verliepen, zijn een voorbeeld van de geringe invloed van het gouvernement in het binnenland, dit ondanks de stringenter bepalingen uit de nieuwe vredesverdragen Inspelend op de toegenomen bewegingsvrijheid van de Bosnegers, waardoor zij verondersteld werden via handel en loonarbeid zelf in hun behoeften te kunnen voorzien, koos men vanaf 1857 voor een nieuwe opzet, waarbij de periodieke goederenleveranties werden vervangen door een vaste jaarlijkse toelage voor de *gaama* In eerste instantie werd besloten hiertoe een post van f 50 per maand per grootopperhoofd op de begroting op te nemen De precieze hoogte van de toelagen zou nog nader worden bepaald⁽¹²⁹⁾ In een Nota stelde de gouverneur voor om de *gaama* van de Ndyuka f 25 per maand toe te kennen en de beide andere *gaama* elk f 10 per maand Tevens moesten de posthouders de *gaama* duidelijk maken dat ze zelf een verzoek ter verkrijging van de toelage moesten indienen⁽¹³⁰⁾ De toelagen dienden blijkbaar gezien te worden als een gunst van het gouvernement⁽¹³¹⁾ Uiteindelijk werd besloten dat de *gaama* van de Saramaka en de Matawai f 15 per maand zouden ontvangen en die van de Ndyuka f 25 De toelagen waren niet alleen bedoeld om de Bosnegers uit hun isolement te halen, maar tevens, net zoals voorheen de goederenleveranties, als instrument van pressie, getuige de volgende passage uit de resoluties waarbij de toelagen werden toegekend "zullende dit bedrag vermeerderd worden wanneer genoemd Groot-Opperhoofd doorslaande blijken blijft geven van zijne gezindheid om naar de inzichten van het Gouvernement te handelen"⁽¹³²⁾

De vervanging van de periodieke goederenleveranties door toelagen betekende tevens een forse bezuiniging voor het gouvernement Voor de regering waren de Bosnegers "tot nog toe een lastpost voor de kolonie" en de diverse maatregelen om hen nader te integreren in de samenleving dienden mede om daarin verandering te brengen⁽¹³³⁾

Zowel de af te leggen belofte van trouw door de *gaama* in handen van de gouverneur als de financiële toelagen voor hen gaven de verhouding van de Bosnegers tot het gouvernement een ander karakter Ze verschaften de regering bovendien nieuwe sanctiemiddelen, waarvan, zoals we nog zullen zien, gretig gebruik gemaakt zou worden Toen in 1868 *gaama* Beeymofu van de Ndyuka werd beëdigd in de stad en de eed van trouw aflegde in handen van de gouverneur, werd van deze gelegenheid gebruik gemaakt om de Bosnegers wederom te bewegen nader in contact te treden met de overige bevolking alsook om hen onder grotere controle te brengen⁽¹³⁴⁾ In het algemeen kan worden gesteld dat al deze pogingen om het isolement van de Bosnegers te doorbreken teneinde hen in te zetten binnen de koloniale economie weinig succes hadden

Op 1 juli 1863 vond de afschaffing van de slavernij, de zogeheten Emancipatie, plaats en twee jaar later trad het nieuwe Regeringsreglement (zie 3.1) in werking Alhoewel er geen speciale maatregelen ten aanzien van de Bosnegers werden getroffen, betekende de Emancipatie in feite een gedeeltelijke ontkrachting van de vredesverdragen De meeste artikelen uit deze verdragen verloren hiermee immers hun betekenis Bovenal echter kwam er met de afschaffing van de slavernij een einde aan de bijzondere politieke betekenis van de positie die de Bosnegers tot dan toe in de samenleving innamen immers de totale bevolking was vanaf toen vrij Het

decennium voorafgaand aan de Emancipatie werd gekenmerkt door een vrij grote mate van onrust onder de slavenpopulatie en op diverse plantages vonden er opstanden en desertie plaats. In hoofdstuk 1.5. verwezen we naar de opstand op de plantage Rac a Rac, waarvan de slaven zich voegden bij de Marrons van het Brooskamp⁽¹³⁵⁾. Tot kort voor de Emancipatie werden Bosnegers ingezet bij militaire expedities ter achtervolging van ontvluchte slaven. In 1849 keerden Ndyuka terug van een patrouille met elf ontvluchte slaven en de afgekapte rechterhanden van vier gedoden, waarvoor ze een premie van f 240,- (15 x f 16,-) ontvingen. Het meenemen van de handen maakte "geenen aangenamen indruk" op de GS. De assistent van het CIB, Slengarde, sprak van de "wreeddaardige en onmenselijke wijze" waarop te werk was gegaan. De posthouder moest de *gaama* laten weten dat ter wijziging van het verdrag van 1837 er geen premie meer voor gedode weglopers zou worden uitgekeerd, tenzij kon worden aangetoond dat het hierbij om zelfverdediging ging. Een resolutie uit dat jaar bepaalde dat voor het overleggen van afgekapte handen geen premie meer zou worden uitgekeerd⁽¹³⁶⁾. Toen op 4 december 1857 veertien slaven plantage De Vrede ontvluchtten, beval de gouverneur aan dat Bosnegers tegen een vangloon zouden worden ingezet bij de achtervolging⁽¹³⁷⁾. Zelfs nog in 1862 werd er een premie van f 150 uitgekeerd aan Bosnegers die hadden deelgenomen aan een militaire expeditie om ontvluchte slaven van plantage Hazard te achterhalen⁽¹³⁸⁾. Ook de contacten tussen Bosnegers en Marrons en de problemen rond de uitlevering van Marrons duurden voort tot aan de Emancipatie. De posthouder bij de Ndyuka, C.L. d'Hondt, die gevestigd was op de plantage Mon Bijou, maakte regelmatig melding van deze kwesties en stelde zich in verband hiermee onveilig te voelen⁽¹³⁹⁾.

Met het oog op de Emancipatie kwam ook de positie van de bij de Bosnegers gevestigde posthouders en bijleggers ter discussie te staan. Naar aanleiding van de opheffing van de beperkingen aan de bewegingsvrijheid van de Bosnegers gaf de gouverneur de procureur-generaal te kennen dat deze de posthouders "ten ernstigste" duidelijk moest maken "dat hunne verhouding tegen over de boschnegers thans eene geheel andere wordt, dan de tot dusver bestaan hebbende". Teneinde het beoogde doel, te weten de integratie van de Bosnegers in de samenleving, te bereiken, moest hun vertrouwen worden gewonnen "en daartoe is het noodig, dat de posthouders alles wat maar eene wantrouwende ruwe of minachtende bejegening gelijk, vermijden, maar integendeel op eenen raadgevenden, vertrouwelyken en ten goede leidenden voet met hen omgaan"⁽¹⁴⁰⁾. Toen in 1857 de posthouder bij de Matawai, Corsten, overleed, werd in eerste instantie besloten deze vacature niet meer te vervullen⁽¹⁴¹⁾. Bij nader inzien werd gekozen voor een tussenoplossing en de gouverneur stelde dat "ofschoon het tengevolge van de veranderde omstandigheden, thans overbodig wordt geacht, om bij de boschnegers Posthouders te hebben", het nuttig zou zijn in hun woongebieden een intermediair te hebben waarmee "gecorrespondeerd" kon worden⁽¹⁴²⁾. In 1857 werd eveneens besloten om de functie van ostagier op te heffen. De ostagiers van de Ndyuka en de Matawai waren reeds enkele jaren eerder overleden en nooit vervangen en de toelage van de ostagier van de Saramaka werd nu ingetrokken, waarbij hem de keuze werd gelaten terug te keren naar zijn woongebied of in de stad te blijven⁽¹⁴³⁾. In 1863 besloot de regering ook de functie van "correspondent" op te heffen "alzo die voor het oogenblik van weinig nut schijnt te zijn, terwijl het met het oog op de toekomst nog onzeker is, waar dusdanig persoon zal moeten worden geplaatst"⁽¹⁴⁴⁾. Een belangrijke bron van informatie over de Bosnegers viel hierdoor tijdelijk weg.

3. GRONDSTOFFENEXPLOITATIE EN VRACHTVAART: TOENEMENDE OVERHEIDSBEMOEIENIS, 1863-1945

3.1. Bestuurlijke veranderingen

De periode die loopt vanaf de Emancipatie tot en met de Tweede Wereldoorlog staat wat het binnenland betreft vooral in het teken van de grondstoffenexploitatie en de daarmee samenhangende vrachtvaart. Dientengevolge nam het contact met het kustgebied en dus met het gouvernement toe. De Emancipatie impliceerde een statusverandering in de samenleving voor de Bosnegers. Aangezien het gouvernement na de afschaffing van de slavernij geen structurele sociaal-economische veranderingen doorvoerde teneinde de effecten hiervan op te vangen en het zich bleef blindstaren op de plantagesector als peiler van de economie, ontstond het zogenaamde arbeidsprobleem. Als oplossing hiervoor ging de regering, in navolging van Brits Guyana, over tot de massale immigratie van contractarbeiders, te weten de Hindostanen (1873) en de Javanen (1890). Pogingen om ook de Bosnegers in te zetten in de landbouwsector sorteerden weinig resultaat. Meer ondanks dan dankzij het beleid van de overheid vond er vanaf de tweede helft van de negentiende eeuw geleidelijk aan een diversificatie van de economie plaats, waarbij we naast de plantagelandbouw de opkomst zien van de kleine landbouw en van de grondstoffenexploitatie.

Op bestuurlijk gebied noodzaakte de Emancipatie tot een wijziging van het Regeringsreglement - een soort grondwet - in 1865. Naast de gouverneur, die was belast met de uitvoerende macht en die hierin werd bijgestaan door een Raad van Bestuur als adviescollege, kwam er wederom een vertegenwoordigend lichaam, de Koloniale Staten. Hiermee her kreeg Suriname een zekere mate van autonomie en werd tevens de grondslag voor de parlementaire democratie gelegd. De Koloniale Staten telden dertien leden, van wie vier benoemd door de gouverneur en negen gekozen via een zeer beperkt censuskiesrecht. Van een echte volksvertegenwoordiging was nog nauwelijks sprake. Bij de wijziging van het Regeringsreglement in 1901 werd het censuskiesrecht enigszins uitgebreid en vanaf toen werden alle dertien leden van de Koloniale Staten gekozen. Anderzijds werd de invloed van dit lichaam juist beperkt ten gunste van het Nederlandse opperbestuur dat toen kon ingrijpen via Koninklijke Besluiten. Bij de Staatsregeling van 1936 werd onder meer de naam "kolonie" vervangen door "overzees gebiedsdeel". Het ledental van het vertegenwoordigend lichaam, sindsdien Staten van Suriname geheten, werd uitgebreid tot vijftien, waarvan er echter vijf werden benoemd door de gouverneur, onder het voorwendsel dat het intussen numeriek sterk gegroeide aantal Hindostanen en Javanen ondervertegenwoordigd dreigde te raken. Alhoewel het censuskiesrecht werd aangevuld met het capaciteitskiesrecht, als norm gold een ULO-diploma, vormde het kiezerskorps nog geen twee procent van de bevolking. Politieke partijen bestonden nog niet, wel fungeerden bij tijd en wijle belangengroepen, de zogenaamde kiesverenigingen. Van politieke participatie van de binnenlandbevolking was nog geen sprake.

Zowel het Regeringsreglement als de Staatsregeling ging uit van de eenheidsstaat. Beide golden voor het gehele grondgebied van Suriname. In de praktijk was de werking echter beperkt tot het kustgebied. In het binnenland oefende de regering slechts formeel het gezag uit en waren de feitelijke gezagsdragers de respectieve *gaama*. In beide documenten werd echter met geen woord gerept over de bestuursstructuren in het binnenland. Uit onder meer de vredesverdragen en de toelagen voor de *gaama* bleek dat deze structuren wel werden erkend door het gouvernement.

In 1863 kwam er een nieuwe indeling in districten, die vanaf toen onder een districtscommissaris (DC) stonden. De districten vormden een administratief onderdeel van de centrale regering en zij kenden geen zelfbestuur. In zijn bestuurstaak werd de gouverneur ondersteund door departementshoofden. Eén van hen was de gouvernementssecretaris (GS), die vanaf 1874 tevens belast was met het toezicht op de Bosnegers en de Indianen. Voordien waren dit de Inspecteur van de Domeinen, de Nijverheid en de Landbouw (GB 1858, No. 1), vanaf 1864 de Commissaris belast met het Staatstoezicht (GB 1864, No. 7), na de beëindiging van het Staatstoezicht op 1 juli 1873 werd dit de districtscommissaris van Beneden-Para en Beneden-Suriname (CAP, Resolutie van 28 juni 1873, No. 1319) en, zoals vermeld, vanaf 1874 de GS (CAP, Resolutie van 1 mei 1874, No. 884). Deze functionarissen werden hierin bijgestaan door de districtscommissarissen en uiteenlopende ambtenaren in het veld. Reeds in 1863 was

bepaald dat de districtscommissarissen zouden worden bijgestaan door officieren van de Gewapende Burgermacht, een functie die in feite werd gecombineerd met die van posthouder. Alhoewel het laatste ambt was opgeheven, blijven we de titel van posthouder regelmatig tegenkomen in de bronnen. Na het vertrek van posthouder August Kappler in 1878 uit Albina, werd hier een bestuurspost opgezet die werd bemand door een ambtenaar, die tevens fungeerde als 'posthouder' voor de Bosnegers en de Indianen. In 1893 werd Marowijne een zelfstandig district met een DC, die in 1932 werd overgeplaatst van Albina naar Mungo. In 1919 werd bij wijze van experiment wederom een posthouder geplaatst bij de Ndyuka en het lag aanvankelijk in de bedoeling dat dit ook zou geschieden bij de Saramaka (zie onder). Daarnaast waren er uiteenlopende andere ambtenaren die contacten onderhielden met de Bosnegers. Eind negentiende eeuw is er sprake van zogenaamde schrijvers die de *gaama* ter beschikking werden gesteld. Verder waren er sinds het einde van de negentiende eeuw enkele politieposten gevestigd in het binnenland, onder andere te Porigudu, en onderhielden ook ambtenaren van de dienst Boswezen, bosopzichters en houtvesters, contact met de Bosnegers. Het rond 1910 opgerichte Korps Bospolitie was belast met een aantal speciale taken met betrekking tot de Bosnegers. Ten aanzien van het contact tussen de dignitarissen en het gouvernement was bepaald dat dit diende te verlopen via de *gaama*. Alleen de *gaama* zelf mocht zich rechtstreeks wenden tot de GS en de DC. Drie van de belangrijkste berichtgevers gedurende de eerste helft van de twintigste eeuw van wiens aantekeningen vele latere onderzoekers - en ook wij - dankbaar gebruik hebben gemaakt, verdienen aparte vermelding, namelijk W.F. van Lier (1877-1957), die van 1919-25 werkzaam was als posthouder bij de Ndyuka, L. Junker (1871-1949) die werkzaam was als opzichter bij het Boswezen van 1913-28 en 1946-48 en die voornamelijk over de Saramaka berichtte, pater F. Morssink (1876-1945), de pionier bij de RK missie onder de Bosnegers.⁽¹⁾

De eerste jaren na de Emancipatie verslaptte de aandacht van het gouvernement voor de Bosnegers tijdelijk aangezien het zich meer ging richten op het in stand houden van de plantage-economie en de daartoe noodzakelijk geachte immigratie van Hindostaanse en later ook Javaanse contractarbeiders. De Commissaris belast met het CIB, G. Duyckinck (1864-74), schreef bij herhaling in zijn jaarverslagen over de Bosnegers en Indianen: 'Het wetenswaardige betreffende deze beide inlandsche volksstammen is uiterst schraal'.⁽²⁾

3.2. Houtkap

Aangezien de contacten van de Bosnegers met het gouvernement voor een belangrijk deel werden bepaald door hun economische activiteiten, zullen we deze als kapstok gebruiken teneinde nader inzicht te verkrijgen in de ontwikkeling van de politieke verhoudingen.

De economische activiteiten van de Bosnegers concentreerden zich traditioneel op zelfvoorzienende bezigheden zoals landbouw, jacht, visvangst en het verzamelen van bosproducten. De landbouw had het karakter van *shifting cultivation*. Nabij de dorpen werden zogenaamde kostgronden aangelegd, veelal niet groter dan anderhalve hectare, waarop naast droge rijst voornamelijk allerlei aardvruchten werden geteeld. Als de kostgrond na enkele jaren was uitgeput - er werd niet aan bemesting gedaan -, werd een nieuwe aangelegd. Er bestond hierbij een arbeidsverdeling naar sekse, de mannen zorgden voor het openkappen en branden van de kostgrond en de vrouwen droegen zorg voor het planten, het onderhoud en het oogsten. De diverse activiteiten waren gerelateerd aan de seizoenen van het jaar.⁽³⁾

De belangrijkste economische activiteit van de Bosnegers sinds eind achttiende eeuw vormde de houtkap. In hoofdstuk 2.3. wezen we reeds op het belang hiervan voor de koloniale economie gedurende de eerste helft van de negentiende eeuw. Hiertoe vestigde ongeveer een derde van de Ndyuka zich in het Cottica-gebied, waar het transport van de houtvloten minder belemmering ondervond van de stroomversnellingen en waar de producten, gezien de nabijheid tot het plantagegebied, gemakkelijker verhandeld konden worden.⁽⁴⁾ De houtkap was seizoenwerk, waarbij groepen mannen, veelal in familieverband, gedurende langere perioden in werkkampen verbleven.⁽⁵⁾ Het hout werd vierkant gekapt en vervolgens in vloten, de zogeheten *kokeroko*, naar de plantages en, in mindere mate, naar de stad vervoerd, waar het werd verkocht en men zich allerlei benodigdheden aanschafte.⁽⁶⁾ Verdere bewerking van het hout, afgezien van het voor de privé huishouding gebruikte houtsnijwerk en het vervaardigen van korjalen, is wel overwogen, maar in deze periode vrijwel niet gerealiseerd. In 1899 bijvoorbeeld verzocht *gaama* Oseyse (1884/88-1915) van de Ndyuka de DC van Marowijne om een grote houtzaag zodat zijn volk het zagen van vierkant hout in planken kon leren, zoals dat onder meer in het Parage-gebied gebeurde. De DC, die er een nieuwe kans op werkgelegenheid

voor de Bosnegers in zag, ondersteunde dit verzoek. Uit een rapport van 1929 blijkt echter dat de Bosnegers vrijwel geen gebruik maakten van houtzagen.⁽⁷⁾

Toen na de Emancipatie veel houtplantages verlaten werden, werd de houtkap voornamelijk nog verricht door de Bosnegers. Teneinde ordening in het bosbeheer te brengen werd in 1904 de Dienst voor het Boswezen opgericht. Deze dienst die onder leiding stond van een houtvester, hield zich bezig met zowel het bosonderzoek als de bosexploitatie. Enkele jaren later werd aan deze dienst een Korps Bospolitie toegevoegd dat zich onder meer bezig hield met het toezicht op de houtkap en op het balatabedrijf. Sindsdien nam ook het aantal particuliere bedrijven in de houtsector toe. Deze hadden op hun concessies veelal loonarbeiders in dienst. In de jaren 1920 werd echter nog steeds de helft van de houtproductie geleverd door de Bosnegers. Als houtkappers namen zij dus een belangrijke en onmisbare plaats in de economie in.⁽⁸⁾ Terwijl de Bosnegers voorheen het hout veelal rechtstreeks in de stad afleverden, verkochten zij het sinds 1919 in toenemende mate aan houtkopers die vaak in dienst waren van de houtzaagmolens in de stad. Vanaf dat jaar werden de Bosnegers namelijk verplicht om retributie te betalen over bewerkt hout (zie onder). Deze retributie bedroeg 50 cent per blok hout en moest contant betaald worden wanneer zij met hun houtvloten de betreffende politiepost aan de rivier passeerden. Aangezien deze contante betaling problemen opleverde, verkozen velen om het hout voordien te verkopen aan de houtkopers.⁽⁹⁾

Tot de opkomst van de vrachtaart ten behoeve van de grondstoffenexploitatie rond 1880, vormde de houtkap de belangrijkste bron van inkomsten voor de Bosnegers. Met de afnemende betekenis van de vrachtaart rond 1920 zochten zij weer in toenemende mate emplooi in de houtsector.⁽¹⁰⁾ De houtkap was zwaar werk waar echter goed mee verdiend kon worden. Lonen van vier gulden tot hoger per dag waren gangbaar.⁽¹¹⁾ Bij de bespreking van de vrachtaart zullen we zien dat dergelijke lonen beduidend hoger lagen dan hetgeen arbeiders in andere sectoren van de economie verdienden. In 1925 werd uit bezuinigingsoverwegingen de Dienst voor het Boswezen opgeheven en slechts een afgeslankte Bospolitie werd als onderdeel van het Departement van Landbouw gehandhaafd.⁽¹²⁾ De Bospolitie, die viel onder het oppertoezicht van de PG, was tevens belast met enkele speciale taken met betrekking tot de Bosnegers en de Indianen. Naast het uitvoeren van bestuursopdrachten moest zij controle uitoefenen op de verkoop van hout aan de handelaren en de verschuldigde retributie innen. Verder moest de Bospolitie toezicht houden op de situatie in de dorpen, het aankweken van voedingsgewassen stimuleren en in het algemeen inlichtingen inwinnen over de bevolking.⁽¹³⁾ Door gebrek aan menskracht was de Bospolitie nauwelijks in staat om al deze taken adequaat te vervullen. Twee bekende personen uit deze periode die veel in contact hebben gestaan met de Bosnegers waren de houtvester J. W. Gonggrijp (1908-23) en de bosopzichter L. Junker (1913-28).

In de vredesverdragen uit de jaren 1830 was geregeld dat de Bosnegers vrij hout mochten bewerken in de hun toegewezen woongebieden. Artikel 3 uit het verdrag met de Ndyuka stelde: 'Zij zullen moeten blijven wonen in Auka en onder geen voorwendsel ook houtwaren als anderzinds bewerken, dan op een afstand van drie dagen varen boven den Post Oranjewoud.' Artikel 10 uit hetzelfde verdrag bepaalde: 'Zij zullen de vrijheid behouden om houtwaren, rijst en andere artikelen, welke door hun voor dagelijksch gebruik worden gecultiveerd of bewerkt afbrengen en te verkoopen.'⁽¹⁴⁾ Zoals we in hoofdstuk 2.3 zagen, wijzigde de overheid reeds enkele jaren later haar standpunt en in een missive aan de posthouder bij de Ndyuka werd gesteld dat de Bosnegers ook elders in de kolonie hout mochten bewerken: "Gij moet hun doen begrijpen, dat de geschenken voortspruiten uit het goed hart van de blanken, die in hunne behoeften heeft willen voorzien, toen zij aan alles gebrek leden. Deze behoefte bestaat niet meer, want wie maar wil kan hout kappen en verkopen zooveel hij verkiescht. Zij, die te lui en te afgodisch zijn om Auka te verlaten hebben schuld, dat zij niet veel verdienen, daar hen de weg daartoe is aangewezen, door af te zakken en de beneden Marowijne, de Wanekreek, de Coermotibo en de Boven-Cottica te bewonen door kostgronden aan te leggen, hout te bewerken en met den blanken op den vreedzaamsten voet te leven."⁽¹⁵⁾

De discussie over de vraag waar de Bosnegers al dan niet zonder vergunning en zonder het betalen van retributie hout mochten bewerken, zou tot ver in de twintigste eeuw voortduren en het beleid van het gouvernement hierin was niet altijd eenduidig. Toen bleek dat er regelmatig op illegale wijze hout vanuit de districten naar de stad werd vervoerd, waarop bij publikatie werd gesteld dat inlandse houtwaren slechts met een schriftelijk bewijs mochten worden vervoerd,⁽¹⁶⁾ werd in 1864 bij resolutie beslist dat deze bepalingen "vooralsnog niet op de bosnegers zullen worden toegepast."⁽¹⁷⁾

Toen de Kwinti aan de Coppename in 1894 via bemiddeling van de hoofdvorst van de EBSG duidelijkheid vroegen omtrent de grens van hun woongebied, vroeg de gouverneur de DC's om nadere informatie en hij stelde: "De noodzakelijkheid is gebleken om de grens vast te stellen waarboven de boschnegers op de tot dusver door hen gebruikelijke wijze, d.i. zonder speciale vergunning en kosteloos, timmerhout zouden mogen bewerken en wegvoeren en zich zouden mogen vestigen en kostgronden aanleggen." ⁽¹⁸⁾. Om niet geheel duidelijke redenen is het slechts tot een afbakening van het woongebied van de Kwinti gekomen, namelijk tussen de Columbus- oftewel Blakawatra Kreek en de Raleigh Vallen ⁽¹⁹⁾. Voorgesteld werd tevens dat buitenstaanders geen vergunning voor het bewerken van timmerhout in dit gebied zouden verkrijgen ⁽²⁰⁾. Aangezien zich al spoedig regelmatig problemen voordeden tussen bosexploitanten en de Kwinti, ontstond een uitvoerige discussie over de rechten van de Bosnegers en over een nieuwe afbakening van het woongebied van de Kwinti. Het lid D.H. Havelaar van de Raad van Bestuur stelde dat de grondstoffenexploitatie noopte tot een nieuwe verhouding tussen de Bosnegers en het gouvernement. Hij verwachtte dat met de aan te leggen Lawaspoorweg en de toenemende exploitatie van het binnenland het rijk van de Bosnegers vanzelf langzaam zou verdwijnen: "Hoe eerder het gehele boschnegerdom verdwijnt en wordt opgenomen onder de gewone ingezetenen der kolonie, hoe beter ...". Havelaar was echter tegen het gebruik van dwang en suggereerde dat het gouvernement zijn invloed moest aanwenden bij de benoeming van nieuwe grootopperhoofden ⁽²¹⁾. Een ander lid van de Raad van Bestuur, H.D. Benjamins, vond eveneens dat het tijd werd voor een andere politiek ten opzichte van de Bosnegers: "Die heeren hebben reeds te lang den baas gespeeld in onze bovenrivieren." Volgens Benjamins stonden de Bosnegers de ontwikkeling van het betreffende gebied in de weg en moest worden bekeken of het de Kwinti toegewezen gebied niet te groot was voor zo een klein volk ⁽²²⁾. Intussen hadden de Kwinti zelf al te kennen gegeven dat hun woongebied wat de houtkap betrof reeds vrijwel was uitgewerkt en zij verzochten om uitbreiding ervan ten zuiden van de Raleigh Vallen. In eerste instantie werd besloten hun dit gebied toe te kennen, maar in tweede instantie werd dit verzoek afgewezen en werd besloten dat zij voor het bewerken van cederhout ten zuiden van de Raleigh Vallen concessie moesten aanvragen tegen tien cent per hectare ⁽²³⁾. Uiteindelijk werd in 1905 met de Kwinti overeengekomen dat zij voor een periode van twintig jaar "voor hun uitsluitend gebruik" het gebied tussen de Tangimama Kreek en de Granpatibuka Kreek ter diepte van vijf kilometer langs de rivier kregen toegewezen. Wat hun oude woongebied betrof behielden ze slechts rechten op de plaatsen waar hun dorpen en kostgronden zich bevonden ⁽²⁴⁾.

In 1914 liet GS, Mr. L.J. Rietberg (1911-18), naar aanleiding van problemen rond de houtkap door Bosnegers in het Cottica- en Boven-Commewijnegebied, blijken er geen voorstander van te zijn om voor de overige Bosnegervolken een soortgelijke regeling te treffen. Volgens hem was de toenmalige regeling voor uitgifte van gronden in concessie met bescherming van de belangen voor de Bosnegers voldoende. Rietberg stelde dat de Bosnegers "niet dan met gedoogen" hout mochten kappen zonder concessie. De GS was een tegenstander van het uitbreiden van "afzonderlijke voorrechten" van de Bosnegers en hij stelde: "Men moet er naar streven de bijzondere positie der boschnegers eer te verzwakken dan te versterken zoodat ze langzamerhand op gelijke lijn komen te staan met de overige bevolking." en: "Het zoude m.i. geen verstandige politiek zijn tegenover de boschnegers den schijn op zich te laden alsof men erkende eenig recht hunnerzijds op het terrein bezuiden de vallen; integendeel moet steeds vastgehouden worden aan het beginsel dat de Gouverneur overal mag doen wat hij goed acht en dat hun voorrechten alleen van zijn goedheid afhangen." en: "De boschnegers hebben geen recht om hout te bewerken boven anderen en de tractaten bepalen er niets over." ⁽²⁵⁾. Blijkbaar was Rietberg onvoldoende op de hoogte van de inhoud van de vredesverdragen uit de jaren dertig van de negentiende eeuw.

Pas in 1919 kwam het tot een voorlopige regeling van deze kwestie. Bij resolutie werd bepaald dat de Bosnegers en de Indianen, met uitzondering van de Kwinti aan de Coppename, verplicht waren overal in de kolonie waar ze hout wilden bewerken voor verkoop een vergunning moesten aanvragen. Deze vergunning moest om de drie jaar vernieuwd worden en er hoefde geen concessierecht te worden betaald. Over het te verkopen hout moest retributie worden betaald. Deze retributie gold zowel boven als beneden de vallen. Voor de houtkap boven de vallen - het traditionele woongebied van de Bosnegers - was geen vergunning vereist. Reeds in 1917 had de GS aan *gaama* Amakiti (1916-29) van de Ndyuka geschreven dat de Bosnegers voor het bewerken van hout buiten hun woongebieden concessie moesten aanvragen ⁽²⁶⁾. Uit een Nota van de houtvester J.W. Gonggrijp omtrent de problemen met de Bosnegers rond de

houtkap blijkt dat *gaama* Amakiti er van uit ging dat de Bosnegers vrij waren om overal hout te kappen. Bovendien stelde Amakiti dat de Bosnegers en de blanken elk hun eigen gouvernement hadden.⁽²⁷⁾ In 1918 kwam Gonggrijp desondanks tot een vergelijk met Amakiti, waarbij voor het Cottica- en Boven-Commewijnegebied een regeling werd getroffen overeenkomstig de resolutie van 1919. Volgens de houtvester was deze resolutie mede uitgevaardigd omdat houtopkopers regelmatig de retributie die over bewerkt hout betaald moest worden, trachtten te onduiken door voor te wenden alsof het hout afkomstig was van de Bosnegers.⁽²⁸⁾ De regeling uit 1919 heeft gefunctioneerd tot de afkondiging van de houtverordening in 1947 en schijnt in de praktijk weinig aanleiding tot fundamentele problemen te hebben gegeven. In 1934 zag de GS zich echter genoodzaakt *gaama* Abunawooko (1931-47) van de Paramaka te dreigen met inhouding van diens toelage als hij niet zorgdroeg voor de betaling van retributie over bewerkt hout door zijn onderdanen.⁽²⁹⁾ Zoals gesteld keerden met het afnemen van de betekenis van de vrachtaart na de Eerste Wereldoorlog de Bosnegers geleidelijk aan weer terug naar de houtkap.⁽³⁰⁾ In de houtverordening uit 1947 was ter bescherming van de rechten van de Bosnegers een zogenaamde garantieformule opgenomen: "De houder van een vergunning tot het doen van onderzoek naar de aanwezigheid van hout of van een concessie tot exploitatie van hout moet de rechten van Boschnegers en Indianen op hunne dorpen, nederzettingen en kostgronden, welke binnen den omtrek van het afgestane terrein mochten zijn gellegen, eerbiedigen." Tevens was in deze verordening een bepaling opgenomen die de mogelijkheid inhield dat de Bosnegers onder speciale voorwaarden een vergunning voor de houtexploitatie konden verkrijgen.⁽³¹⁾

De diverse wettelijke bepalingen ten aanzien van de houtkap konden niet verhinderen dat zich desondanks regelmatig problemen voordeden tussen exploitanten en Bosnegers. In verband met de houtkap vestigden Ndyuka zich in het begin van de negentiende eeuw niet alleen in het Cottica-gebied, maar ook aan de Saramacca Rivier. Gezien de problemen die zij in dit laatste gebied zouden veroorzaken, werd de burgerkapitein van de divisie Saramacca opgedragen hen te verwijderen. Eigenaren van houtgronden in het Cottica-gebied beklagden zich bij het gouvernement over de concurrentie die zij ondervonden van Bosnegers, die hun hout goedkoper zouden verkopen. De eigenaren wilden dat deze houtkap werd stopgezet, of dat de Ndyuka net als zij lasten zouden betalen. Een andere eigenaar van een houtgrond werd daarentegen juist aangeklaagd door het gouvernement omdat hij een Bosneger als directeur had aangesteld, hetgeen, zoals we zagen, indruiste tegen de bepaling in enkele plakaten dat Bosnegers niet op plantages mochten verblijven.⁽³²⁾ In 1830 maakte de voormalige posthouder bij de Saramaka, J.W.S. van Eyck, er melding van dat de Bosnegers voor het door hen verkochte hout veel minder ontvingen dan de houtplantages.⁽³³⁾ De conflicten rond de houtopkoop laiden voortdurend op en eind 1944 staakten Bosnegers in het Cottica-gebied in verband hiermee tijdelijk de houtafvoer.⁽³⁴⁾ In een missive aan de grootopperhoofden Atudendu, Amatodya en Asaf Kiné van 22 januari 1945 maakte de gouverneur, na door de houtcontroleur te zijn ingelicht over de moeilijkheden die de Bosnegers ondervonden bij het bewerken van hout, bekend dat hij de directeuren van de houtzaagmolens had opgedragen om meer voor het hout te betalen. De missive bevatte de nieuwe houtprijzen en gaf tevens richtlijnen ten aanzien van het gekapte hout. Teneinde bedrog te voorkomen, moesten de houtopkopers gebruik maken van een door het gouvernement goedgekeurde maatstok en meethaak.⁽³⁵⁾ De moeilijkheden bleken hiermee niet geheel te zijn ondervangen, getuige de bijeenkomst een jaar later met *gaama* Atudendu (1934-49) van de Saramaka op de gouvernementssecretarie Atudendu, die overigens slecht geïnformeerd bleek te zijn en de hem vergezellende kapiteins daarover verholpen aansprak, beschuldigde de opkopers ervan dat zij de Bosnegers bestalen door onder meer het hout onjuist op te meten. Gouvernementssecretaris H. Kleine (1944-47) adviseerde hem om het hout voorafgaand aan de verkoop te laten meten, waartoe zij beschikten over een door het gouvernement goedgekeurde meetstok. Tijdens een dienstreis die DC Jan Michels in november 1947 naar Boven-Suriname maakte, beklagde Atudendu zich wederom over de prijzen die de Bosnegers voor hun hout betaald kregen. Beloften voor hogere prijzen, waar Michels blijkbaar niet van op de hoogte was, waren volgens Atudendu niet nagekomen. Michels erkende: "Gemeten naar de arbeidsprestatie is inderdaad in vele gevallen [de] opbrengst te gering."⁽³⁶⁾ Terwijl de Bosnegers zich regelmatig beklagden over bedrog door de houtopkopers en door de houtzaagmolens in Paramaribo, stelden de laatsten dat de kap door de Bosnegers slordig en ondeskundig geschiedde en dat hun toevoer onbetrouwbaar was. Desondanks maakten de houtondernemers dankbaar gebruik van de werkzaamheden van de

Bosnegers, die niet alleen beter vertrouwd waren met de exploitatiegebieden, maar bovenal goedkoper dan vaste loonarbeiders ⁽³⁷⁾

3.3. Bagasi-ten: vrachtaart

Vanaf 1863 vond er geleidelijk aan een diversificatie plaats van de Surinaamse economie. In verband met het proces van industrialisatie in Europa en in de Verenigde Staten werden de kolonien naast producenten van landbouwprodukten nu ook belangrijk als leveranciers van grondstoffen. In Suriname ging het hierbij naast hout vooral om goud en balata en vanaf de twintigste eeuw om bauxiet. De balata- en goudwinning vormden een tijdlang de belangrijkste sectoren van de economie ⁽³⁸⁾. Voor de economie van Frans Guiana was het belang van de goudindustrie nog veel groter. In beide sectoren speelden de Bosnegers als vrachtaarders, trace-kappers en gidsen een cruciale rol. Beide grondstoffen werden namelijk gewonnen in het moeilijk toegankelijke binnenland, waar slechts de Bosnegers en de Indianen de door talloze stroomversnellingen en watervallen bemoeilijkt vaart op de bovenrivieren beheersten.

In verband met de toenemende internationale vraag naar goud vanaf de tweede helft van de negentiende eeuw, hetgeen samenhangt met de zogenaamde gouden standaard die door veel landen werd gehanteerd, herleefde ook in Suriname de belangstelling voor de exploitatie. Reeds vanaf de zestiende eeuw veronderstelde men hier de aanwezigheid van goud, getuige de mythische verhalen omtrent het goudmeer Parima en El Dorado ⁽³⁹⁾. Gezien de gunstige resultaten van de winning in Frans Guiana vanaf rond 1860 werd in 1874 de waarnemend GS, Mr P. Alma, op een expeditie naar de Marowijne gezonden. Nevendoel van deze expeditie was te letten "op de belangen der Bosnegers en Indianen en op de wijze waarop deze aan eventuele ondernemingen aan de Marowijne wellicht zouden kunnen verbonden worden en dat hij [Alma] zich tot dat einde zooveel noodig met de opperhoofden dezer stammen zal hebben te verstaan". Het lag in de bedoeling van het gouvernement "in het belang der Bosnegers en Indianen maatregelen te nemen die tot hunne beschaving kunnen leiden en hen tot nuttige leden der koloniale maatschappij kunnen vormen" ⁽⁴⁰⁾. Zoals we al vermelden, bezocht Alma tijdens deze expeditie, waarop hij onder meer werd vergezeld door 'posthouder' A. Kappler, ook de toen nog vrij onbekende Paramaka. Alma bepleitte meer aandacht van het gouvernement voor de Bosnegers en de Indianen teneinde tegenwicht te bieden aan de toenemende Franse invloed aan de Marowijne. Hij betoonde zich een voorstander van kerstening en onderwijs en hij wilde de houtkap stimuleren, waarover dan wel belasting betaald moest worden. Tijdens deze expeditie ontmoette de GS ook *gaama* Beeymofu (1868-82) van de Ndyuka, die zich erover beklagde dat zijn volk benadeeld werd omdat het geen goederen meer ontving en nu belastingen moest betalen en verder onvoldoende in de gelegenheid was om hout tegen goede prijzen te verkopen ⁽⁴¹⁾.

Aangezien de uitslag van deze expeditie positief was, werd de goudexploitatie reeds vanaf 1875 ter hand genomen. Er ontstond een ware goudkoorts en het gouvernement schiep een gunstig investeringsklimaat. De exploitatie kwam voornamelijk in handen van particuliere buitenlandse bedrijven die de winsten uitvoerden en niet herinvesteerden. De goudwinsten die het land verlieten, hadden de Nederlandse subsidies aan Suriname kunnen dekken en daardoor de economische onafhankelijkheid van de kolonie vergroten. Vanwege de gunstige bedrijfsresultaten werd eind jaren 1890 overgegaan op mechanisatie. In 1895 werd bij de Pakira Kreek de eerste spoorlijn van Suriname aangelegd ⁽⁴²⁾ en tussen 1903-12 volgde de aanleg van de omstreden Lawa-spoorweg, die liep van Paramaribo naar Dam aan de Sara Kreek, een lengte van 173 kilometer. Aangezien de mechanisatie weinig deskundig verliep, ging men vanaf begin twintigste eeuw over op de exploitatie van kleine bedrijven. Dit resulteerde in een korte opleving, maar in verband met het uitblijven van gouvernementssteun zakte de produktie al spoedig ineen. Het gouvernement trad regulerend op door het uitvaardigen in 1882 van een goudverordening. Ter bescherming van de rechten van de boslandbewoners werd hierin de volgende bepaling opgenomen: "Door geen concessie en haar gevolgen mogen rechten geschonden worden van Bosnegers en Indianen op hun dorpen, nederzettingen en kostgronden, welke binnen de omtrek van het uitgegeven perceel mochten zijn gelegen. In geen geval kan op grond hiervan de ontginning vermeerdering van uitgestrektheid of vermindering der betaalde gelden gevorderd worden." ⁽⁴³⁾

Een soortgelijke ontwikkeling treffen we aan bij de balatawinning. Onder invloed van de toenemende vraag op de wereldmarkt naar balata, die onder meer gebruikt werd voor de isolatie van telegraafkabels, werd in 1882 in Suriname de exploitatie ter hand genomen. Vanaf de Eerste Wereldoorlog nam het belang van de balata snel af ten gevolge van de concurrentie van rubber.

uit onder andere Azie, het gebruik van andere isolatiematerialen en de opkomst van de draadloze telegrafie. In 1931 sloot het laatste grote bedrijf, de Balata Compagnie, en pas een jaar later werd in het kader van de werkverschaffing zelfstandige exploitatie mogelijk gemaakt ⁽⁴⁴⁾. Alhoewel de Bosnegers in eerste instantie werkzaam waren in de vrachtaart, als tracé-kappers en als gidsen, waren velen van hen ook direct betrokken bij de grondstoffenexploitatie als goudwinner en met name als balatableeder ⁽⁴⁵⁾.

Het transport ten behoeve van de grondstoffenexploitatie was gezien de moeilijke bevaarbaarheid van de bovenrivieren met hun vele stroomversnellingen, vallen en zandbanken een monopolie van de Bosnegers en, in mindere mate, de Indianen. Arbeiders, machinerieën, levensmiddelen en de af te voeren grondstoffen werden in de smalle houten koralen van en naar de in het diepe binnenland gelegen concessies vervoerd ⁽⁴⁶⁾. In het grensgebied met Frans Guiana waren aan de Marowijne Rivier de twee belangrijkste afvoerplaatsen Albina en het daar tegenover gelegen Saint Laurent. Teneinde wildgroei in het transport te voorkomen werd met de regulering hiervan belast de in Albina gevestigde commissaris van het district Marowijne ⁽⁴⁷⁾. De grenssituatie en de grotere economische activiteit aan de Franse kant, waar veel hogere vrachtprijzen werden betaald, zorgden regelmatig voor problemen en bemoeilijkten de controle. De vrachtaarders, die argwanend stonden tegenover de bemoeienis van de DC, kozen uiteraard voor het meest lucratieve transport, maar werden gezien de moeilijk afdwingbare controle en vanwege hun geringe ervaring met de geldeconomie, ook regelmatig de dupe van de praktijken van de grondstoffenexploitanten. Bij herhaling probeerde het gouvernement de Bosnegers ervan te overtuigen dat ze in eerste instantie vracht moesten vervoeren voor in Suriname gevestigde ondernemers ⁽⁴⁸⁾. Zelf pleegden de vrachtaarders ook regelmatig sabotage door bijvoorbeeld de boten opzettelijk te laten zinken, waarna zij vervolgens zelf de gezonken vracht verkochten ⁽⁴⁹⁾. Speciaal in verband met de vrachtaart werd er in 1888 als afgevaardigde van *gaama* Oseyse een kapitein in Albina aangesteld die zorg moest dragen voor een vlot verloop van het transport en die vanaf 1893 een toelage van 300 gulden per jaar genoot ⁽⁵⁰⁾.

Gezien de voortdurende problemen rond de vrachtaart ging het gouvernement er toe over om met elk van de Bosnegervolken een vervoersovereenkomst te sluiten. In 1909 werd de controleur van de belastingen en voormalig DC van Marowijne, C. Struycken de Roysancour, hiertoe naar *gaama* Oseyse van de Ndyuka afgevaardigd. Hierbij werd voor de vrachtaart het zogenaamde livretstelsel ingevoerd. Het livret was een boekje dat door de DC werd uitgegeven aan de vrachtaarder en waarin allerlei gegevens omtrent het vervoer werden genoteerd. Bij dit stelsel werd een maximum-vrachttarief vastgesteld. De controle geschiedde door een commandant van politie. De gesloten regeling gold ook voor de Saramaka die vracht vervoerden op de Marowijne. Tijdens deze bijeenkomst met Oseyse werd ten behoeve van de grondstoffenexploitatie tevens de vrije doorvaart op de Dyuka Kreek bewerkstelligd. Deze kreek die van historische betekenis was voor de Ndyuka, was altijd ontoegankelijk geweest voor buitenstaanders. Nog kort tevoren hadden de Ndyuka de wetenschappelijke expeditie onder leiding van Eilerts de Haan de toegang tot de Dyuka Kreek geweigerd. De wens van Oseyse om de EBSG onderwijzer G. Helder aangesteld te krijgen tot zijn persoonlijke secretaris werd afhankelijk gesteld van zijn medewerking bij het openstellen van de Dyuka Kreek. Mocht Oseyse weigeren dan werd overwogen hem af te zetten als grootopperhoofd ⁽⁵¹⁾. Soortgelijke vervoersovereenkomsten, waarbij overigens het livretstelsel niet werd gehanteerd, werden gesloten in 1912 met de Matawai ⁽⁵²⁾, in 1913 met de Kwinti aan de Coppename ⁽⁵³⁾ en in 1914 met de Saramaka ⁽⁵⁴⁾. Een dergelijke overeenkomst met de Paramaka is niet bekend, maar het is waarschijnlijk dat de in 1909 met de Ndyuka gesloten regeling, gelijk het geval was met de Saramaka die vracht vervoerden op de Marowijne, ook voor hen gold. Naast het regelen van de vrachtaart was één van de hoofddoelen van deze overeenkomsten de Bosnegers meer onder het rechtstreeks gezag van het gouvernement te plaatsen en hen te doen gewennen aan orde ⁽⁵⁵⁾.

De vrachtaart, waarvan de bloeiperiode samenviel met die van de goud- en balata-exploitatie, namelijk de jaren 1880-1930, bracht een aantal ingrijpende veranderingen teweeg in de Bosnegeramenlevingen op zowel politiek, economisch, sociaal, cultureel als religieus gebied. Deze effecten van de vrachtaart waren niet voor elk van de Bosnegeramenlevingen dezelfde. De vrachtaart doorbrak verder het isolement van deze samenlevingen en bracht ze in nauwere aanraking met het kustgebied en dus met het gouvernement. Op een aantal van deze effecten zal nader worden ingegaan.

Vanaf deze periode zien we dat dignitarissen met een zekere regelmaat bezoeken aan de stad brengen en met name degenen die goed stonden aangeschreven bij het gouvernement werden uitgenodigd om bijvoorbeeld de festiviteiten rondom koninginnedag bij te wonen ⁽⁵⁶⁾ Ten aanzien van de correspondentie tussen een *gaama* en de gouverneur was bepaald dat deze diende te verlopen via de desbetreffende DC De correspondentie van andere dignitarissen met het gouvernement moest verlopen via de *gaama* ⁽⁵⁷⁾

Belangrijke initiatieven tot het geïntensiveerde contact met de Bosnegers gingen uit van gouverneur C A van Sypesteyn (1873-82), die tevens gold als de vader van de goudwinning in Suriname Van Sypesteyn zag hierbij een voornamelijk rol weggelegd voor de Bosnegers en tijdens zijn bestuur ondernamen diverse ambtenaren, onder wie de GS, P Alma, en gouverneurslandmeter W L Loth, dienstreizen naar het binnenland die mede als doel hadden het versterken van het vertrouwen in het gouvernement van de Bosnegers Als eerste gouverneur bezocht Van Sypesteyn in 1878, 1879 en 1880 een aantal Bosnegerdorpen in het Boven-Cottica-gebied en zijn bevindingen waren uitermate positief Niet alleen viel er een toename te constateren in de hoeveelheid geleverd hout, maar ook de diensten die de Bosnegers verleenden bij de grondstoffenexploitatie stemden tot tevredenheid Naar aanleiding van het bezoek in 1880 stelde het Koloniaal Verslag onder andere: "Ten onrechte is vroeger wel eens beweerd dat de boschnegerstammen zich aan luiheid overgeven Zij verrigten zeer zwaar werk " en Het is opmerkelijk dat de boschnegers, vooral gedurende de laatste 3 jaren, meer en meer geneigdheid betoonen om met het beschaafde deel der bevolking in betrekking te komen " "Hunne bezoeken aan Paramaribo zijn ook veel talrijker dan vroeger, en het wantrouwen, dat hen vroeger steeds dieper in de bosschen dreef, wijkt hoe langer zoo meer Met genoegen werd verder geconstateerd dat reeds verschillende dignitarissen om een school hadden verzocht ⁽⁵⁸⁾ Overigens waren de verwachtingen van Van Sypesteyn ten aanzien van de ontwikkeling van de contacten met de Bosnegers bepaald niet te hoog gespannen " De toenadering dier bevolking zal intusschen, naar mijn inzien, slechts zeer langzaam gaan Zij gevoelt zich volkomen vrij en gelukkig in hare wildernissen en heeft zeer weinige behoeften ⁽⁵⁹⁾

Vanaf de jaren tachtig van de negentiende eeuw verdrong de vrachtvaart de houtkap als belangrijkste bron van inkomsten voor de Bosnegers Terwijl de organisatie van de houtkap min of meer in familieverband verliep, stond daarentegen bij de vrachtvaart het individuele ondernemerschap meer op de voorgrond Dit stond op gespannen voet met het tot dan min of meer egalitaire karakter van de Bosnegersamenlevingen en inkomensongelijkheid deed haar intrede Gezien de grote vraag raakte de meerderheid van de economisch weerbare mannen betrokken bij de vrachtvaart Schattingen over het aantal vrachten variëren van 1 000 tot 2 500 per jaar en het aantal te vervoeren passagiers schommelde tussen de 2 000 en 5 000 per jaar Een korjaal werd gemiddeld bemand door twee tot drie personen De maateenheid waarin de vracht werd berekend was een vat, dat gelijk stond aan een vat zoutvlees van ongeveer 80 tot 100 kilo Personen werden al naar gelang hun status en de ruimte die zij wensten, berekend tegen een tot meer vaten Een korjaal kon buiten zijn bemanning zo een vier a vijf personen en zo een acht á twaalf vaten vervoeren Uitgaande van de situatie in het Marowijnegebied duurde de vaart stroomopwaarts gemiddeld twee weken en stroomafwaarts drie tot zeven dagen Deze tijdsduur was sterk onderhevig aan seizoeninvloeden en de waterstand De transportprijzen schommelden sterk en werden beïnvloed door de af te leggen afstand, door vraag en aanbod en door de monopoliepositie van de Bosnegers In perioden van goudkoorts, zoals aan de Gonini, een zijtak van de Lawa, in 1901, konden de vrachtprijzen verdubbelen tot verdrievoudigen en kon er een groot tekort ontstaan aan vrachтваarders Stroomafwaarts was het transport veelal veertig procent goedkoper Gemiddeld schommelde de prijs die berekend werd voor transport van Albina naar de Lawa Rivier tussen de f 15,- en de f 22,50 per vat De gemiddelde verdiensten voor een vrachтваarder bedroegen ruim f 4,- per dag, waarbij voor ogen dient te worden gehouden dat het leeuwendeel van de inkomsten terecht kwam bij de booteigenaren, de eigenlijke ondernemers Ook in de bovenvermelde vervoersovereenkomsten tussen het gouvernement en de diverse Bosnegervolken worden daglonen van f 3,- en f 4,-, exclusief levenskost, vermeld Dergelijke lonen lagen ver boven die van de gemiddelde arbeider of ambachtsman in het kustgebied, die veelal niet meer dan tussen de f 1,- en f 2,50 per dag verdiende, terwijl de contractarbeiders 60 en 80 cent per dag verdienden ⁽⁶⁰⁾

De toegenomen welvaart onder althans een deel van de Bosnegers ging niet onopgemerkt aan de tijdgenoten voorbij en Statenleden merkten zelfs op dat de vrachтваarders meer verdienden dan menig hoofdamttenaar en meer dan wat de koloniale kas ontving aan rechten over goud en balata ⁽⁶¹⁾

Meer dan de houtkap brachten de goud- en balatawinning en de participatie van de Bosnegers hierin via onder meer de vrachvaart, het binnenland binnen de invloedssfeer van de kapitalistische economie. Het kenmerkende egalitaire karakter van de traditionele Bosnegersamenlevingen raakte hierdoor in het gedrang. De vrachvaart kenmerkte zich door het individuele ondernemerschap dat haaks stond op het traditionele systeem van onderlinge steunverlening. Het zware werk van de vrachvaart kon slechts door de meest weerbare mannen worden verricht. Zij waren minder dan voorheen bereid hun grote verdiensten te laten afromen door politieke en religieuze leiders en te delen met hun verwanten. Op religieus gebied speelde de *Gaan Gadu* cultus, die rond 1890 bij de Ndyuka ontstond en zich snel verspreidde naar de overige Bosnegervolken, in op de gewijzigde produktieverhoudingen. Deze cultus, waarvan de vrachvaarders als een der belangrijkste motoren golden, hield een grote schoonmaak onder de diverse mediameike culten en ze manifesteerde zich tevens als een anti-hekserijbeweging. Niet alle inkomsten verkregen uit de vrachvaart bleven overigens in handen van de vrachvaarders. Een deel van de verdiensten kwam terecht bij de priesterkaste van de *Gaan Gadu* cultus en een ander deel bij de dignitarissen.⁽⁶²⁾

3.4. De Aluku: een grensgeval-1

De toenemende economische activiteiten vanaf de jaren zestig van de negentiende eeuw in het Marowijnegebied en met name de ontdekking van goud in 1885 in het Lawagebied, actualiseerden het grensgeschied tussen Suriname en Frans Guiana en leidden eveneens tot een andere verhouding tussen het Surinaamse gouvernement en de Aluku. Zoals vermeld werd na de verovering van Suriname door Nederland als oostgrens de Sinnamary Rivier bepaald.⁽⁶³⁾ In 1764 ondernamen de Fransen een, overigens mislukte, poging om enkele etablissementen in het Marowijnegebied te vestigen. Ter voorkoming van mogelijke problemen met de Ndyuka, die blijkbaar toen reeds aan beide oevers van de Marowijne verbleven, kwam een Franse delegatie naar Paramaribo met het voorstel hiertoe een gemengde commissie in te stellen. Alhoewel gouverneur Crommelin hier niet op inging, werden de Ndyuka aangespoord zich slechts aan de linkeroever van de Marowijne op te houden. Ook de vestiging van een Franse redoute aan de Marowijne in 1766 werd door het Surinaamse gouvernement getolereerd.⁽⁶⁴⁾ Verder werden de Fransen betrokken bij de verwikkelingen rond de Aluku nadat dezen ten oosten van de Marowijne waren verdreven. Uit deze gegevens - en wellicht mede omdat er in het Marowijnegebied geen economische activiteiten werden ontspoord -, kan men afleiden dat het Surinaamse gouvernement zich stilzwijgend neerlegde bij de Franse opvatting dat de grens tussen beide kolonien werd gevormd door de Marowijne Rivier. In hoofdstuk 1.5 zagen we dat geruchten over een gesloten vredesverdrag tussen de Fransen en de Aluku de aanleiding waren voor een Frans-Nederlandse overeenkomst op 9 november 1836, waarbij onder meer werd bepaald dat de Marowijne de grens vormde tussen beide kolonien.

Halverwege de negentiende eeuw namen de Franse activiteiten in het Marowijnegebied toe. Er vestigden zich onder meer houthandelaren en vanaf 1852 werd begonnen met de aanleg van straffenrichtingen te Saint Laurent en Saint Louis. De gemengde Frans-Nederlandse delegatie die in 1860 een verdrag sloot met de Aluku stelde onder meer vast dat de Lawa en niet de Tapanahoni als bronrivier van de Marowijne gold.⁽⁶⁵⁾ Om tot een officiële vaststelling van de grens te geraken, vertrok in 1861 een gemengde Frans-Nederlandse commissie naar het Marowijnegebied en ook zij constateerde dat de Lawa de voortzetting van de Marowijne vormde. Tevens werd vastgesteld dat de Litani en niet de Marowini Rivier de voortzetting van de Lawa vormde. Om onduidelijke redenen werden deze bevindingen niet in een tractaat vastgelegd.⁽⁶⁶⁾ Na de ontdekking van goud in het Lawagebied in 1885 en de resulterende problemen als gevolg van de onduidelijke grenssituatie, besloten Frankrijk en Nederland dit geschied voor te leggen aan tsaar Alexander III van Rusland, die in 1891 bepaalde dat de Lawa als grensrivier moest worden beschouwd. Onduidelijkheid bleef, tot op heden, bestaan over het feit of de Litani- of de Marowini Rivier als voortzetting van de Lawa en dus als grens gold.⁽⁶⁷⁾ Ondanks de arbitrale uitspraak van de tsaar bleef het transport op de Marowijne Rivier problemen opleveren en in 1915 sloten Frankrijk en Nederland in Parijs een verdrag ter regeling van de grens tussen Suriname en Frans Guiana over het gedeelte van de Marowijne tussen Stoelmanseiland en Portal. Wat betreft de rechten van de binnenlandbewoners bepaalde dit verdrag in artikel 1: 'De beide verdragsluitende Regeeringen verbinden zich, de verkregen rechten van de Boschnegers en Indianen, die de eilanden in de rivier bewonen, te eerbiedigen.' Artikel 2 stelde dat 'de vaart op dit deel van de rivier vrij' was en niet mocht worden belemmerd.⁽⁶⁸⁾ Toen Frankrijk enkele jaren later passen verplicht stelde voor het transport op de Marowijne

en de DC van Marowijne in verband hiermee het vervoer op de rivier stillegde, keurde de gouverneur in een brief aan de DC diens maatregel af, maar stelde dat het vervoer op de rivier vrij was tenzij de Franse oever werd betreden⁽⁶⁹⁾ Aan zijn Frans Guianese collega schreef de gouverneur, nadat Franse douane-ambtenaren enkele Bosnegers hadden aangehouden, dat deze handeling onterecht was en indruiste tegen het verdrag van 1915⁽⁷⁰⁾

Intussen kwamen de economische activiteiten aan de Surinaamse zijde langzamer op gang dan die aan de Frans Guianese kant In 1846 begon de Duitse ex-militair August Kappler aan de Marowijne met de houthandel en hij stichtte er het plaatsje Albina Zoals we zagen werd Kappler tevens aangesteld tot assistent-posthouder bij de Ndyuka Kappler attendeerde het Surinaamse gouvernement bij herhaling bezorgd op de Franse activiteiten en hun toenaderingspogingen tot de Bosnegers Als tegenwicht bepleitte Kappler, wellicht mede in eigen belang aangezien zijn werkzaamheden in de houthandel weinig lucratief waren, meer gouvernementse bemoeienis bij het opzetten van economische activiteiten in het grensgebied⁽⁷¹⁾ Nadat ook aan de Surinaamse kant de goudexploitatie ter hand werd genomen, nam het gouvernement in 1876 de helft van Albina van Kappler over en vestigde daar in 1878 een bestuurspost, die gezien de aanvankelijk tegenvallende resultaten van de goudexploitatie voorlopig slechts met een ambtenaar werd bemand Deze ambtenaar fungeerde tevens als posthouder voor de Bosnegers en de Indianen Nadat als gevolg van de vondsten in het Lawagebied er een ware goudkoorts op gang was gekomen werd Marowijne in 1893 tot district verheven en werd Albina de standplaats van een DC⁽⁷²⁾ Enkele jaren eerder, in 1888, waren er, omdat het Lawagebied nog betwist was en er veel werd gestroopt door goudzoekers, reeds drie politieposten aan de Boven-Marowijne gevestigd en waren er tevens speciale richtlijnen voor de Bosnegers vastgesteld⁽⁷³⁾ De grondstoffenexploitatie zorgde ook voor een wijziging in de verhouding tussen het Surinaamse gouvernement en de Aluku en veroorzaakte verder wrijvingen tussen de diverse Bosnegervolken onderling Zoals we in hoofdstuk 15 vermeldde, leidden de toenemende economische activiteiten in het grensgebied vanaf halverwege de negentiende eeuw tot een grotere belangstelling van het Frans Guianese gouvernement voor de Bosnegers en met name voor de Aluku en ontstond dientengevolge hierover een getouwtrek tussen beide gouvernementen

De in 1860 met de Aluku gesloten overeenkomst mocht niet verhinderen dat deze groep Bosnegers, die in het verleden weinig positieve ervaringen met de Surinaamse koloniale autoriteiten had opgedaan en zich bovendien sindsdien daardoor in de steek gelaten voelde, zich in toenemende mate oriënteerde op het Frans Guianese gouvernement dat zich - ondanks de geschetste wisselvallige contacten gedurende de eerste helft van de negentiende eeuw -, slagvaardiger opstelde in het grensgebied Reeds in 1862 constateerde posthouder August Kappler dat de Aluku louter voor de Fransen werkten en dat velen van hen al Frans spraken *gaama* Adam oftewel Labi (1841-70) zou door de Fransen bezoldigd worden Adam werd vanwege zijn contacten met het Frans Guianese gouvernement ontboden naar Paramaribo en door de gouverneur ontvangen Kort daarop werd zijn opvolger, *gaama* Atyaba (1870-76), beëdigd in Paramaribo⁽⁷⁴⁾ Ook waarnemend GS, Mr P Alma, die in 1874 de expeditie naar de Marowijne leidde teneinde daar de mogelijkheden van de goudexploitatie te bestuderen, bepleitte een actiever gouvernementse beleid ten opzichte van de Bosnegers en Indianen om aldus een tegenwicht te bieden aan de toenemende invloed van de Fransen De pogingen van het Surinaamse gouvernement om de Aluku te bewegen zich meer stroomafwaarts te vestigen aan de Marowijne hadden, ondanks toezeggingen hunnerzijds, weinig resultaat⁽⁷⁵⁾ Daarentegen vestigde een kleine groep zich in 1882 onder leiding van kapitein Apatu in het gelijknamige dorp, nabij de Armina Vallen aan de Franse oever van de Marowijne⁽⁷⁶⁾

De vrachtaart luidde een periode van welvaart in voor de Aluku en *gaama* Anato (1876-91), die zich als heer en meester beschouwde in de Lawa, ging er zelfs toe over stukken grond in concessie uit te geven aan ondernemers en tol te heffen⁽⁷⁷⁾ Zich bewust van het belang van de Aluku als vrachtaarders speelden de Fransen in op het gebrek aan voortvaardigheid bij de Surinaamse autoriteiten en op de onlustgevoelens bij de Aluku ten aanzien van Suriname Gouverneur Le Cardinal van Frans Guiana reisde af naar Apatou, waar hij een overeenkomst sloot met *gaama* Anato, waarbij deze zich verbond 'den doortocht op den linkeroever der Lawa te beletten aan alle ontginners en goudwerkers, die zich zouden komen vestigen op het tusschen Frankrijk en Nederland betwiste terrein Overeenkomstig het tractaat van 1861 zal het opperhoofd voortgaan met zijn hulp, ondersteuning en bijstand te verleenen aan elke expeditie opgaande naar den rechteroever van de Lawa op terreinen, welke door de Directeur de

l'Intérieur te Cayenne op rechtmatige wijze zijn afgestaan " ⁽⁷⁸⁾ De Aluku werden beloond met geschenken en de *gaama* kreeg een jaarlijkse toelage ⁽⁷⁹⁾

Deze handelingen van de Aluku brachten hen in conflict met de grootste en belangrijkste groep Bosnegers in het Marowijnegebied, de Ndyuka, die nog maar kort tevoren de Aluku onder hun hoede hadden en nu met lede ogen toekeken hoe een deel van de lucratieve vrachtaart aan hun neus voorbij dreigde te gaan. De beide *gaama* Oseyse en Anato legden het geschil bij en sloten een onderlinge vervoersovereenkomst, waarbij de Ndyuka de vrachtaart tot het aan de Lawa gelegen Franse dorp Gransanti zouden verzorgen en de Aluku hogerop ⁽⁸⁰⁾

Na de arbitrale uitspraak van de Russische tsaar Alexander III in 1891, waarbij de Lawa Rivier als grens met Frans Guiana werd vastgesteld, werd de gouvernementslandmeter W. L. Loth naar het aan de Lawa gelegen dorp Cottica, de residentie van de *gaama* van de Aluku, gestuurd teneinde een onderzoek te verrichten naar de tussen de Lawa en de Tapanahoni gelegen concessies en om de Aluku ertoe te bewegen Nederlands onderdaan te blijven. Tijdens enkele bijeenkomsten van Loth met de net gekozen nieuwe *gaama* Ochi (1891-1915), verklaarden de Aluku dat zij in 1860 slechts dankzij bemiddeling van de Fransen van de voogdij door de Ndyuka waren ontheven en dat zij sindsdien door het Surinaamse gouvernement waren verwaarloosd. Zij wilden eventueel wel Nederlands onderdaan blijven, maar eisten dan garanties tegen de Ndyuka. Loth, die een Nederlandse vlag achterliet, stelde aanvankelijk een bijeenkomst in Paramaribo met beide gouverneurs voor ⁽⁸¹⁾. Tijdens een vervolgbijeenkomst bleken de Aluku van gedachten te zijn veranderd en verklaarden zij zich als Franse onderdanen te willen beschouwen. Een oudere Aluku stelde het beeldend als volgt: 'Meneer, wanneer u een kip er op nahoudt, die u nooit te eten geeft en uw buurman trekt zich het lot van het dier aan, zoudt u dan denken, dat het beest hij u zou blijven, of gelooft u ook niet, dat het u zal verlaten en naar uw buurman gaan? Welnu, datzelfde is het geval met ons ' ⁽⁸²⁾ Wel bleven de Aluku bereid om iedereen te transporteren. Loth stelde daarop dat zij zich dan ook aan de Franse oever moesten vestigen en kort na zijn vertrek verzochten en kregen de Aluku hiertoe toestemming van het Frans Guianese gouvernement ⁽⁸³⁾

Reeds enkele jaren later, in 1902, vestigde een tiental gezinnen onder leiding van een zekere Bayo zich wederom aan de Surinaamse oever in de oude residentie Cottica. Deze groep, die hierover in problemen geraakte met de Franse Aluku, verzocht via Loth het gouvernement om een Nederlandse vlag en om Bayo aan te stellen als kapitein. De gouverneur liet een onderzoek instellen door Loth, die professor Van Loon op diens exploratieris naar de Lawa vergezelde, en stelde dat Bayo met een schriftelijke verklaring van toestemming van de dignitarissen van de Aluku een Nederlandse vlag kon krijgen. Nadat Loth had vastgesteld dat noch *gaama* Ochi van de Aluku, noch *gaama* Oseyse van de Ndyuka, die door Bayo op de hoogte was gesteld van diens plannen, bezwaren had tegen de vestiging in Cottica, zegde hij Bayo een Nederlandse vlag toe die deze moest ophalen in Paramaribo. Op 21 april 1903 werden Bayo en zijn broer Adam ontvangen door de gouverneur. Een concept-overeenkomst over de vestiging in Cottica en de toekenning van een vlag was reeds opgesteld. Blijkbaar was Bayo voorafgaand aan deze audientie door de GS reeds voorzien van een kapiteinskostuum. De gouverneur verbaasde zich hierover en zag zich voor een fait accompli geplaatst. Tijdens dit bezoek stelde Bayo dat zij het gezag van hun *gaama* bleven erkennen, maar dat zij zich in geval van problemen met Nederlanders zouden wenden tot *gaama* Oseyse. De gouverneur verklaarde dat innienging van de Franse *gaama* in Surinaamse aangelegenheden niet kon worden getolereerd, waarna Bayo toezegde zich te zullen neerleggen bij hetgeen de gouverneur zou bepalen. Bayo bracht verder naar voren dat ze het niet slecht hadden in Frans Guiana, maar dat gehechtheid aan de grond hen teruggedreef naar Cottica. De gouverneur besloot de bijeenkomst met te stellen dat Bayo de beloofde Nederlandse vlag pas zou krijgen nadat hij eerst de mening van *gaama* Oseyse over deze kwestie had vernomen. De betrokkenheid van Oseyse vloeide voort uit de onduidelijkheid van gouvernementswege over de status van de Aluku. Pas nadat Loth er op had gewezen dat het een zelfstandige groep Bosnegers betrof, constateerde de GS dat Oseyse dus eigenlijk niets met deze zaak had uit te staan. Desondanks werd Oseyse geraadpleegd en deze stelde dat hij onbekend was met de kwestie ⁽⁸⁴⁾. De DC van Marowijne werd nu opgedragen om een nader onderzoek in te stellen. Deze speelde de opdracht door naar de inspecteur van politie, J. C. W. Brunings, die in zijn rapport opmerkte dat volgens een ooggetuige *gaama* Oseyse wel degelijk had verklaard geen bezwaar te hebben tegen de vestiging van Bayo te Cottica. Hierop schreef de GS aan de DC van Marowijne dat de gouverneur bereid was Bayo aan te stellen tot kapitein "zoodra hij schriftelijk verklaard heeft geheel los te staan van het opperhoofd der Bonni's op Fransch grondgebied, zoodat van innemenging van dezen in hetgeen op Nederl. territoir plaats-

"Kapitein" Bajjo van de Cottica-Aluku, 1900-35

heeft nimmer sprake zal kunnen zijn " De oorspronkelijke toevoeging dat Bayo tevens moest verklaren dat hij zich bij geschillen tussen hem en de Franse Aluku zou wenden tot *gaama* Oseyse, was weggelaten ⁽⁸⁵⁾ Jaren later, 1919, verklaarde Bayo tegenover posthouder Willem van Lier dat hij dit bericht van de gouverneur nooit had ontvangen ⁽⁸⁶⁾

Het al dan niet benoemen van Bayo werd een slepende kwestie Diverse keren reisde Bayo hiertoe vergeefs naar de stad en verschillende personen beijverden zich voor zijn benoeming Intussen bestond er in gouvernementsskringen nog steeds onduidelijkheid over de status van deze groep Aluku De DC van Marowijne, S E Juta (1914-19), die meerdere malen de benoeming van Bayo bepleitte, meende in 1917 dat zij zich hadden afgescheiden van hun Franse groepsgenoten en dat zij zich als Ndyuka beschouwden De nieuwe *gaama* van de Ndyuka, Amakiti (1916-29), werd gevraagd om zijn mening en deze stelde geen bezwaar te hebben aangezien Bayo deze functie in de praktijk al geruime tijd vervulde, ook voor de Ndyuka die aan de Lawa vracht vervoerden Ondanks het uitblijven van de officiële aanstelling door het gouvernement werd Bayo dus blijkbaar door zijn eigen mensen wel beschouwd als kapitein Ook ten aanzien van het aantal Cottica-Aluku liepen de meningen uiteen Sommigen spraken van 150 en 200 en Van Lier noemde aantallen van 75 en 60 op een totaal van 300 á 400 Aluku Volgens hem woonden er ook enkele Saramaka samen met Aluku-vrouwen In 1919, toen Bayo wederom in de stad was, verklaarde deze tegenover Van Lier, die een voorstander was van zijn benoeming, dat hij hier geen waarde meer aan hechtte, daar hij zich schaamde voor zijn vele vergeefse bezoeken aan de stad Mocht het gouvernement hem toch nog willen aanstellen, dan was hij hiertoe bereid, maar zou dan graag, evenals kapitein Andreas van Albina, een toelage ontvangen De situatie nam een andere wending als gevolg van de betrokkenheid van Bayo bij de grote vrachtaardersstaking van 1921 (zie onder) Van Lier weet deze betrokkenheid van Bayo aan de tegenwerking die deze in het verleden had ondervonden bij zijn aanstelling als kapitein Reeds eerder, in 1918, zou Bayo een staking van het transport hebben bewerkstelligd en een controleur van de Balata Compagnieën 'Suriname' en 'Guyana', die zich hierover beklagde, bepleitte toen dat hij niet zou worden aangesteld als kapitein In 1922 trof Van Lier Bayo op zijn standplaats Granman Staalkondre aan de Tapanahoni en deze verklaarde toen geen prijs meer te stellen op zijn benoeming tot kapitein De vroegere wrijving tussen de Franse en de Nederlandse Aluku zou zijn overwonnen en Bayo zou nu de raadsman zijn van *gaama* Awensai (1917-36) en in feite leider van alle Aluku Alhoewel Van Lier, die in 1923 in opdracht van de GS moest nagaan op welke wijze de Aluku in Cottica nader onder het gezag van het gouvernement konden worden geplaatst, nog steeds voorstander was van de benoeming van Bayo en voorstelde om hem een verzoening met deze te laten regelen, sloot hij zich aan bij de mening van onder andere de Albina Commissie - die een onderzoek had ingesteld naar de vrachtaardersstaking - dat hier voorlopig beter van kon worden afgezien Volgens Van Lier moest voorkomen worden dat Bayo de indruk kreeg dat het Bestuur het niet zonder hem stellen kan, of om dit alledaags uit te drukken 'bang' is geworden voor hem Omdat een aanstelling van Bayo er voorlopig niet in zat en gezien de gespannen verhouding die sinds de staking was ontstaan tussen de Ndyuka en de Aluku bepleitten zowel Van Lier, de DC van Marowijne (J J Monk) als de DC en chef van de vierde afdeling van de gouvernementssecretarie dat het ambtsgebied van posthouder Van Lier, dat door gouverneur G J Staal (1916-20) was beperkt tot de Tapanahoni, zou worden uitgebreid tot de Lawa De Albina Commissie stelde dat Bayo 'de onderhoofde is van een aan de Franschen onderworpen Groot-Opperhoofd (AWENSAI), en niet in eenige officiële betrekking staat tot het Surinaamsch Bestuur De staking was voor deze Commissie reden om terug te komen op de beslissing van gouverneur Staal en de Cottica-Aluku alsnog ten spoedigste te brengen onder het gezag van den Posthouder in de Tapanahoni De Commissie stelde verder "Deze - thans feitelyk in volslagen regeeringsloosheid levende - dorpelingen van BAJOO moeten dan maar kiezen of deelen of zich weder voegen by hun stamgenooten aan den Franschen oever, of zich daadwerkellyk onderwerpen aan het Nederlandsch gezag ' Noch de uitbreiding van het ambtsgebied van Van Lier, noch de benoeming van Bayo zou worden gerealiseerd ⁽⁸⁷⁾

Over de verdere politieke loopbaan van Bayo verschaffen de bronnen weinig informatie Begin jaren 1930 vatte de EBSG plannen op om zendingsactiviteiten te starten onder de Cottica-Aluku Bayo fungeerde toen blijkbaar nog steeds als "kapitein" ⁽⁸⁸⁾ Hij zal kort daarop zijn overleden, want toen de EBSG in 1936 daadwerkelijk een aanvang maakte met de zending in Cottica, was er sprake van "kapitein" Dua en *basia* Nasinengee ⁽⁸⁹⁾ Volgens de DC van Marowijne was Nasinengee "den meest invloedrijken man van Cottica" ⁽⁹⁰⁾ Via bemiddeling

van de eerste zendeling die in Cottica werd gestationeerd, A J Axwijk, slaagden de bewoners er in dat Nasinengee in 1938 officieel werd geïnstalleerd tot kapitein. Hem werd tevens een jaarlijkse toelage van f 60,-- toegekend. Hiermee was de jarenlang slepende benoemingskwestie bij de Cottica-Aluku tot een einde gekomen.

Het gouvernement, en ook de EBGs, bleven beducht voor de verhouding tussen de Surinaamse en de Frans Guianese Aluku. Teneinde de zelfstandigheid van de Cottica-Aluku te versterken en gezien de tegenwerking van de Franse Aluku bij haar zendingsactiviteiten - *gaama* Awensai was te St. Laurent, kort voor zijn overlijden in 1936, RK gedoopt - ondersteunde de EBGs de benoeming van Nasinengee. We zullen nog terugkomen op de invloed die zending en missie aanwendden teneinde door hen gewenste dignitarissen door het gouvernement benoemd te krijgen. De DC van Marowijne motiveerde zijn voorstel dat Nasinengee, in tegenstelling tot de gebruikelijke gang van zaken bij de benoeming van een kapitein, op extra plechtige wijze geïnstalleerd zou worden door de gouverneur persoonlijk en tevens een toelage zou ontvangen, door er op te wijzen dat deze als hoofd van de Surinaamse Aluku "een zelfstandige positie, die nog geaccentueerd wordt door de aanwezigheid van een GrootOpperhoofd der Fransche Boninegers" kreeg.⁽⁹¹⁾ Volgens evangelist Axwijk was Nasinengee overigens ten onrechte benoemd en had diens neef Sumakon kapitein moeten worden.⁽⁹²⁾

Zowel de EBGs als het gouvernement schijnt weinig profijt te hebben gehad van de benoeming van Nasinengee. De correspondentie van de zendingen staat bol van de problemen die zij met hem ondervonden en enkele malen werd zelfs overwogen om de post maar op te geven. Axwijk verzuchtte: "Eerlijk te bekennen met dit volk, christenen zoowel heidenen, willen wij aan het korte eind trekken." In dezelfde brief klaagde Axwijk: "Nog nimmer van me leven heb ik zoo'n vrijpostig boschnegers stam gezien als de Boni's."⁽⁹³⁾ Het gouvernement leek al evenzeer met Nasinengee in zijn maag te zitten. Aangezien deze met een Paramakaanse vrouw leefde, vertoefde hij slechts zelden in zijn dorp. Bovenal was men echter verolgen over de invloed die de Franse *gaama* blijkbaar nog steeds uitoefende op zijn volksgenoten in Cottica. Pogingen in 1943 van de DC van Marowijne, J. Postma (1940-43), om de problemen in Cottica te bespreken, konden geen doorgang vinden omdat vrijwel niemand op de geplande vergadering verscheen. Als repressaillemaatregel werd besloten om de toelage van Nasinengee in te houden - de DC had hem aanvankelijk willen laten ontheffen - en om de politiepost van het nabijgelegen Benzdorp te belasten met het toezicht. Verder werd zelfs overwogen om de Cottica-Aluku te laten verhuizen naar Frans Guiana. In verband met het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog had Postma in 1940, samen met een Franse arts, eveneens de Aluku bezocht. Tijdens een stelde één van de kapiteins, Mannen, broeders, voor ons zien wij twee heren zitten. Een afgevaardigde van ons zeer beminde Frans Bestuur, aan wie wij onze vrijheid en zelfstandigheid te danken hebben en uit wiens handen wij alles ontvangen wat wij in het leven nodig hebben en een Hollander. Wij verwelkomen de afgevaardigde van ons Frans Bestuur, wij juichen hem toe, wij waardeeren zijn komst, de Hollander niet.⁽⁹⁴⁾ Het bleek wel dat het gouvernement weinig grip had op de verhouding van de Cottica-Aluku tot enerzijds hun Franse groepsgenoten en anderzijds de Ndyuka en dat het in dit infrastructuureel geïsoleerde deel van de kolonie nauwelijks zijn gezag kon doen gelden of zelfs maar voldoende geïnformeerd was over de gang van zaken. De Aluku moesten weinig hebben van de bemoeienis van het gouvernement en van de zending in hun interne aangelegenheden.

3.5. Vrachtvaardersstaking 1921

De monopoliepositie die de Bosnegers innamen bij het transport naar het binnenland en hun hoge verdiensten baarden het gouvernement en de ondernemers voortdurend zorgen en vormden aanleiding tot de nodige conflicten. Reeds in een vroeg stadium ondernam het gouvernement enkele vergeefse pogingen om deze monopoliepositie te doorbreken. Daarnaast werden ter regulering van het transport overeenkomsten gesloten met de diverse Bosnegervolken en werd voor het Marowijnegebied het livretstelsel ingevoerd. Naar aanleiding van opmerkingen van het Nederlandse parlementslid Van Kol (Sociaal Democratische Arbeiders Partij), die in 1903 tijdens de behandeling van de Surinaamse begroting in de Tweede Kamer onder meer stelde dat de Bosnegers misbruik maakten van hun monopoliepositie, antwoordde de minister van kolonien, Idenburg, dat het niet eenvoudig zou zijn hier verandering in te brengen en dat deze situatie des te meer reden was om de Bosnegers meer binnen de invloedssfeer van het gouvernement te brengen.⁽⁹⁵⁾

De aanleg van de Lawa-spoorweg, die liep van Paramaribo tot Dam en die speciaal werd aangelegd in verband met de grondstoffenexploitatie, is van weinig invloed geweest op de

vrachtaart van de Bosnegers en kwam bovendien pas gereed (1912) toen de hausse van de goudwinning reeds voorbij was ⁽⁹⁶⁾ Naar aanleiding van problemen die de Compagnie des Mines d'Or de la Guyane Hollandaise ondervond bij het vinden van vrachtaarders, schreef de gouverneur in 1903 aan de agent-generaal van deze maatschappij dat zij zich minder afhankelijk moest maken van de Bosnegers en een vaste ploeg arbeiders voor het transport over de vallen in dienst moest nemen ⁽⁹⁷⁾

In een Nota uit 1918 over betere communicatie met het Boven-Marowijnegebied kwam de houtvester J W Gonggrijp met een aantal voorstellen teneinde het verkeer op de Marowijne onafhankelijk te maken van de luimen en grillen van de bosnegers en de waterstanden Gonggrijp suggereerde onder andere de aanleg van een pad van een zestig kilometer van Dam, het eindstation van de Lawa-spoorweg, naar de Dyuka Kreek Verder stelde hij voor om de stroomversnellingen en watervallen te omzeilen door paden langs de oever aan te leggen waardoor het mogelijk werd om de goederen uit de korjalen over te laden in ezelskarren of de korjalen zelf te vervoeren op een Decauville-spoorlijntje Ook de inzetbaarheid van watervliegtuigen moest volgens Gonggrijp bestudeerd worden Van deze plannen is weinig terecht gekomen Alhoewel Gonggrijp wees op het algemeen belang van betere communicatie met het binnenland, meende het gouvernement dat vooral de exploitatiemaatschappijen ervan zouden profiteren en dat deze moesten bijdragen in de kosten De staking van 1921 verschaftte dit onderwerp extra actualiteit De ter onderzoek van deze staking naar Albina gezonden kapitein commandant van de troepen, H L Bierman, bepleitte in zijn verslag onder meer de aanleg van een route over land naar Duitabiki Teneinde *gaama* Amakiti eventueel onder militaire dwang naar de stad te brengen ging de dienst Boswezen onder leiding van opzichter L Junker ertoe over om in april 1921 vanuit Dam een pad te kappen via de Sara- en de Tosso Kreek naar de Tapanahoni De Albina Commissie merkte in haar Rapport over deze staking op dat de Fransen reeds hadden getracht een vliegdiens op het binnenland in te stellen Mocht de economische betekenis van het binnenland toenemen, dan zou dit ook door het Surinaamse gouvernement moeten worden overwogen Daarnaast bepleitte de Commissie in dat geval de uitwerking van de bovengenoemde voorstellen van Gonggrijp In 1922 maakte de houtvester L Gonggrijp een dienstreis naar de Lawa om na te gaan of men ook zonder hulp van de Bosnegers deze rivier zou kunnen bereiken Daarnaast stelde de houtvester Ook om financiële redenen is het echter van belang zich van deze mensen te ontdoen " Gonggrijp bepleitte wederom de aanleg van wegen om de vallen heen en bovendien wilde hij de Bospolitie gedeeltelijk belasten met dit transport Hij erkende overigens dat gezien de omvang de vrachtaart niet volledig uit handen van de Bosnegers genomen zou kunnen worden ⁽⁹⁸⁾ Betere verbindingswegen bleven de aandacht vragen en in 1936 werd een expeditie uitgezonden om een pad aan te leggen tussen de Tapanahoni en de Boven-Suriname, zoodat militaire patrouilles voortaan niet meer afhankelijk zijn van de vrachtaarders der Marowijne en op onverwachte wijze aan de Tapanahony kunnen verschijnen ⁽⁹⁹⁾

De zich bij herhaling voordoende problemen tussen enerzijds de vrachtaarders en anderzijds de ondernemers en het gouvernement betroffen voornamelijk de hoogte van de transportprijzen, sabotage en smokkel door de vrachtaarders, misleiding door de maatschappijen, de strenge controle waaraan het gouvernement de vrachtaarders trachtte te onderwerpen en de grenssituatie Zich bewust van het feit dat zowel het gouvernement als de ondernemers voor het transport van hen afhankelijk waren, gingen de vrachtaarders een aantal keren over tot staking teneinde hun eisen kracht bij te zetten

De economische activiteiten in het binnenland brachten geleidelijk aan een wijziging teweeg in het gouvernementsbeleid ten aanzien van de Bosnegers De toenemende pogingen om allerlei wettelijke regelingen ook op hen van toepassing te laten zijn, leidden regelmatig tot wrijvingen met de Bosnegers die zich heer en meester voelden in hun woongebieden en die zich daarbij beriepen op de vredesverdragen Het gouvernement maakte in zijn beleid een onderscheid tussen de Bosnegers die woonachtig waren in de traditionele woongebieden en degenen die verbleven in de kuststrook In eerste instantie waren de te treffen regelingen alleen op de laatsten van toepassing Het koloniaal bestuur stond hierbij een politiek van geleidelijkheid voor Overigens bleek er in gouvernementskringen bij herhaling onduidelijkheid te bestaan over in hoeverre bepaalde wettelijke regelingen ook voor de Bosnegers golden Met name maatregelen in de financiële sfeer stuitten op verzet en werden ontdoken In 1886 schreef de ambtenaar van Marowijne aan *gaama* Oseyse van de Ndyuka dat Bosnegers invoerrechten moesten betalen over uit Frans Guiana aangevoerde goederen Verder zou er geen uitzondering voor hen - bedoeld werden de Bosnegers die buiten hun woongebieden verbleven - meer

worden gemaakt wat betrof de betaling van belasting over hun vuurwapens en korjalen ⁽¹⁰⁰⁾ Reeds enkele jaren later, 1893, kwam de ambtenaar hier op terug en stelde hij voor om de Bosnegers, onder zekere voorwaarden', vrij te stellen van invoerrechten ⁽¹⁰¹⁾ Terwijl het gouvernement er naar streefde dat de vrachtaarders hun inkomsten zoveel mogelijk besteedden in Suriname, lieten dezen zich weinig gelegen liggen aan de grenssituatie en deden zij hun inkopen in Albina of Saint Laurent al naar gelang het hen beter uitkwam ⁽¹⁰²⁾ Ook deze maatregelen droegen bij tot de onvrede van de vrachtaarders

Een ander wrijvingspunt vormde het verschil in transportprijzen die betaald werden door ondernemers in Suriname en in Frans Guiana. De omvang van de goudwinning in Frans Guiana was ongeveer drie maal zo groot als in Suriname en bood de Bosnegers ruim tien maal zoveel werk ⁽¹⁰³⁾ Pogingen van het gouvernement om het totale transport in het Marowijnegebied te controleren, hadden weinig resultaat evenmin als de regelmatige aanmaningen dat de vrachtaarders in eerste instantie het transport aan de Surinaamse zijde moesten verzorgen. Naar aanleiding van pogingen van de vrachtaarders om de prijzen per vat van f 20,- a f 22,50 te verdubbelen, overeenkomstig hetgeen de Fransen tijdens de eerste 'goldrush' in het Lawagebied in 1885 betaalden, schreef de ambtenaar van Marowijne in 1892 aan Oseyse dat dit de nekslag voor de goudindustrie zou betekenen en dat een verhoging bovendien moest worden goedgekeurd door de gouverneur ⁽¹⁰⁴⁾

Met name in perioden dat er nieuwe goudvoorraden werden ontdekt, zoals in 1885 in het Lawagebied en in 1901 aan de Gonini Rivier, deed zich een tekort aan vrachtaarders gevoelen, stegen de prijzen en raakten de maatschappijen in problemen ⁽¹⁰⁵⁾

Naast het aanstellen van een kapitein als vertegenwoordiger van de *gaama* van de Ndyuka in Albina ter betere regulering van de vrachtaart, had het gouvernement, teneinde de bewegingen van de vrachtaarders beter te kunnen controleren tevens bepaald dat zij zich in Albina moesten vestigen. *gaama* Oseyse protesteerde hier tegen en hij beklagde zich eveneens over de agent van de Compagnie des Mines d'Or te Albina, die de Bosnegers onder vernederende voorwaarden, zoals het opruimen van latrines en het schoonmaken van zijn erf, werk zou verschaffen en die hen de helft van hun loon zou uitbetalen in goederen uit zijn winkel. Oseyse stelde dat zo lang de maatschappij deze bepalingen niet ophief, hij de Bosnegers verbood vracht voor haar te vervoeren ⁽¹⁰⁶⁾

Een geheel andersoortig probleem deed zich in 1901 voor bij de Paramaka. Sinds eind negentiende eeuw was de EBGs bij dit volk begonnen met haar zendingsactiviteiten en zij had er onder meer een school opgericht. Aangezien het schoolbezoek blijkbaar niet naar wens verliep, richtte *gaama* Petrus Apensa (1901-23) zich tot de DC van Marowijne met het verzoek de Paramaka de vrachtaart te verbieden en hiertoe eventueel de politie in te zetten. Aldus dacht Apensa zijn mensen te dwingen om hun kinderen naar school te sturen. De GS reageerde door te stellen dat het gouvernement zich niet met deze kwestie kon inlaten, maar dat Apensa in geen geval de goudindustrie mocht benadelen ⁽¹⁰⁷⁾, wellicht een indicatie dat voor de regering het zo gepropageerde beschavingswerk toch minder belangrijk was dan economische activiteiten.

Zoals gesteld, bracht de goud- en balatawinning vanaf ongeveer 1880 de eerste fundamentele doorbraak van het relatieve isolement van de Bosnegersamenlevingen teweeg. Duizenden vreemdelingen, Surinamers, mensen uit het Caraïbisch gebied, Europeanen, etcetera, waren werkzaam in hun traditionele woongebieden. Behalve dat de Bosnegers hierdoor aan een veelheid van nieuwe invloeden kwamen bloot te staan, werden ook voor hen sacrale plaatsen bedreigd. In 1909 zagen de Ndyuka zich gedwongen de voor hen heilige Dyuka Kreek, waar zij in 1760 hun vredesverdrag met het koloniaal bestuur hadden gesloten, open te stellen voor de grondstoffenexploitanten. Teneinde *gaama* Oseyse onder extra druk te zetten, stelde het gouvernement diens verzoek om een secretaris afhankelijk van zijn medewerking en in het uiterste geval zou hij worden ontheven als grootopperhoofd ⁽¹⁰⁸⁾

De problemen rondom de grondstoffenexploitatie en de vrachtaart deden zich niet alleen voor in het Marowijnegebied, maar ook elders in de kolonie, in paragraaf 3.6 zullen we apart ingaan op de situatie bij de Saramaka. Bij de Kwinti aan de Coppename Rivier resulteerden de problemen met de grondstoffenexploitanten in het plaatsen van een posthouder en de afbakening van hun woongebied (zie 3.2). Ook hier tekenden de Bosnegers protest aan bij de activiteiten van de ondernemers in en nabij hun woongebied, weigerden zij soms medewerking bij het transport, waren ontevreden over de lonen of gingen over tot fysiek geweld tegen arbeiders ⁽¹⁰⁹⁾. In het gebied van de Kwinti waren vooral hout- en balataconcessionarissen actief. De gouverneur was de mening toegedaan dat de conflicten werden veroorzaakt doordat

de exploitanten de Bosnegers afzetten ⁽¹¹⁰⁾ Hoofdkapitein Alamun van de Kwinti zou een verbod hebben uitgevaardigd om expedities ten zuiden van de Raleigh Vallen te vervoeren. Toen een balata-exploitant, wiens expeditie onverrichterzake moest terugkeren, zich hierover beklagde, liet de GS aan de DC van Saramacca weten dat de Bosnegers niet gedwongen konden worden om vracht te vervoeren. Een poging van de ondernemer om vervolgens Indianen te huren, liep spaak ⁽¹¹¹⁾. Nadat al eerder de posthouder aan de Boven-Saramacca, H F Cabenda, was opgedragen een onderzoek in te stellen ⁽¹¹²⁾, werd in 1902 de houtwerker E A Dorwart aangesteld tot tweede luitenant bij de Gewapende Burgermacht, in welke hoedanigheid hij fungeerde als posthouder bij de Kwinti, en vrijwel direct werd uitgezonden om te bemiddelen bij de geschillen tussen de Kwinti en de ondernemers en tevens een onderzoek in te stellen naar de balataterreinen en de wijze van exploitatie ⁽¹¹³⁾.

Niet alleen de grondstoffenexploitanten waren afhankelijk van de vrachtafzetters. Ambtenaren, religieuzen, wetenschappers, etcetera, moesten bij hun transport naar het binnenland eveneens een beroep doen op de Bosnegers. Vanaf de tweede helft van de negentiende eeuw nam het aantal expedities naar het binnenland toe. Bekend zijn onder andere die van August Kappler, de gouvernementslandmeter W L Loth, de chef van het Bouwdepartement J F A Cateau van Roosevelt en de Franse wetenschapper Jules Crevaux. De gemengde Frans-Nederlandse commissie die in 1861 de grens tussen Frans Guiana en Suriname moest bepalen, kon haar reis op de Tapanahoni niet voortzetten aangezien de Ndyuka verdere medewerking weigerden ⁽¹¹⁴⁾.

Vanaf het begin van de twintigste eeuw werd er een aantal wetenschappelijke expedities ter exploratie van het binnenland en ter bepaling van het grensgebied met Brazilië uitgerust. Met name het Koninklijk Nederlandsch Aardrijkskundig Genootschap zette zich in voor het wetenschappelijk onderzoek in Suriname en de verslagen van enkele van deze expedities werden gepubliceerd in haar tijdschrift. Enkele van deze verslagen vormen tevens een belangrijke bron van informatie over de Bosnegers ⁽¹¹⁵⁾.

De Bosnegers waren vrij achterdochtig ten aanzien van de bedoeling van deze expedities naar hun woongebieden. Al in 1878 constateerde de gouvernementslandmeter W I Loth tijdens een dienstreis bedoeld om een verbindingsweg tussen de Tempati Kreek en de Suriname Rivier aan te leggen, dat de Bosnegers in de veronderstelling leefden dat de goudwinning slechts een voorwendsel was waarachter de blanken kwade bedoelingen verborgen ⁽¹¹⁶⁾. Tijdens de expeditie van Franssen Herderschee naar de Tapanahoni in 1904 zouden de Ndyuka getracht hebben de blanken bij de Indianen verdacht te maken ⁽¹¹⁷⁾.

Volgens de leider van de Tumukhumak-expeditie uit 1907, C H de Goeje, meenden de Bosnegers dat deze reizen bedoeld waren om hen weer in slavernij te brengen ⁽¹¹⁸⁾. Ondanks de behoorlijke verdiensten van f 4,- per dag plus vrije kost deden zich dan ook regelmatig problemen voor tijdens deze expedities ⁽¹¹⁹⁾.

De expeditie van C H de Goeje in 1907 naar de zuidgrens met Brazilië. Nederland had een jaar eerder een grensverdrag met dit land gesloten - ondervond de nodige tegenwerking van de Ndyuka en pas onder sterke pressie gaf *gaama* Oseyse gevolg aan de oproep om naar de stad te komen en zegde hij steun toe ⁽¹²⁰⁾. We vermeldde reeds dat Oseyse teneinde de vrije doorvaart op de Dyuka Kreek af te dwingen gechanteerd werd met zijn verzoek om een persoonlijk secretaris en dat in geval van weigering zelfs werd overwogen om hem te ontheffen ⁽¹²¹⁾.

De Corantijnexpeditie uit 1910-11 ondervond problemen nadat de leider, Eilerts de Haan, was overleden aan malaria, waarna de Bosnegers verdere medewerking weigerden. *gaama* Djankuso (1898-1932) van de Saramaka werd ontboden naar de stad waar hem een vernederende ontvangst ten deel viel. Djankuso moest onder meer zelf voor een rijtuig zorgen. De *gaama* bood zijn verontschuldiging aan en beloofde in het vervolg alle medewerking alsook het schoolbezoek in zijn gebied te zullen bevorderen. Waarnemend gouverneur Mr P Hofstede Crull hield hem voor dat dergelijk gedrag kon resulteren in inhouding van zijn toelage en eventueel zelfs ontheffing uit zijn functie. De bijeenkomst werd besloten met een ceremoniele dronk ⁽¹²²⁾.

Problemen met de expeditie van J W Gonggrijp en G Stahel in 1922 naar de Boven-Saramacca Rivier droegen bij tot een vertraging in de benoeming van Asaf Kiné (1926-47) tot *gaama* van de Matawai. Asaf Kiné moest eerst tonen "dat hij die betrekking waardig" was en "Indien na eenige jaren blijkt dat hij geschikt is, zal zijne benoeming tot Groot-Opperhoofd worden overwogen". Bij een Nota over de benoeming van Asaf Kiné stond in de kantlijn aangetekend "Aan Kiné is toen [1924 - BS] toegezegd geworden, dat hij voor een benoeming in aanmerking kan komen indien hij zich gedurende een jaar behoorlijk gedroeg. Tegen zijn benoeming is geen bezwaar, maar wel zal hij een standje moeten hebben voor zijn gejak" over zijn veronderstelde verdiensten bij de expeditie Gonggrijp/Stahel ⁽¹²³⁾.

Bij de expeditie van Stahel in 1926 via de Suriname Rivier naar het Wilhelmagebergte deden zich geschillen voor over de lonen van de Bosnegers ⁽¹²⁴⁾.

Tenslotte kunnen nog vermeld worden de expedities ter antropologisch onderzoek onder de Bosnegers die het Noordamerikaanse echtpaar Melville en Francis Herskovits en de bacterioloog Morton Kahn gedurende de jaren twintig en dertig ondernamen ⁽¹²⁵⁾.

Gezien de economische betekenis van de grondstoffenexploitatie en vanwege het grensgeschil met Frans Guiana was de steun van de Ndyuka als voornaamste groep Bosnegers in het grensgebied van groot belang voor het gouvernement. Tijdens zijn beëdiging in Paramaribo op 25 oktober 1888 had Oseyse onder andere moeten beloven: "geen hulp te verlenen of door personen van mijnen stam te doen verlenen aan personen, die zonder deugdelijke vergunning van het Nederlandsch of Fransch gouvernement zich naar de Boven-Marowijne begeven om goud te zoeken of met goud vandaar terugkomen, en alle vereischte hulp tegen billijke vergoeding te doen verlenen aan politie- en andere beambten, aan wie door de Nederlandsche of Fransche Regeering het waken tegen goudstropen of eenige andere werkzaamheid is opgedragen; zullende aan Fransche onderdanen en beambten alleen hulp worden verleend zolang vanwege het Nederlandsch Gouvernement niet anders wordt bevolen." ⁽¹²⁶⁾. Bij de behandeling van de begroting voor het dienstjaar 1890 stelde de Commissie van Rapporteurs in haar Voorlopig Verslag: "Wegens den schadelijken invloed der Franschen aan de Marowijne op de Aucaners, had men liever bij dezen stam een posthouder die alsdan zou kunnen trachten dien invloed te neutraliseren." ⁽¹²⁷⁾. De gouverneur bleek geen voorstander van uitbreiding van het aantal posthouders - alleen bij de Matawai aan de Boven-Saramacca was een posthouder gestationeerd - en besloot daarentegen om vanaf 1890 de toelage van *gaama* Oseyse te verhogen van f 150,- naar f 1.000,- per jaar. Het gouvernement meende op deze wijze de succesvolle toenadering van Frans Guiana tot de Aluku te beantwoorden. Hun *gaama* genoot een jaarlijkse toelage en kapitein Apatu werd tijdens zijn bezoek aan Frankrijk groots ontvangen en had in Parijs een ontbijt met de premier ⁽¹²⁸⁾. Om *gaama* Oseyse nader aan het gouvernement te binden, werd hem buitendien, voor betoende diensten, tijdens het kroningsfeest van koningin Wilhelmina in 1898 de zilveren eremedaille van de Orde van Oranje Nassau toegekend ⁽¹²⁹⁾. De toekenning van deze onderscheiding sterkte *gaama* Oseyse in zijn wens om een bezoek aan Nederland te brengen en hij schreef hiertoe een brief aan de GS. Het gouvernement greep deze wens van Oseyse aan om hem te bewegen tot een meer coöperatieve houding ten aanzien van de school waarmee de EBSGS onderwijzer J.G. Spalburg in 1896 was begonnen in Diitabiki en die maar moeilijk van de grond kwam. Alvorens in te gaan op het verlangen van de *gaama* moest deze aantonen "dat u goed voor uw volk zijt, de belangen van uw volk goed begrijpt en dat het u ernst is uw volk verstandiger te maken en beschaafder." ⁽¹³⁰⁾.

In 1921 organiseerden de Bosnegers "the greatest strike in the history of the colony" ⁽¹³¹⁾. Ruim drie maanden, van 21 februari tot 30 mei, legden de vrachtaarders het transport op de Marowijne Rivier stil. Alhoewel het belang van de balata- en goudindustrie inmiddels sterk was afgenomen, betekende deze staking een ernstige bedreiging voor de economie en levens een ondermijning van het gezag; het gouvernement sloeg dan ook hard terug. De betrekkingen tussen de Bosnegers en het gouvernement bereikten tijdens het bestuur van gouverneur A. van Heemstra (1921-28) een dieptepunt. Deels was dit overigens een uitvloeisel van de sterk toegenomen overheidsbemoeienis sinds met name Van Heemstra's voorganger, gouverneur G.J. Staal. De staking vond trouwens plaats toen de gouverneursfunctie werd waargenomen door de ondervoorzitter van de Raad van Bestuur, Mr. L.J. Rietberg, die, zoals we vermeldden, in zijn voormalige functie van GS geen voorstander was van de uitzonderingspositie die de Bosnegers innamen ⁽¹³²⁾. De GS was J.J.W. Eekhout (1919-22) en de DC van Marowijne W.Th. de Sanders (1919-21).

Alhoewel de Bosnegers in het verleden en ook na 1921 vaker grepen naar het stakingsmiddel om hun eisen kracht bij te zetten, liep de confrontatie met het gouvernement nooit zo hoog op als tijdens de staking van 1921. Er waren verschillende oorzaken die ten grondslag lagen aan deze staking. Deels betrof het soortgelijke problemen als in het verleden ook reeds aanleiding hadden gegeven tot conflicten, zoals boven beschreven. De bloccperiode van zowel de balata- als de goudexploitatie was sinds de Eerste Wereldoorlog voorbij, waardoor de werkgelegenheid van de vrachtaarders in het gedrang kwam en er een overcapaciteit ontstond. De eenzijdig ontwikkelde Surinaamse economie was volledig gericht op en afhankelijk van het buitenland. Aangezien tijdens de Eerste Wereldoorlog de banden met Europa vrijwel volledig waren verbroken, waardoor de importen in het gedrang kwamen, vonden over vrijwel de gehele linie prijsstijgingen plaats, niet alleen van levensmiddelen, maar ook van andere goederen ⁽¹³³⁾. Een ander gevolg van de oorlog was de devaluatie van de Franse franc, die als betaalmiddel een

centrale plaats in nam bij de vrachtaart op de Marowijne Rivier. De koers van de franc die voor de oorlog nog vijftig cent bedroeg, daalde sindsdien voortdurend en bereikte in 1921 een dieptepunt van twintig cent ⁽¹³⁴⁾. De vrachtaarders werden dus geconfronteerd met een afname van de werkgelegenheid, hoge prijzen in de winkels en lagere inkomens. De exploitatiemaatschappijen, die zelf ook getroffen werden door de recessie, probeerden deze deels af te wentelen op de vrachtaarders door hen zoveel mogelijk in gedevaleerde - francs uit te betalen. Via de DC van Marowijne maakten de vrachtaarders kenbaar dat zij in Nederlands geld wilden worden uitbetaald en zij gingen uit van de vooroorlogse koers van de franc. De gouverneur attendeerde de maatschappijen er op dat de vrachtaarders in het wettig betaalmiddel, de gulden dus, dienden te worden uitbetaald. De DC gaf in verband hiermee de Bosnegers het volgende opmerkelijke advies: 'Overigens gaf ik hun den raad in deze solidair op te treden en zoo hun geen zilvergeld wordt uitbetaald, voortaan eenparig te weigeren om lading, voor wie ook, op te brengen' ⁽¹³⁵⁾. De vrachtaarders trachtten de devaluatie van de franc te compenseren door de vrachtprijzen te verhogen. Voor het traject Albina-Puketi (Tapanahoni) werd de prijs per vat verhoogd van 30 naar 40 francs, terwijl stroomafwaarts voor een korjaal met acht vaten de prijs werd verhoogd van 50 naar 160 francs ⁽¹³⁶⁾. Er bleken overigens geen vaste prijzen te zijn en vergeefs probeerde de GS de tarieven van de in 1909 met de Ndyuka gesloten vervoersovereenkomst te achterhalen. De DC van Marowijne, S. E. Juta (1914-19), merkte op dat de vrachtprijzen bepaald werden door vraag en aanbod. Zowel de DC als de exploitatiemaatschappijen klaagden over de prijsopdrijving door de vrachtaarders, hetgeen zij in verband brachten met de hogere prijzen die de Fransen bereid zouden zijn om te betalen. De vrachtaarders gaven er de voorkeur aan om voor de Franse ondernemers, die blijkbaar veelal hogere lonen betaalden, te werken en bij herhaling probeerde het gouvernement de Bosnegers duidelijk te maken dat zij in eerste instantie vracht dienden te vervoeren voor de Surinaamse ondernemers ⁽¹³⁷⁾. De bronnen spreken elkaar tegen wat betreft de lonen van de vrachtaarders. Er wordt enerzijds melding gemaakt van dalende inkomens, terwijl anderzijds de DC van Marowijne opmerkte dat onze boschnegertjes heel wat geld verdienen ⁽¹³⁸⁾. Behalve ter compensatie van de gestegen winkelprijzen en van de devaluatie van de franc, werden de verhogingen van de vrachtprijzen ook in verband gebracht met de afroaming van de lonen door de dignitarissen ⁽¹³⁹⁾. Tijdens een eerdere staking, in 1919 vanwege een uitgebroken epidemie van Spaanse griep waaraan ongeveer 150 mensen overleden, belegde de DC van Marowijne een vergadering met *gaama* Amakiti van de Ndyuka in diens residentie Duitabiki, waarbij hij behalve de eis tot onmiddellijke hervatting van het transport tevens bekend maakte dat de maatschappijen gezien de dure tijden bereid waren tot een duurtetoeslag. Op deze vergadering kondigde de DC eveneens aan dat het gouvernement overwoog om analoog aan het steigergeld van vijf francs dat in Saint Laurent werd geheven een belasting over de livretten in te voeren van f 2,50 per vracht. De meningen omtrent de invoering van deze belasting zijn nogal eens gewijzigd. Terwijl in 1915 de DC van Marowijne de heffing ervan suggereerde aangezien de Bosnegers grof geld verdienen met de vrachtaart, achtte de gouverneur er toen de tijd niet rijp voor. In 1916 informeerde vervolgens de gouverneur naar de mogelijkheid van het heffen van deze belasting en de DC stelde toen dat hij vanwege de afgenomen inkomens van de vrachtaarders er liever van afzag. Drie jaar later bleken de rollen wederom te zijn omgekeerd. De GS verweet de DC dat hij de kwestie van belastingheffing ter sprake had gebracht, terwijl de gouverneur reeds had geschreven hiervan af te zien. De vrachtaarders zullen in elk geval weinig gelukkig zijn geweest met het voorstel van de DC ⁽¹⁴⁰⁾. Vanwege de ontstane situatie van vraag en aanbod trachtten de maatschappijen het door de Ndyuka aan de Marowijne nagestreefde monopolie op de vrachtaart op deze rivier te doorbreken door een beroep te doen op de Saramaka. In 1918 klaagde een balata ondernemer over het feit dat de Ndyuka de Saramaka de vrachtaart op de Tapanahoni en de Gonini beletten en aldus zelf de prijzen bepaalden ⁽¹⁴¹⁾. Tijdens de boven vermelde vergadering van de DC van Marowijne met *gaama* Amakiti op 15 en 16 februari 1919 te Duitabiki, beklagden de Ndyuka zich over de concurrentie die zij ondervonden van de Saramaka. Dezen zouden hen niet alleen het vervoer uit handen nemen en de prijzen drukken, maar zouden tevens de Ndyuka hun vrouwen ontnemen en werken in hun bossen. De Ndyuka dreigden, indien deze situatie voortduurde, over te gaan tot fysiek geweld ⁽¹⁴²⁾. Een ander wrijvingspunt betrof specifiek de Aluku. Zoals vermeld, waren de Aluku en de Ndyuka reeds in het beginstadium van de vrachtaart tot een onderling vergelijk gekomen wat betrof de verdeling hiervan. Over de participatie van de derde groep Bosnegers in het grensgebied met Frans Guiana, de Paramaka, is minder bekend. Niet alleen de Ndyuka verloren

rond 1915 hun twee belangrijkste politieke en religieuze leiders, te weten *gaama* Oseyse en opperpriester Da Labi, maar datzelfde jaar overleed ook *gaama* Ochi van de Aluku. De Aluku namen een bijzondere positie in doordat zij grotendeels waren gevestigd in Frans Guiana. Vanwege geruzen problemen tussen het Frans Guianese gouvernement en de Aluku werd de nieuwe *gaama*, Awensai (1917-36), in eerste instantie geen toelage toegekend. Begin 1921 reisde Awensai vergeefs naar Saint Laurent om deze kwestie, alsook de gestegen kosten van levensonderhoud, met de Frans Guianese autoriteiten te bespreken. De onvriendelijke bejegening die *gaama* Awensai blijkbaar ten deel viel in Saint Laurent zou de doorslag hebben gegeven voor de deelname van de Aluku aan de staking.⁽¹⁴³⁾

Terwijl in theorie de vrachtaart op de Marowijne Rivier georganiseerd was overeenkomstig de vervoersovereenkomst die in 1909 met de Ndyuka was gesloten en waarbij het livrettenstelsel, dat onder toezicht stond van de DC van Marowijne, was geïntroduceerd, bleek in de praktijk de naleving van deze overeenkomst moeilijk te controleren. In 1919 schreef de DC aan de GS dat het de vrachtaart aan elke organisatie ontbrak. In een andere brief stelde de DC machteloos te staan vanwege de hoge prijzen die te Saint Laurent werden betaald voor het transport. Tijdens de al vermelde vergadering met *gaama* Amakiti probeerde de DC onder meer tot een betere organisatie van de vrachtaart te geraken. De DC stelde tegen een gezamenlijke regeling met het Frans Guianese gouvernement te zijn en vond dat Suriname zelfstandig zijn gezag moest doen gelden. Volgens de ondernemers werden de prijsverhogingen mede veroorzaakt door nalatigheid van het districtsbestuur.⁽¹⁴⁴⁾ Een door de balatacontroleur M.H. Stephan opgestelde concept-vervoersovereenkomst werd zowel door de DC als de GS afgewezen. De GS, die zich afvroeg of gezien de Frans Guianese concurrentie de vrachtprijzen niet moesten worden herzien, gaf er de voorkeur aan om de vervoersovereenkomst van 1909 te handhaven. Hij bepleitte dat de gouverneur *gaama* Amakiti in krachtige termen zou duidelijk maken dat het gouvernement strikte naleving van deze overeenkomst eiste. Daarnaast was de gebrekkige naleving van het livrettenstelsel in Albina volgens de GS te wijten aan het onvoldoende gezag over de Ndyuka van kapitein Andreas, de vertegenwoordiger van de *gaama*, aan de laksheid van de DC en bovenal aan de 'volmaakte ongeschiktheid van de districtsclerk die belast was met de uitvoering van het livrettenstelsel. Er bleek echter geen geschikte vervanger te zijn voor de clerk. Alhoewel het oude vrachttarief van 1909 niet te achterhalen viel - op zich al een indicatie van de werking van die overeenkomst¹ -, stelde de GS voor dat posthouder Van Lier samen met *gaama* Amakiti een nieuw en eventueel licht verhoogd tarief zou vaststellen. Overigens bleek de door de DC verschaft informatie enige onduidelijkheid te hebben teweeggebracht. Enerzijds had hij de ongeschiktheid van de clerk erkend, terwijl hij anderzijds, getuige een kanttekening bij een naschrift bij het schrijven van de GS, juist had verklaard dat de problemen met het transport werden veroorzaakt door de vrachtaarders die in Saint Laurent zelf hun tarieven bepaalden. 'Ik begrijp er niets meer van' verzuchtte de GS vertwijfeld.⁽¹⁴⁵⁾ De organisatie van de vrachtaart liet rond 1921 dus nogal te wensen over en de belanghebbende partijen, vrachtaarders, ondernemers en gouvernement, hadden elk hun uiteenlopende grieven.

Over een van de hoofdrolspelers bij de staking van 1921 zullen we nader uitweiden. Kort na elkaar hadden de Ndyuka hun twee belangrijkste politieke en religieuze leiders verloren, namelijk hoofdkapitein en opperpriester Da Labi Agumasaka (Arabi) op 31 augustus 1914 en *gaama* Oseyse op 25 januari 1915.⁽¹⁴⁶⁾ Binnen de kleine *Oto lo*, waaraan het *gaama*-schap historisch bepaald toeviel, was deze functie betwist tussen twee familiegroepen, te weten de blaka-bere en de redi-bere, waarbij meestal de blaka bere meer succesvol was. De gebruikelijke twisten laaiden ook nu weer hoog op. Volgens gangbaar gebruik werd de geest van de overleden *gaama* geraadpleegd over diens opvolger. De in eerste instantie aangewezen Amatodya was nog te jong, namelijk 18 jaar, waarna twee potentiële kandidaten overbleven, te weten Amakiti en Kanape. De laatste zou door Oseyse zijn voorbestemd als diens opvolger. Aangewezen werd Amakiti, terwijl Kanape Da Labi opvolgde als opperpriester.⁽¹⁴⁷⁾ De opinie in de historiografie over Oseyse, Kanape en Amakiti is voor een belangrijk deel bepaald door posthouder Willem van Lier. Terwijl Oseyse en Kanape over het algemeen positief worden beoordeeld en voorgesteld als liberaal en hervormingsgezind, zijn de meningen over Amakiti, zoals onderstaand zal blijken, vrijwel alom uitgesproken negatief. De bronnen waarop deze beeldvorming is gebaseerd, zijn voornamelijk samengesteld door gouvernementsambtenaren en de opinie over een dignitaris werd bepaald door de mate waarin hij zich al dan niet cooperatief opstelde ten aanzien van de wensen van het gouvernement. Al naar gelang een dignitaris bereid was om samen te werken met de regering werd hij beoordeeld als liberaal of

conservatief De druk van buitenaf waaraan de samenleving van de Ndyuka sinds de grondstoffenexploitatie in toenemende mate bloot stond en de traditionele argwaan tegenover de blanken, met wie Kanape op een te goede voet zou staan alsook de wens van de kapiteins om de vereniging van de functies van *gaama* en opperpriester in één persoon tegen te gaan, lijkten de keuze voor Amakiti te hebben bepaald ⁽¹⁴⁸⁾ Opvallend is overigens een brief aan de gouverneur van *gaama* Djankuso van de Saramaka, waarin deze, teneinde de grote verdeeldheid onder de Ndyuka in verband met de keuze van een *gaama* te beëindigen, de benoeming van Kanapé voorstelde De GS reageerde met te stellen dat de Ndyuka zelf hun keuze moesten bepalen ⁽¹⁴⁹⁾

Behalve deze, overigens gebruikelijke, verdeeldheid binnen de eigen gemeenschap over zijn verkiezing tot *gaama*, verliep ook het eerste contact met het gouvernement teleurstellend voor Amakiti Tijdens zijn beëdiging in Paramaribo op 7 augustus 1916 bleek zijn toelage in vergelijking met die van zijn voorganger te zijn gehalveerd tot f 500,- per jaar Door de gewijzigde verhouding tot Frans Guiana sinds de oplossing van de Lawakwestie en vanwege de vestiging van een DC in Albina, waren de argumenten voor de hoge toelage zoals die in 1890 aan Oseyse was toegekend, vervallen Mocht Amakiti zijn plichten tegenover het gouvernement 'zeer getrouw' nakomen, dan zou overwogen worden om de toelage te verhogen tot f 1 000,- Zich blijkbaar bewust van de gevoeligheid van deze materie, schreef de gouverneur aan de DC van Marowijne dat hij de Ndyuka dit besluit niet officieel wilde mededelen, maar dat de DC hen hiervan persoonlijk en op diplomatieke wijze op de hoogte moest stellen Een verzoek van Amakiti in 1917 om een verhoging van zijn toelage, waarbij hij verwees naar de toelage van Oseyse en naar de in verband met de oorlog gestegen kosten van levensonderhoud, werd niet gehonoreerd Een door Ndyuka in Albina voorgenomen 'prey' (spel, feest) ter verwelkoming van de nieuwe *gaama* na diens beëdiging in de stad werd door de DC, S E Juta, verboden Amakiti beklagde zich over deze opstelling van de DC en schreef over hem "A de olie voor de gek tocmosie (Hij houdt je te veel voor de gek) Amakiti stelde de benoeming van J J Monk tot DC voor De GS reageerde verontwaardigd op deze brief en schreef dat Amakiti niet had te beoordeelen op welke wijze die Districts-Commissaris zijn plicht vervult, maar gij hebt hem eerbied en gehoorzaamheid te betoonen " Amakiti werd erop gewezen dat zijn gedrag indruiste tegen de door hem afgelegde belofte van trouw en dat indien een dergelijke houding zich herhaalde eventueel een deel van zijn toelage zou worden ingehouden ⁽¹⁵⁰⁾

In hoeverre de verwickelingen rond zijn toelage van invloed zijn geweest op Amakiti's verhouding tot het gouvernement laat zich gissen het lijkt er echter op dat hij zich minder inschikkelijk opstelde dan zijn voorganger en vanaf zijn aantreden namen de conflicten rond de vrachtaart toe Volgens de GS probeerden de Ndyuka sinds het aantreden van Amakiti voortdurend de vrachttarieven te verhogen ⁽¹⁵¹⁾ De Balata Compagnie weet de uiteenlopende problemen die zij ondervond bij het transport mede aan het feit dat *gaama* Amakiti zijn gezag niet zou doen gelden ⁽¹⁵²⁾ Toen eind 1918 en begin 1919 de vrachtaart een aantal weken kwam stil te liggen vanwege een uitgebroken epidemie van Spaanse griep, maakte de DC van Marowijne, S E Juta, zoals we reeds vermeldde, een dienstreis naar de Tapanahoni, waar hij in Duitabiki een vergadering belegde met de dignitarissen In zijn uitvoerige correspondentie hieromtrent liet Juta zich uitermate negatief uit over Amakiti De DC beklagde zich erover dat de *gaama* niet reageerde op zijn brieven en hij stelde 'Amaktie van Otterloo is een persoon van niets, een hersenlooze topper, denklijk ten gevolge van zijn venerisch gestel " 'Amaktie van Otterloo is nog betrekkelijk jong, doch geestelijk en lichamelijk gedemoraliseerd daardoor kracht en machteloos zal hij tot zijn einde toe blijven voortleven als een nulliteit, tot schade van het Gouvernement en velen " Een in de kantlijn geschreven reactie op deze uitspraak van de DC stelde "Dan moet hij weg " Volgens de DC had Amakiti geen enkele invloed en werd hij volledig beheerst door zijn oudere kapiteins Over het vorige grootopperhoofd, Oseyse, en over Kanape en de "granfiskari" (grootfiscaal) Gagu was de DC daarentegen uitgesproken positief "Kanape is een flinke kerel, met een voor zijn doen helder verstand Ook Agagoe pas benoemd tot Gran Viscari lijkt mij ook zoo iemand " Volgens Juta ontbrak het aan eenheid onder de dignitarissen "Onder dat volkje viert een ongezonde politiek hoogtij Hij leverde verder kritiek op de zijns inziens verouderde tradities van de Ndyuka Alhoewel de GS vond dat Juta "ietwat" overdreef, stelde ook hij "Dat Amaktie geen persoonlijkheid is zal elkeen die met hem in aanraking komt, moeten toegeeven " De GS hoopte dat de nieuwe posthouder, Van Lier, zijn invloed zou aanwenden om de veronderstelde invloed van de oudere kapiteins op Amakiti te 'fnukken" Toen Juta Amakiti duidelijk trachtte te maken dat de DC als autoriteit

boven de *gaama* stond, reageerde deze "dat hij de baas was over de djoekas en dat hij zou handelen in zijn en in hun belang zooals hij dat goed dacht " De gemoederen rond deze kwestie, waarbij Juta de *gaama*, indien deze niet inbond, dreigde met ontheffing uit zijn functie, raakten dermate verhit dat "granfiskari" Gagu de zaak moest sussen ⁽¹⁵³⁾

Tijdens de installatie van posthouder Willem van Lier kwam gouverneur G J Staal in zijn toespraak tot Amakiti terug op deze competentiekwestie en stelde dat de *gaama* eerbied en gehoorzaamheid was verschuldigd aan de DC "die door mij boven U is aangesteld " en "Het begrip dat gij alleen-heerscher zijt over de djoeka's is vals. Gij zijt slechts hun Opperhoofd door het Bestuur aangesteld en op U rust de taak zorg te dragen dat Uwe onderhoorigen de Overheid eerbiedigen " Volgens de gouverneur waren de orde en tucht, zoals die ten tijde van *gaama* Oseyse bestaan zouden hebben, geheel verloren gegaan. Gij mist de tact van met het volk om te gaan. " Mocht deze situatie voortduren dan zou Amakiti ontheven worden ⁽¹⁵⁴⁾ In een beschouwing achteraf van de besprekingen met Amakiti in juli 1919 in Paramaribo, voorafgaand aan de installatie van posthouder Van Lier, toonde gouverneur Staal overigens meer begrip voor de positie waarin de *gaama* zich geplaatst zag. Staal stelde onder meer dat de ontmoeting met Amakiti, na de verhalen - vermoedelijk van met name Van Lier - die hij over hem had gehoord, een "verrassing" was. "maar toch trof ik in hem een oplettend en denkend luisteraar aan, die, hardnekkig in zijn tegenstand, vastberaden is in zijn verzet, zeer goed en vrijmoedig zijn woord wist te plaatsen. In dat zwakke lichaam huisde een persoonlijkheid, die ik begreep en kon waardeeren. Wat ik in Amakiti waardeerde, was de oprechtheid van zijn verzet. ik wist precies wat ik aan hem had " ⁽¹⁵⁵⁾

Behalve dat het gouvernement zijn uitgesproken voorkeuren bleek te hebben ten aanzien van bepaalde dignitarissen - een kanttekening bij een missive van de gouverneur aan de DC van Marowijne noemde Kanapé "de meest vooruitstrevende en intelligente van alle Aucaners" en sprak van de "half-idiote" Amakiti ⁽¹⁵⁶⁾ - had *gaama* Amakiti, voorafgaand aan de grote vrachtaardersstaking van 1921, dus reeds enkele uitermate pijnlijke aanvaringen met de autoriteiten achter de rug.

Op 21 februari 1921 staakten de vrachtaarders het transport op de Marowijne Rivier ⁽¹⁵⁷⁾ Volgens posthouder Willem van Lier, die uitvoerig rapporteerde, lag er een "wel overlegd plan" ten grondslag aan de staking ⁽¹⁵⁸⁾ De Bosnegers bleken zich te hebben voorbereid op een langdurige staking van mogelijk drie tot vier maanden en teneinde gedurende deze periode verzekerd te zijn van voldoende voedsel hadden ze van te voren voorzieningen getroffen op hun kostgronden ⁽¹⁵⁹⁾ Een Frans Guianese krant moest dan ook bekennen "Comme organisation de grève c'est surprenant d'entente et de cohésion" ⁽¹⁶⁰⁾ Reeds in januari vernam Van Lier geruchten omtrent de staking en begin februari stelde hij de DC van Marowijne, W Th de Sanders, hiervan op de hoogte. Van Lier verweet de DC laks optreden, daar deze verzuimde direct contact op te nemen met de Frans Guianese autoriteiten in Saint Laurent, waar op dat moment ook de *gaama* van de Aluku, Awensai, vertoefde. Het initiatief tot de staking zou zijn genomen door de beide Aluku kapiteins Bayo en Mari. Er bestond met name onvrede over de gestegen kosten van levensonderhoud en de hierbij achtergebleven vrachtaarderslonen. Ondernemers en winkeliers speelden in op de onbekendheid van de Bosnegers met het begrip devaluatie. Zij waren slechts vertrouwd met het begrip "banknotu" - een halve gulden oftewel 1 franc. In 1921 was de franc echter nog maar 20 cent waard. Bij Bayo leefde daarnaast wrevel over zijn diverse vergeefse bezoeken aan Paramaribo voor zijn benoeming tot kapitein *gaama* Awensai, die aanvankelijk geen voorstander was van de staking, toog vergeefs ter bespreking van een aantal problemen van de Aluku naar Saint Laurent, waarna hij zich door de afgezant van *gaama* Amakiti, de vrachtaarder Aliamba, liet overtuigen om zich aan te sluiten. Een bericht van Awensai aan zijn collega Amakiti om eerst het resultaat van zijn bespreking met de Frans Guianese autoriteiten af te wachten, zou opzettelijk niet zijn overgebracht door Aliamba. Intussen had Bayo reeds namens Awensai, maar zonder diens medeweten, *gaama* Amakiti geïnformeerd over het stakingsplan. Uit correspondentie tussen de beide *gaama* blijkt dat het voorstel tot de staking afkomstig was van Awensai en wel "uit overweging dat wij Negers in het bos gebrek lijden " ⁽¹⁶¹⁾ Amakiti, die evenals Bayo minder plezierige ervaringen had met het gouvernement, stemde blijkbaar zonder medeweten van Kanapé in en vond hiernaan algemene bijval van zijn volk. Van Lier spreekt van "eene spontane uiting van wat er in het gemoed van het volk omging" en de beslissing van Amakiti zou door iedereen zijn toegejuicht. Na ingelicht te zijn door De Sanders richtte de gouverneur op 7 maart een fel schrijven tot Amakiti, waarin hij stelde dat indien de vrachtaarders niet onmiddellijk werd hervat de toelage van de *gaama* zou worden stopgezet en hij zou worden ontheven. De gouverneur voegde hier

nog aan toe dat hij reeds vaker reden tot twijfel over Amakiti had gehad⁽¹⁶²⁾ Nadat Amakiti de DC van Marowijne had meegedeeld dat de vrachtaart niet door hem was gestaakt, maar dat *gaama* Awensai de Ndyuka het transport op de Lawa had verboden, stelde De Sanders dat Awensai "absoluut niets te vertellen heeft in de Lawanvier" De DC beloofde Amakiti militaire steun en stelde dat de vrachtaart onmiddellijk hervat moest worden⁽¹⁶³⁾ De gouverneur, die zich overigens beklaagde over de trage rapportage van De Sanders, stelde eveneens dat deze eventueel een militair konvoi moest sturen⁽¹⁶⁴⁾ Wat betrof de grieven van de Bosnegers schreef de gouverneur aan de DC dat Amakiti geen enkele voorwaarde had te stellen ten aanzien van de heropening van de vrachtaart en dat pas nadat hieraan was voldaan er onderhandeld kon worden over klachten

'Hij heeft aan mijn bevel om zijn invloed aan te wenden dat deze heropend worde zonder meer te voldoen' De toelage van Amakiti werd voorlopig stopgezet⁽¹⁶⁵⁾ Verder sloeg het gouvernement terug door achterstallige lonen van vrachtaarders in te houden en door een economische blokkade op de Marowijne in te stellen Tevens werd de kapitein-commandant van de troepen, H L Bierman, naar Albina gestuurd om een onderzoek in te stellen⁽¹⁶⁶⁾

Op 27 maart belegde Amakiti een te Duitabiki waarop hij stelde eerst in overleg te willen treden met de Aluku alvorens de staking te beeindigen *gaama* Awensai, die verbolgen was over de aantijging van Amakiti dat hij de Ndyuka de vrachtaart op de Lawa verboden zou hebben, hief in mei de staking op nadat een Frans Guianese delegatie speciaal was afgereisd naar zijn residentie Agoode (Bonville) De delegatie overhandigde hem zijn toelage, bracht drank mee en beloofde de *gaama* een planken woonhuis Intussen stuurde de gouverneur *gaama* Amakiti het bevel om zich in Paramaribo te verantwoorden over zijn houding Aan posthouder Van Lier werd bekendgemaakt dat indien de *gaama* weigerde, deze door militairen zou worden opgehaald Het Boswezen kapte hiertoe in april een pad van Dam (het eindstation van de Lawaspoorweg) via de Sara- en de Tosso Kreek naar de Tapanahoni en op 5 mei verscheen bosopzichter L Junker te Duitabiki Aan de DC van Marowijne werd te kennen gegeven om bij aankomst van Amakiti in Albina alle gebruikelijke feestelijkheden en elk onnodig eerbetoon achterwege te laten⁽¹⁶⁷⁾

Tijdens een bijeenkomst die Van Lier in aanwezigheid van de DC van Marowijne in Albina belegde, eisten de vrachtaarders een loonsverhoging van 200 á 300 procent Van Lier stelde dat de vrachtaart onvoorwaardelijk hervat moest worden, waarna het gouvernement bereid zou zijn een onderzoek in te stellen naar de grieven De volgende dag, 30 mei, werd het transport hervat⁽¹⁶⁸⁾

Met het onderzoek naar de vrachtaardersstaking belastte het gouvernement de zogeheten Albina Commissie⁽¹⁶⁹⁾ Deze commissie, die werd geleid door de ondervoorzitter van de Raad van Bestuur, Mr L J Rietberg en gouvernementssecretaris J J W Eekhout, moest niet alleen een onderzoek instellen naar de 'diepere oorzaken' van de staking, maar tevens naar het beleid van de DC en van posthouder Van Lier Hiertoe bezocht de commissie van 15-17 juni Albina In haar lijvige rapport wordt onder meer gesteld Vaststaat, dat na de sterke waardedaling van den franc en de enorme styging van de winkelprijzen veel te lang gewacht is met de verhoging van de vrachttarieven, en dat IN DIEN TYD het loon der Bosnegers beslist ontoereikend moet zijn geweest "Sindsdien was de situatie weliswaar verbeterd, maar de koopkracht van de huidige lonen was "aanzienlijk lager" dan die van voor de Eerste Wereldoorlog De voornaamste klacht van de Bosnegers betrof overigens niet de lonen, maar de winkelprijzen in Albina, die inderdaad 40 á 50 procent hoger lagen dan in Paramaribo *gaama* Amakiti zou al drie jaar vergeefs aandringen bij de Aluku op een gezamenlijke staking Vanwege de onheuse behandeling door de Fransen en na te zijn overreed door Aliamba ging *gaama* Awensai overstag De commissie stelde Van het standpunt van het Bosnegervolk bezien, was de staking alleszins gemotiveerd En zelfs onze Commissie zou die staking hebben moeten billyken, wanneer zy eerder ware uitgebroken, toen er werkelyk sprake was van een noodtoestand ten nadeele van de Bosnegers ' Intussen was de economische situatie echter ten voordele veranderd, nu de economische motieven deels waren vervallen "gaven 'politieke' motieven den doorslag en deden de ontstemming over het in vorige jaren geleden nadeel tot uitbarsting komen' De commissie concludeerde De geheele schuld van het gebeurde rust echter op AMAKTI en zyn raadsliden omdat hun dit in hun politieke kraampje te pas kwam "Tot deze politieke motieven rekende de commissie wraakzucht van Bayo en het streven van Amakiti om zijn prestige op te vijzelen Aangezien Amakiti zijn eed van 1916 zou hebben geschonden, moest hij "ernstig" worden gestraft (zie paragraaf 3 6) Hetzelfde gold ten aanzien van Aliamba Ten aanzien van Bayo werd voorgesteld om van directe maatregelen af te zien,

maar voorlopig niet over te gaan tot zijn benoeming tot kapitein. Zoals we reeds vermeldde, stelde de commissie voor om de Cottica-Aluku onder het gezag van posthouder Van Lier te plaatsen.

Ten aanzien van het gouvernementsbeleid jegens de Bosnegers constateerde de commissie "ernstige fouten" die hadden bijgedragen tot de staking. Met name de DC van Marowijne, De Sanders, moest het ontgelden. Het livretstelsel werd nauwelijks nageleefd en De Sanders werd onactief optreden tegenover de Fransen verweten alsook "bijna ongelooflijke lichtgevoeligheid, eigenwijsheid, gebrek aan initiatief en aan tact vooral!" De DC werd tevens verweten dat hij de autoriteiten onvoldoende op de hoogte hield van de ontwikkelingen in zijn district en met name over de staking. De Sanders zou te weinig vertrouwd zijn met de Bosnegers. Dat de DC de Ndyuka militaire bescherming had aangeboden, werd als "domheid" betiteld. Opmerkelijk, omdat, zoals we zagen, de waarnemend gouverneur, tevens lid van deze commissie, dit voorstel had ondersteund. De commissie concludeerde dat De Sanders niet viel te handhaven als DC. Over het beleid van posthouder Van Lier was de commissie in het algemeen tevreden.⁽¹⁷⁰⁾ De Sanders kreeg op 18 oktober eervol ontslag en werd gedegradeerd tot districtssecretaris te Nieuw Amsterdam.⁽¹⁷¹⁾

3.6. Gaama op het matje: nieuwe overeenkomsten

De vrachtaardersstaking werd door het gouvernement zwaar opgenomen en gezien als een ernstige vorm van gezagsondermijning. Er moest een duidelijk signaal worden gegeven. Terwijl het gouvernement zich normaliter min of meer stilzwijgend neerlegde bij de vrij autonome positie die de Bosnegers innamen in de samenleving, wijzigde het zijn standpunt nu de economische belangen van het land bedreigd werden. De voormalige gouverneur Staal sprak in verband met de staking van de "misdadige willekeur" van de Ndyuka.⁽¹⁷²⁾ De nog maar net in de kolonie gearriveerde gouverneur Van Heemstra nam een onverzochte houding aan en werd hierin gesteund door zijn waarnemer, de voormalige GS, Mr. L. J. Rietberg. *gaama* Amakiti en de vrachtaarder Aliamba werden bevolen om naar de stad te komen. Aangezien Aliamba weigerde, wilde de gouverneur een militaire expeditie via de Sara Kreek naar de Tapanahoni sturen om hem te laten ophalen, hetgeen via bemiddeling van posthouder Van Lier werd voorkomen.⁽¹⁷³⁾ Mede door deze vertraging moest Amakiti, die reeds op 16 juli via de Wane Kreek was gearriveerd in de stad, wachten tot 20 september eer de kwestie werd geregeld.⁽¹⁷⁴⁾

Op 20 september 1921 werd Amakiti op uitermate vernederende wijze ontvangen door de gouverneur in een buitengewone openbare vergadering van de Raad van Bestuur, Notabelen, departementshoofden en de pers werden speciaal uitgenodigd.⁽¹⁷⁵⁾ Zelfs de over het algemeen vrij gezagsetrouwe krant "De West" vroeg zich af of het gouvernement met deze bijeenkomst niet te ver was gegaan in zijn machtsvertoon.⁽¹⁷⁶⁾ Amakiti werd te kennen gegeven dat hij de belofte van trouw, afgelegd in handen van de gouverneur tijdens zijn beediging in 1916, "in ernstige mate" had geschonden en wel speciaal de beide volgende artikelen: '7 Verschillen, die tussen mijnen stam en andere stammen of personen mochten ontstaan, aan de beslissing van den Gouverneur of van de door hem over mij gestelde autoriteiten te onderwerpen, 13. Om bijaldien mij door een ingezeten of ander persoon, niet tot mijn stam behorende ongelijk wordt aangedaan, mijne klachten bij den Gouvernements-Secretaris, belast met de zorg over boschnegers en indianen in te brengen en hen, die tegen den zoodanigen misdoen, onmiddellijk aan de bevoegde autoriteit op te zenden. Het laatste artikel hield verband met de weigering van Aliamba om naar de stad te komen, hetgeen zou aantonen dat Amakiti onvoldoende gezag had over zijn onderdanen. De gouverneur, die aanvankelijk van plan was geweest om Amakiti te ontheffen en in diens plaats Kanapé aan te stellen, kwam terug op dit voornemen nadat Amakiti zowel tegenover hem als in een eerdere bijeenkomst tegenover de GS "zijne schuld volledig heeft erkend en nederig vergiffenis heeft gevraagd". Als compromis besloot de gouverneur dat Amakiti zijn gezag zou delen met Kanapé, die hiertoe werd aangesteld als hoofdkapitein en aan wie, op diens verzoek, Gagu werd toegevoegd als kapitein onder de titel van 'granfiskari', teneinde Kanapé behulpzaam te zijn in het handhaven van orde en tucht onder de Ndyuka. Tevens werd besloten om een kwart - de staking duurde immers drie maanden - van de toelage van Amakiti in te houden.⁽¹⁷⁷⁾

De nieuwe bestuursregeling werd vastgelegd in een protocol, dat onder meer het volgende bepaalde:

1. de Koningin der Nederlanden, alhier vertegenwoordigd door den Gouverneur van Suriname, wordt erkend als het hoogste Gezag waaraan eerbied en gehoorzaamheid verschuldigd zijn.
2. De wetten welke in Suriname zijn of worden vastgesteld, worden geëerbiedigd.
3. De Posthouder, die bij de Aucaner boschnegers is of zal worden geplaatst, moet in alle zaken, de blanken rakende, geraadpleegd worden. Bevelen die hij namens den Gouverneur geeft, moeten gehoorzaamd worden.
5. Een werkstaking waardoor menschenlevens in het binnenland in gevaar gebracht worden, zal als een daad van vijandschap beschouwd worden en de geheele stam daarvoor getuchtigd worden.
8. De posthouder zal zoo spoedig dit mogelijk is aanvangen met het geven van onderwijs aan de Djocka-kinderen; de hier aanwezige hoofdmannen der Boschnegers verbinden zich het schoolbezoek zooveel in hun vermogen is aan te moedigen en tegenwerking van anderen tegen de school te bestrijden.
9. Het is aan de Aucaners ten strengste verboden ooit eenig verdrag met andere boschnegerstammen aan te gaan of vijandelijkheden met hen te plegen.
10. Bij overtreding van deze bepalingen zal het zelfbestuur bij de Aucaners worden afgeschaft, en zullen ambtenaren, politie en soldaten naar de Tapanahony worden gezonden om dat gebied te besturen op dezelfde wijze als de districten der blanken." ⁽¹⁷⁸⁾.

In een eerdere versie van dit protocol was tevens als artikel 9 opgenomen: "Er zal van Gouvernementswege geen godsdienstonderwijs gegeven worden." In plaats hiervan werd artikel 8 uitgebreid. Het verreikende artikel 10 was in deze eerdere versie met de hand geschreven toegevoegd ⁽¹⁷⁹⁾.

Het protocol kreeg ruime aandacht in de Surinaamse pers, waarin artikelen verschenen onder koppen als "Amakti als boeteling" en "Een bestraffing". De sociaal-democratisch getinte krant "Suriname" bekritiseerde het in artikel 5 opgenomen stakingsverbod en schreef dat er immers gegronde redenen konden zijn voor een staking. De redactie bepleitte daarnaast een regeling van de ongewenste situatie waarbij de Ndyuka de Bovenlandse Indianen afgesloten hielden van de buitenwereld en hen schatplichtig maakten ⁽¹⁸⁰⁾. Het RK missieblad "De Surinamer" ging in een vijfdelige serie uitgebreid in op het protocol. Ook deze krant plaatste kanttekeningen bij het stakingsverbod en stelde dat de overeenkomst te eenzijdig tot stand was gekomen. De krant bracht naar voren dat het gouvernement met dit protocol "absoluut heeft mis gevat" en dat de Ndyuka de draagwijdte ervan niet zouden begrijpen. Onvoldoende zou rekening zijn gehouden met de culturele achtergronden van de Ndyuka. Terecht vermeldde de krant het onderscheid bij de Ndyuka tussen het wereldlijk en het religieus gezag. Het gouvernement zou voorbijgaan aan het gegeven dat politiek in het binnenland anders werd beleefd dan in de stad en het zou uitgaan van de foutieve veronderstelling dat het wereldlijk gezag van een *gaama* soortgelijk was als dat van een gouverneur. Volgens "De Surinamer" zou het protocol dan ook niet functioneren in het binnenland. Het in artikel 10 opgenomen dreigement van intrekking van het zelfbestuur was volgens de krant een veel te abrupte maatregel en zou slechts leiden tot passief verzet. Het gouvernement zou overigens niet in staat zijn de opheffing van het zelfbestuur te realiseren en bovendien was het volgens de krant onrechtvaardig om een heel volk te straffen voor het vergrijp van enkelen. In haar slotartikel constateerde "De Surinamer" dat ondanks enkele vergaderingen de meeste Ndyuka in het Cotticagebied onbekend waren met de inhoud van het protocol. De katholieke krant greep deze overeenkomst tevens aan om kritiek te leveren op het ingestelde posthouderschap. Het protocol zou diens positie als "controleur van Gouvernementswege" versterken; de Ndyuka zouden hem zien als "overweldigend, dien zij niet erkennen, dan om de overmacht. Zijn zending als beschaver zinkt in het niet voor die van controleur." Het zal duidelijk zijn dat de krant liever missionarissen bij de Bosnegers geplaatst zag ⁽¹⁸¹⁾.

Van 23-26 december 1921 belegde posthouder Van Lier te Diitabiki, de aan de Tapanahoni gelegen residentie van *gaama* Amakiti, een met de Ndyuka tencinde hetgeen in de stad was overeengekomen nader toe te lichten. Volgens het uitgebreide verslag van Van Lier was de belangstelling groot; er waren ongeveer 200 personen aanwezig. Het protocol zou algemeen zijn aanvaard met het spreekwoord: "na fa na krosi priti, na so a moc naai." (Zoals het kleed gescheurd is, zo zal het genaaid moeten worden; met andere woorden, de Ndyuka legden zich

maar neer bij het protocol zoals het werd gepresenteerd, ze zagen zich geplaagd voor een voldongen feit) Van Lier maakte van de gunstige stemming gebruik om tevens een drietal andere maatregelen, die in de stad reeds waren besproken met Amakiti en Kanape en die door hem werden voorgesteld als bevelen van de gouverneur, aanvaard te krijgen. Hiertoe verkreeg hij de steun van Kanape en alvorens de maatregelen werden aanvaard, werden ze eerst voorgelegd aan de godheid, *Gaan Gadu*, aan wie werd geofferd. Deze maatregelen behelsden het afschaffen van lijfstraffen, het binnen drie dagen begraven van lijken en het niet onbegraven laten van lijken van personen die van hekserij waren beschuldigd.⁽¹⁸²⁾

Zoals vermeld, waren de effecten van de vrachtaart niet op elk van de Bosnegersamenlevingen soortgelijk. Het zwaartepunt van de grondstoffenexploitatie - en dus de vrachtaart - lag in Frans Guiana en in het grensgebied met dat land. De in het Marowijnegebied woonachtige Ndyuka, en in mindere mate de Paramaka en de Aluku, beheersten de vrachtaart in deze regio en konden deze dus verrichten in en nabij hun woongebieden. Voor de Saramaka daarentegen betekende participatie in de vrachtaart veelal een langdurig verblijf buiten het woongebied. Het monopolie van de vrachtaart in het grensgebied door de andere Bosnegervolken dwong de Saramaka emplooi te zoeken in Frans Guiana. Vanaf eind negentiende eeuw trokken duizenden Saramaka naar de buurkolonie. Velen vestigden zich er permanent en stichtten er dorpen met een eigen traditioneel bestuur. Vanwege de goede ontvangst die zij er genoten, stond Frans Guiana bij de Saramaka bekend als *tata konde* (vaders dorp), hun tweede vaderland.⁽¹⁸³⁾ Zowel het gouvernement als de *gaama* zag het wegtrekken van de talloze, veelal jonge, mannen met lede ogen aan. Het woongebied werd hierdoor geconfronteerd met een tekort aan mankracht, hetgeen leidde tot problemen bij de aanleg van kostgronden en diensgevolge tot periodieke voedseltekorten en hongersnood.⁽¹⁸⁴⁾

Bij herhaling werden de opeenvolgende grootopperhoofden door de regering over deze kwestie aangesproken. *gaama* Akoosu (1888-97) keerde het jaar voor zijn beëdiging samen met honderd andere Saramaka terug uit Frans Guiana, waar hij negen jaar in Mana werkzaam was geweest.⁽¹⁸⁵⁾ In de jaren 1890 bezocht hij enkele malen Frans Guiana, waar hij werd ontvangen door de gouverneur. Tijdens een verblijf in Albina wees de DC hem er op dat het niet de bedoeling was dat de Saramaka zich blijvend in Frans Guiana vestigden. Volgens de DC had de *gaama* weinig invloed op zijn mensen in het buurland.⁽¹⁸⁶⁾ Gouverneur Titus van Asch van Wijck (1891-96) wees Akoosu er tijdens een audientie op dat hij liever zag dat de Saramaka in Suriname werkten in de houtkap, waarmee ook goed verdiend kon worden. De gouverneur verwees naar het verdrag van 1835 dat in artikel 4 stelt dat de Saramaka in hun eigen dorpen moeten wonen en hij stelde dat, indien de vrachtaarders niet binnen zes maanden waren teruggekeerd, ze niet meer in Suriname zouden worden toegelaten. *gaama* Akoosu verklaarde zijn mensen te zullen medelen dat zij zich niet buiten zijn gebied mogen vestigen op straffe van verbod om in de stad te komen. De gouverneur wees Akoosu er verder op dat deze heel goed wist dat velen destijds bezwaar hadden gemaakt tegen zijn benoeming en dat zijn invloed gering was. Slechts indien hij samenwerkte met het gouvernement zou dit hem ondersteunen. Akoosu maakte van de gelegenheid gebruik om enkele goederen te vragen. De gouverneur ging uiteindelijk hiermee akkoord. 'Daar wij vooral de Bosnegers in Boven Suriname nodig hebben', in eerste instantie was zijn reactie echter: 'Ja, als hij niet brutaal is. Zoodra hij brutaal wordt alles weigeren.' *gaama* Akoosu stelde zich in het algemeen eigenzinnig op ten opzichte van de grondstoffenexploitanten, waarbij hij er van uitging dat hij heer en meester was in het woongebied van de Saramaka en dat een ieder die daar wilde werken hem belasting moest betalen.⁽¹⁸⁷⁾ Zowel vanwege het economisch belang van de houtkap als vanwege het garanderen van de voedselvoorziening in het woongebied trachtte het gouvernement het wegtrekken van de Saramaka in te dammen.

Zoals bovenstaand reeds vermeld, werd in verband met problemen met de Corantijn-expeditie, waarbij één van de leiders, Eilerts de Haan, kwam te overlijden, waarop de Saramaka aanvankelijk verdere medewerking weigerden, in 1911 *gaama* Djankuso (1898-1932) bij waarnemend gouverneur, Mr P. Hofstede Crull, ontboden, waar hem een vernederende ontvangst ten deel viel, hij moest te voet komen, of zelf voor een rijtuig zorgen en hij werd pas na eenig wachten door de GS ontvangen. Djankuso stelde zich verantwoordelijk te voelen voor de blanken zo lang deze in zijn gebied verbleven, waarop de GS hem duidelijk maakte dat de blanken zelf wel zouden bepalen wat ze deden en dat de *gaama* daarvoor niet verantwoordelijk was. Hem werd onder meer voor ogen gehouden dat dergelijk weigerachtig gedrag gestraft zou kunnen worden met inhouding van zijn toelage en zelfs met ontheffing uit zijn functie.⁽¹⁸⁸⁾

Zoals we vermeldden, werd er in 1914 een vervoersovereenkomst gesloten met de Saramaka. Bij deze regeling, die werd ondertekend door dignitarissen van de dorpen Gansé en Lombé, maar die gold voor het gehele Boven-Surinamegebied, werden daglonen van drie gulden vastgesteld plus de keuze uit een rantsoen of vijftig cent per persoon per dag ⁽¹⁸⁹⁾. Alhoewel de Saramaka voornamelijk werkzaam waren in Frans Guiana, namen zij ook op de Marowijne "een niet onbelangrijk aandeel in de vrachtaart." Dit leidde regelmatig tot spanningen met de Ndyuka, die de Saramakaanse aanwezigheid als concurrentie ervaarden. Een poging van *gaama* Amakiti om deze aanwezigheid te verbieden, werd door het gouvernement gedwarsboord ⁽¹⁹⁰⁾. In 1918 klaagden de Balata Compagnieën "Suriname" en "Guyana" dat de Ndyuka de Saramaka de vrachtaart op de Tapanahoni en de Gonini beletten. Tijdens een vergadering die de DC van Marowijne op 15 en 16 februari 1919 belegde met de dignitarissen te Duitabiki klaagden de Ndyuka over de concurrentie die zij zouden ondervinden van de Saramaka, die hen het transport uit handen namen, de prijzen ondermijnden, in hun bossen werkten en die bovendien hun vrouwen afnamen. Mocht hier geen verandering in optreden dan zouden de Ndyuka overgaan tot fysiek geweld ⁽¹⁹¹⁾. De ondernemers probeerden gebruik te maken van de wrijvingen tussen de diverse Bosnegervolken om de prijzen te drukken en zowel het gouvernement als de ondernemers trachtten tijdens werkneerleggingen de Saramaka in te zetten als stakingsbrekers. Een Saramakaanse kapitein verklaarde tijdens de staking van 1921 tegenover de naar Albina gezonden kapitein-commandant van de troepen, H.L. Bierman, dat de Saramaka niet zouden varen zolang de Ndyuka dit ook niet deden; zij bevonden zich niet in hun eigen woongebied en zouden zich daarom gedragen naar de richtlijnen van de *gaama* van de Ndyuka, Amakiti ⁽¹⁹²⁾.

Het langdurig wegtrekken van vele vrachtaarders leidde tot problemen in het woongebied van de Saramaka. Rond 1920 verbleven ongeveer 2 000 Saramaka in Frans Guiana ⁽¹⁹³⁾. Specifiek aan mannen toebedeelde werkzaamheden op het gebied van de voedselvoorziening, met name het openkappen van kostgronden, raakten daardoor in het gedrang en bij herhaling was er sprake van voedseltekorten en zelfs hongersnood.

Zowel via zendelingen als via *gaama* Djankuso werd het gouvernement er in 1918 op geattendeerd dat door zware regenval eind 1917 met als gevolg een hoge waterstand de oogst in diverse dorpen langs de Suriname Rivier en de Sara Kreek was mislukt en dat er hierdoor een tekort aan voedsel was. Bij de Indianen en de Kwinti aan de Coppename Rivier heerste een soortgelijke situatie. De daaropvolgende jaren zouden dergelijke voedseltekorten zich regelmatig manifesteren. Het gouvernement ging over tot de levering van rijst op krediet. De terugbetaling hiervan zou de nodige problemen opleveren ⁽¹⁹⁴⁾.

De voedseltekorten waar bij herhaling sprake van was, waren volgens bosopzichter L. Junker een gevolg van de "grenzeloze zorgeloosheid" van de Bosnegers ⁽¹⁹⁵⁾. In 1923 werd Junker opgedragen om een uitgebreid onderzoek in te stellen naar:

1. de voedselsituatie, gezien de berichten over hongersnood;
2. het bestuursbeleid van *gaama* Djankuso en van diens kapiteins en in het algemeen het functioneren van het dorpsbestuur;
3. de activiteiten van de sociaal werker H. Zangen;
4. de migratie naar Frans Guiana;
5. de mogelijkheden van landbouw en veeteelt;
6. de houtleverantie;
7. wantoestanden bij de opkoop van hout ⁽¹⁹⁶⁾.

Op 11 maart begon Junker zijn inspectiereis en reeds de volgende dag begonnen de problemen. De Saramaka bleken goed op de hoogte te zijn van de nieuwe overeenkomst met de Ndyuka en de wijze waarop *gaama* Amakiti was bejegend door het gouvernement en geruchten deden de ronde dat Junker een soortgelijke behandeling van *gaama* Djankuso voorstond. In zijn uitvoerige rapport met zeven bijlagen van 22 april 1923 schreef Junker: "In Bov. Suriname beschouwt men mij als de invoerder der wetten" en hij erkende verder te zijn gegaan dan zijn opdracht. Junker ging uitgebreid in op elk van de bovenvermelde punten. Op 3 april belegde hij te Asindoo, de aan de Pikilio gelegen residentie van *gaama* Djankuso, een vergadering. Zijn toespraak op deze vergadering werd door pater F. Morssink betiteld als "Mannen van Lebak" (een verwijzing naar het boek Max Havelaar van Multatuli). Junker deelde mee dat de gouverneur hem had gezonden om een onderzoek in te stellen naar, om het zwak uit te drukken, de wantoestanden in het Boven-Surinamegebied. Er moest volgens hem wel veel te verbergen zijn daar men had geprobeerd om zijn reis te belemmeren. De door het

gouvernement met een toelage bedeelde *gaama* deed volgens Junker niets aan de hongersnood en de kapiteins maakte hij belachelijk en noemde ze 'oude wijven'. Junker stelde dat men hem, in tegenstelling tot andere ambtenaren, niet met een kluitje het riet in kon sturen en Djankuso zou er volgens hem misbruik van maken dat men op de gouvernementssecretarie onvoldoende geïnformeerd was over de situatie in het binnenland. Junker meende dat "de wanboel in het bestuurs stelsel der boschnegers" voornamelijk te wijten was aan degenen die met hun zaken belast waren. Volgens hem waren de kapiteins vooral bezig met rituele en culturele zaken en met vrouwenkwesaties. De boschneger toch, man zoowel als vrouw, is zinnelijk en wellustig'. De *gaama* was machteloos, immers 'het werktuig van een eierzuchtige clique'. Hiermee doelde Junker op de Matjau-*lo*, die hij weinig gunstig gezind was en die volgens hem ten onrechte het *gaama*-schap claimde. Junker ging ook in op de intensieve contacten tussen de Ndyuka en de Saramaka en met name op de invloed van de *Gaan Gadu* cultus van de Ndyuka. Aldus ontstaat ondermijning van het gezag van het koloniaal Bestuur door de twee despoten [Amakiti en Kanape] van DriTABbetje. Ondanks de aan posthouder Van Lier gedane beloften zou vanuit DriTABiki aan de Sarakrekers zijn doorgegeven dat de oude gebruiken ten aanzien van het begraven van lijken gehandhaafd dienden te worden en dat men verhalen over het invoeren van onderwijs niet serieus moest nemen. Alhoewel men op zich niet tegen onderwijs was, vreesde men dat het bedoeld was om de jongeren te vervreemden van de ouderen en van hun cultuur. Op de vergadering kondigde Junker richtlijnen aan voor het begraven van lijken binnen twee dagen. Volgens hem hadden de Ndyuka en de Saramaka samen een eed gezworen om geen overheidspersonen meer te vervoeren.

Op bestuurlijk gebied stelde Junker de verdeling van het gezag voor. Hij stelde dat de invloed der hoofden 'op weinige uitzonderingen na, gelijk nul' was. Ten aanzien van het dorpsbestuur wilde hij een eind maken aan de erfelijkheid van functies en kapiteins persoonlijk laten benoemen. Kapiteins die langer dan twee jaar van hun dorp afwezig waren, dienden te worden ontheven. Wat betreft de gekerstende dorpen stelde Junker voor: De Christendorpen worden uit de heidensche bestuursinrichting uitgeschakeld tot zelfstandige gemeenten gemaakt op een nadere te regelen wijze. Ten aanzien van de werkzaamheden van Zangen, die hij op zich niet mocht, stelde Junker dat deze wel oprecht als filantroop bezig was en met name op het gebied van de gezondheidszorg goed werk verrichtte, zodat diens werk uit humanitair oogpunt te bepleiten viel. Wat betreft de regelmatige voedseltekorten, die de Bosnegers volgens hem voornamelijk aan zichzelf te wijten hadden, kwam Junker met Djankuso overeen dat deze twee maal per jaar controle in de dorpen zou uitoefenen, dat de kapiteins er voor zouden zorgen dat elk jaar in augustus begonnen werd met de werkzaamheden voor het aanleggen van kostgronden en vervolgens het planten, dat er vruchtbomen werden geplant in de dorpen en dat vrachtaarders pas mochten vertrekken nadat zij hun verplichtingen waren nagekomen. Kapiteins die deze maatregelen niet nakwamen, zouden worden ontheven en Djankuso deed een oproep aan de vrachtaarders om terug te keren uit Frans Guiana. Wat betreft de ontstane rijtjesschulden stelde Junker voor om van de betreffende dorpen eventueel twee personen in gijzeling te nemen. Aangaande de verkoop van hout bepleitte Junker gezien het bedrog door de opkopers een betere regeling.⁽¹⁹⁷⁾

Naar aanleiding van de rapporten van Junker stelde de gouverneur dat het met de Saramaka in 1835 gesloten verdrag nooit te niet was gedaan en stemde hij in met een verdeling van hun woongebied in drie onderafdelingen. Ook de speciale regeling voor de gekerstende dorpen genoot zijn instemming.⁽¹⁹⁸⁾

Nadat *gaama* Djankuso drie oproepen om ter bespreking van deze kwestie naar de stad te komen, had genegeerd, hetgeen werd gezien als een schending van het verdrag van 1835, werd Junker op 22 februari 1924 opgedragen om vergezeld van een militaire patrouille onder leiding van luitenant Dahler, de *gaama* op te halen. Volgens Junker veroorzaakte zijn missie grote onrust onder de Saramaka, deden geruchten over een oorlog met de blanken de ronde en werden de *obia*, magische afweermiddelen, hiertoe reeds bereid. Junker reisde tot het gekerstende dorp Aurora en stuurde van daaruit een brief naar Djankuso met het dreigement dat indien deze niet kwam de rivier zou worden afgesloten. Volgens Morssink durfde Junker uit vrees voor de *gaan obia* van het dorp Dahome niet verder te reizen. Junker probeerde hier de andere *lo* op te zetten tegen de Matjau 'slechts de toepassing van 'verdeel en heersch' zou mij het gewenschte resultaat verzekeren'. Op 13 maart werd de rivier afgezet en begon de militaire bezetting. Voor het eerst sinds de ontheffing van *gaama* Ghosuma in 1835 begaven zich weer militairen in het woongebied van de Saramaka. Volgens Junker werd het hoog tijd dat de bestuurlijke wan toestanden bij de Bosnegers werden aangepakt. De beschaving kan alleen voortgang hebben,

wanneer het gezag wordt hersteld, en de missie op de macht kan steunen. De duizende christenen onder de boschnegers beteekenen niets op den weg der beschaving der boschnegers, integendeel, zij bederven veel, omdat zij alleen aan de vergevingsgezinde kerkucht zijn onderworpen en omdat de heidenen tegen hen opzien als bezitters van sterkere *obia's* (zij bezitten immers meerdere kennis). Nergens op de aarde zijn de volkeren alleen door het geloof beschaafd geworden. Eerst heeft de macht gesproken, en wel meestal met de wapenen. Macht alleen kan de boschnegers imponeren. Het zal duidelijk zijn dat met een dergelijke mening Junker de pionier van de RK missie onder de Bosnegers, pater F. Morssink, tegenover zich vond staan, hetgeen ook uit beider geschriften blijkt. Hetzelfde geldt ten aanzien van de relatie tot Van Lier, ook diens beschavingswerk was volgens Junker tot een fiasco gedoemd. Junker bepleitte toegankelijkheid van het gebied door het onderhouden van wegen rond de vallen en er moesten zijns inziens jaarlijks excursies van militairen plaatsvinden, om 'het respect er in te houden, en tragsgewijze meer en meer beperking der onafhankelijkheid afdwingen'. Aangaande de nieuw in te voeren bestuursregeling stelde Junker: 'De granman alleen heeft niets meer te vertellen'. Op 23 maart arriveerde Djankuso, die zich volgens Junker als een gevangene voelde, op de post van Junker en op 27 maart kwamen zij in de stad aan.⁽¹⁹⁹⁾

Op 3 en 4 april werd Djankuso ontvangen door de GS, Mr. Dr. P.H.W.G. van der Helm (1922-25). De GS bracht naar voren dat de *gaama* met zijn weigering om naar de stad te komen het verdrag van 1835 had geschonden. Zijn Hoog Edel Gestrenge zegt, dat de boschnegers kinderen zijn van de Koningin en dat Jankoeso door niet aan de oproeping gehoor te geven heeft gehandeld als een kind dat ongehoorzaam is aan zijn vader, dat de boschen behoren aan de Koningin even goed als eenig ander gedeelte van Suriname. Djankuso haalde aan dat hij in verband met het overlijden van drie van zijn kinderen en vanwege ziekte geen gevolg had kunnen geven aan de oproepen. In navolging van Junker probeerde de GS de *gaama* te laten bekennen dat deze uit vrees voor de *Gbosuma-kunu* niet naar de stad had durven komen, hetgeen Djankuso de verzuchting ontlokte: 'we zijn hier gekomen om te luisteren naar de wetten die de blanken maken voor ons, over ons, zonder ons'. De nieuwe bestuursregeling werd met Djankuso doorgenomen.⁽²⁰⁰⁾

Op 5 april 1924 werd in een bijeenkomst van gouverneur Mr. Arnoud van Heemstra met *gaama* Djankuso en elf kapiteins en overige genodigden de nieuwe bestuursregeling tot wet verheven. Djankuso zou nu erkennen dat zijn weigering om naar de stad te komen te wijten was aan 'onwil'. Dit was voor de gouverneur het teken 'dat derhalve het oogenblik van onderhandelen voorbij is'. Het bestuursgebied van de Saramaka werd opgedeeld in drie onderafdelingen, te weten:

1. Lombe, het gebied vanaf de monding van de Ceder Kreek tot aan de Sisabo (Mamadam), dat zou worden beheerd door het opperhoofd Abaisa van de Abaisa-lo, die hierin werd bijgestaan door een kapitein,
2. Djankusokondre, het gebied vanaf de Sisabo tot aan de Biahati Val, dat onder beheer kwam van het opperhoofd van de Awana-lo, Tjentekette,
3. Gransaramacca, het gebied vanaf de Biahati Val tot en met de Gaan- en de Pikilio, dat onder beheer stond van de *gaama*, die tevens het oppertoezicht over het gehele gebied behield en die hierin werd bijgestaan door een granfiskari, kapitein Frederici oftewel Diriforo van de Langu-lo.

Deze dignitarissen moesten een jaarlijkse vergadering beleggen nabij de Mamadam, waar zij verslag moesten uitbrengen over het afgelopen jaar en waar zij de nieuwe instructies van het gouvernement zouden ontvangen. Op elk dorp werd slechts een kapitein door het gouvernement erkend. Artikel 5 van het protocol betrof de aanleg van kostgronden en artikel 6 de aanleg van vruchtbomen in de dorpen. Artikel 7 reguleerde de afwezigheid van vrachtaarders. De betreffende dignitaris moest hiervan op de hoogte zijn en de vrachtaarder moest voor vertrek zijn kostgrond hebben bewerkt. Met een vervolgens verkregen pas kon hij naar Frans Guiana vertrekken. Indien hij niet tijdig terugkeerde, was de betreffende dignitaris verantwoordelijk voor het onderhoud van de kostgrond. Dignitarissen mochten Suriname slechts verlaten na toestemming van de GS. Artikel 8 regelde het begraven van lijken binnen drie dagen. Artikel 10 bepaalde de aansprakelijkheid van de betreffende dignitarissen voor hun respectieve gebieden. Na overtreding der bepalingen kon de Gouverneur de genoemde aansprakelijke personen uit hun ambt ontsetten.⁽²⁰¹⁾ Van het aanvankelijke voornemen om Djankuso te ontheffen als *gaama*, werd afgezien.⁽²⁰¹⁾

Naar aanleiding van het machtsvertoon jegens Djankuso protesteerde een Statenlid bij de GS 'tegen het geweld het hoofd van een bevriende natie aangedaan'.⁽²⁰²⁾

De nieuwe verdragen met de Ndyuka en de Saramaka vertonen een drastische verandering in de opstelling van het gouvernement tegenover de Bosnegers. In duidelijke taal werd hen te verstaan gegeven dat zij volledig onderworpen waren aan de wetten, rechtsregels en het gezag van de centrale overheid. De erkende, historisch bepaalde, bijzondere positie welke zij in het land innamen, werd als het ware gedoogd, mits zij zich hielden aan de bepalingen van het gouvernement. De beide overeenkomsten waren in feite een aanpassing van de verouderde verdragen uit de jaren 1830. Het protocol van de Saramaka verwijst op twee plaatsen naar het met hun gesloten verdrag uit 1835 dat blijkbaar nog steeds van kracht was. De scherpe bewoording van beide overeenkomsten kan overigens gerelativeerd worden aangezien het gouvernement niet over de middelen beschikte om de naleving ervan af te dwingen. Junker wees er op dat de regeling met de Saramaka slechts vier jaar werd gehandhaafd en in 1933 uit bezuinigingsoverwegingen werd opgeheven. Tijdens een dienstreis naar de Boven Suriname in november 1947 constateerde DC Jan Michels dat de bewuste overeenkomst totaal onbekend was bij de Saramaka.⁽²⁰³⁾

Met bovenstaande overeenkomsten behoorden evenmin de problemen rond de vrachtaart en de gevolgen daarvan voor het woongebied van de Saramaka tot het verleden. Uit een schrijven van de DC van Marowijne van 1924 blijkt dat er nieuwe vrachttarieven waren ingevoerd, namelijk zes gulden per vat naar de Lawa, een sterke verlaging vergeleken met enkele jaren daarvoor. De DC bepleitte invoering van een livrettenbelasting voor de vrachtaarders, soortgelijk als het steigergeld van 7 franc per vracht dat in Saint Laurent moest worden betaald. Naar de mening van de DC was het gouvernement te huiverig om maatregelen ten aanzien van de Bosnegers door te voeren en bezaten dezen nog steeds een bevoorrechte positie.⁽²⁰⁴⁾ Begin 1926 zag het er even naar uit dat er vanwege onenigheid over de vrachttarieven wederom een staking op de Marowijne zou uitbreken. Ook nu waren er weer bedreigingen van Ndyuka tegen Saramaka die wel bereid zouden zijn om te varen. De GS bleek onvoldoende op de hoogte te zijn van de situatie en beschuldigde ten onrechte de afgevaardigde van Amakiti in Albina kapitein Akrosi. De DC van Marowijne, J. Weyne (1924-27), werd opgedragen een onderzoek in te stellen en de GS eiste van Akrosi dat hij het gezag op de meest krachtige wijze zou handhaven. Uit berichten van de DC en van Van Lier bleek dat er geen sprake was van een echte staking en dat kapitein Akrosi niets te verwijten viel. Deze kwam juist op een goede manier op voor de belangen van de vrachtaarders en was daarom minder geliefd bij de ondernemers. In 1927 maakte kapitein Akrosi melding van armoede onder de Ndyuka daar niet iedereen de gelegenheid kreeg om werkzaam te zijn in de vrachtaart. Doordat hij niet gekend werd bij het werven van vrachtaarders kregen steeds dezelfde werk.⁽²⁰⁵⁾ Uit berichten van de DC van Marowijne blijkt dat er in 1936 wederom een poging werd ondernomen om een verbindingsspad tussen de Boven-Suriname en de Tapanahoni aan te leggen zoodat militaire patrouilles voortaan niet meer afhankelijk zijn van de vrachtaarders der Marowijne en op onverwachte wijze aan de Tapanahoni kunnen verschijnen. Ook de oude klacht over vrachtaarders die boten tot zinken zouden brengen om vervolgens de lading achterover te drukken, bleef opduiken.⁽²⁰⁶⁾ Pogingen om de migratie van Saramakaanse vrachtaarders naar Frans Guiana tegen te gaan, hadden blijkbaar weinig resultaat. In 1935 beklagde *gaama* Atudendu (1934-49) zich over het verblijf van Saramaka in Mana, waardoor de kostgronden niet werden onderhouden en de vrouwen en kinderen gebrek leden. Er zouden veel Saramaka in Mana en in Sinnamary verblijven, waar ze met Creoolse vrouwen samenleefden en werkzaam waren in de goudindustrie. Atudendu zou te Albina een vergadering met hen beleggen. In 1941 meldde de DC van Suriname dat er nog jaarlijks Saramaka naar de buurkolonie trokken, waar zich inmiddels ongeveer duizend van hen blijvend hadden gevestigd. Pogingen van *gaama* Atudendu om hen te doen terugkeren, hadden weinig resultaat. Met het oog op de internationale situatie (Tweede Wereldoorlog, in Frans Guiana was het gouvernement pro-Vichy) en gezien de grote vraag naar bouw hout werd voorgesteld om de migratie naar Frans Guiana tijdelijk te verbieden.⁽²⁰⁷⁾

In 1936 dreigden vrachtaarders het transport op de Marowijne Rivier te staken naar aanleiding van een incident dat zowel in de pers als in het parlement ruime aandacht kreeg. In opdracht van de waarnemend DC van Marowijne, luitenant J. H. M. Schenk, zegde de politie op 8 juni de Bosnegers aan dat zij niet langer in Albina mochten wonen, maar dat zij zich in het nabijgelegen Andreaskondre moesten vestigen. Na zes uur 's avonds mochten zij zich niet meer ophouden in Albina. Er zouden teveel Bosnegers werkloos rondhangen in Albina hetgeen een gevaar zou vormen voor de openbare orde en voor de hygiëne en de gezondheid. De maatregel zou ook bedoeld zijn ter bescherming van de Bosnegers aangezien zij ter betaling

van hun overnachting op erven gedwongen werden tot winkelnering. Hoofdkapitein Kanapé zou bovendien reeds herhaaldelijk hebben aangedrongen op de terugkeer van de Bosnegers naar hun woongebied, dat namelijk vanwege hun langdurige afwezigheid in sociaal-economische problemen zou geraken. Volgens Schenk wilden de Bosnegers niet te Andreaskondre verblijven aangezien zich daar "geesten" zouden ophouden, een argument waar het gouvernement geen rekening mee kon houden. Een telegram van 9 juni van de ambtenaar van de douane in Albina, Lim A Po, meldde dat de Bosnegers uit onvrede over de getroffen maatregel de vrachtaart hadden gestaakt. Gealarmeerde ondernemers vroegen om bemiddeling van de DC, die sinds 1932 Mungo als standplaats had. Tijdens een vergadering met de Bosnegers op 11 juni verzachtte de DC de maatregel door alleen vrachtaartvaarders toestemming te verlenen om in Albina te overnachten, overige Bosnegers dienden terug te keren naar hun dorpen. Er zouden zich nadien weinig problemen hebben voorgedaan en Kanapé bedankte in een brief van 2 juli de DC voor diens maatregel. "De West" sprak van een "onbesuisde" maatregel en van "ongelooflijke kortzichtigheid" van de DC, zowel gezien het belang van de vrachtaart als vanwege de op stapel staande expeditie onder leiding van vice-admiraal Kayser naar de zuidgrens. "De Bosnegers waren - terecht - hoogst verontwaardigd over deze beleedigende maatregel." Volgens de krant moest de DC wegens ongeschiktheid voor zijn ambt, worden ontheven. Enkele Statenleden waren verbolgen omdat het gouvernement weigerde om de precieze inhoud van de oorspronkelijke opdracht van de DC bekend te maken. Volgens het lid A. G. Putscher was er daarentegen slechts sprake van "een storm in een glas water".⁽²⁰⁸⁾ Tot besluit van deze paragraaf maken we nog melding van de curieuze brief die *gaama* Djankuso via bemiddeling van zendelingen en het gouvernement stuurde naar de Volkenbond in Genève.⁽²⁰⁹⁾

'Asidomphopo, 23 Nov. 1926

Aan de Secretaris van de Volkenbond
te Genève

Wij, de Saramaccanen, Bosnegers aan de Boven-Suriname, hebben van de grote oorlog gehoord, die de mensen ginds aan de overkant van de grote Oceaan hebben gestreden. Wij hebben ook de grote nood gezien, die deze oorlog heeft gebracht, zelfs tot ons.

Nu zend ik, Adjankoeso, Grootopperhoofd der Saramaccaner Bosnegers te Asidomphopo, deze boodschap aan u.

Wij zijn blijde dat de grote oorlog tot een eind is gekomen en dat er nu vrede is. Doodt elkander niet meer! Leef in vrede met elkaar.

Zo spreken wij, niet ons verheffende, maar uit ootmoedige liefde.

Ik groet u allen met een sterke groet uit de naam van de kapiteins en van geheel mijn volk.

Adjankoeso te Asidomphopo,

Suriname (Hollands Guyana)."

3.7. "Beschavingswerk"

Sinds de Emancipatie vatte binnen gouvernementskringen geleidelijk aan de mening post dat de aanwezigheid van relatief autonome bevolkingsgroepen met een eigen bestuursstelsel en afwijkende rechtsregels en waar de regering weinig greep op had, een anomalie was binnen de samenleving. Het gouvernement nam, op overigens weinig consistente wijze, uiteenlopende pogingen om in deze ongewenste situatie wijziging te brengen. De intensiteit van het contact tussen het gouvernement en de Bosnegersamenlevingen hing nauw samen met de mate waarin deze meer of minder van betekenis waren voor de koloniale economie. Van een afgewogen en consistent beleid was nauwelijks sprake. Na de afschaffing van de slavernij was de aandacht van het gouvernement voor de Bosnegers tijdelijk verflauwd en werd de zorg voor hen voornamelijk overgelaten aan zending en missie. De grondstoffenexploitatie en de vrachtaart brachten de Bosnegers weer in het gezichtsveld van het gouvernement en met name tijdens het bestuur van de gouverneurs Staal en Van Heemstra nam de overheidsbemoeienis toe. Bovenstaand viel een aantal malen de naam van Willem van Lier en in deze paragraaf zullen we onder andere nader ingaan op de achtergronden van de instelling van diens posthouderschap, mede omdat dit enig licht werpt op het gouvernementbeleid begin deze eeuw ten aanzien van de Bosnegers.

Zowel in Suriname als in Nederland kwamen geluiden op, waarbij gewezen werd op de nalatigheid van het gouvernement ten aanzien van de Bosnegers. In 1903 hield de Nederlandse parlementariër voor de Sociaal Democratische Arbeiders Partij, Van Kol, in de Tweede Kamer

een pleidooi voor het zogenoemde beschavingswerk onder de binnenlandbewoners, waarbij hij stelde "Voor de Boschnegers en Indianen is tot heden nog zoo goed als niets gedaan" De minister van kolonien, Idenburg, zegde toe de aandacht van de gouverneur hiervoor te vragen ⁽²¹⁰⁾ In de Koloniale Staten vielen bij herhaling soortgelijke geluiden te beluisteren De Commissie van Rapporteurs bij de begroting over het dienstjaar 1919 stelde in haar Voorlopig Verslag van 6 april 1918 "De Boschnegers en Indianen vormen als het ware een staat in den staat" ⁽²¹¹⁾

Een extra aanzet tot verwezenlijking van de beschavingsplannen vormde de indrukwekkende artikelenserie die de opzichter en prospector bij de balata- en goudwinning, Willem van Lier, in 1918-19 publiceerde in de krant "Suriname" onder de titel "Iets over de Boschnegers aan de Boven-Marowijne" ⁽²¹²⁾

In 1919 werd in de Koloniale Staten uitvoerig van gedachten gewisseld over een door het gouvernement gepropageerd beschavingsproject Gouverneur G J Staal lichtte het project toe en stelde dat het beoogde de Bosnegers meer onder Bestuursgezag te brengen, waartoe het beschavingswerk krachtiger moest worden aangepakt Willem van Lier werd aangezocht als posthouder die zou fungeren als zowel plaatselijk bestuursambtenaar als opvoeder Alhoewel enkele Statenleden liever zagen dat een dergelijk project zou worden uitgevoerd door zending en missie, werd het plan uiteindelijk zonder hoofdelijke stemming aangenomen Zowel de EBGS als de RK kerk waren op dat moment niet actief aan de Tapanahoni en zegden toe gedurende het project geen activiteiten te zullen ontplooiën in dat gebied De waarnemend GS, Mr J J W Eekhout stelde in zijn enthousiasme dat het project één van de weinige posten was op de begroting "waarmede een nieuw perspectief voor de toekomst wordt geopend" ⁽²¹³⁾

Eekhout betoogde verder "Wanneer deze post, welke beoogt een eerste afbetaling van de oude eerschuld tegenover Indianen en Boschnegers, zonder hoofdelijke stemming werd aangenomen, zou dit een schone bladzijde zijn in de parlementaire geschiedenis van Suriname" ⁽²¹⁴⁾

De uitvoering van het project werd in direct verband gebracht met de problemen die zich voordeden bij de vrachtaart Het Statenlid P W Hering stelde "Het is bekend dat de boschnegers in den laatsten tijd zich niet gaarne belasten met het vervoer van vrachten over de boven-rivier Nu heeft het Bestuur gemeend dat, naarmate zij de voordeelen der beschaving leeren beseffen, zij williger zouden zijn en minder bezwaren opperden om hunne diensten te verleenen aan de ontwikkeling der nijverheidsbronnen in de binnenlanden Om dit nu te bevorderen is de posthouder benoemd" ⁽²¹⁵⁾

De administrateur van financiën schreef naar aanleiding van de beoogde benoeming van Van Lier dat hij voorstander was van grotere overheidsbemoeienis met de Indianen en de Bosnegers teneinde hen te "vormen tot gewone burgers van onze Surinaamsche maatschappij" Volgens hem bestond er wat dit betrof een discrepantie tussen de wetgeving en de realiteit Hij stelde verder "Het is voor het Nederlandsch Bestuur werkelijk te betreuren dat het tot heden niet in staat is geweest iets van eenig belang voor hen te doen" ⁽²¹⁶⁾

Het ontwikkelingsplan werd gestart als een proefonderneming onder de Ndyuka aan de Tapanahoni Rivier In geval van succes zou het in een later stadium worden uitgebreid tot de overige binnenlandbewoners Willem van Lier werd op 26 juli 1919 plechtig geïnstalleerd als posthouder door gouverneur Staal in aanwezigheid van onder andere *gaama* Amakiti In zijn toespraak tot Amakiti lichtte de gouverneur het doel van de posthouder als volgt toe "Te lang reeds hebben de Aucaners geïsoleerd van de overige bevolking der Kolonie geleefd, alsof zij niet behooren binnen den band die alle Nederlanders omvat En ik wensch thans daarin verandering te brengen" ⁽²¹⁷⁾ Het plan voorzag in landbouwvoorlichting, neutraal onderwijs en enige medische zorg Om uiteenlopende redenen zou het plan blijven steken in een proefonderneming en begin 1926 kreeg Van Lier eervol ontslag De opstelling van het gouvernement was halfslachtig Enerzijds werd een pleidooi gehouden voor de ontwikkeling van de binnenlandbewoners, terwijl anderzijds economische belangen, zoals de grondstoffen-exploitatie, een rol speelden Het plan was te ruim van opzet om door één persoon te kunnen worden gerealiseerd, terwijl er bovendien onvoldoende middelen voor werden uitgetrokken De verwachtingen waren verder te hoog gespannen en te zeer gericht op snelle resultaten Toen deze uitbleven, nam de steun vanuit de Koloniale Staten af en gingen meer stemmen op om het project te delegeren aan de zending en missie Bij de Ndyuka bestond vanaf het begin wantrouwen tegen het plan Men vreesde niet alleen dat de komst van een posthouder hun relatieve autonomie zou aantasten, maar tevens dat het plan de invoering van belastingen beoogde Met name *gaama* Amakiti was weinig gelukkig met het project en hij legde zich er slechts onder pressie bij neer Pogingen van het gouvernement om in te spelen op belangente-

genstellingen bij de Ndyuka, hadden een averechts effect. De uiteindelijke mislukking van het ontwikkelingsplan weet het gouvernement aan de tegenwerking van de Ndyuka.⁽²¹⁸⁾ In de Koloniale Staten werd uitvoerig gediscussieerd over het plan. Zoals aangehaald werd er gesproken van een staat in de staat. Het Statenlid P. W. Hering stelde: "Als economische elementen zijn de boschnegers tot dusver van weinig beteekenis voor de kolonie. En dat is niet hun schuld, maar van de Nederlandsche Regeering, die de plichten tegenover deze menschen heeft verwaarloosd en getolereerd dat thans nog in de 20e eeuw hier gesproken moet worden van boschnegers." Dit laatste in tegenstelling tot in Brits-Guyana en in Jamaica.⁽²¹⁹⁾ Het Statenlid R. O'Ferrall voegde hier aan toe: "De Nederlanders hebben boschnegers gemaakt, zij hebben hen de bosschen ingejaagd."⁽²²⁰⁾

O'Ferrall informeerde enkele keren naar de verhouding van de Bosnegers en het gouvernement. In zijn Memorie van Antwoord, gedateerd 18 april 1923, bij de begroting voor het dienstjaar 1924, gaf gouverneur Arnoud van Heemstra hierop het volgende antwoord: "In theorie is die verhouding geen andere dan die, waarin alle overige inwoners der kolonie tot de Overheid staan, ook de Boschnegers vallen onder haar gezag en zijn onderworpen aan de wetten des Lands. Doch zolang de Boschnegers op zichzelf staande groepen vormen, op grooten afstand gevestigd van de overige bevolking der kolonie, zal een zekere mate van zelfregeering onder incidenteel Gouvernementstoezicht - in de in vorige eeuwen met hunne voorouders gesloten tractaten reeds erkend - in de praktijk wel de bestuursvorm blijven, welke voor het Koloniaal Bestuur de minste bemoeiingen, maar tevens ook de minste kosten met zich medebrengt. Vervanging van hunne granmans - wier aanstelling formeel in handen is van het Koloniaal Bestuur - door koloniale ambtenaren, zou - niet enkel in financieel opzicht - gevolgen kunnen hebben die men niet kan overzien. Natuurlijk moet niettemin het streven er op gericht zijn hun het begrip van saamhorigheid bij de overige bevolking bij te brengen en getracht worden hen uit hun isolement op te heffen door hunne beschaving te bevorderen. Dit is mede een der oogmerken geweest van de aanstelling van den posthouder bij de Aucaners aan de Boven-Marowijne. De bewonderenswaardige arbeid der Zendingen vindt hier eene taak, welker vervulling in heden en toekomst van groote beteekenis is en zal zijn."⁽²²¹⁾

Naar aanleiding van vragen van Statenleden werd de GS, Mr. Dr. P. van der Helm, een jaar later nader uit over deze verhouding. Daarom moet getracht worden met bescheiden middelen en op de meest tactvolle wijze de boschnegers geleidelijk in contact te brengen met het koloniaal gouvernement en hen in de eerste plaats aan het verstand trachten te brengen, dat zij niet de eigenaars zijn van het achterland, maar dat die streken aan het gouvernement behooren en daar ook recht en wet hun invloed zullen kunnen doen gelden. "We moeten komen tot een geleidelijke Bestuurspenetratie, die natuurlijk jaren zal duren en met de uiterste voorzichtigheid moet worden doorgevoerd. Het zou bijvoorbeeld onverstandig zijn om van de boschnegers belasting te gaan innen. Trouwens de inningskosten zouden al meer bedragen dan de opbrengst zelve. Eigenaardig is het zeker, dat er nog in een land met een Regeeringsreglement tractaten bestaan tusschen het gouvernement en een volksstam in de bosschen. Er is hiertegen evenwel tevoren nog nooit bezwaar gemaakt en Spr. zou het wel zeer onpractisch vinden thans van dat stelsel, dat het eenig mogelijke is, af te wijken. Die tractaten worden door de boschnegers inderdaad als wetten beschouwd op grond waarvan b. v. onlangs het mogelijk is geweest een nieuwe regeling op te leggen. Door dezen eed en het salaris, dat zij als zoodanig ontvangen, worden zij als het ware bestempeld tot ambtenaren en komen zij meer in normale verhouding tot het gouvernement."⁽²²²⁾

De "regeling" waarnaar in bovenstaand citaat wordt verwezen betreft de in de vorige paragraaf besproken nieuwe bestuursovereenkomst met de Ndyuka en de Saramaka. Ten aanzien van de toelage die de *gaama* en enkele andere dignitarissen kregen, stelde GS Van der Helm: "Het traktement is hun niet gegeven om alles te doen wat het Bestuur van hen verlangt, maar die mensen zullen wel eenige vrees koesteren, dat hun het traktement zal worden onthouden, als zij hunne belofte niet nakomen."⁽²²³⁾

Bovenstaande discussie werd opgepakt door het Nederlandse parlement, waar het lid van de Eerste Kamer, Van Kol, zich afvroeg of de Bosnegers beschouwd moesten worden als Nederlandse onderdanen of als bondgenoten. De minister van koloniën, De Graaff, antwoordde dat deze discussie hooguit uit historische overwegingen interessant was, "maar dat de Boschnegers overigens daarmede dezelfde Boschnegers zullen blijven die zij zijn. Ik zie daarin geen practisch nut."⁽²²⁴⁾

Het project waarmee posthouder Willem van Lier werd belast, was de eerste serieuzere poging van het gouvernement om een ontwikkelingsbeleid voor het binnenland uit te stippelen en ook

zelf uit te voeren Voorheen en - voorlopig ook - sindsdien werden initiatieven op dit gebied overgelaten aan zending en missie Het gouvernement zag kerstening en onderwijs als voorwaarden voor integratie van de binnenlandbewoners in de Surinaamse samenleving Zowel het gouvernement als de zending en missie probeerden invloed uit te oefenen bij de benoemingen van dignitarissen en de regering won hieromtrent ook adviezen in van zending en missie In 1870 werd met steun van het gouvernement zowel bij de Saramaka als bij de Matawai een gekerstende *gaama* benoemd, te weten respectievelijk Faansibona (1870-86) en Noah Adrai/Vroomhart (1870-93) Faansibona werd nauwelijks gedragen door de Saramaka en zijn *gaama*-schap zou het gouvernement weinig voordeel opleveren⁽²²⁵⁾ Na het overlijden van Adrai werd onder persie van het gouvernement diens gekerstende halfbroer Johannes King in 1895 aangesteld als *gaama*, waarbij werd voorbijgegaan aan de eerst gerechtigde, Lavanti, die was aangewezen door Adrai, maar die niet gekerstend was Reeds een jaar later laaide de kwestie wederom op aangezien King het *gaama*-schap, 'voc siki hede (wegens ziekte), had neergelegd, overigens een ongekennde situatie Opnieuw probeerde het gouvernement Lavanti te omzeilen en het steunde de kandidatuur van de gekerstende kapitein Blakafutu, die bovendien gunstiger, namelijk meer stroomafwaarts, woonde Uiteindelijk werd Lavanti (1898-1901) toch aangesteld De kandidatuur van de latere *gaama* van de Matawai, Asaf Kine (1926-47), stuitte aanvankelijk op bezwaren van de EBSG daar hij niet gekerstend was, pas nadat hierin verandering was opgetreden werd Asaf Kine bevestigd⁽²²⁶⁾ In verband met de benoeming van Abunawooko (1931-47), die overigens RK was, tot *gaama* van de Paramaka, schreef de zendeling Clare aan praeses Bielke Deze benoeming is de vrucht van de krachtige mede werking van Broeder Burkhardt en mij met het oog op ons Zendingswerk alhier⁽²²⁷⁾ Na het overlijden van *gaama* Djankuso van de Saramaka op 14 januari 1932 ondersteunde zendeling F M Valpoort pogingen van kapitein Wilhelm Akomhipi van Nieuw Aurora om benoemd te worden tot *gaama* Hiermee zouden de oude rechten van de Awana-lo (*gaama* Labi, 1783-1820, *gaama* Faansibona) hersteld worden Valpoort schreef aan de praeses van de EBSG, H Bielke "Maar kon het mogelijk zijn, dan was het mijn wensch, en ik geloof van alle arbeiders hier, dat ons Bestuur zijne medewerking verleend, dat wij nu een Christen aan het hoofd zien De praeses daarentegen wilde zich niet met deze kwestie inlaten Volgens Bielke was het niet alleen ongebruikelijk dat een kapitein zichzelf aandiende bij het gouvernement om benoemd te worden, maar was het bovendien de vraag of hij als Christen voor zijn overtuiging zou kunnen uitkomen en wilde de meerderheid van de Saramaka een niet gekerstende *gaama* Maar hoe het ook zij Zoolang ik kan, zal ik proteteeren tegen inmenging van de Zending op politiek gebied Politiek is meestal vuil, zeker ook in het Boschland 'Mijn Rijk is niet van deze wereld' Laten wij door betuiging van Kracht en Geest invloed trachte uit te oefenen, maar niet door middel van Granman invloed" Elders herhaalde Bielke zijn standpunt "Het Evangelie is het Zwaard"⁽²²⁸⁾ Zoals we vermeldde werd de eerste door het gouvernement erkende kapitein van de Cottica-Aluku, Nasinengee, in 1938 benoemd via bemiddeling van de EBSG die twee jaar eerder haar werkzaamheden hier was gestart Gedurende de hier besproken periode breidde de EBSG haar activiteiten in het binnenland sterk uit en verscheen ook de RK missie ten tonele De successen waren het grootst bij de kleine Bosnegervolken, te weten de Matawai, de Paramaka en de Kwinti De onderlinge rivaliteit tussen de beide kerkgenootschappen was groot Terwijl de EBSG bij de Saramaka voornamelijk succes had bij de Awana-lo, gokte laatkomer de RK missie vooral op de Matjau-lo, overigens met gering succes Via het aandragen van onderwijs werd getracht de Bosnegers te winnen voor het christelijk geloof De Bosnegers bleken op zich niet tegen onderwijs te zijn, maar dit moest dan wel neutraal zijn Mede hierdoor mislukten de pogingen van J G Spalburg (1896-99) en G Helder (1909-12) om namens de EBSG een school te Dintabiki van de grond te krijgen Toen in 1907 *gaama* Oseyse van de Ndyuka het gouvernement verzocht om een school, werd hij verwezen naar de zending, die stelde akkoord te gaan, mits zij ook kerk mocht houden⁽²²⁹⁾ In 1913 probeerde de EBSG door te dringen tot het hart van het woongebied van de Saramaka Tegenover het dorp Gran Sle begon C Ph Rufus de zendingspost Djemie Op deze onbewoonde plek moest een christendorp verrijzen, waar een zendeling in naam van het kerkbestuur het gezag zou uitoefenen Na enkele jaren moest het project worden opgegeven Volgens hoofdvoorzitter R Voullaire zagen de Saramaka de zendelingen als agenten van de blanken die hen wederom in slavernij wilden brengen Over *gaama* Djankuso schreef hij "Natuurlijk is hij een vijand van de zending in zijn hart, immers zijn macht werd erdoor bedreigd⁽²³⁰⁾ Over het bolwerk van de EBSG onder de Saramaka, Gansé, schreef Voullaire dat de Broedergemeente van de inwoners van dit dorp het liefst Surinaamse staatsburgers wilde

maken, maar dat de mensen Bosnegers wilden blijven en alles wat van de regering kwam, wantrouwden. En zoo blijven dan de Boschnegers nog altijd een afzonderlijk en vreemd volk temidden van de overige Colonie, dat geheel zijn eigen weg gaat. Deze verhouding past eigenlijk niet meer in onzen tijd." ⁽²³¹⁾

Naast het gouvernement en de zending en missie waren er ook sociaal bewogen individuen die zich het lot van de binnenlandbewoners aantrokken. Een van deze personen was de ex-horlogemaker H. Zangen die zich in 1919 te Botopasi vestigde. Een verzoek van Zangen aan de gouverneur om zich hier als niet ambtelijk vertegenwoordiger van het Bestuur te mogen vestigen met als doel het beschavingswerk onder de Bosnegers, werd niet gehonoreerd daar zijn plannen te vaag zouden zijn. Zangen hield zich bezig met evangelisatie, onderwijs en medische zorg. Een verzoek in 1921 om te worden aangesteld als posthouder in het Boven-Surinamegebied werd eveneens afgewezen. Volgens de DC van Boven-Suriname en Boven-Para was Zangen hiertoe ongeschikt en waren diens denkbeelden erg optimistisch en "utopisch". Ten einde raad richtte Zangen zich vervolgens in een schrijven tot de koningin met het verzoek om steun uit haar particuliere middelen. Bovenstaand vermeldde we dat Junker in een verslag zich gematigd positief uitliet over de werkzaamheden van Zangen. In 1924 nam de EBGS hem in dienst als onderwijzer te Abenaston en eind 1925 nam hij namens de EBGS de werkzaamheden van Van Lier over te Nengretabiki (Granman Staalkondre II), waar hij zich toedeed op onderwijs en medische zorg. Zangen schreef diverse brochures en ingezonden stukken in de kranten waarin hij uitweidde over zijn beschavingswerk. ⁽²³²⁾

3.8. Integratie als beleid

Reeds herhaalde malen kwam bovenstaand ter sprake het groeiend streven van het gouvernement in deze periode om de uitzonderingspositie die de Bosnegers in de samenleving innamen geleidelijk aan af te bouwen en hen als gewone burgers te behandelen. We verwijzen onder andere naar de discussies rond de afbakening van het woongebied van de Kwinti, de invoering van een nieuwe regeling betreffende de houtkap in 1919, het begraven van lijken en rond het invoeren van belastingen. ⁽²³³⁾ We zagen dat vanaf eind negentiende eeuw de eerste politieposten in het binnenland werden gevestigd. We zullen hier nader ingaan op een aantal andere initiatieven van het gouvernement op dit gebied.

De bevolkingsregistratie in het binnenland is altijd een probleem geweest voor de overheid en tot op heden is deze gebrekkig. Betrouwbare gegevens over het aantal Bosnegers ontbraken (en ontbreken). Een blik op de Koloniale/Surinaamse Verslagen van 1850-1950 levert de meest tegenstrijdige informatie op. Pas vanaf 1912 werden officiële cijfers over het aantal Bosnegers opgenomen in deze Verslagen. Een verdere opsplitsing naar het aantal mensen per volk geeft een nog chaotischer beeld. Een ruwe schatting is dat het aantal Bosnegers toenam van 8 000 in 1850 tot 19 000 in 1945. ⁽²³⁴⁾ De gebrekkige informatie over de binnenlandbewoners leidde ook tot problemen bij de Burgerlijke Stand. Incidenteel lieten Bosnegers zich inschrijven bij deze instantie. Reeds uit 1846 is bijvoorbeeld het geval bekend van het Saramakaanse meisje Amalia, dat reeds geruime tijd in de stad verbleef, gedoopt was bij de EBGS en niet terug wilde keren naar haar woongebied. Ze werd ingeschreven onder de naam Amalia van Wouden in het Burgerregister en verkreeg aldus het burgerrecht. Bosnegers die een wettelijk huwelijk wilden aangaan, kwamen in de problemen omdat zij geen geboortedatum konden opgeven. In een circulaire van de GS uit 1895 werd, teneinde dit probleem te omzeilen, bepaald dat de betreffende ambtenaren mochten aantekenen leeftijd onbekend. Een resolutie uit 1918 bepaalde dat Bosnegers een geslachts- en voornaam konden aannemen. ⁽²³⁵⁾

Op het gebied van de rechtspraak vermeldde we in hoofdstuk 2.2 de situatie waarbij deze in de eigen woongebieden werd overgelaten aan de Bosnegers en waarbij het gewoonterecht werd erkend. Rondom het overlijden van *gaama* Amakiti van de Ndyuka op 26 maart 1929 deed zich een interessante verwikkeling voor. Vrij kort voor zijn overlijden was Amakiti een relatie aangegaan met een derde vrouw, Asakende van Tabiki. Deze had overspel gepleegd met een zekere Goomo. Asakende werd er nu van beschuldigd Amakiti te hebben gedood met wierie (kruiden). Naar aanleiding van de strafzaak tegen Goomo schreef de GS: "Tot dusver is het Bestuursstandpunt geweest dat in de, naar boschnegergebruik opgelegde straffen, alleen dan werd tusschenbeide gekomen, wanneer die tot gevolg hadden zware mishandeling al dan niet met doodelijken afloop." Naar aanleiding van het overlijden van Amakiti laaide ook de discussie weer op over de termijn waarbinnen een lijk begraven moest worden. Tijdens de vergadering, die posthouder Van Lier december 1921 had belegd te Duitabiki, was afgesproken dat dit binnen drie dagen zou geschieden. Hoofdkapitein Kanape maakte het gouvernement

duidelijk dat deze termijn niet gold voor een *gaama*, daar het traditie was dat een overleden grootopperhoofd drie maanden boven de grond werd gehouden. Het gouvernement stond machteloos tegenover dit gebruik (waaraan de Bosnegers tot op heden vasthouden) en Amakiti werd in juni begraven ⁽²³⁶⁾

Bij herhaling deden zich problemen voor over de verplichte visitatie van de korjalen van Bosnegers bij de politieposten langs de rivieren. De GS schreef hierover in 1935 *gaama* Atudendu aan en de DC van Suriname, A. Wempe, maakte de politiecommandant van post Berg en Dal kenbaar: "De Boschnegers moeten leren begrijpen, dat ook zij aan de hier geldende bepalingen zijn onderworpen" ⁽²³⁷⁾

Op het gebied van de medische zorg was het gebruik dat Bosnegers die hiertoe naar het kustgebied kwamen vrije geneeskundige behandeling genoten. Het beleid was echter niet eenduidig. Een poging in 1913 om de binnenlandbewoners te laten betalen voor opname in een ziekenhuis onder het argument dat elke overheidsdienst zijn prijs heeft en dat het gouvernement niet alles gratis verschaft, heeft in de praktijk vermoedelijk nauwelijks gewerkt. Gouverneur J.C. Kielstra (1933-44) motiveerde de vrije geneeskundige behandeling door te wijzen op het belang hiervan voor de hygiëne in de dorpen en de bestrijding van het bijgeloof. Het gebruik dat dignitarissen in de stad gratis werden geholpen, was volgens hem niet een recht, maar een gunst. Kielstra verwees naar de situatie in Nederlands-Indië en sloot zich aan bij de mening van geneeskundig inspecteur Cool, die stelde dat degenen die het zich konden permitteren, moesten betalen voor medische hulp ⁽²³⁸⁾. De medische zorg in het binnenland werd vrijwel geheel overgelaten aan de mensen zelf, die een vrij grote kennis op het gebied van traditionele geneeskunde hadden ontwikkeld, en aan de zending en missie. Posthouder Van Lier wees herhaaldelijk op de slechte gezondheidssituatie bij de Ndyuka en schreef: "De Boschnegers in de Tapanahony worden, als ik mij van de term mag bedienen, bij de bosjes ten grave gesleept!" Naar aanleiding van dergelijke rapporten stelde geneeskundig inspecteur Rademaker voor om een arts voor een half jaar naar de Tapanahony te sturen. Zowel de DC van Marowijne als de gouverneur zagen de noodzaak hiervan in, maar volgens beiden was het zinloos om een arts voor slechts een half jaar te sturen omdat, zoals de DC schreef, "de verwaarlozing reeds zeer ver is, zoodat langer behandeling noodzakelijk is", uit bezuinigings-overwegingen was dat echter niet haalbaar. Nadat in 1943 de *gaama* tijdens een audientie bij de gouverneur hun bezorgdheid hadden geuit over een veronderstelde afname van hun bevolking, werd een jaar later een medische expeditie ter onderzoek naar de Marowijne gestuurd. De geneeskundig inspecteur stelde naar aanleiding hiervan dat van verbetering van de gezondheidszorg in het binnenland geen sprake kon zijn zo lang de Bosnegers buiten het bereik van een regelmatige medische zorg waren. Gouverneur Kielstra tekende hierbij aan dat hier een taak voor het gouvernement lag ⁽²³⁹⁾. Naar aanleiding van een verzoek van de RK missie dat af en toe een arts het dorp Tamarin zou bezoeken, schreef de geneeskundig inspecteur dat daartoe de financiële middelen ontbraken en: "De boschnegers behooren niet tot de groep 'gouvernements rechthebbenden', maar worden bij wijze van gunst behandeld door de gouvernements-geneesheeren in de districten - en dan nog slechts op een daartoe door den betrokken Districts-Commissaris afgegeven bewijs" ⁽²⁴⁰⁾

In de jaren 1930 ontstond er in het binnenland de nodige commotie rond de per 1 januari 1931 in werking getreden vuurwapenverordening die bepaalde dat er rechten betaald moesten worden voor een port d'armes en die aanvankelijk geen uitzondering maakte voor de binnenlandbewoners. Tot dan toe gold een bepaling uit 1874. De korjalen, die bij de boschnegers en indianen in gebruik zijn zullen, evenmin als hunne vuurwapenen, aan belasting kunnen onderworpen worden ⁽²⁴¹⁾. In een schrijven aan de GS stelde de procureur-generaal (PG) voor dat ook de Bosnegers rechten moesten betalen voor een port d'armes. De mening van de DC's werd hieromtrent gevraagd. Hierop werd bepaald dat de verordening alleen zou gelden beneden de vallen en dat een recht van f 3,- geheven zou worden. In een toelichting aan de EBSG en de RK missie werd gesteld: "Als vaststaande moet allereerst worden aangenomen, dat het wenschelijk is de beide hiervoren genoemde groepen [Bosnegers en Indianen - BS] zooveel mogelijk - zij het niet ineens en niet dadelijk - in den vollen omvang - onder de algemeene rechtsregelen en bepalingen te brengen" ⁽²⁴²⁾

Teneinde de nieuwe verordening nader toe te lichten, maakte bosopzichter L. Junker van 19 maart tot en met 11 april 1931 een dienstreis naar het Boven-Surinamegebied. Ook deze reis van Junker verliep verre van probleemloos. Volgens hem deden de "onzinnigste" geruchten de ronde en hadden de Saramaka op een , waarop ook Ndyuka aanwezig waren, besloten om geen ambtenaren meer over de vallen te vervoeren. Volgens zendeling J. Clausen had Junker

door allerlei bedreigingen te uiten voor grote opwinding gezorgd en liet hij bovendien duidelijk zijn antipathie jegens gekerstende Bosnegers blijken. Over hen schreef Junker in het verslag van zijn reis: 'De Christenen gaan nog geheel en al in het stamverband op. Het zoude me hier te ver voeren het bewijs te leveren dat dezen in vele opzichten slechts bedorven heidenen zijn.' Onder pressie van aanhouding van diens toelage werd *gaama* Djankuso vervolgens gesommeerd om naar de stad te komen. Tijdens bijeenkomsten met de GS en de gouverneur in juli en september 1931 werd aan Djankuso uitleg verschaft over de vuurwapenverordening. Gouverneur Abraham Rutgers (1928-33) maakte Djankuso verder duidelijk dat een *gaama* verantwoordelijk is voor het gedrag van zijn onderdanen. Djankuso bracht naar voren dat de Saramaka graag de vervanging van Junker door iemand anders zagen.⁽²⁴³⁾

Ook bij de Ndyuka vond de vuurwapenverordening weinig instemming. Zij klaagden over hun veiligheid in verband met vluchtelingen die regelmatig uit de Franse strafinrichtingen ontsnapten en vermeldden tevens de hoon van de Aluku die als Franse onderdanen niet aan deze verordening onderhevig waren. Hoofdkapitein Kanape maakte kenbaar zich niet langer aan de verordening te zullen houden. Hierop verzocht de GS de DC van Marowijne de mogelijkheid te bekijken om de Ndyuka ook beneden de vallen vrij te stellen van de verordening. Dit onderzoek leidde blijkbaar niet tot resultaten, aangezien in een schrijven van 1938 aan de DC's van Marowijne en Suriname werd kenbaar gemaakt dat Bosnegers en Indianen beneden de vallen niet waren vrijgesteld van de vuurwapenbelasting. In 1934 werd bepaald dat dignitarissen op kosten van het gouvernement een vuurwapenvergunning konden krijgen, een vuurwapen zou namelijk een tastbaar bewijs zijn van hun gezagspositie. Deze vergunning zou steeds voor een jaar worden verleend en bij slechte dienstvervulling niet worden verlengd.⁽²⁴⁴⁾

De grondstoffenexploitatie, met name waar deze plaatsvond in de bij de vredesverdragen afgebakende woongebieden van de Bosnegers, maakte de problematiek van de rechten op de grond actueel.⁽²⁴⁵⁾ De vredesverdragen uit de achttiende en negentiende eeuw waren weinig exact wat betreft de woongebieden van de Bosnegers, deze werden slechts afgebakend ten opzichte van de plantagesamenleving. Wel werd hun recht op het uitoefenen van bepaalde economische activiteiten (houtkap) in deze gebieden erkend. Vanwege problemen met grondstoffenexploitanten werd in 1894 en 1905 het woongebied van de Kwinti preciezer afgebakend. In grondbrieven werd rekening gehouden met de rechten van de binnenlandbewoners: 'bijaldien zich op het afgestane terrein indiaanse of bosnegers vestingen bevinden, zal de concessionaris die niet mogen verstoren en de indianen en bosnegers niet mogen dwingen vandaar te verhuizen.' In verband met de discussie rond de houtkap stelde GS Mr. L.J. Rietberg in 1914 dat de Bosnegers geen enkel recht konden doen gelden op de gronden ten zuiden van de vallen en dat de voorrechten die zij genoten een gunst waren van het gouvernement. De rechten van de Bosnegers werden zijn inziens voldoende gewaarborgd door de zogeheten garantieformule. Deze werd opgenomen in onder andere de goudverordening (1882) en later eveneens in de agrarische verordening (1937/1953) en de houtverordening (1947). De Bosnegers daarentegen gingen ervan uit dat zij heer en meester waren in hun woongebieden. We vermeldden reeds dat zowel *gaama* Anato van de Aluku als *gaama* Akoosu van de Saramaka grondstoffenexploitanten in hun gebied een belasting oplegde. Problemen deden zich in de praktijk voornamelijk voor als nationale economische belangen in het geding waren. In dergelijke gevallen woog het nationaal belang zwaarder dan het groepsbelang.

In 1936 attendeerde de DC van Marowijne het gouvernement op spanningen tussen Bosnegers en Indianen in het Cotticagebied en aan de Marowijne over rechten op de grond. De Indianen voelden zich aangetast in hun rechten door de opdringende Bosnegers. Om de Indianen te beschermen, stelde de DC voor om landstreken aan te wijzen waar hun van oudsher bestaande rechten op grond, water, jacht en visvangst werden erkend en bewaakt, een soort reservaten dus. Gouverneur Kielstra was het in principe eens met de DC en stelde voor dat deze een nader onderzoek zou instellen.

Grondslag bij dit onderzoek diende te zijn dat de grond en het water behoorden tot het domein en dat rechten daarop en bevoegdheden tot gebruik gebaseerd moesten zijn op medeweten en goedvinden van het gouvernement. Kielstra stelde rekening te houden met de gewoonten en opvattingen van de binnenlandbewoners, maar hij maakte wel duidelijk dat er geen sprake was van een zelfstandig recht (naar westers model) van hun zijde.⁽²⁴⁶⁾

De discussies die in de jaren 1930 werden gevoerd in de Koloniale Staten over de agrarische verordening geven vrij onomwonden het standpunt van het gouvernement over de rechten van de binnenlandbewoners op de grond. In zijn Memorie van Antwoord stelde gouverneur Kielstra dat met de in de verordening vermelde rechten van de Bosnegers (en Indianen) geen

eigendomsrechten of andere in de burgerlijke wetgeving omschreven rechten werden bedoeld, maar de in de gewoonte gegronde rechten die de Bosnegers op hun dorpen, nederzettingen en kostgronden konden laten gelden. Procureur-generaal Mr. M. de Niet lichtte dit nader toe en stelde dat beter gesproken kon worden van aanspraken of belangen van de Bosnegers dan van rechten op hun gronden. De administrateur van financiën, Bruyning, formuleerde het nog duidelijker: "Deze dorpen, nederzettingen en kostgronden behoren tot het domein." Het betreffende artikel in de agrarische verordening luidt:

Artikel 1, lid 2: "De beschikking over domeingrond, krachtens het eerste lid van dit artikel, geschiedt met eerbiediging van wettelijke rechten en aanspraken van derden, daaronder begrepen de rechten van Bosnegers en Indianen op hun dorpen, nederzettingen en kostgronden", lid 3: "Geschillen omtrent rechten van Bosnegers en Indianen, bedoeld in het vorige lid, worden uitsluitend door de Gouverneur beslist. In de Memorie van Toelichting werd over dit artikel nog gesteld: "Het min of meer politieke karakter van deze verhouding brengt mede, dat de geschillen dienaangaande uitsluitend ter beslissing staan van den Gouverneur." (247)

Het in 1938 doorgevoerde omstreden dorpsgemeentebesluit heeft geen effect gehad op de woongebieden van de Bosnegers. Wel werden onder andere vier Indiaanse dorpsgemeenten opgericht. (248) De gevoelig liggende problematiek van de rechten van de binnenlandbewoners op de grond zou met de toenemende economische activiteiten in het binnenland vanaf de Tweede Wereldoorlog tot menig conflict aanleiding geven.

Een van de middelen ter nadere integratie van de Bosnegers in de samenleving waar het gouvernement regelmatig naar teruggreep, was de poging om hen dichter bij het kustgebied te laten wonen. Diverse initiatieven hiertoe werden bovenstaand reeds aangehaald. Tevens blijkt uit het hierboven beschreven incident te Albina in 1936 dat ook op dit gebied het beleid van het gouvernement niet altijd even consequent was. (249) Het overlijden van *gaama* Djankuso in 1932 werd door zowel bosopzichter L. Junker, de zendeling C.F. Gaander als de DC van Suriname aangegrepen om te pleiten voor de verplaatsing van de residentie stroomafwaarts. Volgens Junker wilde alleen de *Matjau-lo* (die historisch bepaald de *gaama* levert) dat de residentie aan de Pikilio bleef. De meerderheid van de Saramaka zou echter voor een door het gouvernement te benoemen *gaama* zijn die zou resideren aan de midden-rivier. (250) Teneinde verbetering te brengen in de gezondheidszorg van de Bosnegers stelde gouverneur Kielstra in 1944 dat het op den duur niet te vermijden zou zijn om krachtige invloed aan te wenden om hen ertoe te bewegen zich meer geconcentreerd stroomafwaarts te vestigen. (251)

Uit EBG's kringen verscheen in de Emancipatie Courant van 1930 een artikel van de onderwijzer A.L. Waaldijk getiteld "Moeten ook niet de Boschnegers Noordwaarts?" Waaldijk vroeg zich in dit artikel af of het isolement van de Bosnegers niet moest worden opgeheven. De resultaten van zending en onderwijs waren zijns inziens ondanks de grote offers 'bedroevend'. Waaldijk stelde voor om de Bosnegers, te beginnen met de gekerstenden, te bewegen zich ten noorden van de vallen, maar niet in de stad, te vestigen. Hij wilde de Bosnegers laten wennen aan een geordend dorpsleven en middenstandslanbouwers van hen maken, waardoor hun economische betekenis voor het land - naast de vrachtafvoer en de houtkap - zou toenemen. De ontwikkelingsgang van het dorp Gansé was volgens hem al een stap in de goede richting. Waaldijk dacht bij zijn voorstel aan het gebied tussen Carolina en Berg en Dal. Aldus zou betere communicatie mogelijk zijn alsook betere afzet van de landbouwproducten - wellicht zelfs export -, betere medische zorg, grotere kans op kerstening en dus beschaving. De meer stroomopwaarts gevestigde Bosnegers zouden op den duur vanzelf aangetrokken worden. Bij een gezamenlijke aanpak van overheid en zending zouden deze plannen binnen 25 jaar te realiseren zijn. Volgens Waaldijk was de tijd aangebroken dat niet alleen het Surinaamse gouvernement, maar ook de Nederlandse regering zich meer ging verdiepen in de situatie van de Bosnegers. Net als ten aanzien van de geëmancipeerden had zijns inziens de Nederlandse regering de morele plicht om de Bosnegers tot ontwikkeling en beschaving te brengen. (252)

In 1944 verscheen van de directeur van het Landbouwproefstation, G. Stahel, het artikel 'Het Boschnegervraagstuk en het Coronie-plan'. Stahel schetste een somber beeld van de landbouwsituatie bij de Bosnegers en lanceerde het vergaande plan om in West-Suriname vijf grote vestigingsplaatsen van elk 2500 hectare aan te leggen, waar in totaal 10.000 Bosnegers zouden kunnen wonen. Anderen zouden zich kunnen vestigen in Coronie waar de Creolen reeds succesvol werkzaam waren in de landbouw en hen behulpzaam zouden kunnen zijn. Volgens Stahel was er nog voldoende ruimte om polders en vestigingsplaatsen aan te leggen en zou men bij wijze van proef kunnen beginnen met tien tot twaalf gezinnen uit Gansé.

Een goede begeleiding door het gouvernement en zending en missie was hierbij wenselijk. De

bij de Matawai te Pusugrunu aan de Saramacca Rivier gevestigde zending J. Leerdam verklaarde zich tegen het voorstel van Stahel en betoonde zich meer een voorstander van de ideeën van Waaldijk, waarbij de Bosnegers in het binnenland zouden blijven, maar dan in dorpsgemeenten ⁽²⁵³⁾

Gezagsproblemen bij de Paramaka vormden aanleiding tot uitgebreide beschouwingen in gouvernementskringen aangaande eventuele wijzigingen in het bestuur van dit volk. Na het overlijden van *gaama* Apensa in januari 1923 ontstond er een interne machtsstrijd over de opvolging. Teneinde de rust te doen wederkeren dreigde de DC van Marowijne, J. Weyne, met het sturen van politie of militairen. Over de voorbestemde nieuwe *gaama* schreef de DC "Aboenna Wroko is een oude sukkel, en bepaald noodzakelijk lijkt mij zoo'n hoofd niet, daar er toch geen kracht van hem uitgaat." Een kanttekening bij dit schrijven stelde: "Evenals zijn voorganger Apensa een sukkel." Posthouder Willem van Lier schreef in 1924 aan de GS dat er volgens hem geen nieuwe *gaama* benoemd hoefde te worden. Zijns inziens hadden de Paramaka slechts een *gaama* in naam gehad, immers de stokoude Apensa "had gansch geen gezag over zijne onderhoorigen. Zijne bevelen voor zoover hij bevelen gaf, werden nooit, zelfs niet door zijn eigen kinderen gehoorzaamd." Van Lier stelde dat het woongebied van de Paramaka dicht genoeg bij Albina lag voor directe controle door het districtsbestuur. Mij lijkt voorziening in deze vacature niet alleen overbodig doch zelfs ongewenscht, omdat men geen gelegenheid onbenut mag gelaten worden om de Boschnegers DIRECT onder 's Bestuur's gezag te brengen en hunne z.g. Hoofden uit te schakelen, wanneer dit niet storend werkt op den goeden gang van zaken." Naar aanleiding van deze twee missives besloot gouverneur Van Heemstra voorlopig geen nieuwe *gaama* aan te stellen en vooralsnog een afwachtende houding aan te nemen ⁽²⁵⁴⁾. Van Heemstra's opvolger, gouverneur Rutgers, was het niet eens met het voorstel van Van Lier om de Paramaka onder direct bestuur te brengen en in 1929 werd Abunawooko aangesteld als hoofdkapitein met een toelage van f 150,- per jaar. Tijdens een te Langatabiki op 20 en 21 maart 1930 vroegen de Paramaka om de benoeming van Abunawooko tot *gaama*. Ze waren bevreesd dat het gouvernement hen onder het gezag van de Ndyuka wilde plaatsen en stelden niet onder een heidense *gaama* te willen leven. Een kanttekening bij het betreffende schrijven stelde: "Dat is volstrekt niet de bedoeling." Op basis van de weinig vleeiende informatie die Van Lier verschaftte over Abunawooko zag de gouverneur vooralsnog af van een titelverandering. In 1931 werd Abunawooko beedigd tot *gaama* onder toekenning van een jaarlijkse toelage van f 300,- en de gouverneur schreef aan de DC van Marowijne: "Het argument dat het tijd wordt en noodig is hen onder direct bestuur te brengen, onderschrijf ik niet. Wel ben ik van mening dat ook zij meer en meer onder de werking onzer wetten gebracht moeten worden, maar onder hun eigen hoofd. Nog voor langen tijd zullen de boschnegers het best onder hun eigen hoofden gelaten kunnen worden." ⁽²⁵⁵⁾

De bestuurlijke problemen bij de Paramaka bleven voortdurend de aandacht van het gouvernement opheffen en in 1936 schreef de DC van Marowijne, E. Wong (1933-36), dat de Paramaka zelf aandrongen op een bestuurlijke reorganisatie. In een Nota namens de EBGS schreef H.G. Steinberg dat Abunawooko niet voldeed als *gaama* en dat tijdens een was voorgesteld om zijn neef Asente, die reeds door Apensa zou zijn aangewezen als diens opvolger, naast hem als hoofdkapitein aan te stellen. Alhoewel ook Asente RK was, had de EBGS geen probleem met dit voorstel.

De opvolger van Wong, K. Rauc (1936-40), stelde in 1936 voor om de Paramaka onder te brengen in een reservaat, mede om hen te beschermen tegen de opdringende Ndyuka. ⁽²⁵⁶⁾

Naar aanleiding van de voortdurende problemen en uitvoerige rapportage van de DC van Marowijne, K. Rauc, en van de GS, richtte gouverneur Kielstra zich op 26 februari 1940 tot *gaama* Abunawooko. Aangezien deze missive van de gouverneur een goed licht werpt op de toenmalige gezagsverhoudingen, zullen we hem volledig weergeven.

"Sedert Uwe aanstelling in 1931 tot Grootopperhoofd der Paramaccaners heeft het Bestuur niets dan klachten over U vernomen. Herhaaldelijk hebben de Districts-Commissarissen U daarover onderhouden, maar er is geen verandering gekomen in Uwe houding. Er heerscht wanorde in Uwen stam, iedereen doet wat hij wil, de kapiteins, die door het gouvernement benoemd zijn om het gezag op de dorpen te handhaven, vestigen zich aan den Franschen oever en laten de eigen bevolking aan haar lot over. De boschpolitie ondervindt vele moeilijkheden juist van de Paramaccaners. Dat komt omdat er geen gezag is over dezen stam. Als Grootopperhoofd geeft U een slecht voorbeeld, U woont zelf niet op het dorp, maar op een kostgrond. U bezoekt nooit de andere dorpen en weet niet wat er plaats vindt op de vele eilanden, welke door Paramaccaners worden bewoond. U werkt niet met de boschpolitie mede, integendeel, U

bemoeilijkt hen in hun werk. Dat gaat zoo niet langer en daarom heb ik gedacht een ander Grootopperhoofd voor de Paramaccaners aan te stellen, die wel in staat is te doen wat het Gouvernement van hem verlangt. Een afzetting als 'Granman' zou een groote schande voor U en Uwe familie zijn, daarom wil ik nog even geduld hebben. Maar mijn ontevredenheid is zoo groot, dat ik U geen Lands gelden als belooning kan laten uitbetalen, nu U geen diensten hebt verricht. Daarom zal ik Uwe toelage over het tweede halfjaar 1939 niet laten uitbetalen. Dit heeft de Districts-Commissaris U reeds medegedeeld. De Districts-Commissaris heeft U verder verteld wat ik van U verlang.

- 1 Gij moet naar het dorp Langatabbetje terugkeeren, zorgdragen dat de bevolking voor U een huis bouwt en Gij moet U daar vestigen.
- 2 De Kapitein Kamille die op zijn kostgrond verblijf houdt moet ook dadelijk naar Langatabbetje terugkeeren. Hiervoor zal U als Grootopperhoofd moeten zorgdragen. Ik stel U ervoor aansprakelijk. Indien hij niet aan deze opdracht voldoet moet hij als kapitein aftreden. Een kapitein, die niet woont te midden van zijn volk is een slecht kapitein en is niet te gebruiken.
- 3 De dorpen Loka-Loka en Nason moeten weer kapiteins hebben. Gij moet kroetoe's houden om te doen beslissen wie aangesteld moet worden, den uitslag moet Gij aan den Districts-Commissaris mededeelen.

Ik verlang van U dat dit bevel bevattende deze drie eischen binnen zes maanden wordt uitgevoerd. Indien dit niet gebeurt zal ik strengere maatregelen nemen en U desnoods van het ambt van Grootopperhoofd ontheffen." ⁽²⁵⁷⁾

3.9. Intermezzo: Kielstra

Vanaf rond 1930 werd ook Suriname geconfronteerd met de gevolgen van de internationale economische depressie. Niet alleen in het kustgebied, maar ook in het binnenland waren de effecten merkbaar. In 1931 sloot het laatste grote balatabedrijf, de Balata Compagnie, en onder de ruim duizend ontslagen arbeiders bevonden zich 306 Bosnegers ⁽²⁵⁸⁾. Bezorgd over de consequenties hiervan voor zijn volk verzocht *gaama* Djankuso van de Saramaka de gouverneur om in te grijpen. De gouverneur antwoordde dat de sluiting het gevolg was van de economische crisis ⁽²⁵⁹⁾. Zendingen te Koffiekamp en Ganso vermeldde in hun jaarverslagen de grote materiele nood onder de Bosnegers als gevolg van de depressie en stelden dat houtkap en balatawinning de belangrijkste bronnen van inkomsten waren ⁽²⁶⁰⁾. Tijdens de grote volksvergadering van werklozen die de Surinaamse Volksbond onder leiding van Louis Doedel op 28 oktober 1931 belegde in theater Elize werd het woord onder andere gevoerd door twee Bosnegers van de Sara Kreek. Een zekere Djamibaiba klaagde over de vuurwapenverordening en een zekere Adjagunan verhaalde van de historische conflicten tussen de blanken en de Bosnegers en stelde: "Julie denken dat Boni dood is, maar zijn geest leeft nog." ⁽²⁶¹⁾

Het historisch revolutionair potentieel van de Bosnegers werd goed onderkend door Anton de Kom die begin 1933 de arbeiders en werklozen trachtte te organiseren. Al vanuit Nederland stond De Kom in contact met de voormannen van de arbeidersbeweging en hij wees hen er op met name de Bosnegers te mobiliseren "omdat deze bij uitstek geschikt waren om met hun hulp het gezag der Hollanders den nek te breken." Volgens 'De West' schreef De Kom al vanuit Nederland brieven naar Bosnegerhoofden met de bedoeling om een opstand in het binnenland te organiseren. Gedurende de korte periode die De Kom actief kon zijn, kwamen bijna dagelijks Ndyuka uit de Boven-Commewijne bij hem ⁽²⁶²⁾. De Kom bepleitte onder andere de opheffing van de vuurwapenbelasting voor de Bosnegers ⁽²⁶³⁾. Dat de activiteiten van De Kom niet geheel ongemerkt aan het binnenland voorbijgingen, blijkt uit een brief van de op de plantage Vier Hendrikken aan de Saramacca Rivier gestationeerde boslandonderwijzer H.J. Schroder aan de praeses van de EBSG, H. Bielke. Een van de mensen die op 7 februari 1933 de volksoploop in verband met de veronderstelde invrijheidstelling van De Kom en de daaropvolgende schietpartij had meegemaakt, sprak van de "gruweldaden en wreedheden der bakras [der Blanken] die het arme, onschuldige volk voor niemendal hebben geschoten, net als i d tijd der slavernij." Met moeite wist Schroder te verhinderen dat de mensen hierover een ingezonden stuk in de 'De Banier' plaatsten. Er werd gezegd 'hunne redder A. de Kom, een zwarte die de andere zwarten zou verlossen v d slavernij hebben de blanken opgesloten en een paar andere vermoord." Schroder schreef dat hij de mensen had weten te kalmeren, maar dit voorval vermeldde om te laten zien "hoevele volgelingen die Communist de Kom achter zich heeft, die in hem de Sur vrijheidsredder zien." ⁽²⁶⁴⁾

Gouverneur Rutgers, wiens bestuur volgens Junker werd gekenmerkt door een verminderd contact met de Bosnegers, werd in 1933 opgevolgd door J.C. Kielstra⁽²⁶⁵⁾. Tijdens diens bestuursperiode (1933-44) werd de sinds de Emancipatie door Nederland gepropageerde assimilatiepolitiek, waarbij de westerse cultuur als verbindingselement gold, verlaten⁽²⁶⁶⁾. Kielstra daarentegen was een voorstander van de organische staat waarin bevolkingsgroepen gescheiden en vreedzaam naast elkaar leefden. Zijn beleid was met name gericht op de plattelandsbevolking en het stimuleren van economische activiteiten in de districten. Hiertoe diende het sociale verband onder de verschillende buiten de stad gevestigde bevolkingsgroepen te worden versterkt. Kielstra was voorstander van het stimuleren van meer homogene gemeenschappen, bijvoorbeeld naar eenheid van landaard en van godsdienst. Dergelijke nederzettingen moesten een eigen bestuur hebben dat de schakel vormde met de overheid. Hij benadrukte overigens dat het niet zijn bedoeling was om de bevolking te verdelen⁽²⁶⁷⁾. Alhoewel het beleid van Kielstra zich vooral richtte op de Javanen en de Hindostanen, ging zijn politiek niet voorbij aan de Bosnegers. In een beschikking uit 1934 bepleitte hij de medewerking van het gouvernement aan de vorming en ontwikkeling van eigen organen van de Bosnegernederzettingen en van de onder de Bosnegers bestaande sociale eenheden. De toenemende activiteiten van zending en missie zouden zijns inziens leiden tot een uitbreiding van de overheidszorg. Hierbij diende gebruik gemaakt te worden van de eigen organen van de Bosnegerdorpen. Daarom moesten sociale eenheden als dorpen stam versterkt worden en moest rekening worden gehouden met de traditionele opvolgingsprocedures van dignitarissen. Deze moesten gestimuleerd worden om allerlei gegevens omtrent hun gemeenschappen bij te houden, moesten gewezen worden op hun verantwoordelijkheid voor hun gemeenschap en hun positie diende versterkt te worden. Bij de te treffen overheidsmaatregelen dienden de eigen bestuursstructuren van de Bosnegergemeenschappen te worden geraadpleegd en ingeschakeld⁽²⁶⁸⁾. Van de DC's werd verwacht dat zij de gouverneur hieromtrent periodiek informeerden via speciale verslagen⁽²⁶⁹⁾.

In tegenstelling tot gouverneur Van Heemstra was Kielstra van mening dat de dignitarissen niet beschouwd konden worden als ambtenaren. Naar zijn mening moesten van de dignitarissen meer en meer bestuurstaken worden verlangd en moesten zij wennen aan zowel gehoorzamen als bevelen. Naar aanleiding van problemen die *gaama* Asaf Kine van de Matawai in 1938 ondervond met zijn volk tekende Kielstra aan "er zooveel mogelijk steeds toe mede te blijven werken dat het gezag der hoofden en kapiteins bij de boschnegerstammen in dorpen zooveel het kan wordt versterkt". In 1942 schreef Kielstra hieromtrent "Overigens moet de kapitein zijn gezag niet ontleenen aan het Nederlandsch gezag, doch aan zijn positie in het dorp". Van een door de DC van Marowijne voorgestelde toelage aan de kapiteins teneinde hun gezag te versterken ten opzichte van de traditionele priesters verwachtte de gouverneur weinig heil⁽²⁷⁰⁾.

De in de voorgaande paragraaf weergegeven brief van de gouverneur aan *gaama* Abunawooko geeft ook een duidelijk beeld van Kielstra's visie op de gezagsverhoudingen. Naar aanleiding van het verzoek van Kielstra om informatie over het bestuur in de Bosnegerdorpen schreef de DC van Suriname, A. Wempe, in 1937 dat het hem tijdens zijn dienstreis was opgevallen dat in de meeste dorpen "aan het instituut dezer Kapiteins niet de minste waarde is te hechten. Dikwijls zijn het afgeleefde invalide grijsaards zonder eenigen werkelijken invloed op hun onderhewbenden". Wempe weet dit mede aan de bij benoemingen ingewonnen adviezen van zendingen, missionarissen en onderwijzers die volgens hem een andere kijk hadden op het bestuur dan het gouvernement. Daarentegen zouden in enkele Indianendorpen wel resultaten zijn geboekt met het instellen van dorpsraden ter vervanging van de kapiteins⁽²⁷¹⁾.

Op het gebied van de huwelijkswetgeving wilde Kielstra het concordantiebeginsel loslaten en aansluiting zoeken bij de eigen beleving van de verschillende bevolkingsgroepen. Hiertoe verscheen in 1935 een "Particulier Voorontwerp eener Huwelijksverordening voor Christen-Boschnegers en Christen-Indianen". Het voorontwerp stelde voor om de religieuze voorganger bij het huwelijk tussen leden van zijn gemeente te erkennen als ambtenaar van het gouvernement waardoor het huwelijk ook voor de Burgerlijke Stand zou gelden. In een reactie stelde de RK missie dat dit voorontwerp wenselijk zou zijn voor de Creolen, maar dat het bij de Bosnegers en Indianen op problemen zou stuiten. Vooralsnog werd daarom uitstel van de verordening - die er overigens nooit is gekomen - voorgesteld⁽²⁷²⁾.

De Duitse inval op 10 mei 1940 in Nederland betekende automatisch dat Suriname als overzees gebiedsdeel betrokken werd bij de Tweede Wereldoorlog. Vanuit internationaal standpunt bekeken zou Suriname vooral van betekenis zijn vanwege de bauxietleveranties ten behoeve van de Noordamerikaanse oorlogsindustrie. Ter bescherming van de bauxietmijnen werden

Grootopperhoofd Atudendu (1934-49) van de Saramaka met de dignitarissen (Archief Bisdom Paramaribo)

ongeveer 2.000 Noordamerikaanse soldaten in Suriname gelegerd. Bij de aanvang van de oorlog werden ongeveer 160 Duitse ingezetenen geïnterneerd in het voormalige RK missie-internaat voor Javaanse meisjes Copieweg. Begin 1942 werden vanuit Nederlands-Indië 146 Nederlanders die van sympathieën voor de Nationaal-Socialistische Beweging (NSB) werden verdacht, overgebracht naar Suriname en geïnterneerd te Joden Savanne. Regionaal bekeken bestond er bezorgdheid over de opstelling van Brazilië, waar veel Duitsers woonden, en dat zich aanvankelijk neutraal opstelde en pas in augustus 1942 de oorlog verklaarde aan Duitsland. Bezorgdheid bestond er eveneens over de buurkolonie Frans Guiana, waar van juli 1940 tot maart 1943 een gouvernement aanzat dat de koers van het met Duitsland collaborerende Vichy-Frankrijk van maarschalk Pétain volgde ⁽²⁷³⁾.

Voor de bescherming van het grensgebied en het aanhouden van eventuele saboteurs deed het gouvernement een beroep op de Bosnegers. In juni 1940 maakte een militaire patrouille van vijftig personen een reis naar Diitabiki, waar *gaama* Amatodya (1937-47) van de Ndyuka werd geïnformeerd over de uitgebroken oorlog en om steun werd gevraagd bij het in het leven roepen van een snelle berichtendienst. Mochten de Ndyuka vreemdelingen ontwaren dan moesten ze dit melden in Albina en ze moesten deze in geen geval steun verlenen bij het afzakken van de rivier. Indien dit laatste onder dwang toch moest gebeuren dan zouden ze in de vallen sabotage moeten plegen, uit de korjaal springen en deze aan zijn lot overlaten. De zegde op alle punten steun toe en aangehaald werd dat de Ndyuka eind achttiende eeuw reeds hadden geholpen bij het onderwerpen van de Aluku en eind negentiende eeuw bij de bescherming van het Tapanahonigebied, waarvoor destijds *gaama* Oseyse was onderscheiden. Amatodya maakte van de gelegenheid gebruik om te verzocken of de bij zijn aanstelling afgezette hoofdkapitein Kanapé gezien diens kennis en ervaring niet wederom benoemd kon worden tot kapitein van Diitabiki ⁽²⁷⁴⁾. In een schrijven aan de DC van Marowijne in 1942 betuigde *gaama* Amatodya zijn steun in verband met de moeilijke oorlogssituatie en stelde hij overeenkomstig de gemaakte afspraken regelmatig mensen ter inspectie naar de Braziliaanse grens te sturen ⁽²⁷⁵⁾.

De hulp van de Bosnegers werd ook ingeroepen bij het achterhalen van ontvluchte geïnterneerden. Op 23 augustus 1941 ontsnapten drie Duitsers uit het kamp Copieweg. Reeds op 7 september werden zij bij de Pakira Kreek aangehouden door Bosnegers die hiervoor een beloning ontvingen ⁽²⁷⁶⁾. In 1942 ontsnapten vier geïnterneerden uit het kamp Joden Savanne. Ook zij werden reeds enkele dagen later aangehouden. Volgens de DC van Marowijne viel ditmaal de medewerking van de Bosnegers tegen ⁽²⁷⁷⁾.

Een poging in 1942 om Nederlands sprekende Bosnegers te werven als vrijwilligers voor de Schutterij had geen resultaat. Gouverneur Kielstra stelde weinig te verwachten van Bosneger-

vrijwilligers "Het geheele geestelijk leven verzet zich tegen zoo iets." ⁽²⁷⁸⁾ We vermelden reeds dat in verband met de oorlogssituatie het gouvernement de migratie van Saramakaaanse vrachtaarders naar Frans Guiana tijdelijk wilde verbieden. Een geheel andersoortig probleem deed zich voor bij de Matawai, waar op het gebied van de kerstening een concurrentieslag gaande was tussen de EBS en de RK missie. Als gevolg van de oorlog was de geldstroom vanuit Europa naar de EBS in het gedrang geraakt, hetgeen voor de kapitein van Kwakugron blijkbaar voldoende reden was om te overwegen om over te stappen naar de RK missie. ⁽²⁷⁹⁾ Na beëindiging van de oorlog in mei 1945 stuurde de GS het volgende bericht aan de *gaama* Amatodya, Atudendu, Asaf Kiné en Abunawooko. De Grootte Gouverneur van Suriname beveelt mij U bericht te zenden dat met Godswil de oorlog geëindigd is. De Duitschers hebben de oorlog meer dan zoo verloren. De landen Engelschen, Amerikanen, Franschen en een land Rusland genaamd, hebben in een bos saâm gebonden met ons land, Holland, het land van onze gerespecteerde Gebiedster Koningin WILHELMINA, Duitschland tot niets gemaakt, hebben hem op den grond gelegd. De Grootte Gouverneur zendt het bevel aan U om deze tong te verdeelen onder geheel Uw volk, laten zij weten hoe de Heere God geholpen en bijgestaan heeft onze Koningin. Meegegeeld werd tevens dat de koningin was teruggekeerd naar Nederland. Kort daarop werden de *gaama* uitgenodigd ter bijwoning van de feestelijkheden in Paramaribo. *gaama* Atudendu verontschuldigde zich aangezien zijn vrouw in juni was overleden. Hij feliciteerde het gouvernement met de bevrijding van Nederland. ⁽²⁸⁰⁾

3.10. Conclusie

Overzien we de in dit hoofdstuk besproken periode, 1863-1945, dan kan als rode draad in het gouvernementsbeleid met betrekking tot de Bosnegers worden aangemerkt het streven om deze binnenlandbewoners nader te integreren in de totale Surinaamse samenleving. Met name vanaf de eeuwwisseling klonk vanuit zowel Nederlandse als Surinaamse hoek de roep om een dergelijke politiek luider. Rond deze periode kwam in de Nederlandse koloniale politiek een ethische stroming op die een actiever beleid ten aanzien van het zogeheten beschavingswerk voorstond. Het integratiestreven trad echter niet de gehele periode gelijkmatig op de voorgrond. De intensiteit van het contact tussen het gouvernement en de Bosnegers vertoonde sterke schommelingen, hetgeen samenhangt met de mate waarin hun participatie in de nationale economie vereist was alsook met de persoonlijke instelling van de respectieve beleidsmakers.

Na een tijdelijke verslappening van de aandacht voor het binnenland na de afschaffing van slavernij in 1863, springen qua intensiteit van de contacten de bestuursperiodes van de gouverneurs C. van Sypesteyn (1873-82) en G.J. Staal en A. van Heemstra (1916-28) eruit. Zoals eveneens op andere gebieden vormt ook hier de periode Kielstra een uitzondering. Tijdens Van Sypesteyn werd de basis gelegd voor de grondstoffenexploitatie waarbij de Bosnegers een centrale rol speelden. Conflicten over deze rol bereikten tijdens Staal en Van Heemstra een climax. De nieuwe verdragen die in 1921 met de Ndjuka en in 1924 met de Saramaka werden gesloten, vertolkten een drastische verandering in de opstelling van het gouvernement ten opzichte van de Bosnegers. In duidelijker bewoordingen dan de verdragen uit de jaren 1830, waarvan ze in feite een aanpassing zijn, werd de Bosnegers te verstaan gegeven dat zij volledig onderworpen waren aan de wetten, rechtsregels en het gezag van de centrale overheid. De erkende, historisch bepaalde, bijzondere positie die zij als bevolkingsgroep in het land innamen, werd weliswaar gedoogd, mits zij zich hielden aan de bepalingen van het gouvernement. De scherpe formulering van beide verdragen, met als oogmerk een intimiderende uitstraling, resulteerde nauwelijks in het beoogde effect. In het algemeen kan voor deze periode worden gesteld dat het gouvernement fysiek niet in staat was de Bosnegers zijn beleid op te leggen, hiertoe ontbraken de middelen en een adequaat uitgerust controle apparaat.

Ondanks de genoemde rode draad was er in deze periode nauwelijks sprake van een consistent gouvernementsbeleid ten opzichte van de Bosnegers. Het heeft er veel van weg dat het gouvernement in feite niet wist wat te doen met deze erfenis uit de slavernijperiode. Men kan zich zelfs afvragen of er überhaupt wel sprake was van een duidelijk omlijnd en weloverwogen beleid, daartoe geeft het geheel een te grillig beeld.

De dignitarissen werden veelal bejegend als kleine kinderen en werden vaak belachelijk gemaakt om hun potsierlijke kostuums, hun echter door het gouvernement zelf verschaft. Terwijl gouverneur Van Heemstra hen beschouwde als ambtenaren - als ondergeschikten dus - werd deze mening niet gedeeld door gouverneur Kielstra.

Staatsrechtelijk bekeken ontleenden de Bosnegersamenlevingen hun historisch verworven relatief autonome status aan de met hun gesloten vredesverdragen. Het is opmerkelijk dat noch het Regeringsreglement van 1865, noch de Staatsregeling van 1936, die beide uitgaan van de eenheidsstaat Suriname, melding maakt van de binnenlandse bestuursstructuren. Het gouvernementsbeleid was op dit punt ambigu en tegenstrijdig en ook voor de eigen ambtenaren verwarrend.

De grondstoffenexploitatie en de participatie van de Bosnegers hierin, bracht binnen hun samenlevingen op vrijwel elk levensterrein veranderingen teweeg. Het authentieke karakter van deze samenlevingen werd hierdoor in deze periode nog nauwelijks aangetast, de veranderingen werden als het ware geïncorporeerd. Pas met de openlegging van het binnenland na de Tweede Wereldoorlog trad hiernaast verandering op. Het vrij gangbare beeld van het isolement van de Bosnegersamenlevingen in deze periode dient ons inziens gerelativeerd te worden. Het aandeel van de Bosnegers in de houtkap en via de vrachtaart in de goud- en balatawinning was van niet geringe betekenis voor de nationale economie.

4. DEFINITIEVE DOORBREKING ISOLEMENT

4.1. Bestuurlijke veranderingen 1945-1992

Een aantal maatregelen op politiek en met name op economisch gebied zorgde ervoor dat na de Tweede Wereldoorlog het tot dan toe relatieve isolement van de Bosnegersamenlevingen definitief werd opgeheven. In een tweetal hoofdstukken zullen we de periode 1945-92 beschouwen, waarbij we in dit hoofdstuk voornamelijk de politieke ontwikkelingen onder de loep zullen nemen.

Na 1945 voltrok zich geleidelijk aan de versurinamisering van de overheid. Tijdens de Tweede Wereldoorlog kondigde Nederland een wijziging aan in de verhouding tot de overzeese gebiedsdelen. De nieuwe Staatsregeling van 1948 regelde de invoering van het algemeen kiesrecht voor mannen en vrouwen. Het aantal kiezers steeg van 3 000 tot 96 000 - alsook de vorming van een College van Algemeen Bestuur (CAB). De leden van dit College, een soort proto-ministers, waren hoofden van departementen. Zij werden na overleg met het parlement benoemd door de gouverneur en kozen zelf hun voorzitter. Samen met de gouverneur zorgde het CAB voor het algemeen bestuur, waarvoor echter alleen de gouverneur verantwoordelijk was. Vanaf toen werd de begroting vastgesteld bij landsverordening en niet meer, zoals voorheen, bij Nederlandse wet. Het CAB werd bij de Interimregeling van 1950 omgezet in een landsregering. De gouverneur was vanaf toen constitutioneel hoofd van de regering en onschendbaar, de ministers waren verantwoording verschuldigd aan het parlement. Formeel werden deze wijzigingen vastgelegd in het Statuut van het Koninkrijk der Nederlanden van 1954 en de Staatsregeling van 1955.

Vanaf de eerste algemene verkiezingen van 1949 kregen de regeringen een partijpolitiek karakter. Bij deze verkiezingen werd het systeem van personenmeerderheidsstelsel gehanteerd in combinatie met een sterk discriminerend districtenstelsel dat de stad en dus de Creoolse bevolkingsgroep en dus de Nationale Partij Suriname (NPS) zeer bevoordeelde (zie onder). De komende decennia zou het personenmeerderheidsstelsel geleidelijk aan worden afgezwakt en worden gecombineerd met het stelsel van evenredige vertegenwoordiging, waardoor het uiteindelijk (1987) werd vervangen. Het aantal leden van het parlement nam toe van 21 (1949) en 39 (1963) tot 51 (1987).

Met het Statuut verkreeg Suriname staatsrechtelijke zelfstandigheid in interne aangelegenheden, buitenlandse betrekkingen en defensie waren voorbehouden aan het koninkrijk. De staatkundige organisatie zoals vastgelegd in het Statuut werd vrijwel ongewijzigd overgenomen in de grondwet van 1975. Op 25 november 1975 werd Suriname een onafhankelijke republiek met een ceremoniele president. De militaire staatsgreep van 25 februari 1980 maakte een voortijdig einde aan de parlementaire democratie. Op 13 augustus van dat jaar werd de grondwet opgeschort, het parlement ontbonden en de noodtoestand afgekondigd. Gedurende de periode 1980-87 werd er door de militaire machthebbers met verschillende bestuursstructuren geëxperimenteerd.

Met de grondwet van 1987 werd een semi-presidentieel stelsel ingevoerd. Het parlement werd omgedoopt tot de Nationale Assemblée (DNA) en gold als hoogste orgaan van staat, waaraan zowel de president als de regering ondergeschikt was. De 51 assembleeleden werden per district gekozen via het stelsel van evenredige vertegenwoordiging, tien van de zetels waren gereserveerd voor het binnenland dat aldus van onder- tot oververtegenwoordigd werd. De president werd gekozen door het parlement, waaraan hij verantwoording verschuldigd was. Op 24 december 1990 werd het democratisch proces wederom verstoord door een militaire ingreep, de zogeheten telefooncoup. Na de verkiezingen van mei 1991 trad een democratisch gekozen burgerregering aan onder president R. Venetiaan.

Zowel de Staatsregeling als de grondwet van 1975 schiep mogelijkheden voor decentralisatie van bestuur. Vanwege de dunne bevolkingsdichtheid en de concentratie van de bevolking rond de hoofdstad bleef dit een dode letter. Met name tijdens het militair bewind werd decentralisatie voorgestaan en dan ook vastgelegd in de grondwet van 1987. De decentralisatie van bestuur werd uitgewerkt in de Wet Regionale Organen van 1989, als regionale organen werden de districts- en ressortraden (DR en RR) ingesteld. In 1983 kwam er een nieuwe indeling van districten en twee jaar later werd als tiende district Sipaliwini in het leven geroepen. Dit district omvatte vrijwel het gehele binnenland en dus ook de traditionele woongebieden van de Bosnegers. De instelling van het district Sipaliwini was mede bedoeld om te geraken tot een effectievere aanpak van de ontwikkeling van het binnenland. Anno 1992 bestonden er plannen

om weer terug te keren tot de oude districtsindeling en om Sipaliwini op te heffen. Dit zou mede als consequentie kunnen hebben het wegvallen van vier DNA-zetels voor het binnenland. Evenmin als de voormalige Regeringsreglementen en de Staatsregelingen maakten de grondwetten van 1975 en 1987 melding van de binnenlandse bestuursstructuren. Op enkele van de hier aangestipte bestuurlijke veranderingen zal in de volgende paragrafen nader worden ingegaan.⁽¹⁾

Na de Tweede Wereldoorlog ontstond een uitvoerige discussie in gouvernementskringen over de wijze waarop de bestuurszorg voor het binnenland diende te worden aangepakt. In het vorige hoofdstuk kwamen al enkele malen plannen ter sprake om de bestuurszorg onder de binnenlandbewoners uit te breiden. Naar aanleiding van onduidelijkheid over de heffing van belastingen onder de binnenlandbewoners schreef gouverneur J. C. Brons (1944-48) in een Nota van 13 juni 1947 dat deze onduidelijkheid te wijten was aan een nalatige bestuurszorg. Brons betoonde zich een tegenstander van "het toelaten en bevorderen van een zwakke nabootsing van dit gezag [de centrale overheid] door staatsrechtelijk niet erkende organen [grootopperhoofden en kapiteins]". "De gouverneur was tegen incidentele maatregelen zoals bijvoorbeeld de invoering van belastingheffing, maar kondigde op korte termijn een verandering van het gehele bestuursbeleid ten aanzien van het binnenland aan."⁽²⁾

In november 1947 maakte de DC van Suriname, Jan Michels, een dienstreis naar de Boven-Suriname ter orientatie op de leefomstandigheden van de Saramaka. Het was de eerste reis van Michels naar de Boven-Suriname en tevens het eerste bezoek van een DC aan *gaama* Atudendu sinds diens beediging in 1934. Michels constateerde dat bestuursambtenaren dit gebied zelden bezochten en dat de enige blanken die er kwamen zendelingen en missionarissen en incidenteel een politie-agent van de post Kwakugron waren. "Zonder overdrijving kan gezegd worden dat bestuursbemoeyenis in dit gebied geheel ontbreekt." Michels rapporteerde verder: "De eerste indruk die ik bij het binnentreden van dit gebied verkreeg, was die van een min of meer zelfgenoegzame primitieve gemeenschap, slechts in zeer los verband staand tot het kustgebied van Suriname, een gemeenschap welke van de gebeurtenissen daarbuiten weinig of niets bemerkt." "Het oppergezag van Nederland werd weliswaar erkend, maar overigens fungeerde het gewoonterecht, waarnaar volgens Michels een studie verricht diende te worden. Michels bepleitte een grotere bestuurszorg en stelde: "Het is het gebied, waar onze wetgeving in het algemeen slechts theoretische betekenis heeft." Michels schatte het aantal Saramaka op een kleine tienduizend en hij constateerde dat *gaama* Atudendu "veel gezag heeft over zijn onderhorigen." Volgens de DC maakte het bestuursstelsel van de Saramaka een ordelijke indruk en diende de overheid in het geval van grotere bestuursbemoeyenis hier rekening mee te houden. Michels stelde dat "mogelijke ondermijning of uitholling van het gezag der eigen hoofden, zonder dat daarvoor iets beters in de plaats gesteld wordt, funest zal blijken voor een goede gang van zaken" alsook "dat het de plicht is van het Surinaamse Gouvernement de rechten en belangen van Bosnegers en Indianen te beschermen en voorts dat de Bosnegers een onontbeerlijke bevolkingsgroep vormen in het bijna onbewoonde binnenland. Zij kunnen daar onder de gegeven omstandigheden niet worden gemist."⁽³⁾

In 1948 werd gouvernementslandmeter A. Currie ter beschikking gesteld van de gouverneur en belast met het voorbereiden van voorzieningen van algemeen bestuur, met name wat betrof het districtsbestuur en de bestuurszorg betreffende Bosnegers en Indianen. Currie kreeg hierbij tijdelijke ondersteuning van de voormalige posthouder W. F. van Lier.⁽⁴⁾

In een groot aantal nota's legde Currie zijn ideeën neer. Met name de uitvoerige "Nota inzake bestuurszorg voor Bosnegers en Indianen" van 24 september 1948, No. 12 is relevant. Er bestonden plannen voor het instellen van een departement van Algemene Bestuurszaken met een Dienst van de districts-zorg en een Dienst van de zaken van de Bosnegers en Indianen. De tweede Dienst zou geleid moeten worden door een ambtenaar met ervaring omtrent zeden en gewoonten van de bosbewoners. Currie daarentegen bepleitte één Dienst met twee onderafdelingen. Hij stond ook een opdeling van het district Suriname voor. Currie stelde dat vanwege de achteruitgang in de bosbedrijven het land "weinig of niets heeft" aan de ongeveer 20.000 Bosnegers, terwijl er juist een grote vraag naar arbeiders bestond. Hij was het oneens met DC Jan Michels die in een Nota van 1948 (zie boven) schreef dat "de Bosnegers een onontbeerlijke bevolkingsgroep vormen in het bijna onbewoonde binnenland." De Bosnegers waren volgens Currie weliswaar verdienstelijk in de vrachtaart, die echter ook door anderen verricht zou kunnen worden, en bij de houtkap zouden ze zeer onzorgvuldig te werk gaan. Hij zag de Bosnegers liever als arbeiders op de plantages, maar zag dit voorlopig als "een vrome wens". Currie was voorstander van een ferm optreden van de overheid en hij poneerde dat van

personen belast met bestuurszorg betreffende de Bosnegers in eerste instantie gezag diende uit te gaan en dat daarnaast "enige" kennis van zeden en gewoonten van "enig" nut zou kunnen zijn. Dit laatste was zijns inziens meer van wetenschappelijk dan van praktisch belang. "Een ferme houding tegenover deze lieden, dit weet ondergetekende uit eigen ervaring, opgedaan op zijn reizen door de binnenlanden, levert nagenoeg altijd succes op." Salarisering en eedsaflegging van de grootopperhoofden hadden de verhouding tussen het gouvernement en de Bosnegers gewijzigd, "hoezeer de vredetractaten zelve geen wijziging hebben ondergaan." Het gezag van de dignitarissen liet overigens volgens Currie veelal te wensen over "als gevolg van vrees om voor wisie." Door de vredesverdragen namen de Bosnegers een "uitzonderlijke positie" in de maatschappij in. Dit gaf hun het idee dat ze buiten de Surinaamse wetten vielen en het gouvernement ontzag hen ook in deze, getuige de garantiefomule in diverse verordeningen. De rechten die de Bosnegers aldus hadden verkregen, konden volgens Currie slechts met hun medewerking worden teruggedraaid. Hij was er voorstander van om de Bosnegers een strook van zes kilometer langs de rivieren en de kreken toe te kennen voor vrije houtbewerking.

Currie bepleitte het aanstellen van posthouders, te beginnen bij de Ndyuka en de Saramaka. Het contact met de overige gebieden zou vooralsnog vanuit de stad door een speciale ambtenaar kunnen worden onderhouden. Van de posthouders moest bovenal gezag uitgaan. Zij moesten onder meer zorgdragen voor registratie van de bevolking, ze moesten de dorpen regelmatig bezoeken, de aanleg van kostgronden controleren, de Bosnegers duidelijk maken dat zij geen eigenaren waren van de bossen boven de vallen, hen op de hoogte houden van wettelijke regelingen, geregelde arbeid stimuleren alsook het onderwijs bevorderen. Ook stelde hij een bosland-medische dienst voor die vanuit Paramaribo elk Bosnegergebied twee keer per jaar zou bezoeken. De posthouders moesten bovendien ondersteund worden door een ziekenverpleger. De Bosnegers moesten volgens Currie tot nuttige burgers worden gemaakt. Hij verwachtte overigens geen snelle successen.⁽⁵⁾

De tijdelijk ambtenaar ter beschikking van de gouvernementssecretaris, J. P. Kaulsar Sukul, verklaarde zich in een ongedateerde Nota aan de DC van Suriname een tegenstander van een speciaal commissariaat voor Bosnegers en Indianen alsook van het aanstellen van posthouders. Volgens hem moesten de betreffende DC's hiermee worden belast.⁽⁶⁾

Op 11 november 1948 belegde gouverneur W. Huender (1948-49) een vergadering over de kwestie. De gouverneur stelde voor om Suriname op te delen in twee gebieden. De regio waar de Bosnegers woonden zou een staatkundig apart gebied moeten worden met een eigen vertegenwoordiger van de Kroon en voor dit deel van het land zouden aparte rechtsregels en normen gelden. Volgens Huender waren de Bosnegers niet rijp om deel uit te maken van de Surinaamse gemeenschap, waarvan de wettelijke regels en andere bestuursmaatregelen mede vanwege hun afgelegen woonplaatsen niet toepasbaar waren. De uitvoering van het kiesreglement van 1948 was hier volgens de gouverneur het zoveelste bewijs van. In een commentaar hierop stelde Currie de bezwaren van de gouverneur te delen, maar niet diens voorgestelde oplossing. Er woonden immers ook Bosnegers aan de Cottica en de Commewijne en verder verbleven er ook Indianen in het kustgebied. Bovendien waren er in het binnenland veel concessies van balatableders en van goudelvers en wellicht bevonden zich daar nog tal van andere delfstoffen. Ook elders in Zuid-Amerika kende men niet een dergelijke opdeling van de eenheidsstaat ten behoeve van bepaalde bevolkingsgroepen. Currie herhaalde zijn pleidooi om de Bosnegers meer onder direct gezag van het gouvernement te brengen teneinde hen tot gewone burgers te maken.⁽⁷⁾

De directeur van het kabinet van de gouverneur, C. Nagtegaal, was het met Currie eens dat het Bosnegergebied niet een vorm van zelfbestuur moest krijgen met andere rechtsregels. Een dergelijke scheiding van het grondgebied van Suriname zou de ontwikkeling van het Bosnegergebied niet bevorderen. Volgens Nagtegaal moest de oplossing worden gezocht op het gebied van voorlichting en onderwijs. Hij stelde voor om wettelijke bepalingen die nog geen aansluiting vonden bij de Bosnegers "met grote soepelheid toe te passen".⁽⁸⁾

Uiteindelijk werd afgezien van de optie van gouverneur Huender. In 1951 werd bij het departement van Binnenlandse Zaken een Afdeling Binnenlands Bestuur ingesteld die belast werd met de zorg voor de Bosnegers. Per schrijven van 14 december 1951 werden de vier grootopperhoofden hiervan op de hoogte gesteld. De naam van deze Afdeling werd in 1961 gewijzigd in Bestuur en Decentralisatie.⁽⁹⁾ In 1954 werd er een Instituut van de Bestuursdienst in het Binnenland ingesteld ter behartiging van de belangen van Bosnegers en Indianen. Ter vervanging van de in 1952 opgeheven afdeling Bospolitie kwamen er bestuursopzichters

(BO's) De eersten werden gestationeerd te Botopasi en Stoelmansiland. Zij werden ondersteund door onderopzichters en zogeheten handlangers. Deze ambtenaren moesten de DC's bijstaan in het veld.⁽¹⁰⁾

Hoofdverantwoordelijk voor de zorg voor de binnenlandbewoners was de gouvernementssecretaris wiens functie per 1 maart 1955 werd gewijzigd in Directeur van het Ministerie van Binnenlandse Zaken.⁽¹¹⁾ Van 1970-77 was het Ministerie van Districtsbestuur en Decentralisatie belast met deze taak.⁽¹²⁾ Van 1977-88 de Directeur van Districtsbestuur van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en sinds 1988 het Ministerie van Regionale Ontwikkeling.

Naast de grootopperhoofden kregen per 1 januari 1949 ook de (hoofd-) kapiteins een toelage en per 1 januari 1955 werden eveneens de *basia* erkend en ook zij kregen een toelage.⁽¹³⁾ In 1950 en 1960 onderging de dienstkleiding van de dignitarissen een aanpassing.⁽¹⁴⁾

Ten aanzien van de positie en het functioneren van de traditionele bestuursstructuren van de Bosnegersamenlevingen liepen de meningen in gouvernementskringen uiteen. Bovenstaand gaven we reeds kort de visie van de gouverneurs Brons en Huender en van DC Michels en A. Currie weer. Naar aanleiding van de installatie van *gaama* Aboikoni in 1950 schreef de DC van Suriname, Jan Michels, dat het traditionele bestuursstelsel "voorlopig" gehandhaafd diende te worden, mede omdat de bemoeienis van het gouvernement met het binnenland nihil was.⁽¹⁵⁾ Nog geen maand na zijn beediging deed grootopperhoofd Cornelis Forster van de Paramaka enkele voorstellen aan de GS voor een betere uitoefening van zijn gezag. Forster stelde onder meer voor dat kapiteins die ongeschikt bleken, ontslagen zouden worden, dat door hem genomen beslissingen op een vergadering niet door een kapitein ongedaan gemaakt konden worden, dat geen uitbetalingen aan kapiteins zouden plaatsvinden zonder zijn stempel, dat kapiteins niet buiten hem om mochten corresponderen met de DC, die hem daarvan op de hoogte moesten houden.⁽¹⁶⁾

In oktober 1956 maakte de DC van Suriname, J. van Petten, een dienstreis naar het Boven-Surinamegebied om onder andere de bestuursdienst van het binnenland te evalueren. Van Petten wilde nagaan in hoeverre het gezag van de regering in het binnenland was te versterken met gebruik van de grootopperhoofden en de kapiteins als fase naar een beter bestuur zonder aantasting van de eigen zeden en gewoonten. De DC stelde dat het overgrote deel van de kapiteins zeer weinig voorstelt. Ze zouden slechts geïnteresseerd zijn in hun toelage en in hun religieuze functie. Van Petten was positief over *gaama* Aboikoni die het nut van vooruitgang inzag en moderner was dan de zijns inziens vaak oerconservatieve kapiteins. De DC wilde bij het bestuur uitgaan van het dorp als rechtsgemeenschap. Ook de *gaama* zou het idee ondersteunen dat bij de aanstelling van kapiteins naast gewoonterecht ook kwaliteiten een rol moesten spelen. Indien een voorgedragen kapitein niet voldeed aan de kwaliteitseisen dan moest volgens de DC de benoeming op de lange baan worden geschoven. De kapiteins dienden belast te worden met de zorg voor orde en rust in de dorpen. Hun positie zou worden ondersteund door de BO's. De kapiteins dienden ook zorg te dragen voor het onderhoud van het dorp en er tevens op toe te zien dat lijken binnen vijf dagen werden begraven, volgens de wet diende dit binnen één dag te geschieden. Naar aanleiding van een opmerking van een kapitein dat de termijn van het begraven van lijken was voorgeschreven door de voorouders, stelde de DC dat de kapiteins niet alleen de gebruiken van de voorouders moesten handhaven, maar meer nog de wetten en voorschriften van de regering. De selectie van *basia* diende volgens Van Petten strenger te geschieden en ook hierbij moest meer op kwaliteit worden gelet. De *gaama* zou de dorpen minstens één of twee keer per jaar moeten bezoeken. De BO's moesten toezicht houden op de kapiteins en *basia*, moesten de bevolkingssterkte opnemen en landbouwvoorlichting geven. De BO's waren aangesteld ter ondersteuning van de DC's, maar de *gaama* bleef de verantwoordelijke persoon. De BO's handelden namens de DC's en zij moesten toezien op de naleving van de wetten.⁽¹⁷⁾

In 1959 maakte premier S.D. Emanuels (1958-63) de DC's duidelijk dat hij bij belangrijke aangelegenheden alleen met de grootopperhoofden wilde overleggen en niet met kapiteins.⁽¹⁸⁾

In 1960 schreef het hoofd van de Afdeling Binnenlands Bestuur, J.P. Kaulesar Sukul, dat het contact met de grootopperhoofden toenam en zij werden, "zij het geleidelijk aan en tactvol in het bestuursapparaat opgenomen." Kaulesar Sukul stelde verder: "De bevolking in het binnenland begint, zij het nog zeer langzaam het belang van het meewerken aan de opbouw van het land in te zien. Raadzaam is het echter om niet aan de grillen van vooral de Granmans en bepaalde indianenkapiteins toe te geven anders kunnen zij aanmatigend worden." ⁽¹⁹⁾ Onderstaand zal nader op deze problematiek worden ingegaan.

4.2. Bosnegers en de nationale politiek

In 1945 werd een Commissie tot Bestudering van Staatkundige Hervormingen in Suriname ingesteld die als opdracht meekreeg "te onderzoeken welke wensen, strevingen en opvattingen bij de verschillende bevolkingsgroepen, lagen en standen van de Surinaamse gemeenschap leven op het gebied van de staatkundige structuur en ontwikkeling van Suriname en de aan dit Gebiedsdeel overeenkomstig de gewijzigde omstandigheden toe te kennen plaats in het Koninkrijk" ⁽²⁰⁾ Op een door de Commissie opgestelde vragenlijst kwamen uit Bosnegerkringen geen antwoorden binnen. Teneinde de wensen van de Bosnegers op staatkundig gebied te vernemen, belegde de Commissie een bijeenkomst met de grootopperhoofden Atudendu, Amatodya en Asaf Kiné. Zij bleken geen wensen te hebben aangaande een eventuele wijziging van de staatkundige structuur en zij verlangden evenmin een eigen vertegenwoordiger in het parlement. Er hoefde huns inziens geen verandering te komen in de wijze waarop het gouvernement de belangen van de Bosnegers behartigde en zij betuigden hun afhankelijkheid aan de koningin. De grootopperhoofden maakten van de gelegenheid gebruik om enkele wensen en grieven naar voren te brengen ⁽²¹⁾

In een door de gouverneur opgesteld rapport over de politieke stromingen werd gesteld dat bij de Bosnegers geen belangstelling bestond voor de bestuursvorm van Suriname. In elk geval kan als vaststaand worden aangenomen dat zolang het grotendeels fictieve bestuursgezag over deze bevolkingsgroepen niet door een geordende administratie zal zijn vervangen, er van verwezenlijking van politieke rechten te hinnen opzichte geen sprake kan zijn ⁽²²⁾

Na de Tweede Wereldoorlog ontstonden de eerste politieke partijen, daarvoor hebben wel zogeheten kiesverenigingen bestaan. Om historisch verklaarbare redenen geschiedde de partijvorming op etnische en religieuze basis. De drie belangrijkste partijen die sindsdien het politieke toneel hebben gedomineerd zijn de Nationale Partij Suriname (NPS, Creools), de Vooruitstrevende Hervormings Partij (VHP, Hindostaans) en de Kerukunan Tulada Pranatan Inggil (KTPI, Javaans).

De invoering van het algemeen kiesrecht in 1948 betekende in theorie dat elke volwassene kiesgerechtigd was. De praktijk viel anders uit. Om te kunnen stemmen moest men geregistreerd zijn. Het overgrote deel van de binnenlandbewoners stond echter niet geregistreerd en was aldus uitgesloten van deelname aan de verkiezingen. Individuele Bosnegers die wel geregistreerd waren en die voornamelijk woonachtig waren in het kustgebied konden uiteraard wel hun stem uitbrengen. Tot op heden laat de registratie van de binnenlandbewoners het nodige te wensen over. Door desinteresse en nalatigheid van de overheid zou het tot 1963 duren alvorens de Bosnegers op ruime schaal konden deelnemen aan de verkiezingen. Uiteenlopende ontwikkelingen gaven hiertoe de aanzet. Het kiesstelsel is een aantal keren gewijzigd. Bij de verkiezingen van 1949 fungeerde het personenmeerderheidstelsel waarbij de partij die de meerderheid in een kieskring behaalde alle zetels kreeg: winner takes all. Het parlement, de Staten, telde 21 leden en er waren negen kieskringen, waarvan Paramaribo tien zetels leverde. Qua bevolkingsgrootte was Paramaribo hiermee oververtegenwoordigd en gezien de toenmalige bevolkingssamenstelling betekende dit een oververtegenwoordiging van de Creolen en dus van hun partijen. In de loop van de jaren vijftig nam de kritiek op dit stelsel toe en ingaande de verkiezingen van 1963 werd er, naar een ontwerp van Frank Essed, een gecombineerd systeem van personenmeerderheid in de kieskringen en landelijke evenredige vertegenwoordiging (e v) ingevoerd, waarbij tevens het aantal Statenzetels werd uitgebreid van 21 tot 36. De NPS stond begrijpelijkwijze uitermate gereserveerd tegenover het stelsel van e v en de partij ging slechts akkoord onder voorwaarde dat er enkele speciale kieskringen in het binnenland kwamen. Hiertoe werd de bestaande kieskring Marowijne gesplitst in Boven- en Beneden-Marowijne en werd als nieuwe kieskring Brokopondo ingesteld ⁽²³⁾. Naast mogelijke idealistische overwegingen moet het besluit tot het instellen van enkele speciale kieskringen voor het binnenland ook gezien worden in het licht van de etnisch gebonden politiek, waarbij de grootste bevolkingsgroep ook de grootste politieke partij voortbrengt. Bevolkingsgegevens uit deze periode tonen aan dat er zich kwantitatieve verschuivingen tussen de verschillende groepen en wel met name tussen de Creolen en de Hindostanen voltrokken. Met name de NPS was hiervoor gevoelig en meende dit proces te kunnen remmen door te appelleren aan de etnische verwantschap van Creolen en Bosnegers en door de laatsten te betrekken in de landelijke politiek. Teneinde deze verwantschap te benadrukken werden de Bosnegers verbaal opgewaardeerd tot Boslandcreolen, een begrip dat in de jaren vijftig werd geïntroduceerd en dat sindsdien met name in het kustgebied, ook onder de daar woonachtige Bosnegers, sterke opgang heeft gemaakt. Het begrip Boscreool dateert overigens reeds uit de achttiende eeuw.

Grootopperhoofd Aboikoni van de Saramaka met J.A. Pengel en Dignitarissen, 1963

en stond voor in vrijheid geboren Marrons zoals bijvoorbeeld Boni ⁽²⁴⁾. Rond het begrip Boslandcreool zou zich een hele discussie ontpinnen. Met name in het binnenland bleven de Bosnegers zich in hun eigen talen busi nêngë noemen ⁽²⁵⁾.

De registratie van Bosnegers werd vanaf rond 1960 versneld ter hand genomen als gevolg van de kort daarvoor gesloten Brokopondo-overeenkomst en de resulterende transmigratie. Op 1 januari 1959 werd het district Brokopondo ingesteld met als DC Jan Michels ⁽²⁶⁾.

De reserves van de NPS ten aanzien van het gewijzigde kiesstelsel bleken voorsnag ongegrond. Tijdens de verkiezingen van 25 maart 1963 behaalde de partij een daverende overwinning, ook in de binnenlandse kieskringen ⁽²⁷⁾. Terwijl in Beneden- en Boven-Marowijne Creolen werden gekandideerd, te weten Olton van Genderen en J.G. Sof, werd in Brokopondo een Bosneger aangewezen. NPS-voorman Johan Adolf Pengel (premier: 1963-69) had de kandidaatstelling vooraf besproken met de grootopperhoofden. De oorspronkelijke NPS-kandidaat voor kieskring Brokopondo was de Creool Eddy Daniël. Kort voor de vergadering in januari 1963 te Asindooopo waarop Daniël door Pengel zou worden voorgesteld aan de Saramaka had Louis Adolf Eersteling uit Koffiekamp, lid van de Algemene Bosneger Partij en vertrouweling van *gaama* Aboikoni, de *gaama* ervan weten te overtuigen dat hij Wilfred Liefde als kandidaat moest aandragen. Eersteling wilde in het kader van de herdenking in 1963 van het honderdjarig bestaan van de Staten bewerkstelligen dat de eerste Bosneger verkozen zou worden in het parlement; desnoods via de NPS. In tegenstelling tot zijn collega Aboikoni vreesde Akontu *Velanti* van de Ndyuka (Marowijne) ondermijning van zijn gezag door een Bosnegerpoliticus en gaf de voorkeur aan een - neutrale - Creool. De *gaama* Aboikoni en Aboné bereikten onderling overeenstemming over de kandidatuur van de EBSG-onderwijzer en -voorganger Wilfred Adriaan Liefde uit Gansé (werkzaam in Koffiekamp) en van de Matawai Jarien Nicolaas Vredenhof Gadden als schaduwkandidaat. Het wantrouwen van Aboikoni tegen een kandidaat uit het gekerstende dorp Gansé werd weggenomen door Liefde een eed te laten afleggen bij het heiligdom voor de voorouders (*faaka pau*) in de residentie Asindooopo. Liefde werd namens de NPS voor de kieskring Brokopondo als eerste Bosneger gekozen in het parlement. De opkomst van de Bosnegers bij deze verkiezingen was overigens gering en de registratie liet nog te wensen over. Nadat Liefde in 1965 overleed, werd zijn plaats ingenomen door Jarien Gadden, die kort daarop brak met de NPS omdat deze partij hem niet opnam in een parlementaire delegatie naar Nederland ⁽²⁸⁾. Met ondersteuning van de VHP werd Gadden alsnog opgenomen in de delegatie en sindsdien was hij gelieerd aan deze partij. Deze overstap van Gadden leidde tijdens de verkiezingen van 1967 tot een breuk met Aboikoni die toen de kandidatuur van Sam Vreede, uit Gansé en werkzaam als hoofd van een EBSG-school in Klaaskreek, voor de NPS steunde alsook tot een verwijdering tussen Aboikoni en Aboné,

die zijn stamgenoot Gadden steunde Vreede werd vier maal gekozen tot Statenlid namens de NPS voor de kieskring Brokopondo

Het succes van de NPS kan worden verklaard uit haar positie als regeringspartij, de structurele zwakte van de Bosnegerpartijen en de etnische factor Als regeringspartij beschikte de NPS over ruimere middelen, waardoor zij meer kon bieden en bovendien kon zij gebruik maken van allerlei overheidsfaciliteiten zoals bijvoorbeeld transport en waren verder veel ambtenaren van de bestuursdienst partijmensen⁽²⁹⁾ Een belangrijk kenmerk van de Surinaamse politiek is het zogeheten clientelesysteem In ruil voor stemmen worden tegenprestaties verwacht De boslanddignitarissen sloten een zo voordelig mogelijke overeenkomst met de meest biedende partij en dat was in de meeste gevallen de NPS Vanwege de etnische factor in de politiek waren de Bosnegers eerder geneigd om op de NPS dan op bijvoorbeeld de VHP te stemmen Over het algemeen bepaalden de grootopperhoofden de kandidaat voor hun kieskring Zij werden vanaf toen ook geconsulteerd door kabinetsformatoren Het van oudsher bekende systeem van goederenzendingen werd tijdens de verkiezingscampagnes in ere hersteld en in korte tijd bouwde de NPS een politiek netwerk op van vertrouwensmannen in het binnenland Aan de verkiezingen van 1963 hield Duitabiki, de residentie van het grootopperhoofd van de Ndyuka, als eerste dorp in het binnenland een lichtmotor over Sindsdien zouden, vooral rond verkiezingstijd, vele dorpen beloond worden met dergelijke nutsvoorzieningen Tijdens de campagnes werden allerlei beloften gedaan die veelal niet werden nagekomen Politieke benoemingen, bevorderingen en degradaties van dignitarissen werden hierbij niet geschuwd Bekende voorbeelden zijn de hogepriester Asenfu Ameli (Amelikan) die een speciaal salaris ontving en die er niet voor terugdeinsde om de NPS-vlag boven de Gaan Gadu-tempel van Duitabiki te hijsen en de bekende profeet en hervormer uit de jaren zeventig, Akalali Woto, die eerst werd benoemd tot kapitein, vervolgens bevorderd tot hoofdkapitein en tenslotte weer gedegradeerd tot kapitein⁽³¹⁾

De duidelijke politieke stellingname van sommige dignitarissen werd hen niet door iedereen in dank afgenomen Op de verkiezingspropagandabiljetten van Liefde stond Disi de na kandidaat vo Granman Aboikoni nanga Granman Abone⁽³¹⁾ Tijdens de verkiezingen van 1963 ontving Aboikoni een anonieme brief waarin hij werd bedreigd met afzetting als hij de NPS steunde⁽³²⁾ Wat betreft de verkiezingen van 1967 stelde Jarien Gadden Granman Aboikoni heeft voor de verkiezingen zijn onderdanen voorgehouden te stemmen op de NPS daar anders alle Kapiteins en Bastiaans zouden worden ontslagen In een anonieme brief werd Aboikoni bedreigd met de dood en zijn kantoor in Asindooipo werd tijdens een mislukte aanslag op zijn leven in brand gestoken⁽³³⁾ De aanvankelijke sympathie van Aboikoni voor de NPS zou uitmonden in teleurstelling in de politiek in het algemeen, getuige onder meer zijn beide volgende uitspraken uit respectievelijk 1971 en 1982 men belooft ons veel, maar we worden met een kluitje in het riet gestuurd De Bosnegers leven onder een verkapt slavernij en Wij leven nog steeds in een soort van slavernij, triki srafu' [fop-slavernij] Dus we zijn niet echt vrij De stad en het binnenland zijn niet gelijk De stadsmensen zijn als het ware blank geworden door over ons te heersen zoals zij willen Je kunt bijna zeggen dat we door de stad in slavernij gehouden worden Hoewel we niet gezwcept worden⁽³⁴⁾ Niet alle dignitarissen waren overigens even gemakkelijk te beïnvloeden Toen in 1965 NPS-premier J Pengel met een zware delegatie naar Duitabiki trok om daar de voortijdige beëdiging van het nieuwe grootopperhoofd van de Ndyuka, Gazon, te bewerkstelligen - de rouwperiode voor het op 17 april 1964 overleden grootopperhoofd Akontu Velanti was nog niet afgerond -, liep dit tot leedvermaak van de nationale pers uit op een blamage De beoogde handeling van Pengel druiste tevens in tegen de gewoonte dat de beëdiging van een grootopperhoofd in de stad werd voorafgegaan door de traditionele installatie in het binnenland Ook werd geprotesteerd tegen het feit dat in tegenstelling tot de gebruikelijke gang van zaken de beëdiging niet door de gouverneur, maar door de premier zou geschieden⁽³⁵⁾

De nationale politiek raakte ook betrokken bij interne geschillen van de Bosnegervolken Zo deden zich de afgelopen decennia enkele grensconflicten voor die het gevolg waren van migratie Verwarring werd daarenboven gesticht door de diverse malen gewijzigde districts-grenzen Reeds vanaf eind achttiende eeuw hadden zich Ndyuka gevestigd aan de Sara Kreek In de jaren vijftig stelde *gaama* Aboikoni dat deze kreek een zijtak is van de Suriname Rivier en dat de Ndyuka die daar verbleven dus onder zijn gezag vielen Hij wist hierover tot een schikking te komen met zijn collega Akontu Velanti Een ander grensconflict spitte zich toe op de aan de benedenloop van de Saramacca Rivier gelegen dorpen Santigrón, Haarlem, Pikinmaisi en Totikamp Vanaf eind negentiende eeuw hadden zich in dit gebied zowel

Saramaka als Ndyuka gevestigd Met name in het gemengde, maar van oudsher als Saramakaans beschouwde, dorp Santigrón laaide het conflict op Grootopperhoofd Gazon van de Ndyuka vond dat hij in het Ndyuka dorp Totikamp de dignitarissen diende voor te dragen Daarenboven meende zijn collega Aboné van de Matawai dat deze dorpen tot zijn rechtsgebied behoorden daar ze zijn gelegen aan de Saramacca Rivier Na overleg met Aboné schreef Aboikoni over deze kwestie een brief aan de commissaris van het district Suriname, Jan Michels Verwijzend naar enkele soortgelijke situaties stelde Michels "De aanwezigheid van een gemengde bevolking heeft geen motief te zijn voor wijziging van de bestaande situatie " en "Het gevestigd zijn van een bepaalde stam aan een rivier, betekent nog niet, dat ook het hele stroomgebied van die rivier tot het rechtsgebied van die bepaalde stam behoort " Aangezien het gebied van de Matawai begint bij Kwakugron moest volgens de DC de aanspraak van Aboné op de dorpen ten noorden hiervan worden afgewezen ⁽³⁶⁾ Abone legde zich niet neer bij deze beslissing en zoals we zagen, hadden de verkiezingen van 1967 reeds geresulteerd in diens breuk met zowel Aboikoni als met de NPS Gesteund door zijn stamgenoot Jarien Gadden - gelieerd aan de VHP - profiteerde Aboné van het aantreden in 1969 van de VHP-PNP (Progressieve Nationale Partij) regering Sedney Op 29 en 30 augustus 1973 kwamen de vier grootopperhoofden voor het eerst in de geschiedenis bijeen in het binnenland, namelijk te Dintabiki, de residentie van Gazon Volgens Aboikoni was hij niet van te voren op de hoogte gesteld van het eigenlijke doel van deze bijeenkomst en werd hij volledig overdonderd In aanwezigheid van de VHP-minister van Districtsbestuur en Decentralisatie, C Ramkisor, sloten de *gaama* Aboikoni en Abone een compromisovereenkomst waarbij werd bepaald dat de genoemde vier dorpen vielen onder het gezag van Abone ⁽³⁷⁾ Aboikoni zou hier later op terugkomen Met name in het dorp Santigrón leidde de beslissing tot spanningen en er werden beschuldigingen geuit aan het adres van Jarien Gadden dat hij samen met de VHP voor deze situatie verantwoordelijk was In 1982 werd dit probleem opgelost en werd Santigrón weer onder het gezag van de *gaama* van de Saramaka geplaatst ⁽³⁸⁾

We stelden dat het succes van de NPS onder de Bosnegers mede samenhangt met de structurele zwakte van de Bosnegerpartijen Als eerste werd op 12 december 1957 de Algemene Bosneger Partij (ABP) opgericht die onder leiding stond van de uit Totikamp afkomstige Ndyuka Richard Marcus Pinas ⁽³⁹⁾ Het symbool van de partij was eerst een korjaal en later een apinti-drum Men vond dat de belangen van de Bosnegers onvoldoende werden behartigd door de bestaande partijen Volgens Pinas moest de oprichting van de ABP worden geplaatst tegen de achtergrond van de plannen in die periode voor de aanleg van een stuwdam in de Suriname Rivier en de resulterende gedwongen transmigratie van duizenden Bosnegers ⁽⁴⁰⁾ We vermeldde reeds dat de Brokopondo-overeenkomst tevens de aanzet vormde tot een betere registratie van kiezers in het binnenland Het is verder niet toevallig dat gekerstende Saramaka - en in mindere mate Ndyuka - uit het Brokopondogebied het voortouw namen bij deze partijpolitieke ontwikkelingen Vanwege organisatorische zwakte, politiek onervaren leiderschap, onderlinge rivaliteit, geringe financiën, de problematiek van de transmigratie en het overwicht van de NPS deed de ABP niet mee aan de verkiezingen van 1963 De verkiezingen van 1967 verliepen weinig succesvol voor de ABP Jarien Gadden was inmiddels de nieuwe voorzitter en op 14 april 1968 werd de naam gewijzigd in Progressieve Bosneger Partij (PBP) De verkiezingen van 1969 waren de enige - tot de drastisch gewijzigde situatie sinds 1987 - waarbij een kandidaat van een Bosnegerpartij gekozen werd tot Statenlid Paulus Fransman werd namens de PBP - die samenwerkte met de PNP van Sedney - gekozen voor de kieskring Boven-Marowijne ⁽⁴¹⁾ Intussen was een strijd om het voorzitterschap ontbrand tussen Gadden en George Leidsman Sinds zijn breuk in 1966 met de NPS had Gadden zich gelieerd aan de VHP en deze samenwerking legde hem geen windeieren Via opschuiving slaagde Gadden er sinds 1973 vrijwel steeds in om namens de VHP gekozen te worden tot parlementslid Slechts de NPS (Vrede) en de VHP (Gadden) konden een Bosnegerpoliticus een parlementaire carrière bezorgen In 1972 pleegde Gadden een coup binnen de PBP en met steun van de VHP regelde hij er in 1973 de rechtspersoonlijkheid voor Voorzitter Leidsman en de overige bestuursleden richtten in 1973 de Bosneger Eenheids Partij (BEP) op, waarvan nog hetzelfde jaar Bill Pryor voorzitter werd Op voorstel van *gaama* Aboikoni koos de partij als symbool de raaf (ara) deze vliegt namelijk hoog, heeft daardoor overzicht en legt lange afstanden af zonder te rusten ⁽⁴²⁾

Tijdens de verkiezingen van 1977 presenteerden zich enkele eendagsvlinders Zowel de PBP als de BEP werkten samen met de VHP binnen de Verenigde Democratische Partijen Uit protest hiertegen splitste de Bosnegerpartij Apintie zich af van de BEP ⁽⁴³⁾ Nieuw was ook de Wie Egie Boeskondre Partij die felle kritiek leverde op NPS-premier Henck Arron "De bosnegers

Grootopperhoofd Akontu Velanti van de Ndyuka met J.A. Pengel, (foto-archief N.V.D.)

zijn moe geworden van het aanhoren van zoveel onwaarheden en beloften van deze minister president." ⁽⁴⁴⁾. Geen van deze partijen behaalde enig succes.

Vanwege de militaire staatsgreep van 25 februari 1980 duurde het tot 1987 eer er wederom verkiezingen plaatsvonden. Het nieuwe parlement, De Nationale Assemblée (DNA), telde 51 zetels, waarvan volgens het gewijzigde kiesstelsel er tien gereserveerd waren voor het binnenland (drie voor Marowijne, drie voor Brokopondo en vier voor Sipaliwini), dat aldus van onder- tot oververtegenwoordigd werd; een fundamentele doorbraak. De grondwet van 1987 (artikel 61 lid 2) bepaalde dat kandidaten die zich in een district verkiesbaar hadden gesteld voor DNA minstens twee jaar voorafgaand aan de verkiezingen woonachtig moesten zijn in het betreffende district. Als gevolg van de wet op de politieke organisaties uit hetzelfde jaar mochten partijen geen etnische naam dragen, waardoor de PBP en de BEP een andere inhoud gaven aan hun initialen, te weten: Plattelands Bewoners Partij en Broederschap en Eenheid in Politiek. De PBP ging samen met de Javaanse partij Pendawa Lima de verkiezingen in en werd hierin gesteund door de VHP. Jarien Gadden, adviseur van de PBP en intussen gepromoveerd tot hoofdbestuurslid van de VHP, slaagde er wederom in om gekozen te worden tot parlamentslid. De BEP, waar Bill Pryor als voorzitter werd opgevolgd door de hoofdonderwijzer Caprino Alendy, ging een samenwerkingsverband aan met de NPS binnen het Front voor Democratie en Ontwikkeling (NPS, VHP, KTPI), dat geen kandidaten stelde binnen de zogeheten oorlogsdistricten, en plaatste zichzelf aldus buitenspel. Deze samenwerking leidde op 10 januari 1988 tot een scheuring binnen de partij, waarbij zes van de negen bestuursleden opstapten. Nooit eerder belandden zoveel, acht, Bosnegers in het parlement; voornamelijk via de Pendawalima/PBP en de Progressieve Arbeiders en Landbouwers Unie (PALU). Slechts doordat de NPS (Front) geen kandidaten stelde in deze kieskringen behaalden deze partijen de zetels ⁽⁴⁵⁾. Nadat het democratisch proces op 24 december 1990 wederom door de militairen werd verstoord, namelijk via de zogeheten telefooncoup, vonden 25 mei daaropvolgend verkiezingen plaats waaraan naast de PBP en de BEP tevens als nieuwkomer de Algemene Bevrijdings en Ontwikkelings Partij (ABOP) deelnam. De PBP en de ABOP, die als combinatie de verkiezingen ingingen, slaagden er niet in om een zetel te behalen. Jarien Gadden werd wederom na opschuiving DNA-lid voor de VHP (Nieuw Front voor Democratie en Ontwikkeling). De BEP had blijkbaar haar lesje geleerd en behaalde via de nieuwe combinatie Democratisch Alternatief/DA'91 drie zetels. Voor de NPS (Nieuw Front) viel de uitslag enigszins tegen; namens haar namen tevens drie Bosnegers zitting in DNA ⁽⁴⁶⁾.

De verhouding van de dignitarissen tot de Bosnegerpartijen is vanaf hun ontstaan gespannen geweest. Zoals reeds vermeld, vreesde Akontu Velanti van de Ndyuka aantasting van zijn gezag door een Bosnegerpoliticus. Toen in 1959 de grootopperhoofden Akontu Velanti,

Aboikoni en Forster in de stad waren, weigerden zij een vergadering van de ABP bij te wonen. In een ingezonden brief in de krant beschuldigde partijvoorzitter R. Pinas de regeringsvoorlichtingsdienst (RVD) van stemmingmakerij. De RVD zou in een nieuwsbericht op de radio hebben omgeroepen dat de ABP was opgericht om overheidspersonen te bekladden en om verwarring te stichten. Volgens Pinas werd er verdeeldheid gezaaid onder de Bosnegers. In de brief, met een overigens vrij raciale teneur, werd ook de verdeeldheid onder de Creolen - waarvan de Hindostanen zouden profiteren - betreurd. Pinas schreef verder onder meer: 'Bosnegers hebben geen politiek nodig, het Binnenland schrijft slechts Hechte Samenwerking en Eendracht voor, die deze fundamentele loochent, treft de Koenoc, de straf van de Schepper'.

(47) NPS-minister van Binnenlandse Zaken, S.D. Emanuels, stelde in 1959 tijdens een vergadering met de grootopperhoofden ronduit dat hij niets moest hebben van de ABP. (48) Tijdens de verkiezingen van 1967 gaf de ABP in een communiqué te kennen dat de grootopperhoofden buiten de politiek moesten worden gelaten. (49) Met name Jarien Gadden van de ABP beklagde zich regelmatig over de steun van Aboikoni voor de NPS. Zijn invloed als Granman oefent hij danig uit op de kandidaat door de NPS gesteld. (50) Volgens het grootopperhoofd van de Matawai, Oscar Lafanti (1981-heden), ontbrak het de Bosnegerpartijen door hun versplintering aan kracht. Indien er een partij was, zou deze meer kans maken op deelname aan de regering. (51)

Ongeveer dertig jaar participatie in de nationale politiek heeft de positie van de Bosnegers in de samenleving niet fundamenteel verbeterd. Het ontbrak de grote politieke partijen aan wezenlijke interesse voor de binnenlandbewoners en aan een duidelijke visie ten aanzien van hun plaats in de maatschappij. Slechts tijdens verkiezingstijd stonden de binnenlandbewoners vanwege hun stemmen tijdelijk in de belangstelling. Verkiezingskaravans beladen met goederen trokken langs de residenties en er werden talloze beloften gedaan die zelden werden ingelost. Veel meer dan een fraaie ambtswoning voor het grootopperhoofd, een vergaderzaal, een buitenboordmotor of nutsvoorzieningen zoals een lichtmotor, een waterinstallatie of een rijstpelmolen hield het binnenland er niet aan over. Onderwijs en medische zorg bleven, weliswaar gesubsidieerd door de overheid, voornamelijk in handen van religieuze genootschappen. In hoofdstuk 5 zal nader worden ingegaan op de ontwikkeling van het binnenland. Om de reeds genoemde redenen was de NPS verreweg de meest succesvolle partij in het binnenland. Deze partij bracht niet alleen in 1963 de eerste Bosneger (Liefde) in het parlement, maar in 1988 ook in de regering (Werner Vreedaam). De bewegingsruimte van dergelijke politici was overigens beperkt. De geloofwaardigheid van de NPS als enige belangenbehartiger van de binnenlandbewoners lijkt sinds de jaren tachtig te tanen. Nadat de partij in 1987 niet deelnam aan de verkiezingen in de oorlogsdistricten, zorgden de verkiezingen van 1991 voor een slechts gedeeltelijk herstel. De monopoliepositie van de NPS in het binnenland lijkt voorbij te zijn. Kleinere, meer ideologisch geïnspireerde partijen met belangstelling voor het binnenland zoals de Partij van de Nationalistische Republiek (PNR) en later de PALU waren infrastructureel gezien niet opgewassen tegen het binnenland en genoten voornamelijk enige sympathie onder geschoolde Bosnegerjongeren in het kustgebied. De meest succesvolle Bosnegerpolitici waren ongetwijfeld Sam Vreede en Jarien Gadden. Als Realpolitiker verbond Gadden zijn lot niet alleen aan de PBP, maar leerde hij zich tevens aan een grote politieke partij. De VHP sprong handig in op Gadden's breuk in 1966 met de NPS en pleegde aldus een inbraak in het Bosnegerelectoraat. In haar beginselprogramma "Onze Politiek" uit 1967 stelde de VHP onder meer: 'Er moet nu naarstig worden gestreefd naar inpassing van de Bosnegers en Indianen in onze rechtssfeer, en daarvoor moeten de bevoegdheden van de justitiële en de binnenlandse autoriteiten op de juiste wijze worden afgebakend'. Tijdens de door de VHP gedomineerde regering Sedney (1969-73) werd onder andere het ministerie van Districtsbestuur en Decentralisatie ingesteld en werd de vier grootopperhoofden in 1970 een reis naar West-Afrika aangeboden. In een door de regering Sedney in 1973 uitgegeven propaganda-publikatie, 'De Realisering van het Mogelijke', werd met de nodige ophef gesteld dat tijdens de regeerperiode 1969-73 meer voor het binnenland was gerealiseerd dan tijdens 300 jaar koloniaal bestuur en vijftien jaar interne autonomie. Het is overigens opmerkelijk dat de VHP er diverse keren in slaagde om - pragmatische en veelal in de NPS teleurgestelde - Bosnegerpolitici aan zich te binden. Vanwege de etnische kloof bleef de invloed van de VHP in het binnenland echter beperkt. (52)

De Bosnegerpartijen die vanaf eind jaren vijftig ontstonden, zijn er niet echt in geslaagd de kiezers in het binnenland aan zich te binden. Hun voormannen waren politiek ongeschoold en onervaren. Persoonlijke rivaliteit zorgde voortdurend voor problemen en afsplitsingen. Tussen

de partijen onderling bestonden nauwelijks programmatische verschillen. Evenmin als de grote politieke partijen beschikten de Bosnegerpartijen over een duidelijke visie aangaande de positie van de Bosnegers binnen de samenleving. Als etnisch gebonden partijen ontbeerden zij bovendien een nationale uitstraling. Organisatorisch waren deze partijen uitermate zwak. Zij waren niet in staat een hecht en continue politiek netwerk op te bouwen in het binnenland; ze waren gevestigd in de stad terwijl het overgrote deel van hun potentiële aanhang in het binnenland woonde. Door procedurele fouten konden deze partijen enkele keren niet deelnemen aan de verkiezingen in een bepaalde kieskring. Hun financiële middelen waren zeer beperkt, waardoor zij tijdens verkiezingscampagnes materieel niet konden opboksen tegen bijvoorbeeld de NPS. Stam-, clan- en lineage-sentimenten alsook het gering ontwikkelde politiek bewustzijn van de binnenlandbevolking speelden deze partijen parten, waardoor men soms eerder geneigd was om te kiezen voor een neutrale buitenstaander. Dignitarissen stonden wellicht sympathiek tegenover het idee van een Bosnegerpartij, maar waren voldoende realistisch om in te zien dat deze hun weinig te bieden had. Om deze redenen alsook vanwege het feit dat de Bosnegers een minder uitgesproken homogene etnische entiteit vormen dan de Javanen, slaagden deze partijen, in tegenstelling tot de KTPI, er nooit in om een politieke wippositie te verwerven.

4.3. Onafhankelijkheid en nieuwe bestuurlijke structuren

Nadat Suriname in 1954 via het Statuut interne autonomie had verkregen, verwierf het op 25 november 1975 staatkundige onafhankelijkheid als parlementaire democratie met een ceremoniële president. Het tot stand komen van de onafhankelijkheid heeft heel wat voeten in aarde gehad en ze werd niet bepaald door een meerderheid van de bevolking gedragen. De wens van een nationalistische minderheid werd gretig aangegrepen door de toenmalige door sociaal-democraten geleide regering in Nederland die maar al te graag verlost wilde worden van een mogelijk koloniaal imago en die het proces dan ook vlot bezegelde met een zogenaamde gouden handdruk. De onafhankelijkheid werd overhaast doorgedrukt, de bevolking werd er nauwelijks op voorbereid en een massale emigratie richting Nederland was het gevolg ⁽⁵³⁾.

Onder dergelijke omstandigheden zal het nauwelijks verbazing wekken dat de Bosnegers vrijwel geen partij waren in het onafhankelijkheidsproces. Reeds in 1969 maakte PBP-voorzitter George Leidsman in een interview kenbaar geen voorstander te zijn van een overhaaste onafhankelijkheid en de partij deelde dit de Nederlandse regering schriftelijk mede ⁽⁵⁴⁾. *gaama* Aboikoni stelde in 1970 hieromtrent: "Als je in de duisternis zit en iemand vraagt je hoe laat het is, dan weet je het niet. Wij zijn in het binnenland en hebben voorlichting nodig. Pas als een klein kind gespeend is en opgroeit tot volwassenheid kan het zeggen: ik ga op eigen benen staan en wil zelfstandig zijn. De schellen van onze ogen zijn nog niet helemaal weg, waardoor onze ogen niet helemaal open zijn." en: "Wij kunnen niet beoordelen of Suriname rijp genoeg is voor de onafhankelijkheid, dat is een vraagstuk waarin de Surinaamse regering zelf een besluit moet nemen, en wij zullen ons er aan refereren." Zijn collega Forster van de Paramaka uitte zich soortgelijk ⁽⁵⁵⁾.

Enkele maanden vóór de onafhankelijkheid bezocht NPS-premier Henck Arron voor een bespreking hiervan, Asindoo. Een door de regering uitgegeven communiqué over de belegde vergadering met de dignitarissen stelt onder meer: "Granman Aboikoni noemde de onafhankelijkheid een goede zaak. Hij zei volledig vertrouwen in de Regering te hebben en haar streven om het land onafhankelijk te maken wordt door hem en de overige Saramaccaners dan ook volledig en onvoorwaardelijk ondersteund. Hij memoreerde de slaventijd en zei in dit verband dat alle Surinamers onder het koloniale juk hebben geleden. Op grond hiervan zag hij geen enkel verschil tussen de bewoners van de stad en het binnenland. De granman bracht voorts naar voren zeer geschokt te zijn door de afgrijpselijke brandstichtingen die Paramaribo de afgelopen weken hebben geteisterd. Hij veroordeelde met klem deze activiteiten. De granman was verder van mening dat de ontwikkelingshulp in het verleden niet ten goede is gekomen aan de ontwikkeling van het binnenland en sprak de hoop uit dat het onder deze Regering anders zou gaan." De vele beloften die tijdens deze vergadering werden gedaan, ontlokten *gaama* Aboikoni de uitspraak dat het voor het eerst was dat een regering zulke vergaande toezeggingen deed. Premier Arron beloofde tijdens deze vergadering onder andere "dat de positie van boslanddignitarissen na de onafhankelijkheid geen enkele wijziging zal ondergaan. Intendeel zal de Regering alles in het werk stellen om de positie van deze functionarissen te versterken." ⁽⁵⁶⁾. Dat Aboikoni weinig heil zag in de onafhankelijkheid blijkt wel uit zijn

uitspraak van enkele jaren daarna "If only I were a few years younger, I would simply pull up stakes and lead my whole [Saramaka] people across the Marowijne" ⁽⁵⁷⁾

Een Nederlandse parlementaire delegatie bezocht Suriname in juni 1975. Een bezoek aan het binnenland zat er volgens de Staten vanwege het regenseizoen niet in. Meer nabij de stad gelegen dorpen, zoals Santigron, werden wel aangedaan. Een eerdere delegatie had in 1973 te Stoelmanseiland met grootopperhoofd Gazon gesproken. In de stad had de delegatie een gesprek met een afvaardiging van de PBP. Jarien Gadden bracht naar voren dat de Bosnegers vergeefs hadden geprobeerd om premier J. den Uyl te spreken. Er was een brief geschreven aan de koningin voor financiële steun aan het binnenland. Gadden bepleitte dat de ontwikkelingshulp ook het binnenland ten goede zou komen. Hij stelde dat Nederland leefde in 1975, maar de Bosnegers in 1863. Volgens enkele kapiteins had de Surinaamse regering de Bosnegers niet geïnformeerd over de onafhankelijkheid en golden voor hen nog de oude vredesverdragen. Zij stelden financieel niet in de gelegenheid te zijn om hun zaak te bepleiten in Nederland. Het parlamentslid Franssen zegde toe dat Nederland de Bosnegers niet in de steek zou laten en zou pleiten voor een gelijkwaardige positie en deelname in de ontwikkelingshulp. ⁽⁵⁸⁾

De naderende onafhankelijkheid maakte de status van de met de Bosnegers gesloten vredesverdragen actueel. Deze verdragen waren nooit herroepen en tijdens de parlementaire debatten in 1975 over de onafhankelijkheid werd deze kwestie zowel in Suriname als in Nederland aangekaart. Met name Jarien Gadden van de oppositionele VHP wierp zich in de strijd. In de Tweede Kamer stelde Gadden dat hij Suriname liever vandaag dan morgen onafhankelijk zag, maar dat hij zich afvroeg wat er nadien met de vredesverdragen zou moeten gebeuren. Hij eiste dat deze zouden worden herzien en aangepast aan de gewijzigde omstandigheden. Zo dienden onder andere de rechten op de gronden te worden gegarandeerd. Gadden protesteerde er tegen dat de verdragen werden doodgezwegen en hij wees Nederland op zijn verantwoordelijkheid in dezen. Hij poneerde dat de onafhankelijkheidsgrondwet van 1975 subjectief was daar ze voorbijging aan de tradities en gewoonten van de Bosnegers. Deze dienden zijns inziens te worden verankerd in de grondwet of in organieke wetten. Hij laakte verder de nalatigheid van de Surinaamse regering wat betrof de voorlichting naar de Bosnegers toe over de onafhankelijkheid. De Nederlandse minister van Buitenlandse Zaken, W. F. de Gaay Fortman, reageerde door te stellen dat reeds sinds het Statuut van 1954 de eventuele rechten en verplichtingen uit de verdragen waren overgegaan op Suriname en dat er sindsdien geen Nederlandse verplichting meer was. De rechtsopvolger van het koloniaal bestuur, zo stelde hij, was de Surinaamse overheid. ⁽⁵⁹⁾

In de Staten van Suriname memoreerde Gadden dat de Marrons, in tegenstelling tot Suriname in 1975, hun vrijheid niet op een presenteerblad kregen aangeboden. Hij vroeg zich af wat er met de in de vredesverdragen vastgelegde rechten van de Bosnegers na de onafhankelijkheid zou gebeuren, hoe de benoeming van grootopperhoofden zou geschieden en hoe de positie van kapiteins en *basia* zou zijn. Ook hier eiste hij aanpassing van de verdragen en opname ervan in de grondwet. De minister van Districtsbestuur en Decentralisatie, het voormalig Statenlid namens de NPS voor de kieskring Beneden-Marowijne, Olton van Genderen, antwoordde dat de tractaten een fopsysteem waren van de vroegere koloniale heerser, waarin, in tegenstelling tot in de nieuwe grondwet, geen enkel recht was verankerd. Het waren volgens de minister geen echte verdragen, maar gewoon een overeenkomst tussen twee partijen. Volgens Van Genderen was het een "voor-de-gek-houdery". "Het zijn kleine voor-de-gek-houden briefjes van de vroegere koloniale heersers." Deze opmerkingen van Olton van Genderen getuigden van weinig historisch inzicht en het oppositionele VHP-Statenlid, tevens historicus, Ram Sardjoe zag zich genoodzaakt de minister te corrigeren door er op te wijzen dat de verdragen destijds door de Marrons waren afgedwongen van de koloniale overheid en dat ze waren gesloten op basis van gelijkwaardigheid. De PNR-minister van Justitie en Politie, Eddy Hoost, sloot zich volledig aan bij de woorden van zijn collega Van Genderen en hij stelde onder andere dat de nieuwe grondwet juist niemand wilde uitzonderen. ⁽⁶⁰⁾

Het resultaat van deze parlementaire debatten was nihil. De regering Arron achtte het niet noodzakelijk deze kwestie nader te regelen en de grondwet van 1975 rept met geen woord over de binnenlandse bestuurstructuren. Desalniettemin behielden de oude verdragen hun rechtsgeldigheid, immers ze werden niet herroepen en precies zoals talloze andere oude wettelijke regelingen na 1975 werden overgenomen, gold dit ook voor deze tractaten. In feite bestond er een tegenstrijdige situatie. Enerzijds is de bestuursstructuur van de Bosnegers gebaseerd op de verdragen en wordt deze erkend door de overheid, getuige onder meer de benoemingen en de toelagen van de dignitarissen, en anderzijds wordt deze bestuursstructuur doodgezwegen in de

grondwet De verdragen zijn weliswaar verouderd, maar de geest, de intentie ervan, is nog van betekenis Deze onduidelijke situatie vormde een voedingsbodem voor spanningen ⁽⁶¹⁾

De onafhankelijkheid is door het binnenland in feite niet ervaren als een verandering Ze wordt weliswaar geaccepteerd, maar ze is niet geïnternaliseerd ⁽⁶²⁾ Alhoewel de Bosnegers zich in de steek gelaten voelden door Nederland bleef een sterke emotionele band, met name met het koningshuis, bestaan Op diverse plaatsen in het binnenland treft men de Nederlandse vlag aan alsook portretten van leden van de koninklijke familie ⁽⁶³⁾ Men gaat ervan uit dat de verdragen zijn gesloten met Nederland en niet met de Surinaamse regering In momenten van crisis doet men nog steeds een beroep op Nederland ⁽⁶⁴⁾

Nog geen vijf jaar na de onafhankelijkheid, kort voor er verkiesingen zouden worden gehouden, vond er op 25 februari 1980 een militaire staatsgreep plaats De omstandigheden waaronder dit geschiedde, zijn voor ons onderwerp minder relevant Uit onvrede met het gevoerde beleid sinds 1975 gaf een meerderheid van de bevolking de militairen voorsnood het voordeel van de twijfel Het zogeheten tijdperk van de revolutie werd ingeluid ⁽⁶⁵⁾

Mede vanwege een uit de hand gelopen vakbondconflict binnen het leger zaten de militairen van de ene dag op de andere opgescheept met de leiding van het land Politiek onervaren als de militairen waren, was het de eerste weken na 25 februari een komen en gaan naar de kazerne van tal van personen die, al dan niet gevraagd, adviezen kwamen geven Ook de vier grootopperhoofden werden door de Nationale Militaire Raad (NMR) opgeroepen om naar de stad te komen ⁽⁶⁶⁾ De NMR ontving tevens vanuit diverse Bosnegerdorpen hele waslijsten met grieven en wensen ⁽⁶⁷⁾

In de regeringsverklaring (Chin A Sen) van 1 mei 1980 werden de zogeheten vier vernieuwingen van de samenleving aangekondigd Gewezen werd op de steeds groter wordende kloof tussen arm en rijk, tussen het binnenland en de stad Wij leven in een onrechtvaardige maatschappij ' Een van de vier aangekondigde vernieuwingen betrof de politiek-bestuurlijke orde ⁽⁶⁸⁾ Als gevolg van de politieke instabiliteit, het voortdurende getouwtrek tussen burgerpolitici en militairen, de herhaaldelijke koerswijzigingen en regeringswisselingen, werd een vlotte invulling van de beoogde nieuwe politiek bestuurlijke orde belemmerd Kortweg kwam het er op neer dat men ontevreden was over het functioneren van het westers type parlementaire democratie en de gedachten gingen meer uit naar een zogeheten participatiedemocratie, feitelijk een tautologie De betrokkenheid van de bevolking bij het politieke gebeuren diende zich niet te beperken tot de gang eens per vier jaar naar het stembokje De bevolking zou georganiseerd en gemobiliseerd moeten worden daar waar zij woonde en werkte Er werd in deze periode geëxperimenteerd met diverse politiek-bestuurlijke modellen Een Bureau Volksmobilisatie fungeerde als motor achter de vele opgezette volkscomités Het gecentraliseerde bestuursapparaat met Paramaribo als waterhoofd diende gedecentraliseerd te worden Het idee van decentralisatie was zeker niet nieuw, maar werd wel pas vanaf 1980 serieus inhoud gegeven ⁽⁶⁹⁾

Ook in een aantal Bosnegerdorpen werden begin jaren tachtig volkscomités opgericht die echter vanwege de politieke instabiliteit in het land geen lang leven beschoren waren en die bovendien geen aansluiting vonden bij de beleveniswereld van de Bosnegers Het bleven vreemde, van buitenaf opgelegde structuren Het zou nog tot 1989 duren eer de wet regionale organen van kracht werd De nieuwe grondwet van 1987 sprak reeds van participatie en representatie van de bevolking als kenmerken van de politieke democratie (artikel 52) en op regionaal niveau voorzag de grondwet in twee vertegenwoordigende lichamen, te weten de districtsraden (DR) en de ressortraden (RR) (artikel 161) Deze regionale organen zouden een zekere mate van autonomie verkrijgen en het toezicht op de regionale bestuursvoering kwam namens de regering te liggen bij het in 1988 ingestelde ministerie van Regionale Ontwikkeling ⁽⁷⁰⁾

Voor ons onderwerp is het relevant om na te gaan hoe de decentralisatie van bestuur in de vorm van districts- en ressortraden zich verhoudt tot de traditionele bestuursstructuur van de Bosnegersamenlevingen in het binnenland Ter vergelijking zal in deze paragraaf tevens kort worden ingegaan op de situatie bij de Aluku in Frans Guiana waar in 1969 de tweedeling kustgebied en binnenland werd opgeheven en waar een nieuwe vorm van gedecentraliseerd bestuur in de gedaante van gemeenten, zogeheten "communes", werd geschoven over de traditionele bestuursstructuur van de Aluku Eveneens zal ter vergelijking kort worden ingegaan op de verhouding van het nationale politieke bestel tot de inheemse bestuursstructuren in Ghana Zoals in hoofdstuk 1 is aangegeven, vindt een belangrijk deel van Suriname's zwarte bevolking haar wortels in dat deel van West-Afrika waar onder meer het huidige Ghana ligt

Tot op heden vormen de vredesverdragen de belangrijkste grondslag voor de verhouding van de centrale overheid tot de traditionele bestuursstructuur van de Bosnegersamenlevingen⁽⁷¹⁾ Deze verdragen zijn sterk verouderd en dienen te worden aangepast aan de gewijzigde omstandigheden. De beknopte, ideaaltypische schets van deze traditionele bestuursstructuur zoals weergegeven in hoofdstuk 1.4 komt sinds het afnemende isolement van de Bosnegersamenlevingen sinds de jaren vijftig niet meer geheel overeen met de realiteit. Het toenemende contact met de kustsamenleving creëerde uitdagingen waartegen deze structuur onvoldoende bleek te zijn opgewassen. De reorganisatie van de binnenlandse bestuursdienst begin jaren vijftig zorgde reeds voor een intensiever contact tussen overheidsambtenaren, met name DC's en BO's, en dignitarissen. Sinds de jaren zestig verschenen politieposten te onder meer Brownswey en Stoelmanseiland. Het gezag en de invloed van de dignitarissen bleken te tanen en diverse van hun traditionele bestuursstaken werden overgenomen door overheidsambtenaren. Daarenboven traden diverse dignitarissen zelf in overheidsdienst. De dignitarissen, die een overheidstoelage genieten, zijn volgens de personeelsverordening geen ambtenaren⁽⁷²⁾. Bij belangrijke kwesties die de Bosnegers regaderen, worden de dignitarissen door de overheid geraadpleegd.

Bovenstaand citeerden we een uitspraak van premier Arron uit 1975 dat de Republiek Suriname de positie van de dignitarissen zou blijven erkennen en zelfs versterken. De regering Pengel stelde in 1963 dat het contact met het binnenland zou worden verstevigd en dat de gezagsverhoudingen in het binnenland zouden blijven erkend. In 1969 stelde de regering Sedney: "De rechtstoestand van de Bosnegers en Indianen zal aan een nadere bestudering worden onderworpen, waarbij bijzondere aandacht aan de positie der gezagsdragers (Granmans en Hoofdkapiteins) zal worden besteed"⁽⁷³⁾. Het zou echter tot de jaren tachtig duren eer er een serieuze discussie over de gezagsstructuren in het binnenland op gang kwam. Bij het Directoraat Districtsbestuur van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Districtsbestuur verscheen in januari 1981 de Nota 'Aanzet tot een nieuw beleid inzake het Binnenland', die in 1982 als Bijlage 1 werd opgenomen in de Beleidsnota van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Justitie⁽⁷⁴⁾. De Beleidsnota stelt dat er sinds het per 25 februari 1980 ingezette revolutionair proces behoefte bestaat aan een beleidsombuiging, hetgeen onder meer naar voren komt in de aangekondigde nieuwe politiek-bestuurlijke orde. Er wordt een wijziging in de organisatie van het Directoraat Districtsbestuur aangekondigd evenals een betere organisatie van het inwendig bestuur waarbij gedacht wordt aan decentralisatie ter verkleining van de afstand tussen bestuur en burger. Er wordt tevens een herindeling van de districten aangekondigd en de instelling van een apart "district Binnenland".

Bijlage 1, 'Aanzet tot een nieuw beleid inzake het Binnenland', weidt nader uit over deze beleidsvoornemens. Wat betreft de traditionele woongebieden van de diverse Bosnegervolken stelt deze Nota dat daar geen wijziging in hoeft te komen en dat deze kunnen worden beschouwd als een 'soort reservaten'. Over de toelagen en de status van de dignitarissen wordt gesteld: 'De tot nog toe door de Overheid aan de boslandfunctionarissen gegeven toelage werd gezien als een bijdrage om hun waardigheid in stand te kunnen houden' en 'De boslandfunctionarissen zijn geen landsdienaren, omdat in hun verhouding tot de Overheid het element van ondergeschiktheid geheel ontbreekt'. Een dergelijke verhouding zou immers niet overeenstemmen met hun verkregen rechten en vrijheden. Als gevolg van urbanisatie was het gezag van de dignitarissen tanende en steeds vaker werd de hulp van de centrale overheid ingeroepen bij de handhaving van orde en rust. De Nota vindt er geen doekjes om en stelt rondt: "Er zal gestaag aan de afbouw van de bestaande structuren moeten worden gewerkt om tegelijkertijd met grote omzichtigheid moderne structuren te introduceren". Gesteld wordt dat de oude structuren de ontwikkeling in de weg staan en slechts interessant zijn voor wetenschappers. De schrijver van de Nota poncirt: "Ik ben dan ook van mening dat - met behoud van de eigen cultuur - verandering moet komen in het leefpatroon en de bestuursvorm van de binnenlandse bevolking, wil men voorkomen dat het binnenland niet [sic] ontvolkt raakt'. De Nota komt met een aantal aanbevelingen waarvan we er enkele integraal zullen weergeven:

- 1 De dignitarissen van het binnenland moeten ondergebracht worden in een Stichting, waardoor enerzijds de regeling van hun rechtspositie kan worden verbeterd en anderzijds de vaststelling van een adequate taakomschrijving kan geschieden. Evenwel zal ten aanzien van de Granmans aan hen de keus worden overgelaten om al dan niet binnen de Stichting werkzaam te worden gesteld.
- 2 Er moeten normen komen ter bepaling van het aantal bassia's, kapiteins en hoofdkapiteins, welke functioneel noodzakelijk zijn voor iedere stam.

3. Een duidelijke taakomschrijving voor ieder van deze functionarissen aan hen kenbaar te maken en het toezicht op behoorlijke uitoefening van hun taak te effectueren.
4. Normen voor de bepaling van het aantal dignitarissen per dorp, c.q. stam, gelet op het zielental, dienen eveneens te worden vastgesteld.
5. Er moet worden afgezien van een uitbreiding van het aantal Granmans.
6. De discriminatie ten opzichte van de "wakaman" en de vrouw in het binnenland moet worden opgeheven.
7. Langzamerhand moet afbouw van het huidig systeem (maatschappijstructuur) worden bevorderd.
8. De steeds verminderende invloed van Granmans en overige dignitarissen vergt een grotere zorg en bijstand van de Centrale Overheid, in het bijzonder voor het handhaven van orde en rust en voor het brengen van alle noodzakelijke voorzieningen." ⁽⁷⁵⁾.

In het kader van de vernieuwing van de politiek-bestuurlijke orde werd bij decreet C-17 van 24 februari 1983 een nieuwe indeling van de districten vastgesteld. Het aantal districten werd uitgebreid tot tien, waaronder Sipaliwini, dat werd ingesteld om te geraken tot een effectievere aanpak van de ontwikkeling van het binnenland ⁽⁷⁶⁾. Het zou tot 1 januari 1985 duren eer deze nieuwe districtenindeling in werking trad ⁽⁷⁷⁾.

De regeringsverklaring van 1 mei 1983 van het PALU-getinte kabinet Errol Alibux kondigde in het kader van het streven naar deconcentratie van het staatsbestuur een grondige herstructurering van het districtsbestuur aan. Hiertoe zouden mede de bijzondere bestuursvormen van het binnenland worden gesaneerd. De verklaring nam de bovenvermelde aanbevelingen uit de Beleidsnota van 1982 over ⁽⁷⁸⁾. Begin 1983 werd aan het Directoraat Districtsbestuur een Bureau Decentralisatie van Bestuur toegevoegd ⁽⁷⁹⁾. In de praktijk zou er van al deze beleidsvoornemens vooralsnog weinig gerealiseerd worden. De regering Alibux werd tijdens de bauxietstaking van december 1983 ten val gebracht en de Nota "Aanzet tot een nieuw beleid inzake het Binnenland" verdween in de bureaulade ⁽⁸⁰⁾.

Tijdens een inleiding over de behandeling van strafzaken in het binnenland, verzorgd op een in mei 1983 georganiseerd politie- en brandweercongres, stelde de auditeur-militair Ramon de Freitas dat voor de staatsrechtelijke verhouding van de Bosnegers tot de centrale overheid de vredesverdragen als basis gelden: "De verdragen waaraan de Bosneger zijn autonomie ontleent, werden nooit vernietigd of ingetrokken." Deze verdragen waren volgens hem verouderd en achterhaald en bovendien ten onrechte tot stand gekomen. De Freitas stelde dat door de staatsgreep van 25 mei 1980 ook de Bosnegers zich dienden te onderwerpen aan het nieuwe gezag dat, zo vervolgde hij, absolute controle heeft over het grondgebied van Suriname. Een toegeeflijke houding van de ordehandhavers zou het centraal gezag in het binnenland verzwakken: "De ervaring heeft bewezen dat slechts een ferme houding tegenover deze lieden, in hun woongebieden succes oplevert." De Freitas bepleitte dat er in elke residentie een politie- en een militaire post zouden komen ⁽⁸¹⁾.

Een door het ministerie van Binnenlandse Zaken, Districtsbestuur en Volksmobilisatie ingestelde commissie onder voorzitterschap van de DC van Sipaliwini, Richène Libretto, schreef in 1986 het "Rapport van de Commissie Ontwikkeling Binnenland voor het district Sipaliwini" dat bedoeld was als intern discussiestuk en dat voortborduurde op de Nota van 1981 ⁽⁸²⁾. Libretto, een Ndyuka van de Sara Kreek, studeerde rechten en werd in 1981 als eerste Bosneger tot DC benoemd. De commissie moest onder meer voorstellen doen ten aanzien van het structureren van het bestuursapparaat, het functioneren van de volksstructuren, de participatie van de bevolking binnen deze structuren en de sociaal-economische ontwikkeling van het district Sipaliwini. Het district Sipaliwini bleek volgens het Rapport 50.000 inwoners in stamverband te tellen. Uit pragmatische overwegingen stelde de commissie voor om de DC voorlopig te stationeren in Paramaribo. Ten aanzien van de interne bestuursorganisatie werd een verdeling in regionale centra met (adjunct-) districtssecretarissen voorgesteld en verder in bestuursopzichtersposten. Volgens een in 1985 geschreven Nota Herstructurering Districtsbestuur moest een DC niet langer worden gezien als een afdelingshoofd van het ministerie van Binnenlandse Zaken, maar meer als een vertegenwoordiger van de centrale overheid in het district belast met het districtsbestuur in zijn totale omvang, hetgeen naast bestuur ook beheer en ontwikkeling inhield. Wat betreft de positie van de boslanddignitarissen in het kader van de nieuwe politiek-bestuurlijke orde stelde het Rapport dat een heroriëntatie op het traditionele bestuursstelsel nodig was. Gesteld werd dat het traditionele gezag nog door een meerderheid van de Bosnegers werd gedragen en dat de dignitarissen zich als gelijkwaardige partners zagen

van de overheid die voor elke activiteit in het binnenland hun steun nodig had. De toenemende overheidsbemoeienis zou echter leiden tot een botsing van bevoegdheden. Volgens het Rapport zou de overheid een wijziging van de maatschappijstructuur in het binnenland moeten ondersteunen. Slechts de instituten die remmend werkten op de ontwikkeling zouden moeten worden afgebouwd. Benadrukt werd dat het traditionele gezag een wezenlijke plaats diende te krijgen binnen de nieuwe politiek-bestuurlijke orde en dat de bemoeienis van de overheid slechts indirect diende te zijn. Omzichtigheid zou zijn geboden, daar al te rigoreuze veranderingen konden leiden tot een machtsvacuum. Gesteld werd dat het gezagssysteem van de Bosnegers berustte op tribalisme en dat het zowel democratische als autoritaire trekken had. Door een gebrek aan reikwijdte van de actieradius van de centrale overheid waren een aantal bestuurstaken overgelaten aan de dignitarissen. De grootopperhoofden hadden de leiding over hun eigen volkswetgeving en -rechtspraak, waren de pars pro toto van hun volk en vertegenwoordigden dit naar buiten toe. Het toenemende contact met het kustgebied stelde extra eisen aan de kwaliteiten van de gezagsdragers en in geval van misstanden diende de overheid in te grijpen. Het Rapport komt vervolgens met een aantal overwegingen en voorstellen:

- evaluatie van de beoordeelde positie van bepaalde matriclans,
- evaluatie van de aanwezigheid van dignitarissen in hun dorpen,
- heroverweging van de erfopvolging en van benoemingen voor het leven, voorgesteld wordt dat dignitarissen met pensioen kunnen gaan en dat bij opvolging iemand uit de matrilineage kan worden aangewezen, maar dat deze keuze door een algemene vergadering moet worden bevestigd,
- een grootopperhoofd dat de belangen van zijn volk schaadt, kan worden afgezet, eventueel kan zijn toelage tijdelijk worden geblokkeerd,
- disciplinaire maatregelen tegen lagere dignitarissen dienen in overleg met het grootopperhoofd te worden getroffen,
- voordrachten tot benoemingen van dignitarissen blijven het prerogatief van het grootopperhoofd en worden na advies van de DC bekrachtigd bij ministeriele beschikking,
- bij vacatures wordt rekening gehouden met het inwonertal van de betreffende gemeenschap,
- de grootopperhoofden hebben regelmatig onderling contact,
- er wordt per volk een raad van hoofdkapiteins ingesteld die minstens twee maal per jaar bijeenkomt en die rapporteert aan het grootopperhoofd,
- er wordt een jaarlijkse volksvergadering belegd, waarop de DC toezicht houdt, op deze vergadering wordt de naleving van rechtsregels gecontroleerd en er wordt een jaarplan opgesteld, een ambtenaar kan op deze vergadering het overheidsbeleid toelichten,
- kapiteins en *basia* zouden kunnen participeren in de in te stellen ressortraden

Tijdens een werkbezoek aan de residentie van grootopperhoofd Gazon van de Ndyuka, Dintabiki, in januari 1986 belegde de DC van Sipaliwini een vergadering met de gezagsdragers in het nabijgelegen Puketi. Libretto gaf uitleg over het beleid ten aanzien van het binnenland in het kader van de herstructurering van het districtsbestuur en hij bracht tevens de positie van de dignitarissen ter sprake. De DC bracht naar voren dat er een aanpassing diende plaats te vinden en dat met het oog op een grotere participatie van de binnenlandbevolking er vertegenwoordigers moesten worden aangewezen ter behartiging van hun belangen. Hij benadrukte dat het niet in de bedoeling lag om het traditionele gezag aan te tasten. De DC laakte de situatie dat misdadigers hun toevlucht zochten en vonden in het binnenland. Op voorstel van Libretto ging de vergadering akkoord met de vestiging van een politiepost te Dintabiki. De vergadering stemde tevens in met het voorstel om dignitarissen in geval van hoge leeftijd, afwezigheid of langdurige ziekte te vervangen, mits zij in positie zouden worden gelijkgesteld aan ambtenaren. De dignitarissen waren verder bereid om via een afvaardiging te participeren in de nieuwe gedecentraliseerde bestuursorganen.⁽⁸³⁾

Mede vanwege de binnenlandse oorlog die kort daarop, in juli 1986, uitbrak, is er van al deze voornemens weinig tot niets gerealiseerd en ook dit Rapport verdween in de bureaulade.⁽⁸⁴⁾

De verkiezingen van 25 november 1987 maakten een einde aan de periode van militair bewind en brachten een grootse overwinning voor het Front voor Democratie en Ontwikkeling, een combinatie van de oude politieke partijen NPS, VHP en KTPI. Begin 1988 trad de regering R. Shankar aan die in haar regeringsverklaring onder meer stelde dat er structuren ontwikkeld zouden worden die de boslandbevolking een betere aansluiting bij de rest van de samenleving dienden te verschaffen. Tijdens diverse gelegenheden benadrukte de president dat de regering

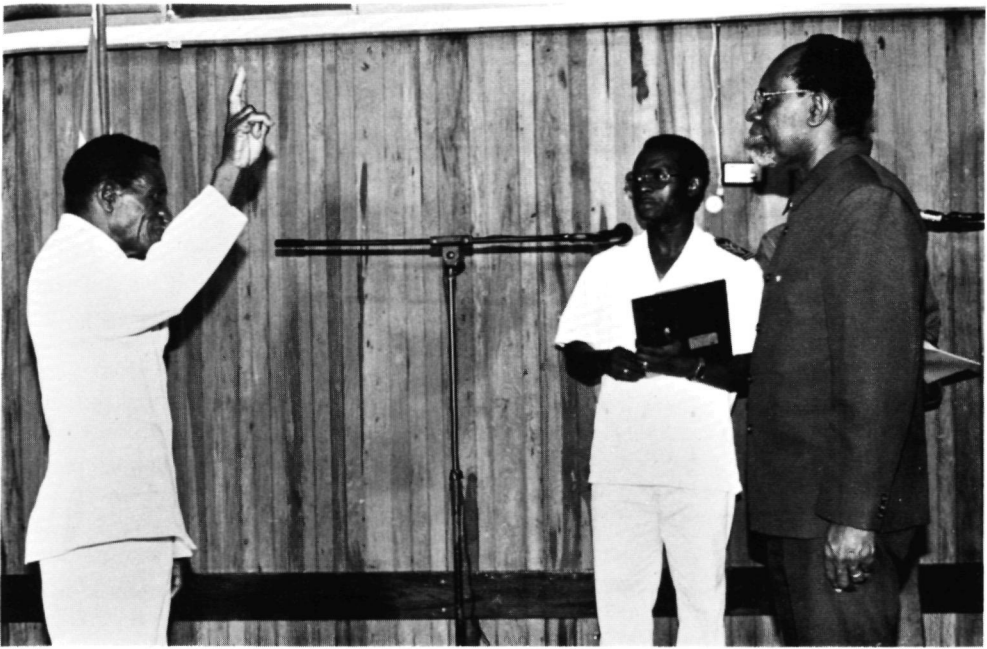
ernstig rekening hield met de gezagsstructuren van het binnenland ⁽⁸⁵⁾ Er werd een speciaal ministerie van Regionale Ontwikkeling ingesteld, waar bovendien voor het eerst een Bosneger, de Saramaka Werner Vreedzaam, werd benoemd tot minister Vanwege de zeer ruime taakomschrijving van dit ministerie werd het in de pers, refererend aan een bekend lokaal bedrijf, badinerend betiteld als "Alles onder één dak" ⁽⁸⁶⁾

Voorlopig hield de regering Shankar vast aan de bestaande gezagsstructuren in het binnenland In 1988 werd in het Ndyuka-dorp *Iantiwei* aan de Cottica Rivier ter ondersteuning van de kapitein een dorpsbestuur opgericht, waarvan de leden echter verbleven in Paramaribo Het ministerie van Regionale Ontwikkeling maakte kenbaar dat de overheid slechts onderhandelde met het traditionele bestuur Ten aanzien van het dorpsbestuur werd gesteld deze bestuursvorm is dezerzijds niet bekend en "Tot nog toe wordt het traditionale bestuur van het binnenland door de Centrale Overheid erkend Het bestuur van een dorp, bestaande uit kapiteins en bassia's, behartigt de belangen van de dorpelingen, zowel intern als extern en draagt zorg voor de orde en rust" ⁽⁸⁷⁾

Zoals bovenstaand reeds vermeld, kondigde de grondwet van 1987 decentralisatie van bestuur aan Evenmin echter als die van 1975 maakte de grondwet van 1987 melding van de bestuursstructuren van het binnenland Zoals gesteld, zou het tot 1989 duren eer de wet op de regionale organen in werking trad Ondanks de breedvoerige discussies in juni 1989 in DNA over het wetsontwerp werd er met vrijwel geen woord gerept over de verhouding van de regionale organen, te weten de districts- en ressortraden, tot de traditionele gezagsstructuren van de binnenlandbewoners Slechts Jarien Gadden stipte het onderwerp minimaal aan Hij hoopte op een harmonieuze samenwerking van de regionale organen en de traditionele gezagsstructuren Gadden haalde een voorval aan uit de periode dat hij bestuursopzichter was te Brownsweg en werd geconfronteerd met een daar opgericht volkscomité dat meende hem te kunnen dirigeren Volgens Gadden stond het binnenland niet positief tegenover de regionale organen en hij bepleitte dat er wat het binnenland betrof van werd afgezien Significant is het eveneens dat de wet zelf volledig voorbijgaat aan deze kwestie ⁽⁸⁸⁾

De districtsraad geldt als hoogste politiek-bestuurlijk orgaan van een district en wordt voorgezeten door de DC (artikel 3) Het toezicht op het bestuurlijk handelen van de regionale organen ligt bij de minister van Regionale Ontwikkeling De aanname van deze wet (met algemene - 36 - stemmen) betekende een forse uitbreiding van het aantal volksvertegenwoordigers Was het aantal parlementsleden reeds toegenomen van 39 tot 51, het aantal ressortraadsleden bedroeg 710 en het aantal districtraadsleden 104 Een log bureaucratisch systeem was in het leven geroepen dat in de praktijk aan veel kritiek bloot kwam te staan en dat slechts minimaal functioneerde Met name de ressortraden moesten het ontgelden en in zijn toespraak tot het parlement in 1992 kondigde de een jaar eerder aangetreden president R Venetiaan reeds een wijziging van de wet op de regionale organen aan ⁽⁸⁹⁾

Intussen werd ook het per 1 januari 1985 ingestelde district Sipaliwini bedreigd in zijn bestaan In een in 1987 verschenen NPS-publikatie werd een herorientatie op de indeling van dit district bepleit aangezien het te grote interne verschillen zou kennen Hiertoe werd voorgesteld om het district op te splitsen Het oostelijk deel zou het zelfstandige district Sipaliwini of Tapanahoni moeten worden, het Boven-Suriname- en het Boven-Saramaccagebied zouden moeten worden samengetrokken met het bestaande district Brokopondo en het westelijk deel zou dan worden toegevoegd aan de districten Coronie en Nickerie In zijn toespraak tot DNA op 1 oktober 1992 kondigde president Venetiaan wijziging van de districtsgrenzen aan Een dat jaar ingestelde commissie hiertoe formuleerde een voorstel dat min of meer een terugkeer naar de situatie van voor 1985 behelsde Sipaliwini zou verdwijnen, de woongebieden van de Saramaka en de Matawai zouden volledig tot het district Brokopondo gaan behoren en die van de Ndyuka, de Paramaka en de Aluku tot het district Marowijne ⁽⁹⁰⁾ De destijds verantwoordelijke minister voor de wijziging van de districtsgrenzen, Frank Leeftang, betoonde zich in een krante-interview een fervent tegenstander van het voornemen De instelling van het district Sipaliwini was volgens hem in overleg geschied met de binnenlandbewoners De oude situatie waarbij hun belangen verdeeld waren over diverse DC's was hiermee opgeheven Met de voorgenomen opheffing van het district Sipaliwini zouden tevens vier DNA-zetels van het binnenland op de tocht komen te staan Wat de overwegingen voor de wijziging betrof, stelde Leeftang "Het is pertinent onjuist dat de Granmans als gevolg van de gewijzigde districtsgrenzen in problemen zijn geraakt wat betreft de afbakening van de grenzen voor hun gezagsuitoefening Immers wordt de gezagsuitoefening van de Granmans niet bepaald door geografische grenzen, maar door de taal en de woonplaats van de stammen" ⁽⁹¹⁾

Beëdiging grootopperhoofd Jan Levi van de Paramaka door President R. Venetiaan, 1993

Een voor ons onderwerp zeer belangwekkende toezegging deed president Venetiaan tijdens een vergadering in Paramaribo op 27 april 1992 met de vier grootopperhoofden in het kader van de vredesbesprekingen. Hij herhaalde deze belofte tijdens een werkbezoek van 22-24 mei 1992 aan de residentie van grootopperhoofd Gazon van de Ndyuka, Diitabiki. De president kondigde aan dat de bestuursstructuren van het binnenland en de positie van de grootopperhoofden zouden worden opgenomen in de grondwet. Hiermee zal tegemoet worden gekomen aan een langgeuite wens van de Bosnegers en zal het verzuim van 1975 en 1987 ongedaan worden gemaakt. Tevens zal aldus een tegenstrijdige situatie worden opgeheven. Te Diitabiki betoonde Gazon zijn instemming met de aangekondigde wijziging van de districtsgrenzen alsook met de inspraak die de regering hem en zijn collega's hierbij had gegeven. Dit laatste in tegenstelling tot de regering die de vorige grenswijziging had doorgevoerd ⁽⁹²⁾.

Als gevolg van de politieke instabiliteit in de jaren tachtig en van de binnenlandse oorlog zijn de voorstellen uit de Nota van 1981 en het Rapport van 1986 niet in concreet beleid vertaald. Beide documenten geven echter een vrij duidelijk beeld van het overheidsdenken ten aanzien van de traditionele bestuurssystemen in het binnenland en van wat er wellicht in de naaste toekomst op dit gebied is te verwachten.

Suriname neemt geen uitzonderlijke positie in wat betreft het bestaan van verschillende bestuurlijke structuren binnen een natiestaat. Veel landen kennen een dergelijke situatie. Gezien de discussie in Suriname over de invulling van decentralisatie van bestuur en de consequenties hiervan voor de traditionele gezagsstructuren in het binnenland is het nuttig om kennis te nemen van de wijze waarop andere landen hiermee omgaan. Ter vergelijking zullen we onderstaand kort ingaan op het beleid van de Frans Guianese overheid ten aanzien van de Aluku ⁽⁹³⁾. Tevens zal worden ingegaan op de situatie in Ghana.

Zoals vermeld in hoofdstuk 3.4. vestigde eind negentiende eeuw de overgrote meerderheid van de Aluku zich in Frans Guiana, waar zij een soortgelijke erkenning van hun rechten verkregen als in Suriname. Alhoewel de Aluku tegenwoordig een minderheid vormen onder de Bosnegers in Frans Guiana, bezitten zij als enigen als groep de Franse nationaliteit. Frans Guiana is een overzees gebiedsdeel van Frankrijk en heeft de status van een regio. Het departement wordt bestuurd door een prefect, die de centrale regering vertegenwoordigt, en een Algemene Raad (Conseil Général) en een Regionale Raad (Conseil Régional), twee vertegenwoordigende lichamen. Er zijn twee hoofddistricten, te weten Cayenne en Saint Laurent. Het district Saint Laurent, dat onder leiding staat van een onderprefect, telt drie kantons en acht gemeenten ("communes"). Aan het hoofd van elke gemeente staat een gekozen burgemeester. De Aluku, die voornamelijk zijn gevestigd aan de Lawa en de Marowijne Rivier, vallen onder het district

Saint Laurent De relatieve autonomie van de Aluku was gegarandeerd doordat het binnenland (Territoire de l'Inini) een van het kustgebied onderscheiden bestuurlijke eenheid vormde. Eind jaren zestig vond er een wijziging plaats in de Franse politiek waarbij de overzeese departementen meer zeggenschap zouden krijgen. In Frans Guiana werd Inini in 1969 als afzonderlijke bestuurlijke eenheid opgeheven en geïntegreerd binnen het nationale politieke bestel. Ten aanzien van de Aluku werd er een politiek van assimilatie en verfransing geïntroduceerd. De toename van loonarbeid en de verschaffing van tal van sociale voorzieningen betekende het binnendringen van de geldeconomie. De resulterende consumptiedrang zou functioneren als de belangrijkste motor van de assimilatie.⁽⁹⁴⁾ Vooral uit materiële overwegingen werden de gemeenten gewaardeerd: medische zorg, onderwijs, werkgelegenheid en sociale voorzieningen. In het woongebied van de Aluku werden vier gemeenten opgericht, te weten Maripasoula, Grand Santi en Papai Siton aan de Lawa Rivier en Apatou (Motende) aan de Marowijne Rivier. De Aluku kregen kiesrecht en sloten zich aan bij de twee grote nationale partijen, te weten de Gaullisten (Rassemblement pour la République, RPR) en de socialisten (Parti Socialiste Guyanais, PSG). Bosnegerpartijen kregen hier nog minder voet aan de grond dan in Suriname. Over de traditionele gezagsstructuur van de Aluku werd aldus een nieuw bestuurlijk systeem geschoven. Voor de meeste Aluku bleef het een moeilijk te doorgronden bestel en men zag het nut van deelname aan regionale en nationale verkiezingen nauwelijks in. Zelfs onder de verkozen Aluku bestaat er onzekerheid omtrent het belang van hun functie. Er bestaat een permanente ambiguitet aangaande de verhouding tussen beide systemen. Beide bestuursstructuren bestaan naast elkaar, waarbij de traditionele gezagsstructuur aan betekenis inboet ten gunste van de gemeenten.⁽⁹⁵⁾

De effecten van de integratie van de Aluku in de Frans Guianese samenleving zijn het meest zichtbaar op demografisch gebied. Halverwege de jaren tachtig woonde minder dan een vijfde van de Aluku in de traditionele dorpen, de helft in de gemeenten Maripasoula (een van oorsprong Creools dorp) en Papai Siton-Pompidouville (de nieuwe residentie van het grootopperhoofd) en een derde in het kustgebied.⁽⁹⁶⁾ De eerste burgemeester van Papai Siton, grootopperhoofd Tolinga (1967-90), werd tijdens de verkiezingen van 1973 nog benoemd door de Frans Guianese overheid, maar werd tijdens de daaropvolgende verkiezingen van 1977, ondanks steun van de overheid, ternauwernood gekozen. Rond 1980 trad Tolinga terug ten gunste van een jongere Aluku die eveneens behoorde tot zijn matriclan (*Kawina-lo*) en die ook gelieerd was aan de Gaullistische RPR. Tijdens zijn burgemeesterschap werd Tolinga beschuldigd van favoritisme - het doorsluizen van overheidsfondsen - van zijn eigen matriclan. Na klachten over corruptieve handelingen moest hij zich verantwoorden in het kustgebied. Tolinga trok zich terug uit de nationale politiek en ging zich meer toeleggen op zijn functie als grootopperhoofd.⁽⁹⁷⁾

De Aluku leerden te laveren tussen beide systemen. Toen begin jaren zeventig de overheid weigerde om de kapiteins en *basia* te erkennen en een toelage te geven en daarentegen twee nieuwe functies creëerde, te weten "lieutenant" en "garde champêtre", werden deze functionarissen door Tolinga op traditionele wijze geïnstalleerd. Zij werden door de bevolking kapitein genoemd en verrichtten ook dezelfde traditionele functies. Hadden de meeste matriclans voorheen één kapitein, nu hebben ze er twee.⁽⁹⁸⁾

Volgens de Noord Amerikaanse antropoloog Ken Bilby, die halverwege de jaren tachtig onderzoek verrichtte onder de Aluku, is de Franse assimilatiepolitiek slechts deels geslaagd en leven de Aluku binnen twee parallelle sociale en politieke systemen. Bilby (1990, p. 520) concludeert: "In spite of the assimilationist pressures asserted for more than a decade by a local administrative apparatus backed by the resources of one of the world's most powerful states, the Aluku appear to have come through the 1980s with a sense of uniqueness and separate identity that is stronger than ever."

De situatie in het Westafrikaanse land Ghana is vrij gecompliceerd en kan hier slechts in een notedop worden geschilderd.⁽⁹⁹⁾ Europese contacten met dit deel van West-Afrika dateren van de vijftiende eeuw. Het gebied was vooral gewild om zijn goud en slaven, vandaar de vroegere naam Goudkust. De Europese invloed beperkte zich voornamelijk tot het kustgebied. Van de Europese mogendheden verkreeg Engeland uiteindelijk de overhand en in 1874 werd de Goudkust een Engels protectoraat. Engeland breidde zijn invloed vanaf toen ook landinwaarts uit en in 1901 werd de staat Asante geannexeerd. Het protectoraat bestond uit drie bestuurlijke regio's, te weten het kustgebied (de Kolonie), Asante en de Noordelijke Provincies. Elke regio kende aanvankelijk haar eigen wetgeving. De Engelse bemoeienis was het sterkst in de

Kolonie Na de Tweede Wereldoorlog groeide de onafhankelijkheidsbeweging snel, waarbij de Convention People's Party (CPP) onder leiding van Kwame Nkrumah een voorhoederol vervulde. In 1957 verwierf Ghana de onafhankelijkheid en in 1960, toen de constitutionele banden met Engeland volledig werden verbroken, werd het een republiek met Nkrumah als president. Nkrumah ontpopte zich als een despotisch heerser en werd tijdens een militaire staatsgreep in 1966 ten val gebracht. Sindsdien kent Ghana een afwisseling van militaire en burgerregeringen. Sinds zijn staatsgreep van 1979, waarbij aanvankelijk nog een burgerregering (president Hilla Limann, tot 31 december 1981) aan de macht kwam, is luitenant-vlieger Jerry Rawlings de sterke man van het land. In 1992 keerde Ghana terug naar de parlementaire democratie waarbij Rawlings als president werd gekozen.

Ghana wordt bewoond door ongeveer vijftig volken, waarvan de Akan, die 44 procent van de huidige bevolking uitmaken, de belangrijkste zijn. Elk van deze volken kent zijn eigen bestuurlijke structuren. De Akan-volken werden in de zeventiende eeuw verenigd in de staat Asante, die sindsdien diverse andere volken onderwierp. Na langdurige oorlogen in de negentiende eeuw slaagden de Engelsen er in 1901 in om Asante te annexeren. De koning, de Asantehene, werd tot 1935 verbannen. De staatsstructuren van Asante zijn gebaseerd op het matrilineaire verwantschapssysteem. De Asantehene heeft zowel wereldlijke als religieuze macht. Zijn gezag is gebaseerd op zijn religieuze positie. Zijn stoel symboliseert de eenheid van de voorouders en de levenden. Asante kent een hiërarchie van hoofden (chefs). Elk heeft zijn raad van ouderen. Hun macht is niet absoluut. Beslissingen worden genomen op basis van consultatie. De staat Asante wordt gekenmerkt door decentralisatie van bestuur en door lokale autonomie. De veroverde gebieden werden beheerd via indirect bestuur.

Engeland erkende de diverse inheemse gezagsstructuren en paste uit praktische overwegingen - gebrek aan menskracht en aan financiën - het systeem van indirect bestuur toe. De intensiteit van het contact tussen de inheemse volken en het koloniale systeem verschilde van regio tot regio en was het sterkst in het kustgebied waar de Fante wonen. De hoofden kwamen onder toenemende kritiek van de intelligentsia en de nationalistten te staan. De traditionele gezagsstructuren werden buitendien in de koloniale periode reeds aangetast door kerstening, onderwijs en economische ontwikkelingen. De onafhankelijkheidsgrondwet van 1957 vestigde een eenheidsstaat. Deze grondwet erkende het Instituut van de Hoofden (Chiefs) as existing by customary law and usage'.⁽¹⁰⁰⁾ Het Nkrumah-bewind was weinig gunstig voor de inheemse gezagsstructuren. Ghana werd een eenpartijstaat en de president kreeg vrijwel onbeperkte bevoegdheden. De oppositie werd geïntimideerd en alleen loyale hoofden werden gesteund. Elke regio kreeg een Huis van Hoofden dat slechts een beperkte adviserende macht had en dat onder andere het gewoonterecht moest vaststellen, hetgeen overigens niet in tegenspraak mocht zijn met de nationale Ghanese wetgeving. De nieuwe grondwet van 1960 regelde de positie van de Huizen van Hoofden en de Hoofdenwet van 1961 maakte duidelijk dat het gezag van de hoofden volledig afhing van de centrale overheid. Een hoofd werd omschreven als "an individual who has been nominated, elected and installed as a chief in accordance with customary law and who is recognized as a chief by the Minister responsible for local government".⁽¹⁰¹⁾ Er werden hiërarchische categorieën van hoofden onderscheiden. Onwettigvallige hoofden werden ontheven door Nkrumah, de overigen verwerden tot marionetten. De regering had ook grote invloed op de verkiezing van hoofden, die economisch van haar afhankelijk waren. Lokaal bestuur was slechts bedoeld om de centrale politiek uit te voeren. Na de militaire staatsgreep van 1966 ontstond een gunstiger klimaat voor de inheemse bestuurlijke structuren. Zowel de positie als het gezag van de hoofden werd hersteld. De Hoofdenwet van 1971 maakte een onderscheid tussen erkende en niet erkende hoofden. Zogeheten om een einde te maken aan de overheidsbemoeienis werd in de grondwet van 1979 de overheidserkenning van hoofden afgeschaft. Het Nationale Huis van Hoofden kreeg onder meer als opdracht om opvolgingsprocedures vast te leggen. Op het laagste niveau van lokaal bestuur, de districtsraden, was een derde van de zetels gereserveerd voor traditionele gezagsdragers.

Na de Tweede Wereldoorlog kreeg de constitutionele ontwikkeling een meer Ghanees gezicht en sindsdien is er met allerlei bestuursvormen geëxperimenteerd. De koloniale en de post-onafhankelijkheidssystemen vormen een integraal bestanddeel van Ghana's constitutionele geschiedenis. Zowel de koloniale als de huidige centrale overheid schat de positie van de traditionele gezagsdragers foutief in door uit te gaan van westerse opvattingen hieromtrent. Enerzijds werd aan hoofden meer macht toebedeeld, terwijl anderzijds hun gezag onder de eigen bevolking afnam. De overheid verwachtte ook meer macht van de hoofden dan de

traditionele bestuursstructuren hun toebedeelden. Hoofden kwamen hierdoor in een tegenstrijdige positie te verkeren, zij moesten beantwoorden aan de verwachtingen van zowel de centrale overheid als van hun bevolking, een situatie die de traditionele gezagsdragers in Suriname niet onbekend zal voorkomen. Reeds tijdens de koloniale periode trad er een politisering op van de inheemse bestuurlijke structuren, die overigens ook hun eigen politiek kennen. Door de ontwikkelingen van de afgelopen eeuw zijn de traditionele en de moderne systemen dermate verward geraakt en deel van elkaars geschiedenis gaan vormen dat ze in feite niet meer kunnen worden losgekoppeld. De inheemse bestuurlijke structuren kunnen niet in een vacuum worden gezien en ze zijn geen statisch gegeven. In de moderne constitutionele ontwikkeling van Ghana wordt er voortdurend gerefereerd aan de inheemse bestuurlijke structuren, echter al naar gelang het te pas komt. Bovendien kent Ghana een veelheid van dergelijke inheemse systemen die onderling een grote verscheidenheid vertonen. Goldschmidt, aan wie wij deze informatie over Ghana ontleen, stelt: 'Analysis of the various attempts to remodel the traditional constitutional systems into a national Ghanaian constitution leads us to the conclusion that they are nothing more than manipulations of the indigenous systems to gain specific political ends'.⁽¹⁰²⁾

Vergelijken we de situatie op het gebied van decentralisatie van bestuur en de consequenties daarvan voor de inheemse bestuurlijke systemen in Suriname, Frans Guiana en Ghana dan blijkt dat Suriname achteraan loopt. In Frans Guiana heeft men intussen ongeveer twintig jaar ervaring wat betreft de interactie van de traditionele gezagsstructuur van de Aluku en het systeem van de gemeenten. Het zou zinvol zijn indien de Surinaamse overheid kennis zou nemen van de in dit buurland opgedane ervaringen. Wat betreft een vergelijking met Ghana ligt de situatie gecompliceerder. Ghana kent een veelheid van inheemse bestuurlijke systemen, waarvan diverse bovendien in het verleden zijn opgelegd aan andere. De inheemse systemen gingen hier vooraf aan dat van de kolonisator. De staat Suriname is daarentegen een van oorsprong koloniale creatie, hetgeen betekent dat, afgezien van de bestuurlijke structuren van de diverse Indiaanse volkeren, waar in deze studie niet nader op wordt ingegaan, het koloniaal bestuur voorafging aan de pas in een later stadium tot ontwikkeling gekomen bestuurlijke structuur van de verschillende Bosnegervolken. De huidige republiek Suriname wordt geconfronteerd met twee inheemse bestuurlijke systemen in het binnenland, te weten dat van de Indianen en dat van de Bosnegers. De situatie lijkt hiermee overzichtelijker dan die in Ghana. De omstandigheden in Ghana leren dat erkenning van de inheemse bestuurlijke systemen via de grondwet en via organieke wetten op zich geen garantie biedt voor hun succesvol functioneren binnen het nationale politieke bestel. In elk van de drie landen blijkt er politiek gemanipuleerd te worden met de traditionele gezagsstructuren. In elk dezer landen worden ook regelmatig door de centrale overheid foutieve inschattingen gemaakt aangaande het functioneren van de inheemse bestuurlijke systemen. In een eerdere publikatie stelden wij dienaangaande reeds: "Politiek in het binnenland is niet hetzelfde als politiek in Paramaribo".⁽¹⁰³⁾ Zowel in Ghana als in Suriname wordt er sinds de onafhankelijkheid geëxperimenteerd met verschillende politiek-bestuurlijke systemen. In tegenstelling tot in Ghana wordt er in Suriname echter vrijwel niet geëxperimenteerd met de verhouding van het nationale politieke bestel tot de traditionele gezagsstructuren zoals die bestaan in het binnenland. De gedachtengang en de discussie hierover moeten in Suriname nog vrijwel van de grond komen. Dat er een wettelijke regeling dient te komen ter opheffing van de huidige tegenstrijdige situatie wordt inmiddels ook onderkend door de president. Kennisname van de situatie hieromtrent in andere landen zou een wenselijke start zijn.

4.4. De Aluku: een grensgeval-2

In deze paragraaf vervolgen we de bestuurlijke verwikkelingen bij de Cottica-Aluku. In hoofdstuk 3.4 werd vermeld dat de benoeming van de eerste kapitein, Nasinengee (1938-63), bij deze groep Bosnegers zowel het gouvernement als de zending weinig reden tot enthousiasme gaf. In een rapport uit 1953 sprak zendeling Helstone zijn twijfels uit over het voortbestaan van de post te Cottica: "De toekomst van deze Gemeenschap is duister". De gedoopten zouden zijn teruggevallen tot het "heidendom". Volgens Helstone was de Surinaamse overheid van plan om de Cottica-Aluku onder het gezag van het grootopperhoofd van de Ndyuka te plaatsen, hetgeen zou resulteren in een massaal vertrek naar Frans Guiana. De Cottica-Aluku bewezen volgens Helstone grootopperhoofd Difu (1937-65) alle eer: "De bewoners van Cottica voelen zich voor 99% Fransen".⁽¹⁰⁴⁾ Het jaarverslag van zendeling Pryor dat het overlijden van Nasinengee op 31 mei 1963 vermeldde, voegde aan deze mededeling toe dat deze een fel

tegenstander van het Christendom was geweest⁽¹⁰⁵⁾ De invloed en bemoeienis van Difu blijkt ook uit diens voorstel aan de DC van Marowijne om Samakon te benoemen als de opvolger van Nasinengee, hetgeen in 1965 ook inderdaad gebeurde⁽¹⁰⁶⁾

Een langshepend conflict voltrok zich na het overlijden van Difu in 1965 De meeste grootopperhoofden van de Aluku kwamen voort uit de Dikan-*lo*, die echter met het overlijden van Difu was uitgestorven Met steun van de Frans Guianese overheid werd in 1967 Tolinga van de Kawina-*lo* als opvolger benoemd Alhoewel gesteund door de meerderheid van de Aluku, druiste de benoeming van Tolinga in tegen de matrilineaire erfopvolgingsprincipes De benoeming werd betwist door de Cottica-Aluku die een tegenkandidaat aandroegen, te weten Manto van de Yakobi-*lo* die volgens de opvolgingsprincipes meer in aanmerking zou moeten komen Cottica, bewoond door de Yakobi-*lo*, was in de negentiende eeuw de residentie van de Aluku en had onder andere het grootopperhoofd Anato (1876-91) aangedragen Manto werd in zijn dorp traditioneel geïnstalleerd en reisde vergezeld van dignitarissen naar Paramaribo teneinde erkenning door de Surinaamse overheid te verkrijgen De regering Pengel besprak deze kwestie met de vier overige grootopperhoofden die zich geen tegenstander van de benoeming verklaarden daar het hun positie niet zou aantasten en hem (Manto) financieel voordeel zou opleveren Zowel de DC van Marowijne als diens collega van Suriname, Jan Michels, spraken zich uit tegen de benoeming van Manto De Surinaamse regering stelde zich op het standpunt dat zij geen bemoeienis had met de benoeming van een grootopperhoofd van de Aluku Tolinga zelf stelde aanvankelijk geen bezwaar te hebben tegen de benoeming van Manto door de Surinaamse overheid tot grootopperhoofd van de Cottica-Aluku In een latere brief sprak hij echter zijn vrees uit voor ordeverstoring indien de benoeming toch plaatsvond⁽¹⁰⁷⁾ Als compromis bood de Surinaamse regering in 1972 Manto de positie van hoofdkapitein aan, maar maakte daarbij de vergissing dat deze functie, die overigens nieuw was voor de Cottica-Aluku, erkend moest worden door het grootopperhoofd van de Ndyuka Vanwege de historisch gevoelige relatie tussen deze twee volken was het duidelijk dat Manto niet inging op dit voorstel⁽¹⁰⁸⁾ Manto overleed in 1981 zonder ooit erkend te zijn door of een toelage te hebben genoten van de Surinaamse overheid⁽¹⁰⁹⁾

Na het overlijden van kapitein Samakon werd deze in 1975 opgevolgd door Kolino Datzelfde jaar werd als tweede kapitein Momu benoemd Deze twee dignitarissen stelden in 1981 de regering er van op de hoogte dat ter opvolging van Manto als grootopperhoofd was aangewezen Johannes Asoiwani Bayo⁽¹¹⁰⁾ Zoals reeds in de vorige paragraaf vermeld, sprak de regering zich uit tegen verdere toename van het aantal grootopperhoofden Bovendien werd in dit specifieke geval gevreesd dat het een precedent zou scheppen dat kon worden aangegrepen door de Kwinti Besloten werd om Bayo te benoemen tot hoofdkapitein, maar dat zijn dorpsgenoten hem wel mochten aanspreken als grootopperhoofd⁽¹¹¹⁾ Bayo bedankte voor de eer, waarna in 1983 Marius Peeti Dua werd benoemd als eerste hoofdkapitein van de Cottica-Aluku⁽¹¹²⁾ Teneinde de bijzondere positie van de hoofdkapiteins van de Aluku, de Kwinti, de Wayana en de Trio, die gezien hun geringe aantal onderdanen niet de status van grootopperhoofd hebben, maar die in tegenstelling tot de overige hoofdkapiteins wel als stamhoofd gelden, te onderstrepen, werd in 1985 besloten om hen een hogere toelage toe te kennen dan de gewone hoofdkapiteins Vanaf 1989 genieten zij tevens een representatievergoeding⁽¹¹³⁾

Na het overlijden van Tolinga op 17 april 1990 laaide het conflict om de opvolging wederom op Ditmaal waren de Cottica-Aluku echter geen partij Tolinga erkende achteraf dat zijn benoeming destijds niet geheel overeenkomstig de opvolgingsprincipes was geweest Het vroegere grootopperhoofd Awensai (1917-36) van de Dikan-*lo* was, toen bleek dat er in zijn familie geen opvolger zat, getrouwd met een Wayana-vrouw met wie hij onder andere een dochter kreeg Tolinga was getrouwd met deze dochter en had met haar vier zonen Door één van zijn zonen, een onderwijzer, voor te bereiden op de functie meende Tolinga de juiste matrilineaire lijn te kunnen herstellen De familie van Tolinga gaf echter de voorkeur aan een andere kandidaat, een zusters zoon van Tolinga, die traditioneel werd geïnstalleerd Profiterend van deze verdeeldheid binnen de familie Tolinga, slaagde een derde kandidaat, Joachim-Joseph Adochini van de Lape-*lo* uit het dorp Loka, die betere papieren had bij de Frans Guianese overheid en die tevens de steun genoot van veel Aluku, erin om de functie naar zich toe te trekken Adochini werd in 1992 benoemd tot grootopperhoofd⁽¹¹⁴⁾ Met de benoeming van Adochini lijkt de tendens (sinds Tolinga, 1967) bij de Franse Aluku te worden voortgezet waarbij voor de installatie van een grootopperhoofd het matrilineaire erfopvolgingsprincipe minder doorslaggevend is dan de algemene verkiezing door het volk Het ligt voor de hand

deze tendens in verband te brengen met de door de Fransen sinds eind jaren zestig gevoerde assimilatiepolitiek. Een dergelijke ontwikkeling is bij de Surinaamse Bosnegervolken vooralsnog niet bespeurbaar ⁽¹¹⁵⁾

4.5. Binnenlandse oorlog 1986-92

Ter afronding van dit hoofdstuk zullen we kort ingaan op het gewapend conflict dat in 1986 uitbrak tussen het Nationaal Leger (NL) en het Jungle Commando (JC). We zijn hierbij niet zozeer geïnteresseerd in een exacte reconstructie van de militaire ontwikkelingen als wel in de effecten van dit conflict op de samenlevingen in het binnenland en op de traditionele gezagsstructuren in het bijzonder ⁽¹¹⁶⁾

In de nacht van 21 op 22 juli 1986 overviel een groep gewapende Bosnegers militaire posten te Stolkertsijver en Albina, waarbij twaalf militairen werden gegijzeld. Enkele dagen later werd op de Nederlandse televisie een communiqué voorgelezen waarin Ronnie Brunswijk het Surinaams Bevrijdingsleger - dat al spoedig bekend kwam te staan als het Jungle Commando - proclameerde en bekend maakte dat de overvallen gericht waren op het herstel van de democratische rechtsstaat. De strijd zou al een jaar gaande zijn en: 'De strijd wordt gevoerd overeenkomstig de tradities van het binnenland.' De later door het JC veelal beleden ontwikkeling van het binnenland kwam niet ter sprake ⁽¹¹⁷⁾

De leider van het JC, Ronnie Brunswijk, was een jonge (1962) Ndyuka uit Mungotapu die in 1980 als dienstplichtig militair in het leger was beland. Na diverse problemen nam hij in 1984 ontslag ⁽¹¹⁸⁾. Het aanvankelijke conflict tussen een indisciplinaire militair en zijn superieuren, nadien gevoed door enkele criminele handelingen van Brunswijk, kreeg een politieke dimensie nadat deze, geholpen door enkele Nederlandse journalisten, in contact kwam met voormannen van het zogeheten Surinaamse verzet (tegen de militaire autoriteiten) in Nederland ⁽¹¹⁹⁾. Het JC zou uitgroeien tot de meest geduchte en succesvolle tegenstander van het militair bewind sinds de staatsgreep van 1980.

Met name in de beginfase van het conflict kreeg het NL een aantal gevoelige en vernederende klappen te verduren. Het leger was duidelijk niet berekend op de strijd tegen een guerillagroep in het oerwoud en er werd wel meesmuilend gesproken van asfaltsoldaten. Het NL onderschatte aanvankelijk de ernst van de situatie volledig, getuige bijvoorbeeld de fameuze uitspraak van legerbevelhebber Desi Bouterse: 'Laat dit korte termijn-ding maar aan het leger over. Die jongen [Brunswijk] heeft wel pk, maar geen IQ.' ⁽¹²⁰⁾ Vanaf november 1986 stapte het NL over op een soort verschroeide aarde strategie waarbij Bosnegers in met name het Cottica- en Marowijnegebied werden gelast - binnen 48 uur - hun woonoorden te verlaten en hun dorpen werden verwoest. De strijd bereikte een dieptepunt met de moordpartijen in het Cotticagebied, waar alleen al in het dorp Moiwana ongeveer vijftig burgers werden gedood. Enkele dagen later, 1 december, werd bij decreet A-22 voor Marowijne, Commewijne, Para en een deel van Sipaliwini de noodtoestand afgekondigd. Premier P. Radhakishun reageerde in een interview op de televisie (STVS) als volgt op de moorden: 'Als geweld tegenover geweld komt te staan dan is het logisch dat er slachtoffers vallen, ook onder de burgerbevolking als die er toevallig tussen zit.' ⁽¹²¹⁾ De binnenlandbewoners ontvluchtten massaal hun woongebieden en ongeveer tienduizend personen zochten hun toevlucht tot Paramaribo en vooral Frans Guiana, waar zij werden opgevangen in kampen. In verband met deze rigoreuze acties alsook vanwege de willekeurige razzia's tegen Bosnegers in Paramaribo voelden dezen zich als bevolkingsgroep bedreigd. Vanaf januari 1987 breidde de strijd, die zich aanvankelijk beperkte tot Oost-Suriname, zich dan ook uit tot het Brokopondogebied. De meest succesvolle actie van het JC was ongetwijfeld het opblazen van drie hoogspanningsmasten van de transmissielijn van Afobaka naar Paranam op 25 januari 1987, waardoor niet alleen de bauxietindustrie werd lamgelegd, maar ook Paramaribo maanden zonder elektriciteit kwam te zitten en de gehele economie werd ontwricht ⁽¹²²⁾

Vanaf het begin van het conflict deed de regering, casu quo het NL, een beroep op de dignitarissen om hun invloed aan te wenden ter beëindiging van de gevechtshandelingen. Grootopperhoofd Gazon reisde vergezeld van dignitarissen naar Paramaribo voor overleg met de minister van Binnenlandse Zaken, Jules Wijdenbosch, waarop legerbevelhebber Bouterse naar Duitabiki vloog ⁽¹²³⁾. Teneinde de propaganda vanuit vooral Nederland te ontzenuwen als zou de strijd worden gevoerd volgens de tradities van het binnenland en als zou het gehele binnenland, inclusief de gezagsdragers, het JC ondersteunen, had een Nederlandse journalist die met Bouterse was meegereisd naar Duitabiki voorgesteld dat de grootopperhoofden een persconferentie zouden beleggen in Nederland. Om nader geïnformeerd te worden over het

standpunt van de verschillende Bosnegervolken inzake het conflict alsook over de voorgestelde persconferentie werd op initiatief van de overheid op 2 september 1986 een vergadering belegd te Duitabiki. Aanwezig waren grootopperhoofd Gazon namens de Ndyuka, die tevens als gastheer fungeerde, grootopperhoofd Lafanti namens de Matawai en de Kwinti en bestuursopzichter Jan Afiankori namens de overheid. Grootopperhoofd Forster van de Paramaka was ziek en twee door hem afgevaardigde hoofdkapiteins arriveerden vanwege motorpech een dag later. Lafanti was via Asindoope gevlogen, waar hij echter niet tot overeenstemming geraakte met *gaama* Aboikoni die bovendien te ziek was om af te reizen. Ook namens de Aluku was niemand aanwezig. Tijdens de vergadering geraakte men niet tot een uitgesproken standpunt inzake het conflict en werd in feite een neutrale positie ingenomen waarbij men zich noch voor steun aan de regering, noch voor steun aan het JC uitsprak. Men stelde het JC niet te kunnen aanpakken daar dit gewapend was. Gazon was verbolgen over het feit dat het JC hem niet vooraf had gekend in de plannen. Tijdens een van de vergaderingen kwamen Brunswijk en zijn manschappen, die kort tevoren Stoelmanseiland hadden bezet, om volmacht te verkrijgen voor hun strijd. Deze vergadering liep volledig uit de hand vanwege de onbetamelijke wijze waarop een commandant zich gedroeg tegenover Gazon die vervolgens, samen met de overige dignitarissen, de vergadering verliet. Gazon wilde sindsdien verder weinig weten van het JC dat ook nooit een post te Duitabiki had. In een brief aan de minister van Binnenlandse Zaken distantieerden de grootopperhoofden zich van de strijd van het JC, ⁽¹²⁴⁾ zagen zij af van de persconferentie in Nederland en erkenden zij het gezag van de regering.

De grote weerklank die het JC, zeker in de beginfase van de strijd, vond onder grote delen van de Bosnegers heeft uiteenlopende oorzaken. Het conflict vond een goede voedingsbodem bij de binnenlandbewoners gezien de tenachtgerestelde positie die zij innemen in de samenleving en het bood een uitlaatklep voor opgekropte gevoelens van onvrede ⁽¹²⁵⁾. Bepaalde tradities en gebruiken zoals het taboe op het betreden van dorpen met wapens werden door het NL met voeten getreden. De moordpartijen in het Cotticagebied en de razzia's in de stad waren olie op het vuur. Overreacties en ernstige tactische fouten van het NL zorgden er mede voor dat het conflict dermate uit de hand kon lopen. Op zich was er geen sprake van een conflict tussen het NL en de Bosnegers pur sang. Gedurende de eerste jaren van het militair bewind deden zich geen fundamentele problemen voor. Er bestonden weliswaar met name op de Marowijne Rivier irritaties over de scherpere grenscontroles, maar anderzijds werden juist in de jaren tachtig diverse voorzieningen getroffen ten behoeve van het binnenland, werden de toelagen van de dignitarissen enkele malen opgetrokken, vond dankzij een betere registratie een sterke toename van sociale uitkeringen plaats, werd er tenminste nagedacht over een ontwikkelingsbeleid gericht op de binnenlandbewoners getuige de Nota van 1981 en het Rapport van 1986 en bevelhebber Bouterse was een geregeld geziene gast in het binnenland en wel met name bij *gaama* Aboikoni ⁽¹²⁶⁾.

Overigens genoot het JC niet alleen sympathie van de Bosnegers, maar ook van de bewoners van het kustgebied. Zo verklaarde bijvoorbeeld de ondervoorzitter van het parlement, Otmar Rodgers, tot grote ergernis van het NL, tijdens een bijeenkomst van het JC op 6 januari 1990 in het door deze groep bezette bauxietstadje Mungo dat hij zich daar veiliger voelde dan in Paramaribo ⁽¹²⁷⁾.

Meer dan welke oppositionele groepering sinds de militaire machtsovername in 1980 is het JC er in geslaagd een versnelling van het democratiseringsproces af te dwingen. Naar aanleiding van geruchten over een invasie vanuit Frans Guiana organiseerde de legerleiding op 12 december 1986 een bijeenkomst op het Sivaplein waarbij een nieuwe grondwet en verkiezingen werden aangekondigd ⁽¹²⁸⁾. Nadat de grondwet bij referendum was aangenomen, leverden de verkiezingen van 25 november 1987 een eclatante overwinning op voor de oude politieke partijen NPS, VHP en KTPI, die zich hadden verenigd in het Front voor Democratie en Ontwikkeling en kort daarop trad de regering Shankar aan. Het JC kwam hiermee te staan tegenover een wettig gekozen regering. Dat de binnenlandse oorlog hiermee geenszins verleden tijd was, bleek wel uit de moordpartij op oudejaarsdag 1987 op zes Bosnegers - een zevende zou korte tijd later komen te overlijden aan zijn verwondingen - aan de Tjongalanga-pasi ⁽¹²⁹⁾. Zowel de regering Shankar die via de zogeheten telefooncoup van 24 december 1990 door de militairen ten val werd gebracht - als de in september 1991 aangetreden regering Venetiaan zag zich geplaagd voor een machtsconflict met het NL, dat, formeel, pas werd opgelost met de vervanging van de legerleiding in mei 1993. Het democratiseringsproces verliep uitermate problematisch en het NL wierp voortdurend obstakels op bij het geraken tot een oplossing van de binnenlandse oorlog. De strategie van de lange adem werd op het JC

toegepast. Alhoewel de intensiteit van de strijd vanaf 1988 afnam, zou het nog tot 1992 duren eer de oorlog formeel werd beëindigd via het ondertekenen van een vredesakkoord. Diverse instanties en personen werden vanaf 1988 ingezet ter bemiddeling bij het conflict, waarbij het uiteindelijk een erezaak werd op wiens conto het succes geplaatst kon worden. Het ontbrak het JC tijdens de langdurige vredesbesprekingen aan voldoende deskundigheid, waardoor het was overgeleverd aan voortdurend wisselende buitenlandse adviseurs van veelal twijfelachtig gehalte. Bemiddeling van het Comité Christelijke Kerken resulteerde uiteindelijk in de door een regeringsdelegatie en het JC op 28 juni 1988 gesloten protocollen van Saint Jean, die echter nooit door de regering werden geëffectueerd.⁽¹³⁰⁾ De moeizame onderhandelingen werden voortgezet en op 7 juni 1989 tekenden een parlementsdelegatie en het JC de Verklaring van Portal ter beëindiging van de vijandelijkheden.⁽¹³¹⁾ Op 21 juli 1989 sloten vervolgens een regeringsdelegatie onder leiding van de toenmalige minister van Onderwijs en Volksontwikkeling, Ronald Venetiaan, en het JC het Akkoord van Kourou, dat zowel door het parlement als de regering werd goedgekeurd, maar dat door het NL werd afgewezen.⁽¹³²⁾ Het parlement nam zowel een amnestiewet aan als een wet ter opheffing van de noodtoestand.⁽¹³³⁾ De bezwaren van het NL tegen het Kourou-Akkoord richtten zich vooral op de bepaling dat leden van het JC zouden worden opgenomen in het korps politie. Daarnaast werd gesuggereerd dat het Akkoord indruiste tegen de belangen van de Indianen. Vanaf het begin van de oorlog heeft het NL met succes gebruik gemaakt van een beproefde strategie uit de koloniale periode, namelijk de verdeel en heers, een strategie waarvoor met name tenachtergestelde groeperingen in de samenleving veelal erg gevoelig bleken. Het NL speelde in op de historisch gevoelige verhouding tussen Bosnegers en Indianen, maar ook die tussen de diverse Bosnegervolken onderling. Vanwege de geringe ervaring van het NL met gevechtssituaties in het oerwoud werden vanaf het begin van de strijd Indianen, maar ook Bosnegers, ingezet tegen het JC. Om zijn verzet tegen het Kourou-Akkoord kracht bij te zetten, begon het NL groepen Indianen te bewapenen. Op 31 augustus 1989 dienden de Tucajana Amazonas (TA) zich aan met acties in Washabo, Jenny, Pikin Saron en Mata. Tevens werd een tweetal oppositionele Bosneger-splintergroeperingen in het leven geroepen, te weten de Mandela, een groep Matawai-jongeren die al direct een samenwerking met de TA aanging en de Angula, een groep Saramakaaanse jongeren.⁽¹³⁴⁾ Als reactie riep het JC de Unie voor Bevrijding en Democratie onder leiding van Kofi Ayongpon in het leven die op 13 oktober 1989 het bauxietstadje Mungo bezette.⁽¹³⁵⁾ De troef was weer in handen van het NL en de regering Shankar zag zich genoodzaakt een veer te laten wat betrof het Kourou-Akkoord en bevelhebber Bouterse te laten bemiddelen in het conflict. Vanaf november begon Bouterse met een uitgebreide serie besprekingen met boslanddignitarissen, het JC en de TA.⁽¹³⁶⁾ Intussen duurden incidentele gevechtshandelingen voort. De TA trachtten op 30 oktober 1989 tevergeefs het JC uit Mungo te verdrijven. Bij een aanval van huurlingen op een NL-post te Kraka sneuvelden op 4 december zeven militairen. De Angula en het JC waren in mei 1990 in gevechten verwikkeld met als inzet de bezetting van de Afobaka-stuwdam. Op 19 juni heroverde het NL Mungo, waarna het JC de haven en het kantoor van de bauxiettransnational Suralco opblies. Het NL begaf zich toen voor het eerst ook ten zuiden van het stuwmeer, waar het op 23 juli de door het JC bezette zendingspost Debike veroverde. Kort daarop stak het NL tijdens een vergeldingsactie ongeveer twintig huizen in het nabijgelegen Botopasi in brand. Op 3 september 1990 bezette het NL Langatabiki.⁽¹³⁷⁾ Intussen raakte ook het buitenland in toenemende mate betrokken bij het conflict. Frans Guiana was direct betrokken via de opvang van ongeveer 8 000 vluchtelingen, het verleende faciliteiten voor de diverse vredesbesprekingen en gezien de grenssituatie konden manschappen van het JC er in noodgevallen vrij gemakkelijk hun toevlucht zoeken. Vanaf het begin van de strijd beschuldigde het NL Frankrijk en Nederland van steun aan het JC. Het is geen geheim dat de regeringen van beide landen niet bepaald op vriendschappelijke voet stonden met het militair bewind.⁽¹³⁸⁾ In verband met beschuldigingen van schendingen van mensenrechten bezochten diverse missies van uiteenlopende buitenlandse organisaties het land en brachten rapporten uit.⁽¹³⁹⁾ De Verenigde Naties werden via de United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR) ingeschakeld bij de vluchtelingenproblematiek. Tijdens de twintigste vergadering van de Organisatie van Amerikaanse Staten in Paraguay in juni 1990 verzocht president Shankar de OAS om steun bij de uitvoering van het Kourou-Akkoord.⁽¹⁴⁰⁾ Bemoeienis van de Verenigde Staten, via haar inlichtingendienst, de Central Intelligence Agency (CIA), trad onder meer aan het daglicht tijdens de vredesbesprekingen van maart 1990. Een vliegtuig dat in de veronderstelling van het JC wapens zou leveren, bleek daarentegen duizend kilo cocaine aan

boord te hebben. Oud-president Shankar stelde nadien onomwonden "Achteraf heeft de inlichtingendienst [van Suriname] gelijk gehad dat het hier om een CIA-komplot ging" ⁽¹⁴¹⁾ De bemoeienis van deze landen is door leger- en verwante kringen wel aangegrepen om te stellen dat de binnenlandse oorlog een buitenlandse creatie zou zijn. Zoals reeds aangegeven moeten de oorzaken voor het conflict voornamelijk in Suriname zelf worden gezocht. Niet ontkend kan echter worden dat de strijd van het JC al dan niet actieve buitenlandse ondersteuning genoot.

Na de voorbereidende werkzaamheden van Bouterse nam president Shankar in maart 1990 zelf de leiding van de besprekingen in handen teneinde te geraken tot een "nationale vredes-overeenkomst". De besprekingen mislukten na het onderscheppen onder verdachte omstandigheden door het JC van een Columbiaans vliegtuig met duizend kilo cocaine aan boord nabij Mungo (zie boven). Brunswick werd op het kabinet van het militair gezag gearresteerd, waarbij twee van zijn lijfwachten de dood vonden. Op last van het Openbaar Ministerie en onder pressie van het buitenland werd hij twee dagen later vrij gelaten. Gezien de hierdoor geschonden vertrouwensrelatie werden de contacten tussen de regering en het JC tijdelijk op schriftelijke wijze onderhouden ⁽¹⁴²⁾. De strijd tussen het JC en het NL laaide kortstondig - van mei tot september - weer op, waarbij het NL het oppergezag van de president feitelijk negeerde ⁽¹⁴³⁾. De speelbal was wederom in handen van het NL dat in september 1990 het initiatief nam tot een zogeheten nationale verzoening ⁽¹⁴⁴⁾. Leden van het militair gezag en hun afgezant voerden gesprekken met de diverse gewapende groepen en met dignitarissen. De na de kerstcoup aangetreden regering Kraag zat te kort aan om de besprekingen te kunnen afronden. De militaire staatsgreep, de regeringswisselingen en de verkiezingen zorgden voor de nodige stagnatie. Pas in maart 1992 kwam er weer enig schot in de zaak toen een door de regering Venetiaan ingestelde vredescommissie de draad van de besprekingen weer oppakte. Op 30 april sloten het JC en de TA in Mungo een omstreden overeenkomst die door de regering met slechts matig enthousiasme werd ontvangen. Centraal in deze overeenkomst stonden de beëindiging van de vijandelijkheden, de ontwikkeling van het binnenland en de zeggenschap van de inwoners van dat gebied daarin. De overeenkomst benadrukte de noodzaak van eenheid onder de binnenlandsbewoners teneinde - aldus artikel 6 - "te voorkomen dat negatieve krachten het principe van verdeel en heers kunnen toepassen zoals in het verleden steeds is geschied en daardoor de broederstrijd hebben veroorzaakt" ⁽¹⁴⁵⁾. Op 2 juli sloten de regering, het JC en de TA te Alliance een principe-overeenkomst om op korte termijn tot een akkoord te geraken en op 27 juli vingen daartoe te Lelydorp de besprekingen aan ⁽¹⁴⁶⁾. Op 8 augustus werd het Akkoord van Nationale Verzoening en Ontwikkeling getekend in DNA en bekrachtigd door president R. Venetiaan ⁽¹⁴⁷⁾. Gekoppeld aan het vredesakkoord was een omstreden en aangepaste versie van de reeds in juni 1989 door DNA aangenomen amnestiewet die op 19 augustus door de president werd bekrachtigd ⁽¹⁴⁸⁾.

In het Akkoord werd het principe van eenheid en ondeelbaarheid van de natie benadrukt. De regering verklaarde dat zij in haar beleid hoge prioriteit zou toekennen aan de ontwikkeling van het binnenland waartoe een speciale raad zou worden opgezet. Zij zou tevens zorgdragen voor de herintegratie van de leden van het JC en de TA in de samenleving, waarbij onder andere werd gedacht aan opname in het korps politie. Aangaande de positie van het traditioneel gezag bepaalde artikel 13: "De delegaties onderkennen dat de rechtspositie, het gezag, de status en de honorering van de dignitarissen van het binnenland dienen te worden verbeterd. De regering zal de wettelijke regelingen terzake op korte termijn doen finaliseren en effectueren, een en ander na consultatie van betrokkenen" ⁽¹⁴⁹⁾.

Mede als gevolg van het geschetste trage verloop van de vredesonderhandelingen werd enkele malen de gedachte geopperd om het binnenland een aparte status te verlenen. Vanwege de problemen rond de uitvoering van het Kourou-Akkoord dreigde Brunswick op een vergadering op 8 september 1989 te Stoelmanseiland van het JC met enkele dignitarissen en vertegenwoordigers van Bosnegerorganisaties uit Paramaribo een president van het binnenland te zullen installeren, een gedachte die door de vergadering met instemming werd begroet ⁽¹⁵⁰⁾. De besprekingen van maart 1990 sprongen niet alleen vanwege de cocainewestie, maar ook in verband met de door het JC voorgestelde zogeheten autonteit voor het binnenland. Deze autoriteit hield een aparte bestuursvorm in voor het binnenland, was bedoeld voor een bepaalde periode en diende ter verving van de districts- en ressortraden. De voormalige minister van Districtsbestuur en Decentralisatie, Olton van Genderen, die zich tot veler verbazing had opgeworpen als adviseur van het JC, stelde dat met het bestaande staatsbestel het binnenland niet tot ontwikkeling gebracht kon worden. De autoriteit moest een bij wet ingesteld instituut

zijn, belast met de emancipatie van het binnenland. De regering Shankar weigerde akkoord te gaan met deze autoriteit die ze zag als een de facto tweedeling van het land.⁽¹⁵¹⁾ Zoals vermeld, benadrukte het Akkoord van 8 augustus 1992 de eenheid en ondeelbaarheid van de natie. Vanaf het begin van de oorlog werden de dignitarissen erbij betrokken. Zij stonden machteloos tegenover de diverse gewapende groepen en hun reeds aangetaste gezag werd als gevolg van de oorlog verder uitgehold. Grootopperhoofd Gazon was verbolgen over het feit dat het JC hem niet vooraf had gekend in de voorgenomen strijd en hij probeerde zich verder zoveel mogelijk op de achtergrond te houden. De grootopperhoofden Forster en Aboikoni waren hoogbejaard en ziekelijk. Forster nam gedwongen zijn toevlucht tot Frans Guiana en deed vergefesse beroepen op zowel de Nederlandse als de Franse autoriteiten voor steun.⁽¹⁵²⁾ Aboikoni zou volgens de "mofokoranti" (het geruchtencircuit) tijdens een bezoek dat legerleider Bouterse hem bracht voordat de oorlog uitbrak een eed met deze hebben gezworen en mede hierdoor zouden vele Saramaka in gewetensnood zijn geraakt over het zich al dan niet aansluiten bij het JC.⁽¹⁵³⁾

Ter illustratie van de gezagsproblemen waarmee de dignitarissen werden geconfronteerd zullen we nader ingaan op de conflicten die zich rondom grootopperhoofd Oscar Charles Lafanti van de Matawai voltrokken. De in 1943 geboren Lafanti was in oktober 1981 beedigd en hij is de benjamin onder de grootopperhoofden. Hij is de opvolger van de in 1950 beedigde Johan Alfred Abone die in 1980 was overleden.⁽¹⁵⁴⁾ De problemen rondom Lafanti hebben diverse oorzaken. Allereerst werden zijn sympathieën voor het leger en de daaraan gelieerde Nationale Democratische Partij (NDP) hem door veel Bosnegers niet in dank afgenomen.⁽¹⁵⁵⁾ Eigenhandig optreden tegen een visser (F. M. Landveld) in zijn woongebied die daar tegen zijn bepalingen in gebruik maakte van visnetten bezorgden hem een aanvaring met de justitiële autoriteiten in Paramaribo. De kantonrechter veroordeelde hem op 5 januari 1988 tot een geldboete van Sf 41.630,- welke werd ingehouden op zijn toelage. Dit vonnis werd in hoger beroep door het Hof van Justitie nietig verklaard. Bij een later proces werd bepaald dat Lafanti de boete alsnog moest betalen. Lafanti voelde zich in deze kwestie in de steek gelaten door zijn kapiteins en *basia* aangezien tijdens een vergadering in 1984 besloten zou zijn dat er geen visnetten in de rivier geplaatst mochten worden. De dignitarissen daarentegen stelden zich op het standpunt dat het grootopperhoofd foutief had gehandeld en door diens eigenzinnig optreden had verhinderd dat de kwestie onderling werd afgehandeld. De interne gezagsverhoudingen bij de Matawai waren sinds dit geschil verstoord. Deze kwestie was van invloed op de problemen waarmee het woongebied van de Matawai vanaf september 1989 geconfronteerd werd. Tot dat moment was Lafanti er min of meer in geslaagd dit gebied buiten de gevechtshandelingen te houden. Desalniettemin was het overgrote deel van de Matawai naar de stad getrokken. De op 31 augustus aangevangen acties van de Tucajana Amazonas brachten de woongebieden van de Matawai en de Kwinti in een isolement. In september begon een groep gewapende Matawai-jongeren, die zich kort daarop aandiende als de Bevrijdingsbeweging Mandela, met overvallen op onder meer gouddelvers. De Mandela sloten een samenwerkingsovereenkomst met de TA en bleken eveneens gelieerd te zijn aan het NL. Ook de Mandela spraken zich uit tegen het Kourou-Akkoord. Mede uit onvrede over het hem opgelegde vonnis in verband met de visnettenkwestie zocht Lafanti steun hebben uitgesproken aan de Mandela.⁽¹⁵⁶⁾

Regelmatig bleven zich incidenten voordoen in het gebied en in verband met een gijzelingsactie van gouddelvers door de Mandela in juni 1991 raakte het grootopperhoofd wegens nalatig optreden wederom in opspraak. Lafanti was aanwezig geweest bij de gijzeling en had verzuimd enige actie te ondernemen. Hij stelde dat er DNA-leden waren om de belangen van de bevolking te behartigen. Verbolgen over deze opstelling van hun grootopperhoofd belegden dignitarissen van de Matawai op 20 juli in Paramaribo een vergadering waar zij het vertrouwen in hem opzegden. Hetzelfde standpunt werd vertolkt in een brief aan president Johan Kraag. Lafanti zelf had intussen schriftelijk aan de regering te kennen gegeven zijn functie niet langer uit te oefenen daar hij vanwege de inhoudingen op zijn toelage in verband met de eerdervermelde boete niet in zijn levensonderhoud kon voorzien. Slechts uit respect voor de president zag hij er van af om zijn voormalige beroep van taxichauffeur weer te gaan uitoefenen. Doordat de regering Kraag besloot om de boete over te nemen en Lafanti het reeds ingehouden bedrag terug te geven, werd deze crisis bezworen. De interne meningsverschillen werden bijgelegd via bemiddeling van kapitein Valentijn Laban.⁽¹⁵⁷⁾

Tijdens een bezoek eerder dat jaar, op 20 maart, van president Kraag aan Lafanti in diens residentie Pusugrunu, stelde het grootopperhoofd dat hij de aangekondigde verkiezingen als geldverspilling zag en liever had dat de aanzittende coup-regering met NDP-signatuur aan-

bleef Dit ontlokte het dagblad De Ware Tijd het volgende commentaar "De Granman blijkt een naïeveling te zijn op het gebied van politiek en staatsinrichting ' Het Matawai DNA-lid Esseline Gadden haastte zich om te benadrukken dat de meerderheid van haar volk wel degelijk verkiezingen wenste ⁽¹⁵⁸⁾

De gezagscrisis rond Lafanti deed ook de kwestie van het grootopperhoofdschap bij de Kwinti herleven Zoals we in hoofdstuk 15 vermeldden, ontstond er rond 1880 een splitsing bij de Kwinti, waardoor een deel het woongebied van de Matawai verliet en zich vestigde aan de Coppename Rivier Hun eerste leider, Alamun, werd in 1887 door het gouvernement aangesteld als "hoofd" van de "Corantijnnegers" In latere officiële stukken werd ook wel gesproken van 'opperkapitein Alamun

Duidelijk is in elk geval dat hij, noch zijn opvolgers ooit werden aangesteld als grootopperhoofd De vader van Matawai-grootopperhoofd Abone (1950-80) was een Kwinti Aangezien de voordracht tot benoeming van dignitarissen diende uit te gaan van een grootopperhoofd legden de Kwinti, mede gezien deze familierelatie, zich erbij neer dat dit geschiedde door Abone Deze situatie vond voortgang tijdens Lafanti ⁽¹⁵⁹⁾ De huidige hoofdkapitein van de Coppename-Kwinti, Matheus Cornelis Marcus, werd in 1978 benoemd en heeft als standplaats Witagron ⁽¹⁶⁰⁾ De Kwinti die aan de Saramacca Rivier wonen in de dorpen Pakapaka en Pkin Pakapaka en in de gemengde dorpen Makayapingo en Kwatahede, vallen buiten het gezag van Marcus en vormen in dit conflict geen partij Naar aanleiding van de isolatie van hun woongebied als gevolg van de Tucajana-acties en de opstelling van Lafanti hierbij besloten de Kwinti tijdens een samen met de Matawai belegde vergadering op 30 september 1989 om zich niet langer te onderwerpen aan diens gezag en om de regering te verzoeken een ander grootopperhoofd te benoemen Het Kwinti DNA-lid Armand Wouter suggereerde dat zijn volk vroeger een eigen grootopperhoofd had ⁽¹⁶¹⁾ Op 28 mei 1990 schreef hoofdkapitein Marcus omtrent deze kwestie een brief aan de minister van Regionale Ontwikkeling, Werner Vreedzaam Volgens Marcus waren zowel Alamun als diens opvolgers Marcus Mentor (1913-26) en Paulus Paka (1928-36) grootopperhoofd Na het overlijden van de laatste had het gouvernement om hem onbekende redenen geen nieuw grootopperhoofd benoemd en werden de Kwinti geplaatst onder het gezag van Aboné van de Matawai Vanwege de goede verstandhouding met deze hadden de Kwinti hier vrede mee Aanvankelijk hadden zij ook geen problemen met diens opvolger, Lafanti, maar sinds het uitbreken van de binnenlandse oorlog was de situatie drastisch gewijzigd Ondanks herhaalde verzoeken daartoe vertoonde Lafanti zich nooit in hun geteisterde woongebied, waar onder meer in 1987 het dorp Witagron was verwoest Marcus deed daarom het beroep op de regering om een grootopperhoofd voor de Kwinti aan te stellen ⁽¹⁶²⁾

De resoluties waarbij de drie door Marcus genoemde eerste leiders werden aangesteld, spreken niet van grootopperhoofd, maar van respectievelijk hoofd/opperkapitein (Alamun), hoofd/hoofdkapitein (Mentor) en hoofdkapitein (Paka) Na het overlijden van hoofdkapitein Paulus Paka in december 1936 werd Johannes Afiti in 1937 aangesteld als kapitein van Witagron Afiti werd pas in 1964 bevorderd tot hoofdkapitein en in de tussenliggende periode moesten de Coppename-Kwinti het om ons onbekende redenen zonder die functie stellen Terwijl Afiti dus reeds in 1937 werd benoemd, werd Aboné pas in 1950 beedigd ⁽¹⁶³⁾

De waarnemend DC van Sipaliwini, E Zeefuik, belegde naar aanleiding van de brief van Marcus op 15 juni een vergadering met de hoofdkapitein en diens gevolg Marcus stelde dat de dorpen Witagron en Kaaimanston voor de oorlog ongeveer 700 inwoners telden en dat er verder enkele Kwinti-dorpen aan de Saramacca Rivier zijn Als gevolg van de oorlog hadden de meeste Kwinti hun toevlucht gezocht in Paramaribo Marcus legde nogmaals uit waarom de Kwinti een eigen grootopperhoofd wensten In een brief van 25 juni aan de minister van Regionale Ontwikkeling herhaalde Marcus zijn argumenten ⁽¹⁶⁴⁾ Aangezien een reactie van de regering uitbleef, deed Marcus in een brief van 30 augustus 1992 aan de nieuwe minister van Regionale Ontwikkeling, Rufus Nootmeer, nogmaals hetzelfde verzoek Nootmeer verzocht zijn directeur om in overleg met de DC van Sipaliwini na te gaan "op welke democratische wijze aan de verlangens van de Hoofdkapitein kan worden tegemoet gekomen " ⁽¹⁶⁵⁾ Zoals we in paragraaf 3 van dit hoofdstuk schreven, stelde de overheid zich in de jaren tachtig op het standpunt dat het aantal grootopperhoofden niet moest worden uitgebreid, mede ook gezien het geringe zielental van de Cottica-Aluku en de Kwinti Daarentegen werd de status van de hoofdkapiteins van de betreffende volken opgewaardeerd

De binnenlandse oorlog heeft niet alleen de verhouding tussen het binnenland en het kustgebied verstoord, maar ook die in het binnenland zelf Zowel de verhouding tussen de Bosnegers en de Indianen als die binnen deze bevolkingsgroepen is onder spanning komen te staan Tencinde

verdeeldheid binnen het Jungle Commando te zaaien, werd gesuggereerd dat deze organisatie louter steun vond onder de Ndyuka. In een latere fase van de strijd werd deze aantijging kracht bijgezet via het in het leven roepen van een tweetal oppositionele splintergroeperingen, te weten de Angula (Saramaka) en de Mandela (Matawai). De slepende vredesbesprekingen, die ongeveer vier jaar duurden, hadden mede als resultaat dat het JC de wind uit de zeilen werd genomen en dat de verdeeldheid onder de Bosnegerbevolking ten aanzien van deze organisatie toenam. Men ontkomt niet aan de indruk dat het NL en ook de betreffende regeringen mede met het oog hierop doelbewust een strategie van de lange adem toepasten. De leefomstandigheden in het binnenland verslechterden intussen drastisch, hetgeen ten nadele werkte van het JC. Niet uit het oog verloren moet worden dat er ook Bosnegers in het NL zaten en dat het leger in sommige dorpen wel degelijk de nodige sympathie genoot. Met name het dorp Pokigron dat op 23 april 1989 tijdens een vergeldingsactie van het JC werd verwoest, viel hieraan ten slachtoffer.⁽¹⁶⁶⁾

Teneinde de strijd van JC extra cachet en heroïek te verschaffen, werden wel vergelijkingen gemaakt met de guerilla-oorlogen van de Marrons in de achttiende eeuw tegen de koloniale overheid. Zoals we zagen, stelde het JC zelf dat de strijd gevoerd zou worden overeenkomstig de tradities van het binnenland. Alhoewel tot op zekere hoogte voor de hand liggend en er ook zeker bepaalde overeenkomsten zijn, gaat een dergelijke vergelijking niet echt op. De context waarin beide conflicten zich afspeelden, is geheel verschillend. Bij de Marronoorlogen ontbrak bijvoorbeeld het aspect van de buitenlandse bemoeienis dat daarentegen voor het JC juist van belang was. Terwijl bovendien bij de Marronoorlogen het politieke en militaire leiderschap samenvielen, zagen we daarentegen dat bij de strijd van het JC het traditionele gezag nauwelijks een partij was en zelfs niet eens vooraf werd gekend in het conflict. Vanaf het begin van deze strijd heeft er een spanningsveld bestaan tussen het traditionele gezag en het JC. Terwijl de hoogbejaarde *gaama* Aboikoni gekluisterd was aan zijn ziekbed en in het conflict geen rol van betekenis kon spelen, zijn collega Gazon zich distantieerde van het JC en zich zoveel mogelijk afzijdig opstelde en Forster zich uiteindelijk schaarde achter het JC, moest grootopperhoofd Lafanti duidelijk niets weten van het JC. De dignitarissen waren verdeeld en stonden in feite machteloos. Zo ze al wilden, ontbraken hun de instrumenten om het JC tot de orde te roepen. De reeds aangestipte erosie van de binnenlandse gezagsstructuren trad als gevolg van de oorlog duidelijk naar voren.⁽¹⁶⁷⁾

De binnenlandse oorlog is één van de helaas meerdere zwarte bladzijden uit de recente geschiedenis van Suriname. De grootste verliezer van deze heilloze strijd is Suriname. Honderden mensen, voornamelijk burgers, maar ook militairen en "jungles", vonden de dood, vele duizenden moesten hun woongebieden ontvluchten, vele dorpen en kampen zijn verwoest, talloze vitale economische projecten zijn vernietigd en de samenlevingen van met name het binnenland raakten ernstig ontwricht.⁽¹⁶⁸⁾ Naast de aangerichte materiele schade is vooral die op het immateriele vlak onmeetbaar. Het herstel van de verstoorde relaties, zowel binnen als tussen de diverse bevolkingsgroepen, is een van de grootste uitdagingen waarvoor Suriname zich geplaatst ziet.

5. ONTWIKKELING BINNENLAND

5.1. Planning

Alhoewel in deze studie de politieke verhouding tussen de overheid en de Bosnegers centraal staat, lijkt het ons zinvol om in dit laatste hoofdstuk, dat hetzelfde tijdvlak beslaat als het voorafgaande, nader in te gaan op het ontwikkelingsbeleid van de overheid ten aanzien van de woongebieden van de Bosnegers. Het gaat ons hierbij niet zozeer om een gedetailleerde uitwerking van de diverse ontwikkelingsplannen, als wel om de beleidsvisie van de overheid, de eventuele wijzigingen daarin en de mate van participatie van de Bosnegers. Op de, niet onbelangrijke, rol van particuliere organisaties zoals met name de EBGs en het RK Bisdom/Pater Ahlbrinck Stichting (PAS), zal slechts zijdelings worden ingegaan. Evenmin zal worden uitgeweid over onderwijs en medische zorg, die ook voor een niet gering deel, weliswaar gesubsidieerd door de overheid, door beide genoemde kerkgenootschappen voor hun rekening worden genomen. Als we schrijven over ontwikkeling van het binnenland dan dienen we ons overigens voor ogen te houden dat een beleid gericht op dit gebied zich niet per definitie ook richt op de bewoners ervan.

In de vorige hoofdstukken is naar voren gekomen dat het isolement van de Bosnegersamenlevingen voor 1945 relatief was. Vanaf hun ontstaan bestonden er contacten met het kustgebied die wisselden naar intensiteit. Een situatie van volledige autarkie heeft zich nooit voorgedaan. Voor bepaalde goederen zijn de Bosnegers altijd afhankelijk geweest van het kustgebied. Tijdens de marronage verkregen ze deze artikelen via overvallen op plantages en vanaf de vredesverdragen werd deze afhankelijkheid geïnstitutionaliseerd via de periodieke goederenleveranties. Vanaf eind achttiende eeuw namen de handelscontacten geleidelijk aan toe en in de periode 1880-1930 speelden de Bosnegers als vrachtaarders een centrale rol bij de grondstoffenexploitatie. De zorg voor het binnenland werd in deze periode in belangrijke mate overgelaten aan zending en missie die zich naast kerstening ook toelegden op onderwijs en medische zorg. Van een gericht ontwikkelingsbeleid van de overheid ten aanzien van het binnenland was voor de Tweede Wereldoorlog nauwelijks sprake. Behalve het in hoofdstuk 3.7 aangehaalde experimentele ontwikkelingsplan van posthouder Willem van Lier bij de Ndyuka aan de Tapanahoni valt er op dit gebied weinig te vermelden.

De voor 1945 veelvuldig gehoorde roep om een meer planmatige aanpak van de economie vond eerst nadien enige weerklank.⁽¹⁾ De geleidelijk doorgevoerde staatkundige verzelfstandiging van Suriname diende op sociaal-economisch gebied een evenbeeld te krijgen.⁽²⁾ Hiertoe werden respectievelijk het Welvaartsfonds (1948), het Tienjarenplan (1956), twee Vijfjarenplannen (1967 en 1972) en het Meerjarenontwikkelingsprogramma (1977) geformuleerd en werd in 1951 de Stichting Planbureau Suriname opgericht. Naast velerlei activiteiten werd nu voor het eerst een serieuze aanvang gemaakt om te geraken tot een inventarisatie van de natuurlijke hulpbronnen van het land. Aangezien de meeste van deze hulpbronnen zich in het binnenland bevinden, werd dit gebied vanaf toen systematisch opgenomen in het ontwikkelingsbeleid van de overheid. Als één van de eerste projecten werd in 1947 begonnen om het land via luchtfotografie in kaart te brengen. Teneinde het binnenland economisch te kunnen exploiteren, moest dit gebied ontsloten worden. Hiertoe werden bosontsluitingswegen aangelegd en werd in 1959 begonnen met het aanleggen van vliegvelden, de zogeheten Operatie Sprinkhaan. De Geologisch Mijnbouwkundige Dienst (1943/49) vervulde een belangrijke rol bij deze activiteiten. Zowel overheidsinstanties als het particulier bedrijfsleven, met name bosexploitatiebedrijven, breidden hun actieradius uit tot het binnenland dat hiermee in toenemende mate geïntegreerd werd in de nationale en ook de internationale economie. Als afgeleide van al deze activiteiten vonden vele Bosnegers al dan niet tijdelijke werkgelegenheid. Hetgeen voorheen van incidentele aard was, kreeg nu langzaam maar zeker een meer structureel karakter. Naast de levering van goederen en het vervullen van diensten bij de vrachtaard traden na 1945 Bosnegers steeds meer in loondienst van zowel overheidsinstanties als het particulier bedrijfsleven. Reeds tijdens de Tweede Wereldoorlog werden Bosnegers ingezet bij onder meer de aanleg van vliegveld Zanderij.

5.2. Brokopondoproject

Het ontwikkelingsbeleid ten aanzien van het binnenland zoals dat sinds 1945 gestalte kreeg, was in eerste instantie afgeleid van de nationale ontwikkelingsdoelen zoals die werden geformuleerd in de diverse genoemde plannen. Ontwikkelingsprojecten in het binnenland

werden dus opgezet daar waar zij de nationale economie ten goede kwamen. De regering Ferrier (1955-58) stelde dat zij het openleggen van het binnenland, zowel ter exploratie van grondstoffen als om de bewoners meer te betrekken in de bestuurs- en overheidszorg, als één van haar voornaamste taken zag.⁽³⁾ De twee belangrijkste na-oorlogse projecten die in het binnenland werden opgezet, zijn het Brokopondoplan en het West Surinameproject. We beperken ons tot het eerste, aangezien het tweede is gesitueerd in een gebied waar geen Bosnegers wonen en bovendien na de staatsgreep van 1980 in de diepvries werd geplaatst. Het Brokopondoproject werd in 1948 gelanceerd door professor Van Blommenstein met als doel het rendement van de bauxietwinning voor de nationale economie te vergroten. Door een stuwdam aan te leggen in de Suriname Rivier ter hoogte van Afobaka zou de elektriciteitsvoorziening ten behoeve van de verwerking van bauxiet tot respectievelijk aluinaarde en aluminium worden verzekerd. Op 25 januari 1958 sloten de Surinaamse overheid en de Noordamerikaanse transnational Alcoa hiertoe de Brokopondo-overeenkomst, die beide geen windeieren zou leggen.⁽⁴⁾ Een minder plezierige "bijkomstigheid" van deze overeenkomst was dat als gevolg van het stuwmeer dat achter de dam zou ontstaan vrijwel de helft van het woongebied van de daar gevestigde Saramaka zou verdwijnen. Een kleine 6 000 Bosnegers, verdeeld over 28 Saramakaanse en zes Ndyuka dorpen, werden gedwongen te verhuizen. Zij werden geplaatst voor een *fait accompli*. Het nationale belang prevaleerde boven het groepsbelang van de Bosnegers.

Pas in een zeer laat stadium werden de Bosnegers officieel op de hoogte gesteld van de plannen. Tijdens een dienstreis in 1956 naar Asindooop was de DC van Suriname, Van Petten, door de minister van Binnenlandse Zaken te kennen gegeven het Brokopondoplan niet te bespreken. Het plan werd door de Saramaka ook niet ter sprake gebracht, hetgeen volgens de DC betekende dat het de mensen of niet interesseerde, of dat ze niet geloofden dat de rivier kon worden afgedamd. Niet alleen de Saramaka werden niet vooraf geïnformeerd, Van Petten beklagde zich erover dat ook het districtsbestuur volledig onkundig werd gelaten van de plannen.⁽⁵⁾ Terwijl de Brokopondo-overeenkomst, die mede de transmigratie behelsde, reeds was gesloten, werd *gaama* Aboikoni pas officieel ingelicht tijdens het bezoek dat premier Mr. S.D. Emanuels in maart 1959 bracht aan Asindooop. Wel waren er daarvoor reeds op lager niveau besprekingen geweest. Tijdens dit bezoek werd een drietal vergaderingen met ongeveer tachtig dignitarissen, onder wie ook Ndyuka, belegd. Kort tevoren had de regering de toelagen van de dignitarissen verhoogd, hetgeen tijdens het bezoek werd bekendgemaakt.⁽⁶⁾ *gaama* Aboikoni beklagde zich over het feit dat hij al tien jaar hoorde praten over de plannen voor het bouwen van een stuwdam, maar dat hij daar pas nu officieel van op de hoogte werd gesteld. Tijdens de vergaderingen besloten de dignitarissen medewerking te verlenen aan het project en maakten zij een keuze voor de plaatsing van de transmigratiedorpen ten zuiden van het stuwmeer. *gaama* Aboikoni bepleitte dat de Bosnegers zouden worden opgenomen in het ontwikkelingsproces van het land en dat ook zij, via werkgelegenheid, zouden profiteren van deze overeenkomst. Hij stelde verder dat er altijd veel was beloofd aan de Bosnegers, maar dat daar weinig van was gerealiseerd en dat de slavernij was vervangen door economische slavernij.⁽⁷⁾

Het Brokopondoproject zorgde voor een koortsachtige activiteit in het betreffende gebied. Aangezien het Tienjarenplan specifiek was gericht op het kustgebied werd in 1957 het Brokopondobureau opgericht dat belast werd met alle werkzaamheden met betrekking tot de uitvoering van het Brokopondoplan. Het Bureau, dat op dit gebied de taken van het Planbureau overnam, moest onder meer een streekontwikkelingsplan voor Brokopondo samenstellen. Het zou een welvaartsplan moeten worden specifiek voor het boslandgebied. Het doel ervan was onder meer het intensiveren van de bestuurs- en welvaartszorg in het binnenland. De directeur van het Bureau, H. Teunissen, stelde dat het plan de maatschappelijke orde van de binnenlandse samenlevingen niet mocht verstoren. Er diende volgens hem permanente werkgelegenheid in het binnenland te worden gecreeerd en ten aanzien van de tot dan toe gevoerde bestuurszorg in het binnenland stelde hij "in feite heeft de bevolking zich door de eeuwen heen zelf bestuurd".⁽⁸⁾ De door het Bureau in 1958 uitgegeven folder 'Licht en kracht uit de oerwouden van Suriname' was vrij positief over de voordelen van de nieuwe ontwikkelingen voor de Bosnegers. Er zouden betere dorpen komen, betere middelen van bestaan en hun isolement zou worden opgeheven. "een stuk wildernis wordt van ze weggenomen en er komt een eind aan hun nutteloze afzondering". De folder concludeerde vol optimisme: "ook voor hen is het Brokopondoplan dus van heel veel waarde".⁽⁹⁾ Het in 1955 opgerichte Bureau Landelijke Opbouw produceerde in 1960 het Prae-advies inzake het Streekontwikkelingsplan Brokopondo.⁽¹⁰⁾ Met deze plannen is in de praktijk weinig gebeurd. Zoals reeds in het vorige hoofdstuk

vermeld, werd per 1 januari 1959 het district Brokopondo in het leven geroepen met als DC Jan Michels ⁽¹¹⁾

Met de voorbereiding van de transmigratie werd in 1954 een subcommissie van de Brokopondoraad - een advieslichaam van de regering - belast onder leiding van Jan Michels. Een sociologisch onderzoek naar het gebruiksrecht van de gronden en wateren van de verschillende matrclans werd, om ons onbekende redenen, voortijdig afgebroken ⁽¹²⁾. In 1958 verscheen van Michels het rapport 'Transmigratie Saramakkaners en Aukaners Boven-Suriname' ⁽¹³⁾. Michels kondigde aan dat de Brokopondo-overeenkomst zou leiden tot een nieuw districtsbestuur voor de binnenlandbewoners, een betere bevolkingsregistratie en dat een op te stellen ontwikkelingsplan "de gehele binnenlandse bevolking ten goede zal komen". Ook hij stelde dat het betreffende gebied "tot dusverre in feite buiten de bestuurszorg van Suriname lag" en dat wat de Bosnegers betrof aan deze bestuurszorg "tot in een recent verleden veel, zo niet alles ontbrak" ⁽¹⁴⁾. Michels benadrukte de noodzaak van participatie van de bevolking en bepleitte dan ook dat er zo snel mogelijk een vergadering met *gaama* Aboikoni zou worden belegd. Ook Michels adviseerde de verplaatsing van de dorpen ten zuiden van het stuwmeer.

In 1960 werd de weg van Paranam (waar de Suralco is gevestigd) naar Afobaka aangelegd en hetzelfde jaar werd begonnen met de bouw van de stuwdam die vier jaar later was voltooid. De sluizen van de stuwdam werden op 1 februari 1964 gesloten en in een bekendmaking hiervan verklaarde de DC van Brokopondo, G. H. Sanches, het gebied tussen Afobaka en Pokigron per die datum als gevarezone. De DC gelastte iedereen in dit gebied uiterlijk 15 januari te verhuizen naar de nieuwe dorpen. Voor transport van personen en goederen werden boten ter beschikking gesteld. Alhoewel in 1959 een aanvang werd gemaakt met de transmigratie zouden de meeste mensen pas op het allerlaatste moment verhuizen ⁽¹⁵⁾. Leden van de Adviescommissie Transmigratie die in 1960 een bezoek brachten aan het geprojecteerde stuwmeergebied, stelden dat ondanks de in 1959 belegde vergaderingen in Asindoo de mensen nauwelijks een idee hadden van wat hen te wachten stond. Dignitarissen en bewoners van het dorp Kadyu stelden dat *gaama* Aboikoni zijn volk voor geld aan de *bakaa* (blanken) had verkocht. Veel jongeren bleken zich te verzetten tegen het beleid van de *gaama* en wilden niet verhuizen ten zuiden van het meer. Ze zagen dit als "degradatie" en vreesden daar bovendien als indringers te worden beschouwd en ze waren bang voor molest. Men stelde gehecht te zijn aan de grond en wilde niet voor de tweede keer door de *bakaa* worden verjaagd. Ouderen brachten naar voren slechts te zullen verhuizen wanneer het water kwam. Men vroeg zich af hoe bij de aanleg van de dam het hout getransporteerd moest worden. Er werd geklaagd over te geringe schadevergoedingen en men vreesde voedselschaarste. Men stelde niet te zullen meewerken aan het ontbossen en aanleggen van nieuwe dorpen omdat gevreesd werd dat er dan slachtoffers zouden vallen. De Adviescommissie deed onder meer de volgende aanbevelingen:

- betere voorlichting,
- gratis huisvesting, aanplanting en per familie een hok kippen,
- gratis voedseldistributie gedurende een jaar,
- inventarisatie van kostgronden en vergoeding van vruchtbomen,
- gratis bevoorrading van winkels ten zuiden van het meer,
- vestiging houtopkoopcentrale ten zuiden van het meer ⁽¹⁶⁾

De moeilijke positie waarin *gaama* Aboikoni kwam te verkeren blijkt uit een brief die hij in 1961 schreef aan DC Jan Michels. De *gaama* schreef dat tijdens de vergaderingen van 1959 in Asindoo iedereen had ingestemd met de transmigratieplannen en dat hij, teneinde de vereiste snelle aanpak te garanderen, een order had uitgevaardigd waarin hij de dignitarissen, onder bedreiging van inhouding van hun toelage of ontheffing uit hun functie, opdroeg samen te werken met de regering. Het is overigens opvallend dat de *gaama* stelde dat deze order niet gold voor de gekerstende dorpen Ganse en Lombe, waarmee hij geen bemoeienis zegde te hebben. Zowel DC Michels als het hoofd van de Afdeling Binnenlands Bestuur, J. P. Kaulesar Sukul, benadrukten dat het gezag van de *gaama* zich ook uitstreckte tot deze beide dorpen ⁽¹⁷⁾.

Dat de overheid niet helemaal gerust was over het verloop van de transmigratie blijkt wel uit een beschikking van 14 september 1964, waarbij de gezagsverhoudingen onder de dignitarissen nader werden geregeld. De beschikking bepaalde:

- a) De Hoofd-kapiteins, kapiteins en Bassia's zijn eerbied en gehoorzaamheid verschuldigd aan de Groot-opperhoofden (Granman's) en dienen dienovereenkomstig (zoveel mogelijk) aan de opdrachten door dezen te voldoen,

- b) Genoemde functionarissen zullen eveneens onverkort de bevelen en opdrachten door of vanwege de Regering, ook met betrekking tot de in uitvoering zijnde transmigratie, uitvoeren;
- c) Indien in strijd gehandeld wordt met het onder a of b gestelde, zal van Overheidswege tegen de overtreders met gestrengheid worden opgetreden, zelfs zal in daartoe leidende gevallen tot ontheffing van de betrokkene uit de functie worden overgegaan." ⁽¹⁸⁾

Uit deze beschikking blijkt wederom hoezeer de overheid bij de uitvoering van zijn beleid vertrouwd op het gezag van de grootopperhoofden. *gaama* Aboikoni en andere dignitarissen kregen "i.v.m. hun verdienstelijke bijdragen bij de transmigratie van de bevolking" een gratificatie van de regering ⁽¹⁹⁾.

Ondanks de voorkeur van de dignitarissen en van DC Michels voor vestiging van de transmigratiedorpen ten zuiden van het stuwmeer, zouden van de 25 nieuwe dorpen er dertien boven het meer, tien ten noorden en twee, waaronder het grootste, de conglomeratie Brownsweg, ten noordwesten van het meer worden gebouwd. Een minderheid van ongeveer 2.000 personen vestigde zich ten zuiden van het stuwmeer.

Naast het districtsbestuur van Brokopondo werd met de directe coördinatie van de transmigratie in 1963 een speciale Dienst der Transmigratie belast die onder leiding stond van Jacques Bottse ⁽²⁰⁾. Alhoewel de transmigratie, zeker gezien de omvang van de operatie, een relatief vlot verloop had, hetgeen vermoedelijk mede was te danken aan het gezag van de *gaama*, deden zich wel degelijk de nodige kleinere en grotere conflicten voor. Historisch gegroeide spanningen tussen groeperingen vormden één van de redenen waarom sommige dorpen weigerden om ten zuiden van het stuwmeer te verhuizen ⁽²¹⁾. Met name in de gekerstende dorpen Gansé en Koffiekamp laiden de spanningen op en raakte de bevolking verspreid over diverse nieuwe dorpen. Wat betreft Koffiekamp leidde deze situatie ook nog tot een klein grensgeschil tussen de Saramaka en de Matawai. Een deel van de inwoners van Koffiekamp vestigde zich namelijk te kilometer 106 aan de spoorbaan in het dorp Janapaw oftewel Nieuw Koffiekamp dat echter viel binnen het rechtsgebied van grootopperhoofd Aboné van de Matawai. *gaama* Aboikoni wist hierover met zijn collega tot een schikking te komen. De secretaris van de Boslandcommissie van de EBSG, E.M. Koorndijk, schreef naar aanleiding van deze kwestie in een verslag van een dienstreis die hij aan het betreffende gebied had gebracht, onder meer: "Zal de regering het riskeren dwang uit te oefenen op het gezag van een Graman, wiens medewerking onontbeerlijk is bij een volgende verkiezing." ⁽²²⁾

We zullen kort ingaan op de situatie in Gansé. Een meerderheid van de bevolking van dit dorp vestigde zich in Klaaskreek terwijl de overigen uiteindelijk naar Nieuw Gansé (onderdeel van de conglomeratie Brownsweg) trokken. Jonge onderwijzers, onder wie Otniel Jozefzoon, Rudie Amsdorf en Arthur Licht (Toelingha), wierpen zich in de strijd, er werden volkscomités opgericht en de oppositionele PNR wierp zich op als belangenbehartiger van de Bosnegers ⁽²³⁾. De voormalige onderwijzer Arthur Licht schreef een felle brief aan de gouverneur waarin hij stelde dat de regering Pengel de Bosnegers gebruikte als stemvee en dat de DC van Brokopondo slechts de belangen van de NPS behartigde. De transmigratiedorpen noemde hij "Concentratiekampen". Licht verwees naar de vredesverdragen van 1762 en 1835, stelde dat de Saramaka de regering verboden om zich nog verder met hun bestuursaangelegenheden te bemoeien en vroeg om bescherming van het Koninkrijksleger ⁽²⁴⁾. In een schrijven aan de DC van Brokopondo stelden de volkscomités van Brownsweg dat de transmigranten zich niet serieus genomen voelden door de regering en dat zij daarom zelf hun problemen onder de aandacht van de Surinaamse bevolking zouden brengen. Op soortgelijke wijze als hun voorouders dat deden, zouden zij vechten voor hun rechten en vrijheden. De aanwezigheid van een bestuursopzichter en een op te richten politiepost beschouwden zij als een inbreuk op hun eigen dorpsbestuur ⁽²⁵⁾.

In een door de Troepenmacht in Suriname (TRIS) opgestelde nota wordt uitvoerig verslag gedaan van de hoog opgelopen spanningen in november en december 1965. De TRIS was gestationeerd in een kamp te Brownsweg. De acties stonden onder leiding van enkele onderwijzers en sympathisanten van de PNR. Begin november trok een groep van ongeveer dertien Bosnegers onder leiding van Licht naar Paramaribo, waar PNR-voorzitter Mr. Eddy Bruma zich bereid verklaarde om hun belangen te behartigen. Hij zou eventueel een proces tegen de regering aanspannen. Premier Pengel weigerde hen te ontvangen. Bij terugkeer in Brownsweg ging de groep over tot het oprichten van volkscomités. Wederom werd gesteld dat men de regering Pengel niet langer erkende en dat men alleen nog het gezag van de gouverneur, als vertegenwoordiger van de Kroon, aanvaardde. Een beroep van de DC op de dignitarissen

om de volkscomites te ontbinden werd verworpen en ook *gaama* Aboikoni zou zich solidair hebben verklaard. Om de beweging de wind uit de zeilen te nemen, organiseerde de regering een groots feest in Brownsweg en kort daarop ontving premier Pengel de dignitarissen uit het Brokopondogebied in Paramaribo. Pengel zou de Bosnegers voor "domme, ongeschoolde mensen, die zich laten ophitsen" hebben uitgemaakt. Licht daarentegen, noemde Pengel op een vergadering in Brownsweg een "hond" en stelde dat indien de eisen van de volkscomités niet werden ingewilligd, overgegaan zou worden tot het gebruik van wapens. Bestuursopzichter Belfor werd belegerd en kon pas na interventie van de TRIS ontkomen. Pogingen van de DC tot dialoog werden genegeerd. Tijdens een bezoek van hoofdonderwijzer Otniel Jozefzoon van de EBGs-school in Brownsweg aan TRIS-commandant W. P. Boersma werden felle uitspraken gedaan: "de revolutie is nu aangebroken, wanneer Belfor terugkomt zal er bloed vloeien, de politiepost in aanbouw te Brownsweg zal in vlammen opgaan, als er politie komt in Brownsweg zal er geschoten worden, iedereen heeft een wapen, de Boslandcreolen wensen volledige afscheiding en kunnen zo nodig rekenen op steun van buiten, het aantal aanhangers van de comite's bedraagt 1600, de PNR steunt de zaak van de Boslandcreolen". De commandant speelde deze informatie door aan de procureur-generaal.⁽²⁶⁾ In een eerder stadium had commandant Boersma zich onwelwillend uitgelaten over een verzoek van de regering om steun bij de transmigratie. Hij stelde dat de TRIS zich op de achtergrond wilde houden en bovendien de steun van de Bosnegers nodig had bij haar patrouilles. De commandant verwachtte dat tegenstanders van de regering zouden proberen om de onrust uit te buiten en dat er geweld zou komen, waarbij hij slechts in het uiterste geval tussenbeide wilde komen.⁽²⁷⁾ In januari 1965 moest de TRIS toch interveniëren toen gevechten uitbraken tussen bewoners van de dorpen Klaaskreek en Brownsweg/Nieuw Ganse.⁽²⁸⁾

Alhoewel dergelijke uitbarstingen incidenteel waren, leefde de onderhuidse onvrede voort. In 1968 schreven twaalf kapiteins van transmigratiedorpen een brief aan de PNP waarin zij uitweiden over hun problemen. Gesteld werd dat de vestiging in Brownsweg van tijdelijke aard zou zijn en dat de beloofde weg van Brownsweg naar Pokigron nog steeds niet was aangelegd [deze zogeheten Tjongalangapasi kwam pas begin jaren tachtig gereed]. Sommige transmigratiedorpen zouden het zonder licht en water moeten stellen [de stuwdam was nota bene gebouwd voor de opwekking van elektriciteit], de dorpen langs de Sara Kreek liepen bij zware regenval onder water en de dorpen ten zuiden van het stuwmeer hadden te lijden van draagmieren. Tijdens een vergadering te Botopasi was besloten om bij uitblijven van adequate maatregelen van de overheid noodgedwongen naar Frans Guiana te zullen verhuizen.⁽²⁹⁾ Periodiek zouden de transmigranten de aandacht van de overheid voor hun problemen blijven vragen.⁽³⁰⁾

Zoals bovenstaand reeds is vermeld, bepleitte de Adviescommissie Transmigratie, voorgezeten door Jan Michels, in verband met de afsluiting van de Suriname Rivier en het effect daarvan op het transport van hout, dat er op enkele plaatsen in Boven-Suriname van overheidswege of door particuliere bedrijven die hiertoe subsidie zouden verkrijgen, opkoopcentra van hout zouden worden opgezet. De houtkap vormt van oudsher één van de belangrijkste bronnen van inkomsten voor de Bosnegers en door de aanleg van de stuwdam dreigde deze ernstig in gevaar te komen. Het hoofd van de Afdeling Bestuur en Decentralisatie, A. J. A. Quintus Bosz, reageerde afwijzend op dit voorstel. Quintus Bosz stelde "dat de wijze van bewerken van hout door de boslandcreolen niet meer past in onze moderne tijd, dat deze niet beantwoordde aan de eisen van de houtzaagmolens, niet concurrerend was gezien de hoge transportkosten en dat het om 'waardeloos' hout ging. Volgens hem was deze industrie in Boven-Suriname "die geen reden van bestaan heeft, ten dode gedoemd". Liever verleende hij een beperkte subsidie voor het opzetten van levensvatbare industrieën, waarbij zijn gedachten uitgingen naar houtsnijwerk, het bouwen van grote koralen en het in loondienst nemen van Bosnegers door grote bedrijven. Behalve Quintus Bosz betoonden zich ook het hoofd van de Dienst 's Lands Bosbeheer en de minister-president tegenstander van het voorstel. In een reactie stelde de Adviescommissie Transmigratie dat ze verwachtte dat na afloop van de tijdelijke werkzaamheden in verband met de transmigratie veel Bosnegers weer zouden overstappen op de houtkap en dat daartoe een oplossing gezocht moest worden gezien het transportprobleem als gevolg van de stuwdam.⁽³¹⁾ De bewuste opkoopcentra zijn er nooit gekomen.

In het algemeen vormde (en vormt) het gebrek aan werkgelegenheid één van de belangrijkste problemen van de transmigratiedorpen. De diverse door en namens de overheid opgestelde ontwikkelingsplannen voor het Brokopondogebied hebben hier nauwelijks adequaat in weten te voorzien. In hun traditionele woongebieden waren de Bosnegers economisch in belangrijke

mate zelfvoorzienend Via vrachtaart, houtkap en tijdelijke loonarbeid in het kustgebied voorzagen zij in aanvullende middelen Deze economie werd als gevolg van de transmigratie drastisch verstoord De effecten waren het duidelijkst voelbaar in de transmigratiedorpen ten noorden en noordwesten van het stuwmeer De werkgelegenheid die voortvloeyde uit de transmigratie, de bouw van de stuwdam en andere infrastructurele voorzieningen was van tijdelijke aard Een aantal mensen vond werk bij de Suralco en de overheid zette projecten op zoals de agrarische ondernemingen Brokobaka, Cubiti, Babunhol en de palmoliebedrijven Victoria - met een outgrowersproject voor kleine boeren - en Phedra Onvoldoende echter om de meeste mensen van werk te voorzien Ook op het gebied van de landbouw deden zich problemen voor Alhoewel de transmigratiedorpen ten zuiden van het stuwmeer er relatief gezien nog het beste in slaagden de traditionele leefwijze enigszins in stand te houden, was men hier echter terechtgekomen in een reeds gedurende ongeveer twee eeuwen bewoond gebied dat qua fysisch milieu nauwelijks in staat bleek de nieuwe bewoners een adequaat bestaan te bieden Zowel op het gebied van de jacht als de visvangst liet zich dit gevoelen Draagmieren vormden bovendien een permanente bedreiging van de landbouwgewassen De intensieve bewoning van dit gebied leverde ook problemen op bij de huisvesting, aangezien men onvoldoende kon beschikken over de traditionele dakbedekking in de vorm van palmbladen, die periodiek vervangen moesten worden Als gevolg van de stuwdam werd niet alleen het houttransport bemoeilijkt, maar het verkeer in het algemeen De in 1964 voor transport op het stuwmeer door de overheid ingezette motorlichter 'Sipari' bracht slechts beperkte verlichting Het stuwmeer was (is) moeilijk bevaarbaar en de voltooiing van de Tjongalangapasi van Brownsweg naar Pokigron/Atyoni liet op zich wachten tot begin jaren tachtig De dorpen ten noorden en noordwesten van het meer ondervonden echter de meeste problemen In tegenstelling tot de dorpen boven het meer die uiteindelijk door de mensen zelf moesten worden gebouwd, waren deze dorpen op kunstmatige wijze aangelegd door de overheid Reeds na korte tijd deed zich een tekort aan huizen gevoelen, daar onvoldoende rekening was gehouden met uitbreidingsmogelijkheden zoals die in de traditionele *pisi* wel bestonden Met name in de conglomeratie Brownsweg was de watervoorziening problematisch Tevens bleek er in dit gebied onvoldoende vruchtbare grond nabij de dorpen voor de uitoefening van de landbouw aanwezig te zijn ⁽³²⁾

De transmigratie heeft niet alleen de afhankelijkheid van de betreffende Bosnegers van de overheid versterkt, maar ze heeft tevens de desintegratie van hun samenleving in een stroomversnelling gebracht Door de grote onvrede bij de mensen en gezien de geringe toekomstperspectieven in de transmigratiedorpen, zijn deze voor velen slechts een doorgangshuis naar het kustgebied, Frans Guiana en Nederland gebleken Welhaast symbolisch is dat ondanks de aanleg van een stuwdam de meeste transmigratiedorpen een goed functionerende elektriciteitsvoorziening moeten ontberen Het Brokopondoproject plaatste de Bosnegers voor een fait accompli en in feite stonden zij machteloos De belangrijkste prestatie van *gaama* Aboikoni hierbij is geweest dat hij via zijn gezag heeft weten te voorkomen dat het tot ernstige ongeregeldeheden kwam Jaren later, tijdens een bezoek aan Nederland in 1970, sprak de *gaama* zijn teleurstelling uit over de wijze waarop de transmigratie was uitgevoerd ⁽³³⁾ Het is schrijnend te moeten constateren dat de overheid de niet geringe economische voordelen die hem via het Brokopondoproject ten deel vielen, onvoldoende heeft benut ten behoeve van ontwikkelingsprojecten afgestemd op de mensen die het slachtoffer zijn geworden van deze overeenkomst in het nationale belang De onderwijzer R. Amsdorf parafraseerde de befaamde NPS-verkiezingsleuze van J. Pengel "tai horic, libic de" (houd moed, er is hoop) cynisch als volgt "tai horie, hangri nanga dede de" (houd moed, er is honger en dood) ⁽³⁴⁾

Ter afsluiting van deze paragraaf willen we nog slechts melding maken van de niet gerealiseerde plannen om tevens in de Boven-Marowijne een stuwdam te bouwen Het door het Brokopondobureau in 1958 opgestelde streekontwikkelingsplan Brokopondo had onder andere ten doel een onderzoek te verrichten naar het waterkrachtpotentieel in de Tapanahoni-, de Suriname- en de Saramacca Rivier ten behoeve van het opwekken van elektriciteit Tot grote schrik van de Ndyuka gaf de regering in 1965 opdracht tot een nader onderzoek naar de mogelijkheden tot opwekking van energie in de Tapanahoni Rivier De Surinaamsche Bauxiet Maatschappij (de vroegere Suralco) was reeds in 1925 van plan geweest om aluminium te produceren en had daartoe twee stuwdammen in de Marowijne Rivier geprojecteerd Vanwege de Nederlandse opstelling werden die plannen destijds niet gerealiseerd Gealarmeerd over het voornemen van de regering Pengel en gezien de ervaringen van de Saramaka, richtte grootopperhoofd Gazon van de Ndyuka een verzoekschrift tot de koningin, waarin hij haar verzocht

te waken over de belangen van haar onderdanen voor wie de betreffende grond zeer belangrijk was ⁽³⁵⁾

5.3. Community development": integratie en assimilatie

Het Brokopondoproject gaf de stoot tot een hele serie ontwikkelingsplannen voor het binnenland, waarvan er enkele in de voorgaande paragraaf zijn genoemd. De meeste van deze plannen werden opgesteld door het Bureau Landelijke Opbouw (BLO), de Stichting Planbureau Suriname (SPS) en het Centrum voor Economisch en Sociaalwetenschappelijk Onderzoek (CESWO) ⁽³⁶⁾. In het algemeen kan gesteld worden dat het bij plannen is gebleven en dat de projecten die in het binnenland werden opgezet niet specifiek of in eerste instantie waren gericht op de bewoners van dat gebied, ongeacht de werkgelegenheid welke ze creëerden. Een ontwikkelingsvisie geënt op de bewoners van het binnenland werd niet geformuleerd, of het zou de gedachte aan community development moeten zijn.

Naar aanleiding van de transmigratieproblematiek werd ten aanzien van de ontwikkeling van het binnenland onder meer de gedachte van "community development" geënt. In oktober 1961 werd bij het ministerie van Binnenlandse Zaken hierover een pre-advies op papier gezet. Uitgegaan werd van de door de Verenigde Naties gehanteerde definitie van dit begrip: 'Community Development is the process by which the efforts of the peoples themselves are united with those of governmental authorities to improve the economic, social and cultural conditions of communities, to integrate these communities into the life of the nation, and to enable them to contribute fully to national progress'. Het pre-advies stelde dat het ontwikkelingsbeleid tot dan toe was gericht op het kustgebied en het bepleitte een welvaartsprogramma gericht op de sociaal-economische en culturele ontwikkeling van de binnenlandbewoners, opdat zij volledig zouden integreren in de samenleving. Via gemeenschapsontwikkeling moest een beter begrip voor de bedoelingen van de overheid gevestigd worden en zou de bevolking worden gestimuleerd om door zelfwerkzaamheid samen met de overheid verbetering te brengen in de economische en sociale omstandigheden van de eigen gemeenschap. Gemeenschapsontwikkeling op zich was niet nieuw: zo werd gesteld, wel de aanpak ervan door de overheid. De voorgestane integrale benadering van de ontwikkelingsproblematiek impliceerde aansluiting op verschillende gebieden zoals onderwijs, gezondheidszorg, bestuur, nijverheid en agrarische ontwikkeling. Er zouden allereerst gemeenschapsontwikkelingswerkers moeten worden opgeleid, waarna gestart kon worden in enkele pilot-dorpen. Benadrukt werd dat de partijpolitiek er buiten gelaten moest worden ⁽³⁷⁾. Reeds enkele maanden na dit uitgebrachte pre-advies besloot de regering de methodiek van de community development in haar welvaartsbeleid in te voeren met als doel de integratie van de binnenlandbewoners in het nationaal ontwikkelingsproces ⁽³⁸⁾.

In diverse rapporten en plannen werden sindsdien pleidooien gehouden voor de methodiek van de "community development". In maart 1966 bezocht een commissie van het ministerie van Landbouw, Veeteelt en Visserij (LVV) enkele dorpen langs de Cottica- en de Suriname Rivier. Nagegaan zou worden wat tot dusverre was bereikt ten aanzien van verbetering van de landbouw in het binnenland en wat gedaan kon worden om het welzijn van de binnenlandbewoners te verbeteren. Als doel van het ontwikkelingsbeleid voor het binnenland werd geformuleerd: 'een geleidelijke opname van de bewoners van het binnenland in het sociaal-economisch bestel van het land, in het kustgebied en in enkele gemakkelijk vanuit het kustgebied bereikbare streken in het binnenland'. Gesteld werd dat de toenmalige wijze van wonen en werken van de binnenlandbewoners vooruitgang bemoeilijkt. Overeenkomstig hetgeen hierover werd voorgesteld in het Nationaal Ontwikkelingsplan Suriname (NOP, zie onder) zou in sommige streken van het land een gemengde economie tot stand moeten worden gebracht. Hiertoe moest een aantal ontwikkelingscentra worden gesticht van waaruit het ontwikkelingswerk zou worden geënt. Concreet werd gedacht aan het opvoeren van de productie van voedingsmiddelen voor eigen gebruik en daarnaast de introductie van gewassen voor de markt en andere economische activiteiten waarmee inkomen gegenereerd kon worden. Er diende aansluiting te komen van ondernemings- en bevolkingslandbouw. Er zou gebruik gemaakt kunnen worden van 'community development' op agrarische basis. Ook werd aandacht gevraagd voor de situatie van de grondenrechten ⁽³⁹⁾. In een reactie op dit rapport schreef de DC van Brokopondo, O.E. Pocorní, dat er bovenal een gebrek bestond aan coordinatie bij het opstellen van plannen en bij het uitvoeren van werkzaamheden door de verschillende overheidsdiensten. Ontwikkeling van het binnenland moest volgens de DC in de eerste plaats gebeuren door: 1) ontwikkeling van de landbouw, zowel kwalitatief als

kwantitatief, 2) ontwikkeling van de bosbouw, 3) industriële verwerking van land- en bosbouwprodukten. De DC waarschuwde voor het wekken van valse verwachtingen. Ook Pocomi bepleitte aansluiting van ondernemingslandbouw op een in zijn district reeds vrij goed lopend project Bevordering Bevolkingslandbouw. Ontwikkeling diende zich volgens de DC niet te beperken tot de economische sector, maar moest gepaard gaan met sociale en culturele verbeteringen die een volledige gelijkstelling en integratie met het kustgebied zouden mogelijk maken. Met andere woorden, er zou community development in de ruimste zin van het begrip bedreven moeten worden: de binnenlandbewoners moesten geholpen worden om zichzelf te helpen tot heil van de natie.⁽⁴⁰⁾ De centrale gedachte uit het totale na-oorlogse ontwikkelingsbeleid ten aanzien van het binnenland vinden we hier kernachtig geformuleerd, namelijk die van assimilatie en integratie.

De eerste regering Arron (1973-77) maakte zich sterk voor een dergelijk beleid. In haar regeringsverklaring stelde ze dat de nationale ontwikkelingsplannen gericht dienden te zijn op de gehele bevolking en het gehele land en zich niet dienden te beperken tot bepaalde groepen, regio's en sectoren. Nationale welvaart en welzijn dienden voor het hele land te gelden. Benadrukt werd dat de bewoners van de districten en het binnenland eindelijk ook daadwerkelijk zouden kunnen gaan deelnemen in de ontwikkeling. Hiertoe moesten de binnenlandbewoners uit hun isolement worden gehaald. Geconstateerd werd dat het grootste deel van de boslandbevolking aan of beneden de grens van het bestaansminimum leefde. Teneinde verandering in deze situatie te brengen zouden streekontwikkelingsplannen worden ontworpen die met grote prioriteit zouden worden uitgevoerd.⁽⁴¹⁾

Zoals we al zagen was het idee van streekontwikkelingsplannen niet geheel nieuw. Deze conceptie werd ook aangedragen in het door de SPS in 1965 opgestelde Nationaal Ontwikkelingsplan Suriname (NOP). Het NOP, de opvolger van het Tienjarenplan, had onder meer als doelstelling het spreidingsbeginsel, hetgeen inhield het terugbrengen van de extreme verschillen in sociaal-economische structuur tussen niet alleen Suriname en het buitenland, maar ook binnen Suriname.⁽⁴²⁾ Het NOP werd uitgevoerd via twee Vijfjarenplannen. Het NOP noemde de Bosnegers 'een achtergebleven bevolkingsgroep' waarmee in het Tienjarenplan geen rekening was gehouden en het stelde dat de verbetering van de welvaart van de boslandbevolking de komende jaren speciale aandacht vereiste. Via het creëren van werkgelegenheid moest worden voorkomen dat de mensen hun woongebieden verlieten. De voorgestelde streekontwikkelingsplannen gingen er van uit dat de bevolking via 'community development' tot permanentere vormen van landbouw - ter vervanging van de shifting cultivation - gestimuleerd moest worden. Bepleit werd de integratie van de Bosnegers in de nationale samenleving en hun participatie aan de ontwikkeling van het gehele land.⁽⁴³⁾

In opdracht van de minister van Districtsbestuur en Decentralisatie, Olton van Genderen, werd in 1974 het Initieel Ontwikkelingsplan Binnenland (IOB) opgesteld onder leiding van ingenieur H.E. Thompson.⁽⁴⁴⁾

Het IOB was het eerste belangrijke ontwikkelingsplan dat specifiek was gericht op de Bosnegers (het ging voorbij aan de Indianen). De basisgedachte van het plan was het creëren van werkgelegenheid teneinde de migratie naar het kustgebied in te dammen.⁽⁴⁵⁾ De ontwikkeling van het binnenland moest op gang worden gebracht opdat de bewoners aldaar een evenredige bijdrage konden leveren aan de vergroting van de nationale produktie. Het verspreide woonpatroon in het binnenland werd als een belemmering gezien van economische ontwikkeling. Voorgesteld werd de bevolking te concentreren in en nabij zes ontwikkelingskernen, te weten Langatabiki, Dintabiki, Wanhatti, Guvaba, Cottica (Lawa) en Pusugrunu. Gedacht werd aan dorpen van 300 tot 500 woningen, die zouden beschikken over een aantal centrale voorzieningen zoals onderwijs, medische zorg, districtsbestuur, politie, landbouwvoorlichting en recreatie. Het woonpatroon zou zoveel mogelijk moeten aansluiten op de eigen sociale organisatie (matrilincage en -clan). Bij de economische ontwikkeling zou de landbouw een centrale plaats innemen. Het systeem van kostgrondbewerking diende te worden vervangen door permanentere vormen van landbouw. Hierbij werd gedacht aan een groot aaneengesloten areaal van duizend hectare, te bewerken in cooperatief verband. Naast traditionele zouden marktgerichte gewassen worden geïntroduceerd. Tevens werd beoogd het opzetten van kleine industrieën ter bewerking van landbouw- en houtprodukten. Ook zou een begin worden gemaakt met veeteelt, waarbij gedacht werd aan pluimvee, varkens en wellicht in een later stadium rundvee.

Alhoewel het IOB de traditionele gezagsstructuren respecteerde en probeerde in te haken op de sociaal-culturele normen en waarden van de Bosnegers, richtte het zich voor de verwezen-

lijking in eerste instantie op de jongeren. De concentratiegedachte ging uit van spontane, dus niet gedwongen verhuizing. Een vergelijking met de conglomeratie Brownsweg dringt zich op, zij het dat deze noodgedwongen als gevolg van de transmigratie is ontstaan. Om uiteenlopende redenen, waarvan er enkele zijn genoemd in de voorgaande paragraaf, kan Brownsweg bovendien nauwelijks fungeren als ideaaltipe van een toekomstige Bosnegergemeenschap.

Het IOB werd voor commentaar aan diverse deskundigen voorgelegd en reeds in een vroeg stadium werd het op vergaderingen in het binnenland besproken. Zowel van Bosnegerzijde als uit antropologische hoek werd er veel kritiek geleverd op het IOB. Het plan zou te rigoreus zijn en voorbijgaan aan de tradities en de verbondenheid aan de grond. De voorstellen zouden onvoldoende uitgewerkt en doordacht zijn, bijvoorbeeld wat betreft de effecten van de gesuggereerde permanente en relatief grootschalige landbouw en van de veelelt op het fragiele eco-systeem van het tropisch regenwoud. De betrokkenheid van de belanghebbenden zelf bij het ontwerpen van een dergelijk plan zou vanaf het beginstadium groter moeten zijn ⁽⁴⁶⁾.

Besloten werd om aan te vangen met twee ontwikkelingskernen, te weten Langatabiki en Diitabiki, die werden opgebracht in het tweede Vijfjarenplan en die in 1979 werden goedgekeurd door de Commissie Ontwikkelingssamenwerking Nederland en Suriname (CONS). De staatsgreep van 1980 gooide roet in het eten en op een nadien door de nieuwe machthebbers opgestelde aangepaste prioriteitenlijst van projecten kwamen de ontwikkelingskernen niet meer voor ⁽⁴⁷⁾.

5.4. Verzorgings- of produktiegebied

Met het oog op de staatkundige onafhankelijkheid werd in 1975 het Meerjaren Ontwikkelingsprogramma (MOP) opgesteld. Aan het MOP lag de "self reliance" gedachte ten grondslag. Uitgaande van de zogeheten groepentheorie onderscheidde het MOP drie soorten ontwikkelingsgebieden, namelijk:

- 1) het oude concentratiegebied, dat min of meer de kuststrook omvat;
- 2) het nieuwe concentratiegebied, dat min of meer meer loopt van Patamacca, via Brokopondo tot Apura, en
- 3) het binnenland, dat werd bestempeld als verzorgingsgebied ⁽⁴⁸⁾.

Eén van de geestesvaders van het MOP, Frank Essed, stelde dat de mensen die woonden in de verzorgingsgebieden zich daar destijds niet uit economische, maar uit veiligheidsoverwegingen hadden gevestigd, en: "De omstandigheden waaronder zij leefden en nog leven steken schril af bij zelfs de ergste toestanden in Paramaribo." ⁽⁴⁹⁾ Als verzorgingsgebieden werden aangemerkt Boven-Saramacca, Boven-Suriname, het Lawa- en het Tapanahonigebied. Frank Essed stelde dat de gebieden boven de stroomversnellingen uit economische overwegingen moeilijk tot ontwikkeling te brengen waren, maar dat het wel een taak van de overheid was om er allerlei nutsvoorzieningen te verzorgen. Economisch rendabele projecten ten behoeve van de binnenlandbewoners zouden daarentegen worden opgezet in het nieuwe concentratiegebied ⁽⁵⁰⁾.

De samenstellers van het MOP, de Surinaams-Nederlandse commissie van deskundigen, sloten zich aan bij de concentratiegedachte zoals die door het ministerie van Districtsbestuur en Decentralisatie was geformuleerd in onder andere het IOB. Via "community development" wilde men de betreffende woongebieden tot ontwikkeling brengen. Ook hier werd gedacht aan permanente en grootschalige vormen van landbouw. Overigens werd benadrukt dat het niet de bedoeling was om de binnenlandbewoners met de voorgestelde plannen te isoleren of ze uit te sluiten van deelname aan de ontwikkeling elders in het land. Wel werd gestreefd naar een verbetering van het leefklimaat in het binnenland teneinde onder meer de migratie naar de stad in te dammen. De bestempeling van het binnenland als verzorgingsgebied werd overgenomen in de regeringsverklaring van de tweede regering Arron (1977-80). Nog in 1987 noemde een NPS-publikatie het district Sipaliwini een verzorgingsgebied ⁽⁵¹⁾.

De bestempeling van het binnenland als verzorgingsgebied impliceerde, zoals Essed stelde, dat economisch rendabele ontwikkeling in dat gebied moeilijk realiseerbaar was. Volgens deze gedachtengang zou de overheid zich in het gebied boven de stroomversnellingen kunnen beperken tot het bevorderen van de verbetering van het leefklimaat via het treffen van voorzieningen zoals water, elektriciteit, onderwijs, medische zorg, vergaderuimten, cassave- en rijstpelmolens. Daarnaast zou het gebied toeristisch geëxploiteerd kunnen worden ⁽⁵²⁾.

Namens de SPS werkte het CESWO eind jaren zeventig een aantal ontwikkelingsplannen uit die in 1981 resulteerden in de "Aanzet tot Streekontwikkeling in de Bovenstroomse Gebieden". De gedachtengang die uit dit plan sprekt, is vrij pessimistisch en naar wij menen maatgevend

voor het denken van de planeconomen aangaande de perspectieven van de betreffende gebieden. Het plan werd gezien als een eerste stap van de overheid op weg naar een integrale aanpak van de ontwikkeling van het binnenland. Gewaarschuwd werd dat er geen snelle resultaten te verwachten waren, hetgeen overigens niet hoefde te betekenen dat de in de gebieden heersende sociale noodsituatie niet zou kunnen worden opgeheven, ook al waren de mogelijkheden daartoe beperkt. Uiteindelijk zouden nationale produktiestructuren in deze regio moeten worden bevorderd, hetgeen een proces van lange termijn zou zijn. Gezien de vereiste forse kapitaalinjectie zou overwogen moeten worden of het op lange termijn bezien niet zinvoller is om de geleidelijke ontvolking van het gebied te overwegen. Ongeacht de aanpak waar een keuze voor zou worden gemaakt, zou deze uiteindelijk leiden tot de volledige desintegratie van de plaatselijke gemeenschap in sociaal-culturele zin. Het alternatief zou zijn geen ontwikkeling op gang te brengen en slechts maatregelen te treffen tot duurzaam behoud van de gemeenschap in haar huidige vorm als cultureel-historisch monument.⁽⁵³⁾

Het CESWO-rapport ademde een duidelijke scepsis ten aanzien van de ontwikkelingsmogelijkheden van de bovenstroomse gebieden. Zelfs al werden de in het rapport voorgestelde plannen ten uitvoer gebracht, dan zou in het gunstigste geval over een periode van vijftien jaar (1982-97) de werkgelegenheid niet verder toenemen dan tot veertig procent van het totaal aantal werkers. Een totale investering in deze periode van Sf 294 592 900,- zou slechts 3 744 arbeidsplaatsen opleveren. Met andere woorden, de werkloosheid zou groot blijven en de migratie richting kustgebied zou voortduren.⁽⁵⁴⁾ Het rapport bepleitte een optimale participatie vanaf het begin van de bevolking, ook in de planopstelling. In aansluiting van de gedachten-gang van het IOB zouden de bovenstroomse gebieden worden opgesplitst in twaalf concentratiepunten. De situatie van het transmigratiegebied, dat werd bestempeld tot een noodregio met toenemende verpaupering, vroeg het meest urgent om een oplossing. Voorgesteld werd om in eerste instantie een vijftal dorpen uit te bouwen tot subregionale centra. Deze waren dan ook voornamelijk gepland in het transmigratiegebied, namelijk Brokopondo, Brownsweg, Pokigron en verder Dyumu/Asindoo en Stoelmanseiland. Ook dit CESWO-rapport verdween uiteindelijk in de bureaulade.

De zogeheten revolutiejaren, 1980-87, werden gekenmerkt door de nodige koerswijzigingen en regeringswisselingen, hetgeen een stabiel economisch beleid niet ten goede is gekomen. Bovendien belandde Surname in deze periode in een ernstige economische crisis als gevolg van de daling van de bauxietprijs op de internationale markt, het stopzetten van de Nederlandse ontwikkelingshulp na de moorden van 8 december 1982 en de binnenlandse oorlog vanaf 1986. De regeringsverklaring van het in 1980 aangetreden kabinet Chin A Sen kondigde als een van de vier vernieuwingen van de Surinaamse samenleving een nieuwe sociaal-economische orde aan. Gesteld werd: 'Wij leven in een onrechtvaardige maatschappij', waarbij gewezen werd op de steeds groter wordende kloof tussen rijk en arm, tussen de stad en het binnenland. Bepleit werd een regionale spreiding van economische activiteiten.⁽⁵⁵⁾ De regeringsverklaring die de meeste aandacht aan het binnenland besteedde was die van het in 1983 aangetreden kabinet Alibux. Ze vroeg bijzondere aandacht voor het scheppen van werkgelegenheid in het tot dusverre in dit opzicht als sterk verwaarloosd betitelde binnenland. Er werden ontwikkelingskernen te Dintabiki, Langatabiki, Guyaba en Pusugrunu aangekondigd.⁽⁵⁶⁾ De meeste documenten die in deze periode werden geproduceerd, zoals het "Manifest van de Revolutie" (1 mei 1981), het door de 25 Februari Beweging in 1984 uitgegeven discussiestuk 'Aanzet tot een integraal sociaal-economisch ontwikkelingsprogramma' en het in opdracht van het militair gezag door de Financieel-Economische Commissie samengestelde 'Nationaal Reconstructieprogramma' (NRP) uit 1986, besteedden geen of weinig aandacht aan het binnenland. Het NRP somde wel per ministerie een waslijst van te realiseren projecten op, waarvan een deel gericht was op het binnenland. Het ging bij deze projecten om onder meer de uitgifte van bosarealen ten behoeve van agrarische doeleinden aan de binnenlandbewoners, het tegengaan van wilde occupatie, de ontwikkeling van nieuwe agrarische produktiegebieden, het opzetten van een aantal gemeenschapscentra, de uitvoering van een plan voor gemeenschapsontwikkeling, water- en elektriciteitsvoorziening. Slechts enkele van deze projecten zijn verwezenlijkt.⁽⁵⁷⁾

Belangwekkender dan deze documenten zijn de in hoofdstuk 4.3 reeds besproken nota 'Aanzet tot een nieuw beleid inzake het Binnenland' die in 1981 werd samengesteld door het Directoraat Districtsbestuur en in 1982 als bijlage werd toegevoegd aan de Beleidsnota van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en het in 1986 opgestelde 'Rapport van de Commissie Ontwikkeling Binnenland voor het District Sipaliwini'. De Nota van 1981/82 stelde dat er sinds 1980 behoefte bestond aan een beleidsomgeving in verband met het revolutionaire

proces dat onder meer het bevorderen van een versnelde sociaal-economische ontwikkeling van de districten en het binnenland voorstond. Het beleid van het ministerie was gericht op het scheppen van gelijke ontplooiingskansen voor alle burgers en de spreiding van welvaart en welzijn. Om de ontwikkeling van het binnenland beter te kunnen aanpakken werd de instelling van het district Sipaliwini aangekondigd. De Nota bestempelde het binnenland als "rampgebied" en stelde dat er tot dan toe geen noemenswaardige voorzieningen waren getroffen. De Nota ging uit van de 'self reliance' gedachte en benadrukte dat de binnenlandbewoners betrokken moesten worden bij het formuleren van ontwikkelingsplannen. Gesteld werd dat de bestaande sociaal-economische en politieke structuren ontwikkeling in de weg stonden en slechts interessant waren voor wetenschappers. De ontwikkelingsactiviteiten zouden dan ook moeten samengaan met een assimilatie- en integratieproces van de binnenlandbewoners.⁽⁵⁸⁾ Ook de Beleidsnota, die de periode 1982-84 betrof, stelde ten aanzien van de ontwikkeling van het binnenland de instelling van ontwikkelingskernen voor teneinde een zekere concentratie van voorzieningen te krijgen. Voorgesteld werd om bij elk volk met een pilot-project te beginnen teneinde de ontwikkeling in het betreffende gebied een push te geven. Door het creëren van werkgelegenheid diende de migratie richting kustgebied te worden geremd. Hierbij werd onder meer gedacht aan de aanleg van proeftuinen voor eigen voedselproductie en als model om te komen tot systematische landbouw in cooperatief verband. Hier op aansluitend werd gedacht aan de bevordering van kleine industrieën en handnijverheid en het gebruik van aangepaste technologie. Ook het toerisme diende gestimuleerd te worden. Ter verdere bevordering van het woon- en leefklimaat werd gedacht aan bosontsluitingswegen, betere communicatie via radiozenders en mobilofoons, uitbreiding van het aantal nutsvoorzieningen, volkswoningbouw, multifunctionele vergaderruimten en alfabetisatie. Tevens diende zelfwerkzaamheid te worden aangemoedigd. Een aantal van deze projecten werd ter financiering ingediend bij het MOP en de Unicef.⁽⁵⁹⁾

Het Rapport van de Commissie Ontwikkeling Binnenland borduurde voort op de Nota uit 1981/82, hetgeen begrijpelijk is daar de spil achter beide documenten de DC van Sipaliwini, Richène Libretto, was. Gesteld werd dat de investeringen die tot dan toe in het binnenland gedaan waren niet gericht waren op de bevolking en dat de sociaal-economische ontwikkeling van het gebied in feite nog op gang moest worden gebracht. Van noemenswaardige voorzieningen zou geen sprake zijn. Geponereerd werd dat de ontwikkeling van het binnenland moest worden gestart vanuit een aantal centra en dat er een geïntegreerde aanpak plaats moest vinden. Deze centra zouden moeten beschikken over een aantal voorzieningen. Het Rapport schetste de problemen bij het tot stand brengen van landbouwontwikkeling in Sipaliwini: de geïsoleerde ligging en de onvoldoende ontsluiting, de geringe vruchtbaarheid van de gronden, de beperkte mogelijkheden voor gewassen, het type grondgebruik in de dorpen, de zeden en gewoonten van de mensen, transport en de ongelijke bevolkingsdichtheid. Naast meer permanente vormen van landbouw werd de introductie van commerciële gewassen voorgestaan alsook de industriële verwerking van de producten. Er zouden kredietfaciliteiten moeten komen, lokale markten worden opgezet, het cooperatiewezen moest worden gestimuleerd en er werd speciale aandacht gevraagd voor de belangrijke rol die vrouwen traditioneel innemen in de landbouw. Onder deskundige begeleiding diende het aantal proeftuinen, waarvan er reeds twee functioneerden te Langatabiki en Duitabiki, te worden uitgebreid. Zij zouden kunnen uitgroeien tot een zogeheten "outgrowers"-project, waarop geselecteerde jonge gezinnen elk een stuk grond van drie hectare zouden kunnen krijgen. Ter stimulering van de veehouderij werd gedacht aan het opzetten van proef- en demonstratiefokkerijen. Het Rapport hield ook een warm pleidooi voor aanpassing van het onderwijs in het binnenland. Het onderwijs diende bij te dragen tot opheffing van de kloof tussen kustgebied en binnenland. Er werd gepleit voor polytechnisch onderwijs en de scholen dienden te worden betrokken bij de gemeenschapsontwikkeling.⁽⁶⁰⁾ Teneinde deze plannen te toetsen, werd in 1985 een enquête gehouden onder de binnenlandbewoners. Het uitbreken van de binnenlandse oorlog in juli 1986 gooide roet in het eten en het Rapport verdween in de bureaulade.

Als gevolg van de oorlog is veel van het weinige dat de afgelopen decennia in het binnenland was opgebouwd, vernietigd.⁽⁶¹⁾ De in 1988 aangetreden regering Shankar zag zich geplaatst voor de ondankbare en welhaast bovenmenselijke taak om het ontwikkelingsproces in het binnenland weer op gang te brengen en bovendien inhoud te geven. De politieke instabiliteit in het land, waarbij gedacht moet worden aan de binnenlandse oorlog die pas in 1992 (formeel) werd beëindigd en aan het machtsconflict tussen de regering en het Nationaal Leger dat pas in mei 1993 (formeel) werd opgelost met de vervanging van de legerleiding, vormde hierbij een

ernstig belemmerende factor Een eerste stap in de goede richting was de instelling van het ministerie van Regionale Ontwikkeling dat bovendien werd bemand door iemand uit het binnenland In haar regeringsverklaring stelde het kabinet Shankar dat het alles zou doen om de rust, vrede en veiligheid in het binnenland te herstellen Ze zou bijzondere aandacht besteden aan de wederopbouw, aan de terugkeer van de vluchtelingen en ze zou structuren ontwikkelen die de binnenlandbewoners een betere aansluiting zouden verschaffen bij de gehele samenleving met inachtneming van hun culturele waarden ⁽⁶²⁾

Tijdens de regering Shankar werd een nieuwe beleidsvisie ten aanzien van het binnenland geformuleerd, waarbij deze regio niet langer als verzorgingsgebied werd gekarakteriseerd, maar als produktiegebied Deze nieuwe visie werd voor het eerst verwoord in de in december 1989 door de Stichting Planbureau Suriname opgestelde Concept Beleidsnota Binnenland Gesteld werd dat het binnenland - enkele enclaves daargelaten - tot dan toe werd gekenmerkt door het ontbreken van een ontwikkelingsgericht beleid Het betrof een verwaarloosd en achtergebleven gebied De typering voorheen van het binnenland als verzorgingsgebied hield volgens deze Beleidsnota in dat, overigens op zeer marginale wijze, de bevolking werd voorzien van enkele basisbehoeften in gezondheidszorg en in mindere mate onderwijs Voor een geïntegreerde sociaal economische ontwikkeling was in dat beleid geen ruimte Volgens de nieuwe visie daarentegen werd het binnenland getypeerd als een te ontwikkelen produktiegebied ⁽⁶³⁾ Als gevolg van de binnenlandse oorlog was de ontwikkelingsproblematiek uitermate complex geworden Herstel van de ontwikkeling van het binnenland zou geen eenvoudige opgave zijn, temeer daar er (nog) onvoldoende bekend is omtrent alle mogelijke ontwikkelingspotenties gerelateerd aan de aspiraties van de doelgroepen en dus omtrent de uiteindelijke gerichtheid van de ontwikkeling ⁽⁶⁴⁾ De Beleidsnota was bedoeld als een eerste aanzet tot nader onderzoek De situatie in het binnenland werd gekenmerkt door onder andere armoede, honger en toename van ziekten en epidemieën, geen onderwijs, drastische afname van werkgelegenheid en dus ook van inkomsten, toename van criminaliteit en illegale produktie-activiteiten Het voorgestelde beleid ging ervan uit dat de ontwikkeling van het binnenland alle prioriteit van de regering zou genieten Voor de uitvoering van dit beleid waren vrede en veiligheid voorwaarden De Nota stond een gefaseerde aanpak voor, waarbij gedacht werd aan achtereenvolgens noodhulp, hervestiging van de vluchtelingen, herstel van de oorlogsgebieden en ontwikkeling Uitgangspunt bij het ontwikkelingsplan was dat het ontwikkelen van een regionale economie, een stabielere basis zal creëren voor de nationale economie ⁽⁶⁵⁾ Uiteindelijk zouden geïntegreerde zichzelf bestendigende rurale economieën tot stand moeten worden gebracht ⁽⁶⁶⁾ Teneinde de gewenste ontwikkeling op gang te brengen, moest aan de volgende factoren aandacht worden besteed de mogelijkheid tot het verkrijgen van een juridische titel op de grond, het stimuleren van produktie-activiteiten, het verbeteren van de transport en communicatiemogelijkheden en de toepassing van aangepaste technologie ⁽⁶⁷⁾ Het voorgestane beleid zou moeten worden uitgewerkt en geoperationaliseerd door een in te stellen Commissie Ontwikkeling Binnenland Aan deze Beleidsnota van de SPS werd in 1991 een Addendum toegevoegd van het ministerie van Regionale Ontwikkeling waarin verder geen fundamentele nieuwe ideeën werden aangedragen ⁽⁶⁸⁾ De Nota van de SPS werd ter goedkeuring aan de Raad van Ministers aangeboden, maar is nooit tot officieel regeringsdokument verheven Dat er desondanks door de regering mee werd gewerkt bleek wel uit het in 1991 toegevoegde Addendum De in de Nota aangekondigde Commissie Ontwikkeling Binnenland is nooit ingesteld Intussen vindt er wel een soort tripartiete overleg plaats tussen de SPS, het ministerie van RO en de Nederlandse ambassade teneinde in het kader van de Nederlandse hulpallocatie financiering voor de ingediende projecten te verkrijgen ⁽⁶⁹⁾ Op 29 oktober 1990 werd door de minister van Landbouw, Veeteelt en Visserij de multidisciplinair samengestelde Commissie Programmering Agrarische en Rurale Ontwikkeling Binnenland geïnstalleerd De opdracht van de Commissie was het schrijven van een concept nota Agrarisch Beleid Binnenland en het opstellen van een programma van binnen het kader van geïntegreerde rurale (dorps/streek) ontwikkeling uit te voeren landbouw-, veeteelt- en visserijprojecten De Commissie bracht een elftal veldbezoeken aan het binnenland, hield gesprekken met relevante organisaties in Paramaribo en organiseerde discussie-avonden met deskundigen Halverwege 1991 presenteerde de Commissie een tussentijds verslag Centraal voor de Commissie staat de participatie van de binnenlandbewoners, zij dienen zelf aan te geven wat ze willen De overheid zou slechts bepaalde ontwikkelingen dienen te stimuleren of afremmen De Commissie zou slechts enkele uitgangspunten formuleren voor, wat ze noemt, zelfredzaamheidsstimulering voor het binnenland Gesteld wordt dat vanwege onvoldoende

oog voor het aspect van participatie, in het verleden vele projecten in het binnenland zijn mislukt. Daarenboven streeft de Commissie een integrale benaderingswijze na, reden waarom zij in het algemeen de nadruk legt op rurale ontwikkeling. Juist uit het oogpunt van participatie stelt de Commissie geen uitgewerkte projecten te zullen aandragen, zij beperkt zich tot de presentatie van enkele door de binnenlandbewoners zelf voorgestelde projecten. In een nog te schrijven nota zullen deze van commentaar worden voorzien.

De Commissie constateert "Duurzame ontwikkeling in de zin van het verzelfstandigen van de bevolking van het binnenland, oftewel zelfredzaamheidsstimulering, heeft tot op heden niet plaatsgevonden".⁽⁷⁰⁾ Daarentegen zou de overheid zich tot dan toe hebben beperkt tot verzorging. In het Verslag wordt de instelling van een Nationale Raad voor de Ontwikkeling van het Binnenland bepleit. In deze Raad zouden vertegenwoordigers van het binnenland en van belangengroeperingen zitting moeten hebben. De Raad zou de grote beleidslijnen voor de ontwikkeling van het binnenland moeten vaststellen, de regering adviseren en een begroting voor het binnenland opstellen. De Commissie bepleit de oprichting van zogeheten 'grassroot' organisaties in het binnenland die met behulp van veldwerkers - als intermediair naar de overheid - de ontwikkeling moeten dragen. Speciale aandacht wordt bepleit voor de centrale rol van vrouwen in bijvoorbeeld de landbouw. In het algemeen kan geconstateerd worden dat dit tussentijds Verslag meer dan de Concept Beleidsnota van de SPS de participatie van de binnenlandbewoners als centraal uitgangspunt neemt.⁽⁷¹⁾

In het kader van de ontwikkelingssamenwerking tussen Nederland en Suriname bezocht van 27 november tot en met 12 december 1991 de "missie Zevenbergen" Suriname. Deze missie moest "het bilaterale gesprek over binnenland-ontwikkeling een nieuwe impuls" geven. Vanwege communicatieproblemen met de Surinaamse counterparts raakte de oorspronkelijke doelstelling van de missie in het gedrang en beperkte zij zich uiteindelijk tot het produceren van een discussie-nota. Het valt buiten het kader van deze studie om uitgebreid in te gaan op de diverse voorstellen van de missie. Wel willen we enkele fundamentele kanttekeningen die de missie plaatste bij het overheidsbeleid met betrekking tot de ontwikkeling van het binnenland weergeven. Het tot dan toe gevoerde ontwikkelingsbeleid van de Surinaamse overheid met betrekking tot het binnenland ging volgens de missie uit van de klassieke top-down benadering. De in de Concept Beleidsnota van de SPS verwoorde nieuwe visie waarbij het binnenland niet langer werd getypeerd als een verzorgings-, maar als ontwikkelingsgebied werd door de missie ondersteund. De belangrijkste kanttekeningen van de missie betreffen de geconstateerde contradicties tussen het gepropageerde beleid van de overheid dat zou zijn gericht op zichzelf in stand houdende en zichzelf versterkende rurale ontwikkeling, de zogeheten 'self-sustainability', en datgene wat daartoe wordt ondernomen. Ook de Concept Beleidsnota van de SPS zou "op belangrijke onderdelen" door deze tegenstrijdigheid worden gekenmerkt. Daarin wordt namelijk gesteld dat men uitgaat van de aspiraties en 'ontwikkelingspotenties' van de doelgroepen, terwijl men onderkent daar nog onvoldoende kennis van te hebben. Desondanks komt deze Nota met 'blueprints voor ontwikkeling' die, volgens de missie, niet kunnen leiden tot het beoogde doel van 'self-sustainability'. De missie spreekt van een "in zichzelf verdeeld huis". Centraal in de visie van de missie staat de participatie van de doelgroepen zowel wat betreft besluitvorming, beheer als uitvoering, een van onderop benadering dus. Mede hiertoe bepleit zij een grotere rol voor niet gouvernementele organisaties, waarbij zij onder meer denkt aan de PAS en de EBS.⁽⁷²⁾

Intussen nam onder de binnenlandbewoners de onvrede toe over het uitblijven van duidelijk merkbare resultaten van het overheidsbeleid. De in 1991 beedigde *gaama* van de Saramaka, Songo, stelde dat de regering geen aandacht had voor het binnenland en dat als gevolg daarvan het leven in het binnenland volledig ontwricht raakte. De *gaama* wees op het wegtrekken van vooral jongeren naar met name Frans Guiana, waar volgens hem reeds ongeveer 5 000 Saramaka verbleven. Songo wees verder onder andere op de alarmerende situatie van het onderwijs en de gebrekkige communicatie met het gebied, te weten de veelal onbereikbare staat van de Tjongalangapasi, de onregelmatige en bovendien voor velen onbetaalbare vliegverbindingen en de slechte staat van de radiozenders.⁽⁷³⁾ In een onderhoud met bewoners van het Boven-Surinamegebied gaf de minister van Regionale Ontwikkeling, Rufus Nooitmeer, volmondig toe dat opeenvolgende regeringen zich niet bijzonder hebben ingespannen om het binnenland te ontwikkelen.⁽⁷⁴⁾

Het halverwege 1991 aangetreden kabinet Venetiaan kondigde in zijn regeringsverklaring een geïntegreerd ontwikkelingsplan voor het binnenland aan. De regering wilde onder andere betere voorwaarden scheppen om particuliere ondernemers te stimuleren om activiteiten in het

binnenland te ontplooiën waarbij de natuurlijke hulpbronnen verwerkt zouden worden tot halffabrikaten of eindproducten. Aldus hoopte ze de economische belangen van de binnenlandse bevolking veilig te stellen. Teneinde het gebied minder afhankelijk te maken van de kustvlakte werd tevens gedacht aan het stimuleren van de landbouw, veeteelt en visserij, zowel voor de zelfvoorziening als voor de afzet naar elders. Verder werden stappen aangekondigd om de bosbouw als agrarische activiteit te bevorderen, de zogenaamde "agroforestry" ⁽⁷⁵⁾

De overeenkomst ter beëindiging van de gevechtshandelingen die de regering Venetiaan op 8 augustus 1992 sloot met het Jungle Commando en de Tucajana Amazonas werd veelbetekend het Akkoord van Nationale Verzoening en **Ontwikkeling** genoemd. De regering verklaarde dat zij in haar beleid de ontwikkeling van het binnenland, in de context van de nationale ontwikkeling, hoge prioriteit toekende. Partijen erkenden dat de natuurlijke rijkdommen en hulpbronnen het eigendom van de staat zijn en dat de binnenlandbewoners deelgenoot zouden zijn van de exploitatie van deze hulpbronnen alsook van de baten die daaruit voortvloeiden (artikel 1, leden 1, 4 en 5). Artikel 3 behelsde de op korte termijn door de regering te treffen maatregelen om de acute noden van het binnenland te lenigen. In het toegevoegde Protocol 1 werd dit nader gespecificeerd. De regering kondigde de instelling van een Raad voor de Ontwikkeling van het Binnenland aan waarin ook vertegenwoordigers van de binnenlandbewoners zitting zouden hebben. Deze Raad zou overigens slechts een beleidsadviserende en evaluerende taak hebben. De regering zou tevens bevorderen dat een deel van de revenuen verkregen uit economische activiteiten in het binnenland daar geïnvesteerd zouden worden (artikel 4, leden 1 en 3). Artikel 10 tenslotte was gewijd aan de rechten op de grond, waarop we in de volgende paragraaf apart zullen ingaan ⁽⁷⁶⁾. Om ons onbekende redenen is tot op heden (juli 1993) de Raad voor de Ontwikkeling van het Binnenland niet ingesteld.

Een Comité Ondersteuning Ontwikkeling Binnenland (COOB), bestaande uit Bosnegers en Indianen in Nederland, produceerde kort na de sluiting van het vredesakkoord en mede met het oog op het bezoek van een aantal dignitarissen aan Nederland, een Nota getiteld 'Uitgangspunten voor beleid en ontwikkeling Binnenland van Suriname'. In deze Nota werden, met name wat betreft de problematiek van de grondenrechten, ook enkele kanttekeningen geplaatst bij het, overigens toegejuichte, vredesakkoord. Het centrale uitgangspunt van dit rapport was dat een ontwikkelingsplan slechts dan levensvatbaar was als het tot stand kwam en werd gedragen door de doelgroep. Mede doordat de overheid hier onvoldoende rekening mee hield, zouden ontwikkelingsplannen voor het binnenland in het verleden weinig succes hebben gehad. Het door het COOB aangedragen plan werd geplaatst binnen de context van de nationale ontwikkeling. De Nota benadrukte dat allereerst een infrastructuur ontwikkeld moest worden voor het op gang brengen en beheren van ontwikkelingsactiviteiten. De behoeften van het binnenland zouden moeten worden geïnventariseerd en er zou een kadertraining moeten worden opgezet. De Nota stelde onder andere voor het binnenland te maken tot een gedecentraliseerd ontwikkelingsgebied, waar per volk een of meerdere ontwikkelingszones dienden te worden ingesteld. Er werd ook gedacht aan het opzetten van enkele stedelijke groeikernen. Aparte aandacht werd verder besteed aan speciaal op vrouwen gerichte projecten ⁽⁷⁷⁾. De Nota werd aangeboden aan de Surinaamse regering ⁽⁷⁸⁾.

5.5. Grondbeleid

Weinig onderwerpen zijn zo onoverzichtelijk en bureaucratisch ingewikkeld als het grondbeleid in Suriname. In de paragrafen 2 en 8 van hoofdstuk 3 zijn we ingegaan op het grondbeleid tijdens de periode voor 1945, alsook op enkele conflicten die zich als gevolg van de grondstoffenexploitatie in het binnenland voordeden. Ook het in hoofdstuk 4.5 beschreven conflict tussen grootopperhoofd Lafanti van de Matawai en een visconcessionaris kan gerekend worden tot deze problematiek. Met de sterke intensivering van de contacten tussen het kustgebied en het binnenland na 1945 als gevolg van de ontsluiting van het binnenland en de resulterende toename van de exploitatie van natuurlijke hulpbronnen aldaar, deed zich tevens een uitbreiding van het aantal conflicten over rechten op de grond voor. We zagen (3.8) dat de overheid weliswaar erkende dat er sprake was van rechten van de binnenlandbewoners, maar dat hieraan een speciale inhoud werd gegeven. Deze rechten werden in diverse wetten vastgelegd via de zogeheten garantieformule.

Ter nadere uitwerking van artikel 5, lid 3 van de Houtverordening van 1947 was datzelfde jaar specifiek voor de binnenlandbewoners de houtkapvergunning geregeld. Deze werden alleen in gemeenschapsverband verleend en wel op naam van een kapitein. Over de vergunning was geen recht verschuldigd, ze gold voor een periode van vijf jaar - sinds 1969 tot wederopzegging.

- en mocht niet worden overgedragen aan niet-boslandbewoners⁽⁷⁹⁾ Volgens de minister van Natuurlijke Hulpbronnen, P Radhakishun, betrof het in 1989 een gebied van 625 000 hectare⁽⁸⁰⁾ Naast deze houtkapvergunningen worden er in het binnenland ook houtconcessies, voornamelijk aan bewoners van het kustgebied, verleend⁽⁸¹⁾

De twee belangrijkste conflicten over gronden uit de na-oorlogse periode vloeiden voort uit de Brokopondo-overeenkomst en het West Surinameplan Zoals we zagen moesten in verband met het eerste project een kleine 6 000 Bosnegers transmigreren De garantieformule bood in dit geval geen soelaas en het nationaal belang prevaleerde Hier wreekte zich het feit dat de binnenlandbewoners geen op het Burgerlijk Wetboek gegronde aanspraken konden doen gelden op hun woongebieden en dat zij niet beschikten over titels op hun gronden⁽⁸²⁾ Halverwege de jaren zeventig laaide de discussie over de grondenrechten wederom op In het gemengde Bosnegerdorp Santigrón, dat ongeveer 2 000 inwoners telt en dat is gelegen aan de Saramacca Rivier, ontstonden problemen met wilde occupanten Santigrón beschikt over twee houtkapvergunningen, een van 8 600 hectare verkregen in 1950 en een van 3 600 hectare verkregen in 1965 De problemen betreffen alleen de eerste houtkapvergunning, die enerzijds vrijwel leeg is gewerkt en waarvan anderzijds stukken grond aan derden zijn toegekend In het kader van een project 'burgerlijke tuinbouw' kregen mensen van buiten het gebied de gelegenheid om stukken land te verwerven De Indianen van de dorpen Apura, Section en Washabo, aan de Corantijn Rivier, dreigden het slachtoffer te worden van het ontwikkelingsbeleid van de overheid zoals vastgelegd in het Meerjarenontwikkelingsplan Aan de Beneden Marowijne werden de Indianen eveneens geconfronteerd met wilde occupanten Eind 1976 organiseerde de Indiaanse vereniging Kano een mars van Albina naar Paramaribo om de regering een petitie over de grondenrechten aan te bieden Op 1 juli 1978 gaven de Grondcommissie Washabo/Apura, de vereniging Tangiba uit Santigrón en het Regionaal Comité Beneden-Marowijne de Verklaring van Santigrón uit, waarin onder andere een wettelijke regeling van de rechten op de grond in overeenstemming met het eigen rechtsbewustzijn en steun aan zelf op gang te brengen ontwikkelingsactiviteiten werden geeist De resulterende Actie Grondenrechten Binnenland bloedde begin jaren tachtig dood gezien de turbulente ontwikkelingen in het land en de verwachtingen die men had van de nieuwe bewindhebbers Het West-Surinameproject werd weliswaar stopgezet, maar ook de zogeheten revolutie zou geen oplossing brengen in de kwestie van de grondenrechten in het binnenland⁽⁸³⁾

Halverwege de jaren tachtig raakten de Indianen van Galibi in conflict met de Stichting Natuurbehoud Suriname over opgelegde beperkingen bij het rapen van schildpadde-eieren in het daar gevestigde natuurreservaat⁽⁸⁴⁾ De problemen met de wilde occupanten in Santigrón duren tot op heden voort Eind 1989 richtten de dorpsbewoners in verband hiermee een comité, de Groep van Zes, op Het was namelijk gebleken dat ondanks het stopzetten van het project 'burgerlijke tuinbouw' na de acties rond 1978 er in de jaren tachtig desondanks stukken land in het dorpsgebied waren uitgegeven aan derden De Groep van Zes eiste afbakening van het gebied, voorkoming dat personen zich in het gebied zouden begeven zonder medeweten van het dorpsbestuur en erkenning en vastlegging van de rechten van de bewoners op de gronden Een door de minister van Natuurlijke Hulpbronnen toegezegde commissie ter bestudering van de problematiek kwam er niet. Volgens de Dienst 's Lands Bosbeheer bestond er onduidelijkheid over de gebiedsafbakening en waren er geen precieze gegevens over de grootte van het gemeenschapsbos⁽⁸⁵⁾

Problemen over de grondenrechten ontstonden eveneens in 1991 in het nabij Mungo, aan de Coeromotibo Rivier gelegen Ndyuka dorp Adyumakondre Dit dorp telde voorafgaand aan de oorlog ongeveer 2 000 inwoners, waarvan er eind 1992 ongeveer 800 waren teruggekeerd naar het gebied Als gevolg van de oorlog was het dorp vrijwel volledig verwoest Adyumakondre heeft twee houtkapvergunningen, waarvan de eerste verkregen werd in 1956 voor een gebied van 2 685 hectare en de tweede in 1960 voor een gebied van 9 900 hectare Het dorp ligt binnen het concessiegebied van de Suralco Deze maatschappij begon hier met mijnbouwactiviteiten, waarbij ze haar rechten ontleende aan de Brokopondo-overeenkomst De Suralco profiteerde hierbij van het feit dat de meeste dorpsbewoners als gevolg van de binnenlandse oorlog naar Frans Guiana waren gevlucht De Suralco deed diverse voorstellen aan de dorpsbewoners zij konden blijven wonen in het dorp, waarbij de maatschappij bij haar mijnbouwactiviteiten een straal van 200 meter in acht zou nemen, of zij konden verhuizen naar enkele voorgestelde plaatsen Kapitein Dofi (Cyriel) deed een beroep op het districtsbestuur, dat evenals de Suralco verhuizing voorstelde Een door de kapitein ingesteld comité ging uiteindelijk akkoord met verhuizing en stelde hier toe de Madukasi Kreek, een zijtak van de Coeromotibo Rivier, voor

Twistpunt was nog wie de woningbouw zou financieren de overheid of de Suralco. De laatste wilde wel behulpzaam zijn bij het bouwrijp maken van het gebied, maar stelde zich verder op het standpunt dat zij niet verantwoordelijk gesteld kon worden voor de verwoesting van het dorp tijdens de oorlog. Voor de overheid waren in deze kwestie vanaf het begin de aanspraken van de Suralco vanzelfsprekend. Ook in dit geval prevaleerde het nationaal belang.⁽⁸⁶⁾

Bij al deze kwesties speelde de zwakke juridische basis van hun grondenrechten de binnenlandbewoners parten. Het gewoonterecht zoals dat zich de afgelopen eeuwen bij de binnenlandse gemeenschappen had ontwikkeld, kwam in botsing met het geschreven officiële recht van de nationale staat. In feite was het overheidsstandpunt in dezen, zoals het duidelijkst verwoord tijdens de parlementaire behandeling van de agrarische verordening halverwege de jaren dertig, sindsdien niet wezenlijk veranderd. Ook de 'revolutie', waarop sommige binnenlandbewoners hun hoop hadden gevestigd, zou geen oplossing aandragen. In 1981 werd garnizoenscommandant Roy Horb belast met de taak een nieuw grondbeleid te formuleren. In de Nota 'Contouren van het Nieuwe Grondbeleid', die overigens met geen woord repte over de grondenrechten van de binnenlandbewoners, werden de uitgangspunten van het nieuwe beleid geformuleerd en werd als belangrijkste nieuwe titel de grondhuur aangekondigd. Er werd een evaluatie van de situatie van de geoccupeerde gronden aangekondigd.⁽⁸⁷⁾ In 1982 trad het Decreet Beginselen Grondbeleid in werking. De hierin opgenomen garantieformule luidt als volgt: Bij het beschikken over domeingrond worden de rechten van in stamverband levende Bosnegers en Indianen op hun dorpen, nederzettingen en kostgronden geëerbiedigd, voor zover het algemeen belang zich daartegen niet verzet (artikel 4, lid 1). Ter verduidelijking bepaalde lid 2 van hetzelfde artikel dat onder algemeen belang mede werd begrepen de uitvoering van enig project binnen het kader van een goedgekeurd ontwikkelingsplan.⁽⁸⁸⁾ De adder onder het gras zit uiteraard in de uitleg van 'algemeen belang'. De uitkomst van de boven beschreven conflicten laat wat dat betreft weinig ruimte voor speculatie. Overigens ging de overheid er blijkbaar van uit dat de problematiek van de grondenrechten van de binnenlandbewoners uiteindelijk wel vanzelf zou worden opgelost met hun integratie in de samenleving, getuige hetgeen hieromtrent werd gesteld in enkele wetten. De Nota van Toelichting van het Decreet Beginselen Grondbeleid stelde naar aanleiding van het geciteerde artikel 4, lid 1: Natuurlijk dient dit beginsel te worden toegepast gedurende een wellicht lange - overgangsperiode, waarin de boslandbevolking geleidelijk aan in het totale sociaal-economische leven wordt ingepast. De Nota van Toelichting van het Natuurbeschermingsbesluit 1986 stelde dat de boslandbevolking haar "traditionele" rechten binnen de in te stellen natuurreservaten zou behouden b) zolang de motieven voor deze traditionele rechten en belangen nog gelden, c) en gedurende het proces van toegroeien naar een Surinaams burgerschap.⁽⁸⁹⁾ Opmerkelijk is in dit verband ook dat recente documenten niet langer spreken van in stamverband levende Bosnegers en Indianen, maar van in stamverband levende burgers of Surinamers. Ook de reeds enkele malen aangehaalde Nota Aanzet tot een nieuw beleid inzake het Binnenland uit 1981 stelde dat de ontwikkelingsactiviteiten in het binnenland dienden samen te gaan met een assimilatie- en integratieproces.⁽⁹⁰⁾ Deze Nota ging ook in op de grondenrechten van de binnenlandbewoners. Over de vredesverdragen uit de achttiende en negentiende eeuw werd gesteld: "Politieke of staatkundige rechten of aanspraken geven deze tractaten evenwel niet". De verdragen hadden wel historische waarde en boden 'zekere garanties'. Opgemerkt werd dat volgens het gewoonterecht van de Bosnegers het grootopperhoofd namens zijn volk het controlerecht op het grondgebied uitoefende en dat de verschillende matriclans het profijtrecht hadden. De Nota stelde een vorm van gronduitgifte voor waarbij de grond collectief in erfpacht aan de verschillende volken zou worden toegekend. In een later stadium zou wellicht ook gedacht kunnen worden aan individuele toekenning van het erfpachtrecht.⁽⁹¹⁾ Het in 1986 verschenen Rapport van de Commissie Ontwikkeling Binnenland voor het district Sipaliwini bepleitte de instelling van een commissie ter regeling van de grondenrechtelijke situatie in het binnenland. De woongebieden van de verschillende volken dienden te worden afgebakend. Daarbinnen zouden aan particulieren terreinen kunnen worden toegewezen op grond van de nationaal geldende dominante wetgeving.⁽⁹²⁾

Regeling van de grondenrechten werd tijdens de binnenlandse oorlog door de diverse illegaal gewapende groeperingen en wel met name door de Tucajana Amazonas, opgeworpen als een van de belangrijkste prioriteiten.⁽⁹³⁾ Artikel 10 van het op 8 augustus 1992 gesloten vredesakkoord was gewijd aan deze kwestie. Lid 1 hiervan bepaalde dat de regering zou bevorderen dat bij wet geregeld zou worden dat in stamverband levende en wonende burgers een zakelijke titel zouden verkrijgen op door hen aangevraagde gronden in hun woongebieden. Volgens lid 2 zou

mede aan de hand van een door de Raad voor de Ontwikkeling van het Binnenland te verrichten studie de afbakening en grootte van deze woongebieden bepaald worden. Lid 3 stelde dat het traditioneel gezag of een daartoe door de binnenlandbewoners aangewezen orgaan procedures zou aangeven aan de hand waarvan individuele leden van een leefgemeenschap in aanmerking konden komen voor een zakelijke titel in de betreffende woongebieden. Lid 4 tenslotte bepaalde dat rondom de betreffende woongebieden door de regering een economische zone zou worden aangewezen, waar de betreffende leefgemeenschappen economische activiteiten, waaronder begrepen bosbouw, kleinmijnbouw, visserij en jacht konden bedrijven. Artikel 11 van het vredesakkoord stelde dat de regering zou bevorderen dat er op korte termijn een nationale discussie op gang gebracht zou worden over de "Indigenous and Tribal Peoples Convention" No. 169 van 1989 van de International Labour Organization teneinde de gevoelens van de gemeenschap te vernemen over de inhoud van deze conventie⁽⁹⁴⁾.

Niet toevalligerwijs werd op 21 augustus 1992, nog geen twee weken na het tekenen van het vredesakkoord, de wet Bosbeheer door het parlement aangenomen, waarmee de Houtverordening van 1947 zou komen te vervallen. Tijdens de discussies in De Nationale Assemblée werd door diverse leden regelmatig gerefereerd aan het vredesakkoord en met name het lid Harry Kisoensingh van DA '91 vroeg aandacht voor een regeling van de grondenrechtelijke situatie van de binnenlandbewoners. De grond waarop in stamverband levende boslandbewoners dorpen, nederzettingen en kostgronden hebben, wordt in artikel 1 gedefinieerd als gemeenschapsgrond, terwijl de rondom deze gemeenschappen gelegen bosgebieden worden gedefinieerd als gemeenschapsbos. Artikel 41 geeft de gebruikelijke garantieformule en stelt dat de gewoonterechten van de in stamverband levende en wonende boslandbewoners op hun dorpen, nederzettingen en kostgronden "zoveel als mogelijk" gerespecteerd zullen blijven. Mocht dit gewoonterecht geschonden worden dan zou het traditioneel gezag schriftelijk in beroep kunnen gaan bij de president. De minister van Natuurlijke Hulpbronnen zou na overleg met de minister van Regionale Ontwikkeling bepaalde bosgebieden als gemeenschapsbos aanwijzen. Benutting en beheer daarvan zouden bij staatsbesluit worden geregeld. Voor economische activiteiten in het gemeenschapsbos zou geen concessierecht verschuldigd zijn. In de Memorie van Toelichting werd bij dit artikel gesteld dat het gewoonterecht zich uitstrekte tot de dorpen, nederzettingen en kostgronden. Omliggende bosarealen "kunnen" aan de boslandbewoners worden toegewezen. Dit gemeenschapsbos dekte deels het begrip houtkapvergunning zoals dat voortvloeide uit de Houtverordening van 1947 en deels diende het de toekomstige behoefte aan landbouwareaal. Tevens wordt gesteld dat overeenkomsten tussen boslandbewoners en derden ten overstaan van de DC dienen te worden gesloten. De opmerking van de minister van Natuurlijke Hulpbronnen, H.R. Pollack, in zijn Memorie van Antwoord dat de wet vanwege de oorlogssituatie niet besproken kon worden met de binnenlandbewoners, wekt enige bevreemding aangezien er immers reeds vanaf eind 1990 van gevechtshandelingen in het binnenland geen sprake meer was en bovendien hadden de gesprekken ook plaats kunnen hebben in Paramaribo⁽⁹⁵⁾.

Als uitvloeisel van het vredesakkoord installeerde de minister van Natuurlijke Hulpbronnen op 16 oktober 1992 de "Commissie Inventarisatie Grondrechten en Concessies van de in stamverband wonende en levende Surinamers", voorgezeten door de heer Ewald Redan, hoofd van de sectie vergunningen van de Dienst 's Lands Bosbeheer. Het ministerie stelde onder meer: "De bewoners van het binnenland moeten zodanig toegerust worden dat zij meer verdienen uit de ontwikkeling van de natuurlijke hulpbronnen uit hun directe omgeving vanuit een gezonde grondenrechtelijke situatie." De commissie bezocht dorpen in Para, Wanica, Saramacca en Nickerie "teneinde de grondenrechtelijke situatie nader in kaart te brengen en de houtkapconcessies te evalueren." De bewoners werden tevens ingelicht omtrent de inhoud van het gesloten vredesakkoord. De grenzen van de dorpen werden bepaald en vastgelegd op kaarten. Hierover werden twee rapporten aan de minister aangeboden. Dorpen in de overige districten zouden eveneens worden bezocht. In een latere fase zou de commissie voorstellen doen over individueel te verlenen titels op grond en over aanpassing van de houtkapvergunningen. Aangezien de laatste in de praktijk regelmatig door kapiteins bleken te worden verhuurd aan derden, werd gedacht aan het verlenen van de houtkapvergunning aan het dorpsbestuur, via tussenkomst van de DC⁽⁹⁶⁾.

Overzien we het na-oorlogse grondbeleid aangaande het binnenland dan moet geconstateerd worden dat zich sinds de parlementaire discussies van halverwege de jaren dertig geen fundamentele veranderingen hebben voorgedaan of nieuwe visies zijn aangedragen. De periode van de "revolutie" vormt hierop geen uitzondering. Een recente studie over dit

onderwerp concludeert dan ook dat de Surinaamse overheid nauwelijks een beleid heeft ten aanzien van de grondenrechten van de binnenlandbewoners ⁽⁹⁷⁾ Pas onder invloed van de binnenlandse oorlog lijkt de overheid er van doordrongen te zijn geraakt dat deze problematiek nadere aandacht behoeft en om een oplossing vraagt. De resultaten van dergelijke intentieverklaringen dienen te worden afgewacht.

Zeker in het licht van de toegenomen internationale belangstelling (Verenigde Naties, Organisatie van Amerikaanse Staten) voor de problematiek van de inheemse volken, waartoe ook de Bosnegers gerekend kunnen worden, zal de Surinaamse regering er niet onderuit kunnen nadere aandacht aan de kwestie van de grondenrechten te besteden ⁽⁹⁸⁾ Hierbij zal onder andere bekeken moeten worden of titels op grond collectief (zoals gesuggereerd in de Nota van 1981), individueel (zoals voorgesteld in het Vredesakkoord) of wellicht in een mengvorm verleend zullen worden. In het geval van individuele verlening van titel op grond zal rekening gehouden moeten worden met de eventuele gevolgen hiervan voor de positie van vrouwen, die traditioneel een cruciale rol vervullen binnen de landbouw. Ook zal de overheid dienen na te gaan of zijn beleid ten aanzien van het binnenland gericht zal zijn op integratie van dit gebied in de totale samenleving, of dat er ruimte zal zijn voor een zekere mate van autonomie, binnen de republiek Suriname ⁽⁹⁹⁾

5.6. Urbanisatie en acculturatie

Tot besluit van dit hoofdstuk zullen we kort ingaan op enkele processen die samenhangen met het sinds 1945 gevoerde ontwikkelingsbeleid, te weten urbanisatie en acculturatie ⁽¹⁰⁰⁾ Uit de voorgaande paragrafen is duidelijk gebleken dat het ontwikkelingsbeleid ten aanzien van het binnenland ondanks de veelal fraai geformuleerde doelstellingen in de diverse regeringsverklaringen, nota's, rapporten en ontwikkelingsplannen, de betreffende bevolking, op medische zorg, onderwijs en een aantal nutsvoorzieningen na, weinig fundamenteels heeft opgeleverd. Zoals diverse malen naar voren is gekomen, werd dit ook min of meer door de overheid erkend. Het propagandamateriaal van de diverse regeringen en politieke partijen wil ons weliswaar anders doen geloven, zie bijvoorbeeld het door de regering Sedney uitgegeven boekwerk "De Realisering van het Mogelijke" uit 1973 en de NPS publikatie "De Weg naar Democratie, Ontwikkeling en Eenheid" uit 1987, maar de realiteit geeft helaas een nogal ander beeld. De binnenlandbewoners vormen tot op heden de meest tenachtergestelde bevolkingsgroepen van het land. De gemeenschappen van het binnenland vorm(d)en voor de overheid, zowel de koloniale als de huidige, duidelijk een probleem. Het heeft de verschillende regeringen sinds 1945 ontbroken aan visie, politieke wil en daadkracht om een ontwikkelingsbeleid afgestemd op de binnenlandbewoners tot stand te brengen.

Eén van de belangrijkste gevolgen hiervan is de sterk toegenomen trek richting kustgebied, Frans Guiana en recentelijk tevens Nederland. Migratie bij de Bosnegers is, zoals uit de voorgaande hoofdstukken is gebleken, geen nieuw verschijnsel. Nieuw is wel het gewijzigde karakter ervan, namelijk de permanente vestiging van de binnenlandbewoners buiten hun traditionele woongebieden. Zowel factoren in het binnenland als in de migratiegebieden spelen hierbij een rol, de zogeheten "push and pull" factoren. Met name door gebrek aan werkgelegenheid, aan toekomstperspectieven en aan mogelijkheden voor vervolgonderwijs verlaten velen de traditionele woongebieden. Ook interne sociale spanningen spelen hierbij een rol. De transmigratieproblematiek en de recente binnenlandse oorlog hebben dit proces in een stroomversnelling gebracht. Aan de andere kant is de aantrekkingskracht van de 'stad' en alles waar deze symbool voor staat van invloed. Anno 1992 woont naar (ruwe) schatting nog ongeveer de helft van de Bosnegers in de traditionele woongebieden. In eerste instantie zijn het veelal de jonge en weerbare mannen die zich aanvankelijk tijdelijk en vervolgens permanent vestigen in het kustgebied. In een latere fase volgen de vrouwen en kinderen. De bevolkingssamenstelling in de traditionele woongebieden heeft hierdoor een bijzonder onevenwichtige opbouw gekregen, hetgeen de ontwikkeling daar niet ten goede is gekomen en tevens bemoeilijkt.

In diverse publikaties wordt aandacht besteed aan de slechte levensomstandigheden van de gemiddelde Bosneger in Paramaribo. De voorzitter van de Algemene Bosneger Partij, R. M. Pinas, probeerde reeds eind jaren vijftig een belangenorganisatie op te zetten. Tijdens een door hem belegde vergadering werden diverse problemen aangehaald die Bosnegers in de stad ondervonden: slechte en dure huisvesting, door hun onbekendheid met het stadsleven zouden veel Bosnegers onderbetaald en uitgebuit worden, ze zouden zijn overgeleverd aan willekeur omdat ze nergens konden aankloppen voor steun en het Bureau Werkverschaffing zou geen Bosnegers meer in dienst willen nemen. Er waren volgens Pinas nooit serieuze pogingen

ondernomen om de Bosnegers in het arbeidsproces op te nemen en de overheid zou hen links laten liggen ⁽¹⁰¹⁾ In 1962 en 1969 verrichtte de demograaf Humphrey Lamur onderzoek naar de levensomstandigheden van de Ndyuka in Paramaribo. Het bleek dat hun contacten met de overige bevolkingsgroepen minimaal waren, dat er vrijwel louter ongeschoold en dus veelal slecht betaald werk werd verricht en dat de Ndyuka nauwelijks aangepast waren aan het stadsleven ⁽¹⁰²⁾ De journalist Gerard van Westerloo trok in 1973 een parallel tussen de migratie van Surinamers naar Nederland en die van de Bosnegers naar Paramaribo. Volgens hem verbleef destijds een kwart van de Bosnegers in de hoofdstad. Hij constateerde dat de overheid weinig had gedaan om de Bosnegers in de stad op te vangen. De migratie richting kustgebied was volgens hem begonnen na de voltooiing van de stuwdam en aldus kreeg de overheid alsnog de rekening gepresenteerd van het Brokopondopland. Van Westerloo concludeerde: "De verpaupering onder de boslandbewoners in de stad is schokkend." ⁽¹⁰³⁾ Volgens de antropoloog Bonno Thoden van Velzen zouden veel Bosnegers hebben geprofiteerd van de massale migratie van Creolen en Hindostanen in de jaren zeventig naar Nederland. Voor een appel en een ei kochten zij de bezittingen van de emigranten op. In het economische leven van de hoofdstad veroverden zij een belangrijke plaats. "Deze veronderstelde betrekkelijke materiële voorspoed van de Bosnegers zou zelfs aanleiding hebben gegeven tot afgunst bij anderen." ⁽¹⁰⁴⁾ Een onderzoek dat G. Partiman in 1990 verrichtte naar criminaliteit onder Bosnegerjongeren in de stad schetst een somberder beeld, waarbij we overigens rekening dienen te houden met de algemeen verslechterde sociaal-economische situatie sinds de jaren tachtig. Partiman verrichtte haar onderzoek bij de afdeling Jeugdzaken van het Korps Politie, waar zij vijftig arrestanten in de leeftijdscategorie van 10-16 jaar interviewde en daarnaast onderzocht zij honderd gezinnen in de wijk Latour, waarvan de helft bestond uit gezinnen die al langer dan acht jaar verbleven in Paramaribo en waarvan de andere helft bestond uit vluchtelingen vanwege de binnenlandse oorlog. De door haar geconstateerde jeugdcriminaliteit in de vorm van onder meer vermogensdelicten, drugsgebruik en -handel en prostitutie van jongens, relateert zij aan de gezins- en schoolsituatie en in het algemeen de marginale sociaal-economische omstandigheden van veel Bosnegers in Paramaribo. ⁽¹⁰⁵⁾

De toenemende uitbreiding van de overheids sfeer tot het binnenland en de migratie van de bevolking naar het kustgebied heeft het proces van acculturatie versterkt: de beïnvloeding van de cultuur van de Bosnegers door de dominante kustcultuur. Dit proces doet zich zowel gevoelen in de traditionele woongebieden als in het kustgebied. Ondanks een sterk bewustzijn van de eigen cultuur en geschiedenis, dat zich soms zelfs uit in een vorm van chauvinisme, zijn de Bosnegers in toenemende mate de kustsamenleving als referentiekader gaan zien. Men is zich bewust van de tenachtergestelde positie in de samenleving. Het intensievere contact met het kustgebied, het binnendringen van de geld-economie, onderwijs, kerstening en toerisme hebben het leven in het binnenland danig beïnvloed. Wat de uiterlijke aspecten betreft, valt hierbij te denken aan de introductie van de buitenboordmotor, de vervanging van de palmblanderaken door golfplaten, nieuwe typen huizen en westerse kleding. Fundamenteeler is de druk waaronder het centrale sociale instituut van de Bosnegersamenlevingen, het matrilineaire verwantschapssysteem in de vorm van matriclan en matrilineage, is komen te staan ten gunste van het westerse type kerngezin. De erosie van de traditionele gezagsstructuren is reeds uitvoerig beschreven. Op alle levenssterreinen zijn de effecten van de acculturatie merkbaar. Ten overvloede willen we nogmaals benadrukken dat de Bosnegersamenlevingen nooit een statisch karakter hebben vertoond. De externe invloeden die voorheen vrij probleemloos werden geïncorporeerd, hebben daarentegen sinds de jaren vijftig de structuren van deze samenlevingen fundamenteel aangetast.

De migratie naar het kustgebied heeft voor de meeste Bosnegers geresulteerd in enerzijds een proces van proletarisering en anderzijds een proces van creolisering. Alhoewel men tegenwoordig Bosnegers in alle geledingen van de samenleving aantreft, nemen zij over het algemeen maatschappelijk laag gewaardeerde posities in. Het valt buiten het kader van deze studie om nader uit te weiden over deze problematiek. Volstaan kan worden met de constatering dat de traditionele waarden en normen en in het algemeen de etnische identiteit onder druk zijn komen te staan. ⁽¹⁰⁶⁾

Bush negroes and the government in Suriname: The development of the political relations 1651 - 1992

Since the colonization of Suriname in the mid-seventeenth century, first by England and shortly afterwards by the Netherlands, the political and socio-economic activities of the government were restricted mainly to the coastal strip. The greater part of the territory, the so-called interior, escaped the attention of the government. The interior was the domain of the original inhabitants, the Amerindians, and became the domain as well of the slaves who escaped from the plantations, the Maroons, and their present-day descendants, the Bush Negroes. In the past three hundred years, two different worlds have actually developed in Suriname. The Bush Negro communities were long known as "a state within a state". When Suriname became independent in 1975 it was left with this colonial heritage, which turned out to be a time bomb. For many reasons, I became interested in a study (which began in 1986) of the development of the relationship between the traditional governing system of the Bush Negro communities and the central government.

-Between 1986 and 1992 a war was waged in the interior of Suriname. A group of Bush Negroes, who called themselves the Jungle Commando, took up arms against the military rulers of the country, who had come to power after a coup d'état in 1980. The fight of the Jungle Commando, which was aimed, among other things, at the recovery of parliamentary democracy, brought the development problems of the interior to the fore. During the long peace negotiations the status of the peace treaties concluded with the Maroons in the colonial period were discussed. These treaties, which had become outdated, still form the foundation of the administrative system of the Bush Negroes.

-After the military coup in 1980 the four renewals of the society were proclaimed. Emanating from one of these renewals, namely that of the politico-administrative order, the Law concerning Regional Organs became effective, which resulted in the first actual decentralization of administration in the form of district councils and local councils. One might wonder how these regional organs relate to the traditional administrative system of the Bush Negro communities.

-Since the eighties, the international interest in indigenous peoples has increased enormously. The United Nations proclaimed 1993 the Year of Indigenous Peoples. In Suriname, both the Amerindians and the Bush Negroes are considered indigenous peoples.

-The nation state of Suriname has different administrative systems. Besides the national administrative system, with its seat in the capital of Paramaribo, there are in the interior the administrative systems of the Amerindians and Bush Negroes. Neither the Constitution of 1975 nor that of 1987 mention these administrative systems. The financial allowances provided by the government for the dignitaries and the fact that these dignitaries are consulted in manifold matters by the government are evidence that they are nevertheless recognized. Suriname is not unique in this regard. In comparison, some experiences as gained in the neighbouring country of French Guiana and in the West African state of Ghana are described in brief.

The Republic of Suriname lies on the northern coast of South America and is bordered by Brazil, French Guiana, Guyana and the Atlantic Ocean. Suriname is also considered part of the Caribbean. Suriname counts some 430,000 inhabitants. Moreover, about one third of the Surinamese live in the former mother country, the Netherlands. About half of the population lives in the capital of Paramaribo. Suriname has a richly variegated population. The three main groups are the Indians, the Creoles and the Javanese. Smaller groups are the Bush Negroes (ten percent), the Amerindians and the Chinese. The surface area of the country is 163,265 km². Except for the coastal strip, the country is covered largely by tropical rain forest. Suriname has a parliamentary democracy.

In this study, which is based on an extensive archival and literature research (see Bibliography), supplemented with interviews, a historical overview and an analysis are given of the development of the political relationship between the Bush Negro communities and the central government. The emphasis lies on the period after the abolition of slavery in 1863.

Chapter 1 describes slavery and 'marronage' and presents in brief the origin of the six Bush Negro communities, which exist until this day, up to the moment of their official recognition by the colonial administration. The definitive colonization of Suriname took place in 1651 by England. During the second English-Dutch war the colony was conquered by the Netherlands.

in 1667. Suriname was administered on behalf of the Dutch Estates General by a Society. The administration was laid down in an "Octrooi", a kind of Constitution. The administration was exercised by a governor, who was assisted by a representative body (Council of the Police) with limited authority, on which mainly planters had a seat. Suriname became a plantation colony, where principally coffee and sugar were grown for the European market. For the required labour, about 213,000 slaves were imported between 1668 and 1823 from West Africa. The number of slaves upon the abolition of slavery in 1863 was about 33,000. The number of slaves increased from 3,226 (1684) to 37,835 (1752) and reached a peak of 60,000 in the 1770s, after which the number gradually decreased. In the eighteenth century the proportion of whites and slaves was 1:25 on an average. The number of plantations increased from 148 (1686) to about 700 by the end of the eighteenth century, after which there was a strong decrease.

Rebellion was inherent to slavery. One of the forms of rebellion was marronage, for which the geographical location of Suriname was excellent. Marronage took place in all slave plantation colonies in the Americas. Only in a few cases did the Maroons succeed in establishing permanent settlements, for example in Suriname, on Jamaica and in Palmares in Brazil. In Suriname there was only one plantation rebellion at a number of plantations simultaneously, namely in 1757 along the Tempati Creek. The number of Maroons increased from about 700 in 1680 to 7,000 in 1780. The colonial administration fought marronage by means of strict penalties and military patrols. Nevertheless, marronage continued until 1863.

The maroon communities developed themselves in a state of perpetual war. The formation period of the two oldest groups, the Saramaka and the Matawai, was in the period 1680-1720, that of the Ndyuka and part of the Aluku in the first half of the eighteenth century, and that of the rest of the Aluku, the Kwinti and the Paramaka in the second half of the eighteenth century. Considering the destructive effects on the plantation economy of the continuous marronage, which increased in size, and also because of the slight effect of the various penal measures and military patrols and the high costs thereof, the colonial administration was forced, in the mid-eighteenth century, in the framework of the divide and rule strategy, to conclude peace treaties with the three largest groups of Maroons, namely with the Ndyuka in 1760, and with the Saramaka/Matawai in 1762. In view of internal problems between the two latter groups, a separate peace treaty was concluded with the Matawai in 1769. These peace treaties, which were concluded between equal partners, gave the Maroons, who from then on were called pacified Bush Negroes, their freedom, almost one hundred years before slavery was abolished. For the administration, 'postholders' (posthouders) were placed in the Bush Negro communities, and for the Bush Negroes, hostages (ostagiers) were placed in Paramaribo. The treaties regulated a vague delineation of the territory of the Bush Negroes with respect to the plantation areas. The Bush Negro communities acquired a certain amount of autonomy through recognition of an own government system and own administration of justice. The colonial administration committed itself to periodically supplying goods and the Bush Negroes were obliged to surrender slaves who had fled to their communities. Mutual differences concerning the interpretation of the treaties would continue to give rise to conflicts on, particularly, the supply of goods and the surrender of slaves who had escaped. Efforts of the administration to amend the treaties, for which pressure was placed on the Bush Negroes through manipulations with the supply of goods, caused opposition from the Bush Negroes. The policy of the administration was aimed at causing division among the different groups of Bush Negroes, to isolate them from the plantation area and to prevent contact between the Bush Negroes and the slaves.

Once the treaties had been concluded, possibilities were created for a more stable development of the Bush Negro communities. The basic principle of structure in these communities is the matrilineal relationship system, which was shaped during the period of marronage already. Both this system of relationship and the religion influence the life of the Bush Negroes. The two most important social units are the matriclan (lo) and the matrilineage (bée). The administrative system is also closely related to this system of relationships. In the allocation of political functions, the historical rights, line of heritage, element of choice and rivalry among the different groups play a role. With the peace treaties a central authority in the form of a Paramount Chief (gaama) was forced upon the Bush Negro communities. The Paramount Chief is the highest political official and sometimes also the highest religious leader. He is appointed for life and comes from a historically determined matriclan. He looks after the internal and external interests of his people. The contact with the administration runs through him alone.

Politics and religion are closely interwoven in the Bush Negro communities and the government, which acknowledges only the administrative authority, has always underestimated the influence of religious leaders. Since the government interpreted the administrative system of the Bush Negro communities from its own political structures and, for instance, awarded a Paramount Chief more power than the latter actually had, many a misunderstanding and conflict ensued. At a regional level every matriclan had a captain. As the matriclans spread themselves over various villages, as larger villages developed and other villages split up, more captains were appointed. With the increasing involvement of the government in the twentieth century, the function of chief captain was introduced. When national politics were introduced in the interior as from 1963, the phenomenon of political appointments was also introduced. The captains are supported by male and female assistants (basia). Since the mid-twentieth century all of these dignitaries receive a financial allowance as well. The villages, which have a great measure of autonomy, have an own administrative system which comprises the dignitaries and the Council of Elders.

The peace treaties did not bring the peace in the colony which the administration had hoped. As already stated, marronage lasted until 1863. Three more Bush Negro communities developed, namely the Aluku, the Kwinti and the Paramaka. It was particularly the small group of Aluku which was a formidable opponent of the colonial administration, which had to fight two wars (1768-77, 1789-93) to suppress them. After this they were placed under the custody of the Ndyuka. Only in 1860 was this custody repealed under pressure of the French. The Aluku live in the border area with French Guiana - and a separate treaty was signed with the Aluku, for there were economic interests as well. In general, the Bush Negroes would take advantage regularly from this border situation. No official treaties were ever signed with the Kwinti and the Paramaka. The inauguration of their Paramount Chiefs in, respectively, 1887 and 1901, implied their official recognition as well.

Chapter 2 deals with the period 1795-1863. After some years of English interim administration (1799-1802, 1804-1816) as a consequence of the Napoleonic wars, Suriname was returned to the Netherlands, which had meanwhile become a Kingdom. The administration, which had been carried out via a Society, was placed in the hands of a Minister of Colonies who owed responsibility to the King. In 1808 the slave trade had been abolished. A Commissariat for the Interior Population was charged with the supervision of the Bush Negro peoples.

In the nineteenth century the colonial administration concluded new peace treaties with the Bush Negroes. In 1809 a new treaty was concluded with the Ndyuka, which supplemented the old treaty of 1760. There were many reasons for this. The Ndyuka had meanwhile chosen new living areas. In 1805 there was a rebellion in an army division which comprised free blacks and which had been established in 1772 especially to fight the Maroons. The rebels, the Porigudu, settled in the Ndyuka area, where they were to form a new matriclan. Because of the English Interim Rule, the periodical goods transports had not taken place. The new treaty regulated, among other things, the custody of the Ndyuka over the Porigudu and the Aluku. The Ndyuka furthermore demanded a new travel route to town.

Following a refusal of Paramount Chief Gbosuma of the Saramaka people to surrender a group of escaped slaves, new treaties were concluded in the 1830s with the Saramaka, Ndyuka and Matawai. The power relations had meanwhile changed for the benefit of the administration and these treaties were not only more extensive, but more stringent than the old treaties. The freedom of movement of the Bush Negroes was restricted by means of the use of passes and from then on the Paramount Chiefs had to take a promise of allegiance in the hands of the Governor. Gbosuma is the only Paramount Chief who was ever dismissed.

In general, the policy of the administration up to the mid-nineteenth century was aimed at the isolation of the Bush Negroes. This policy, however, was not consistent. In view of the increasing economic interests of the woodcutting activities of the Bush Negroes, a blind eye was turned to their settlement outside their areas. With respect to this as well, the postholders were stationed nearer to the plantation areas after the treaties had been concluded. Meanwhile, discussions on the abolishment of slavery had also started in Suriname and in view of this, the administration took some tentative first initiatives to further integrate the Bush Negroes in the community. For they formed an important labour potential, which had hardly been utilized by the colonial administration. In 1856 restrictions on the freedom of movement of the Bush Negroes were therefore lifted. Efforts were also made to have them settle nearer the plantation area. In order to give greater content to the so called civilization work, the administration appealed to the Moravian Brethren, who had been working among the Saramaka people with

very little success since 1765. The costly and often very problematic goods supplies were stopped in 1849-1850 and since 1857 replaced with a less costly annual allowance for the Paramount Chiefs. Both the goods supplies and the annual allowances for the Paramount Chiefs were used by the administration as a means to force their policy on the Bush Negroes. Another means of pressure, which was regularly employed, was to have all river transport stopped.

The abolishment of slavery in 1863 brought an end to the special political significance of the position of the Bush Negroes in society. The treaties also lost part of their meaning. The need for mutual 'hostages' was also removed.

Chapter 3 describes the period 1863-1945. The abolishment of slavery and the resulting socio-economic changes required an adjustment in politics. The Government Regulation (a kind of Constitution) of 1865 introduced a new representative body, the Colonial Estates. In view of the poll tax, which was supplemented in 1936 with capacity franchise, not even two percent of the population in those days was enfranchised. There were no political parties yet, although now and then so-called electoral associations became manifest. In order to cushion the labour shortage on the plantations, which was feared once slavery had been abolished, the example of the neighbouring country of British Guiana was followed and an interim period of Apprenticeship followed, which was to last ten years, during which the former slaves were obliged to work on the plantations, albeit against wages. After this period, large-scale immigration of indentured labour took place, first from British India (1873 the Indians) and as from 1890 also from Dutch East India the Javanese. In 1936 the term colony was changed into overseas territory. Administratively Suriname was divided into districts, each headed by a District Commissioner. The office of postholder was taken over by officers of the Militia. As far as the interior is concerned, this period was dominated by raw materials exploitation and thus the extension of the government involvement in this area. What had hardly been achieved through the so-called civilization work (Christening and education), was accelerated by economic motives. Traditionally, woodcutting was the main source of income for the Bush Negroes. They thus contributed much to the economy of the colony, particularly since many timber estates had been deserted after the abolition of slavery. A discussion evolved on whether or not the Bush Negroes were allowed to cut wood without a license and without payment of retribution. The government policy with respect to this matter was not always clear. There were therefore many conflicts between the timber concessionaires and the timber buyers on the one hand and the Bush Negroes on the other. In 1919 it was decided that the Bush Negroes did not need a license for woodcutting in their own areas, but that they did have to pay retribution on timber intended for sale. In general, clauses were included in the different laws which were to guarantee the rights of Bush Negroes (and Amerindians).

In the period 1880-1930 the woodcutting activities of the Bush Negroes became less important than their contribution as freight carriers in the exploitation of gold and balata. In this period various scientific expeditions were made into the interior, for which the support of the Bush Negroes was indispensable. Only the Bush Negroes, and to a lesser extent the Amerindians, could guarantee the transportation in the interior over rivers which were so difficult to navigate. To prevent problems in the freight transport, the administration concluded transportation agreements with various groups of Bush Negroes. The endeavours of the administration to try to break the transportation monopoly of the Bush Negroes, failed. Endeavours to play out the different groups of Bush Negroes against one another also failed. Both in woodcutting and in freight transport the Bush Negroes earned wages which lay much higher than those of the coast. Due to the exploitation of raw materials the border conflict with French Guiana became of current interest. After mediation of the Czar of Russia, the controversial Lawa area was apportioned to Suriname. The greater part of the Aluku who lived there have since moved to French Guiana.

When the raw materials exploitation had already passed its climax, and when as a consequence of the First World War the prices for foodstuffs rose, the French franc (the most important means of payment in the freight business) devalued and thus the income of the freight carriers suffered, the latter organized themselves in 1921 during a three-month strike in the freight business. This was the greatest strike Suriname had had until then. The strike meant a threat to the economy and affected the authority. In general the administration's attitude towards the dignitaries was quite paternalistic and bantering. Dignitaries who were prepared to give support to the administration, were cajoled, while others were dealt with firmly. The Paramount Chief of the Ndyuka was summoned to town under humiliating circumstances. The Paramount Chief

was told that he had violated his promise of allegiance. He was initially threatened with dismissal from his function and eventually was forced to share his power with two other dignitaries. Part of his allowance was also deducted.

The effects of the freight business on the different Bush Negro communities varied. While the Ndyuka could carry on the freight business in the vicinity of their living area, the Saramaka people had to leave their area for a longer period to do so. They left mostly for French Guiana. This absence led in their living areas to problems with the provision of food. In order to regulate this situation, their Paramount Chief, after previous summons had been made in vain, was taken to town in 1924 by a military patrol. He, too, was threatened with dismissal and his power was also divided.

These two agreements interpret a drastic change in the policy of the administration towards the Bush Negroes. Economic motives underlay this. The Bush Negroes were clearly told that they were entirely subjugated to the laws, rules and authority of the colonial administration. The acknowledged, historically determined, special position which they had in the country, was actually tolerated, provided that they adhered to the provisions laid down by the administration. The two agreements were an adaptation of the treaties of the 1830s. Since the administration hardly had the resources to force adherence to these agreements, the effects thereof were very limited in practice. The Bush Negroes considered themselves lord and master of their own areas. It is noteworthy to mention a letter which the Paramount Chief of the Saramaka people sent to the League of Nations in 1926, in which he made a call for peace to the European states, in view of the First World War, the consequences of which had also been felt by the Saramaka people.

The economic activities in the interior and the resulting greater involvement of the administration revived the discussions on the position of the Bush Negroes in society. By the turn of the century an ethical school had penetrated into Dutch colonial politics, which was in favour of a more active policy with regard to the so-called civilization work. So far the administration had left the care for the Bush Negroes principally to the missionary workers of the Moravian and Roman Catholic Churches. The administration was in favour of a policy of gradual integration. An end would have to be made to the situation of a state within a state. The administration was aware that a debt of honour had to be paid off to the Bush Negroes. In the nineteenth century already attempts had been made to apply the legal regulations to the Bush Negroes as well. A development plan which was initiated in 1919, which comprised agricultural extension, neutral education and some health care, had to be given up after some years because the expectations had been too high, the results had been expected too quickly, and too little manpower and money had been made available. The Bush Negroes were naturally blamed for the failure. Another means attempted by the administration (and the mission as well) was to try and influence the appointment of dignitaries. The government for the time being realized the need to maintain a Bush Negro administrative system. Christening and education were stimulated as instruments towards integration. Since the early twentieth century, both the Moravian Brethren and the Roman Catholic Church have worked among the Bush Negroes. In 1992 about 25% of the Bush Negroes are Christians. The administration also tried to influence the Bush Negroes to move to the coastal area. Governor Kielstra (1933 - 1944) deviated from this policy, in that he was in favour of strengthening the own political and social structures of the Bush Negroes.

If we study the period discussed in this chapter, the red line throughout the policy of the colonial administration with respect to the Bush Negroes is aimed at their further integration into the society. This integration policy, however, is not constantly evident. The intensity of the contact between the administration and the Bush Negroes shows ups and downs, which is related to the measure in which their participation in the colonial economy was required, as well as to the personal attitude of the respective policymakers. The raw materials exploitation and the participation therein of the Bush Negroes, more in particular through the freight transportation, caused changes in their communities in almost all fields. The authentic nature of the communities was hardly changed in this period. The changes were, as a matter of fact, incorporated. The quite usual image of the isolation of the Bush Negro communities in this period should be put into perspective. The share of the Bush Negroes in woodcutting and through freight transportation in the raw materials exploitation was of great significance for the colonial economy.

Chapters 4 and 5 discuss the period 1945-92. Chapter 4 emphasizes the political developments. After 1945, there was a gradual Surinamization of the administration. In 1954 Suriname gained

internal autonomy (the Statute), and in 1975 its independence. A military coup in 1980 brought an end to the parliamentary democracy and started the period of so-called revolution. In 1987 the parliamentary democracy was restored and Suriname also acquired a new, highly controversial Constitution. By the end of 1990 the military took the power again, but the elections of 1991 opened the way for the Venetiaan government.

After the Second World War there was an extensive discussion on the manner in which the administration of the interior should be carried out. A proposal of the governor in 1948 to divide Suriname into two administrative regions was not approved. The office of government secretary, the person who was charged with the supervision on the Bush Negroes, was changed in 1955 into that of Director of Home Affairs. In 1988 the Ministry of Regional Development was charged with this responsibility. In 1954 an Institution for Administration of the Interior was established. Administration overseers stationed in the interior supported the work of the District Commissioners. Besides the Paramount Chiefs, the other dignitaries were also granted a financial allowance. Although the opinions were divided among the government, in reality there was, for the time being, no alternative for the administrative system of the Bush Negro communities.

In 1948 Suriname acquired general suffrage and ever since the governments have had a party-political nature. The electoral system has been amended many times and has evolved from a personal majority system together with a district system ("winner takes all") to a system of nationally proportional representation. For reasons which can be historically explained, the formation of parties took place on ethnical and religious bases. The three main political parties which have determined political life in Suriname ever since are the Nationale Partij Suriname (NPS, National Party of Suriname, the Creoles), the Vooruitstrevende Hervormings Partij (VHP, the Progressive Reformal Party, the Indians), and the Kerukunan Tulada Pranatan Inggil (KTPI, the Javanese). Because of the faulty registration of the people of the interior, the majority of the Bush Negroes only received suffrage in 1963. The Brokopondo Agreement (see further) was an important impetus for this registration. An amendment of the strongly criticized electoral system, of which the main political party, the NPS, feared it would be at a disadvantage, was only approved by this party on the condition that two electoral constituencies would be established in the interior. In this period there were quantitative shifts among the ethnic groups and particularly among the Creoles and the Indians. The NPS in particular was sensitive to this and hoped to be able to stop this process by appealing to the ethnic relationship of Creoles and Bush negroes. The NPS was not to be disappointed. In order to emphasize this relationship, the Bush Negroes were verbally upgraded into 'Bushland Creoles' (Boslandcreolen). In the 1963 elections already, a Bush Negro was chosen as a member of Parliament for the NPS.

By the end of the fifties the first Bush Negro parties came into being. Due to mutual division and political inexperience, they have initially managed to put someone in parliament only once. The NPS benefitted from its position as a governing party and was able to thus offer most to the interior and the dignitaries (patronage system). Politics caused the necessary division in the interior and according to the Bush Negroes, the political parties were only heard of in times of elections, when they arrived in the hinterland full of promises and goods. Mention has already been made of political appointments. In 1987 the electoral system was changed again and moreover, 10 of the 51 seats of parliament were reserved for the interior. Since then, the NPS has had much more competition from the Bush Negro parties.

In 1975 Suriname became independent. The interior was hardly a party to the discussion with regard thereto. The status of the peace treaties, from which the Bush Negro communities derived their legitimacy, thus became a topic of current interest. The government wanted to avoid any suggestion of a separate status for the Bush Negroes and in the Constitution of 1975 no mention was made of a separate administrative system in the interior. This perpetuated an adverse situation, for the dignitaries receive an allowance from the government and they are consulted in many important matters. The treaties concerned have never been cancelled and were in fact adopted, like many other legal regulations, by the independent Republic of Suriname. The Constitution of 1987 does not mention any administrative system for the Bush Negro communities either. This Constitution did, however, announce a decentralization of the government, which was given shape in 1989. It is noteworthy that no attention was paid to the manner in which the new regional organs, which still function quite faultily, were to relate to the administrative system of the Bush Negro communities. Suriname is not unique as far as this is concerned, and it would be a good idea if the government would take note of the

knowledge and experiences of other countries. With regard hereto as well, this study touches briefly upon the situation in the neighbouring country of French Guiana and in the West African country of Ghana. Meanwhile, the government has become aware of the contradiction of the current situation, and in 1992 the President announced that the structures of authority in the Bush Negro communities would be included in the Constitution. A number of government notes were written with suggestions on adaptations of this administrative system to the socio-economic and political situation in Suriname, which had changed since 1945. So far, these recommendations have not been translated into a concrete policy.

Between 1986 and 1992 there was a civil war in Suriname. A group of Bush Negroes, the Jungle Commando (JC), took up arms against the military leadership of the country. The battle was given a political turn by the Surinamese resistance, which had fled to the Netherlands. The dignitaries of the interior were divided in their position and were, moreover, powerless against the armed violence. The JC was the greatest opponent of the military rulers and contributed substantially to an accelerated renewal of parliamentary democracy. The arbitrary and panicky action of the military against the JC, causing in fact every Bush Negro to be a target, contributed to the support which the JC received in the interior. The general dissatisfaction among the Bush Negroes concerning their position was an additional reason. The JC also gained a certain amount of sympathy from the people of the coast, judging by the statement of the deputy Speaker of parliament in 1990 that he felt safer in Mungo, which at the time was occupied by the JC, than he did in Paramaribo. The Netherlands, France and the United States of America were not unsympathetic towards the JC either. In the framework of the well-known strategy of divide and rule, the National Army employed both Amerindians and Bush Negroes in their fight against the JC, also because of the army's lack of experience in jungle operations as well. The fact that it took another five years after the elections of 1987 for the fighting to stop and a Peace Accord to be concluded on 8 August 1992, was to a great extent the result of the power conflict between the civilian government and the army, which has since come to the fore. It was only in May 1993 that this conflict was formally resolved. During the war, references were made more than once to the old peace treaties and a separate status for the Bush Negroes was suggested now and then. The war resulted in the socio-economic disruption of life in the interior and, furthermore, in the erosion of the traditional structures of authority.

The last chapter deals with the government's development policy after the Second World War with regard to the interior. Only after 1945 did Suriname begin a more planned approach of the economy. Among other things, an inventory was made of the natural resources. These are found primarily in the interior, which was thus systematically included in the development policy. A start was made with the development of the area by the construction of roads and air strips. It should be emphasized that a development policy which is aimed at the interior is not necessarily aimed at the inhabitants of that area. The first might even be at the expense of the latter.

The most important project was the Brokopondo Agreement, which the government signed in 1958 with the transnational Aluminium Company of America. In order to ensure the electricity supply for the processing of bauxite into alumina and aluminium, a hydroelectric dam was built in the Suriname River near Afobaka. As a consequence, half of the Saramaka area was flooded and some 6,000 Bush Negroes were forced to move. The transmigration villages, which themselves hardly had an adequate electricity supply, would, in view of the disruption of the traditional economy and an insufficient availability of employment, only become transition homes for the people leaving for town. The national interest was more important than the interest of the Bush Negroes.

The Brokopondo Project was the beginning of a series of development plans for the interior. Central to these was the method of community development whose purpose was the integration of the Bush Negroes in society. Another central idea - since the seventies - was the policy of establishing concentrations: the creation of larger communities which could acquire more facilities. The main objective was the creation of jobs, in order to restrict the migration to the coastal area. The view that was maintained since the mid-seventies was that actual economic development in the traditional residential areas of the Bush Negroes was not possible. These areas were the so called 'welfare areas' (*verzorgingsgebied*), the areas where the government would guarantee utilities such as education and health care. Economically profitable projects for the people of the interior would be started in the new concentration zone running from East to West, from Patamacca via Brokopondo to Apura.

In 1989 a new policy was formulated, in which the interior was no longer described as a 'welfare area' but as a production area. The starting-point was that the development of a regional economy would be a more stable base for the national economy. Ultimately, integrated, self-sustainable rural economies in the interior would be established. The aspirations of the people of the interior were to be taken into account. Meanwhile, the war in the interior had added a new dimension to the development problems of the interior. A Council for Development, which was mentioned in the Peace Accord of 1992, has not yet been installed.

General criticism of the development policy since 1945 concerning the interior is that it is formulated too much from higher up (top-down) and does not take into account sufficiently what is alive among the people of the interior. The latter should be involved in each phase of development.

The increasing economic activities in the interior have made the problem of land rights a more live topic. In the peace treaties of the eighteenth and nineteenth centuries the living areas of the Bush Negroes were delineated quite vaguely. As was already stated, the Bush Negroes consider themselves as lord and master of these areas. The government has taken these rights into account up to a certain extent and they have been laid down by means as a guarantee in various laws. The government's point of view, which actually applies up to this date, was most clearly formulated during the parliamentary debates in the mid-thirties on the Agricultural Ordinance. The then governor stated that the rights of the people of the interior were not ownership rights or other rights described in civil law, but customary rights. The entire territory of Suriname was considered public land, and thus the property of the state.

As more economic activities were developed in the interior, conflicts occurred more and more often regarding land rights. As was the case with the Brokopondo Agreement, the government held the view that national interests were more important than the group interests of the Bush Negroes. Besides, the government hoped that through the gradual integration of the Bush Negroes in society, the problem would solve itself. The Bush Negroes cannot lay any claim to their areas on the basis of the Civil Code, nor do they have any real title to land. The customary right, which had developed throughout the ages among the Bush Negroes, conflicted with the written official law of the national state. A law stemming from 1947 laid down that the Bush Negroes could acquire woodcutting licenses collectively.

The Peace Accord which was concluded in 1992 laid down that the government would further the regulation by law that the inhabitants of the interior could acquire a real title on the land requested by them in their areas. Moreover, a study of the size of these areas would be made and around the areas an economic zone would be created for the benefit of the inhabitants. Furthermore, procedures would be established by which individuals from these communities could acquire real title on the land in the residential areas concerned. In October 1992 a commission was installed to study these problems.

As a consequence of the developments in political and socio-economic fields after 1945, the process of urbanization of the people of the interior began and the problems with regard to acculturation became more evident. The transmigration in particular, as a result of the Brokopondo Project, and the war in the interior, accelerated the migration to Paramaribo, French Guiana and the Netherlands. In 1992 about half of the total of ca. 56,000 Bush Negroes still live in their traditional living areas.

BIJLAGEN

1. Lijsten van dignitarissen

A Grootopperhoofden van de Ndyuka

1)	Labi	1760-1762
2)	Pamu	1762-1790
3)	Toni	1791-1808
4)	Bambi (Kukudyaku)	1808-1819
5)	Toobi	1820-1832
6)	Beeyman	1833-1865
7)	Beeymofu (Da Aban)	1868-1882
8)	Oseyse	1888-1915
9)	Amakiti	1916-1929
10)	Amatodya	1937-1947
11)	Akontu Velanti	1951-1964
12)	Gazon Matodya	1966-heden

B Grootopperhoofden van de Saramaka

1)	Abini	1762-1767
2)	Kwaku Etja	1775-1783
3)	Alabi	1783-1820
4)	Gbagidi Gbago	1821 (overleden vóór beediging)
5)	Gbosuma (Kofi Bosuman)	1822-1835
6)	Wetiwojo (Abraham)	1835-1867
7)	Faansibona (Frans Bona)	1870-1886
8)	Akoosu	1888-1897
9)	Djankuso	1898-1932
10)	Atudendu (Binootu)	1934-1949
11)	Aboikoni (Aghago)	1951-1989
12)	Songo	1991-heden

C Grootopperhoofden van de Matawai

1)	Musinga	1769-1778
2)	Beku	1778-1788
3)	Bojo	1788-1810
4)	Kojo	1810-1830
5)	Afiti Jongman	1830-1853
6)	Kalkun, Josua	1853-1867
7)	Noah Adrai Vroomhart	1870-1893
8)	Johannes King	1895-1896
9)	Lavanti Agubaka	1898-1901
10)	Mantili	1905-1908
11)	Koso	1913-1918 (niet beedigd)
12)	Asaf Kine	1926-1947
13)	Alfred Johan Aboné	1950-1980
14)	Oscar Charles Lafanti	1981-heden

D Grootopperhoofden van de Aluku

1)	Asikan Silvester	? -1769
2)	Aluku	1765-1792
3)	Boni	1765-1793
4)	Agosu	1793-1810
5)	Gongo	1810-1841
6)	Adam (Labi)	1841-1870
7)	Atyaba	1870-1876
8)	Anato	1876-1891
9)	Ochi	1891-1915
10)	Awensai	1917-1936
11)	Difu	1937-1965

12)	Tolinga	1967-1990
13)	Joachim-Joseph Adochini	1992-heden

E (Hoofd)kapiteins van de Cottica-Aluku

1)	Bayo	1900-1935
2)	Nasinengee	1938-1963
3)	Samakon	1965-1973
4)	Kolino	1975-heden
5)	Momu	1975-heden
6)	Marius Peeti Dua	1983 heden (hoofdkapitein)

F Grootopperhoofden van de Paramaka

1)	Petrus Apensa	1901-1923
2)	Jozef Abunawooko	1931-1947
3)	Cornelis Forster	1951-1991
4)	Jan Levi	1993-heden

G Hoofdkapiteins van de Coppename-Kwinti

1)	Alamun	1887- ?
2)	Marcus Mentor	1913-1926
3)	Paulus Paka	1928-1936
4)	Johannes Afiti	1937-1977 (tot 1964 kapitein)
5)	Matheus Cornelis Marcus	1978-heden

2. Lijsten van ambtenaren

A Raad-Commissaris/GS belast met toezicht op de Bosnegers

(vanaf de instelling van het Commissariaat voor de Inlandsche Bevolking [CIB] in 1828 van 1874-1955 is de gouvernementssecretaris [GS] belast met deze functie, sinds 1955 de Directeur van het Ministerie van Binnenlandse Zaken, van 1970-77 het Ministerie van Districtsbestuur en Decentralisatie, van 1977- 88 de Directeur van het Directoraat Districtsbestuur van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en sinds 1988 het Ministerie van Regionale Ontwikkeling)

Mee, G A van der	1828
Rees, R van	1829
Moorlander, E S	1830
Mee, G A van der	1830-1836 (sinds 1833 als GS)
Kanter, Ph de	1836-1838 (Procureur-generaal PG)
Veer, G S de	1838-1846 (GS)
Lisman, J A	1838 (GS, waarnemend)
Kikkert Schtborg, A	1842 (GS, waarnemend)
Lisman, J A	1846-1851 (GS)
Kikkert Schotborg, A	1851-1854 (GS)
Lisman, J A	1854-1856 (PG)
Donker Curtius, B	1856-1857 (PG)
Gefken, J W	1857 (PG)
Wildeboer, A	1858 (Inspecteur der Domeinen)
Slengarde, H C J	1858-1864 (idem)
Duyckinck, G	1864-1874 (Commissaris belast met Staatstoezicht, vanaf 1873 DC van Ben -Para)
Emden, E A	1874-1876 (GS)
Alma, P	1876-1877 (sinds 1874 waarnemend)
Ramaer, J O H	1878-1885
Tonckens, W	1885-1896
Weytingh, H	1888, 1892, 1893 (waarnemend)
Schoch, C F	1896-1901 (tot 1898 waarnemend)
Benjamins, H D	1902 (waarnemend)
Oliviera, A T	1900, 1902, 1903 (waarnemend)
Sandick, H W van	1902-1903
Fabius, G J	1903-1906 (waarnemend)

Staal, G J	1906-1908 (waarnemend)
Rollin Couquerque, L M	1908-1911 (waarnemend)
Rietberg, L J	1911-1918
Oliviera, A T	1918 (waarnemend)
Eekhout, J J W	1919-1922
Helm, P H W G van der	1922-1925
Esser, H F	1925, 1929, 1930-1931 (waarnemend)
Haaren, F L J van	1926-1929
Akkerman, J B	1927-1928 (waarnemend)
Heslinga, J H	1929-1931 (waarnemend)
Kikkert, P	1931-1938
Westrik, J H A	1938-1942
Mertens, G	1943-1944
Kleine, H K A	1944-1947 (waarnemend)
May, A J	1947-1948 (waarnemend)
Fernandes, A D	1948-1956 (waarnemend, sinds 1955 als Directeur BZ)

B Assistenten bij het Commissariaat voor de Inlandsche Bevolking

(de Raad-Commissaris werd bijgestaan door een assistent, in de achttiende eeuw was dit een 'boekhouder-generaal', vanaf begin negentiende eeuw een 'boekhouder en kassier' en sinds 1835 een 'assistent')

Muller, J C	1830-1832
David Mendes, J van	1832-1843
Geut, C J	1843-1844
Theil, J C	1844-1846
Slengarde, H C J	1846-1858

C Posthouders bij de Ndyuka en standplaats

Frick, A C L	1760-1764	Bongodoti
Salamoni	1765-1769	Ansu-plantage
Keller	1769-1770	Ansu-plantage
Thies, Z G	1771-1780	Ansu-plantage (Bakabun)
Wollant	1782	Bakabun
Fritz	? - 1784	Bakabun
Schwartz	1784-1785	Bakabun
Ahrens	1785-1788	Animbaw
Basschal, J	1789-1793	Animbaw
Bremer, J P	1802	Nieuw Anderblaauw/Puketi
Callenburg Kelderman, G	1806-1811	Nieuw Anderblaauw/Puketi
Bakker, W	1811-1813	Nieuw Anderblaauw/Puketi
Adena	1816	Nieuw Anderblaauw/Puketi
Koning, C D	1813, 1814, 1819	Nieuw Anderblaauw/Puketi
Coeverden, C D van	1817	Nieuw Anderblaauw/Puketi
Schachtrupp, F G	1824-1840	Nieuw Anderblaauw/Puketi
Benkens, C	1838-1840	Nieuw Anderblaauw/Puketi
Hostmann, F W	1840	Nieuw Anderblaauw/Puketi
Geut, C J	1840-1842	Nieuw Anderblaauw/Puketi
d Hondt, C L de	1846-1856	Coemboes Kreek, vanaf 1850 Mon
Kappler, A	1846-1878	Albina (tot 1859 assistent)
Montecatini, M	1848-1849	Coemboes Kreek (waarnemend)
Stein, G	1852-1853	Albina (waarnemend)
Fevre, E T le	1860	Albina (waarnemend)
Klein, S G	1858-1863	La Paix ("correspondent")
Lier, W F van	1919-1925	Granman Staalkondre 1/2

D Posthouders bij de Saramaka en standplaats

(van 1795-1811 werd de functie van posthouder vervuld door zendelingen van de EBGs)

Dorig, J C	1762-1772	Sentea (sinds 1768 Kwama)
Daunitz, J	1772-1777	Kwama (sinds 1773 Post)

Weinhold, C.G.	1777-1782	Post Awara/Gwafu Bambeý
Vries, C.L. de	1782-1786	Post Awara/Gwafu Bambeý
Beck, H.	1786-1792	Wana/Nieuw Bambeý
Specht	1792-1794	Wana/Nieuw Bambeý
Wietz, J.L.	1795-1801	Wana/Nieuw Bambeý
Mähr, J.	1801-1811	Wana/Nieuw Bambeý
Erthel, F.	1811-?	Wana/Nieuw Bambeý
Muller, J.W.	1817	Wana/Nieuw Bambeý
Schäffer, H.B.	1824	Den Berg/Lafanti
Eyck, J.W.S. van	1826-1832	Den Berg/Lafanti
Dankmeyer, H.D.	1832-1837	Den Berg/Lafanti (vanaf 1836
Brouwer, M. le	1837	Victoria
Theil, J.C.	1837-1844	Ginge
Geut, C.J.	1844-1847	Victoria
Hiemcke, C.J.	1847-1855	Victoria
Lutsenburg, A.W.G. van	1855-1863	Morea

E. Posthouders bij de Matawai en standplaats

Bijl, B. van der	1792	
Meyer, L.	1795	
Bakker, W.	1809-1811	Nieuw Amberij
Tromp, J.H.	1811-1817	Nieuw Amberij
Bergert, E.C.	1824-1827	Nieuw Amberij
Hertzberger, W.G.	1827-1839	Piket
Geut, C.J.	1839-1840	Piket (waarnemend)
Corsten, P.F.	1841-1857	Piket (vanaf 1843 Saron; vanaf
Rose Valley;	1857	Tapuripa Kreek en verv. Paradise)
Gardé, J.W.	1855, 1856, 1857	Rose Valley (waarnemend)
Parra, E. de la	1857-1863	Windsor Forrest (correspondent)

F. Districtscommissarissen (DC) van Marowijne

(August Kappler stichtte in 1846 de nederzetting Albina, vernoemd naar zijn vrouw; tot 1859 was hij assistent posthouder en sindsdien posthouder bij de Ndyuka; in 1878 werd een bestuurspost opgezet in Albina, bemand door een "ambtenaar" die tevens fungeerde als posthouder; in 1893 werd Marowijne een district met een DC; vanaf 1932 werd Mungo de standplaats van de DC, met ingang van 18 augustus 1945 werd dit wederom Albina en als gevolg van de vernietiging van dit stadje tijdens de binnenlandse oorlog werd het commissariaat weer gevestigd te Mungo)

Mackintosh, J.G.	1878-1895 (sinds 1893 DC)
Marle, H.H. van	1896-1909
Struycken, C.A.J.	1896, 1897 (waarnemend)
Weytingh, A.W.	1902 (waarnemend)
Kooiman, K.	1904 (waarnemend)
Jespers, H.	1905 (waarnemend)
Sterkenburg, L.J.	1906 (waarnemend)
Dames, G.	1907 (waarnemend)
Bennekom, van	1908 (waarnemend)
Hengel, J.C. van	1909 (waarnemend)
Nagtegaal, J.N.	1910 (waarnemend)
Fernandes, A.	1912
Juta, S.E.	1914-1919
Sanders, W.Th. de	1919-1921
Monk, J.J.	1921-1924 (waarnemend)
Fernandes, R.W.	1923 (waarnemend)
Nahar, R.J.	1923 (waarnemend)
Weyne, J.	1924-1927 (waarnemend)
Alberga, A.J.C.M.	1925-1927
Hecke, E. van	1927-1932 (waarnemend)
Wong, E.	1933-1936

Schenk, J H M	1936	(waarnemend)
Raue, K	1936-1940	
Postma, J	1940-1943	
Petten, J van	1943	
Hartog, J	1944	
Bokhout, D	1945-1953	
Fuente, E S de la	1952	(waarnemend)
Lum Chou, Ch R	1953-1958	(vanaf 1955 waarnemend)
Ryhiner, H D	1956-1957	(waarnemend)
Wijngaarde, L J	1958-1961	
Komproe, H R	1961-1963	
Bottse, L A	1963-1965	
Douglas, J	1965	
Ilahibaks, M R	1965-1968	
Zondervan, L J	1968-1969	
Chong, R J	1969-1974	
Koulen, J	1974-1978	
Boerenveen, J S D	1978-1980	
Schubman, J M A	1980-1982	
Olfers, R H	1982-1983	
Wormer, H P	1983-1984	(waarnemend)
Aron, U E	1984-1985	
Wormer, H P	1985	(waarnemend)
Soc Agnic, M L	1985-1993	
Naarendorp, J	1993-heden	

G Districtscommissarissen van Brokopondo

Michels, J	1959-1963	
Sanches, G H	1963-1965	
Pocorni, O E	1965-1967	
Bottse, L A	1967-1974	
Zondervan, L J	1970	(waarnemend)
Komproe, R H	1970-1971	(waarnemend)
Chong, R J	1974-1977	
Mungro, A W	1977-1980	
Boerenveen, J S D	1980-1982	
Schubman, J M A	1982-1986	
Bottse, L A	1986-1987	
Soe Agnic, M L	1987-1988	
Belfor, J	1988-1989	
Zeefuik, E E	1989-1993	

H Districtscommissaris van Sipaliwini

Libretto, H R M	1985-heden	
-----------------	------------	--

NOTEN

Inleiding

- 1) Handelingen en Bijlagen Koloniale Staten (HBKS), 1917-18, Bijlagen (B.) 29.21: Voorlopig Verslag Commissie van Rapporteurs, p. 14; zie ook het gelijknamige artikel van L. Junker in: WIG, 14 (1932-33), p. 321-36. Westphal (1858, p. 152) noemt het bestuur van de Bosnegers "geheel Republikeinsch"; Kappler (1881, p. 138) stelt dat de Bosnegers "een soort republiek" vormen; Van Coll (1903, p. 530) spreekt van "miniaturstaatjes"; Wong (1938, p. 300) spreekt van een "reservaat gevormd van middeleeuwschen Afrikaanschen cultus"; zie ook: Lier, W.F. van, 1918-19, p. 47.
- 2) Price, R., 1976.
- 3) De Ware Tijd (DWT), 17 maart 1989.
- 4) Centraal Archief Paramaribo (CAP): Resolutie 26 augustus 1956, No. 2366.
- 5) Voor een overzicht van Surinaamse gouverneurs verwijzen we naar: Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indie, 1914-1917 (ENWI), p. 321-27; Encyclopedie van Suriname, 1977 (EvS), p. 254-55. Een woord van dank aan de hoofden personeelszaken van de ministeries van Binnenlandse Zaken en Regionale Ontwikkeling, respectievelijk mevrouw Y. Lijkwan-Ho A Fat en de heer S. Herewood, die behulpzaam waren bij het samenstellen van het overzicht van de districtscommissarissen voor de periode na 1950.
- 6) Scholtens, B. e.a., 1992, p. 18.
- 7) Zie over deze naamgeving: Morssink, F., 1932-35, Dl. 3, p. 1-13; Groot, S.W. de, 1975a, p. 12; Hoogbergen, W., 1985, p. 455-56; Thoden van Velzen, H.U.E. en W. van Wetering, 1988, p. XI. Deze groep Marrons had in haar formatiefase belangrijke versterking gekregen door een overval op de plantage Auka in 1749: Nassy, D. e.a., 1791, Dl. 1, p. 119. Volgens Vandercook (1926, p. 23) is Dyuka een Nederlandse verbastering van Auka.
- 8) Hartsinck (1770, p. 810) vermeldt het opperhoofd Kofi van het dorp Matawari; zie ook: Morssink, F., 1932-35, Dl. 2, p. 1.
- 9) Mondelinge informatie DC Libretto, 30 mei 1993.
- 10) Een voorlopige en gepopulariseerde korte weerslag van dit onderzoek werd in samenwerking met André Mosis als elfdelige artikelenreeks gepubliceerd in: DWT, 1988.

Hoofdstuk 1

- 1) Voor een beschrijving van de eerste kolonisatiepogingen zie: Wolbers, J., 1861, p. 11-38. Voor de internationale context van het tot stand komen van de wereldeconomie verwijzen we naar de monumentale studie van Immanuel Wallerstein, *The Modern World-System*, waarvan inmiddels drie delen zijn verschenen: Wallerstein, I., 1974, 1980 en 1989.
- 2) Hartsinck, J.J., 1770, p. 126-27 en 145; Helman, A., 1983, p. 87-90.
- 3) In een aantal studies wordt het inwonertal tegen het einde van de Engelse periode geschat op 4.000 (exclusief de Indianen), onder wie 1.500 blanken: Wolbers, J., 1861, p. 34; Meiden, G.W. van der, 1987, p. 27; Warren (1669, p. 15) schat het aantal huishoudens in deze periode op 500. Over de Joden, die samen met hun slaven kwamen, zie: Lier, R. van, 1977, hoofdstuk 4.
- 4) Buve, R., 1966, p. 14.
- 5) Hartsinck, J.J., 1770, p. 558-60.
- 6) De bestuursinrichting van Suriname wordt in diverse studies beschreven. We verwijzen naar: Ooft, C.D., 1972, *passim*; ENWI, p. 117-28 en 273; EvS, p. 58-66. Conflicten tussen planters en gouverneurs worden uitvoerig beschreven in: Meiden, G.W. van der, 1987, *passim*. Over de functies van jurator en heemraad zie diverse plakaten in: *West Indisch Plakaatboek*, 1973 (WIP). De spelling van het woord "plakaat" blijkt te variëren; we houden ons aan die van het WIP, met enkele "k" dus.
- 7) Voor een overzicht van de ontwikkeling van het aantal plantages en de verwarring in de literatuur hieromtrent zie: Wekker, J., 1991, *passim*.
- 8) Hira, S., 1982, p. 50; Helman, A., 1983, p. 156-57.
- 9) Kloos, P., 1975, p. 17-20. Tot in de negentiende eeuw zou op beperkte schaal worden gebruik gemaakt van rode slaven: Scholtens, B., 1992, *passim*. Van der Elst (1970, p. 54-56) geeft kort aan waarom slechts in beperkte mate gebruik werd gemaakt van Indianen als slaven.

- 10) Stipnaan, A van, 1991, p 330, Postma, J M , 1990, hoofdstukken 8 en 12 Tot voor kort werd het aantal aangevoerde slaven geschat op 300 000 à 350 000 Lier, R van, 1977, p 91-92
- 11) Lamur, H E , 1983, p 139-46
- 12) Price, R , 1976, p 9
- 13) o c , p 34
- 14) Stipnaan, A van, 1991, p 327, Postma, J M , 1990, p 185
- 15) Price, R , 1976, p 21, Helman, A , 1983, p 165, Lier, R van, 1977, p 38-40, Hartsinck, J J , 1770, p 854-55 Zie ook de plakaten nos 107, 161, 312, 647, 689 en 728 in WIP Oostindie (1989, p 179) noemt een verhouding van 1 blanke op 65 à 200 slaven, vermoedelijk doelt hij op de situatie in de districten
- 16) Price, R , 1976, p 13-15, Healy, C , 1986, p 24-26, Postma, J M , 1990, passim en met name de tabel op p 298
- 17) Price, R 1976, p 17
- 18) Terwijl Price de oorsprong van de Saramaka dateert rond de jaren 1680, gaan andere schrijvers zoals Hoeree terug tot de Engelse kolonisatiepoging van Maréchal uit 1630 Price, R , 1983a, p 51, Hoeree, J , 1983, p 42, 58-67
- 19) Price, R , 1976, p 29-39
- 20) Price, R , 1979, p 27-30, Mintz, S W en R Price, 1992, passim
- 21) Groot, S W de, 1983b, p 175-78, Hoogbergen, W , 1985, p 54 Oostindie (1989 p 415) relateert de mate van verzet en stelt dat Suriname in vergelijking met enkele andere gebieden in de Caraïbische regio "een relatief rustige kolonie" was
- 22) Hoogbergen, W , 1985, p 393-401
- 23) Price, R , 1979, p 21, Hoogbergen, W , 1985, p 53
- 24) Hoogbergen, W , 1985, p 54 en 393
De relatief gunstige conditie voor marronage in Suriname verklaart volgens Van der Elst (1970, p 56, 62-63) waarom hier vrijwel geen algemene slavenopstanden voorkwamen
- 25) Groot, S W de, 1983b, p 179, idem, 1982a, p 63-64
- 26) Zie over de diverse straffen en de burger en militaire expedities Hartsinck, J J , 1770, p 755-67, zie ook diverse plakaten in WIP, Groot, S W de, 1983b, p 179
Reeds in 1678 ondernam Samuel Nassy een burgertocht tegen de Marrons Oudschans Dentz, F , 1927, p 52 Oostindie (1989, p 177) stelt dat de gemiddelde planter er niet op uit was zijn slaven te mishandelen, immers dat zou in tegenspraak zijn met de eigen belangen en slechts resulteren in produktieverlies
- 27) Price, R , 1979, p 16, Hoogbergen, W , 1985, p 60, 71 en 403, Essed, H , 1984, p 95
- 28) Hoogbergen, W , 1985, p 34-36 en 69-71, idem, 1989, p 5 noot 9, idem, 1993a, passim
Voor een verhandeling over de wisselvallige contacten tussen Bosnegers en Indianen, zie Scholtens, B , 1992, passim
- 29) Essed, H , 1984, p 61, Hira, S , 1982, p 168-70 Elders vermeldt Hira (1982, p 158) dat er tussen 1812 en 1862 nog minstens 16 expedities werden georganiseerd om Marrons te achterhalen, zie over expedities in de negentiende eeuw ook Hoogbergen, W , 1978, p 22-25, idem, 1993b, passim Muller (1973, p 21) stelt dat er in Suriname een "chronische slavenopstandigheid" bestond Zie ook het slot van dit hoofdstuk
- 30) Hoeree, J , 1983, p 62-65
- 31) o c , p 131
- 32) Nassy, D e a , 1791, dl 1, p 99
Volgens Price (1983a, p 51 52) is de naam Matjau afgeleid van Machado Zowel 'machado' in het Spaans/Portugees als 'matjau' in het Saramakaans betekent houthakkersbijl
- 33) De geschiedschrijving van de afzonderlijke Bosnegergroepen valt buiten het kader van deze studie, voor wat betreft de Saramaka verwijzen we naar Price, R , 1983a, 1983b en 1990 en Hoeree, J , 1983 en wat betreft de Matawai naar Beet, C de en M Sterman, 1981
- 34) Van der Meiden (1987, p 77-78) stelt dat de geschiedschrijving de betekenis van de inval van Cassard voor de toename van de marronage "vermoedelijk" overdrijft Deze beeldvorming zou gebaseerd zijn op de studie van J D Herlein, Beschrijvinge van de Volk-plantinge Zuriname Leeuwarden, 1718 In de contemporaine bronnen heeft Van der Meiden hiervoor echter geen bevestiging gevonden Volgens Muller (1973, p 33)

daarentegen zouden er na de inval van Cassard ongeveer 700 slaven niet meer naar hun plantages terugkeren. De Engelse schrijver Palgrave (1876, p. 142-43 en 154-55) plaatst de vrijheidsstrijd van zowel de Ndyuka als van de Aluku in de context van de Frans-Nederlandse rivaliteit in de achttiende eeuw.

- 35) Groot, S W de, 1969, p. 13-20, idem, 1975, p. 13, Wong, E, 1938, 302, 331-32. In tegenstelling tot de vroege geschiedenis van de Saramaka is die van de Ndyuka nog onvoldoende vastgelegd. De "First Time" van de Ndyuka moet nog worden geschreven.
- 36) Zie paragraaf 5. De oudste gegevens over de Kwinti dateren van 1743. Hoogbergen, W, 1993a, p. 50. De huidige organisatie van de Bosnegers in zes volken zou volgens Van der Elst (1970, p. 160-61) mede het gevolg zijn van externe pressie. Enerzijds legde de overheid een centraal gezag (gaama) op en anderzijds hield zij de diverse groepen gescheiden van elkaar. Voor een vroege Bosnegerbeschrijving van de marronage en de totstandkoming van de vredesverdragen zie het 'Skrekibuku' uit 1885 van Johannes King, waarvan fragmenten zijn gepubliceerd in Lichtveld, U M en J Voorhoeve, 1980, p. 102-29.
- 37) Hartsinck, J J, 1770, p. 757. Op p. 767 meldt Hartsinck dat elke militaire expeditie ruim f 100 000,- kostte en dat deze tochten weinig resultaat hadden. Essed (1984) geeft uitgebreide berekeningen van de militaire kosten en de effecten op de economie. De oorlogsschade gedurende de jaren 1750-59 berekent hij op 3 miljoen gulden (p. 42-43) en die gedurende de jaren 1770-76 op ruim 8 miljoen gulden (p. 56). De defensielasten over de periode 1753-94 berekent Essed op 26 miljoen gulden (p. 59). Essed legt een verband tussen de binnenlandse oorlog en de beurscrisis van 1773, het absentisme en het bankroet van de plantage-economie. Palgrave (1876, p. 158) noemt een oorlogsschuld van 60 miljoen gulden. Muller (1973, p. 44-47) relateert, althans wat betreft de periode 1750-59, de effecten van de marronage op de economie. Oostindie (1989, p. 367-68) relateert eveneens de effecten van de marronage op de economie. Zie ook Nassy, D e a, 1791, dl. 1, p. 122.
- 38) Hartsinck, J J, 1770, p. 755.
- 39) Beet, C de en R Price, 1982, p. 1-2, Price, R, 1976, p. 23-24, Buve, R, 1966, p. 24. Hoeree (1983, p. 63) oppert de mogelijkheid dat de Marrons onder leiding van Ganimet versmolten met de Nasí-lo. Volgens Price (persoonlijke communicatie, 2 november 1989) daarentegen is er geen enkele indicatie dat de Marrons van Ganimet en Jermes opgingen in de Saramaka.
- 40) Wolbers, J, 1861, p. 56-58. Buve (1966, p. 24) stelt dat tijdens de Indianenoorlog het aantal Marrons sterk toenam en dat zij steeds meer de harde kern van het verzet begonnen over te nemen en de Indianen probeerden te weerhouden van het sluiten van vrede.
- 41) Groot, S W de, 1982b, p. 22-23. Oudschans Dentz (1949, p. 15) dateert het vredesverdrag met de Kondi-Marrons op 10 juli 1684.
- 42) Abbenhuis, M F, 1939, Quintus Bosz, A J A, 1980, p. 331.
- 43) Volgens Oudschans Dentz (1938, p. 83-87) zou uit een manuscript van gouverneur Jan Nepveu uit 1769 blijken dat een van de voorwaarden van de vrede was dat Van Aerssen van Sommelsdijck een dochter van een Indiaans opperhoofd tot vrouw moest nemen. Hij vermeldt tevens dat de Indianen geschenken ontvingen voor gevangen genomen Marrons en dat er ook vrede werd gesloten tussen de Caraïben en de Arowakken. Volgens Just Wekker (1993) verbleven er voor 1686 geen (vrije) Arowakken in Suriname en zou de vrede van 1686 slechts met de Caraïben zijn gesloten. Zie voor nadere informatie over de Indianenoorlog: Buve, R, 1966, passim; Hira, S, 1982, p. 39-47; Essed, H, 1984, p. 7-24; Scholtens, B, 1992, p. 72-75.
- 44) Wong, E, 1938, p. 299; Beet, C de en M Sterman, 1980, p. 6-7; Hoogbergen, W, 1985, p. 10-11. Volgens Hoeree (1983, p. 60 en 482-83 noot 57) zouden de Marrons onder leiding van Jermes verwant zijn aan de Matjau-lo, zie echter de kanttekening van Price in noot 39. Westphal (1858, p. 42-43 en 165) onderscheidt de Karbugers als een aparte groep bij de Indianen en stelt dat ze voornamelijk wonen aan de Wayombo- en de Tibiti Rivier.
- 45) Price, R, 1979, passim.
- 46) Groot, S W de, 1982b, p. 21-36.

- 47) Er werden in 1738-39 met twee groepen Marrons in Jamaica vredesverdragen gesloten. Het model werd geleverd door een vredesverdrag van 11 artikelen dat in 1609 in Mexico werd gesloten met een groep Marrons onder leiding van een zekere Yanga. Over het jaartal van het eerste vredesverdrag in Jamaica met de Marrons onder leiding van kapitein Cudjoe bestaat in de literatuur enige onduidelijkheid, er wordt gesproken van zowel 1 maart 1738 als 1739. Op 23 juni 1739 werd met een tweede groep Marrons onder leiding van kapitein Quao een soortgelijk verdrag gesloten, waarvan de bewoording echter straffer was. Dit laatste werd tijdens de ratificatie van beide verdragen nog versterkt. Het verdrag met Cudjoe bestaat uit 15 artikelen en regelde: 1) beëindiging van de vijandelijkheden, 2) erkenning van hun vrijheid, 3) afbakening van hun grondgebied, 4) handelscontacten, 5) de jacht, 6) steun tegen Marrons, 7) steun bij een eventuele buitenlandse aanval, 8) relatie tot de blanken, 9 + 10) het uitleveren van Marrons, 11) jaarlijks bezoek van het grootopperhoofd aan de gouverneur, 12) eigen rechtspraak met uitzondering van de doodstraf, 13) het onderhoud van verbindingswegen met andere delen van het eiland, 14) de vestiging van twee posthouders, 15) opvolgingsprocedure van grootopperhoofden na het overlijden van Cudjoe, na verloop van tijd zou het gouvernement zelf een grootopperhoofd benoemen. Zie Price, R., 1979, p. 94-97 en 237-39, Campbell, M., 1988, p. 126-138.
- 48) Het Journaal van Creutz is opgenomen als document 4 in Beet, C. de en R. Price, 1982, p. 43-73. Zie over de identiteit van Adu Price, R., 1983a, p. 97 en 136. Volgens Hoeree (1983, p. 88) daarentegen was Adu een Nasi.
- 49) Twee versies van dit ontwerp vredesverdrag zijn opgenomen in respectievelijk Hartsinck, J.J., 1770, p. 768-71 en Beet, C. de en R. Price, 1982, p. 42.
- 50) De vredespoging van 1749 wordt uitvoerig beschreven in Hartsinck, J.J., 1770, p. 767-77 en in Beet, C. de en R. Price, 1982, p. 8-19. De nooit teruggekeerde expeditie naar de Saramaka uit 1750 stond in tegenstelling tot wat veelal wordt geschreven niet onder leiding van de burgerluitenant F. Picolet, maar van de kapitein des armes Knelke Meiden, G.W. van der, 1987, p. 111-12 en 147 noot 134. De ware toedracht van hetgeen geschiedde met de expeditie van Knelke werd voor het eerst achterhaald door F. Morssink, 1932-35, dl. 1, p. 31-33 en 47. Volgens Hoeree (1983, p. 89-90) mislukte de vrede als gevolg van de rivaliteit tussen de Matjau- en de Nasi-lo. De laatste zou verantwoordelijk zijn voor de ondergang van de expeditie Knelke. Volgens Abbenhuis (1944, p. 18 en 20) was één van de oogmerken van de vredespoging uit 1749 dat de Bosnegers de Bovenlandse Indianen zouden bestrijden. Adu weigerde dit echter, hetgeen door Abbenhuis wordt genoemd als "een eerste vertoning van binnenlandse bosnegerpolitiek".
- 51) Beet, C. de en R. Price, 1982, p. 19-26 en het hierin als document 7 opgenomen Journaal van Hentschel (p. 79-111). Over de twijfelachtige rol van Kwasi zie Price, R., 1983a, p. 153-59.
- 52) Zie over de Tempati-opstand Hartsinck, J.J., 1770, p. 778-80, Muller, M., 1973, passim, Bouwhuisen, H. van der e a., 1988, passim. Volgens Price (1983b, p. 232) was Boston geboren in Jamaica, volgens Von Sack (1821, dl. 2, p. 112) daarentegen was Boston geboren in Suriname uit een neger en een Indiaan, een karbager dus. Van Lier (1922, 23, p. 210) vermeldt dat Boston één van de stamvaders was van de Compagnie- (= Kompai) lo. Johannes King (1980/1885, p. 120) noemt Boston Bato of Bata.
- 53) Bouwhuisen, H. van der e a., 1988, p. 19, 68-71.
- 54) o c., p. 25-27, 97-104.
- 55) Dit conceptvredesverdrag plus de instructie staan afgedrukt in Hartsinck, J.J., 1770, p. 780-90, zie ook Algemeen Rijksarchief, Eerste Afdeling (ARA-1), Oud Archief Suriname (OAS), Raad/Hof van Politie (RvP), inv. nr. 61, 10 september 1759.
- 56) Bouwhuisen, H. van der e a., 1988, p. 34 noot 91 en p. 116-17, Hoogbergen, W., 1985, p. 472 noot 26.
- 57) Hartsinck (1770, p. 790-97) blijkt in zijn weergave van deze expeditie nogal onnauwkeurig te zijn, getuige Bouwhuisen, H. van der e a., 1988, p. 28-31 en 105-22. De kwestie van het niet willen uitleveren van door hun eigenaar mishandelde slaven werd door Pamu nogmaals ter sprake gebracht toen Louis Nepveu in 1762 bij de Ndyuka verbleef om vrede te sluiten met de Saramaka. Beet, C. de en R. Price, 1982, p. 139. Ook kapitein Kwaku Eja van de Saramaka stelde in 1773 het wangedrag van de planters verantwoordelijk voor de marronage. Price, R., 1990, p. 142.

- 58) Zowel het Journaal dat Zobre bijhield van 18 januari tot en met 18 februari 1760 als zijn Instructie zijn opgenomen in ARA-1, OAS, RvP, inv nr 62. Zie ook Groot, S W de, 1970b, p 410. Volgens Hartsinck (1770, p 797-99) vertrok deze derde expeditie op 18 april 1761 en keerde zij begin juli terug naar Paramaribo. Tijdens deze missie zou op 22 mei 1761 aan de Dyuka Kreek de vrede zijn gesloten. Deze versie van Hartsinck is sindsdien in de geschiedschrijving een zeer hardnekkig leven gaan leiden.
- 59) Het kamp waar de vrede werd gesloten wordt door De Groot (1970b, p 410) Sorg en Hoop genoemd, in het verdrag zelf is er echter sprake van het kamp Vreedenburg. WIP. Sorg en Hoop was de naam waaronder het kamp bekend stond bij de Marrons, de onderhandelingsdelegatie noemde dit kamp Vreedenburg. Zie ook het door de delegatie bijgehouden Journaal van 24 september tot en met 16 oktober 1760 in ARA-1, OAS, RvP, inv nr 62.
- 60) Dit kan worden afgeleid uit de artikelen 8 en 13 van het conceptvredesverdrag en uit artikel 8 van de Instructie Hartsinck, J J, 1770, p 783-85 en 789. Zie voor de vredesverdragen van Jamaica noot 47.
- 61) ARA-1, OAS, RvP, inv nr 62, Hartsinck, J J, 1770, p 799-800, Groot, S W de, 1970b, p 411-12, zie over de kwestie van de gijzelaars Bouwhuijsen, H van der e a, 1988, p 31 en 119-20, Morssink, F, z j, p 115.
- 62) Zie over deze vredesonderhandelingen het door de delegatie opgestelde Journaal ARA-1, OAS, RvP, inv nr 62.
- 63) De tekst van het vredesverdrag van 10 oktober 1760 dat zich bevindt in het ARA-1, OAS, RvP, inv nr 62, notulen van 19 oktober 1760, staat afgedrukt in WIP, p 692-94, No 577. Hierin staat op p 695, No 578, ook de Notificatie van 29 oktober 1760 afgedrukt waarbij het vredesverdrag werd bekend gemaakt in de stad. De tekst staat ook afgedrukt in M 86 Nieuwsbrief, 1/26 (1989), p 3-4. In vrijwel alle publikaties waarin dit verdrag ter sprake komt, wordt ten onrechte verwezen naar het 14 artikelen tellende conceptvredesverdrag zoals weergegeven in Hartsinck, J J, 1770, p 780-85.
- 64) Focke, H C, 1858, Bijlage. Vertaling. Arabi en Pambo hebben laten weten. Societeit! wees niet bekommerd. Uw gehele land is weer in orde en rust. Zie ook Wolbers, J, 1861, p 156-57.
- 65) Uit artikel 14 van het vredesverdrag van 1809 (zie hoofdstuk 2) blijkt dat de levering van goederen voor 1809 om de drie jaar plaatsvond. Volgens Wolbers (1861, p 159) vond de levering jaarlijks plaats. Zie ook Price, R, 1990, passim.
- 66) Wolbers (1861, p 378-79) spreekt van Ndyuka vrijwilligers die echter al snel gezien hun onvrede ontslagen moesten worden. Uit vrees voor een eventuele verbreking van het vredesverdrag versterkte het gouvernement vervolgens de bezetting van het Kordon. Volgens de verwijzing van Wolbers zou deze gebeurtenis overigens hebben plaatsgevonden in 1782. In zijn artikel over de Bosnegers in de ENWI stelt Van Panhuys (1914-17, p 153) dat het hier 46 gijzelaars (ostagiers) betrof. Zie ook Abbenhuis, M F, 1944, p 22.
- 67) Groot, S W de, 1983a, p 123-24. In een brief van 5 december 1763 vroeg Frick zijn ontslag aan persoonlijke communicatie Silvia de Groot, 26 september 1993. De lijst van eerste posthouders van de Ndyuka, tot 1793, van Wim Hoogbergen (1985, p 240) vermeldt als ambtsperiode van Frick 1760-65. Over het niveau van de posthouders zie onder meer Hostmann, F W, 1850, dl 1, p 258, 302-03 en 326, Kappler, A, 1887, p 268. Thoden van Velzen en Van Wetering (1988, p 12) stellen dat de Bosnegers de posthouders als gijzelaars beschouwden. Zie ook EvS, p 260. Lijsten van posthouders zijn opgenomen in Bijlage 2.
- 68) Zie hetgeen hierover vermeld staat in artikel 8 van het conceptvredesverdrag Hartsinck, J J, 1770, p 783. Voor het betreffende artikel 15 uit het Jamaicaanse vredesverdrag zie Price, R, 1979, p 239.
- 69) Hartsinck, J J, 1770, p 798, op p 797 wordt gesproken van Pamu als heer en gouverneur van het land.
- 70) Uit het Journaal van Louis Nepveu uit 1762 toen hij de Ndyuka bezocht teneinde vrede met de Saramaka te bewerkstelligen, blijkt dat Labi in april 1762 werd afgezet als gaama ten gunste van Pamu. Tevens werd gesteld dat als Pamu evenmin goed bestuurd, ook hij zou worden afgezet. Beet, C de en R Price, 1982, p 137-39, Groot, S W de, 1969, p 14. Uit het Journaal van Vieira en Collerius van 7 november tot 2 december 1760 blijkt dat reeds toen Pamu bekend stond als de opvolger van Labi. ARA-1, OAS, RvP,

- inv nr 62 Afwijkende informatie wordt verschaft door de Ndyuka-historicus André Pakosie (1993, p 21-23) volgens wie Labi na zijn dood in 1764 werd opgevolgd door Kwamina Adyubi, eveneens van de Dikan-lo, die echter reeds hetzelfde jaar, 1765, aan de kant werd geschoven door Agbato Agaamu van de Nyanfai-lo Slechts met steun van de Misidyan-lo slaagde de rechthebbende pretendent, Pamu van de kleine Oto-lo, er in 1767 in om het gaama-schap te verkrijgen Door een negentiende eeuwse schrijver werd Labi betiteld als een "black Spartacus" Palgrave, W G , 1876, p 150
- 71) Groot, S W de, 1969, p 14-16, idem, 1970b, p 411, Wong, E , 1938, p 331-39 Opo (bovenstrooms) en Bilo (benedenstrooms) van het dorp Sangamansusa nabij de Granholo Vallen in de Tapanahoni, het betreft dus een geografische verdeling Binnen de Oto-lo werd het gaama-schap betwist tussen twee matrilineages, namelijk de blakabere" en de "redi bere", waarbij de eerste verreweg het meest succesvol was Pakosie (1993, p 13-14)
  - 72) Hoerree, J , 1983, p 91, 92 en 157-58, Price, R , 1983a, p 97 Wat betreft de identiteit van Dabi (Dari) en Kwaku Kwadjani geeft Hoerree (1983, p 91) een nogal afwijkende versie, hij stelt namelijk dat Adu werd opgevolgd door Darie Akuadjani
  - 73) Hartsinck, J J , 1770, p 800-01, Price, R , 1983a, p 167-71, idem, 1983b, p 34-36 en 138-40
  - 74) Price, R , 1983a, p 160
  - 75) Dabi overleed in 1765 Beet, C de en R Price, 1982, p 29 en 202 noot 3 Over de wijze waarop Abini het gaama-schap verkreeg zie idem, p 30 en 137, Price, R , 1983a, p 172-73 Het overlijden van Dabi in 1765 wordt ook vermeld door Price, R , 1990, p 75
  - 76) Zie over deze expeditie van Nepveu het door hem bijgehouden Journaal dat als dokument 10 is opgenomen in Beet, C de en R Price, 1982, p 115-42
  - 77) Over de betekenis van deze goederen, de verdeling ervan in 1763 en voor de betreffende lijst zie Beet, C de en R Price, 1982, p 32-33, 196 en 202-04 noot 2 en dokument 13, p 177-95 Zie ook Bouwhuysen, H van der c a , 1988, p 31 en 102, Price, R , 1990, p 45-51 Zie over het sluiten van de eed Hartsinck, J J , 1770, p 809-10, Beet, C de en R Price, 1982, p 31
  - 78) Zie hoofdstuk 2 2
  - 79) Stachelin, F , 1913-19, dl 2, afl 3, p 273 Brief van J C Schmidt van 21 maart 1763
  - 80) De tekst van dit vredesverdrag dat zich bevindt in het ARA-1, OAS, RvP, inv nr 66, notulen van 27 september 1762, staat afgedrukt in Hartsinck, J J , 1770, p 802-09, waarbij het opvalt dat artikel 15 ontbreekt, WIP, p 757-62, No 633, hierin is op p 762-63, No 634 tevens opgenomen de Notificatie van 29 september 1762 waarbij het vredesverdrag werd bekend gemaakt, Beet, C de en R Price, 1982, p 143-48 en de Engelse vertaling hiervan in Price, R , 1983b, p 159-64
  - 81) Zoals reeds aangegeven in noot 28 verliepen de contacten tussen de Marrons en de Indianen vrij wisselvallig Beet, C de en R Price, 1982, p 119-21, 131, 133, 139, 163-64, 201 noot 4, 204 noot 3, Price, R , 1983a, p 51, 80 en 162-64, Scholtens, B , 1992, passim
  - 82) Het Journaal van Dorig is als dokument 12 opgenomen in Beet, C de en R Price, 1982, p 149-76, idem, p 158-59 en 204 noot 4 voor de reden waarom Samson en Afadje niet aanwezig waren op 19 september Zie voor de aparte vrede met Samsam en Afadje ook Price, R , 1983a, p 172-75
  - 83) Beet, C de en R Price, 1982, p 31-32
  - 84) Zie voor de namen van de ondertekenaars het verdrag zoals vermeld in noot 80
  - 85) Zie het als dokument 12 opgenomen Journaal van Dorig in Beet, C de en R Price, 1982 Overigens vermeldt Dorig hier op p 170 en 175 naast Musinga en Beku een zekere Kofi Sigo als het 'voornaamste opperhoofd' Kofi Sigo overleed in 1765 Price, R , 1990, p 75
  - 86) Alhoewel artikel 10 van het vredesverdrag van 1762 vervoer naar Paramaribo over zowel de Suriname- als de Saramacca Rivier toestond, was dit laatste de Matawai steeds belet De aanleiding voor de ontvluchting van de ongeveer 150 slaven blijkt te zijn geweest de problemen die ontstonden toen Musinga, die ter verkoop van goederen op weg was naar Paramaribo, op één van de betreffende vier plantages wilde overnachten, waarop de bevroemde eigenaar er toe over ging zijn slaven te bewapenen Price, R , 1990,

- p 79-81 Zie ook Staehelin, F , 1913-19, dl 3, p 3, Hartsinck, J J , 1770, p 812, Beet, C de en R Price, 1982, p 163-64
- 87) Volgens Staehelin (1913-19, dl 3, p 3 en 47) sneuvelde gaama Abini in december 1766 in de strijd tegen de Matawai Volgens Wong (1938, p 324) vochten ook de Coppename-Marrons - dit waren de nakomelingen van de Kondi-Marrons van Jermes - mee tegen de Matawai Wong stelt tevens dat het gouvernement in 1767 een poging van de Matawai belette om richting Coppename Rivier te trekken Price (1990, p 83-84, 151-52 en 361 noot 18) toont aan dat Abini op 4 januari 1767 tijdens de aanval op het dorp van Musinga werd gedood en dat Kwaku Etja rond 1775 werd geïnstalleerd als de nieuwe gaama Ook Meissner (1848, p 3) noemt 1767 als het jaar van overlijden van Abini
- 88) Een compromis werd bereikt waarbij de zoon van Abini, Alabi van de Awana-lo, beloofde af te zien van oorlog tegen de Matawai in ruil waarvoor hem werd toegezegd dat hij de nog te benoemen nieuwe gaama (Kwaku Etja) na diens dood zou opvolgen Vooralsnog werd Alabi kapitein van Sentea Vanwege zijn jeugdige leeftijd - 23 jaar - kwam hij nog niet in aanmerking voor het gaama-schap Price, R , 1990, p 89-90 en 93 Zie ook Hoeree, J , 1983, p 158-59 Nog regelmatig is sindsdien sprake van conflicten tussen de Matawai en de Saramaka in 1810 moesten de posthouders de geschillen tussen beide groepen oplossen SSM, Register notulen RvP, 6 juli 1810 Op dezelfde plaats staat vermeld dat gaama Alabi in 1810 als zijn opvolger de gekerstende Petrus Louis had aangewezen, hetgeen werd goedgekeurd door de Raad van Politie
- 89) De vrede met de Matawai wordt over het algemeen gedateerd op 1767 Green, E , 1974, p 57, Beet, C de en M Sterman, 1981, p 10 Price (1990, p 112-13) toont aan dat deze vrede in april 1769 werd gesloten De tekst van het verdrag is onbekend, maar vermoedelijk komt deze overeen met die van 1762, waarvan het een herbekrachtiging was Zie ook Hartsinck, J J , 1770, p 812-13
Van de ongeveer 150 ontvluchte Para slaven werden er door Musinga slechts zo een 50 overgeleverd aan het gouvernement De overige circa 100 waren reeds eerder groten-deels doorgespeeld aan de Saramaka, waar zij de basis zouden vormen van een nieuwe lo de Fandaaki Price, R , 1990, p 113 en 147
- 90) WIP, p 755, No 630
- 91) Zie noot 37
- 92) Lier, R van, 1977, p 52-53 en 127-29
- 93) Staehelin, F , 1913-19, dl 2, p 145-46, Raalte J van, 1973, p 160, Steinberg, H G , 1933, p 238-40, Doth, R E C e a , 1965, p 17 en 24, Fontaine, J , 1985, p 42-44, Wolbers, J , 1861, p 791-99
- 94) Wolbers (1861, p 284-87) geeft een korte evaluatie van de vredesverdragen en hij sluit zich aan bij de visie van de Bosnegers wat betreft de mishandeling van de slaven door de planters als oorzaak voor de marronage (en de spoedige opleving van de strijd tegen de Aluku)
Price (1990, p 342-43 noot 24) gaat in op de voortdurende pogingen van het gouvernement om de vredesverdragen aan te passen
Hoogbergen (1993a, passim) vermeldt enkele patrouilles waarbij Ndyuka werden ingezet tegen de Kwinti Over de verhouding tussen de Kwinti en de Karbugers (Indianen) schrijft hij ' Het artikel heeft duidelijk gemaakt dat Indianen en Kwinti elkaar te vuur en te zwaard bestreden '
- 95) Beet, C de en M Sterman, 1981, p 29-30 Het matrilineair verwantschapssysteem en de implicaties ervan komen in diverse antropologische studies over de Bosnegers uitgebreid ter sprake Price, R , 1975, Kobben, A J F , 1979, Beet, C de en M Sterman, 1981, Hoeree, J , 1983
- 96) De wijzigingen die plaatsvonden vanaf de Tweede Wereldoorlog komen ter sprake in hoofdstuk 4
- 97) Hoeree, J , 1983, p 188, Pakosic, A R M , 1993, p 20
- 98) Elst, D H van der, 1970, p 125-26
- 99) Deze later vaak bekritiseerde kostuums zijn sindsdien regelmatig aangepast Bijblad GB, No 111, Beschikking 29 mei 1934, Centraal Archief Paramaribo (CAP), Resolutie 8 april 1950, No 1815
- 100) Elst, D H van der, 1970, p 152-61
- 101) Hoeree, J , 1983, p 188-89

- 102) Thoden van Velzen, H.U.E., 1966, p. 62, Hoerree, J., 1983, p. 189 Morssink (1932-35, dl 1, p. 57-59) vermeldt naast de speciale stok voor de gaama en de fii pau voor de kapiteins ook nog de "prisiri pau" die bij latere uitbreiding van het aantal kapiteins werden uitgedeeld
- 103) Hoerree, J., 1983, p. 192 en 209
- 104) Scholtens, B. e. a., 1992, hoofdstuk 1.3
- 105) Hoerree, J., 1983, p. 211 en 235
- 106) Thoden van Velzen, H.U.E., 1966, p. 61-62 Deze titels zijn veelal ontleend aan ambtelijke en militaire functies in het koloniaal bestuursapparaat. Een basia oftewel bastiaan was de zwarte slavenopzichter op een plantage. Sinds de Tweede Wereldoorlog is deze titulatuur teruggebracht tot gaama, (hoofd-)kapiteins en basia
- 107) o.c., p. 11, Thoden van Velzen, H.U.E. en W. van Wetering, 1988, p. XII
- 108) Het bestuursstelsel bij de Bosnegers komt in diverse studies ter sprake. We verwijzen met name naar Thoden van Velzen, H.U.E., 1966, hoofdstuk 6, zie wat het dorpsbestuur betreft ook Jonas, J.C., 1991, passim. Het rechtssysteem wordt besproken in Prins, J., 1953, passim, Wijnholt, R., 1965, p. 8-17, Givens, S.M., 1984, passim, Libretto, H.R.M., 1990, hoofdstuk 3
- 109) Hoogbergen, W., 1988, p. 62-65. Voor een uitgebreide verhandeling zie idem, 1985, passim en 1990, passim. De term boscreool geeft aan dat Boni in vrijheid was geboren (rond 1730) in het bos
- 110) In 1988 verscheen onder redactie van Richard en Sally Price een nieuwe editie van de "Narrative", die voor het eerst is gebaseerd op het oorspronkelijke manuscript van Stedman uit 1790, dat een aantal opvallende verschillen vertoont met de uitgave van 1796. Zie hierover de Inleiding van de Prices tot Stedman, 1988. Het boek van Stedman geldt als één van de belangrijkste ooggetuigenverslagen van de eerste Boni-oorlog en het geeft tevens een schat aan informatie over de Surinaamse plantagesamenleving in de tweede helft van de achttiende eeuw
- 111) Voor nadere informatie over de eerste Boni-oorlog verwijzen we naar Brouwn, Ch., 1796, passim, Beet, C. de, 1984, passim, Hoogbergen, W., 1985, passim, idem, 1988, p. 66-75, idem, 1990, passim, Stedman, J.G., 1988/1790, passim. Over de getalsverhoudingen tussen de Aluku en het militaire apparaat van het gouvernement zie ook Essed, H., 1984, p. 51-52.
De oostgrens van Suriname was in deze periode onduidelijk bepaald. Alhoewel dit officieel de Sinnamary Rivier was, hadden de Fransen reeds in 1766 een militaire post gevestigd aan de Marowijne Rivier. Gezien de officiële contacten die de Surinaamse overheid omtrent de verdrijving van de Aluku opnam met de Franse autoriteiten, mag men veronderstellen dat het koloniaal bestuur van Suriname zich bij deze realiteit had neergelegd. Deze grenskwestie zou pas in de negentiende eeuw worden geregeld.
- 112) Volgens Stedman (1988/1790, p. 408) beloofde kolonel Fourgeoud tijdens zijn aanval op het dorp Gado Sabi in augustus 1775 de Aluku de vrijheid. In zijn rapportage over deze veldslag maakte Fourgeoud echter geen melding van dit vredesaanbod. Beet, C. de, 1984, p. 24. Over het geringe vertrouwen van het gouvernement in de bevredigde Bosnegers en voor de argumentatie waarom het tegen een vredesverdrag met de Aluku was zie Beet, C. de, 1984, p. 9-14 en 29, Wolbers, J., 1861, p. 335. Voor een enigszins andere interpretatie zie Essed, H., 1984, p. 50-51. Over de vredesvoorstellen van de Aluku zie Beet, C. de, 1984, p. 11, 14, 16, 121, 136 en 137. Volgens Abbenhuis (1964, p. 23) werden de vredesvoorstellen van de Aluku gedwarsboemd door de politieke ambities van gouverneur Nepveu die zou hopen directeur van de Sociëteit van Suriname te worden. De onverzoenlijke houding van het gouvernement tegenover de Aluku hield volgens Lichtveld en Voorhoeve (1980, p. 130 noot 2) verband met de ervaringen met de grote slavenopstand in Berbice in 1763
- 113) Zie noot 111
- 114) Hoogbergen, W., 1984, p. 14-15
- 115) Malouet, V.P., 1802, dl 3, p. 30-31 en 39-41, in zijn tweede memorie aan de gouverneur op 16 augustus 1777 stelde Malouet (1802, dl 3, p. 61) "Les maîtres qui abusent dans toutes les colonies européennes du droit terrible du plus fort, sont les véritables auteurs des désordres intérieurs, et les Gouvernements que tolèrent ces abus, qui refusent toute protection à l'esclave par un respect injuste pour la propriété du maître, compromettent

- veritabelment la propriété et sûreté des colons " Zie ook Wolbers, J , 1861, p 350-53, Hurault, J , 1960, p 80-81, Hoogbergen, W , 1985, p 234-35
- 116) Groot, S W de, 1975c, p 45, idem, 1980, p 8, Hoogbergen, W , 1984, p 16 Hoogbergen (1988, p 76) stelt overigens dat de verhouding tussen de Aluku en de Ndyuka gedurende ruim 12 jaar zeer harmonieus was
- 117) Hoogbergen, W , 1988, p 77-79
- 118) Hoogbergen, W , 1985, p 294-308, Wolbers, J , 1861, p 443 De vrede kwam volgens Abbenhuis (1964, p 34) niet tot stand omdat Nederland beducht zou zijn voor de uitstralingseffecten van de Franse Revolutie, waardoor het besloot tot een harde aanpak van de Aluku
- 119) Het vredesplan van Friderici met de Aluku staat afgedrukt in Hoogbergen, W , 1984, p 104-08
- 120) Hoogbergen, W , 1988, p 79-80
Volgens Wong (1938, p 333-35) trok na de dood van Pamu de kleinzoon van zijn zus (de invloedrijke priesteres Ma Kato), Bambi, het gaama-schap aan zich Dit werd betwist door Toni, de zoon van Ma Kato's zus Ma Musafu, die door het volk zou zijn erkend Dit zou het begin zijn van de strijd tussen de "blaka bere" (de familie van Ma Kato) en de "redi bere" (de familie van Ma Musafu) binnen de Oto-lo Met name na zijn aandeel in het bedwingen van de Aluku steeg het prestige van Bambi sterk en hij weigerde de stok af te staan In 1793 zouden beiden door gouverneur Friderici zijn bevestigd als gaama, waarbij Toni werd belast met het burgerlijk gezag en Bambi met de defensie Volgens Hoogbergen (1985, p 478 noot 70) werd Bambi pas gaama na de dood van Toni in 1808 Bambi overleed in 1819 Over de verwantschapsrelaties bestaat in de literatuur enige onduidelijkheid Terwijl volgens Wong (1938, p 331) Ma Kato en Ma Musafu (die ook bekend stond als Ma Dona en Ma Aginbasa) zusters waren, is volgens Hoogbergen (1985, p 470 noot 69 en p 473 noot 31a), die zich baseert op posthouder Thies, Ma Musafu de moeder van Ma Kato en Pamu In dit laatste geval zou Toni een broer zijn van Pamu en Ma Kato Volgens Morssink (1932-35, dl 3, p 1-13) waren Ma Kato en Ma Musafu zussen en waren Pamu en Toni zonen van de laatste Tot deze beide broers zou ook het onderscheid zijn te herleiden tussen de blaka bere (Pamu donker gekleurd) en de "redi bere" (Toni licht gekleurd) Bambi was volgens Hoogbergen (1985, p 372) een zoon van Ma Kato Volgens Pakosie (1993, p 14) waren Pamu, Kato en Musafu broer en zussen en kinderen van stammoeder Benkina
- 121) Groot, S W de, 1980, p 12, Hoogbergen, W , 1985, p 337-48
- 122) Hoogbergen, W , 1985, p 352-59 Voor de verschillende versies omtrent de dood van Boni zie ook Pakosie, A R M , 1972, passim, Groot, S W de, 1980, passim
- 123) Groot, S W de, 1980, p 9, idem, 1969, p 15, Wong, E , 1938, p 334
- 124) Hoogbergen, W , 1988, p 82
- 125) Wolbers, J , 1861, p 444, Abbenhuis, M F , 1964, p 33
- 126) ARA-1, OAS, Gouvernementssecretarie, inv nr 770 missive van posthouder G Callenburg Kelderman aan de Raden-Commissarissen J Stockel en F A A Schwennicke, 15 september 1806 In hoofdstuk 2 wordt nader op deze verwickelingen ingegaan
- 127) ARA-1, Suriname na 1828, Commissariaat voor de Inlandsche Bevolking 1828-45 (CIB), inv nr 12 missive van posthouder F Schachtrupp, 21 augustus 1836 Zie ook Hurault, J , 1960, p 110-16, Hoogbergen, W , 1985, p 374-78
- 128) Deze overeenkomst is opgenomen in de Resolutie van 12 november 1836, No 1284/1153 ARA-1, CIB, inv nr 12 Zie ook idem, inv nr 26 missive van de procureur-generaal (PG) aan de gouverneur, 24 september 1836, No 54
- 129) ARA-1, CIB, inv nr 27 missives van de PG aan assistent J van David Mendes, 3 april 1837, aan de gouverneur, 9 januari 1837, No 5, 20 mei 1837, No 72, 13 juli 1837, No 93 en 9 september 1837, No 116, aan F Schachtrupp, 12 juni 1837, No 78 en 15 juli 1837, No 97, idem, inv nr 12 missives van F Schachtrupp, 20 juni en 15 augustus 1837 Zie ook Hurault, J , 1960, p 116-19, Hoogbergen, W , 1985, p 378-81
- 130) ARA-1, CIB, inv nr 29 missive aan de luitenant-commandant van post Armina, A van Doorn, 13 augustus 1839, No 93, idem, inv nr 17 missive van A van Doorn aan de GS, 26 november 1839
- 131) ARA-1, CIB, inv nr 10 missive van posthouder C J Geut aan J van David Mendes, 16 augustus 1841 Zie ook Hurault, J , 1960, p 123-26, Hoogbergen, W , 1985, p 382-85 Casfésoca was de naam van een Franse militaire post aan de Oyapock

- 132) ARA-1, CIB, inv nr 10 missive van C J Geut aan J van David Mendes, 20 juni 1841, idem, inv nr 20 missive van de GS (De Veer) aan J van David Mendes, 5 december 1841 Blijkbaar verbleven dus reeds rond 1840 Aluku aan de Marowijne Rivier, namelijk aan de nabij de Armina Vallen aan de Surinaamse kant gelegen Boni Kreek
- 133) CAP, Commissariaat voor de Inlandsche Bevolking, 1845-75 (CIB), inv nr 9 missive van de waarnemend assistent-posthouder in Albina, G Stein, 14 december 1852, idem, inv nr 89 missive van de GS aan de gouverneur, 27 december 1852, No 50, idem, inv nr 55 Nota posthouder C L d Hondt, 3 januari 1853 en missive van G Stein, 8 februari 1853
- 134) CAP, CIB, inv nr 12 missive van assistent H C J Slengarde aan M Montecatini, 26 januari 1849, No 9, idem, inv nr 8 missive van A Kappler, 22 september 1850, idem, inv nr 38 missive van de GS aan de hoofdvorstander van de EBGs, 20 oktober 1857, No 207
- 135) CAP, CIB, inv nr 55 Nota posthouder C L d'Hondt, 3 januari 1853, missives van d Hondt, 18 januari en 6 februari 1853, missive van G Stein, 8 februari 1853
- 136) CAP, CIB, inv nr 58 missives van A Kappler, 26 en 27 juli 1856 Zie ook Groot, S W de 1977, p 71-74, Hoogbergen, W , 1985, p 386-88
Gaama Beeyman - in archiefstukken veelal Bijman genoemd - reisde naar de stad ter ondertekening van het decreet dat de opheffing van de beperkingen van de bewegingsvrijheid van de Bosnegers regelde (zie hoofdstuk 2 3)
De latere posthouder bij de Ndyuka, W F van Lier, schrijft in een Nota van 15 juli 1919 dat de Aluku, nadat zij zich hadden teruggetrokken aan de Boven-Lawa, in voortdurende ballingschap leefden van de Ndyuka, van wie zij de Porigudu Vallen niet mochten passeren De Aluku zouden schatplichtig zijn aan de Ndyuka, aan wie zij jaarlijks korjalen, hangmatten en bosproducten moesten leveren, in ruil waarvoor zij zout, zeep, spiritus en kleding ontvingen Verder zouden de Aluku op barbaarsche wijze door de Ndyuka worden mishandeld Deze Nota is opgenomen in CAP, Secretaris Brief (SB), 21 juni 1924, No 440
- 137) CAP, CIB, inv nr 61a missive van posthouder A Kappler aan het CIB, 1 januari 1862, No 8 Zie ook de artikelenserie Een gouvernementsexpeditie naar de Marowijne, 18 augustus - 18 september 1874 in De West, 6 t/m 9 april 1964
- 138) CAP, CIB, inv nr 59 een door J M G Kuhn geschreven brief van gaama Beeyman aan het CIB, 27 februari 1857 Juan Kuhn was een vrije kleurling die samenleefde met een Bosnegerin Hij verbleef gedurende een lange periode in het Tapanahonigebied en fungeerde voor zowel Beeyman als diens opvolger Beeymofu als schrijver
- 139) CAP, CIB, inv nr 59 missive van assistent-posthouder A Kappler aan het CIB, 14 maart 1857, No 33, zie ook de missive van posthouder C L d Hondt aan het CIB, 31 maart 1857, waarin melding wordt gemaakt van ongeroepdigheden tussen Tollenge en de Aluku en Porigudu
- 140) Hurault, J , 1960, p 128-32, Groot, S W de, 1977, p 71-77, Hoogbergen, W , 1985, p 386-88, CAP, CIB, inv nr 61 Staat over 1860 door waarnemend posthouder E T le Fevre, als bijlage opgenomen bij missive van A Kappler, 15 februari 1861, No 2, idem, missive van A Kappler, 16 maart 1861 en missive van Slengarde aan Kappler, 5 april 1861
- 141) CAP, Resoluties Nos 1280 van 22 oktober 1860 en 69 van 3 januari 1861
- 142) CAP, Protocollen 1861, No 69 dit Protocol bevat onder andere het zeer lijvige rapport van 20 december 1860 dat de commissieleden T J Eyken Sluyters en E J Slengarde (de Franse gedelegeerde was de eerste luitenant Romny) over hun reis naar de Boven-Marowijne van 25 oktober t/m 28 november 1860 samenstelden ten behoeve van de gouverneur Van der Elst (1970, p 71-73) plaatst enkele kanttekeningen bij de veronderstelde slavernij waarin de Ndyuka de Aluku hielden
- 143) Het verdrag met de Aluku is als bijlage opgenomen in het rapport van Eyken Sluyters en Slengarde CAP, Protocollen 1861, No 69 Voor de overeenkomst van 1856 zie hoofdstuk 2
- 144) Zie over de Kwinti Hoogbergen, W , 1978, 1983 en 1993a, Beet, C de en M Sterman, 1980, Elst, D H van der, 1975, Wekker, J B Ch , 1985, Bakhuis, L A , 1902, passim
- 145) Hoogbergen, W , 1978, p 10-13, idem, 1983, p 96-102, Beet, C de en M Sterman, 1980, p 2-27 In 1829 stelde de posthouder bij de Matawai, W G Hertzberger, dat de Matawai bekend waren met de zogeheten Kofimakangers, die echter niet in hun

woongebied verbleven ARA-1, CIB, inv nr 1 missive van Hertzberger, 27 oktober 1829

- 146) CAP, Resolutie No 1307 van 7 maart 1887, in een latere Resolutie, No 1611 van 1 maart 1893, wordt Alamun aangeduid als 'opperkapitein'
- 147) CAP, Resolutie No 8100 van 24 november 1984 en het hierin opgenomen rapport van de gouvernementslandmeter W L. Loth van 5 november 1894, waaruit onder andere blijkt dat zich inmiddels gezagsproblemen voordeden tussen Alamun en kapitein Aketemoni die zich met zijn aanhang had gevestigd in Kaaimanston
- 148) Zie over de Paramaka Hoogbergen, W, 1978, p 7-9, Lenoir, J, 1973, p 18-29, Morsink, F, 1932-35, dl 5, p 47-52, Wong, E, 1938, p 326-27 en 347, Scholtens, B, 1993, passim
- 149) ARA-1, CIB, inv nr 1 Journaal van posthouder F. Schachtrupp, oktober 1829 t/m juni 1830, 1 juli 1830
- 150) Tijdens expeditie van de gouvernementssecretaris Mr P. Alma in 1874 en van de gouvernementslandmeter W L. Loth in 1878 wordt nadere informatie verkregen over de Paramaka Syptestein, C A van 1880, p 184, Loth, W L, 1879, p 2, Hoogbergen, W, 1978, p 47-51
- 151) Op basis van informatie van posthouder A. Kappler stuurde Raad-Commissaris G. Duyckinck de gouverneur in 1872 een Verslag over de Paramaka. Duyckinck vermeldde dat de Paramaka een dorp nabij de oever van de Marowijne bewoonden en ongeveer 90 personen telden, onder wie 12 ontvluchte (voormalige) slaven. De overigen waren geboren in het bos. Via aangelegde paden stonden zij in contact met de Ndyuka aan de Cottica en de Marowijne. De Ndyuka lieten hen soms hout kappen en oefenden een zekere "surveillance" over hen uit, een "zekere pressie". De Paramaka bewerkten hout en verkochten, daar ze in vruchtbaar gebied woonden, aardvruchten aan de Ndyuka. Sinds de Emancipatie probeerde het gouvernement tevergeefs met de Paramaka in contact te treden. Eind 1871 bezocht hun hoofdman (Frans Kwaku) met tien volgelingen de gouverneur. Hen is toen gewezen op hun verplichtingen jegens de regering en op de ongegrondheid van hun vrees dat ze aan de Ndyuka cijsbaar zouden zijn. CAP, CIB, inv nr 16. Verslag over de Paramaka, 12 januari 1872, No 3
- 152) Terwijl Apensa reeds sinds 1898 de titel van gaama mocht dragen, ontving hij hiervan in 1900 het schriftelijk bewijs. Tijdens zijn beediging in 1901 werden tevens twee kapiteins benoemd, te weten David Kofi van de Asanti-lo van Badatabiki en Asede van de Molo-lo van Lokaloka. Aldus beschikte elk van de drie matriculanten over een officieel erkende dignitaris. Vanaf 1902 ontving Apensa een toelage van 300 gulden per jaar. Volgens Apensa had hij reeds vijf voorgangers gehad die allen de titel van gaama droegen. Reeds een dag na zijn beediging schreef Apensa de gouverneur een brief waarin hij naast een toelage tevens om enkele andere zaken verzocht. Getuige een kanttekening viel deze brief niet goed bij de autoriteiten. 'De onbeschaamdheid van Apinsa loopt de spuigaten uit en moet gebreedeld worden.' Apensa reageerde onmiddellijk met een zeer nederige brief waarin hij zijn verontschuldiging aanbood. CAP, Resoluties No 1309 van 12 februari 1901, No 1566 van 21 februari 1901, No 6774 van 1 augustus 1902 en de secretarisbrieven (SB) No 209 van 25 september 1900 en No 244 van 14 november 1900. Over het bezoek van Frans Kwaku in 1871 aan de stad zie Koloniaal Verslag 1871, p 3 en noot 151
- 153) Vlier, M L E, 1881, p 226-27
- 154) Zie over de Brooskampers Zeegelaar, J F, 1871, p 34-35, 39-54 en 70-73, Vlier, M L E, 1881, p 209-28, Coll, C van, 1903, p 530-33, Beck, S, 1926, p 3-13, Hoogbergen, W, 1978, p 13-16 en 30-34, idem, 1983, p 103-06
- 155) Wolbers, J, 1861, p 676, Groot, S W de, 1977, p 98-100
Zie over de Krabbeholo-Marrons Hoogbergen, W, 1993b, passim
- 156) Hoogbergen, W, 1978, p 25-34. Zie over deze expeditie (bospatrouilles) en Marronkampen ook Hoevell, W R van 1864, dl 2, p 192-94
- 157) Siwipersad, J P, 1979, p 240
- 158) o c, p 4

Hoofdstuk 2

1) Wolbers, J, 1861, p 466-68

2) ENWI, p 120, EvS, p 62

3) Wolbers, J, 1861, p 567, zie ook p 421

Voor de slechte reputatie van Suriname wat betreft de behandeling van de slaven zie ook Lier, R van, 1977, p 96 Bepalend voor de negatieve beeldvorming waren vroege auteurs als Voltaire (1759) en Stedman (1790/1796) De stellingname aangaande dit onderwerp van enkele Engelse arbiters bij het Gemengd Gerechtshof (1818-45) veroorzaakte veel wrevel bij de Surinaamse planters Siwpersad, J P, 1979, p 44-45 en 60-63 Zie ook de in Siwpersad (1979, p 89-90) aangehaalde Nota uit 1838 van de gouvernementssecretaris G S de Veer Soortgelijk waren de reacties op een brochure uit 1848 van de hoofdvoorstander van de EBGS, Otto Tank, waarin deze onder meer stelde dat de slaven nergens zo slecht werden behandeld als in Suriname Wolbers, J, 1861, p 718-20 Oostindic (1989, p 5-8 en 412-15) plaatst enkele kanttekeningen bij deze discussie over de behandeling van de slaven De Engelse auteur Palgrave (1876, p 144) schreef "True, the Dutch were not exceptionally hard masters, they might even, as a whole, contrast favourably with many other slave-owning nationalities of the time " Voor nadere informatie over de effecten van de aangehaalde ontwikkelingen in Europa op Suriname en over de periode van het Engels tussenbestuur zie Wolbers, J, 1861, p 450-597, Einaar, J F E, 1934, passim

Zie over de slavenopstand in Demerara Wolbers, J, 1861 p 464

4) Voor de effecten van de Emancipatie in Brits Guyana en in Frans Guiana alsook voor de evolutie van de Nederlandse politiek ten aanzien van de afschaffing van de slavernij in Suriname zie Siwpersad, J P, 1979, passim Op p 195-203 bespreekt Siwpersad een veertiental factoren die moeten verklaren waarom het in Suriname in de negentiende eeuw niet tot grote slavenopstanden is gekomen Als tweede factor wijst hij op de traditioneel goede verstandhouding tussen de regering en de Bosnegers

Zie voor het uitspraak van de assistent CAP, CIB, inv nr 12 Rapport van H C J Slengarde over de Bosnegers voor de GS, 18 juli 1846, No 25

5) Thoden van Velzen, H U F en W van Wetering, 1988, p 11

6) Teenstra, M D, 1835, 5e Afd, p 166 en 173, Hostmann, F W, 1850, dl 1, p 286 Koloniaal Verslag 1850, p 3 stelt dat de Ndyuka aan de Sara Kreek door het gouvernement "geduld" werden, hun kapitein heette Bretan, Wong, E, 1938, p 309-10, Thoden van Velzen, H U E, 1966, p 9

7) Wong, E, 1938, p 305, Groot, S W de, 1970a, p 294-95

8) Groot, S W de, 1975c, p 47

9) Zie over deze opstand bij het Korps Vrije Negers Groot, S W de, 1988/89, passim, idem, 1970a, passim, Wolbers, J, 1861, p 548-51 De gesloten vrede tussen de Ndyuka en de Aluku wordt vermeld in een missive van posthouder G Callenburg Kelderman, 15 september 1806 ARA-1, OAS, Gouvernementssecretarie, inv nr 770

10) Groot, S W de, 1970a, p 300-01

11) Naar aanleiding van de opstand werd in de Raad van Politie voorgesteld de Saramaka te begunstigen teneinde hen af te houden van contact met de Ndyuka Zie voor de notulen van deze vergadering van 6 december 1806 ARA-1, OAS, Gouvernementssecretarie, inv nr 770

12) ARA-1, OAS, RvP, inv nr 186, 31 oktober 1805, een afschrift van deze Instructie is te vinden in deel 12 van de memoires en onuitgegeven werken van Mr A F Lammens (1767-1847) SSM

13) Zie voor de tekst van het concept-vredesverdrag Groot, S W de, 1970a, p 301

14) o c, p 302, reeds in de vergadering van de Raad van Politie van 6 december 1806 was vastgesteld dat het gouvernement weinig middelen ter beschikking stonden om de Ndyuka zijn beleid op te leggen ARA-1, OAS, Gouvernementssecretarie, inv nr 770

15) Van dit verdrag bevinden zich kopieën in de Centrale Bibliotheek van het Koninklijk Instituut voor de Tropen in Amsterdam (KIT), RG No 70 en in het ARA-2, Collectie Goldberg, No 172 Beide kopieën vertonen naast kleine stilistische ook enkele inhoudelijke verschillen We geven hier de kopie van het KIT weer en vermelden in noten de belangrijkste inhoudelijke verschillen

a) de ARA-kopie meldt als juiste datum 15 september 1809,

b) vasalen ipv vervallen,

- c) stil ipv wel,
- d) te vervoeren ipv deboucheeren,
- e) rebellie ipv rebellen,
- f) toevoeging vee,
- g) toevoeging moesten zij van aldaar aan Paramaribo,
- h) toevoeging welke zij zeggen te hebben om de boven plantagien zo veel mogelijk,
- i) blanken ipv slaven,
- j) Gecommitteerde Raaden ipv gecommiteerden,
- k) de zinsnede "zal de Sara Kreek binnen een jaar ontruimd moeten worden " luidt in de ARA-kopie "wordt een daarheen vastgestelde bepaald "

l) de ARA-kopie meldt verder Secretaris der Commissie L Blum

Was verder getekend door het Groot Opperhoofd Bambie Quassie Maba - fiscaal de verdere opperhoofden Capiteins van de Loos

Een samenvatting van dit verdrag bevindt zich in SSM, Lammens, dl 12 Deze samenvatting is afgedrukt in Groot, S W de, 1970a, p 303 Het verdrag werd in 1811 herbevestigd Sack, A von, 1821, dl 2, p 126

- 16) Groot, S W de, 1970a, p 302-03 De gouvernementsdelegatie vertrok op 3 september en keerde op 29 september terug in de stad SSM, Cat No 509 Gouvernementsjournaal 1809-11
- 17) Zie behalve deze Instructie voor de posthouder ook artikel 4 van de Instructie voor de commissars die belast was met het overbrengen van de goederen in 1811 WIP, Nos 1014 en 1015 In 1812 werd een beroep gedaan op de Ndyuka om een militaire expeditie op touw te zetten tegen Aluku die zich ophielden in Beneden-Cassipora en in Klaas Kreek SSM, Register Notulen RvP, 5 augustus 1812
- 18) ARA-2, Ministerie van Kolonien (MvK) 1814-49, inv nr 3562 Minuut-memorie van de Staats Raad in buitengewone dienst belast met de portefeuille voor het Departement van Koophandel en Kolonien, 23 april 1815
De adviezen aangaande de posthouders en bijleggers werden blijkbaar niet verwezenlijkt In hoofdstuk 1 3 vermeldde we reeds dat over het algemeen hun kwaliteiten sterk te wensen overlieten In de archieven wemelt het van de klachten Over de van 1827-39 bij de Matawai te Piket gestationeerde posthouder W G Hertzberger schrijft Van David Mendes "hij was maar wel te vreden als zij hem stil in de hangmat beschonken lieten liggen" ARA-1, CIB, inv nr 11 missive Van David Mendes aan de GS, 31 augustus 1839, No 31
Vermoedelijk mede vanwege de geringe controle lichtten de posthouders nogal eens de hand met de hun meegegeven Instructie De bij de Saramaka gestationeerde J W Stockelaar van Eyck (1826-32) visiteerde bijvoorbeeld nooit de dorpen, terwijl dit jaarlijks diende te geschieden ARA-1, CIB, inv nr 36 missive van assistent J van David Mendes aan posthouder H D Dankmeyer, 7 september 1835, No 89
Er deden zich bij herhaling problemen voor tussen de Bosnegers en de posthouders In 1812 bijvoorbeeld weigerde gaama Bambi van de Ndyuka de nieuw benoemde posthouder W Bakker huisvesting te verschaffen, waardoor deze noodgedwongen post Armina als standplaats nam SSM, Register Notulen RvP, 19 juni, 21 augustus en 28 december 1812 Zoals we nog zullen zien hield posthouder F W Hostmann het in 1840 nog geen half jaar vol aan de Tapanahoni
- 19) De voormalige posthouder bij de Ndyuka, Hostmann (1850, dl 1, p 258) stelt dat het gouvernement niet wist wat met de Bosnegers aan te vangen
20) Wong, E , 1938, p 305
- 21) ARA-1, CIB, inv nr 35 Verslag bijeenkomst J van David Mendes met posthouder F Schachtrupp en de Ndyuka majoor Guary op 25 januari en 2 februari 1834
In een rapport uit 1923 stelt bosopzichter L Junker hieromtrent dat vanwege de doodstraf die bestond op verdenking van wisi, hekserij, een aantal Ndyuka zich niet wilde onderwerpen aan het godsoordeel dat hierover besliste en vervolgens naar de Surname Rivier trok, waar gaama Wetiwojo hun toestond om zich aan de Sara Kreek te vestigen Rapport van L Junker van 22 april 1923, "Toegift Hoe kwamen de Aukaners aan de Sarakreek?", in Morssink (z j)
- 22) ARA-1, OAS, Gouvernementssecretarie, inv nr 770 Notulen vergadering RvP, 3 december 1806
- 23) WIP, No 1015, p 1293-94, met name de artikelen 2 en 3

- In 1814 verzocht gaama Bambi om vrije doorvaart voor de Ndyuka via de Suriname Rivier. De regering had hierover nog geen beslissing genomen. ARA-2, Collectie Goldberg, inv. nr. 172, missive aan posthouder C. D. Koning, 6 oktober 1814.
- 24) ARA-1, CIB, inv. nr. 32 missive van de Raad-Commissaris R. van Rees aan posthouder F. Schachtrupp, 25 juni 1829, No. 50/1
  - 25) ARA-1, CIB, inv. nr. 35 missive Van David Mendes aan de GS, 27 december 1834, No. 154 (eveneens opgenomen in inv. nr. 88)
  - 26) ARA-1, CIB, inv. nr. 35 Verslag bijeenkomst Van David Mendes met Schachtrupp en Guary, 25 januari en 2 februari 1834 en missives Van David Mendes aan de GS, 24 juli 1834, No. 75 en 16 augustus 1834, No. 96
  - 27) ARA-1, CIB, inv. nr. 35 Verslag bijeenkomst Van David Mendes met Schachtrupp en Guary, 25 januari en 2 februari 1834 en missive Van David Mendes aan de GS, 27 december 1834, No. 154 (eveneens opgenomen in inv. nr. 88)
  - 28) ARA-1, CIB, inv. nr. 7 missive Schachtrupp, 10 februari 1838
  - 29) ARA 1, CIB, inv. nr. 12 Resoluties 14 mei 1836, No. 660/600 en 1 juli 1836, No. 818/747. De eerste uitdeling van goederen aan de Sarakrekers vond plaats in november 1837. idem, inv. nr. 12 Verslag van posthouder J. C. Theil over uitdeling goederen aan de Saramaka en de Sarakrekers te post Victoria, 27 oktober t/m 25 november 1837, zie ook idem, inv. nr. 27 missive GS aan gouverneur, 15 december 1837, No. 156
  - 30) Wong, F., 1938, p. 309-10
  - 31) ARA-2, Coll. Goldberg, inv. nr. 172 missive aan posthouder C. D. Koning, 14 december 1813, ARA-1, CIB, inv. nr. 34 missive Van David Mendes aan Schachtrupp, 31 maart 1833, No. 25
  - 32) ARA-1, CIB, inv. nr. 2 missive van Schachtrupp, 19 mei 1833
De problemen tussen de Matawai en de Ndyuka die in werkkampen verbleven aan de Beneden-Saramacca komen ook ter sprake in King, J., 1973, p. 86-88
  - 33) ARA-1, CIB, inv. nr. 26 missive PG aan gouverneur, 28 maart 1836, No. 6, idem, inv. nr. 12 Resolutie 14 mei 1836, No. 660/600
  - 34) Von Sack (1821, dl. 2, p. 129-31) meldt dat er in 1811 reeds ongeveer zestig Ndyuka in het Cottica gebied verblijven. zie ook Hostmann, F. W. 1850, dl. 1, p. 286-87
  - 35) ARA-1, CIB, inv. nr. 34 missive Van David Mendes aan Schachtrupp, 31 maart 1833, No. 25. Het idee om de bijlegger te verplaatsen naar de Cottica wordt enkele jaren later overgenomen door de PG. idem, inv. nr. 27 missive PG aan gouverneur, 22 augustus 1837, No. 108
  - 36) ARA-1, CIB, inv. nr. 32 missive van de Raad-Commissaris R. van Rees aan Schachtrupp, 25 juni 1829, No. 50/1, idem inv. nr. 35 Verslag bijeenkomst Van David Mendes met Schachtrupp en Guary op 25 januari en 2 februari 1834 en missive Van David Mendes aan GS, 27 december 1834, No. 154 (eveneens opgenomen in inv. nr. 88). De vrees van de planters voor contacten tussen Bosnegers en slaven wordt ook vermeld door Hostmann, F. W., 1850, dl. 1, p. 288-90 en Wong, E., 1938, p. 307-08
  - 37) ARA-1, CIB, inv. nr. 35 missives Van David Mendes aan Schachtrupp, 16 juli 1834, No. 72 en 4 september 1834, No. 108 en het Rapport van Van David Mendes over deze patrouille, 22 september 1834 plus een ongedateerde (maart 1834) missive van Van David Mendes
Voor nadere informatie over de Krabbeholo-Marrons die vanaf de jaren twintig van de negentiende eeuw tot aan de Emancipatie diverse dorpen in het Cottica gebied bewoonden, zie Hoogbergen, W., 1993b, passim
  - 38) ARA-1, CIB, inv. nr. 12 Resolutie 6 mei 1837, No. 465/415, idem, inv. nr. 16 Resolutie 27 april 1838, No. 502/458
  - 39) GB 1824, No. 10. Uitgezonderd waren de plantages waar de Bosnegers tijdens hun reizen naar de stad mochten aanleggen. Groot, S. W. de, 1977, p. 1 en 88
Reeds in de achttiende eeuw moest het plakaat dat de Bosnegers verbood om op plantages te verblijven regelmatig opnieuw worden afgekondigd. Zelfs de grootopperhoofden schijnen hiertoe een beroep op het gouvernement te hebben gedaan. Het plakaat stelde onder meer "met serieuze aanbeveling nochtans, omme zo veel mogelijk dezelve afzonderlijk te houden, zonder te gedoogen dat zij zich in de negerhuizen bij de plantage slaven vervoegen of ophouden". WIP, Nos 628, 998 en 1005
  - 40) Wong, E., 1938, p. 319-20, Albitrouw, I., 1978, p. 4, Fontaine, J., 1985, p. 74
  - 41) SSM, Register Notulen RvP, 31 augustus 1812

- 42) In 1812 weigerde gaama Alabi van de Saramaka een ontvluchte slaaf uit te leveren
SSM, Register Notulen RvP, 9 september 1812
- 43) Groot, S W de, 1977, p 45, 48-53, 57, 60 en 93
Naar aanleiding van de weigering van de Ndyuka om de opstandelingen van het Korps
Vrije Negers uit te leveren stelde de posthouder voor om de vaart op de rivier stil te
leggen ARA-1, OAS, Gouvernementssecretarie, inv nr 770 missive posthouder G
Callenburg Kelderman aan de Raden Commissarissen J Stockel en F A A Schwenni
cke, 15 september 1806
- 44) ARA-1, CIB inv nr 34 missive Van David Mendes aan posthouder W G Hertzberger,
2 oktober 1833, No 64, idem, inv nr 35 ongedateerde (maart 1834) missive Van David
Mendes
- 45) ARA-1, CIB, inv nr 35 missive Van David Mendes aan Schachtrupp, 16 juli 1834,
No 72
- 46) ARA-1, CIB, inv nr 12 Resolutie 14 mei 1836, No 660/600
- 47) Een afschrift van deze Instructie, die is goedgekeurd bij Resolutie van 11 november
1835, No 1210/1094 bevindt zich in ADS, zie ook Groot, S W de, 1977, p 17-19
Het concept van deze Instructie is evenals een concept instructie voor de nieuwe
bijlegger bij de Ndyuka, H D Beyderhase, opgenomen als bijlage bij de missive van
Van David Mendes aan de GS, 5 juli 1834, No 69 ARA 1, CIB, inv nr 88
- 48) ARA-1, OAS, RvP, inv nr 62 Journaal van Meyer, Abercrombie en Zobre over de
vredesonderhandelingen met de Ndyuka, Steen Kreek, 24 september t/m 17 oktober
1760
- 49) Zie de Journalen van Nepveu en Dorig in Beet, C de en R Price, 1982, met name p
126, 130, 161-62 en 172
- 50) ARA-1 CIB, inv nr 43 missive van posthouder H D Dankmeyer aan Van David
Mendes, 18 december 1833, No 17
- 51) ARA-1, CIB, inv nr 3 missive van Schachtrupp, 17 september 1834, idem, inv nr 4
missive van Schachtrupp, 15 juli 1835, idem, inv nr 35 Verslag J van David Mendes
over de bijeenkomst te post Gelderland van 10-15 februari 1835 Elders meldt Schach-
trupp de komst van gaama Welwojo aan de Tapanahoni ARA-1, CIB, inv nr 12
missive van Schachtrupp, 21 augustus 1836
- 52) ARA-1, CIB, inv nr 6 missive van de PG, Ph de Kanter, aan Van David Mendes, 10
januari 1837
In 1865 maakten de Matawai Johannes King en zijn halfbroer Noah Adrai een reis naar
de Tapanahoni en de Lawa, waar zij namens hun gaama, Kalkun, vredesverdragen sloten
met de Ndyuka en de Aluku King, J, 1973, p 85-86 en 99
- 53) Elst, D H van der, 1970, p 77-79
- 54) Over de ontheffing van gaama Gbosuma en de daaraan voorafgaande verwickelingen
vond uitgebreide rapportage plaats ARA 1, CIB, inv nrs 2, 3, 4, 5, 36, 41, 43 en 69
Zie verder Morssink, F, 1932-35, dl 1, p 79-117, Junker, L, 1932-33, p 52-55, Wong,
E, 1938, p 341-44, Oudschans Dentz, F, 1948, passim, Hoeree, J, 1983, p 162-76,
Hoeree, J en W hoogbergen, 1984, passim Zie ook het vermoedelijk door Jacob van
David Mendes geschreven aantekeningenboekje 'Boschneger-aangelegenheden', z j
(1834-36) dat zich bevindt in de bibliotheek van het SSM
- 55) ARA-1, CIB, inv nr 36 Verslag door Jacob van David Mendes van de bijeenkomst te
post Gelderland van 10-15 februari 1835, idem, inv nr 2 missive van Hertzberger aan
Van David Mendes, 23 oktober 1833, idem, inv nr 3 missives van Dankmeyer aan
Van David Mendes, 28 augustus en 17 september 1834, idem, inv nr 35 Verslag Van
David Mendes van bijeenkomst met Schachtrupp en Guary op 25 januari en 2 februari
1834 en missive Van David Mendes aan Schachtrupp, 16 juli 1834, No 72
De ontheffing van Gbosuma werd als waarschuwing ten voorbeeld gesteld aan de beide
andere Bosnegervolken ARA-1, CIB, inv nr 36 missives Van David Mendes aan
Hertzberger en Schachtrupp, 3 maart 1835, No 25 en 4 maart 1835, No 28
- 56) ARA-1, CIB, inv nr 36 Verslag Van David Mendes van bijeenkomst te post Gelder-
land, 10-15 februari 1835 en missives van Van David Mendes aan Dankmeyer, 18
februari 1835, No 16 en aan de GS, 20 februari 1835, No 21, idem, inv nr 4 missive
van Van der Mee aan Van David Mendes, 16 februari 1835

- 57) ARA-1, CIB, inv nr 36 missives Van David Mendes aan de GS, 22 februari 1835, No 22 en 7 oktober 1835, No 105 en aan bijlegger M le Brouwer, 29 oktober 1835, No 117
Zie ook Hocree, J en W Hoogbergen, 1984, p 144-46 Kunu is een wraakgeest die matrilineair erfelijk is Voor een beschrijving van het bezoek dat gaama Songo in 1991 bracht aan het Nasi-dorp Lafanti ter verzoening van de Gbosuma-kunu zie Scholtens, B e a , 1992, p 166-68
- 58) Volgens Van David Mendes was posthouder Dankmeyer "ijselijk bevreesd" en zelf schrijft Dankmeyer 'Mijn bloed is mij in 't lichaam werkende door dat geterg der Boschnegers' ARA-1, CIB, inv nr 36 missive Van David Mendes aan Le Brouwer, 29 oktober 1835, No 117, idem, inv nr 69 missive Dankmeyer aan Le Brouwer, 7 september 1835, idem, inv nr 4 missive Dankmeyer aan Van David Mendes, 10 november 1835
- 59) Nog in 1840-41 werd een drietal vergeefse patrouilles tegen de weglopersgroep Pasop ondernomen ARA-1, CIB, inv nr 18 Verslagen van bijlegger H D Beyderhase over twee door de Sarakrekers ondernomen bospatrouilles, 16 april en 25 november 1840, idem, inv nr 20 Specifiek rapport van posthouder J C Theil over een door de Saramaka onder leiding van gaama Wetiwojo en kapitein Johannes Arabi ondernomen bospatrouille, 4 januari 1841
- 60) ARA-1, CIB, inv nr 4 missive Van David Mendes aan Dankmeyer, 6 december 1835, idem, inv nr 36 missives Van David Mendes aan de GS, 7 en 19 oktober en 28 december 1835, Nos 105, 112 en 124 en missives Van David Mendes aan Dankmeyer, 20 november en 5 december 1835, Nos 123 en 128, idem, inv nr 41 missive Van David Mendes aan Theil, 27 januari 1840, No 12
Zie voor het verslag van de expeditie van Van David Mendes diens aantekeningsboekje "Boschneger-aangelegenheden , z j Het dorp Ginge waar de Awana-lo verbleef, wordt ook vermeld als Jinjee en Djendje De vergadering zou oorspronkelijk plaatsvinden in het dorp De Drie Gebroeders van kapitein Johannes Arabi, maar dat bleek te zijn verlaten Van David Mendes stelde Ginge voor als nieuwe standplaats van zowel de posthouder als van gaama Wetiwojo, die twee dagen verder stroomopwaarts woonde in het aan de Pikilio gelegen dorp Gaangoon
Naast het dorp Ginge hervatte de EBGs in 1840 de zending onder de Saramaka in de post Bambey De voormalige post Wana-Bambey was in 1813 verlaten In 1846 werden de voorbereidingen getroffen voor de verhuizing naar het in 1848 gestichte Ganse Meissner. S , 1848, passim en Landveld, E , 1988, p 15-20
- 61) ARA-1, CIB, inv nr 36 missives Van David Mendes aan de GS, 22 februari 1835, No 22 en 19 oktober 1835, No 112, idem, inv nr 6 missive commandant van post Victoria aan Van David Mendes, 14 november 1837, idem, inv nr 12 Resolutie 28 september 1836, No 1121/1008, idem, inv nr 26 missive PG aan de gouverneur, 26 september 1836, No 55, idem, inv nr 27 missives PG aan Van David Mendes, 9 en 21 november 1837, Nos 137 en 142 en missive PG aan de gouverneur, 15 december 1837, No 156
- 62) Een afschrift van dit vredesverdrag, vastgesteld bij Resolutie No 1210/1094 van 11 november 1835 en bevestigd door de gouverneur-generaal op 24 april 1837 en door de Nederlandse regering bij missive van de minister van kolonien van 29 september 1837, No 9/132, bevindt zich in ARA-2, Archief van de Gouverneur van Suriname, afdeling Kabinet Geheim 1885-1951 (AGS), inv nr 36 Het verdrag staat afgedrukt in Vollenhoven, C van, 1916, p 385-89, idem, 1935, p 86-90
- 63) Een afschrift van dit vredesverdrag, vastgesteld bij Resolutie No 364/332 van 10 maart 1836 en bevestigd door de gouverneur-generaal op 24 april 1837 en door de Nederlandse regering bij missive van de minister van kolonien van 29 september 1837, No 9/132, bevindt zich in ARA-2, Archief van het Ministerie van Kolonien (MvK) 1814-49, inv nr 1113, exh 30 augustus 1837, No 21 Het verdrag staat afgedrukt in Vollenhoven, C van, 1916, p 374-80, idem, 1935, p 78-82
- 64) ARA-1, CIB, inv nr 27 missive van de PG aan de gouverneur, 17 april 1837, No 67, zie ook inv nr 6 missive van de PG aan Van David Mendes, 10 januari 1837
Toen enkele jaren later meningsverschillen over bepalingen uit dit verdrag ontstonden, stelden de Ndyuka dat zij slechts het oude verdrag van 1760 erkenden ARA-1, CIB, inv nr 10 missive van posthouder C J Geut, 4 september 1841, zie ook CAP, CIB, inv nr 3 Reisverslag d'Hondt, 30 juni 1846

- 65) ARA-1, CIB, inv nr 30 missive van de GS aan de gouverneur, 24 maart 1841, No 18, idem, inv nr 10 missive van Geut aan Van David Mendes, 20 juni 1841
Het opperhoofd van de Porigudu, Pakupaku, was november 1836 overleden ARA-1, CIB, inv nr 6 missive van Schachtrupp aan Van David Mendes, 25 november 1836
- 66) ARA-1, CIB, inv nr 6 missive van de PG aan Van David Mendes, 25 januari 1838, No 13 (eveneens opgenomen in inv nr 28), idem, inv nr 28 missive van de PG aan de gouverneur, 6 maart 1838, No 30
ARA-2, MvK 1814-49, inv nr 1163, exh 8 juni 1838, No 13 missive van de minister van kolonien aan de koning, 8 juni 1838, No 13 en het Proces-verbaal van het vredesverdrag
Het is ons niet geheel duidelijk of met Piket dezelfde plaats wordt bedoeld als het nabij de huidige residentie van de Matawai, Pusugrunu, gelegen dorp Pijeti
- 67) Een afschrift van dit vredesverdrag, vastgesteld bij Resolutie No 364/332 van 10 maart 1836 en bevestigd door de gouverneur-generaal op 10 maart 1838 en door de Nederlandse regering bij missive van de minister van kolonien van 16 juli 1838, No 15/86, bevindt zich in ARA-2, MvK 1814-49, inv nr 1163, exh 8 juni 1838, No 13 Het verdrag staat afgedrukt in Vollenhoven, C van, 1916, p 395-98, idem, 1935, p 94-98
- 68) Vollenhoven, C van, 1916, p 372-73, idem, 1935, p 76-77
- 69) ARA-1, CIB, inv nr 30 missive aan de gouverneur, 24 maart 1841, idem, inv nr 10 missive van posthouder C J Geut aan het CIB, 20 juni 1841
Naar aanleiding van problemen bij de Matawai in 1842 dreigde het gouvernement met de ontheffing van gaama Afiti Jongman ARA 1, CIB, inv nr 11 Resolutie 24 augustus 1842, No 1397/1160 Bij artikel 15 van het verdrag van 1809 met de Ndyuka was bepaald dat het aantal lo en kapiteins niet mocht worden uitgebreid, Diverse malen werden verzoeken daartoe afgewezen ARA-1, CIB inv nr 32 missive Raad-Commissaris R van Rees aan F Schachtrupp, 25 juni 1829, No 50/1
- 70) ARA-1, CIB, inv nr 12 missive Van David Mendes aan F Schachtrupp, 24 februari 1836
- 71) CAP, CIB, inv nr 12 missive aan posthouder d Hondt, 10 september 1846, No 34
- 72) CAP, CIB, inv nr 3 Reisverslag van posthouder d Hondt, 30 juni 1846 en Bevolkingsstaat van d Hondt 24 maart 1846, idem, inv nr 59 missive A Kappler aan de PG, 1 december 1857, No 52, waarin Kappler, na een bezoek aan Duitabiki stelt dat het gezag van de gaama van geen groote beteekenis is
- 73) CAP, CIB, inv nr 3 Staat van de Matawai door P F Corsten, 18 maart 1846, zie ook idem, inv nr 82 Journaal van posthouder P F Corsten bij de Matawai, 1841-57
- 74) CAP, CIB, inv nr 94 Buitengewoon Rapport van d Hondt over de Ndyuka, 13 januari 1848
- 75) ARA-1, CIB, inv nr 10 missives van posthouder C J Geut, 20 juni en 4 september 1841
Tijdens een onderhoud op 14 maart 1841 onderhield de GS gaama Beeyman over het verbranden van heksen en verzocht dat dergelijke personen voor onderzoek zouden worden uitgeleverd aan het gouvernement, waarna de Ndyuka zelf rechtspraak mochten plegen Beeyman vreesde hierover verzet van de kapiteins ARA-1, CIB, inv nr 30 missive aan de gouverneur, 24 maart 1841, No 18
Op 15 juni werd de van wisi verdachte Ndyuka Kwaku levend verbrand in het dorp Gutapi CAP, CIB, inv nr 3 Reisverslag d'Hondt, 30 juni 1846 Toen in 1848 de Cottica Ndyuka Aboma Gado per ongeluk iemand had doodgeschoten moest hij voor het drinken van de soi naar de Tapanahoni Deze handeling gold als de test voor het al dan niet schuldig zijn CAP, CIB inv nr 5 missive van d Hondt, 16 maart 1848, No 5
- 76) ARA-1, CIB, inv nr 26 missive aan de gouverneur, 28 maart 1836, No 6
- 77) ARA-1, CIB, inv nr 30 missive aan J C Theil, 24 januari 1843, No 4
- 78) Als de Matawai in 1842 weigeren om een drietal delinquenten uit te leveren wordt de vaart op de rivier stilgelegd CAP, CIB, inv nr 82 Journaal posthouder Corsten, 1841-57
In verband met de aangehaalde zaak rond de Ndyuka Aboma Gado heeft posthouder d'Hondt van 18 maart tot 10 april 1848 de vaart op de rivier stopgezet CAP, CIB, inv nr 5 missive van d'Hondt, 9 april 1848, No 11 Via hetzelfde pressiemiddel slaagde de regering er in om de van een misdrijf verdachte Saramaka Trompe uitgeleverd

- te krijgen CAP, CIB, inv nr 56 missives van posthouder C J Hiemcke, 10 mei, 14 juni en 12 juli 1854
- 79) CAP, CIB, inv nr 35k missive van de GS aan de gouverneur, 11 juni 1844, No 13
- 80) Zie noot 66
- 81) Zie onder andere Groot, S W de, 1977, p 16, Hoeree, J, 1983, p 172-73, Thoden van Velzen, H U E en W van Wetering, 1988, p 13-15, waar zij onder meer stellen dat rond 1860 reeds de helft tot twee derde van de Ndyuka buiten de Tapanahoni verbleven. De conclusie van Van der Elst (1970, p 80) dat deze verdragen een nieuw tijdperk in de geschiedenis van de Bosnegers inluiden, lijkt ons gezien de beperkte middelen die het gouvernement ter beschikking stonden om de naleving ervan te controleren, laat staan af te dwingen, enigszins te sterk geformuleerd
- 82) CAP, Resolutie No 597 van 26 mei 1858
Als enige lo van de Ndyuka verbleef de Ansu louter in het Cotticagebied Wong, E, 1938, p 308
- 83) Groot, S W de, 1977, p 88-98
- 84) ARA-1, CIB, inv nr 10 missive van posthouder C J Geut, 20 juni 1841
- 85) ARA-1, CIB, inv nr 20 missive van de GS, 5 december 1841
- 86) ARA-1, CIB, inv nr 41 missive Van David Mendes aan Corsten, 28 augustus 1841, No 61, idem, inv nr 30 missive van de GS aan Corsten, 29 oktober 1841, No 52
- 87) ARA-1, CIB, inv nr 30 missives van de GS aan de gouverneur, 1 februari 1840, No 16 en 24 maart 1841, No 18. Zie ook Hostmann, F W, 1850, passim
- 88) CAP, CIB inv nr 5 Rapport d Hondt over vierde kwartaal 1849 (bijlage bij missive van 1 januari 1850, No 1) idem, inv nr 60 Resolutie 8 oktober 1858, No 7 idem, inv nr 73 Resolutie 13 januari 1859, No 4
- 89) CAP, CIB, inv nr 35k missive van de GS aan d Hondt, 15 februari 1846, No 2
- 90) CAP, CIB, inv nr 35k missive van de GS aan de gouverneur 23 februari 1844, No 9 (het betrof de Ndyuka Akuba)
- 91) Zie noot 74
- 92) CAP, CIB, inv nr 89 missives van de GS aan de gouverneur, 29 april 1850, No 40 en 23 maart 1852, No 10 en aan Kappler, 31 oktober 1850, No 80, idem, inv nr 8 missives aan Kappler, 4 juni 1850 No 16 en 22 oktober 1850, Resolutie 27 november 1850, No 1471
- 93) CAP, Inlandsche Bevolking en Immigranten 1857 missive van A Kappler aan de PG, 1 december 1857, No 52. Van oktober tot december 1867 was de Franse priester Kramer uit Mana werkzaam onder de Paramaka. Koloniaal Verslag 1867, p 5. Zie ook Kappler, A, 1887, p 268-69, Groot, S W de, 1977, p 81-87. De houding van Beeyman ten opzichte van het Christendom komt ook ter sprake in King, J, 1973, p 83-84 en 90-91
- 94) Over Johannes King bestaat een uitgebreide bibliografie, we verwijzen slechts naar King, J, 1981, passim
Pogingen van pater Petrus Donders vanaf 1869 om de Bosnegers te kerstenen hadden, mede door gebrek aan menskracht, weinig vruchten afgeworpen. Twee Missionarissen, 1894, p 135-37. In de jaren vijftig en zestig hadden Franse priesters vanuit Mana zonder veel succes reeds bezoeken gebracht aan de Ndyuka, de Aluku en de Paramaka. Groot, S W de 1977, p 83-87, Scholtens, B, 1994, passim
- 95) Siwipersad, J P, 1979, p 23. In hoofdstuk 15 zagen we dat in 1775 de Fransen soortgelijke plannen hadden. Ook Palgrave (1876, p 173) maakt melding van het arbeidspotentieel van de Bosnegers
- 96) ARA-1, CIB, inv nr 29 missive van de GS aan posthouder J C Theil, 15 april 1839, No 58, CAP, CIB, inv nr 12 missive Slengarde aan d'Hondt, augustus 1847, No 33, idem, inv nr 5 Resolutie 23 augustus 1848, No 1094a
- 97) CAP, CIB, inv nr 12 missives van Slengarde aan d'Hondt, 28 april 1846, No 17 en aan Corsten, 21 augustus 1846, No 31
Een voorstel van Corsten om de Matawai te dwingen via het eventueel stilleggen van de vaart op de rivier wees de assistent af. idem, inv nr 12 missive Slengarde aan de GS, 3 september 1846, No 32. Zie voor het Reisverslag van d'Hondt CAP, CIB, inv nr. 3
- 98) CAP, CIB, inv nr 12 missive van Slengarde aan C J Hiemcke, 26 juli 1849, No 26
Ter stimulering van de werkzaamheid van de Bosnegers werd op de begroting van 1849 de post voor partiele geschenken voor Bosnegers verdubbeld. Willende trachten om de

boschnegers tot het verrigten van arbeid te winnen, waartoe eenige geldelijke opofferingen wordt vereischt": CAP, CIB, inv. nr. 5: Resolutie 11 november 1848, No. 1438.

99) Koloniaal Verslag 1850, p. 4; GB 1848, No. 14.

100) Groot, S.W. de, 1977, p. 91.

Een voormalige posthouder bij de Ndyuka (Hostmann, 1850, dl. 1, p. 305-35) beschrijft uitgebreid hoe de posthouders tot dergelijke plannen zouden kunnen bijdragen.

101) ARA-1, CIB, inv. nr. 12: Resolutie 6 mei 1837, No. 465/415.

102) ARA-1, CIB, inv. nr. 15: Resoluties 4 januari 1838, No. 9/9 en 25 januari 1838, No. 82/77; idem, inv. nr. 18: Gouvernementsorder 6 maart 1840, No. 67; idem, inv. nr. 11: missive Van David Mendes aan de GS, 31 augustus 1839, No. 31. Zie over het bedrag van de houtopkopers ook: ARA-1, CIB, inv. nr. 28: missive aan de gouverneur, 8 september 1838, No. 84: "hoe algemeen de misbruiken ten aanzien der onwetende hulpeloze boschnegers worden betracht".

103) ARA-1, CIB, inv. nr. 20: Resolutie 30 september 1841, No. 1431/1154; CAP, CIB, inv. nr. 4: missive van d'Hondt aan Slengarde, 18 augustus 1847, No. 16 en de Rapporten van d'Hondt over het tweede kwartaal van 1847, 31 juni 1847 en over juli 1847, 31 juli 1847; idem, inv. nr. 3: missive van de heemraad van Boven-Commewijne, 28 juli 1846.

104) CAP, CIB, inv. nr. 4: Rapport van d'Hondt over het derde kwartaal van 1847, 30 september 1847; idem, inv. nr. 9: Jaarverslag 1851 van d'Hondt, 31 december 1851.

105) CAP, CIB, inv. nr. 5: Nominatieve staat van de Matawai door Corsten, 5 februari 1848, No. 4.

106) Koloniaal Verslag 1855, p. 8; idem, 1850, p. 4.

107) CAP, Resolutie No. 1050 van 26 augustus 1856; tevens gepubliceerd in: GB 1856, No.8.

108) Beet, C. de en R. Price, 1982, p. 203-04 noot 2.

109) De jaarlijkse uitdeling wordt vermeld door: Wolbers, J., 1861, p. 159; een bij De Beet en Price (1982, p. 33) geciteerde planter; de Staats Raad in een minuut-memorie van 23 april 1815: ARA-2, MvK 1814-49, inv. nr. 3562; artikel 6 van het concept-verdrag van 1809: Groot, S.W. de, 1970, p. 301. Een aangebrachte wijziging in concept-artikel 6 alsook artikel 14 van het definitieve verdrag van 1809 vermeldt dat de goederen voorheen om de drie jaar werden uitgedeeld: ARA 2, Coll. Goldberg, inv. nr. 172; Johannes King (1980/1885, p. 122-23) vermeldt dat de goederen elke drie jaar werden uitgedeeld.

Uit Price (1990, passim; met name p. 296 noot 12) blijkt dat de goederen vrij onregelmatig werden uitgedeeld en in elk geval niet jaarlijks.

110) ARA-1, CIB, inv. nr. 30: missive van de GS aan de gouverneur, 14 februari 1843, No. 7; CAP, CIB, inv. nr. 3: Nota van d'Hondt, 11 augustus 1846.

111) ARA-1, CIB, inv. nr. 12: missive Van David Mendes aan de PG, 22 april 1836, No. 69; idem, inv. nr. 30: missive aan de gouverneur, 17 september 1841, No. 44.

112) ARA-1, CIB, inv. nr. 30: missives aan de gouverneur, 24 maart 1841, No. 18 en 14 februari 1843, No. 7; idem, inv. nr. 33: missive aan de gouverneur, 17 april 1832, No.8.

113) ARA-1, CIB, inv. nr. 20: missive Van David Mendes aan de GS, 12 november 1841 plus Journaal Van David Mendes over de uitdeling van de goederen aan de Ndyuka, 23 december 1841 (49 p.); idem, inv. nr. 8: missive van waarnemend posthouder C. Benkens, 11 november 1839; idem, inv. nr. 10: missives van posthouder C.J. Geut, 20 juni 1841 en 4 september 1841.

114) CAP, CIB, inv. nr. 3: Reisverslag d'Hondt, 30 juni 1846.

115) CAP, CIB, inv. nr. 35k: missives van de GS aan de gouverneur, 7 september 1847, No. 59 en 14 oktober 1847, No. 69.

116) CAP, CIB, inv. nr. 3: missive van d'Hondt, 16 augustus 1846.

117) CAP, CIB, inv. nr. 12: Rapport assistent H.C.J. Slengarde over de Bosnegers voor de GS, 18 juli 1846, No. 25; idem, inv. nr. 35k: missive van de GS voor de gouverneur, 14 oktober 1847, No. 69.

118) CAP, CIB, inv. nr. 12: missives van Slengarde aan waarnemend posthouder M. Montecatini, 26 januari 1849, No. 9, aan C.J. Hiemcke, 1 februari 1849 en aan P.F. Corsten, 8 maart 1849, No. 14.

119) CAP, CIB, inv. nr. 12: missive van Slengarde aan de GS, 15 maart 1849. Zie ook: Lisman, J.A., 1849, passim; Koloniaal Verslag 1850, p. 5; Groot, S.W. de, 1977, p. 53-60 en 66-68.

- In 1838 dreigde Beeyman in verband met soortgelijke problemen het contact met de regering te verbreken en zich te wenden tot het Frans Guianese gouvernement ARA-1, CIB, inv nr 28 missive aan Van Doorn, tweede luitenant-commandant van post Armina, 23 augustus 1838, No 79 Ook tijdens het bezoek dat assistent-posthouder A Kappler in november 1857 aan Beeyman bracht, beklagden de Ndyuka zich er over dat de posthouder niet aan de Tapanahoni verbleef en zij stelden dat daardoor hun communicatie met het gouvernement werd bemoeilijkt CAP, Inlandsche Bevolking en Immigranten 1857 missive van Kappler aan de PG, 1 december 1857, No 52
- 120) ARA-1, CIB, inv nr 41 missive Van David Mendes aan J C Theil, 27 januari 1840, No 12 (sinds juli 1844 was de posthouder bij de Saramaka gestationeerd te post Victoria)
Elders (Menkman, 1946, p 334-35) wordt vermeld dat Wetiwojo woonde in Landweei, Lantiwei werd vroeger ook wel als synoniem gebruikt voor de huidige residentie van de gaama van de Saramaka, Asindoopo
- 121) ARA-1, CIB, inv nr 30 missive van de GS aan de gouverneur, 17 september 1841, No 44, CAP, CIB, inv nr 12 Rapport Slengarde over de Bosnegers voor de GS, 18 juli 1846, No 25, idem, inv nr 35k missive van de GS aan de gouverneur, 7 februari 1844, No 8
- 122) CAP, CIB, inv nr 89 missive van de GS aan de gouverneur, 5 januari 1850, No 8
- 123) CAP, CIB inv nr 5 missive van C J Hiemcke, 21 september 1848, No 25, idem, inv nr 12 missives van Slengarde aan de GS, 15 maart 1849 en 28 maart 1849
- 124) CAP, CIB, inv nr 89 missives van de GS aan C J Hiemcke, 2 april 1849, No 26a en aan de gouverneur, 3 april 1849, No 27
- 125) CAP, CIB, inv nr 12 missive van Slengarde aan de GS, 27 mei 1849, No 23, idem, inv nr 89 missive van de GS aan de gouverneur, 4 mei 1949, No 32
- 126) CAP, CIB, inv nr 89 missives van de GS aan de gouverneur, 9 oktober 1849, No 76 en 5 januari 1850, No 8, idem, inv nr 12 missives van Slengarde aan C J Hiemcke, 26 juli 1849, no 26 en 4 september 1849, No 35
- 127) CAP CIB, inv nr 8 missives van d Hondt, 23, 25 en 31 juli en 23 augustus 1850, missives van Kappler, 22 september, 3 en 22 oktober en 31 december 1850, idem, inv nr 9 missive van Slengarde aan de GS, 20 juli 1850, No 20 en missives van Slengarde aan Kappler, 7 februari 1850, No 2, 5 april 1850, No 9, 13 juni 1850, No 15, 27 september 1850, No 30 en 14 oktober 1850, idem, inv nr 89 missives van de GS aan de gouverneur, 4 april 1850, No 34 5 juli 1850, No 59 1 november 1850, No 81 en missives van de GS aan Kappler, 6 augustus 1850, No 69 en 10 en 31 oktober 1850, Nos 77 en 80
- 128) CAP, CIB, inv nr 12 missive van Slengarde aan de GS 19 september 1850, No 29
- 129) CAP, Resolutie van 21 maart 1857, No 384
- 130) CAP, Inlandsche Bevolking en Immigranten 1857 Nota van de gouverneur van 13 mei 1857
- 131) CAP, Inlandsche Bevolking en Immigranten 1857 missive van A Kappler aan het CIB, 16 oktober 1857, No 47, waarin Kappler duidelijk laat uitkomen dat de toelage gezien moest worden als een gift die de gaama pas na een verzoek daartoe zou ontvangen Gaama Beeyman verzocht Kappler om deze toelage geheim te houden voor zijn volk Ook de latere gaama, Oseyse, verzocht de toenmalige 'ambtenaar' van Marowijne om geheimhouding bij deze kwestie CAP, Brievenboek Marowijne 1893 missive van de "ambtenaar" aan de gouverneur, 10 november 1893, No 866
- 132) CAP, Resoluties Nos 1295 en 1373 van respectievelijk 7 en 24 oktober 1857, Koloniaal Verslag 1857, p 6-7
- 133) Koloniaal Verslag 1858, Bijlage K, Algemeen verslag der verrichtingen van den Inspecteur der domeinen, van de nijverheid en den landbouw, E J Slengarde, 31 mei 1859, p 4
Zie over de laatste goederenuitdelingen en de toekenning van de toelagen eveneens Groot, S W de, 1977, p 53-60 en 66-68
- 134) Zie over de installatie van gaama Beeymofu Koloniaal Verslag 1869 p 3, ENWI, p 155
- 135) Zeegelaar, J F, 1871, hoofdstuk 1 Een van de redenen waarom de slaven met name in de negentiende eeuw regelmatig in verzet kwamen, betrof hun bezwaar tegen de overplaatsing naar een andere plantage Hoevell, W R van, 1864, dl 2, p 165-72,

Oostindie, G , 1989, p 177-78 en 272-73 Dit aspect speelde ook een rol bij de in hoofdstuk 13 vermelde Tempati-opstand in 1757

- 136) CAP, CIB, inv nr 12 missive van Slengarde aan d'Hondt, 29 augustus 1849, No 33, idem, Resolutie 23 augustus 1849, No 950
Volgens Hoogbergen (1993b, p 22-23) kwam marronage in de negentiende eeuw niet minder voor dan voorheen
- 137) CAP, Brievenboek Inlandsche Bevolking 1855-58 missive van de GS aan de heemraad van de divisie Boven-Cottica en Perica 6 december 1857, No 227
- 138) CAP, Resolutie van 9 april 1862, No 367
- 139) CAP, Inlandsche Bevolking en Immigranten 1857 missives van posthouder C L d'Hondt van 13 januari, 3 februari en 9 juli 1857
- 140) CAP, Resolutie van 26 augustus 1856, No 1052
- 141) CAP, Resolutie van 10 september 1857, No 1178
- 142) CAP, Resolutie van 6 november 1857, No 1425, zie ook Resolutie van 11 december 1857, No 1611, zie ook Koloniaal Verslag 1857, p 6-7 en idem, 1858, Bijlage K
- 143) CAP, Resoluties Nos 92 en 195 van respectievelijk 20 januari en 12 februari 1857, zie ook het Koloniaal Verslag 1857, p 6-7
- 144) CAP, Resolutie van 24 januari 1863, No 68 In Resolutie No 542 van 15 december 1863 wordt gesteld dat die werkzaamheden thans geheel overbodig zijn'

Hoofdstuk 3

- 1) Zie voor wat betreft de bestuurlijke situatie noot 6 van hoofdstuk 1 Voor een beschrijving van de periode 1863-1945 verwijzen we naar Lier, R van, 1977, hoofdstukken 7 t m 10, Willemsen, G , 1980, passim Zie ook het artikel 'De Surinaamsche staatsinrichting, boschnegers en immigranten', in Nieuwe Rotterdamsche Courant, 28 december 1934, Avondblad C

De functie van posthouder duikt nog regelmatig op in de bronnen De te Albina gevestigde August Kappler ondertekende zijn brieven als posthouder, zie bijvoorbeeld CAP, Immigratie Ingekomen Stukken, Commissaris Staattoezicht, dl 5, 1869 missive Kappler aan DC van Paramaribo, 7 januari 1869 Het KV 1866, p 5 spreekt van een posthouder aan de Marowijne Zie ook HBKS, 1889-90, B , Voorlopig Verslag Commissie Rapporteurs, 34e vel, p 117 en Memorie van Antwoord, 39e vel, p 135, waarin de werkkring van de posthouder bij de Matawai wordt besproken alsook de eventuele wenselijkheid van een posthouder bij de Ndyuka Zie verder CAP, Resoluties 20 september 1890, No 6080, 4 maart 1909, No 2814 en 19 januari 1917, No 249 Dergelijke posthouders zijn ons, sinds Kappler, alleen bekend bij de Matawai en de Kwinti

Over de Gewapende Burgermacht GB 1863, No 10 Reglement op het beheer van de districten

Over de 'schrijvers' CAP, Resolutie 24 juli 1891, No 4815, idem, Journaal DC-M(arrowijne), 26 augustus 1893, KV 1892, p 2 Het verzoek om een vast bij hem te stationeren schrijver keert regelmatig terug in de correspondentie van gaama Oseyse (1884/88-1915) van de Ndyuka, die stelde een dergelijke functionaris nodig te hebben opdat hij zijn gezag beter kon uitoefenen CAP, Ingekomen Stukken Marowijne, 1890-91 en 1895 brieven van Oseyse, 7 november 1891, 25 maart en 22 april 1895, idem, Brievenboek Marowijne, 1892 en 1893 missives van de ambtenaar aan de PG, 11 januari 1892, No 24 en aan de gouverneur, 12 augustus en 10 november 1893, Nos 581 en 866

In de jaren 1870 werkte een zekere J M G Kuhn als schrijver voor gaama Beeymofu CAP, CIB, inv nr 21 Jaarverslag 1870 over Bosnegers en Indianen van G Duyckinck, 16 maart 1871, No 34 Dezelfde Kuhn fungeerde in 1857 reeds als schrijver van gaama Beeyman zie noot 138 van hoofdstuk 1

Over de geplande posthouder bij de Saramaka Staal, G J , 1922-23, p 46-47

Over het Korps Bospolitie GB 1926, No 23 en GB 1935, No 37, EvS, p 94 In 1888 werden er drie politieposten aan de Boven-Marowijne gevestigd aangezien het gebied tussen de Lawa en de Tapanahoni betwist werd door Nederland en Frankrijk en er veel werd gestroopt door goudzoekers KV 1889, p 1

Over de wijze waarop het contact tussen dignitarissen en het gouvernement diende te verlopen, zie CAP, SB, 30 november 1898, No 279

Voor biografische informatie over W F van Lier Groot, S W de (1969) en over L Junker De West, 9 maart 1964 "L Junker - pionier van het binnenland"

- 2) CAP, CIB, inv nr 21 missive aan de gouverneur, februari 1869, No 18 Jaarverslag Bosnegers en Indianen 1868
- 3) Herskovits, M J en F S Herskovits, 1934, p 93-101, Geyskes, D C , 1955, p 136-43, Hoeree, J , 1983, p 236-38, Price, R , 1991, passim
- 4) De voorlopers bij de houtkap waren de Ndyuka, die immers deels afkomstig waren van de houtplantages aan de Tempati Kreek Neumann, P , 1967, p 98-99
- 5) Price, R , 1975, p 65-66
- 6) KV 1850, p 4, idem 1858, Bijlage K
- 7) Pfeiffer, J Ph , 1929, p 28 Zie voor de correspondentie van Oseyse en de DC-M CAP, Resolutie 6 juli 1899, No 4980
- 8) Lier, R van, 1947, p 216, Pfeiffer, J Ph , 1929, p 23 en 28, Gonggrijp, J W , 1947, p 246 Volgens Van Hoevell (1864, dl 1, p 44) bedroeg reeds in 1852 de waarde van het door de Bosnegers aangevoerde hout 100 000 gulden Zie ook de in hoofdstuk 23 vermelde berekeningen van posthouder C L d'Hondt
- 9) Pfeiffer, J Ph , 1929, p 24
- 10) KV 1920, p 30
- 11) Pfeiffer, J Ph , 1929, p 33 Von Sack (1821, dl 2, p 129-31) spreekt reeds voor 1811 van verdiensten van 400 tot 1 000 gulden per jaar
- 12) Zie voor informatie over de bosbouw Pfeiffer, J Ph , 1929, passim, Traa, A van, 1946, p 116-34, Gonggrijp, J W , 1947, p 245-48, Gonggrijp, J W en D Burger, 1948, passim
- 13) GB 1926, No 23 en GB 1935, No 37 Instructie voor de Bospolitie
- 14) Zie noot 63 van hoofdstuk 2
- 15) Missive van Jacob van David Mendes, 14 september 1841, No 86, aangehaald in Wong, E , 1938, p 308
- 16) GB 1864, No 18
- 17) CAP, Resolutie 21 september 1864, No 1466, idem, CIB, inv nr 41 missives van de GS aan de DC's, 9 mei 1864, Nos 106-109, waarin de GS stelde dat de maatregel alleen het in planken gezaagde hout afkomstig van de houtgronden betrof en niet het vierkant bewerkte hout van de Bosnegers De houthandel van de Bosnegers, 'die om meerdere redenen niet behoort te worden tegengegaan', viel dus buiten de bepaling
- 18) CAP, Resoluties 5 januari 1894, No 432 en 23 april 1894, No 2885
- 19) CAP, Resolutie 24 november 1894, No 8100
- 20) CAP, Resolutie 6 januari 1904, No 265, waarin missive van 11 december 1894, No 1246/2051
- 21) CAP, Resolutie 6 januari 1904, No 265, waarin Nota van D H Havelaar, lid Raad van Bestuur, 8 januari 1904
- 22) CAP, Resolutie 6 januari 1904, No 265, waarin Nota van H D Benjamins, lid Raad van Bestuur, 9 januari 1904
- 23) CAP, Resoluties 3 juni 1904, No 5902 en 3 oktober 1904, No 10207
- 24) CAP, Resoluties 5 september 1905, No 10261 en 11 december 1905, No 13504 Hiermee verviel Resolutie No 8100 van 1894 en de termijn van twintig jaar ging in per 14 november 1905
Zie over deze discussie ook CAP, Resoluties Nos 3978, 4097, 4290, 4382, 6216, 7682 en 8906 uit 1902, Nos 51 en 744 uit 1903, Nos 1733, 3229, 9190, 13262 en 13804 uit 1904 en No 6367 uit 1905
- 25) CAP, Resolutie 24 juli 1914, No 2977 Nota van de GS, Mr L J Rietberg, over de rechten van de Bosnegers in Suriname, 2 februari 1914
In 1911 waren er nieuwe richtlijnen uitgevaardigd voor de kap van bolletrie, hevea en letterhout Ook in hun eigen woongebieden moesten de Bosnegers hiertoe over een via de DC te verkrijgen vergunning beschikken Naar aanleiding van gerezen problemen omtrent het uitgeven van concessies aan maatschappijen in de woongebieden van de Bosnegers stelde houtvester J W Gonggrijp in een Nota van 27 juli 1911 Het eenige middel om dergelijke gevallen van rechtsonzekerheid te voorkomen, schijnt mij toe de boschnegers geleidelijk het recht te ontnemen om waar zij maar willen hout te kappen Ook overigens wordt het algemeen gewenscht geacht de boschnegers langzamerhand meer rechtstreeks onder het gezag van het Bestuur te brengen " Nabij hun dorpen zouden

de Bosnegers gratis recht krijgen om hout te kappen. Hierover stelde Gonggrijp: "Welke bosschen 'in de nabijheid der nederzettingen gelegen' zijn is natuurlijk een kwestie van opvatting, doch dat kan wel aan de Commissarissen overgelaten worden, die dat met de boschnegers zullen moeten uitmaken." Wat verstaan diende te worden onder het gebied "bezuiden de vallen" blijkt uit een brief van gouvernementslandmeter W. L. Loth van 15 augustus 1911: "Bij de vredes verdragen met de boschnegers zijn geen grenzen bepaald van de strek waar zij ongemoeid zullen kunnen wonen en werken. Stijlzwijgend werd als noordgrens beschouwd de lijn loopende ongeveer Oost-West over de eerste stroom versnellingen in de rivieren. Daar toch waren militaire posten opgericht waar de boschnegers zich vóór 1863 moesten aanmelden wanneer zij in de stad kwamen en zich van een pas voorzien, afgegeven door den Post Commandant." CAP, Resolutie 5 september 1911, No. 9.

- 26) CAP, SB, 4 april 1917, No. 127
- 27) o.c. Nota van houtvester J. W. Gonggrijp voor de GS, 15 maart 1917
- 28) CAP, Resolutie 7 maart 1919, No. 866 en SB, 18 maart 1919, No. 93. Zie ook Gonggrijp, J. W., 1947, p. 247
- 29) CAP, SB, 24 februari 1940, No. 578, waarin missive van de GS aan Abunawooko, 15 oktober 1934 en missive van de DC-M aan de gouverneur, 4 januari 1940, No. 32, waaruit blijkt dat de boswachter sinds 1938 vergunningen voor houtkap verstrekke aan Paramaka en dat dezen hun retributie betaalden. Zie ook Currie, A., 1948, p. 33
- 30) Zie noot 10
- 31) GB 1947, No. 42, artikel 5, leden 1 en 3. Zie ook hoofdstuk 5.5
- 32) SSM, Register Notulen RvP, 4 juli 1810, 11 maart en 9 september 1812, 8 januari 1813
- 33) Eyck, J. W. S. van, 1830, p. 272
- 34) CAP, Journaal DC-M, 17 november 1944, alsook diens Verslag omtrent de verrichtingen ter verbetering van het sociaal verband onder de verschillende bevolkingsgroepen, 4e kwartaal 1944.
Zie over het bedrog bij de houtopkoop ook Pfeiffer, J. Ph., 1929, p. 24-25; Wong, E., 1938, p. 307 en 350
- 35) CAP, Resolutie 22 januari 1945, No. 198
- 36) Michels, J., 1948, p. 16-17.
CAP, SB, 12 februari 1946, No. 347, waarin het verslag van deze op 22 januari 1946 gehouden bijeenkomst
- 37) Gonggrijp, J. W., 1947, p. 246-47. In zijn Rapport over de houtsector stelt Pfeiffer (1929, p. 28): "De Boschnegers zijn geboren houtkappers en verstaan hun vak in den regel goed. Teneinde de bijdrage van de Bosnegers aan de houtsector te vergroten, bepleitte Pfeiffer (1929, p. 28 en 51) meer overheidsbemoeienis."
- 38) Zie voor de betekenis van de balata- en goudwinning voor de Surinaamse economie Willemsen, G., 1980, hoofdstuk 8; Heilbron, W. en G. Willemsen, 1980a+b, passim. Wat betreft het aantal arbeiders dat gedurende de jaren 1883-1901 werkzaam was in de goudindustrie worden uiteenlopende cijfers verschaft. In zijn proefschrift vermeldt Willemsen (1980, p. 252) een gemiddeld aantal van 2.382 en in een samen met Heilbron geschreven artikel (1980a, p. 84) wordt een aantal van tussen de 4.000 en 5.500 arbeiders vermeld. Bij de balata-exploitatie waren in de periode 1890-1901 gemiddeld 734 arbeiders werkzaam en in de topjaren 1911-14, toen dit produkt ruim 40 procent van de exportwaarde voor zijn rekening nam, zelfs 7.000 arbeiders (Willemsen, 1980, p. 241, 249 en 253). Van Traa (1946, p. 130) vermeldt dat het aantal arbeiders werkzaam bij de balatawinning steeg van 2.800 (1902) tot 5.600 (1911). Van Lier (1977, p. 183) stelt dat er in de topjaren 8.000 á 9.000 arbeiders werkzaam waren bij de bosbedrijven.
- 39) Zie voor een geschiedenis van de goudindustrie in Suriname Polak, J. A., 1908, passim, ENWI, p. 310-14; Bubberman, F. C., 1977, passim
- 40) CAP, Resolutie 30 juli 1874, No. 1544
- 41) Een verslag van deze expeditie is opgenomen in De West, 6, 7, 8 en 9 april 1964. Zie ook Hoogbergen, W., 1978, p. 47-49; Sypesteyn, C. A. van, 1880, p. 184
- 42) Bubberman, F. C., 1984, p. 4-15
- 43) GB 1882, No. 19, artikel 19
- 44) Willemsen, G., 1980, hoofdstuk 8
- 45) Volgens Joest (1893, p. 55-56), die in verband met hun betekenis als arbeidskracht stelt: "Der Buschneger ist für die Kolonie unentbehrlich", was het de Bosnegers bij wet

verboden om goud te winnen. Deze wet, die ons niet bekend is, zou volgens Neumann (1967, p. 105) later zijn gewijzigd. Neumann (1967, p. 102) stelt eveneens dat er slechts weinig Bosnegers werkzaam waren als balatableeders en dan alleen onder de gekersten. Volgens Heilbron en Willemsen (1980b, p. 45) zouden de Bosnegers vanwege hun religie niet deelnemen aan de balatawinning. Dat er weinig Bosnegers werkzaam zouden zijn als balatableeders wordt weersproken door zendelingen van de EBGs. Toen vanwege de economische depressie de Balata Compagnie sloot in 1931, schreven W. H. Finck en C. F. Gaander in hun jaarverslagen over 1932 van respectievelijk Koffiekamp en Gansé, dat balata en hout de belangrijkste bronnen van inkomsten vormden voor de Bosnegers. AEBGS, doos 174 Praeses.

Dat Bosnegers vanwege hun traditionele religie niet werkzaam zouden kunnen zijn als balatableeder wordt weersproken door de kenner van de Saramakaanse cultuur Anikei Awagi. Men verkoos in eerste instantie de vrachtaart omdat de verdiensten hier hoger waren. Dat gekerstende Bosnegers, zowel de Matawai als inwoners van de dorpen Ganse en Koffiekamp, meer werkzaam waren als balatableeder kwam, volgens Awagi, doordat zij minder betrokken waren bij de vrachtaart. Interview, Paramaribo, 6 maart 1990.

Ook uit een rapport van de opzichter bij het Boswezen, Julius Resida, van 16 oktober 1923, blijkt dat de Bosnegers, in dit geval Aluku, balata werken. Overigens ging het hier om stroperij. CAP, SB, 21 juni 1924, No. 440.

De arbeiders die het melksap van de balataboom oftewel bolletrie taptten, noemde men balatableeders.

- 46) Alleen op de placer van de belangrijkste maatschappij werkzaam in het grensgebied, de Franse "Compagnie des Mines d'Or de la Guyane Hollandaise" te Conteste aan de Lawa zijn in 1901 reeds 400 arbeiders werkzaam. CAP, Resolutie 29 oktober 1901, No. 9066. Volgens Polak (z.j., p. 21) werden er per jaar tussen de 2.000 en 5.000 mensen vervoerd. Uit een missive van de DC-M aan de gouverneur van 26 oktober 1914, No. 1039, blijkt dat er gemiddeld 1.000 vrachten per jaar naar het Boven-Marowijnegebied plaatsvonden. CAP, Resolutie 11 augustus 1915, No. 2809. In een uitvoerige missive van de DC-M aan de GS, 10 maart 1919, No. 202, wordt zelfs gesproken van 2.000 vrachten per jaar. CAP, Resolutie 6 september 1919, No. 2992. In een nota over het beschavingswerk onder de Ndyuka aan de Tapanahoni van 20 juni 1918 schat W. F. van Lier het aantal vrachten op 2.500 per jaar. CAP, Resolutie 21 januari 1919, No. 249. De naam Conteste verwijst naar de periode toen het Lawagebied nog betwist was.
- 47) Uit een missive van de DC-M aan Oseyse blijkt dat de vrachtaarders zich moesten melden bij de DC. CAP, Uitgaande stukken Marowijne 1897. Missive van 13 januari 1897, No. 45, zie ook Polak I A, 1908, p. 70.
- 48) CAP, Resolutie 6 september 1919, No. 2992. Missive DC-M aan GS, 10 maart 1919, No. 202. Naar aanleiding van problemen rond de vrachtaart schreef de waarnemend DC-M, C. A. J. Struycken aan de PG: "De Boschnegers zijn menigmaal de dupe van hun onwetendheid." CAP, Uitgaande stukken Marowijne, 1897. Missive van 13 juni 1897, No. 372.
- 49) Deze klacht werd regelmatig geuit door de exploitatiemaatschappijen. Zie bijvoorbeeld de brieven van de Balata Compagnieën "Suriname" en "Guyana" aan de DC-M en aan de GS van respectievelijk 26 augustus en 2 september 1918. CAP, SB, 17 september 1918, No. 282. Zie ook CAP, Extract Journaal DC-M, 20 november 1944.
- 50) CAP, Brievenboek Marowijne 1892. Missive van de ambtenaar van Marowijne aan de gouverneur, 16 februari 1892, No. 73, idem, Extract Journaal ambtenaar Marowijne, 10 april 1893. Het betreft kapitein Gongo, die na zijn overlijden in 1897 werd opgevolgd door kapitein Andreas. Uit bezuinigingsoverwegingen in verband met de Eerste Wereldoorlog informeerde de gouverneur in 1916 of een kapitein in Albina nog wel nodig was en zo ja of diens toelage niet kon worden verminderd. De DC-M was hier geen voorstander van omdat het nadelig zou zijn voor de Nederlandse invloed op de Bosnegers. De DC stelde dat kapitein Andreas al oud was en dat een vermindering van de toelage zou kunnen worden overwogen bij diens opvolger. CAP, Resolutie 13 december 1916, No. 4662. Toen in verband met een griep epidemie het transport in 1917 tijdelijk stil kwam te liggen en kapitein Andreas onvoldoende zijn invloed zou aanwenden om het vervoer hervat te krijgen, bepleitte de DC-M diens vervanging. CAP, Resolutie 6 september 1919, No. 2992, waarin opgenomen de missives van de DC-M, 7 en 10 maart 1919. Na het overlijden van kapitein Andreas in 1921 herleefde de discussie of een

vertegenwoordiger van de gaama in Albina nog wel gewenst was en zo ja of de toelage niet kon worden verlaagd. Op voorstel van posthouder W. van Lier werd de post in eerste instantie van de begroting geschrapt. Van Lier kwam later terug op dit voorstel - tot ergernis van de GS - en ook de DC-M, J. Weyne, bepleitte in verband met de vrachtaart dat er opnieuw een vertegenwoordiger van de gaama in Albina werd benoemd. In 1923 zegde de gouverneur dit toe aan gaama Amakiti. Per 1925 werd vervolgens Akrosi aangesteld als kapitein in Albina tegen een toelage van 300 gulden per jaar. Deze benoeming zou tijdelijk zijn. Na het overlijden van Akrosi in 1931 werd er in eerste instantie wederom geen opvolger aangewezen. In 1942 wees gaama Amatodya als zijn vertegenwoordiger in Albina Antoni aan. Het gouvernement besloot Antoni niet te benoemen tot kapitein, maar verleende hem wel een toelage van 60 gulden per jaar. Overwogen werd om in de toekomst ook deze toelage te laten vervallen. CAP, Resoluties 13 oktober 1923, No. 3631, 13 december 1924, No. 3848, 8 april 1931, No. 1141 en 11 augustus 1942, No. 2455.

- 51) Zie voor de vervoersovereenkomst met de Ndyuka CAP, Resolutie 28 mei 1909, No. 6630 en het supplement van het KV 1909. Deze overeenkomst is gepubliceerd in Vollenhoven, C. van, 1916 en 1935.
Zie ook CAP, Resoluties 12 maart 1909, No. 3208, 6 april 1909, No. 4459 en 30 april 1909, No. 5571, AEBGS, doos 13 Zuiderstadskerk, brief van het hoofdbestuur van de EBGs aan gaama Oseyse, 22 februari 1909.
- 52) De op 5 juni 1912 met de Matawai gesloten vervoersovereenkomst is opgenomen in CAP, Resolutie 13 juni 1912, No. 2939, zie ook idem, Resolutie 28 oktober 1914, No. 4342.
- 53) De op 7 januari 1913 met de Kwinti gesloten vervoersovereenkomst is opgenomen in CAP, Resolutie 28 januari 1913, No. 458. De in 1913 ter opvolging van Alamun (1887?), die sedert eenige jaren spoorloos verdwenen is, aangestelde hoofdkapitein van de Kwinti, Marcus Mentor (1913-26), ontving in verband met het correct naleven van de vervoersovereenkomst een toekenning van 100 gulden. CAP, Resolutie 29 januari 1914, No. 423.
- 54) Zie voor de op 11 maart 1914 met de Saramaka gesloten vervoersovereenkomst CAP, Resoluties 27 mei 1914, No. 2116 en 28 oktober 1914, No. 4342. Deze overeenkomsten met de Saramaka, Matawai en Kwinti zijn gepubliceerd in Vollenhoven, C. van, 1916 en 1935. De Kwinti worden door Van Vollenhoven overigens per abuis aangeduid als Djockas en hun hoofdkapitein als granman.
- 55) CAP, Resolutie 28 mei 1909, No. 6630, waarin opgenomen het verslag van de expeditie van C. A. J. Struycken de Roysancour, idem, in KV 1909.
- 56) Zie bijvoorbeeld de brief van de ambtenaar van Marowijne aan gaama Oseyse van 9 juni 1892, No. 229. CAP, Brievenboek Marowijne, 1892.
- 57) CAP, SB, 30 november 1898, No. 279 en 20 februari 1899, No. 55.
- 58) KV 1881, p. 4. Zie ook KV 1879, p. 4, dat naar aanleiding van de bezoeken in 1878 en 1879 stelt 'De geest aldaar is uitstekend' en 'Vooral bij de bosnegers werd de Gouverneur met groote hartelijkheid ontvangen'.
- 59) Sypsteyn, C. A. van, 1879/1880.
- 60) Lier, R. van, 1977, p. 182-83.

De gegevens omtrent de organisatie van en de verdiensten in de vrachtaart zijn ontleend aan een veelheid van bronnen. De vrachtaart is een regelmatig terugkerend onderwerp in de correspondentie van de ambtenaar, vanaf 1893 DC, van Marowijne. We verwijzen slechts naar CAP, Brievenboek Marowijne 1892, missives van 8 januari 1892, No. 11, 22 februari 1892, No. 76 en 14 maart 1892, No. 93. Ook in talloze resoluties, waarin opgenomen onder meer correspondentie van DC's, ondernemers, etcetera, komt de vrachtaart ter sprake. Zie onder meer CAP, Resoluties 29 oktober 1901, No. 966, 30 juni 1903, No. 7427 en 11 augustus 1915, No. 2809. Zie verder KV 1899, p. 5-6, Spalburg, J. G., 1909, p. 13-16, Loon, C. J. van, 1904, p. 140-42, Franssen Herderschee, A., 1905, p. 107, Polak, J. A., z.j., p. 20-21, idem, 1908, p. 71, 206-07, Blankensteyn, M. van, 1923, p. 114-19.

Zie voor het aantal vrachten en de te vervoeren passagiers noot 46.

Voor gedetailleerde berekeningen van de verdiensten met de vrachtaart en de betekenis hiervan voor de Bosnegersamenlevingen. Beet, C. de en H. U. E. Thoden van Velzen, 1977, p. 113-28.

- 61) Heilbron, W. en G. Willemsen, 1980b, p. 41-42.
HBKS 1917-18, B., 29.21: Voorlopig Verslag Commissie van Rapporteurs begroting 1919.
De naar aanleiding van de staking van 1921 ingestelde Albina Commissie schreef dat bij het jaarloon van de vrachtaarders vele arbeiders in de stad zouden watertanden: ARA-2, AGS, inv. nr. 52: Rapport Albina Commissie.
CAP, Resolutie 11 augustus 1915, No. 2809: missive DC-M aan gouverneur, 26 oktober 1914, No. 1039, waarin de DC opmerkt dat er Bosnegers zijn "die grof geld verdienen" met de vrachtaard. Zie ook: idem, Resolutie 6 september 1919, No. 2992: missive van DC-M, Juta, 7 maart 1919. Een aantal reacties van tijdgenoten is opgenomen in: Beet, C. de en H.U.E. Thoden van Velzen, 1977, p. 117-18.
- 62) CAP, Resolutie 6 september 1919, No. 2992: missive van DC-M aan de heer Oliviera, 7 maart 1919.
Over de Gaan Gadu cultus is sinds zijn ontstaan vrij veel geschreven. We verwijzen slechts naar de recente en uitgebreide studie van H.U.E. Thoden van Velzen en W. van Wetering (1988), waarin met name hoofdstuk 6 ingaat op het verband tussen deze cultus en de vrachtaard. Zie over de gevolgen van de grondstoffenexploitatie voor de Bosnegersamenlevingen ook: Heilbron, W. en G. Willemsen, 1980b, p. 41-42.
- 63) Zie noot 5 van hoofdstuk 1.
- 64) Wolbers, J., 1861, p. 278-80.
- 65) CAP, Protocollen 1861, No. 69. Zie ook: Kappler, A., 1880, passim.
- 66) Wekker, J., 1984, p. 31-32. Zie ook: Kappler, A., 1862, passim.
- 67) Wekker, J., 1984, p. 32-39, 51-54.
- 68) GB 1917, No. 29
- 69) CAP, Resolutie 20 februari 1917, No. 666.
- 70) CAP, Resolutie 22 mei 1920, No. 1703. Zie ook de Resoluties van 17 december 1921, No. 4297, 16 januari 1922, No. 187 en 26 februari 1923, No. 647.
- 71) CAP, CIB, inv. nr. 61a: missive van Kappler aan de Inspecteur der Domeinen, H.C.J. Slengarde, 1 januari 1862, No. 8.
- 72) GB 1894, No. 7; KV 1879, p. 4 en Bijlage Q No. 25. Zie verder. ENWI, p. 36, 398-400, 464-66; Polak, J.A., 1908, p. 15 en 70; artikel over August Kappler in Surinaamsche Almanack, 1903, p. 9-20.
- 73) KV 1889, p. 1
Het Marowijnegebied behoorde voordien tot geen enkel district. De oostgrens van de voormalige divisies Boven-Cottica en Boven-Commewijne viel samen met het Kordonpad: GB 1863, No. 3, waarbij Suriname werd ingedeeld in 16 districten. In het Historisch-Geografisch Woordenboek van Suriname naar A.J. van der Aa wordt gesteld dat de divisie Cottica-en-Perica in het oosten grensde "aan woest liggende landen": Janssen, R. e.a. (red.), 1993, p. 23.
- 74) CAP, CIB, inv. nr. 61a: missive van Kappler aan CIB, 1 januari 1862, No. 8.
Volgens Morssink (1932-35, dl. 4, p. 14), ontving de gaama van de Aluku een toelage van 1200 francs, hetgeen het dubbele was van de toelage die Beeyman van de Ndyuka kreeg, namelijk f 300,--.
Zie over het bezoek van gaama Adam aan Paramaribo en over de beëdiging van gaama Atyabo: CAP, CIB, inv. nr. 21: Jaarverslag 1871 van G. Duyckinck over Bosnegers en Indianen, 13 maart 1872, No. 19.
- 75) CAP, Resolutie 3 januari 1861, No. 69.
- 76) Persoonlijke communicatie van de Noordamerikaanse antropoloog Ken Bilby, 19 oktober 1989. Apatu verkreeg bekendheid door zijn optreden als gids bij de ontdekkingsreizen van de Franse arts J. Crevaux (1883). Apatu was afkomstig van het dorp Tabiki (L'Enfant Perdu) aan de Lawa en vestigde zich na problemen over beschuldigingen van hekserij met een deel van zijn clangenoten, de Dipelu-lo, in 1882 aan de Marowijne. Het dorp Apatou staat ook bekend als Motende.
Zie over de Cottica-Aluku: Bilby, K., 1989, passim.
- 77) Franssen Herderschce, A., 1905, p. 91; Polak, J.A., 1908, p. 56. CAP, SB, 21 juni 1924, No. 440, waarin een missive van posthouder W.F. van Lier aan de DC-M, 2 januari 1924, No. 1, waarin Van Lier eveneens vermeldt dat volgens de Aluku hun gaama heer en meester is in de Boven-Lawa.
- 78) Polak, J.A., 1908, p. 44.

- 79) De geschenken worden vermeld in een missive van de Franse minister van marine en koloniën aan de gouverneur van Frans Guiana, 31 januari 1883 (Expositie "Sur les traces de Boni", SSM, 1989) De toelage wordt vermeld in KV 1892, p. 1, Polak, J.A., 1908, p. 55, zie ook de in noot 71 vermelde missive van Kappler
- 80) Polak, J.A., 1908, p. 55 Franssen Herderschee (1905, p. 91) stelt dat bij deze overeenkomst de vrachtaart op de Lawa en de Tapanahoni voor alle Bosnegers werd vrijgegeven
- Zie over deze onderlinge vervoersovereenkomst ook het Rapport van de opzichter bij het Boswezen en de Bospolitie aan de Lawa, J. Resida, voor de GS, 28 december 1922 en de missive van posthouder Van Lier aan de GS, 14 mei 1923, No. 1, Zeer Geheim, beide opgenomen in CAP, Resolutie 29 maart 1922, No. 1098 Resida stelde dat de Aluku gezien hun geringe aantal deze overeenkomst niet konden naleven en dat de grens tot waar de Ndyuka vracht mochten vervoeren vervolgens werd verschoven tot Gransula, nabij het begin van de Litani
- Teneinde de goede verstandhouding te bekrachtigen, nam gaama Oseyse een Aluku vrouw en gaama Ochi een Ndyuka vrouw Franssen Herderschee, A., 1905, p. 95
- Op 20 november 1900 zou de administrateur van de Compagnie des Mines d'Or de la Guyane Hollandaise, de heer Geouffroy, aan de Lawa een vredesovereenkomst tussen de beide gaama tot stand hebben gebracht De bezorgdheid hierover van de DC-M werd niet gedeeld door de GS, die stelde dat de hoge toelage van gaama Oseyse voldoende garantie bood voor diens trouw aan Nederland en dat de Ndyuka bovendien het door hen vrijwel gemonopoliseerde vrachtvervoer niet zouden willen delen met de Aluku CAP, SB, 28 december 1900 No. 280 Ten gevolge van de onder te beschrijven vrachtaardersstaking van 1921 zouden de spanningen tussen de Ndyuka en de Aluku weer opblazen
- 81) CAP, Resolutie 22 februari 1892, No. 1459 waarin missive van W.L. Loth aan de gouverneur, 9 februari 1892
- 82) Franssen Herderschee, A., 1905 p. 92
- 83) KV 1892 p. 1 plus het hierin als Bijlage A, No. 2 opgenomen reisverslag van Loth
- 84) CAP, Resolutie 28 februari 1903 No. 2546, waarin de gouverneur Loth opdraagt om een onderzoek in te stellen, deze resolutie bevat tevens de missive van Loth aan de gouverneur, 2 mei 1902, waarin melding wordt gemaakt van het verzoek van Bayo Het Rapport van Loth van 10 april 1903, de concept-overeenkomst met Bayo, een drietal Notas van de GS en de brief van gaama Oseyse zijn opgenomen in CAP, SB, 2 juni 1903, No. 107 De reactie van Oseyse in diens brief van 21 juli 1903 aan de DC-M wordt vermeld in CAP, Resolutie 10 augustus 1903, No. 8804 (aan de DC-M) Volgens Franssen Herderschee (1905, p. 92) zou Bayo zich reeds in 1898 in Cottica hebben gevestigd
- 85) CAP, SB, 29 september 1903, No. 219 waarin tevens opgenomen het rapport van Brunings van 24 september 1903
- 86) Nota van W.F. van Lier, 15 juli 1919 in CAP, SB, 21 juni 1924, No. 440
- 87) Deze informatie is ontleend aan de diverse stukken die zich bevinden in het uitgebreide dossier over Bayo dat zich bevindt in CAP, SB, 21 juni 1924, No. 440 Dit dossier bevat onder andere de verklaring van gaama Amakiti uit 1917, een aantal missives van de DC-M en twee Notas van W. van Lier van respectievelijk 15 juli 1919 en 12 december 1923, Zeer Geheim Een andere Nota van Van Lier over Bayo, 14 mei 1923, No. 1, Zeer Geheim, bevindt zich in CAP, Resolutie 29 maart 1922, No. 1098 Voor de staking van 1918 zie de brieven van de balatacontroleur M.H. Stephan van 11 juli en 26 augustus 1918 in CAP, SB, 17 september 1918, No. 282 Zie over Bayo ook Morssink (1932: 35, dl. 4, p. 16, 18, 24) die tevens vermeldt dat in 1928 Cottica 107 inwoners telde tegen ongeveer 700 Aluku in Frans Guiana
- Zie voor het Rapport van de Albina Commissie ARA-2, AGS, inv. nr. 52
- 88) AFBGS, doos 11 Zuiderstadskerk brieven van de evangelist H. Clare aan praeses H. Bielke, 15 mei en 22 juni 1933
- 89) AEBGS, doos 174 Praeses Verslag van F. Sprang van zijn reis naar de Lawa in 1936, alsook Nota van H.G. Steinberg voor de gouverneur, 9 oktober 1937
- CAP, Extract Journaal DC-M, 29 oktober 1937, waar ook de DC tijdens zijn dienstreis naar de Lawa melding maakt van kapitein Dua
- 90) CAP, Extract Journaal DC-M, 7 november 1937

- 91) ADS, Resolutie 21 juli 1938, No 2213 over de aanstelling van kapitein Nasinengee, waarin tevens als bijlage opgenomen de missive van de DC-M aan de gouverneur, 14 juli 1938, No 14, Geheim Zie over de bemiddeling van Axwijk AEBGS, doos 174 Praeses Nota van H G Steinberg voor de gouverneur, 9 oktober 1937
- 92) AEBGS, doos 4 Zuiderstadskerk brieven van A J Axwijk aan het kerkbestuur, 16 juli 1943 en 27 januari 1947
- 93) AEBGS, doos 4 Zuiderstadskerk brief Axwijk aan kerkbestuur, 16 juli 1943, idem, tevens de brief van Axwijk van 27 januari 1947 en het Rapport van C Helstone van 2 april 1953
Als Nasinengee op 31 mei 1963 overlijdt, merkt de evangelist Pryor in zijn jaarverslag over 1964 op dat hij een fel tegenstander van het Christendom was idem, doos 164 Praeses
- 94) CAP, Extract Journaal DC-M Rapport over de Aluku, 23 mei 1943, No 1058 Volgens dit Rapport woonden er inmiddels 250 Aluku in Cottica Zie ook het verslag van de dienstreis van de DC naar de Lawa en de Tapanahoni, 24 juni 1943 en Extract Journaal, 6 april en 20 april 1943, 15 en 19 januari 1946, 19 mei 1947 Zie over de mislukte vergadering in 1943 eveneens AEBGS, doos 4 Zuiderstadskerk brief van Axwijk, 16 juli 1943 Uit deze brief van Axwijk komt naar voren dat de Cottica-Aluku zelf hun gezagsproblemen wilden oplossen en overwogen om een "groot bastiaan" aan te stellen Ze vonden dat de blanken hier niets mee te maken hadden en ze "besloten zich niet te zullen buigen voor geen blanken Axwijk spreekt verder van de vrijpostigheden van dit verFranschte volk Blijkbaar arriveerde reeds op 9 juli 1943 de agent van de Bospolitie, Weigle
Het verslag van de kuutu uit 1940 is opgenomen in Resolutie No 149 Geheim van 1940 en staat geciteerd in A Currie, Nota inzake Bestuurszorg voor Bosnegers en Indianen Paramaribo, 24 september 1948, No 12, p 6-7 ARA-2, Collectie Losse Aanwinsten voór 1980, No 361
- 95) HBSG, 1903-04, H, 2e K, p 1207-10
Over Van Kol schrijft de historicus H Ramscoedh (1990, p 136) "Van Kol was het enige Tweede Kamerlid van de SDAP dat in 1903 een bezoek bracht aan Suriname Hij stond bekend als een persoon die het regeringsbeleid ten aanzien van Suriname kritisch volgde
- 96) Willemsen, G, 1980, hoofdstuk 6
- 97) CAP, Resolutie 30 juni 1903, No 7427 Deze Franse maatschappij was de belangrijkste onderneming in het Lawagebied en was in operatie van 1898-1928
- 98) CAP, Resolutie 21 september 1918, No 3117, waarn opgenomen de Nota van J W Gonggrijp, 14 augustus 1918, No 248, een reactie van de directeur van Openbare Werken en Verkeer, 9 september 1918 en een brief van Gonggrijp, 12 september 1918 Zie voor het verslag van Bieman ARA-2, MvK na 1900, Verbaal 2 juni 1921, No 87, en voor het Rapport van de Albina Commissie ARA-2, AGS, inv nr 52
Zie verder ARA-2, MvK na 1900, verbaal doos nr 2429, 23 juni 1922, No 75 Rapport van houtvester L Gonggrijp van dienstreis Lawa 9 mei - 9 augustus 1921, ongedateerd (19 p)
- 99) CAP, Extract Journaal DC-M, 6 oktober 1936, de pogingen van het gouvernement om de monopoliepositie van de Bosnegers bij de vrachtaart te doorbreken, komt ook ter sprake bij Heilbron, W en G Willemsen, 1980b, p 42
- 100) CAP, Brievenboek Marowijne 1885-86 missive van de ambtenaar aan gaama Oseyse, 15 december 1886, No 225, idem, missive van de ambtenaar aan de administrateur van financien, 12 november 1886, No 194
- 101) CAP, Extract Journaal DC-M, 10 juli 1893
Echter in 1903 schreef de gouverneur aan gaama Oseyse dat hij enkele Bosnegers wilde vervolgen die rum uit Frans Guiana hadden ingevoerd zonder daarover invoerrechten te betalen CAP, Resolutie 30 juni 1903, No 7427
- 102) In 1897 verbood gaama Oseyse de Ndyuka om hun inkopen te doen in Albina CAP, Uitgaande Stukken Marowijne 1897 missive DC-M aan Oseyse, 28 mei 1897, No 327
- 103) Beet, C de en H U E Thoden van Velzen, 1977, p 114 en 124, zie ook ARA-2, AGS, inv nr 52 Rapport Albina Commissie
- 104) CAP, Brievenboek Marowijne 1892 missive van de ambtenaar aan gaama Oseyse, 22 februari 1892, No 76 De vrachtaarders wilden deze wijziging doorvoeren door het

transport op te splitsen in twee vrachten, namelijk van Albina naar de Manbari Vallen en vervolgens tot de Lawa. Zie ook idem, missive van de ambtenaar aan de gouverneur, 14 maart 1892, No 93, waarin wordt gesteld dat de Fransen vóór 1891 80 tot 90 francs per vat betaalden.

Een verklaring van een Franse goudexploitant uit 1895 toont aan dat de prijs intussen was gedaald tot 60 francs voor vervoer naar de Inini CAP, Ingekomen Stukken Marowijne 1895. In 1895 schreef gaama Oseyse aan de DC-M dat hij een betere regeling van de vrachtprijzen met zijn volk zou bespreken. idem, brief van 25 maart 1895.

Voor de devaluatie van de franc ten gevolge van de Eerste Wereldoorlog stond deze gelijk aan ongeveer 50 cent oftewel een 'banknotu'.

In 1898 kwam de vertegenwoordiger van de Compagnie des Mines d'Or met Oseyse overeen om de vrachtprijzen te verlagen van 40 naar 35 francs per vat. KV 1899, p 5. Zie over de hogere vrachtprijzen die de Fransen betaalden ook CAP, Resolutie 6 september 1919, No 2992.

Bezorgdheid over de contacten van de Bosnegers met de autoriteiten van Frans Guiana is een regelmatig terugkerend onderwerp in de gouvernementcorrespondentie CAP, Brievenboek Marowijne 1892: missives van de ambtenaar aan Oseyse, 10 mei 1892, No 181 en 9 juni 1892, No 229, idem, Uitgaande Stukken Marowijne 1897: missive DC-M aan Oseyse, 6 augustus 1897, No 501, waarin de DC aantekent dat hij geïnformeerd wil worden als Oseyse brieven schrijft aan de Frans Guianese autoriteiten.

- 105) Na klachten van de Compagnie des Mines d'Or dat zij vanwege de hoge transportprijzen in verband met de goudkoorts aan de Gonini geen vrachtaarders kon vinden, deed de gouverneur een beroep op de DC-M om te bemiddelen bij de gaama van de Ndvuka en van de Paramaka. CAP, Resolutie 29 oktober 1901, No 9066, zie ook de Resolutie van 30 juni 1903, No 7427.

106) CAP, SB, 23 mei 1899, No 147, waarin tevens opgenomen de brief van gaama Oseyse aan de DC-M, 11 mei 1899 en de missive van de DC-M aan de GS, 20 mei 1899, No 406.

- 107) CAP, SB, 30 september 1901, No 216.

- 108) CAP, Resoluties 28 mei 1909, No 6630, 12 maart 1909, No 3208 en 30 april 1909, No 5571.

AEBGS, doos 13 Zuiderstadskerk: brief hoofdbestuur EBGs aan gaama Oseyse, 22 februari 1909.

- 109) In 1902 werd een balatableeder verwond door in de grond gestoken pinnen. CAP, Resolutie 1 oktober 1902, No 8906, zie ook de Resoluties 6 mei 1902, No 3978 en 6 januari 1904, No 265.

- 110) CAP, Resolutie 17 mei 1902, No 4290.

- 111) CAP, SB, 18 juli 1902, No 140.

- 112) CAP, Resolutie 6 mei 1902, No 3978.

- 113) CAP, Resoluties 26 augustus 1902, No 7682, 25 september 1902, No 8629, 2 januari 1903, No 51, 19 januari 1903, No 744 en 10 februari 1903, No 1747.

Uit een schrijven van de DC van Saramacca van april 1912 blijkt dat Kwinti die in dienst waren van de Surinaamsche Bosch Exploitatie Maatschappij lonen verdienden van f 1,25 tot f 3,- per dag. CAP, Resolutie, 17 mei 1912, No 2456.

- 114) Polak, J A, 1908, p 40.

- 115) Zie voor een overzicht van deze expedities: Bubberman, F, 1974, passim; Geyskes, D C, 1964, passim; EvS, p 191-97. De verslagen van enkele van deze expedities zijn opgenomen in het TKNAG, zie Bibliografie.

- 116) Loth, W L, 1880, p 250.

- 117) CAP, Resolutie 16 januari 1905, No 651.

Volgens De Goeje (1908, p 977) zou de invloedrijke Ndyuka kapitein en hogepriester Da Labi (Agumasaka, Arabi) zich hebben verzet tegen deze expeditie.

- 118) Goeje, C H de, 1908, p 975.

- 119) Deze verdiensten worden vermeld in een schrijven van de gouverneur aan gaama Oseyse, waarin deze op de hoogte wordt gesteld van de Gonini-expeditie van Franssen. Herderschee en verzocht wordt om ongeveer zestien man ter beschikking te stellen. CAP, Resolutie 30 juni 1903, No 7426.

In 1901 ondervond de Coppename-expeditie onder leiding van L A Bakhuis echter problemen over de lonen met hoofdkapitein Alamun van de Kwinti. CAP, Resolutie

- 6 mei 1902, No 3978 Het oorspronkelijk afgesproken dagloon van f 1,50 per man plus vrije kost moest worden verhoogd tot f 3,-- De Coppename-expeditie werd gekenmerkt door voortdurende conflicten met de Bosnegers De gouvernementslandmeter W L Loth stelde nog nooit zo een arrogant en onwillig volk als de Kwinti te hebben meegemaakt Bakhuis, L A , 1902, p 730-31, 773
- Zie over de expeditie van Van Stockum in 1902 naar de Boven-Saramacca CAP, SB, 14 juli 1902, No 139
- 120) CAP, Resolutie 17 juni 1907, No 6098, SB 29 juni 1907, No 229, zie ook Bakhuis, L A , 1908, p 94-95 Volgens De Goeje (1908, p 954) weigerde ook gaama Djankuso van de Saramaka om naar de stad te komen in verband met de expeditie van Eilerts de Haan in 1908 naar de Boven-Suriname
- 121) Zie noten 108 en 51
- 122) Vollenhoven, C van, 1935, p 101-04 (idem, in 1916), zie ook Junker, L , 1922-23, p 458
- 123) ADS, Resolutie 10 november 1924, No 3498
- Sinds het overlijden van Mantili (1905-08) zaten de Matawai zonder grootopperhoofd Tot diens overlijden in 1916 nam hoofdkapitein Blakafutu waar De door de Matawai aangedragen kandidaat Koso overleed in 1918 In 1924 werd Asaf Kinc benoemd tot hoofdkapitein en in 1926 tot gaama CAP, Resoluties 27 december 1924, No 3983 en 12 november 1926, No 3632
- 124) CAP, Resolutie 27 mei 1914, No 2116 Nota van L Junker van 17 januari 1926, zie ook SB 9 mei 1927, No 244, waaruit blijkt dat er over het optreden van enkele kapiteins ten aanzien van de expeditie Stahel een vergadering zou worden belegd te Botopasi Stahel beklagde zich met name over het gedrag van de Bosnegers van het dorp Dam en hun kapitein Awagi CAP, Resolutie 17 augustus 1926, No 2849 Zie ook CAP, SB, 23 februari 1926, No 167 en 21 juni 1926, No 618
- De bewuste kapitein Awagi is begin november 1947 overleden Michels, J , 1948, p 18
- 125) CAP, Resoluties 26 april 1928 No 1810, 7 maart 1929, No 864, 19 december 1935, No 3995 en 20 december 1935, No 4035
- 126) CAP, Resolutie 25 oktober 1888, No 6134, zie ook Vollenhoven, C van, 1916 en 1935
- 127) HBKS 1889-90, B , 34e vel, p 117
- 128) CAP, Resolutie 17 april 1915, No 1405 Nota over het traktement van gaama Oseyse, 12 april 1915 Zie ook CAP Resolutie 4 oktober 1915 No 3494 missive van de minister van kolonien aan de gouverneur, 7 september 1915, HBKS 1889 90, B , 39e vel, p 135-36 (Memorie van Antwoord) en 9e vel, p 34
- Apatu begeleidde de Franse wetenschapper Jules Crevaux tijdens diens expedities in 1877 en 1878 (Crevaux, 1883) en stichtte in 1882 het dorp Apatou/Motende, zie ook noot 76
- 129) CAP, Resolutie 17 april 1915, No 1405 Nota over traktement gaama Osevse, 12 april 1915, Spalburg, J G , 1899, p 23, Lier, W F van, 1919, p 26 In een, door Spalburg geschreven, brief van Oseyse aan de GS, 20 maart 1899, wordt gesteld dat kapitein Da Labi verbolgen was dat hij niet eveneens een eremedaille had ontvangen en dat hij Spalburg, die namens de EBSG een school leidde in Duitabiki, hiervoor verantwoordelijk achtte CAP, SB, 7 april 1899, No 102
- 130) CAP, Resolutie 6 juli 1899, No 4980 (aan Oseyse) Deze resolutie bevat als bijlage de brief van Oseyse aan de GS, 5 juni 1899 Zie over de eerste school te Duitabiki Spalburg, J G , 1979, passim De reis van gaama Oseyse naar Nederland werd overigens niet gerealiseerd
- 131) Thoden van Velzen, H U E en W van Wetering, 1988, p 233 en 399 Zie over deze staking ook Groot, S W de, 1969, p 120-23, Hira, S , 1982, p 261-71
- 132) De waarneming van het gouverneursambt geschiedde door de ondervoorzitter van de Raad van Bestuur, het adviescollege dat de gouverneur ondersteunde in zijn bestuursfunctie Mr L J Rietberg was gouverneur ad interim van 16 december 1920 t/m 23 mei 1921 KV 1921, p 4
- 133) In een missive van 6 januari 1917, No 20 aan de gouverneur, schreef de DC-M dat ten gevolge van de oorlog de vrachtafvaart was afgenomen, de prijzen van levensmiddelen waren gestegen en de inkomens van de vrachtaarders sterk waren gedaald Deze missive is opgenomen in CAP, Resolutie 13 december 1916, No 4662 (aan de DC-M) De gouverneur zelf sprak van 'buitengewone prijsstijgingen als gevolg van de oorlog CAP,

Resolutie 28 oktober 1919, No 3517 Volgens de Bosnegers waren de winkelprijzen in Albina dermate hoog, dat zij liever terugkeerden naar hun kostgronden CAP, Resolutie 7 maart 1921, No 785, waarin missive DC-M aan de GS, 4 maart 1921, No 154 Voor een algemene beschrijving van de effecten van de Eerste Wereldoorlog op Suriname verwijzen we naar Heilbron, W en G Willemsen, 1976, passim De neergang in de balata- en goudexploitatie wordt beschreven in Willemsen, G, 1980, hoofdstuk 8

- 134) De devaluatie van de Franse franc komt in diverse archiefstukken ter sprake In zijn missive aan de GS van 2 oktober 1919, No 713 vermeldt de DC-M dat alleen in 1919 de koers reeds was gedaald van 36 naar 25 cent CAP, Resolutie 28 oktober 1919, No 3517 Uit een brief van de agent van de Compagnie des Mines d'Or, H J Nahar, van 20 april 1920 blijkt dat de koers inmiddels verder was gezakt tot 20 cent CAP, Resolutie 4 mei 1921, No 1580
- 135) CAP, Resolutie 28 oktober 1919, No 3517, waarin tevens opgenomen het schrijven van de DC-M van 2 oktober 1919, No 713 Zie voor het advies van de DC CAP, Resolutie 23 oktober 1915, No 3675, waarin missive DC-M aan gouverneur, 29 september 1915, No 1066
- 136) Naschrift bij een Nota van de GS, 21 juni 1919, opgenomen in CAP, Resolutie 6 september 1919, No 2992
- 137) Missives van de DC-M van 30 januari 1919, No 100 en 7 maart 1919 in CAP, Resolutie 6 september 1919, No 2992
In een brief van de Balata Compagnieën 'Suriname' en 'Guyana' aan de GS van 14 september 1918 werd geklaagd over voortdurende prijsverhogingen en stakingen ten gunste van Franse ondernemers De vrachtafvaarders zouden voor een achtdaagse reis een loon van 90 francs weigeren en 150 francs vragen, terwijl dit voorheen 50 francs bedroeg CAP, SB, 17 september 1918, No 282 De agent van de Compagnie des Mines d'Or vermeldde in een brief van 20 april 1921 een verhoging van f 15,- naar f 20,- per vat CAP, Resolutie 4 mei 1921, No 1580
- 138) Missive van de DC-M, S E Jutta, 7 maart 1919, in CAP, Resolutie 6 september 1919, No 2992
- 139) Missive van de DC-M, S E Jutta, 19 maart 1919, in CAP, Resolutie 6 september 1919, No 2992
- 140) Voor de correspondentie omtrent de invoering van deze belasting zie CAP, Resoluties 11 augustus 1915, No 2809, 13 december 1916, No 4662 en 6 september 1919, No 2992 In een Nota van 20 juni 1918 stelde Van Lier een belasting van f 2,- per vracht voor CAP, Resolutie 21 januari 1919, No 249
Zie ook Morssink, F, 1932-35, dl 3, p 97, Heilbron, W en G Willemsen, 1980b, p 42
- 141) Brief van de balatacontroleur M H Stephan van 19 augustus 1918 CAP, SB, 17 september 1918, No 282
- 142) Het uitgebride (18 p) reisverslag van de DC-M van 10 maart 1919, No 202 is opgenomen in CAP, Resolutie 6 september 1919, No 2992
Volgens Morssink (1932-35, dl 3, p 115 19) verzette gaama Amakiti zich met name sinds hem in 1919 posthouder W F van Lier werd opgedrongen tegen de concurrentie van de Saramaka en droeg hij zijn vertegenwoordiger in Albina, kapitein Andreas, op hen het verblijf aan de Marowijne te ontzeggen "meki den jagi den Saramacca-dagoe gowee" Met name de vrachtafvaarder Aliamba, één van de hoofdrolspelers tijdens de staking van 1921, blijkt zich fel te hebben verzet tegen de van de Saramaka ondervonden concurrentie De West, 7 maart 1964
- 143) Reeds in 1915 maakte de minister van kolonien er melding van dat de Frans Guianese autoriteiten problemen ondervonden met de Aluku, waardoor de toelage van hun gaama verminderd of zelfs gestaakt zou zijn CAP, Resolutie 4 oktober 1915, No 3494, waarin missive van de MvK aan de gouverneur, 7 september 1915 Zie verder het Verslag van Van Lier over de vrachtafvaardersstaking van 28 april en 1 juni 1921 CAP, Resolutie, 29 maart 1922, No 1098 Zie ook de brief van de agent van de Compagnie des Mines d'Or, H J Nahar, van 20 april 1921 CAP, Resolutie 4 mei 1921, No 1580 (telegram) De bewering van Hira (1982, p 265) dat de Cottica-Aluku geen aandeel hadden in de vrachtafvaart lijkt ons ongefundeerd al was het slechts omdat hun 'kapitein', Bayo, één van de organisatoren van de vrachtafvaardersstaking van 1921 was

- 144) Brief van de agent te Albina van de Compagnie des Mines d'Or, H J Nahar, aan diens agent-generaal, H J Bosch, te Paramaribo, 20 april 1921, in CAP, Resolutie 4 mei 1921, No 1580
- 145) De uitgebreide correspondentie omtrent het livretstelsel is opgenomen in CAP, Resolutie 6 september 1919, No 2992
- 146) AEBGS, doos 13 Zuiderstadskerk brieven van G Helder aan R Voullaire van 25 september 1914 en 30 maart 1915 Van Lier (1919, p 55), die Oseyse en Da Labi de belangrijkste mannen uit de geschiedenis van de Ndyuka noemt, stelt ten onrechte dat Da Labi in januari 1915 overleed en Oseyse vier maanden later, een versie die door de meeste latere schrijvers is overgenomen, zie bijvoorbeeld Pakosie (1993, p 38)
- 147) Opvolgingsprocedures bij een gaama worden uitvoerig beschreven in Scholtens, B e a , 1992, hoofdstuk 5, zie ook De Groot (1990), Pakosie (1993) en Scholtens (1993)
- 148) Zie voor de beeldvorming over gaama Amakiti ook de relativerende opmerkingen van Thoden van Velzen en Van Wetering (1988, p 231-33) Beide schrijvers stellen onder andere dat de keuze voor Amakiti werd bepaald door de wens van de kapiteins om machtsconcentratie, namelijk de vereniging van de functies van grootopperhoofd en opperpriester in één persoon (Kanápe) tegen te gaan
Zowel Morssink (1932-35, dl 3, p 113-15) als Wong (1938, p 337-38) baseren zich voornamelijk op Van Lier (1919) Terwijl Van Lier (1919, p 26) stelt dat Amakiti geen zelfstandig gaama was, maar gebonden was aan bepaalde kapiteins, stelt Morssink daarentegen dat Amakiti ondanks zijn pietluttig voorkomen regeerde als een despoot Zowel Van Lier, Morssink als Wong beweren dat Amakiti via manipulatie aan de macht was gekomen Een afwijkende versie wordt gegeven door de EBGs-onderwijzer en -evangelist in Albina, G Helder, die schreef dat de Ndyuka Kanapé niet wilden omdat deze bereid zou zijn de Bosnegers te verkopen aan de blanken Bovendien zou Kanapé niet uit de juiste familie stammen AEBGS, doos 13 Zuiderstadskerk brief van G Helder aan R Voullaire, 30 maart 1915 De goede verstandhouding van Kanapé met de blanken wordt ook in het artikel "Groot Opperhoofd der Aucaners" (De West, 8 juni 1915) aangehaald als argument waarom de keuze waarschijnlijk op Amakiti zou vallen Ook Van Lier (1919, p 58) benadrukt dit aspect Overigens zou de in eerste instantie aangewezen Amatodya de opvolger worden van de in 1929 overleden Amakiti Volgens Morssink (1932-35, dl 3, p 127) was Amatodya een zoon van Amakiti's zus Adwaneti en was hij geboren in 1903 Gouverneur G J Staal (1921-22, p 631 en 634) liet zich gematigd positief uit over Amakiti Zie ook Pakosie (1993, p 39-41)
- 149) Brief van gaama Djankuso en hoofdkapitein Bietjefouru aan de gouverneur, Exhibitum 13 oktober 1915, No 5709, Afd 1 en de reactie van de GS van 1 oktober 1915, in CAP, Resolutie 17 april 1915, No 1405 (aan DC-M) In hoeverre hier sprake is van mogelijke beïnvloeding door de EBGs is niet geheel duidelijk, de brief van Djankuso was namelijk geschreven door de evangelist C Rufus
- 150) Brief van gaama Amakiti aan de GS, 22 augustus 1917 Uit de reactie van de GS blijkt dat de voormalige gouverneur, W van Asbeck (1911-16), zelfs had voorgesteld om de toelage te verlagen tot f 300,-, maar dat hiervan was afgezien omdat ook de vertegenwoordiger van de gaama in Albina een toelage van f 300 -- genoot CAP, SB, 2 oktober 1917, No 282/294
De stukken betreffende de toelage van Amakiti zijn opgenomen in CAP, Resoluties 17 april 1915, No 1405 en 4 oktober 1915, No 3494 Voor de beëdiging van Amakiti zie CAP, Resolutie 7 augustus 1916, No 3007 (hierin komt ook de kwestie rond de DC-M aan de orde), De West, 1 en 8 augustus 1916
De DC van Marowijne, S E Juta, die door de GS op de vingers werd getikt vanwege zijn onvolledige berichtgeving omtrent de nieuw te benoemen gaama schreef aan de GS dat Amakiti "naar verteld wordt iemand moet zijn die verre van flink is en evenmin gezag zal kunnen uitoefenen daar hij o m sterk onder den invloed van een zekere partij staat CAP, SB, 27 maart 1916, No 96, waarin missive DC-M aan GS, 16 maart 1916, No 221
- 151) CAP, Resolutie 6 september 1919, No 2992 Naschrift bij de Nota van de GS, 21 juni 1919
- 152) CAP, SB, 17 september 1918, No 282 brief van de Balata Compagnie aan de GS, 14 september 1918

- 153) De missives van de DC-M van 30 januari 1919, No 100, 7 maart 1919 en 10 maart 1919, no 202, alsook de reactie van de GS van 21 juni 1919 zijn benevens enkele andere dokumenten opgenomen in CAP, Resolutie 6 september 1919, No 2992
- 154) Toespraak van gouverneur G J Staal tot gaama Amakiti, in CAP, Resolutie 13 mei 1919, No 1599
- 155) Staal, G J , 1921-22, p 631 en 634
De krant Suriname (29 juli 1919) schreef hieromtrent "Het opperhoofd dat altijd voor ietwat suffig werd versleten en inderdaad ook geen pientere en wat verwezen indruk maakt, schijnt zich toch tot 'n niet zo maar naar de hand te zetten baas te hebben ontpopt "
- 156) CAP, Resolutie 13 mei 1919, No 1599
- 157) In zijn missive aan de GS, 4 maart 1921, No 154, schreef de DC-M dat de vrachtaarder Aliamba op 21 februari 1921 vanuit Albina naar Duitabiki vertrok, waarna het transport werd gestaakt De vrachtaarders zouden heimelijk in de nacht zijn vertrokken Aliamba, die mede in de stakingsplannen betrokken was, had de DC hier uiteraard niet van op de hoogte gesteld CAP, Resolutie 7 maart 1921, No 785
Volgens De Surinamer, 20 maart 1921, begon de staking op 19 februari
- 158) Het uitgebreide verslag over de vrachtaardersstaking van Van Lier van 28 april 1921 met een vervolg op 1 juni 1921 is opgenomen in CAP, Resolutie 29 maart 1922, No 1098 Beide verslagen zijn ook opgenomen in ARA-2, MvK na 1900, verbaal doos nr 2417, 16 mei 1922, No 21, het verslag van 28 april 1921 is tevens te vinden in idem, verbaal doos nr 2283, 28 juni 1921, No 3 Zie ook Lier, W F van, 1922-23, p 205, 213-30
- 159) Getuige een ingezonden engelstalige brief van 14 juni 1921 van de ondernemer John H Moses, die een kantoor had in Saint Laurent Suriname, 17 juni 1921
- 160) L Avenir de la Guyane française, 7 mei 1921 (dit artikel is in zijn geheel vertaald opgenomen in De West, 31 mei 1921, alsook in Suriname, 3 juni 1921)
- 161) ARA-2, MvK na 1900, Verbaal 28 juni 1921, No 9 brief van Amakiti aan Awensai, 18 maart 1921 en brief van Awensai aan Amakiti, 25 maart 1921
- 162) CAP, Resolutie 7 maart 1921, No 785 De gouverneur ontleende zijn informatie aan de DC-M, die zich weer baseerde op Van Lier
- 163) Missive DC-M aan Amakiti, 18 maart 1921, in CAP, Resolutie 29 maart 1922, No 1098, idem, in ARA-2, MvK na 1900, verbaal doos nr 2283, 28 juni 1921, No 3
- 164) CAP, Resolutie 9 mei 1921, No 1606, idem, in ARA-2, MvK na 1900, verbaal doos nr 2283, 28 juni 1921, No 3, hierin is ook opgenomen de missive van De Sanders aan de GS, 12 mei 1921, No 305, waarin de DC de Franse missie naar gaama Awensai vermeldt en stelt dat het sturen van een militair konvooi niet meer nodig is daar de Bosnegers geen vracht zullen vervoeren onder geleide van militairen De naar Albina gezonden sergeant Pleisner wordt dan ook teruggezonden
- 165) CAP, Resolutie 29 maart 1921, No 1072
- 166) Hira, S , 1982, p 269-70
Zie voor het verslag van Bierman ARA-2, MvK na 1900, Verbaal 2 juni 1921, No 87
- 167) CAP, Resolutie 5 april 1921, No 1132
Verslag door Van Lier over de staking, 28 april 1921 CAP, Resolutie 29 maart 1922, No 1098, idem, in ARA-2, MvK na 1900, verbaal doos nr 2283, 28 juni 1921, No 3, hierin tevens opgenomen de missive van Van Lier aan de GS, 9 mei 1921, No 15, waarin het bezoek van L Junker aan Amakiti wordt vermeld Zie ook Junker, L , 1933-34, p 184-85 en 222-25
- 168) Verslag door Van Lier over de staking, 1 juni 1921 CAP, Resolutie 29 maart 1922, No 1098, idem, in ARA-2, MvK na 1900, verbaal doos nr 2417, 16 mei 1922, No 21
- 169) CAP, Resolutie 11/14 juni 1921, No 23 Zeer Geheim
- 170) Er zijn twee versies van het Rapport van de Albina Commissie, een van 45 p en een van 53 p , deze versies bevinden zich respectievelijk in ARA-2, AGS, inv nr 52, idem, MvK na 1900, Verbaal doos nr 2417, 16 mei 1922, No 21
Niet alleen de wereldlijke bestuurders van de Ndyuka waren betrokken bij de staking, maar ook de religieuze leiders verleenden steun Thoden van Velzen, H U E en W van Wetering, 1988, p 233-35
- 171) De West, 7, 14 en 21 oktober 1921, Suriname, 7 en 14 oktober 1921
- 172) "Overeenkomst", 1922-23, p 52
- 173) Lier, W F van, 1922-23, p 604-05

- 174) Suriname, 8 en 19 juli 1921, De Surinamer, 17 juli 1921, een andere krant, De West (26 augustus en 2 september 1921), bekritiseerde dit lange rekken van de zaak door het gouvernement en vermeldde klachten van de dignitarissen over de geringe voedselleverantie door de regering
Suriname, 2 augustus 1921, stelde dat Aliamba een neef was van Amakiti en dat op 2 augustus twee kapiteins vanuit de stad waren vertrokken om hem op te halen
Van Lier (1922-23, p. 221) vermeldt dat Amakiti in plaats van in het centrum van de stad werd ondergebracht aan de Saramaccastraat en dat hij geen vlag kreeg om bij zijn huis te plaatsen Elders maakt Van Lier er melding van dat de GS weigerde om Amakiti de hand te schudden en dat de GS liever zijne hand zou laten afhakken, dan daarmee die van een eedschender te drukken " CAP, Resolutie 17 mei 1929, No. 1786, waarin Verslag vergadering te Duitabiki, 23-26 december 1921, door Van Lier, 10 januari 1922
- 175) CAP, SB, 17 september 1921, No. 611
- 176) De West, 20 september 1921 Ook Waaldijk (1930) sprak zijn afkeuring uit over deze vernederende ontvangst van Amakiti door de gouverneur
- 177) CAP, Resoluties 19 september 1921, No. 3244, 20 september 1921, No. 3246 en 10 april 1922, No. 1231 Teneinde het gezag van Kanapé te ondersteunen, werd hem een toelage van f 400,- per jaar toegekend
Volgens Van Lier (1922-23, p. 225) zou Amakiti zelf hebben voorgesteld om Kanapé naast hem te benoemen als kapitein Teneinde Gagu, zijn tegenstander, te verzoenen, zou Kanapé als voorwaarde diens benoeming tot kapitein hebben gesteld In tegenstelling tot Kanapé zou Gagu voorstander zijn geweest van de staking
In 1923 zou de politieke macht onder de Ndyuka verder gedeeld worden en werd naar aanleiding van een rapport van Van Lier in het belang van orde en tucht Mani van het dorp Rikanau aangesteld als hoofdkapitein, eveneens onder de titel van granfiskari, over de Ndyuka van het Cottica- en Commewijnegebied Aan deze dignitaris zou later een jaarlijkse toelage van f 60,- worden toegekend CAP, Resoluties 3 maart 1923, No. 736 en 4 maart 1933, No. 705, zie ook ARA-2, MvK na 1900, verbaal doos nr. 2523, 5 april 1923, No. 19 Verslag van W F van Lier voor de gouverneur van dienstreis naar de Boven-Cottica 23 januari - 8 februari 1923, Paramaribo, 15/20 februari 1923, No. 3 (25 p.)
- 178) CAP, Resolutie 12 mei 1930, No. 1792 Het protocol is ook opgenomen als bijlage bij een missive van de DC-M aan de GS 12 januari 1926, No. 64, in CAP, SB, 23 januari 1926, No. 70 Het volledige protocol is verder gepubliceerd in De West, 20 september 1921, De Surinamer, 22 september 1921, Suriname, 23 september 1921, WIG, 4 (1922-23), p. 48-52
- 179) Zie voor deze eerdere versie van het protocol CAP, SB, 17 september 1921, No. 611
- 180) De West, 20 september 1920, Suriname, 23 en 27 september 1921
- 181) De Surinamer, 23 en 27 oktober, 3, 6, 10 en 13 november 1921 Vrijwel direct na deze overeenkomst, namelijk op 23 september, verliet Amakiti de stad De West, 23 september 1921
- 182) Het uitgebreide (23 p.) verslag van deze vergadering is opgenomen in CAP, Resolutie 17 mei 1929, No. 1786 Een samenvatting in het Sranantongo, gedateerd 28 december 1921 en ondertekend door Amakiti, Kanapé en Gagu is opgenomen in CAP, Resolutie, 19 september 1921, No. 3244 Zie ook een missive van Van Lier over deze vergadering aan de DC-M, 5 januari 1922, No. 1, in CAP, Resolutie 9 februari 1922, No. 473 Zie ook Lier, W F van, 1922-23, p. 597-612
- 183) Price, R., 1975, p. 66
- 184) Hoeree (1983, p. 211) stelt dat in verband met deze effecten van de vrachtaart de Saramaka sinds eind negentiende eeuw ook vrouwelijke basia kennen
- 185) Morssink (z.j.) dossier benoeming Akoosu
- 186) CAP, Extract Journaal DC-M, 18 september en 1 november 1892, 25 en 28 september en 1 november 1893
- 187) CAP, Resolutie 1 juni 1896, No. 3842, zie ook de Resoluties Nos 4325, 4395, 6275 en 6468 van 1896
- 188) ARA-2, AGS, inv. nr. 36 Zie ook Vollenhoven, C. van, 1935, p. 101-04 (idem, 1916) De weigering om verdere medewerking te verlenen aan de expeditie geschiedde volgens Junker (1922-23, p. 458) op gezag van de gaan obia van Dahomé

- 189) CAP, Resolutie 27 mei 1914, No 2116, idem, in Resolutie 28 oktober 1914, No 3208, idem, in ARA-2, AGS, inv nr 36 Zie ook Vollenhoven, C van, 1935, p 104-05 (idem, 1916)
- 190) ARA-2, AGS, inv nr 52 Rapport Albina Commissie
Morssink (1932-35, Afd 3, p 117) tekent de volgende uitspraak van Amakiti naar aanleiding van de Saramakaanse concurrentie op "meki den jagi den Saramacca-dagoc gowee!" In augustus-september 1919 gaf Amakiti zijn vertegenwoordiger in Albina, kapitein Andreas, opdracht om de Saramaka het verblijf aan de Marowijne te ontzeggen
- 191) CAP, Resolutie 6 september 1919, No 2992, waarin missive van de DC-M aan de GS, 10 maart 1919, No 202 (18 p), idem, SB, 17 september 1918, No 282, waarin Extract uit brief van M H Stephan, controleur van de Balata Compagnieën, 19 augustus 1918
- 192) ARA-2, MvK na 1900, Verbaal 2 juni 1921, No 87 Verslag van onderzoek te Albina 16-18 maart 1921 door H L Bierman, 19 maart 1921
- 193) Junker, L , 1944-45, p 120
De aanwezigheid van grote aantallen Saramaka in Frans Guiana gaf zelfs aanleiding tot discussie over de eventuele wenselijkheid van een vice-consul in Mana CAP, Resoluties, 8 maart 1913, No 1025 en 10 februari 1916, No 589
- 194) Over de voedseltekorten bestaat een uitvoerige correspondentie, zie CAP, Resoluties 28 maart 1912, No 1554b, 17 mei 1912, No 2456, 28 mei 1912, No 2620, 27 november 1918, No 4244, 6 januari 1919, No 58, 15 januari 1919, No 162, 10 juli 1920, No 2296, 25 oktober 1920, No 3626 en 2 juni 1922, No 2031, idem, SB, 18 februari 1918, No 52, 13 november 1918, No 341 en 17 oktober 1922, No 598
AEBGS, doos 16 Zuiderstadskerk brieven van de zendelingen Schelts, 25 februari 1919, R Voullaire, 28 februari 1919, C Rufus, 16 maart 1919, doos 8 Zuiderstadskerk brieven van H J Krolis, 22 november 1922 en de hoofdvoorzitter Th Muller, 19 januari 1923
Zie ook de Nota van H Zangen "Oorzaken en middelen ter bestrijding der Dekadenz onzer Boschnegers aan de boven-Suriname (boven de Christ dorpen) , in CAP, Resolutie 14 november 1921, No 4196
Junker (1944-45, p 111) vermeldt dat in 1918 de overheid f 25 000,- aan krediet verschaftte voor de aankoop van rijst en dat hiervan in 1923 slechts een derde was afgelost In 1921 werd hij belast met de inning hiervan, waartoe hij geregeld hout in beslag nam, waardoor de "haat" tegen hem toenam
- 195) CAP, Resolutie 2 juni 1922, No 2031, waarin missive L Junker aan de DC van Boven Para en Boven-Suriname, 21 mei 1922, No 10
- 196) CAP, Resolutie 8 maart 1923, No 818
- 197) Het uitgebreide Rapport plus Bijlagen van Junker van 22 april 1923 is opgenomen in Morssink (z j) Over de Gaan Gadu-cultus, zie Thoden van Velzen, H U E en W van Wetering, 1988, passim
- 198) Archief Districtscommissariaat Sipaliwini (ADS), Resolutie 9 augustus 1923, No 2892, waarin tevens opgenomen het Rapport van L Junker van 13 juni 1923 Deze Resolutie bevat ook een "Instructie voor de dorpschouwen van den Stam der Saramaccaners" met onder meer maatregelen voor de voedselvoorziening, de vrachtaart en het begraven van lijken binnen drie dagen
Het verband tussen het verdrag uit 1835 en de overeenkomst van 1924 werd ook gelegd door DC Jan Michels (1948, p 19)
- 199) Rapport L Junker over reis naar Boven-Suriname, 4 26 maart 1924, in ARA-2, MvK na 1900, Verbaal doos nr 2648, 23 juni 1924, No 35, idem, in Morssink (z j), zie ook Junker, L , 1944-45, passim
- 200) Zie voor de Notulen van de bijeenkomsten van 3 en 4 april 1924 ARA-2, MvK na 1900, Verbaal doos nr 2648, 23 juni 1924, No 35, idem, in Morssink (z j), zie ook Morssink, F , 1932-35, Afd 1, p 181-89
- 201) CAP, Resolutie 5 april 1924, No 1101, idem, in ARA-2, MvK na 1900, Verbaal doos nr 2648, 23 juni 1924, No 35 Dit protocol is gepubliceerd in WIG, 6 (1924-25), p 238-40 De toelagen voor deze dignitarissen werden vastgesteld bij CAP, Resolutie 3 december 1924, No 3761 Zie ook Kuipers, A , 1925-26, passim
- 202) Junker, L , 1932-33, p 270

- 203) Michels (1948, p 19-20) schreef dat de overeenkomst een dode letter was gebleven en dat het geen zin had om de Bosnegers verplichtingen op te leggen waarvan het gouvernement de naleving toch niet kon controleren
Junker, L., 1944-45, p 122 en 146, idem, 1932-33, p 332
Al in 1925 werd over de jaarlijks te beleggen vergadering van de dignitarissen met een gouvernementsambtenaar opgemerkt "Is deze vergadering wel deze jaarlijks terugkeerende groote uitgaaf waard" CAP, Resolutie 16 december 1925, No 3849
Uit CAP, Resolutie 9 november 1931, No 3640, blijkt dat de jaarlijkse vergadering minstens tot en met 1931 werd gehouden
- 204) Missive DC-Maan GS, 8 juni 1924, No 615, in CAP, Resolutie 17 juli 1924, No 2317
Zie over de gewijzigde vrachttarieven bij de verschillende Bosnegervolken CAP, SB, 23 februari 1926, No 167, 8 maart 1926, No 208 en 24 november 1926, No 999
- 205) CAP, SB, 11 en 23 januari 1926, Nos 24 en 70, 8, 11, 16 en 31 maart 1926, Nos 208, 222, 246 en 344, 29 augustus 1927, No 474
- 206) CAP, Extract Journaal DC-M, 6 oktober 1936 en 20 november 1944
- 207) CAP, SB, 6 augustus 1942, No 1056, idem, Extract Journaal DC-M, 19 januari 1935, idem, Resolutie, 25 februari 1935, No 680
- 208) De West, 12 en 26 juni, 29 juli 12 en 14 augustus 1936, De Surinamer, 4 en 29 juli, 12 en 15 augustus 1936, Suriname, 10 juli 1936
HBKS 1936-37, II, p 39-40 89-90 113-15
ARA-2, AGS, inv nr 65
In een ingezonden brief in 'De Surinamer' van 27 juni 1936 vroeg 'n belastingbetaler" zich naar aanleiding van deze kwestie af of de Bosnegers zich wel beneden de vallen mochten vestigen zonder bijvoorbeeld belasting te hoeven betalen, zij zouden bovendien het land verpesten met hun afgoderij
- 209) De brief van gaama Djankuso staat afgedrukt in De Surinamer, 21 april 1927, Bolkes-tein, G., 1927, p 944, Morssink, F., 1932-35, Afd 1, p 213, Scholtens, B. e a., 1992, p 21-22
Op 9 mei 1927 schreef de GS aan Djankuso dat hij zo snel mogelijk naar de stad moest komen zodat de gouverneur hem de reactie van de secretaris-generaal van de Volkenbond, Sir Eric Drummond, kon overhandigen CAP, SB, 9 mei 1927 No 244
Junker (1932-33, p 271-72) vermeldt dat Djankuso reeds enkele jaren eerder op een vergadering te Asindoo vanwege de devaluatie van de Franse franc als gevolg van de Eerste Wereldoorlog de interventie van koningin Wilhelmina verzocht teneinde een einde van de oorlog te bewerkstelligen
- 210) HBSG, 1903-04, 2e K., H., Vergadering 23 december 1903, p 1207-09 In 1918 hield Van Kol een soortgelijk pleidooi in de Eerste Kamer HBSG, 1917-18, 1e K., H., Vergadering 18 juli 1918, p 723
- 211) HBKS, 1917-18, B 29 21 Voorlopig Verslag p 14
- 212) In 1919 verschenen als brochure, met aanvullingen, bij H. van Ommeren, Paramaribo
- 213) HBKS, 1918-19, H., Vergadering 8 mei 1919, p 265-66
- 214) ibidem
- 215) HBKS, 1919-20, H., Vergadering 7 mei 1920, p 180 Zie ook HBKS, 1918-19, B 28 20 Voorlopig Verslag van de Commissie van Rapporteurs bij de begroting over het dienstjaar 1920, 4 april 1919, p 9
De Groot (1969, p XI-XII, 41-47) plaatst het project tegen de achtergrond van veranderingen die zich begin deze eeuw voltrokken in de Nederlandse politiek, te weten de overgang van een liberale naar een ethische periode De overheid ging hierbij over tot een directer ingrijpen in de koloniale economie en besteedde daarnaast meer aandacht aan onderwijs, landbouwvoorlichting en medische zorg
- 216) CAP, Resolutie 12 mei 1919, No 1584 missive administrateur van financiën aan de inspecteur van onderwijs, 9 oktober 1918, No 383 Geheim
- 217) Toespraak gouverneur G. J. Staal tot gaama Amakiti op 26 juli 1919, in CAP Resolutie 13 mei 1919, No 1599
- 218) Het ontwikkelingsplan vormt het onderwerp van het proefschrift van Silvia de Groot (1969, passim)
- 219) HBKS, 1921-22, H., Vergadering 28 februari 1922, p 215-16 Zie ook HBKS, 1918-19, H., Vergadering 7 mei 1919, p 262
- 220) HBKS, 1923-24, H., Vergadering 6 mei 1924, p 203

- 221) HBKS, 1922-23, B 23 18, p 6, H , Vergadering 2 mei 1923, p 212
- 222) HBKS, 1923-24, H , Vergadering 6 mei 1924, p 204-05 Zie ook hetgeen de waarnemend GS, H F Esser, hieromtrent mededeelt HBKS, 1924-25, H , Vergadering 5 mei 1925, p 173-74
- 223) HBKS, 1923-24, H , Vergadering 6 mei 1924, p 204
- 224) HBSG, 1923-24, 1e K , H , Vergadering 19 juni 1924, p 715 en 722
- 225) CAP, CIB, inv nr 21 Jaarverslagen van G Duyckinck over Bosnegers en Indianen, 1869, 1870 en 1871
- Zie over de effectiviteit van het bestuur van gaama Faansibona Morssink, F , 1932-35, Afd 1, p 117-21, Price, R , 1990, p 412-13 noot 1, p 422-23 noot 20
- 226) CAP, Resoluties 27 november 1896, No 8511, 19 september 1901, No 7858, 10 november 1924, No 3498, 27 december 1924, No 3938 en 12 november 1926, No 3632
- Johannes King (1973, p 65) vermeldt dat gaama Kalkun eigenlijk moest worden opgevolgd door een zekere Zacharias Asone, maar dat het gouvernement de voorkeur gaf aan de gekerstende Noah Adrai Na het overlijden van Adrai deed King een beroep op de EBGs om bij het gouvernement te bepleiten dat de nieuwe gaama een Christen uit Maripaston zou zijn Over Lavanti schrijft hij ' Alafanti de wan heiden soema, en a no de wan koniman toe, en a lobi dringi toemoesi tranga toe ' (Alafanti is een heiden en hij is ook niet erg slim en hij houdt ook te veel van drinken) King, J , 1973, p 139-142
- Het is overigens opvallend dat de Matawai na het overlijden van de opvolger van Lavanti, te weten gaama Mantili (1905-08), tot 1926 officieel zonder gaama zaten Rond 1913 installeerden de Matawai gaama Koso, die echter reeds na enkele jaren overleed en nooit officieel erkend werd door het gouvernement Volgens een in Resolutie No 3498 van 10 november 1924 (ADS) opgenomen Nota over de benoeming van Asaf Kiné was Koso in 1918 overleden
- Zie over de wijze waarop overheid en zending samenwerkten bij de benoeming van dignitarissen ook Beet, C de en M Sterman, 1981, p 202-08
- Zie ook het artikel "Hoofdenverkiezing bij Boschnegers in Suriname", in BTLV, 72 (1916), passim
- 227) AEBGS, doos 16 Zuiderstadskerk brief van Clare aan Bielke, 8 april 1931
- 228) AEBGS, doos 11 Zuiderstadskerk brieven van F M Valpoort aan praeses H Bielke, 30 maart en 18 april 1932, brief van Bielke aan Valpoort, 2 mei 1932, idem, doos 7 Zuiderstadskerk brief Bielke aan H Leerdam, 30 april 1934
- 229) AEBGS, doos 13 Zuiderstadskerk brieven van gaama Oseyse aan hoofdbestuur EBGs, 13 januari en 21 augustus 1909 en brief hoofdbestuur aan Oseyse, 22 februari 1909
- 230) AEBGS, doos 13 Zuiderstadskerk verschillende brieven van C Rufus, brief van R Voullaire aan Bergwijn, 7 september 1915, idem, doos 79 Praeses Reglement van Djemie, 1914
- Overigens bepleitte gaama Djankuso in een brief aan gouverneur Staal van juni 1919 steun van het gouvernement teneinde te bewerkstelligen dat de kapiteins in zijn gebied hun verzet tegen de EBGs-school zouden opgeven CAP, Resoluties 21 juli 1919, No 2439 en 30 augustus 1919, No 2942
- 231) AEBGS, V 30 Jaarverslag door hoofdvoorstander R Voullaire aan het Zeister Zendingsgenootschap (ZZG), 26 juni 1917
- 232) CAP, Resoluties 23 september 1919, No 3138, 14 november 1921, No 4196, 23 juni 1924, No 2028, 19 december 1930, No 4524 AEBGS, doos 11, Zuiderstadskerk Enkele van de geschriften van Zangen (opgenomen in bovenvermelde archiefstukken) zijn
- "Oorzaken en middelen ter bestrijding der Dekadenz onzer Boschnegers aan de Boven-Suriname (boven de Chrst dorpen)", oktober 1921,
- 'Waarin bestaat de nood bij de Boschnegers aan de Boven-Suriname", in De Surinamer, 1922, No 63,
- "Oproep hulp v d Boschnegers", 1922,
- 'Helpt Uw Naaste' Philantropische hulpactie voor onze Boschnegers aan de Boven-Suriname (boven de Christelijke dorpen) , 1922,
- "Acht jaar als zendeling onder onze boschnegers", november 1927,
- "Medische Nood in Suriname", november 1931

Zie over Zangen ook Groot, S W de, 1969, p 206-09

- 233) Op voorstel van de DC-M waren in 1924 aan de Marowijne bij wijze van proef enkele douaneposten ingesteld. Aangezien de kosten hieraan verbonden hoger waren dan de ontvangsten aan invoerrechten werd reeds in 1926 besloten om deze posten weer op te heffen. Na protesten van de DC-M werd nog hetzelfde jaar besloten de posten aan de Wane- en de Pakira Kreek vooralsnog te handhaven. CAP, Resoluties 12 juni 1926, No 2092 en 20 november 1926, No 3743
- 234) Een veelheid van bronnen verschaft informatie over bevolkingsaantallen, we verwijzen slechts naar de Koloniale/Surinaamse Verslagen
- 235) CAP, SB, 14 november 1895, No 238 en 16 maart 1939, No 336, idem, Resolutie 21 december 1918, No 4142
CAP, CIB, inv nr 3 Resolutie 8 juli 1846, No 974, idem, inv nr 35k, SB, 23 februari 1844, No 9 (zie hoofdstuk 2, noot 90)
- 236) CAP, Resoluties 9 april 1929, No 1321 en 17 mei 1929, No 1786. De Bosnegers kennen het stelsel van polygynie, waarbij een man met meerdere vrouwen getrouwd kan zijn, mits hij deze kan onderhouden. Zie over de traditie om een gaama na drie maanden te begraven. Scholtens, B e a, 1992, hoofdstuk 3. Hoogbergen (1985, p 372) vermeldt dat het op 23 augustus 1819 overleden grootopperhoofd Bambi van de Ndvuka reeds na drie dagen werd begraven
- 237) CAP, Resolutie 7 januari 1939, No 68
- 238) CAP, Resoluties 24 april 1913, No 1808 en 7 januari 1939, No 66
- 239) CAP, Resoluties 20 april 1925, No 1171, 12 november 1943, No 3148 en 31 mei 1944, No 1522
- 240) Archief Bisdom Paramaribo (ABP), doos E-1 (groen). Brief van de geneeskundig inspecteur aan de vicaris, 30 juli 1941, No 1871
- 241) HBKS 1874-75, B, 6e vel, p 13, No 13/4. Memorie van Antwoord op het Voorlopig Verslag van de ontwerp-verordening betreffende het tarief voor port d'armes, art 1, ad 5. Voor de vaststelling van de vuurwapenverordening zie CAP, Resoluties 7 februari 1930, No 590/5, 17 september 1930, Nos 3372 en 3373, alsook GB 1930, No 73
- 242) CAP, Resoluties 30 september 1930, No 3485 en 20 maart 1931, No 959
- 243) CAP, Resoluties 7 april 1931, No 1128, 20 april 1931, No 1271, 21 april 1931, No 1278, 30 mei 1931, No 1761, 9 november 1931, No 3640 en 28 november 1931, No 3875
Uit kanttekeningen bij het rapport van Junker, 'Bericht aangaande dienstreis naar het boschnegegebied in verband met de uitvoering van de Vuurwapenverordening', 12 april 1931 (opgenomen in de Resoluties Nos 1128 en 1271), blijkt dat ook het gouvernement weinig gelukkig was met diens optreden
- 244) CAP, Resoluties 11 juli 1932, No 2248, 7 juli 1934, No 2152 en 23 april 1938, No 1184
- 245) Wat betreft de rechten op de grond zijn we hier geïnteresseerd in waar deze tot conflictsituaties tussen het gouvernement en de Bosnegers aanleiding gaven. Voor een interne visie van de Bosnegers op deze problematiek verwijzen we voor wat betreft de Aluku naar Hurault, J, 1961, p 77-99 en voor de Saramaka naar Price, R, 1975, hoofdstuk 10
- 246) CAP, Resolutie 2 november 1936, No 3620
Zie ook Scholtens, B, 1992, p 85
- 247) GB 1937, No 53 (zie ook GB 1953, No 53)
HBKS 1934-35, B, 23 2 en 23 3, idem, 1935-36, B, 5 2, idem, 1936-37, H, p 58-59
Zie ook Quintus Bosz, A J A, 1980 (1954), p 329-37, die op p 329 stelt dat de overheidsrechten op grond beperkt worden door de historische rechten en belangen van Indianen en Bosnegers
- 248) GB 1938, No 66
Volgens Quintus Bosz (1981, p 540) waren deze vier dorpsgemeenten bedoeld om het woongebied van de betreffende Indianen te beschermen in de raakgebieden met andere bevolkingsgroepen
- 249) Reeds in een schrijven van 1926 aan de DC-M stelde de GS dat de Bosnegers in verband met de vrachtaart te lang, doorgaans wel een jaar, in Albina verbleven. In hetzelfde schrijven wordt er overigens melding van gemaakt dat de afgevaardigde van gaama Amakiti in Albina, kapitein Andreas, protest had aangetekend tegen de afscheiding van

het strand in Albina voor Bosnegers door prikkeldraad CAP, SB, 8 maart 1926, No 208

- 250) CAP, Resolutie 21 januari 1932, No 272 diverse brieven
- 251) CAP, Resolutie 31 mei 1944, No 1522
- 252) Waaldijk, A L , 1930, passim (het betreft een ongedateerde overdruk, vermoedelijk uit de jaren veertig)
- 253) Stahel, G , 1944, passim, AEBGS, doos 1 Zuiderstadskerk brief van J Leerdam aan praeses J Raillard, 22 februari 1945
In een ongedateerd rapport over de transmigratie verwees bisschop St Kuypers naar het Stahelplan Kuypers hoopte namelijk in samenwerking met de overheid een deel van de transmigranten ertoe te bewegen zich elders in het land, bijvoorbeeld in Coronie, te vestigen Mede hiertoe was pater Spruyt gedelegeerd naar Lombé ABP Kuypers, St , Transmigratie der Saramaccaner-Bosnegers i v m Brokopondoplan, z j (typescript)
- 254) CAP, SB, 5 juni 1924, No 401
- 255) CAP, Resoluties 5 november 1930, No 3940 en 14 maart 1931, No 892
- 256) CAP, Resolutie 2 november 1936, No 3620, waarin Kolonisatierapport 3e kwartaal 1936 van de DC-M aan de gouverneur, 29 oktober 1936, No 1059, idem, Resolutie 24 februari 1940, No 578, waarin opgenomen de missive van E Wong en de Nota van Steinberg
In 1943 wees de DC van Marowijne wederom op spanningen tussen de Paramaka en Ndyuka aangezien de laatsten zich vestigden ten noorden van de Anpuma Val, in het woongebied van de Paramaka dus CAP, Extract Journaal DC-M Verslag dienstreis naar de Lawa en de Tapanahoni, 7-16 juni 1943, Mungo, 24 juni 1943
- 257) CAP, Resolutie 26 februari 1940, No 591, waarin tevens opgenomen onder meer de uitvoerige (16 p) missive van K Raue aan de gouverneur, 5 januari 1940, No 33 en de Nota van de GS, 1940, No 136
- 258) Lier, R van, 1977, p 275
- 259) CAP, Resolutie 28 november 1931, No 3875
- 260) AEBGS, doos 172 Praeses Jaarverslagen van Koffiekamp en Ganse over 1932 van respectievelijk W H Finck en C F Gaander
- 261) Verslag van de volksvergadering door politie-inspecteur F S Essed, opgenomen in het Verslag van gouverneur Rutgers aan de minister van kolonien over de ongeregelde heden te Paramaribo op 28 en 29 oktober 1931, Paramaribo, 30 december 1931 HBSG 1931-32, 2e K , B 1, No 16, idem in ARA-2, MvK na 1900, Verbaal doos nr 3287, 23 januari 1932, No 12 alsook Verbaal doos nr 3291, 8 februari 1932, No 39 en 9 februari 1932, No 21 Junker (1932-33, p 333) stelde dat gezien de contacten met blanken via werk in het balatabedrijf het niet vreemd was dat op deze vergadering ook Bosnegers het woord voerden
Zie ook Hira, S , 1982, p 287, Scholtens, B , 1986, p 63
- 262) ARA-2, MvK na 1900, Verbaal doos nr 3403, 27 april 1933, No 6 Verslag van gouverneur Rutgers aan de minister van kolonien over de ongeregelde heden te Paramaribo op 7 februari 1933, Paramaribo, 31 maart 1933
De West, 6 en 22 februari 1933 Zie ook Kom, A de, 1981 (1934), p 168-69, Scholtens, B , 1986, p 76-77
- 263) Zie voor het actieprogramma van De Kom HBSG 1932 33, 2e K , H , p 1729-30
- 264) AEBGS, doos 11 Zuiderstadskerk Brief van de boslandonderwijzer H J Schroder aan praeses H Bielke, 22 maart 1933
- 265) Junker, L , 1944-45, p 146
- 266) Zie over het beleid van Kielstra Ramsodh, H , 1990, passim
- 267) Bijblad GB, No 110, 14 april 1934, No 1170
- 268) o c , No 111 Beschikking 29 mei 1934, No 1666
In een schrijven van 3 november 1942 stelde Kielstra overigens dat hij weinig vertrouwen had in zending en missie bij de geestelijke hervorming van de Bosnegermaatschappij CAP, Resolutie 10 oktober 1942, No 3171
- 269) CAP, Extract Journaal DC-M Verslagen omtrent de verrichtingen ter verbetering van het sociaal verband onder de verschillende bevolkingsgroepen, idem, Resolutie 26 oktober 1936, No 3539
- 270) CAP, Resoluties 7 juli 1934, No 2152, 26 april 1938, No 1215 en 10 oktober 1942, No 3171

- 271) CAP, Resolutie 6 januari 1938, No 55, waarin de missive van Wempe van 15 januari 1937
- 272) ABP, doos O , No 111 Nota Apostolisch Vicariaat, 29 juli 1935
De huwelijksverordeningen Hindoes en Mohammedanen, de zogeheten Aziatische huwelijkswetgeving, werden, met gebruikmaking van de oorlogssituatie, er in 1940 door Kielstra doorgedrukt en in 1945 bij KB bekrachtigd
- 273) Zie over de Tweede Wereldoorlog in Suriname Scholtens, B , 1991 (1985), passim
- 274) Dijk, F van, 1964 (1940)
In 1941 had de DC-M een onderhoud met Bosnegerkapiteins over het aanhouden van eventuele buitenlandse soldaten (saboteurs) Tijdens een vergadering in 1942 met kapiteins uit het Cottica gebied maakte de DC-M bekend dat vanwege het strategisch belang van de bauxietmijnen er in Mungo een passenstelsel was ingevoerd CAP, Extract Journaal DC-M, 24 mei 1941 en 5 september 1942
- 275) Brief van gaama Amatodya aan de DC-M, september 1942, in CAP, Resolutie 10 oktober 1942, No 3171
- 276) CAP, Resolutie 16 september 1941, No 2805
Een van deze Bosnegers, Sua, verzocht de gouverneur in 1946 om een hogere beloning, namelijk f 450.--, en de benoeming tot kapitein De destijds toegekende beloning van f 50.-- zou volgens Sua slechts zo gering zijn "omdat hij een boschneger is Het verzoek werd afgewezen CAP, Resolutie 12 december 1946 No 4435
- 277) CAP, Extract Journaal DC-M, 6 december 1942
- 278) CAP, Resolutie 10 oktober 1942, No 3171, waarin opgenomen onder meer de missives van de DC-M en van de gouverneur
- 279) Missive van de DC van Saramacca aan de gouverneur, 7 augustus 1940, No 3062, in CAP, Resolutie 9 oktober 1940, No 3314
- 280) CAP, SB, 28 mei 1945, No 801, waarin tevens opgenomen de brief van gaama Atudendu aan de GS, 18 juli 1945

Hoofdstuk 4

- 1) FvS, 1977, p 64-66, Fernandes Mendes, H K , 1989, passim, Dew, E , 1978, passim, Chin, H E en H Buddingh , 1987, passim
Zie voor de Wet Regionale Organen SB 1989, No 44
Zie voor de districtsindeling van 1983 SB 1983 No 24
- 2) CAP, Resolutie 16 juli 1947, No 2759
- 3) Michels, J . 1948, passim
- 4) CAP, Resoluties 28 juni 1948, No 2693, 14 augustus 1948 No 3525 en 25 maart 1949, No 1335 Aanvankelijk zou niet Currie met deze functie worden belast, maar een uit Nederland en later uit Curaçao aan te trekken socioloog, die echter niet kwamen Currie was de latere eerste Surinamer die tot gouverneur werd benoemd (1963-64)
- 5) ARA-2, Collectie Losse Aanwinsten vóór 1980, No 361 A Currie, Nota inzake bestuurszorg voor Bosnegers en Indianen Paramaribo, 24 september 1948, No 12 (52 p)
- 6) ADS Nota van J P Kaulesar Sukul aan DC van Suriname, ongedateerd (1948)
- 7) ADS Nota van A Currie, 19 november 1948, No 36
- 8) ARA-2, KGS, inv nr 2652 Missive van C Nagtegaal aan A Currie, 22 januari 1952, No 115
- 9) ADS Beschikking 10 november 1951, No 5599, GB 1951, Nos 90 en 107 In 1963 bestonden er plannen om niet langer de Afdeling Bestuur en Decentralisatie, maar een nader te bepalen andere afdeling van het Ministerie van Binnenlandse Zaken te belasten met de zorg voor het bosland GB 1963, No 73 Deze plannen zijn niet gerealiseerd
- 10) ADS Beschikkingen 15 april 1954, Nos 797 en 798, 17 augustus 1954, No 2006
- 11) GB 1955, Nos 16 en 22
- 12) GB 1970, No 5
- 13) Zie over de toelagen voor dignitarissen de Nota van A Currie van 15 november 1948, No 35 ADS, Resolutie 2 mei 1949, No 1905 Zie voor een overzicht van de ontwikkeling van de toelagen van de gaama van de Saramaka en de Ndyuka Scholtens, B e a , 1992, Bijlage 3, p 184-85
Hoofdkapiteins kregen een toelage van f 75.-- per jaar hetgeen in 1953 werd verhoogd tot f 150.--, kapiteins kregen een toelage van f 60.-- per jaar hetgeen in 1953 werd

verhoogd tot f 120,-- ADS, Resoluties 22 april 1950, No 2034 en 26 september 1953, No 2301

Basia kregen een toelage van f 35,-- per jaar CAP, Resoluties 6 juli 1956, Nos 2064-2068 en 10 januari 1957, No 80

14) CAP, Resolutie 8 april 1950, No 1815, Libretto, H R M 1990, p 63-66

15) CAP, Resolutie 15 januari 1951, No 171 missive van DC Michels aan de gouverneur, 31 oktober 1950, No 5453

16) ABP, doos E-1/E-2 Groen Brief van C Forster aan GS, 2 mei 1951

17) ARA-2, KGS, inv nr 1284 Verslag dienstreis DC Suriname naar Boven-Suriname, 1-20 oktober 1956, Dagboek DC Suriname van reis naar Boven-Suriname, 1-22 oktober 1956, Verslag vergadering in Asindooop, 6 en 7 oktober 1956

18) ADS missive premier S D Emanuels aan de DC's, 28 februari 1959, No 3157 Vertrouwelijk

19) ADS missive van J P Kaulesar Sukul aan de minister van Binnenlandse Zaken, 11 maart 1960, No 23 Geheim

20) Verslag Commissie Bestudering Staatkundige Hervormingen in Suriname Dl 1 Den Haag, 1948, p 5

21) o c , p 95-96 Bijlage 1 Brief van de Commissie aan de gouverneur betreffende wensen en grieven der Bosnegers Paramaribo, 8 oktober 1946, No 20

De grootopperhoofden uitten klachten over de keuringseisen van de houtopkopers en zij verlangden een centrale keuring onder toezicht van het gouvernement Zij klaagden over de hoge winkelprijzen en over het gebrek aan kruid en lood Zij vestigden er de aandacht op dat bij de benoeming van dignitarissen het gouvernement verzuimde om hun dienstkleding te verschaffen Tevens vroegen zij om medische voorzieningen in het binnenland

Zie ook Deel 2 van het Verslag van de Commissie Paramaribo, z j , p 26

22) ARA-2, AGS, inv nr 521 Missive gouverneur aan de minister, 5 september 1946, No 410 Kabinet Geheim

23) Essed, F E , 1962, p 22-26

Zie voor een overzicht van de politieke ontwikkelingen na 1945 Dew E , 1978, passim

24) Hoogbergen, W , 1985, p 78

Volgens De West, 18 december 1965, zou Pengel de Bosnegers stemrecht hebben verleend teneinde een meerderheid van Hindostanen en Javanen te voorkomen

25) In het tijdschrift Djogo werd in 1960 een discussie gevoerd over de invoering van het begrip Boslandcreool Simons, R D , Boscreool, in Djogo, 2/4 (1960) p 2-3, Simons, R D , Bosland-Creolen, in Djogo, 2/5 (1960), p 4, Morpurgo, A J , Bosland Creolen, in Djogo, 3/1 (1960), p 6-7

Het begrip zwarten dat in Nederland, in navolging van de ontwikkelingen in de Verenigde Staten (blacks-negroes), in de jaren tachtig de term negers verdrong, heeft in Suriname (nog) geen ingang gevonden Sinds begin jaren negentig pleit de organisatie Afro-Sranan voor de vervanging van het begrip Creolen door Afro-Surinamers

26) Reeds in 1955 hield gaama Aboikoni van de Saramaka een pleidooi voor een betere registratie van de Bosnegers alsook voor hun deelname aan de verkiezingen, zowel actief als passief Hij leverde kritiek op het parlement dat zijns inziens niets deed ten behoeve van de Bosnegers en hij stelde geen vertrouwen meer te hebben in de Staten De Bosnegers moesten volgens Aboikoni hun eigen vertegenwoordigers krijgen in het parlement Het Nieuws, 7 en 8 februari 1955

De Brokopondo-overeenkomst komt ter sprake in hoofdstuk 5

Zie voor de instelling van het district Brokopondo Voor Elkaar, 1 (1959), No 11, p 6-8

27) Zie voor verkiezingsuitslagen Dew, E , 1978, passim

Onderstaande informatie is verder ontleend aan interviews met Sam Vreede, 14 november 1988, Jarien Gadden, 27 oktober 1988 en DC Libretto, 7 juli 1993

28) In verband met het overlijden van Liefde belegden de Staten op 23 september 1965 een speciale vergadering HBSS, 1965-66, H , p 9

29) Kranteberichten maakten er melding van dat Pengel tijdens zijn eerste bezoek aan de Tapanahoni de verwantschap van Creolen en Bosnegers benadrukte Volgens sommige Bosnegers zou Pengel slechts zijn gekomen omdat hij in nood verkeerde De campagne van de NPS in het binnenland zou worden bekostigd door het Ministerie van Binnen-

landse Zaken De DC van Marowijne, Komproe, zou openlijk van zijn NPS-sympathieën getuigen De West, 24 januari, 8 en 11 februari 1963

- 30) ADS Beschikking 6 april 1978, No 1631 Per 1 mei 1978 werd Akalali in functie teruggesteld tot kapitein omdat hij zich herhaaldelijk zou hebben schuldig gemaakt aan gezagsonderminning, wegens het negeren van waarschuwingen van het boven hem gestelde gezag en omdat zijn gedrag onrust zou hebben veroorzaakt onder de lokale bevolking Hierin werd, mede op voorstel van grootopperhoofd Gazon, voldoende reden gezien om hem "een gevoelige disciplinaire straf" op te leggen

Zie voor uitvoerige correspondentie over de kwestie Akalali Archief Ministerie van Regionale Ontwikkeling (ARO), dossier nr 07 53, Granman Gazon, alsook een schrijven van de DC-M, 30 maart 1983, in dossier nr 07 53, Boslandfunctionarissen algemeen Zie ook Thoden van Velzen, H U E en W van Wetering, 1988, p 306-09, 331-86 en Pakosie, A R M , 1993, p 53-57

Een uitzonderlijke benoeming vond plaats op 8 september 1993 toen Aniker Awagi door gaama Songo op het districtscommissariaat Sipaliwini werd geïnstalleerd als kapitein van zijn geboortedorp Godo Deze benoeming moet gezien worden als een eerbetoon aan Awagi voor zijn werk als cultureel ambassadeur Awagi, gepensioneerd medewerker van de Afdeling Cultuurstudies en leider van de culturele vereniging Denku, woont nabij Paramaribo ARO Beschikking 22 juli 1993, No 3600

- 31) De West, 11 maart 1963, de vertaling luidt Dit is de kandidaat van grootopperhoofd Aboikoni en grootopperhoofd Aboné

- 32) Suriname, 30 januari 1963, De Ware Tijd (DWT), 30 januari 1963

- 33) DWT, 25 maart 1967, Dew, E , 1978, p 148

Zie over de verwickelingen rond deze brandstichting Scholtens, B e a , 1992, p 51-52

- 34) Groot, S W de, 1974, p 94

On Foreign Soil documentaire naar het boek Narrative of a Five Years Expedition against the Revolted Negroes of Suriname (1790/96) van John Gabriel Stedman, van de Zweedse regisscuze Anna Cnattingius, 1984 (opgenomen in 1982 DAC)

- 35) De West, 18, 23, 24, 25 en 27 augustus 1965, DWT, 23, 24, 25, 27 en 31 augustus 1965 Thoden van Velzen, H U E en W van Wetering, 1988, p 309-10, Pakosie, A R M , 1993, p 47-51

Een door de Ndyuka ingesteld comité deed in 1968 een beroep op de gouverneur - als vertegenwoordiger van de koningin - om Gazon alsnog te beëdigen Ook de Progressieve Bosneger Partij (PBP) sprak zich uit tegen de beëdiging van grootopperhoofden door politieke figuren De PBP stelde in het algemeen dat het gezag van de grootopperhoofden werd ondermijnd door de politieke interventie van regeringspersonen ARA-2, KGS, inv nr 1876 Brief van enkele Ndyuka aan de gouverneur, 1 november 1968, idem, inv nr 2662 Brief PBP aan vice premier A Bakker, 2 februari 1969

Zie over de destabiliserende effecten van de nationale politiek op de traditionele gezagsstructuren ook Hocree, J , 1983, p 416-20, die onder andere stelt De inschakeling en interesse van de Boslandfunctionarissen in en voor de Surinaamse politiek is dan ook niet ten goede gekomen aan hun geloofwaardigheid ' (p 417)

- 36) Archief Ministerie van Binnenlandse Zaken (ABZ) Schrijven DC Suriname aan MvBZ, 7 juni 1968, No 8771/67

- 37) ARO dossier nr 07 52, Werkbezoek minister D+D/RO Smiet, R P O , Notulen van de gehouden vergadering bij het werkbezoek van de minister aan het Boven-Marowijnegebied van 29-31 augustus 1973 Paramaribo, 3 september 1973 Bevat als bijlage de 'Compromisovereenkomst

Interviews Silvia de Groot met gaama Aboikoni en Michael Aboikoni, 1974

- 38) Interview met Richène Libretto (DC van Sipaliwini), 19 september 1988

Libretto, H R M , 1990, p 31-33

DWT, 15 oktober 1973

Surinaams Nieuws, 23 (1973), No 26, p 2

Scholtens, B e a , 1992, p 53-54

- 39) Ingezonden brief van R Pinas in DWT, 1 februari 1963

Over de naam van de ABP bestaat in de beginjaren enige onduidelijkheid Een partijvlag - wit met zwarte leeuw als symbool van vrijheid en kracht - die we thuis bij de heer Pinas aantreffen, vermeldt ' Bosnegerpartij Suriname ' (BPS) De West, 2 juni 1959 vermeldt de oprichting van de BPS onder leiding van Pinas In het bestuur zitten zowel Saramaka,

Ndyuka als Matawai Als doel wordt weergegeven om, eventueel in samenwerking met andere partijen, te werken aan de opbouw van het land en de verheffing van de Bosnegers in het bijzonder In De West van 8 juni 1959 wordt echter gesproken van de ABP DWT, 16 februari 1959 maakt melding van een vergadering van Bosnegers onder leiding van Pinas waarbij felle kritiek werd geleverd op het overheidsbeleid en waarbij een rekest met wensen naar de regering werd gestuurd Ten tijde van de verkiezingen van 1963 is er tevens sprake van een Progressieve Partij Brokopondo (Suriname, 24 januari 1963), een Nationale Vrijheids Partij als afsplitsing van de ABP (DWT, 26 januari 1963) en een Lowe Nengre Partij (DWT, 30 januari 1963) R Pinas, assistent bij de bestuursdienst, kreeg halverwege de jaren zeventig onbevold ontslag van de toenmalige minister van Districtsbestuur en Decentralisatie, Olton van Genderen, vanwege zijn ongezouten kritiek op de Nationale Partij Kombinatie (NPK) regering mondelinge informatie DC Libretto 7 juli 1993

Het succes van de NPS in verhouding tot de Bosnegerpartijen wordt ook besproken in Hoeree J, 1983, p 421-22

- 40) De informatie over de Bosnegerpartijen is ontleend aan kranteberichten en aan interviews met bestuursleden van deze partijen, te weten R Pinas, 5 december 1988 G Leidsman en R Pansa, 25 oktober 1988, J Gadden, 19 september en 27 oktober 1988, Th Strijder, 24 oktober 1988 en C Alendy, 24 oktober 1988 Verder interviews met S Vreede, 14 november 1988, de DC van Sipaliwini, H R M Libretto, 19 september 1988, 14 en 20 januari 1989, mensenrechtenactivist Stanley Rensch, 21 september 1988 de politicoloog en lid van de Progressieve Arbeiders en Landbouwers Unie (PALU) U Aron, 6 oktober 1988, de voormalig (1961-70) bestuursopzichter te Stoelmanseiland Maximiliaan Koordijk, 3 november 1988 en het grootopperhoofd van de Matawai, Oscar Lafanti 25 oktober 1988 Alle interviews vonden plaats in Paramaribo en werden afgenomen in samenwerking met Andre Mosis
Zie ook het artikel 'Bosnegers en Politiek Gesprek met F Josephzoon', in De Gids, 133 (1970), p 305-08
Volgens Libretto wilde de ABP met het oog op de herdenking van honderd jaar Emancipatie in 1963 een Bosneger in het parlement interview, 14 januari 1989
- 41) Tijdens de verkiezingen van 1969 werd voor het eerst een Bosnegerin gekandideerd, te weten de onderwijzeres Thelma Letu als schaduwkandidaat van de NPS in Boven Marowijne DWT, 4 oktober 1969 In 1987 werd de eerste Bosnegerin gekozen tot parlamentslid, namelijk de Matawai E Gadden voor de PBP/Pendawa Lima voor de kieskring Sipaliwini
Zie voor enkele conflicten binnen de ABP DWT, 26 januari 1963, 20 en 23 januari, 2 en 7 februari 1967
Na de val van de regering Pengel in 1969 zouden NPS-propagandisten gaama Aboikoni hebben wijsgemaakt dat, tenzij de Saramaka op de NPS stemden, de toelagen van de dignitarissen zouden worden stopgezet ABZ, dossier nr 07 22, tussenkomst in bestuursaangelegenheden Brief van R Vonkie aan PBP-voorzitter George Leidsman, Yauiyau, 15 mei 1969 In een reactie op deze brief aan de minister-president schreef Leidsman onder andere "Onnodig Uwe Excellentie te berichten, dat wij Bosnegers steeds zijn opgevoed in eerbied en respect voor het boven ons gesteld gezag en steeds elke aan het bewind zijnde Regering loyaal en met de vereiste trouw hebben gediend Brief PBP-voorzitter G Leidsman aan minister president, Paramaribo, 23 mei 1969
- 42) Interview met G Leidsman en R Pansa, 25 oktober 1988, DWT, 9 oktober 1973 Zie over de coup binnen de PBP ook Het Nieuws, 22 (1972), No 3, p 3
- 43) Volgens Apintie-bestuurslid Afoedini Valen had de BEP zich verkocht aan de VHP, die evenals de NPS al jarenlang veel beloofde, maar niets deed DWT, 12 oktober 1977
- 44) DWT, 10 oktober 1977
Toen in 1978 enkele Statenleden, onder wie de NPS-er voor de kieskring Boven-Marowijne, W Zalmijn, Duitabiki bezochten, uitten de dignitarissen hun ontevredenheid over de vele niet nagekomen beloften, die zij afdeden als verkiezingspropaganda van de Nationale Partij Kombinatie Indien de beloften niet werden nagekomen, was Zalmijn niet langer welkom ARO, dossier nr 07 51 Rapport onderbestuursopzichter W M Iteeman aan de DC-M, 14 augustus 1978
- 45) Van juli 1986 tot augustus 1992 heerste een binnenlandse oorlog tussen het Nationaal Leger en het Jungle Commando zie paragraaf 5 van dit hoofdstuk

Het 'Decreet Politieke Organisaties' van 22 september 1987 (Algemeen Decreet A-24) stelt in artikel 2c de politieke organisaties moeten toegankelijk zijn voor iedereen ongeacht ras en religieuze overtuiging. In de Nota van Toelichting staat dat politieke organisaties niet mogen discrimineren en dat ze bij het zich presenteren of aanprijzen bij de bevolking uitingen van raciale, etnische of religieuze aard dienen te vermijden. SB 1987, No. 61

De voormalige minister van Regionale Ontwikkeling, Werner Vreedzaam (1993, *passim*), plaatste enkele kanttekeningen bij artikel 61 lid 2 van de grondwet van 1987. Hij bepleitte ten aanzien van deze bepaling een uitzondering voor de districten Sipaliwini, Brokopondo en Marowijne. Gezien de qua ontwikkelingsniveau tenachtergestelde positie van deze drie districten zou deze bepaling resulteren in een situatie waarbij zij niet de meest in aanmerking komende personen zouden kunnen kandideren, immers de meeste geschoolden uit het binnenland verblijven (noodgedwongen) in Paramaribo. Interviews met G. Leidsman en R. Pansa, 25 oktober 1988 en met C. Alendy, 24 oktober 1988.

Volgens Th. Strijder, voormalig BEP-bestuurslid, waren onvoldoende financiële middelen de reden voor de aansluiting van de partij bij de Front-combinatie. Interview, 24 oktober 1988.

Zie voor de uitslag in de zogeheten oorlogsdistricten en voor een interview met Jarien Gadden. DWT, 1 december 1987. Over de nieuwe BEP en PBP zie DWT, 7 oktober en 11 november 1987.

De verdeling naar kieskring, politieke partij en etniciteit is als volgt, voor Brokopondo: A. Damburg (Saramaka, PBP/Pendawa Lima), F. Eersteling (Ndyuka, PALU), U. Wijnerman (Ndyuka/PALU). Voor de kieskring Sipaliwini: L. Asaf (Matawai, PBP/Pendawa Lima), E. Gadden (Matawai, PBP/Pendawa Lima), A. Wouter (Kwinti, PBP/Pendawa Lima), A. Jeroc (Saramaka, Nationale Democratische Partij NDP). Tenslotte voor de kieskring Paramaribo: J. Gadden (Matawai, VHP/Front). Archief DNA.

- 46) Voor een reactie van de PBP ABOP-bestuursleden Johan Paulna en Petrus Domini op de teleurstellende uitslag zie DWT, 27 en 31 mei 1991.

Jarien Gadden werd in eerste instantie niet gekozen, maar belandde wederom door opschuiving in DNA. Zie voor een interview met hem DWT, 30 mei 1991. Gadden overleed op 6 november 1992. DWT, 7 november 1992. Naast Gadden belandden de volgende Bosnegers in DNA voor kieskring Brokopondo: M. With (Saramaka, BFP/DA 91), E. (Bill) Prvor (Ndyuka, BEP/DA 91), E. Majokko (Saramaka, NPS/Nieuw Front). Voor kieskring Sipaliwini: R. Pansa (Saramaka, BEP/DA 91), L. Abauna (Saramaka, NPS/Nieuw Front), T. Matodya (Ndyuka, NPS/Nieuw Front), H. Naana (Saramaka, NDP).

Zowel in 1987 als in 1991 werden voor de kieskring Marowijne geen Bosnegers in DNA gekozen. Archief DNA.

In Frans Guiana waren de Bosnegerpartijen nog minder succesvol dan in Suriname en belandden Bosnegerpolitici slechts via de Gaullistische (RPR) en de socialistische partij (PSG) in vertegenwoordigende lichamen. Bilby, K., 1990, p. 485-500.

- 47) De West, 6 en 8 juni 1959.

- 48) De West, 29 juni 1959.

- 49) DWT, 13 februari 1967.

- 50) DWT, 25 maart 1967, alsook de editie van 20 maart 1967.

- 51) Interview, 25 oktober 1988.

Ook bij de Aluku in Frans Guiana ontstonden conflicten over de wijze waarop dignitarissen betrokken raakten bij de nationale politiek. Bilby, K., 1990, p. 198-200.

- 52) Interview met het voormalig BEP-bestuurslid Th. Strijder, 24 oktober 1988.

Onze Politiek, 1967, p. 38.

De realisering van het mogelijke, 1973, p. 27-41.

In 1977 ging zowel de PBP als de BFP samen met de VHP de verkiezingen in. In 1973 stelde zowel het voormalig PBP-Statelid Paulus Fransman als R. Pinas zich verkiesbaar voor de VHP. DWT, 6 oktober en 22 november 1973. Interview met R. Pinas, 5 december 1988. Ook het idee om na de verkiezingen van 1987 voor het eerst een Bosneger als minister te benoemen was afkomstig van de VHP/Gadden. De voorgestelde kandidaat was niet acceptabel voor de NPS, die echter niet langer om het idee heen kon, naarstig op zoek ging naar een kandidaat en uiteindelijk Werner Vreedzaam aandroeg.

interview R. Libretto, 14 januari 1989. De verhouding van de Bosnegers tot respectievelijk de VHP en de NPS komt ook ter sprake in Josephzoon, E., 1970, p. 306-08. Over de reis in 1970 van de grootopperhoofden naar Afrika zie Groot, S.W. de, 1974, *passim*.

Een persoon die enigszins buiten het kader van deze studie valt, maar die we toch willen vermelden, is de vakbondsmann Abaisa. De eerste maanden van 1973 werd de regering Sedney geconfronteerd met grote ambtenarenstakingen die mede zouden bijdragen tot haar nederlaag tijdens de verkiezingen later dat jaar. Tijdens deze stakingen werd op 27 februari de Ndyuka Ronald Joweni Kitty, beter bekend als Abaisa, in de Gravenstraat doodgeschoten. Abaisa, ondervoorzitter van de bond van arbeiders werkzaam bij de Geologisch Mijnbouwkundige Dienst (GMD) en lid van de NPS, was met een groep van ongeveer honderd Bosnegers op weg naar het kantoor van de GMD om te informeren naar de uitbetaling van lonen tijdens de stakingsdagen. Veronderstelde rituele preparatie mocht niet baten. Abaisa groeide uit tot symbool van het verzet tegen de regering Sedney. Een initiatief in de jaren tachtig om de Gravenstraat te herdopen tot de Abaisastraat werd niet gerealiseerd. Zie over Abaisa: De West, 27 februari en 3 maart 1973, DWT, 28 februari, 1, 2, 3 en 6 maart 1973, Vrije Stem, 28 februari en 1 maart 1973, Dew, E., 1978, p. 163-68. De Nederlandse omroep de VPRO zond vanaf eind 1992 een elfdelige radioserie, *Ons Eigen Ding*, over de geschiedenis van Suriname uit, waarvan aflevering 10 gewijd was aan de stakingen van 1973 en de rol van Abaisa daarin.

- 53) We verwijzen slechts naar Fernandes Mendes, H.K., 1989, hoofdstuk 2.
- 54) DWT, 13 oktober 1969.
ARA-2, KGS, inv. nr. 2662. Brief PBP aan vice-premier A. Bakker, 2 februari 1969. In deze brief wordt ook vermeld dat grootopperhoofd Gazon reeds in 1966 de Nederlandse regering schreef geen voorstander te zijn van onafhankelijkheid.
- 55) Vrije Stem, 12 december 1970 en DWT, 12 december 1970.
- 56) Het verslag van deze vergadering in Asindooipo. Granman Aboikoni staat achter de onafhankelijkheid, bevindt zich in ADS.
De onafhankelijkheid werd voorafgegaan door het nodige politieke geweld, waaronder brandstichting. Dew, E., 1978, p. 184.
Naar aanleiding van de uitnodiging van de hoofdkapiteins Oscar Dijo en Abonie van het Cottica-gebied aan premier Arron om hen nader te komen informeren omtrent hun positie in verband met de naderende onafhankelijkheid, verwees onderdirecteur L.M. Sloot van het ministerie van Districtsbestuur en Decentralisatie naar de door Arron te Asindooipo gedane uitspraken hieromtrent. Sloot stelde tevens dat de premier slechts onderhandelde met de grootopperhoofden en hij vroeg zich af of Gazon wel gekend was in deze uitnodiging. ARO, dossier nr. 07.8, Audientie en adhesiebetuigingen 1974-75. Brief van de hoofdkapiteins Oscar Dijo en Abonie aan de minister-president, Petro-On-dro, 25 mei 1975 en Nota van onderdirecteur Sloot aan de directeur, 9 juni 1975.
- 57) Price, R. en S. Price, 1989, p. 200.
- 58) HBSG, 1974-75, 2e K., H., 13.517, nr. 1, p. 73-76.
- 59) HBSG, 1975-76, 2e K., H., 11e vergadering, 22 oktober 1975, p. 537-39, 12e verg., 23 oktober 1975, p. 586, idem, 1e K., H., 4e verg., 28 oktober 1975, p. 44 en 47.
- 60) HBSS, 1975-76, H., 5e verg., 16 november 1975, p. 79-80, 7e verg., 18 november 1975, p. 51-53, 8e verg., 19 november 1975, p. 74.
- 61) Volgens de DC van Sipaliwini, H.R.M. Libretto, die deelnam aan de besprekingen over de grondwet en die de aandacht vroeg voor de positie van het gezag in het binnenland, wilde men, ter vermindering van de suggestie van een staat in de staat, alles onder één wet brengen. Interview, 19 september 1988.
- 62) Interview met Stanley Rensch, 21 september 1988.
- 63) Zie bijvoorbeeld foto's nrs 28 en 40 in Scholtens, B. e. a., 1992.
- 64) Zie onder andere DWT, 16 september 1988, Dings, M., Oorlog aan de Marowijne, in De Tijd, 12 december 1986, p. 11 (beroep van grootopperhoofd Forster van de Paramaka op Nederland om steun in de binnenlandse oorlog), Westerloo, G. van, Vijf Surinaamse Grootopperhoofden op bezoek in Nederland, in Vrij Nederland, 24 oktober 1992, p. 22-25. Zie ook noot 152.
- 65) Chin, H.E. en H. Buddingh', 1987, p. 36. Deze studie geeft in het algemeen een goed beeld van het politiek en economisch beleid van de militairen.

- 66) ARO, dossier nr 07 53, Dorps hoofden No 3 Brief directeur Binnenlandse Zaken, H Mungra, aan directeur Financien, 29 februari 1980, No 999
- 67) ARO, dossier nr 07 155 1, Voorzieningen tbv binnenland Beleidsnota van hoofdkapitein H F Schmidt aan NMR, mei 1980, idem, dossier nr 1 851, Onderwijs diverse brieven uit 1980 aan de NMR met allerlei klachten over de situatie in het binnenland en met verzoeken om onderwijs, elektriciteit, etc
- 68) Archief-DNA Regeringsverklaring 1980 en urgentieprogramma van het kabinet Chin A Sen
Chin, H E en H Buddingh', 1987, hoofdstuk 3 geeft een beschrijving van de uiteenlopende politiek-bestuurlijke experimenten gedurende de periode 1980-87
- 69) In vrijwel alle regeringsverklaringen sinds de jaren vijftig wordt lippendienst verleend aan het idee van decentralisatie en aan de instelling van districtsraden Archief-DNA In 1961 kwam het zelfs tot een ontwerpverordening (Emanuel's) betreffende de instelling van districtsraden, die echter niet in behandeling werd genomen Ook in 1972 werd een ontwerpverordening (Currie) opgesteld ARO
- 70) De grondwet van 1987 is als Bijlage 2 opgenomen in Fernandes Mendes, H K, 1989, p 309-25 Zie voor de Wet Regionale Organen SB, 1989, No 44
- 71) Libretto, H R M, 1990, p 6-7
- 72) o c, p 23
- 73) Archief DNA Regeringsverklaring 7 juni 1963, p 16 en Regeringsverklaring 15 december 1969, p 24
- 74) Zie voor deze Beleidsnota ARO en ADS
- 75) Bovenstaande citaten zijn ontleend aan de in noot 74 vermelde Beleidsnota plus Bijlage Met wakaman oftewel konlibi worden de aangetrouwde aanverwanten in een dorp bedoeld Deze groep heeft normaliter minder rechten dan de stichters van een dorp, de zogeheten goon mi Over de verschillende categorieën dorpsbewoners zie Kobben, A J F, 1979, 26-28
- 76) SB, 1983, No 24 Decreet Districtenindeling 1983
- 77) SB, 1984, No 112 Resolutie 31 december 1984 houdende inwerkingtreding Decreet Districtenindeling 1983
- 78) Archief DNA Regeringsverklaring en Hoofdpijnen van het regeringsprogramma 1983-1986 Paramaribo, 1 mei 1983 p 42-43
- 79) Lanti Tijdschrift voor openbaar bestuur, 1/1 (1983-84) p 6-8 Het Bureau stond onder leiding van Jules Wijdenbosch
- 80) Chin, H E en H Buddingh, 1987, p 62-63
Interview met de DC van Sipaliwini, R Libretto, 19 september 1988
- 81) Freitas, R de, 1983/84, p 8-9 Wellicht uit gebrek aan historisch inzicht vergeleek De Freitas deze vredesverdragen (gezien het passenstelsel) met het apartheidssysteem van Zuid Afrika
- 82) Het Rapport van 86 pagina's bevindt zich in ARO en ADS
- 83) ARO, dossier nr 07 355, Rapporten en verslagen No 4 Leidsman, G, Verslag bezoek DC Sipaliwini aan Duitabiki, 17-20 januari 1986 Paramaribo 28 januari 1986
- 84) Interview met DC Sipaliwini, 19 september 1988
- 85) Archief-DNA Regeringsverklaring 1988-1993 Paramaribo, 11 maart 1988, p 3 idem, Jaarrede president R Shankar tot DNA, 1 september 1988 p 2
- 86) Zie bijvoorbeeld de satirische rubriek Winied in DWT, 20 februari 1989
- 87) ARO, dossier nr 07 53, Aangelegenheden van Boslandfunctionarissen No 2 Missive onderdirecteur R O (L M Slood) aan directeur R O (J Boerenveen), 18 november 1988
- 88) De Wet Regionale Organen werd op 21 juni 1989 aangenomen in DNA HBNA, 1988-89, H, vergaderingen 19 en 21 juni 1989
SB, 1989, No 44 Wet Regionale Organen, 29 juni 1989
- 89) Archief-DNA Toespraak president R Venetiaan in DNA ter uiteenzetting van het beleid in 1993 Paramaribo, 1 oktober 1992
In het district Sipaliwini werden zes ressortraden ingesteld Volgens de DC, Richene Libretto, functioneert het nieuwe systeem van decentralisatie van bestuur nauwelijks Over de afbakening van competentie ten opzichte van de traditionele gezagsstructuren bestaat onduidelijkheid interview 8 april 1993

De regering Shankar was op 24 december 1990 via de zogeheten telefooncoup door de militairen ten val gebracht. Met medewerking van DNA werd vervolgens de interimregering J. Kraag geïnstalleerd die op 25 mei 1991 verkiezingen uitschreef die werden gewonnen door het Nieuw Front voor Democratie en Ontwikkeling (NPS, VHP, KTPI en Surinaamse Partij van de Arbeid/SPA), waarna enkele maanden later de regering Venetiaan aantrad.

Een alternatief model voor de interactie tussen de Surinaamse maatschappij en die van de Bosnegers, dat echter weinig aansluiting lijkt te vinden bij de ontwikkelingen in de Surinaamse samenleving sinds met name de jaren tachtig, wordt aangedragen door de Belgische antropoloog Joris Hoerree, die rond 1981 een promotie-onderzoek verrichtte bij de Saramaka. Zijn model heeft als uitgangspunt dat Suriname een plurale maatschappij is en dat dit gegeven zijn weerslag dient te vinden in de staatkundige structuren. Elke bevolkingsgroep maakt volgens Hoerree aanspraak op autonomie, maar er dient tevens onderlinge samenwerking te zijn. Hij spreekt van institutionele horizontalisatie. Elke bevolkingsgroep kiest binnen dit model haar eigen vertegenwoordigers en is structureel vertegenwoordigd in zowel het parlement als de regering. Voor de maatschappijstructuur van de Bosnegersamenlevingen heeft dit model als consequentie dat de centrale positie van de matrilineage (bcc) en van de matriclan (lo) wordt opgecoördineerd ten gunste van die van het dorp. Hoerree, J., 1983, p. 460-69.

- 90) NPS. Beginsel en beleid, 1987, p. 51-52.
Archief-DNA. Toespraak president Venetiaan tot DNA, 1 oktober 1992.
Interview met Just Wekker (lid van de betreffende commissie), 8 april 1993.
Jarien Gadden deed tijdens de behandeling van het wetsontwerp regionale organen in DNA het voorstel om analoog aan de situatie van het district Paramaribo Sipaliwini bestuurlijk op te delen in de regio's zuidwest en zuidoost. HBNA, 1988: 89. H., vergadering 21 juni 1989.
- 91) DWT, 23 mei 1991.
- 92) Interview met R. Libretto, 8 april 1993. Volgens Libretto ging het de grootopperhoofden er vooral om dat zij net als de DC's duidelijkheid hadden omtrent het gebied waar hun gezag gold.
DWT, 23 en 25 mei 1992.
- 93) Onderstaande informatie is gebaseerd op: Givens, S. M., 1984, p. 79-89, 332-49; Bilby, K. M., 1987, passim, idem, 1990, passim.
- 94) Bilby, K. M., 1990, p. 183.
- 95) Volgens Bilby (1987, p. 105 en 108) zagen de Aluku zich geplaatst tussen twee werelden, namelijk die van de voorouders en die van Frankrijk. Givens (1984, p. 342) spreekt in dit kader van de traditionelen, veelal de ouderen, en de modernen, veelal de jongeren. Zie ook Bilby, K. M., 1990, p. 188-94.
- 96) Bilby, K. M., 1990, p. 151.
- 97) o.c., p. 198-200. Zie ook Givens, S. M., 1984, p. 82, 345-47.
- 98) Bilby, K. M., 1990, p. 189-90.
- 99) Onderstaande informatie is ontleend aan: Goldschmidt, J. E., 1981, passim.
- 100) o.c., p. 168.
- 101) o.c., p. 174-75.
- 102) o.c., p. 200.
- 103) Scholtens, B. e. a., 1992, p. 38.
- 104) A-EBGS, doos 4 Zuiderstadskerk. Helstone, C. S. E., Rapport voor het kerkbestuur over Cottica gedurende het eerste kwartaal van 1953. Cottica, 2 april 1953.
- 105) A-EBGS, doos 164 Praeses Pryor, Jaarverslag Cottica/Lawa, 1964.
- 106) ABZ. Missive DC-M, L. A. Bottse, aan MvBZ, 26 februari 1965, No. 421.
- 107) ABZ. Brief van Tolinga aan DC Suriname, Papaiston, 16 augustus 1968, idem. Missive directeur BZ, C. Ooft, aan minister BZ, 1 mei 1969, No. 12448/68, idem. Rapport van bestuursopzichter aan de Boven-Lawa, J. Duysker, voor DC-M, L. J. Zonderen, 1 oktober 1968.
ARA-2, KGS, inv. nr. 1876. Brief van Anton Glunder aan de gouverneur Paramaribo, 11 november 1971. Glunder bepleitte de benoeming van Manto tot grootopperhoofd. De benoeming van Tolinga zou historisch en cultureel onjuist zijn daar hij niet uit de juiste matrilineage stamde. Manto zou bovendien zijn opgeleid door Difu.

- 108) ARO en ADS Nota "Aanzet tot een nieuw beleid inzake het Binnenland" Directoraat Districtsbestuur, 1981, p 27
Volgens Ken Bilby (1989, p 155-56) beloofde Olton van Genderen in 1973 Manto het grootopperhoofdschap indien de NPS de verkiezingen van dat jaar zou winnen. Na de overwinning nodigde Van Genderen, inmiddels de nieuwe minister van Decentralisatie en Districtsbestuur, Manto uit naar de stad, maar kwam zijn belofte niet na.
Zie over de kwestie Manto ook De West, 14 januari 1975
- 109) Zie voor een beschrijving van het betwiste grootopperhoofdschap bij de Aluku ook Bilby, K M, 1989, passim, idem, 1990, p 257-68
- 110) ARO, dossier nr 07 53, Dorpschouwen No 3 Brief van de kapiteins Kolino en Momu aan minister F Leeftang en aan de DC-M, 16 juni 1981, idem, dossier nr 07 53, Boslandfunctionarissen algemeen Brief van de kapiteins Kolino en Momu aan minister F Leeftang, 17 januari 1982, idem Brief van adjunct districtssecretaris G Ph Souprayan aan DC-M, Mr J M H Schubman, Mungo, 18 maart 1982
- 111) ARO en ADS Nota "Aanzet tot een nieuw beleid inzake het Binnenland" Directoraat Districtsbestuur, 1981, p 26-28
Archief DNA Regeringsverklaring 1983-86, p 43
ARO, dossier nr 07 53, Dorpschouwen No 3 Nota van onderdirecteur BZ, L M Sloot, aan directeur BZ over aanwijzing Bayo als opvolger van Manto, 13 juli 1981
112) Een argument dat volgens DC Libretto (mondelijke informatie, 28 juni 1989) ook speelde in deze kwestie was de verwachting dat bij de benoeming van een grootopperhoofd er een bevordering van een van de kapiteins tot hoofdkapitein zou plaatsvinden
- 113) ARO, dossier nr 07 53, Boslandfunctionarissen algemeen Missive MvBZ, J A Wijdenbosch, aan minister-president, 14 mei 1986, No 334/86, idem Beschikking 9 juni 1986, No 2580, idem, dossier nr 07 53, Honorarium Regeling Boslandfunctionarissen Besluit van de Raad van Ministers (RvM), 12 april 1989, No 262 en Toelichting van de MvRO, W Vreedzaam, op het voorstel van de RvM, 29 maart 1989, No 193-R/Gechim
- 114) Adochini, die vooralsnog woont in Maripasoula, dat geen Bosnegerdorp is, schijnt van plan te zijn de voormalige residentie van grootopperhoofd Difou, het intussen ontvolkte Agoode/Bonville, wederom in ere te herstellen mondelinge informatie DC Libretto, 14 april 1993
Zie over de Wayana vrouw en kinderen van Awensai ook Bex, A, 1930
- 115) De keuze voor gaama Songo van de Saramaka als opvolger van de in 1989 overleden Aboikoni geschiedde overeenkomstig het matrilineaire erfopvolgingsprincipe Scholtens, B e a, 1992, hoofdstuk 5 Hetzelfde geldt voor Jan Levi van de Paramaka die op 30 juli 1993 werd geïnstalleerd te Langatabiki als opvolger van het in 1991 overleden grootopperhoofd Forster Scholtens, B, 1993
- 116) Naast de verslaggeving via de media zijn er enkele publikaties over de binnenlandse oorlog verschenen Beek, F van der, 1987, Polime, T S en H U E Thoden van Velzen, 1988, Herrenberg, H F, 1988, Franszoon, A, 1988 Verder een publikatie van het ministerie van Buitenlandse Zaken getiteld Foreign Interference in Suriname, 1987 en de doctoraalscriptie rechten van R Waal, 1992 Van de journalistieke verslagen noemen we naast Dings, M, 1986, slechts de artikelen van P Storms en G Wessel die Brunswijk bekendheid gaven in Nederland in Nieuwe Revu augustus september 1986
- 117) DWT, 23 en 28 juli 1986
- 118) Interview met luitenant Kenneth Slooten, 13 januari 1989
Slooten, destijds hoofd van het Bureau Politieke Organisatie van het NL en samensteller van de interne nota "De kwestie Brunswijk", deelde het volgende mee over de militaire loopbaan van Brunswijk Na de basisopleiding werd Brunswijk geselecteerd voor een opleiding bij de Speciale Eenheid, een vooropleiding van die tot commando, die aangevoerd werd door de sergeant-majors Gorre en Hawker Na de mislukte coup van Hawker op 15 maart 1981, waarbij leden van de Speciale Eenheid, maar niet Brunswijk, waren betrokken, werd deze Eenheid gesaneerd Brunswijk liep hierdoor een commando-opleiding in het buitenland mis en zou sindsdien ontspoord zijn Na voltooiing van zijn dienstplicht ging hij begin 1982 met groot verlof (demobilisatie) Op 16 april 1983 trad hij opnieuw in dienst en wel als vrijwillig nadienend soldaat Hij werd gestationeerd te Coronie Vanwege zijn verdienstelijkheid werd hij in november overgeplaatst naar een veiligheidsunit, ter beveiliging van projecten, bijvoorbeeld voorafgaand aan bezoeken

ken van de bevelhebber Slooten benadrukt dat Brunswijk nooit lijfwacht van Bouterse is geweest. Aangezien hij zich aan diverse kleinere tuchtvergrijpen schuldig maakte, plaatste bataljonscommandant Paul Bhagwandas hem voor de keuze om oneervol ontslagen te worden of zelf ontslag te nemen. Brunswijk hield de eer aan zichzelf en nam op 16 maart 1984 ontslag uit het leger. Hij keerde terug naar Mungotapu waar hij al snel in het deviezentransactie-circuit tussen Suriname en Frans Guiana belandde. Op 8 augustus 1985 overviel hij een bank in Mungo en werd gearresteerd door de politie. Onder duistere omstandigheden, volgens de politie na een telefonische opdracht van een hoge militair, werd hij weer vrijgelaten. Nog datzelfde jaar werd hij wederom gearresteerd en toen overgedragen aan de Militaire Politie. Brunswijk slaagde er in 1985 in om te ontvluchten (verrot traliewerk) uit Fort Zeelandia, waarna de politie en het leger een opsporingsactie begonnen. Mei 1986 kreeg een tweetal Nederlandse journalisten de gelegenheid om een verslag van deze klopjacht te maken. De Robin Hood van de contrarevolutie was hiermee geboren.

Voor een ietwat heroïschere versie van dit verhaal zie Beek, F. van der, 1987, p. 23-34.

- 119) Storms, P. en G. Wessel, De doodsvijand van Bouterse, in Nieuwe Revu, 29 augustus 1986. Zie ook Haakmat, A., 1987, p. 212-20.

- 120) Beek, F. van der, 1987, p. 41.

- 121) DWT, 8 december 1986.

In diverse rapporten is aandacht besteed aan de slachtingen te Moiwana, we verwijzen slechts naar Memre Moiwana, z.j. en het artikel 'Wat zich te Moiwana voltrok', in DWT, 28 mei 1993, geschreven naar aanleiding van de ontdekking van een massagraf te Moiwana op 22 mei 1993.

- 122) De West, 26 en 27 januari 1987.

- 123) DWT, 9 augustus 1986. Gazon zou zich hebben gedistantieerd van de acties van het JC.

- 124) Interviews met BO Jan Afiankoi, 29 november 1988, grootopperhoofd Oscar Lafanti, 25 oktober 1988 en DC Libretto, 14 januari 1989.

Volgens Afiankoi wisten de overige JC-leden de betreffende commandant Afonki - volgens Lafanti ging het om Dyango -, die een wapen was gaan halen, slechts met de grootste moeite onder controle te houden. Het aanvankelijke plan om hem een boete op te leggen, werd niet uitgevoerd.

Zowel in het reeds aangehaalde communiqué van het JC als door een voorman van het Surinaamse verzet in Nederland, Andre Haakmat, werd gesteld dat het JC de strijd zou voeren overeenkomstig de tradities van het binnenland. De Volkskrant, 25 juli 1986. Van Ludwich van Mulier vernamen wij destijds (mondelinge informatie) dat het in 1985 verschenen proefschrift van Wim Hoogbergen over de achttiende eeuwse Boni-oorlogen ijverig werd bestudeerd in hoge legerkringen.

Zie voor een enigszins andere weergave van deze vergadering ook Polime, T.S. en H.U.E. Thoden van Velzen, 1988, p. 21-22 en 100-01.

- 125) Zie bijvoorbeeld Pakosie, A.R.M., 1990, passim.

- 126) ARO. Verslag van DC-M, J.M.H. Schubman, over vergadering in Albina op 23 mei 1981. Aanwezig waren onder meer de grootopperhoofden Gazon en Forster en DC Libretto. Er werden klachten geuit over onheusere behandeling door de douane bij onderzoek naar smokkelwaar en mishandeling bij eenvoudige gevallen door politie en militairen. De ongeveer 2.000 inwoners van het gebied tussen Papatam en Mopikondre dreigden, indien er geen maatregelen werden getroffen, naar Frans Guiana te verhuizen. Tijdens een vergadering te Puketi in januari 1986 stelde de DC-M, Marcel Soc Agnie, dat de strengere controles op winkeliers en vrachtaarders in Albina dienden om de smokkel van goederen van eerste levensbehoeften naar Frans Guiana tegen te gaan. ARO, dossier nr. 07.355, Rapporten en verslagen No. 4. Leidsman, G., Verslag bezoek DC Sipaliwini aan Dintabiki, 17-20 januari 1986.

ABZ. Beschikkingen van 28 december 1982, No. 17, 3 oktober 1985, No. 4557 en 9 juni 1986, No. 2580 die handelen over verhoging van toelagen van dignitarissen. Libretto, H.R.M., 1990, p. 76.

- 127) DWT, 9 januari 1990.

Pijnlijk voor het NL waren, vooral in de beginfase van de oorlog, de juichkreten die opgingen bij elke klap die het JC het NL toediende, dit ondanks de negatieve effecten van de strijd op de dagelijkse levensomstandigheden van de gemiddelde burger zoals avondklok, stroomonderbrekingen en lege schappen in de winkels. De toenemende

impopulariteit van het militair bewind sinds met name de decembermoorden van 1982 bij een overgrote meerderheid van de bevolking was ongetwijfeld debet aan deze opstelling

128) DWT, 13 december 1986

129) Amos Wako, S., 1988, p. 54-55, M'86 Nieuwsbrief, 1/19 Extra (1989)

130) Zie over deze bemiddeling en de protocollen DWT, 19 maart, 29 en 30 juni, 2 en 7 juli 1988, Nowak, M., 1989, Appendix 1

Reeds op 11 februari 1987 stelde het ministerie van Binnenlandse Zaken ter normalisatie van het leven in het binnenland de 'Commissie Seeka' in die werd voorgezeten door DC Libretto. De commissie werd met erg veel argwaan door de Bosnegers bejegend en heeft weinig weten te bewerkstelligen. In het algemeen werd DC Libretto, een Ndyuka van de Sara Kreek, als gevolg van de oorlog in een bijzonder lastig parket gebracht. De Bosnegers konden weinig begrip opbrengen voor zijn positie als overheidsambtenaar. AB7 Beschikking 11 februari 1987, No. 503, Polime, T S en H U E. Thoden van Velzen, 1988, p. 27-31, interview DC Libretto, 19 september 1988

131) DWT, 9 juni 1989, M'86 Nieuwsbrief, 1/9, 10, 11 (1989). De verklaring van Portal werd op 23 juni getekend door president Shankar. Nowak, M., 1989, p. 8 en Appendix 3

132) DWT, 22 juli en 7 augustus 1989, M'86 Nieuwsbrief, 1/18 (1989), Nowak, M., 1989, p. 21

133) DWT, 3 juni, 1 en 4 september 1989, SB, 1989, No. 55

134) Scholtens, B., 1992, p. 88-90, Scholtens, B. e. a., 1992, p. 55-57

Op 23 januari 1992 stelde president R. Venetiaan in DNA ten aanzien van de bewapening van de TA door het NL "dat het inderdaad geen vraag is wie de vechtlustigen in het westen van het land bewapend heeft". DWT, 25 januari 1992. Zie ook de ingezonden brieven van pater Toon te Dorsthorst in DWT, 18 mei en 12 juni 1993. Vice-president Henck Arron daarentegen wist reeds op 4 september 1989 in het parlement te verkondigen dat de regering geen indicatie had dat de TA waren bewapend door het NL. DWT, 5 september 1989. Als voorloper van de Angula werd eind 1988 reeds een zogeheten 'Anti-terreur jongerenorganisatie' opgericht. DWT, 16 februari 1989, M'86 Nieuwsbrief, 1/7 (1989)

135) DWT, 14, 16, 17 en 18 oktober 1989

136) Onder andere DWT, 22, 24, 27, 28, 29, 30 november, 9, 19 en 20 december 1989

DNA-voorzitter J. Lachmon, Kofi Ayongpon en Brunswijk tekenden op 23 oktober 1989 de Verklaring van Mungo teneinde te geraken tot een Nationaal Akkoord waarbij ook de TA zouden worden betrokken. Brunswijk vroeg de regering om te bemiddelen bij een dialoog tussen het JC en het NL. DWT, 23, 24 en 25 oktober 1989

Ter gelegenheid van tien jaar revolutie verschenen op 25 februari 1990 Bouterse, Brunswijk en de TA-leiders Thomas en Matto gezamenlijk op het Onafhankelijkheidsplein. DWT, 26 februari 1990

137) Zie voor deze verre van volledige opsomming van gevechtshandelingen DWT, 31 oktober, 5 en 16 december 1989, 28, 29, 30 en 31 mei, 20 juni, 27 juli en 3 september 1990

138) Januari 1987 werd de Nederlandse ambassadeur Van Houten vanwege beweerde inmenging in binnenlandse aangelegenheden op verzoek van de Surinaamse regering teruggeroepen. De West, 10, 12 en 20 januari 1987

We vermeldde reeds de door het militair gezag belegde bijeenkomst op 12 december 1986 op het Sivaplein in verband met geruchten over een huurlingeninvasie vanuit Frans Guiana

Eind juni 1990 bezocht Brunswijk Nederland waar hem een grootse ontvangst ten deel viel en hij gesprekken voerde met onder andere de vaste Kamercommissie voor Buitenlandse Zaken en topambtenaren van dit ministerie. Vice-president Henck Arron betoonde zich weinig gelukkig over deze ontvangst. DWT, 28 juni, 5 en 16 juli 1990

Zie ook het interview van Gerard van Westerloo met de Nederlandse kolonel Bas van Tussenbroek in 'Vrij Nederland', 19 juni 1993, p. 51-55

139) Zie voor een aantal van deze rapporten de Bibliografie

In verband met de schendingen van mensenrechten werd een tweetal mensenrechtenbureaus opgericht, te weten in oktober 1987 Moiwana '86 met als directeur Stanley Rensch en op 14 september 1989 Alfobigi '86 (Alfonsdorp/Bigiston) onder leiding van de

Nederlandse Indiaan George Pierre Het eerste bureau richtte zich voornamelijk op Bosnegers en het tweede op Indianen DWT, 15 september 1989

140) DWT, 7 juni 1990

141) DWT, 21 en 23 september 1991

142) DWT, 3, 5, 19, 24, 26, 28, 29 maart en 12 april 1990

Uit onvrede over het trage verloop van de vredesonderhandelingen en dus de langdurige aanwezigheid van vluchtelingen in Frans Guiana, presenteerde de Franse regering in juli 1990 een nogal vage nota, 'Rurale Eenheden' aan de Surinaamse regering. De nota hoopte de bezwaren tegen het Kourou-Akkoord en wel met name tegen de instelling van een speciale politie-eenheid te ondervangen via zogeheten rurale eenheden. Het betrof het opzetten van een aantal regionale ontwikkelingscentra in het binnenland met een zekere mate van autonomie, maar wel vallend onder het centrale gezag van de regering. DWT, 31 juli en 13 september 1990, Nota 'De Rurale Eenheden', zpl, zj (1990)

143) President R. Shankar, opperbevelhebber van het NL, verklaarde enkele malen dat de gevechtshandelingen van het leger niet in opdracht waren van de regering. De opdracht van de president dat het NL het Mungogebied diende te vermijden, werd genegeerd. DWT, 30 mei, 1, 11 en 19 juni 1990

144) DWT, 25 september 1990

145) De Overeenkomst werd ons welwillend ter beschikking gesteld door de secretaris van de (inmiddels opgeheven) Inheemse Raad, Nardo Aloema. Zie verder DWT, 2, 5, 7, 8, 11, 13, 19 en 22 mei 1992

146) DWT, 3, 27, 28, 28, 30, 31 juli, 1, 3, 6, 7 en 8 augustus 1992

147) DWT, 10 en 12 augustus 1992

148) Het Mensenrechtenbureau Moiwana '86 spande tevergeefs een proces aan om te voorkomen dat deze amnestiewet zou worden bekrachtigd. DWT, 15 en 20 augustus 1992. Op 22 augustus werd een aanvang gemaakt met de moeizame en slechts deels geslaagde inzamelingsactie van wapens van de verschillende illegale groepen. DWT, 24 en 29 augustus 1992

149) Archief-DNA Akkoord van Nationale Verzoening en Ontwikkeling, 8 augustus 1992. Aan het Akkoord is een drietal protocollen toegevoegd behandelende de met hoge prioriteit te treffen voorzieningen en maatregelen, de inventarisatie en teruggave van onrechtmatig toegeëigende goederen van derden, de procedure van demobilisatie. Tevens is toegevoegd een verklaring van de Mandela en de - vrijwel onbekende - Kofimaka dat zij Brunswijk machtigen om namens hen het Akkoord mede te ondertekenen.

150) DWT, 13, 15 en 16 september 1989

151) DWT, 27 maart 1990, De West, 27 maart 1990

152) Dings, M., 1986, p. 11, Bilby, K.M., 1990, p. 678-81

In 1987 richtte grootopperhoofd Gazon via Silvia de Groot de volgende noodkreet tot de regeringen van Nederland en de Verenigde Staten van Amerika: 'Mijn volk is in grote nood. De problemen vloeien voort uit de huidige situatie. Mijn volk is vogelvrij verklaard. De contacten met Paramaribo zijn verbroken. Men kan daar niet meer komen uit angst vermoord te worden of gevangen gezet en gemarteld. Er zijn al vele doden gevallen. In het bos heerst gebrek. Mensen sterven door tekort aan medische hulp. Salarissen worden niet meer betaald. Ik weet niet meer hoe er uit te komen, en ik kan de strijd die een climax heeft bereikt niet stoppen. Ik doe een dringend beroep op Nederland en Amerika om te helpen. Niet met een invasie, maar met bemiddeling om de Surinaamse regering en het jungle-commando te bewegen de strijdbijl neer te leggen. Er zijn al te veel doden gevallen. De humanitaire hulp uit Nederland en andere landen is van levensbelang en mag niet worden stopgezet.' Groot, S.W. de, De bosnegers van Granman Gazon zijn vogelvrij, in NRC Handelsblad, 26 mei 1987.

153) Scholtens, B. e. a., 1992, p. 57

154) ADS Beschikking 2 september 1981, No. 6828

Abone, geboren op 12 augustus 1915 in het Kwinti-dorp Pakapaka, was op 20 april 1950 beëdigd tot grootopperhoofd en overleed in 1980. ADS Resolutie 19 april 1950, No. 1955 en ARO, dossier nr. 07.353.33, Publikatie en voorlichting No. 4.

155) Polimé, T.S. en H.U.E. Thoden van Velzen, 1988, p. 22 en 101, DWT, 23 maart 1991

156) DWT, 25, 26, 28 september, 3, 6, 7 en 26 oktober 1989, M'86 Nieuwbrieven, 1/24,25 (1989) waarin aan de hand van onder meer ooggetuigenverslagen gesteld wordt dat

- Lafanti in contact stond met zowel de Mandela als de TA. Zie over de rechtszaak tegen Lafanti ook: DWT, 1 juni 1988 en hoofdstuk 3 van I. Kanhai in: Kanhai, I. en J. Nelson, 1993, p. 81-83.
- 157) DWT, 24 en 26 juni, 7, 8 en 10 augustus 1991. Mondelinge informatie DC Libretto, 23 april 1993.
- 158) DWT, 21, 23 en 27 maart 1991.
Na het vredesakkoord van 8 augustus 1992 werd op 2 september de stichting "Matawai" onder voorzitterschap van Theo Lafanti opgericht. Zowel dignitarissen als leden van de Mandela hebben zitting in deze stichting. De stichting stelde dat ze zowel van het traditioneel gezag als van de Mandela mandaat had gekregen om de belangen van de Matawai te behartigen en als gesprekspartner van de regering op te treden. In de praktijk werd er weinig van de stichting vernomen: DWT, 29 oktober 1992; mondelinge informatie DC Libretto, 23 april 1993.
- 159) Mondelinge informatie DC Libretto, 23 april 1993.
- 160) ADS: Beschikking 28 februari 1978, No. 1230.
Witagron is een verbastering van Bitagron; het dorp is namelijk vernoemd naar de eerste kapitein, Bitā.
- 161) DWT, 2 oktober 1989; M'86 Nieuwsbrief, 1/24,25 (1989).
- 162) ADS: Brief hoofdkapitein Marcus aan minister RO, Paramaribo, 28 mei 1990.
Reeds eerder, in 1981, had Marcus aan de toenmalige president een brief geschreven waarin hij deze onder andere verzocht: "Bewerkstelligen dat wij net als vroeger een eigen Graman krijgen.": ARO, dossier nr. 07.354, Logeergebouwen in het Binnenland: Brief van hoofdkapitein Marcus aan de president, Witagron, 1 april 1981.
- 163) De door het gouvernement gehanteerde titulatuur is duidelijk verwarrend.
CAP: Resolutie, 7 maart 1887, No. 1307 spreekt van Alamun als "hoofd" van de "Corantijnnegers". In latere Resoluties wordt hij ook wel aangeduid als "opperkapitein": bijvoorbeeld Resolutie 1 maart 1893, No. 1611 (CAP). Opgenomen correspondentie in Resolutie No. 8100 van 24 november 1894 (CAP) toont aan dat Alamun geen grootopperhoofd was. Volgens De Beet en Sterman (1980, p. 21) is Alamun overleden in 1904. Deze informatie is onjuist aangezien uit Resolutie No. 13504 van 11 december 1905 blijkt dat Alamun op 14 november 1905 een vergadering bijwoonde met de DC van Saramacca. Het is onbekend wanneer Alamun is overleden. Resolutie No. 458 van 28 januari 1913 (CAP) stelt dat aangezien Alamun "sedert eenige jaren spoorloos verdwenen is" Marcus Mentor wordt aangesteld als "hoofd" van de "Corantijnnegers". In dezelfde Resolutie wordt Mentor ook aangeduid als "Kapitein" en "stamhoofd", terwijl in latere Resoluties wordt gesproken van zowel hoofd als hoofdkapitein. In een brief van november 1918 aan de gouverneur verzocht Mentor, die zichzelf blijkbaar als grootopperhoofd beschouwde, "ook mij één hoed en costuum aan te schaffen als Granman". In de kantlijn staat hierbij een uitroepteken geplaatst. Mentor was verwikkeld in een conflict met kapitein Bitā van Bitagron en stelde dat deze hem niet erkende als hoofd daar hij eenzelfde hoed had: Resolutie No. 848 van 12 maart 1920 (CAP). In een begeleidend schrijven van deze Resolutie wordt ook gesproken van "granmanschap". (de rond 1840 geboren Bitā is in mei 1928 overleden) Resolutie No. 4444 van 27 december 1928 (CAP) spreekt van "hoofdkapitein" Paulus Paka te Kaaimanston. Johannes Afiti werd bij Resolutie No. 3530 van 16 oktober 1937 (ADS) aangesteld als kapitein te Witagron en bij Beschikking No. 3819 van 4 juni 1964 (ADS) bevorderd tot hoofdkapitein.
Het overlijden van de in 1855 geboren Marcus Mentor op 1 juli 1926 (op 14 april 1926 was ook al kapitein Jacobus overleden) en van Paulus Paka in december 1936 wordt vermeld in: A-EBGS, doos 9 Zuiderstadskerk: Brief van de boslandonderwijzer Chr. Nijman aan praeses W. Burkhardt, Kaaimanston, 4 juli 1926; doos 171 Praeses: Brief van de evangelist Ch.J. Hok A Hin aan de praeses, Kaaimanston, 18 december 1936. Overigens spreekt Hok A Hin van hoofdkapitein Paulus Paka van Witagron, terwijl diens aanstellingsresolutie zoals we zagen Kaaimanston vermeldt. In elk geval is het duidelijk dat Witagron de nieuwe residentie wordt.
De stelling van De Beet en Sterman (1980, p. 21-22) dat Alamun was aangesteld als "Granman" omdat hij hoofd van zijn stam was, is onjuist. Evenals de Coppename-Kwinti kennen de Cottica-Aluku, de Wayana en de Trio geen grootopperhoofd. Hun hoofden dragen de titel van hoofdkapitein. Ook voor hun stelling dat vanaf Marcus Mentor de

titulatuur is gewijzigd, namelijk van hoofd in hoofdkapitein en dat sindsdien de Coppename-Kwinti vielen onder het gezag van het grootopperhoofd van de Matawai vonden wij geen ondersteuning in de archieven. Immers ook Marcus Mentor werd meestal aangeduid als hoofd en soms als hoofdkapitein. Pas vanaf Aboné vielen de Coppename-Kwinti onder het gezag van het Matawai grootopperhoofd. Onjuist is ook dat Paulus Paka overleed in 1937 en dat zijn opvolger (Afiti) werd aangesteld als hoofdkapitein.

- 164) ADS Verslag gesprek DC Sipaliwini met hoofdkapitein Marcus, 15 juni 1990 en Brief hoofdkapitein Marcus aan minister RO, Paramaribo, 25 juni 1990
In een ingezonden brief van 14 december 1990 van het Comité Wederopbouw Boven-Coppename werd eveneens gevraagd om een eigen grootopperhoofd en gesteld dat Alamun, Mentor en Paka deze functie bekleedden. DWT, 15 december 1990
- 165) ADS Brief hoofdkapitein Marcus aan minister RO, Paramaribo, 30 augustus 1992
- 166) Zie over de omstrede positie van Pokigron. M'86 Nieuwsbrief, 1/5,7 (1989)
Enkele dagen eerder, op 19 april, werd de vooraanstaande kenner van de Saramakaanse cultuur, Anikei Awagi, op de terugweg van de begrafenis van gaama Aboikoni gegijzeld door het JC. Volgens Brunswijk werd Awagi aangehouden op instigatie van bewoners van het Boven-Surinamegebied op verdenking van het vervaardigen van obia (magisch geneesmiddel) voor legerleider Bouterse, die hij eerder vergezeld had op een reis naar Ghana. Interview, Debiké, 20 april 1989. Awagi werd meegenomen naar Stoelmans-eiland, waar hij een half jaar later, na de nodige mishandelingen te hebben ondergaan, werd vrijgelaten. Zie ook DWT, 24, 25, 26 en 29 april 1989.
Refererend aan de verraderlijke en succesvolle rol die het Korps Vrije Negers in de tweede helft van de achttiende eeuw speelde bij het neerslaan van de Aluku (zie Hoofdstuk 1.5), bestempelde Henk Herrenberg Brunswijk als een 'redimus'. DWT, 15 september 1986.
In april-mei 1989 werd de conglomeratie Brownsweeg en wel met name de dorpen Wakibasú 1 en 2 slachtoffer van een soortgelijke situatie als Pokigron. M'86 Nieuwsbrief, 1/7 (1989)
- 167) In oktober 1992 bezochten de grootopperhoofden Nederland. Gerard van Westerloo schreef een ontluisterend verslag in Vrij Nederland, 24 oktober 1992, p. 22-25. Van Westerloo spreekt onder meer van "een maatschappijstructuur die past bij een middeleeuwse landbouwersgemeenschap". Zie ook zijn verslag van de terugkomst van de grootopperhoofden in Suriname in Vrij Nederland, 7 november 1992, p. 45-49.
Het parlementslid Jarien Gadden vertelde hieromtrent in november 1988 aan Carlo Hoop: "De positie van de Gaama, Kabiteni en Bassia is vaag geworden. Zij kunnen tegenwoordig weinig invloed uitoefenen op de aangelegenheden in de dorpen. De dorps- en dorpshoofden hebben tegenwoordig geen belangrijke machtspositie. In het verleden waren zij degenen tot wie de vreemdelingen zich wendden bij een bezoek aan het dorp. Zij onderhielden contacten met instanties buiten de dorpen. De traditionele dorpsleiders staan nu alleen nog bij ceremoniën in het middelpunt." Hoop, C., 1991, p. 126.
Een vrij sombere visie op de toekomstperspectieven van het bestaande bestuursstelsel van de Bosnegersamenlevingen gaf de Ndyuka-historicus André Pakosie (1993, p. 59-60) na zijn bezoek in oktober 1992 aan het binnenland: "De gezagsdragers van het Binnenland zijn zelf niet bij machte om een wezenlijke bijdrage te leveren aan de ontwikkeling van hun woongebieden, hoe graag zij dat ook willen. Zij behoren tot de generatie die geen onderwijs heeft genoten. Zij kunnen daarom wereld politiek-bestuurlijke zaken niet op hun merites beoordelen." Alhoewel Pakosie het jammer zou vinden als dit bestuursstelsel zou ophouden te bestaan, vraagt hij zich af of in de huidige tijd dit systeem nog voldoet: "Maar elke stap naar de vooruitgang heeft zijn consequenties. En wil men vooruitgaan, dan zal men bereid moeten zijn de gevolgen hiervan te aanvaarden."
- 168) In augustus 1988 sloten Suriname, Frans Guiana en de Hoge Commissaris voor Vluchtelingen van de Verenigde Naties (UNHCR) een tripartiete overeenkomst ter voorbereiding van de vrijwillige terugkeer van de duizenden vluchtelingen. Maar in 1991 ging de Surinaamse regering hiertoe een samenwerkingsovereenkomst aan met de Pater Ahlbrinck Stichting (PAS). Vanwege de grote argwaan onder de vluchtelingen over de militaire invloed in Suriname zou hun repatriatie zeer moeizaam en traag verlopen. De Surinaamse regering was ook weinig voortvarend bij het treffen van adequate voorzie-

ningen voor hun opvang Het geduld van de Franse regering raakte intussen op en in 1992 stelde zij een zogeheten oprotpremie in Eind 1992 waren er nog ongeveer 1600 vluchtelingen in Frans Guiana, waarvan ongeveer 500 personen uit humanitaire overwegingen toestemming zouden krijgen om te blijven Een belangrijk deel van hen bestond uit Indianen, daar zij reeds waren geïntegreerd in de Frans Guianese samenleving DWT, 21 februari en 8 maart 1991, 10 oktober 1992 en 8 januari 1993

Hoofdstuk 5

- 1) Lier, R van, 1977, p 306, Scholtens, B , 1986, p 117, 141 en 193
- 2) Zie voor een overzicht van de economische ontwikkeling na 1945 Lier, R van, 1977, p 306-20, Chin, H E en H Buddingh', 1987, hoofdstuk 4
- 3) Archief-DNA Regeringsprogramma, augustus 1955
- 4) GB, 1958, No 4
- 5) ARA-2, KGS, inv nr 1284 Verslag dienstreis DC Suriname naar Boven-Suriname, 1-20 oktober 1956
- 6) ABZ Besluit Raad van Ministers, 23 maart 1959, No 1447 Vanaf toen ontvingen de grootopperhoofden naast hun toelage tevens een representatievergoeding
- 7) Een verslag van dit bezoek is opgenomen in HBSS 1958-59, H , p 513-21 Een verslag met foto's staat in Voor Elkaar, 1/5 (1959), p 4 en 10
- 8) Teunissen, H , Dit doet het Brokopondoplan, in Voor Elkaar, 1/2 (1958), p 4-5
Zie over de instelling en taakformulering van het Brokopondo-bureau GB, 1957 No 56 en GB, 1958, No 72
Er werd tevens een commissie, bestaande uit leden van de Raad van Ministers, ingesteld inzake het Brokopondoplan GB, 1957, No 60 en GB, 1958, No 58
- 9) Geciteerd in Westermann, J H , 1971, p 11
- 10) De meeste in dit hoofdstuk genoemde ontwikkelingsplannen bevinden zich in de bibliotheek van de Stichting Planbureau Suriname (SPS)
- 11) GB, 1958, No 104
- 12) Westermann, J H , 1971, p 26
ABZ Resolutie 29 juli 1953, No 1792 over de instelling van de Brokopondoraad
- 13) Michels, J , 1958 (typescript), idem, in De West, 21, 22, 24 en 25 februari 1964 Zie ook Michels, J , De dam en de Boslandbevolking, in Voor Elkaar, 1/2 (1958), p 3 en 5
Zie voor een korte levensbeschrijving het artikel Drs J Michels pionier van het binnenland , in De West, 6 februari 1964
- 14) Michels, J , 1958, p 1 en 15
- 15) ABZ, dossier nr 1 839 63, Transmigratie 2 Brief DC Brokopondo, H G Sanches, aan minister BZ, 27 januari 1964, No 165 De DC stelde dat velen, met name ouderen, pas zouden verhuizen als zij daartoe door het water werden gedwongen De voor de nieuwe dorpen ten noorden van het stuwmeer beschikbaar gestelde gronden werden ongeschikt geacht
ADS Bekendmaking DC Brokopondo, 16 november 1963
- 16) ABZ, dossier nr 1 839 63, Transmigratie 1 Rapport E L Sjak Shie en pater M van der Pluym aan de minister van Algemene Zaken, 6 november 1960
- 17) ABZ, dossier nr 1 839 63, Transmigratie 1 Brief gaama Aboikoni aan DC Brokopondo, 11 maart 1961, Brief DC Brokopondo aan minister BZ, 18 maart 1961, No 417, Brief hoofd Afdeling Binnenlands Bestuur aan DC Brokopondo, 22 maart 1961, No 47 De in het Sranantongo geschreven brief van gaama Aboikoni staat volledig, met vertaling, afgedrukt in Scholtens, B e a , 1992, p 59-60
- 18) ADS Beschikking Ministerie van Binnenlandse Zaken, 14 september 1963, No 10914
- 19) ABZ Beschikking 8 juni 1965, No 6009
De onderwijzer R Amsdorf bekritiseerde deze politiek van de regering om louter af te stemmen met het grootopperhoofd Hij benadrukte dat wat betreft het grondgebied elke matriclan autonoom was Bovendien zou gaama Aboikoni aan populariteit inboeten buiten zijn eigen matriclan, de Matjau De West, 15 februari 1964
In het artikel "Het vraagstuk der Saramaccaners" (De West, 18 december 1965) wordt gesteld dat aan de NPS gelieerde dignitarissen tijdens de transmigratie financiële voordelen genoten
- 20) ABZ, dossier nr 07 11, Instelling en opheffing 2 Resolutie 18 juli 1963, No 7781

- 21) ABZ, dossier nr 1 839 63, Transmigratie 1 Brief van hoofdkapitein E J Treu en kapitein S Zeegelaar van Ganse aan minister BZ, 14 augustus 1961
- 22) ABZ, dossier nr 1 839 63, Transmigratie 2a Brief van hoofdkapitein H Schmidt en kapitein S Zeegelaar van Gansé aan gouverneur A Currie, 21 juni 1964, Transmigratie 3 Brief DC Brokopondo, G H Sanches, aan minister BZ, 7 december 1964, No 1526 A-EBGS, doos 174 Praeses Rapport van E M Koordijk omtrent dienstreis naar het transmigratiegebied, 27 augustus 1964
- 23) Artikelen van R E Amsdorf in De West, 15 februari, 9 maart en 20 juli 1964 Zie ook het artikel "Zwarte kunst moet dam in Suriname doen bezwijken" in De West, 27 februari 1964 en een communicatie van de PNR in De West, 18 januari 1964
Zie ook Hoop, C, 1991, hoofdstuk 6 Hoop gaat onder meer in op de etnische en politieke achtergronden die een rol speelden bij de splitsing van het dorp Ganse
- 24) ARA-2, KGS, inv nr 2661 Brief van A A M Toelingha aan de gouverneur, Browns-
weg, 1 december 1965 (ondertekend met "De volkscomité's der Saramaccaners")
- 25) ABZ, dossier nr 1 839 63, Transmigratie 3 Brief volkscomités van Brownsweg aan
DC Brokopondo, 26 november 1965
- 26) ARA-2, KGS, inv nr 2661 Nota TRIS over ontevredenheid Saramaccaners in Browns-
weg
- 27) ARA-2, KGS, inv nr 2661 Brief van TRIS-commandant W P Boersma aan de
Generale Staf in Den Haag en aan de gouverneur, 10 januari 1964
- 28) ARA-2, KGS, inv nr 1825 Brief TRIS-commandant W P Boersma aan de waarne-
mend gouverneur, 26 januari 1965 en Verklaring van de tweede luitenant der infanterie,
H Pel, 25 januari 1965 Zie ook Hoop, C, 1991, p 116-18
- 29) Naar aanleiding van deze brief diende de PNP in juni 1968 een interpellatievoorstel in
bij het parlement waarin de minister van Binnenlandse Zaken om toelichting werd
verzocht ABZ, dossier nr 1 839 63, Transmigratie 4
In 1965 schreven vijf dorpschoude een brief aan de koningin, waarin ze eveneens
aandacht vroegen voor de problemen van de transmigratiedorpen ARA-2, KGS, inv
nr 2661 Brief dorpschoude aan de koningin, Brokopondo, 9 oktober 1965
- 30) ARO, dossier nr 07 52, Werkbezoek minister D+D/RO Verslag DC Brokopondo, L H
Bottse, van werkbezoek van de ministers J Rens en R Goossen aan enkele transmigra-
tiedorpen, 2 september 1970, Verslag van R Smiet van werkbezoek minister C
Ramkisor aan Brokopondogebied, 17-19 mei 1973, dossier nr 07 155 1, Voorzieningen
tbv Binnenland Beleidsnota van hoofdkapitein H F Schmidt aan de Nationale Militaire
Raad, mei 1980
Zie ook het artikel "Bosnegers van Brokopondo ontevreden over Commissaris Bottse"
in De West, 2 november 1974
- 31) ABZ, dossier nr 1 823 2, Bosbouw, houtteelt Brief Adviescommissie Transmigratie
aan minister-president, 5 februari 1962, Brief hoofd Afdeling Bestuur en Decentralisatie
aan minister-president, 5 april 1962, No 128a, Brief minister-president aan Adviescom-
missie Transmigratie, 17 mei 1962, No 3244, dossier nr 1 839 63, Transmigratie 1
Brief Adviescommissie Transmigratie aan de minister-president, 15 augustus 1962
- 32) Zie ook Franszoon, A, 1976, passim, Hoop, C, 1991, hoofdstukken 5 en 7
- 33) Groot, S W de, 1974, p 12
- 34) Amsdorf, R E, Adieu Ganzee?, in De West, 20 juli 1964
In het artikel 'Zoals de Surinamers naar Nederland trekken, zo trekken de bosbewoners
naar Paramaribo' (Vrij Nederland, 24 november 1973, p 11 en 13) schreef de Neder-
landse journalist Gerard van Westerloo "De geschiedenis van de transmigratie der
boslandcreolen uit hun Brokopondo-dorpen is een van onbegrijpelijke, ja, schaamteloze
onachtzaamheid van de Surinaamse overheid ' De grote trek naar de stad begon toen de
dam gereed was en "bleek dat de bosnegers voor Suralco een stuwdam, en voor zichzelf
een grafkelder gebouwd hadden '
- 35) ARA-2, KGS, inv nr 2653 Verzoekschrift Gazon aan de koningin, Paramaribo, 14
oktober 1966 Zie verder het artikel "Een stuwdam in het district Marowijne?", in De
West, 7 maart 1964 De plannen voor de bouw van twee stuwdammen in de Marowijne
Rivier in 1925 worden vermeld in Munninck, O M de, 1946, p 99
- 36) Zoals reeds vermeld bevinden de meeste van deze plannen zich in de bibliotheek van
de SPS

- 37) ADS Petzoldt, T R , Prae-advies inzake de invoering van Community Development in het Binnenland Paramaribo, oktober 1961
Op de politieke achtergronden van de begin jaren vijftig gelanceerde strategie van gemeenschapontwikkeling en op de veelal met deze strategie gepaard gaande optiek van een van bovenaf opgelegd ontwikkelingsmodel, zie Huizer, G , 1992, p 80-82
- 38) ABZ Beschikking 11 december 1961, No 7489
- 39) ABP, doos E-1/E-2 Groen Enkele aantekeningen over een bezoek aan enige dorpen langs de Cottica-rivier en de Suriname rivier, april 1966 (Rapport LVV, No 4341/191 092, 21 mei 1966)
- 40) ABP, doos E-1/E-2 Groen Commentaar van de DC van Brokopondo, O E Pocorni, op de aantekeningen over een bezoek aan enige dorpen langs de Cottica-rivier en de Suriname-rivier april 1966 Brokopondo, 28 april 1966
- 41) Archief-DNA Regeringsverklaring 1973-77, 15 februari 1974
- 42) SPS, NOP 1965, p 156-58
- 43) o c , p 265-77
- 44) ARO, dossier nr 07 58, Werkgroepen en commissies Binnenland IOB 1974
Het door de regering Sedney in 1970 ingestelde ministerie van Districtsbestuur en Decentralisatie (D+D) werd in 1978 weer opgeheven en ondergebracht zoals voorheen, bij het ministerie van Binnenlandse Zaken In 1988 werd het ministerie van Regionale Ontwikkeling ingesteld
- 45) Minister Van Genderen stelde dat de regering zich bewust was van een grote achterstand in het binnenland die zo snel mogelijk moest worden weggewerkt Vanwege onvoldoende werkgelegenheid zouden jaarlijks 2 a 3 000 mensen het binnenland verlaten Bena-drukt werd dat het binnenland behouden moest worden en niet mocht leeglopen ARO, dossier nr 07 58, Werkgroepen en commissies Binnenland Verslag bespreking Com-missie Binnenland', 27 mei 1974
- 46) ARO, dossier nr 07 58, Werkgroepen en commissies Binnenland Commentaar van B Bihari, H Jap A Joe en E Alibux van het ministerie van Sociale Zaken op het IOB, Brief van de directeur van het ministerie van Landbouw Veeteelt en Visserij, A G Smit aan de directeur D+D, 16 juli 1974, No 5055/191 0
Enkele verontruste buitenlandse antropologen die onderzoek onder de Bosnegers had den verricht leverden eveneens commentaar op het IOB Lenoir, J D , 1975, passim, Elst, D H van der, z j /1977, passim, Beet, C de en M Sterman, z j , passim, idem, 1981, p 468-81, Thoden van Velzen, H U E , 1974, passim
- 47) Voorproject Restantfonds 2e VJP 1975, Lijst A Grotere leefgemeenschappen Boven-en Beneden Marowijne Langatabbetje en Drietabbetje, Eerste fase Paramaribo, D+D, 1975
Interview met ingenieur H E Thompson, 25 oktober 1988
DC Libretto noemde het IOB een doodgeboren kind dat voorbijging aan de tradities en de verbondenheid van de Bosnegers aan de grond interview, 19 september 1988
- 48) Essed, F E e a , 1975, p 43, Programma voor de Sociaal-Economische Ontwikkeling van Suriname, 1975, hoofdstuk 6, p 6
- 49) Essed, F E e a , 1975, p 45
- 50) Interview met Frank Essed, 31 oktober 1988
- 51) Archief-DNA Regeringsverklaring 1977-81, 15 maart 1978, p 32
NPS beginsel en beleid, 1987, p 51
- 52) Interview met H Wesenhagen en F Verneuil, stafleden van de SPS, 30 september 1988
Beiden stelden dat het bij de uitvoering van ontwikkelingsplannen voor het binnenland in het algemeen bovenal ontbrak aan politieke wil
- 53) CESWO, "Aanzet", 1981, dl 1, p 1-2
- 54) o c , dl 1, p 3 en 142
- 55) Archief-DNA Regeringsverklaring 1980 en urgentieprogramma van het kabinet Chin A Sen, 1 mei 1980
- 56) Archief DNA Regeringsverklaring en Hoofdpijnen van het regeerprogramma 1983-86, 1 mei 1983 De regering Alibux, met sterke PALU-signatuur, werd reeds in december 1983 naar huis gestuurd Teneinde een lening te verkrijgen van het International Monetary Fund (IMF) kondigde ze belastingverhogingen aan, waarop de bauxietarbeiders en anderen in staking gingen

- 57) Het NRP betrof een taakgericht integraal actieprogramma dat gezien de kritieke sociaal-economische situatie in het land was opgesteld. Het diende als uitgangspunt voor een meerjarenontwikkelingsprogramma.
De genoemde documenten zijn te raadplegen in de bibliotheek van de SPS
- 58) Nota 'Aanzet tot ...', 1981, p. 36-37
- 59) Beleidsnota ministerie BZ, 1982, p. 10
Volgens DC Libretto is de Nota 'Aanzet' niet eens ter discussie gesteld en verdween ook deze in de bureaulade. Interview, 19 september 1988
- 60) Rapport Commissie Ontwikkeling Binnenland, 1986, passim
- 61) Als we stellen dat er qua ontwikkeling weinig in het binnenland tot stand is gebracht, doelen we specifiek op het overheidsbeleid dienaangaande. Het ligt geenszins in onze bedoeling ons badinerend uit te laten over de geweldige krachtsinspanning en zelfopoffering van medewerkers van instanties zoals de EBS, PAS, RKBO (Rooms Katholiek Bijzonder Onderwijs) en Medizeb (Medische Zending Binnenland Suriname)
- 62) Archief-DNA Regeringsverklaring 1988-93, 11 maart 1988, p. 3
- 63) SPS, Concept Beleidsnota Binnenland, 1989, p. 23
In een lezing die de directeur van de PAS, W. de Bekker, in 1988 verzorgde over de agrarische vorming en opleiding van jongeren in het binnenland, werd benadrukt dat ook de PAS het binnenland niet ziet als een verzorgingsgebied, maar als een nog grotendeels sluimerende bron van productie. De PAS beschikt over een zeer ruime ervaring op het gebied van ontwikkelingsprojecten in het binnenland en is voorstander van een integrale benadering. De Bekker stelde: Ontwikkeling voor de boslandbewoner houdt in de omvorming van de dorpsamenleving in al zijn facetten. Het is een totaal-proces. Bekker, W. de, 1988
- 64) SPS, Concept beleidsnota Binnenland, 1989, p. 4
- 65) o.c., p. 5 en 21
- 66) o.c., p. 4
- 67) o.c., p. 23
- 68) Addendum, Ministerie van Regionale Ontwikkeling, oktober 1991
- 69) Mondelinge informatie F. Vermeul, staflid SPS, 13 mei 1993
Tijdens het beleidsoverleg op 12 juli 1989 is door de delegaties van Suriname en Nederland besloten om een bedrag van Nf 25 miljoen te reserveren voor de ontwikkeling van het binnenland. In het Raamverdrag tussen beide landen dat op 18 juni 1992 werd gesloten, werd dit bedrag verhoogd tot Nf 50 miljoen
- 70) Muntslag, H. R. e. a., 1991, p. 16-17
- 71) o.c., passim
- 72) Zevenbergen, W. en M. C. Zevenbergen, 1992, passim
- 73) DWT, 30 augustus 1991, zie ook De West, 21 juni 1993
- 74) DWT, 11 februari 1993
- 75) Archief-DNA Regeringsverklaring 1991-96, voorgelezen door president R. Venetiaan in DNA op 15 januari 1992
- 76) Archief-DNA Akkoord van Nationale Verzoening en Ontwikkeling, 8 augustus 1992
Enkele kritische kanttekeningen bij dit Akkoord werden geplaatst door George Mollering (1993, passim). Volgens hem had het Akkoord op het gebied van economische ontwikkeling het binnenland weinig nieuws te bieden. Hij wees met name op lid 3 van artikel 10, dat voor velerlei uitleg vatbaar zou zijn. Mollering maakte ook enkele kritische opmerkingen aangaande de eventueel individueel te verlenen titel op grond en de mogelijke gevolgen daarvan door de positie van vrouwen.
Ook de Surinaamse publicist Theo Para (1993, p. 79-90) is weinig positief over het Akkoord, dat volgens hem slechts de ontwapening van de illegaal gewapende groepen had moeten regelen, alsook hun herintegratie in de samenleving. Para bekritiseert vooral het feit dat het Akkoord deze groeperingen erkende als vertegenwoordigers van de binnenlandbewoners, hetgeen wel tot problemen moest leiden met de traditionele gezagsstructuren, alsook het feit dat zij werden betrokken bij de ontwikkeling van het binnenland. De gebeurtenissen sindsdien lijken hem gelijk te geven. Para levert ook felle kritiek op de amnestiewet
- 77) COOB, 'Uitgangspunten', 1992, passim. Het COOB werd ondersteund door een adviescommissie bestaande uit deskundigen uit diverse disciplines

- 78) De wijze waarop de beleidsadviseur van Regionale Ontwikkeling, O. Kemble, deze Nota in ontvangst nam, stemt weinig hoopvol. Westerloo, G. van, 7 november 1992, p. 47. Een van de samenstellers van deze Nota, André Pakosic (1993, p. 59-60), uitte zich nadien somber over de ontwikkelingsperspectieven van het binnenland.
- 79) GB, 1947, No. 94.
Michels (1948, p. 35-36) plaatst gezien de diverse bureaucratische bepalingen van dit besluit en de onervarenheid van Bosnegers hiermee enkele vraagtekens bij de toepassing en naleving ervan: "en zal dit gedeelte van de wet wel voor onbepaalde tijd gedoemd zijn een dode letter te blijven, waarbij ik nog de vraag openlaat, of niet een poging tot toepassing wrijving zal uitlokken, vooral omdat tevoren geen overleg met betrokkenen werd gepleegd". Michels bevestigt hetgeen in hoofdstuk 3 reeds enkele malen werd geconstateerd, namelijk dat de Bosnegers zich als de 'onbetwiste eigenaren' beschouwen van de bossen in hun woongebieden. Michels, J., 1948, p. 21-22.
- 80) HBNA, 1989-90, H, vergadering 3 november 1989.
- 81) Een enigszins kleiner gebied voor de houtkapvergunningen wordt vermeld door I. Kanhai. Volgens hem zouden de rechten, ondanks de vermelde bepaling, in de praktijk toch regelmatig door kapiteins worden verhuurd aan derden. Hij berekende dat de productie op houtconcessies in het binnenland 25 maal groter is dan die op de houtkapvergunningen. Kanhai, I. en J. Nelson, 1993, hoofdstuk 3, p. 75-76.
- 82) Zie het artikel van Coen Ooft, "Rechten van Saramaccaners", in Suriname, 1 februari 1964, alsook Quintus Bosz, A. J. A., 1965, passim.
- 83) Vernooij, J., 1988, passim.
- 84) o.c., p. 19.
- 85) Zie onder andere DWT, 4, 9 en 28 november 1989, 10 maart 1990 en 4 november 1991. Volgens de chef van de tekenkamer van de Dienst der Domeinen, J. van Dillenburg, was de minister van Natuurlijke Hulpbronnen de mening toegedaan dat reeds toegekende stukken land aan derden niet konden worden teruggevorderd, maar dat het dorp wellicht kon worden gecompenseerd. Van Dillenburg wees er tevens op dat in Santigrón twee groepen zich met de kwestie van de grondenrechten bezighielden, hetgeen verwarrend werkte. Interview, 26 mei 1993.
Zie ook het door Joyce Nelson geschreven hoofdstuk 4 over Santigrón in Kanhai, I. en J. Nelson, 1993, p. 87-100.
- 86) Interview met de DC van Marowijne, Marcel Soe Agnic, 24 mei 1993. Zie ook DWT, 7 december 1991 en 8 juni 1993 en het door Joyce Nelson geschreven hoofdstuk 5 over Adyumakondré in Kanhai, I. en J. Nelson, 1993, p. 101-06. In een ingezonden brief geeft Hendrik Cairo de visie van de dorpsbewoners op deze kwestie. DWT, 14 juni 1993. De informatie over de houtkapvergunningen van Santigrón en Adyumakondré verkregen we van de heer E. Redan van de Dienst LBB. Mondelinge informatie, 31 mei 1993.
- 87) Nota "Contouren", 4 november 1981.
- 88) SB, 1982, No. 10, artikel 4, leden 1 en 2.
- 89) SB, 1982, No. 10 en SB, 1986, No. 52.
- 90) Nota "Aanzet", 1981, p. 37.
- 91) o.c., p. 41-43 en aanbeveling no. 15 op p. 56.
- 92) "Rapport Commissie", 1986, p. 59.
- 93) Manifest van de Tucajana Amazonas, Mata, 10 februari 1990. Geeft worden onder meer wettelijke vaststelling van de grenzen van de inheemse woongebieden en daarbinnen een zekere mate van autonomie, hetgeen onder andere inhoudt het zelf beschikken over toewijzing en bestemming van de grond binnen dit gebied. Reeds uitgegeven gronden en concessies zullen worden heroverwogen.
- 94) Archief-DNA "Akkoord", 8 augustus 1992, artikel 10 en 11.
- 95) HBNA, 1992-93, H, vergaderingen 18 en 21 augustus 1992.
Archief-DNA Wet Bosbeheer, 21 augustus 1992. De wet is afgekondigd op 18 september 1992 en trad een dag later in werking. SB, 1992, No. 80.
- 96) Interview met J. van Dillenburg, chef tekenkamer van de Dienst der Domeinen van het ministerie van Natuurlijke Hulpbronnen en tevens plaatsvervangend lid van de betreffende commissie. 26 mei 1993.
Zie ook DWT, 2 november 1992 en 12 juni 1993.
- 97) Joyce Nelson in Kanhai, I. en J. Nelson, 1993, p. 52.

- 98) Andre Hockema beargumenteert waarom ook de Bosnegers tot de inheemse volken gerekend moeten worden. Wat Suriname betreft, ontstaat hiermee enige begripsverwarring aangezien de oorspronkelijke bewoners, de Indianen, sinds recent liever worden aangeduid als inheemsen. Kanhai, I en J Nelson, 1993, hoofdstuk 8, p. 151-52
- 99) Zie voor een discussie over deze kwesties de door Andre Hockema geschreven hoofdstukken 8 en 9 in Kanhai, I en J Nelson, 1993
- 100) In diverse studies wordt aandacht besteed aan de intensievere contacten tussen het kustgebied en de Bosnegersamenlevingen en de resulterende processen van urbanisatie en acculturatie. Zie onder andere Lamur, H E, 1965 en 1969, Kobben, A J F, 1971, p. 58-74, Lowenthal, D, 1972, p. 186-90, Lenoir, J D, 1973, Westerloo, G van, 1973, Anderson, A B, 1980, Beets, C de en M Sterman, 1981, Hoeree, J, 1983, deel 2, hoofdstuk 2.3, Vernon, D, 1985, Bilby, K M, 1990, Hoop, C, 1991, hoofdstuk 7
- 101) Boslandcreolen gaan zich organiseren, in DWT, 16 februari 1959
- 102) Lamur, H E, 1965 en 1969
- 103) Westerloo, G van, 1973
- 104) Polime, T S en H U E Thoden van Velzen, 1988, p. 18
- 105) Partiman, G N, 1990, zie ook het door haar naar aanleiding van dit onderzoek gepubliceerde artikel 'Criminaliteit onder de Boslandcreoolse jeugd', in DWT, 2 september 1991
- 106) We verwijzen slechts naar Hoeree, J, 1983, deel 2, hoofdstuk 2.3 en Bilby, K M, 1990, passim

BIBLIOGRAFIE

ARCHIEVEN

Algemeen Rijksarchief, Eerste Afdeling, Den Haag (ARA-1)

- Oud Archief Suriname, Raad van Politie (OAS, RvP)
- OAS, Gouvernementssecretarie
- Suriname na 1828, Commissariaat voor de Inlandsche Bevolking 1828-45 (CIB)

Algemeen Rijksarchief, Tweede Afdeling, Den Haag (ARA-2)

- Ministerie van Kolonien (MvK) 1814-49
- MvK na 1900
- Archief Gouverneur Suriname Kabinet Geheim 1885-1951 (AGS)
- Kabinet Gouverneur Suriname 1952-75 (KGS)
- Collectie Goldberg

Centraal Archief Paramaribo (CAP)

- Commissariaat voor de Inlandsche Bevolking 1845-75 (CIB)
- Resolutie-archief 1881-1958
- Gouvernementssecretarie Secretarisbrieven 1803-1954 (SB)
- Protocollen 1861, Nos 51-70
- Extract Journalen Districtscommissarissen 1865-95, 1935-50
- Brievenboeken District Marowijne 1885-98
- Gouvernementsjournalen 1846-1958
- Koloniaal Surinaams Verslag 1850-1932/1933-49 (KV/SV)
- Gouvernementsblad van Suriname 1816-1975 (GB)
- Staatsblad van Suriname 1975-92 (SB)
- Bijblad Gouvernementsblad van Suriname Nos 1-221, 2 dln
- Surinaamse Almanak 1889-1936
- Handelingen en Bijlagen Staten Generaal 1814-1976 (HBSG)
- Suriname
- De Surinamer
- De West (DW)
- De Ware Tijd (DWT)
- Voor Elkaar (orgaan Regeringsvoorlichtingsdienst Suriname, RVDS, 1958-62)

Archief De Nationale Assemblée

- Handelingen en Bijlagen Koloniale Staten Staten van Suriname/De Nationale Assemblée (HBKS/HBSS/HBNA)
- Regeringsverklaringen

Archief Ministerie van Binnenlandse Zaken (ABZ)

Archief Ministerie van Regionale Ontwikkeling (ARO)

Archief Districtscommissariaat Sipaliwini (ADS)

Archief Evangelische Broedergemeente Suriname (AEBGS)

Archief Bisdom Paramaribo (ABP)

Stichting Planbureau Suriname (SPS)/Bureau Landelijke Opbouw (BLO)

Stichting Surinaams Museum (SSM)

- Register Ordinaire Notulen Raaden van Politie en Crimineele Justitie (Notulen RvP)
- Gouvernementsjournalen 1799-1802, 1804-08, 1809-11
- Memoires en onuitgegeven werken Mr. A. F. Lammens Bd 12
- Surinaamse Almanak 1793-1861 1888-1936, 1955
- Surinaams Nieuws

LITERATUUR

- Aanzet Streekontwikkeling district Brokopondo. Paramaribo, CESWO, 1978.
- Aanzet tot een integraal sociaal-economisch ontwikkelingsprogramma. Discussiestuk 25 Februari Beweging. Paramaribo, 1984.
- Aanzet tot een nieuw beleid inzake het Binnenland. Paramaribo, Ministerie van Binnenlandse Zaken en Districtsbestuur, 1981.
- Aanzet tot Streekontwikkeling in de Bovenstroomse Gebieden. 2 dln. Paramaribo, CESWO, Stichting Planbureau, 1981.
- Abbenhuis, M.F., Suriname. Verhalen en schetsen uit de Surinaamse geschiedenis. Dl. 2, Afl. 3, 1712-51. Paramaribo, Leo Victor, 1944.
- Abbenhuis, M.F., Bonni, in: Emancipatie 1863-1963, biografieën. Paramaribo, Lionarons, 1964, p. 23-39.
- Abbenhuis, M.F., Konkordari-sanni, in: De Surinamer, 1 april 1939.
- Adhin, J.H., De term "resolutie" wederom officieel in gebruik, in plaats van het verwarrende "staatsbesluit", in: Surinaams Juristenblad, No. 35, 1981, p. 518-25.
- Ajax (ps. A.J. Axwijk), De vlucht van Bonni en Aloekoe, in: De West, 10, 11, 13, 18, 21, 29 november en 4 december 1961 (typescript in: SSM).
- Albitrouw, J., Tori foe da bigin foe Anake. Verslag van een messianistische beweging. Bewerkt en ingeleid door Miriam Sterman. BSB 2, Utrecht, ICAU, 1978.
- Alma, P., Een gouvernementsexpeditie naar de Marowijne, in: De West, 6, 7, 8 en 9 april 1964.
- Amos Wako, S., Report by the special rapporteur on summary or arbitrary executions to the forty-fourth session of the United Nations Commission on Human Rights, agenda item 12. United Nations document code: E/CN.4/1988/22. Geneva, 1988, p. 37-57.
- Amsdorf, R.E., Aan het sterfbed van Ganzee, in: De West, 15 februari 1964.
- Amsdorf, R.E., De laatste dagen van Ganzee, in: De West, 9 maart 1964.
- Amsdorf, R.E., Adicu Ganzee?, in: De West, 20 juli 1964.
- De Andere Marrons, in: Oso, 11/2 (1992); themanummer.
- Anderson, A.B., Recent acculturation of Bush Negroes in Surinam and French Guiana, in: Anthropologica, 22 (1980), p. 61-84.
- Annual Reports of the Inter-American Commission on Human Rights 1986-87; 1987-88; 1988-89. Organization of American States. Washington DC, 1987, p. 262-67; 1988, p. 326-27; 1989, p. 16-17, 123-54, 212-14.
- Bakhuis, L.A., Verslag der Coppename-expeditie, in: TKNAG, 2e serie, 19 (1902), p. 695-852.
- Bakhuis, L.A., De 5e wetenschappelijke expeditie naar het binnenland van Suriname, in: TKNAG, 2e serie, 25 (1908), p. 94-112.
- Beck, S., De Wegloppers van Rac à Rac. Een stuk koloniale en zendingsgeschiedenis van de 19e eeuw, in: Berichten uit de Heidenwereld, 1926, No. 1, p. 3-13.
- Beek, F. van der, Ronnie Brunswijk. Dagboek van een verzetsstrijder. Weesp, Centerboek, 1987.
- Beet, C. de en M. Sterman, Enkele opmerkingen ten aanzien van de plannen voor de ontwikkeling van het Surinaamse binnenland. z.pl., z.j. (paper).
- Beet, C. de en H.U.E. Thoden van Velzen, Bush Negro prophetic movements: religions of despair?, in: BTLV, 133 (1977), p. 100-35.
- Beet, C. de en M. Sterman, Aantekeningen over de geschiedenis van de Kwinti en het dagboek van Kraag (1894-1896). BSB 6. Utrecht, ICAU, 1980.
- Beet, C. de en M. Sterman, People in Between. The Matawai Maroons of Suriname. Proefschrift Rijksuniversiteit Utrecht, 1981.
- Beet, C. de en R. Price, De Saramakaanse Vrede van 1762. Geselecteerde documenten. BSB 8. Utrecht, ICAU, 1982 (Engelstalige editie: Price, R., To Slay the Hydra. Dutch colonial perspectives on the Saramaka wars. Ann Arbor, Karoma Publishers Inc., 1983b).
- Beet, C. de, De eerste Boni-oorlog, 1765-1778. BSB 9. Utrecht, ICAU, 1984.
- Bekker, W. de, Agrarische vorming en opleiding van jongeren in het binnenland. Lezing op LVV seminar "Jongeren in de agrarische sector: problemen en perspectieven". Sivilis, Paramaribo, 17 november 1988.
- Beleidsnota Ministerie van Binnenlandse Zaken en Justitie (Directoraat Districtsbestuur). Paramaribo, 1982.

- Bex, A , Awensai, de Aloekoe-granman 13 februari 1930 (Ms ABP)
- Bilby, K M , Les Boni et les communes un problème d'intégration, in *Equinoxe*, 11 (1987), No 24, p 100-11
- Bilby, K M , Divided Loyalties local politics and the play of states among the Aluku, in *NWIG*, 63/3-4 (1989), p 143-73
- Bilby, K M , The Remaking of the Aluku Culture, politics, and Maroon ethnicity in French South America 2 Vols Unpublished PH D Dissertation, Baltimore, The Johns Hopkins University, 1990
- Blankensteijn, M van, Suriname Rotterdam, Nijgh en van Ditmar's Uitgeversmaatschappij, 1923
- Bolkestein, G , Buitenlandse Zaken, in *De Opbouw*, 9 (1927), p 943-45
- Bonne-Wepster, J , Schetsen van de Marowijne, in *De Aarde en Haar Volken*, 63 (1927), p 135-40, 158-60, 204-09
- Boschneger-aangelegenheden Aanteekeningboekje (Jacob van David Mendes?, 1834-36) SSM, Ms (idem in Morssink, F, z j)
- Bosland in het nauw, in *Suriname Zending*, 1974, No 3
- Bosnegers en Politiek Gesprek met E Josephzoon, in *De Gids*, 133/9 (1970), p 305-08
- Bouwhuijsen, H van der et al , Opstand in Tempati, 1757-1760 BSA 12 Utrecht, ICAU, 1988
- Brouwn, Ch , Historie der oorlogen met de Marrons of Surinaamsche Boschnegers, in *Surinaamsche Staatkundige Almanack Paramaribo*, W P Wilkens, 1796, p 87-130
- Bubberman, F C , De exploratie van het binnenland, in *Suralco Magazine*, 1974, Nos 3-4, p 39
- Bubberman, F C , Goud in Suriname, in *Suralco Magazine*, 9/3 (1977), p 1-25
- Bubberman, F C , Bosinventarisatie in Suriname, in *Eldorado*, 1/1 (1980), p 8-16
- Bubberman, F C , Het verhaal van de Araguaya-kreek, in *Suralco Magazine*, 16 (1984), p 4-15
- Buve, R , Gouverneur Johannes Heinsius De rol van Van Aerssen's voorganger in de Surinaamse indianenoorlog, 1678-1680, in *NWIG* 45 (1966), p 14-26
- Campbell, M , The Maroons of Jamaica, 1655-1796 A history of resistance, collaboration and betrayal Massachusetts, Bergin and Garvey Publishers Inc , 1988
- Campbell, M , Nova Scotia and the Fighting Maroons a documentary history, in *Studies in Third World Societies*, No 41, 1990
- Cerquone, J , Flight from Suriname Refugees in French Guiana United States Committee for Refugees Washington, February 1987
- Chin, H E and H Buddingh', *Surinam Politics, Economics and Society* London and New York, Frances Pinter, 1987
- Coll, C van, Gegevens over land en volk van Suriname, in *BTLV*, 55 (1903), p 451-650
- Comvalius, Th A C , De Aucaners en de vrachtaart in het Marowijnegebied, in *Het Vaderland*, 20 juli 1935, Avondblad D
- Concept Beleidsnota Binnenland (SPS) en Addendum (Regionale Ontwikkeling) Paramaribo, Stichting Planbureau Suriname, Ministerie van Regionale Ontwikkeling, december 1989/oktober 1991
- Contouren van het nieuwe grondbeleid Kabinet van de garnizoenskommandant Paramaribo, 1981
- Coster, A M , De Boschnegers in de kolonie Suriname Hun leven, zeden en gewoonten, in *BTLV*, 13 (1866), p 1-36
- Country Reports on Human Rights Practices for 1986 Report submitted to the Committee on Foreign Relations U S Senate and Committee on Foreign Affairs U S House of Representatives by the Department of State z pl , 1987, Suriname, p 631-37
- Crevaux, J , *Voyages dans l'Amérique du Sud* Paris, Libraire Hachette et Cie, 1883
- Currie, A , Nota inzake bestuurszorg voor Boschnegers en Indianen Paramaribo, 24 september 1948 (ARA-2).
- Cursus Gemeenschapsontwikkeling Binnenland Paramaribo, Pater Ahlbrinck Stichting, z j
- Dew, E , The Difficult Flowering of Surinam Ethnicity and politics in a plural society The Hague, etc , Martinus Nijhoff, 1978
- Dijk, F van, Een reis van Paramaribo via Albina naar Drietabbetje en over Dam terug (Paramaribo, 1 juli 1940), in *De West*, 14, 16, 17, 18, 19, 20, 21 en 23 maart 1964
- Dings, M , Oorlog aan de Marowijne, in *De Tijd*, 12 december 1986, p 8-18

- Doth, R E C et al , Kondre sa jere 200 jaar zending onder de Bosnegers van Suriname Zeist, 1965
- Douglas, Ch , Een blik in het verleden van Suriname Beknopt verhaal omtrent gebeurtenissen met slaven en toestanden in Suriname gedurende de jaren 1630-1863 Paramaribo, J H Oliveira, 1930
- Eilerts de Haan, J G W J , Verslag van de expeditie naar de Suriname-rivier (30 juni-20 november 1908), in TKNAG, 2e serie, 27 (1910), p 403-68, 641-701
- Einaar, J F E , Bijdrage tot de Kennis van het Engelsch Tussenbestuur van Suriname 1804-1816 Leiden, M Dubbeldeman, 1934
- Elst, D H van der, The Bush Negro Tribes of Surinam, South America A synthesis Unpublished Ph D Dissertation, Evanston, Illinois, Northwestern University, 1970
- Elst, D H van der, The Coppename Kwinti of Surinam Change and adaptation in an Afro-American tribal culture California State University, Fresno, January 1974, idem, in NWIG, 50 (1975), p 7-17, 107-22, 200-11
- Elst, D H van der, Surinam's Plan for the Development of the Interior a critique California State University, Fresno, z j (paper), idem, in Iros, Informatietijdschrift over ontwikkelingsvraagstukken van Suriname, 2 (1977), p 11-15
- Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indie Benjamins, H D en J F Snelleman (red) Amsterdam, S Emmering, 1981 (herdruk Den Haag-Leiden, 1914-17, ENWI)
- Encyclopedie van Suriname Bruyning, C F A en J Voorhoeve (red) Amsterdam-Brussel, Elsevier, 1977 (EvS)
- Essed, F E , Analyse bij Commentaar Paramaribo, 1962 (1961)
- Essed, F E et al , De Mobilisatie van het eigene Een ruimtelijk-fysieke bijdrage aan de integrale planning Paramaribo, 1975
- Essed, H , De Binnenlandse Oorlog in Suriname 1613-1793 Paramaribo, Anton de Kom Universiteit, 1984
- Eyck, J W S van, Beschouwing van den tegenwoordigen staat, zeden en gewoonten van de Saramaccaner bevredigde Boschnegers in deze kolonie, in Surinaamsche Almanak, 1830 (Amsterdam, C G Sulpke), p 260-77
- Fernandes Mendes, H K , Onafhankelijkheid en parlementair stelsel in Suriname Hoofdstukken van een nieuw en democratisch staatsbestel Proefschrift Rijksuniversiteit Leiden Zwolle, W E J Tjeenk Willink, 1989
- Focke, H C , De Surinaamsche Negermuziek, in West-Indie, 2 (1858), p 93-107
- Fontaine, J , Onderweg Van onafhankelijkheid naar zelfstandigheid 250 Jaar Hernhutter-zending in Suriname, 1735-1985 Paramaribo, Evangelische Broedergemeente in Suriname, 1985
- Foreign Interference in Suriname An overall assessment of the financial, economic and social losses due to mercenary and terrorist activities in Suriname Paramaribo, Ministerie van Buitenlandse Zaken, 1987
- Franssen Herderschee, A , Verslag van de Gonini-expeditie, in TKNAG, 2e serie, 22 (1905a), p 1-174
- Franssen Herderschee, A , Verslag van de Tapanahoni-expeditie, in TKNAG, 2e serie, 22 (1905b), p 847-1032
- Franszoon, A , A preliminary investigation of social condjtions in Surinames 'transmigration villages", in Mededelingen Stichting Surinaams Museum, Nos 19-20, 1976, p 11-23
- Franszoon, A , The Suriname Maroon Crisis z pl , 1988
- Freitas, R de, Een beschouwing ten aanzien van de competentie bij het optreden in strafbare zaken tussen de ambtenaar van politie enerzijds en de militaire politie en boslanddignitarissen anderzijds Inleiding op het Politie- en Brandweer Congres, mei 1983 Paramaribo, in Lanti, 1/2 (1983-84), p 8-9
- Freytag, G , Geschichte der Paramakkaner-Gemeine am Marowijnestrom, in Missionsblatt, der Brudergemeine, 89/11 (1925), p 172-79
- Geyskes, D C , De landbouw bij de Bosnegers van de Marowijne, in WIG, 35 (1955), p 135-53
- Givens, S M , An ethnographic study of social control and dispute settlement among the Aluku Maroons of French Guiana and Surinam South America Unpublished Ph D Dissertation University of California, Berkeley, 1984

- Glock, N , A Proposed Orthography for the Saramaccan Language Paramaribo, Summer Institute of Linguistics, 1984 (typescript)
- Goeje, C H de, Verslag der Toemoekhoemak-expeditie, in TKNAG, 2e serie, 25 (1908), p 945-1169
- Goldschmidt, J E , National and Indigenous Constitutional Law in Ghana Their development and their relation to each other Proefschrift Rijksuniversiteit Leiden, 1981
- Gonggrijp, J W , Bosbedrijf, in Heemstra, J et al (red), Ons Koninkrijk in Amerika West Indië 's-Gravenhage, W van Hoeve, 1947
- Gonggrijp, J W en D Burger, Bosbouwkundige studien over Suriname Wageningen, H Veenman & Zonen, 1948
- Gowricharn, R S , Peripheer kapitalisme en landbouwontwikkeling Hoe katholieken en Bosnegers met elkaar verwikkeld raakten Doctoraal stageverslag ontwikkelingssociologie Rijksuniversiteit Leiden, 1980
- Green, E , The Matawai Maroons An acculturating Afro-American society Unpublished Ph D Dissertation Washinton, The Catholic University of America, 1974
- Groot, S W de, Migratiebewegingen der Djoeke's in Suriname van 1845 tot 1863, in NWIG, 44 (1965), p 133-51
- Groot, S W de, Djuka Society and Social Change History of an attempt to develop a Bush Negro community in Surinam 1917-1926 Assen, Van Gorcum & Co , 1969
- Groot, S W de, Rebelle der Zwarte Jagers De nasleep van de Bonni-oorlogen 1788-1809, in De Gids, 133/9 (1970a), p 291-304
- Groot, S W de, 210 Jaar zelfstandigheid Het verdrag van 10 oktober 1760, in De Gids, 133/10 (1970b), p 410-13
- Groot, S W de, Surinaamse Granmans in Afrika Vier grootopperhoofden bezoeken het land van hun voorouders Utrecht-Antwerpen, Het Spectrum, Aula, 1974
- Groot, S W de, A short history of the Djuka's, in Suralco Magazine, maart 1975a, p 12-17
- Groot, S W de, Conflictsituaties De Marrons in Suriname (sedert de 18e eeuw) Overeenkomsten en verschillen met andere Caraïbische gebieden, in Suriname van slavernij naar onafhankelijkheid OSGN publikatie No 3 Amsterdam, 1975b, p 27-39
- Groot, S W de, The Boni Maroon War 1765-1793, Surinam and French Guyana, in Boletín de estudios Latinoamericanos y del Caribe, No 18, 1975c, p 30-48
- Groot, S W de, From Isolation towards Integration The Surinam Maroons and their colonial rulers Official documents relating to the Djukas (1845-1863) Verhandelingen KITLV No 80 The Hague, 1977 (oorspr nederlandsstalig, 1963)
- Groot, S W de, Introductie tot een vergelijking tussen Marrongemeenschappen in Suriname en op Jamaica, in Mededelingen Stichting Surinaams Museum, Nos 25-26, 1978, p 3-21, idem, in Oso, 3/1 (1984), p 73-82
- Groot, S W de, Boni's dood en Boni's hoofd Een proeve van orale geschiedenis, in De Gids, 143/1 (1980), p 3-15, idem, in Mededelingen Stichting Surinaams Museum, No 31, oktober 1980, p 36-56
- Groot, S W de, Marrons versus Kolonisten Acties en reacties, in Oso, 1/2 (1982a), p 63-74
- Groot, S W de, Surinaamse Marrons in kaart gebracht 173-1734, in Galjart, B F et al (red), Een andere in een ander Liber amicorum voor R A J van Lier ICA-publikatie No 52 Rijksuniversiteit Leiden, 1982b, p 16-46
- Groot, S W de, Tussen twee werelden de intermediair, in Oso, 2/2 (1983a), p 121-29
- Groot, S W de, Slaven en Marrons Reacties op het plantagesysteem in de nieuwe wereld Een schema, in Oso, 2/2 (1983b), p 173-82
- Groot, S W de, Het Korps Zwarte Jagers in Suriname Collaboratie en opstand, in Oso, 7/2 (1988), p 147-60 en 8/1 (1989), p 6-20
- Groot, S W de, Van Ayako tot Jankoeso Opvolgingskwesies bij de Saramakaanse Marrons 1680-1932, in Bovenkerk, F et al (red), Wetenschap en Partijdigheid Opstellen voor André J F Kobben Assen-Maastricht, Van Gorcum, 1990, p 97-114
- Guicherit, N , Inventarisatie van de bestaande voorzieningen in Beneden-Brokopondo en de functie van Brokopondocentrum en enkele transmigratiedorpen Stageverslag, BLO Paramaribo, 1979
- Guda, G M , Klaaskreek Een Saramaccaanse dorpsgemeenschap na de transmigratie BLO Paramaribo, 1975

- Haakmat, A , De Revolutie uitgegleden Politieke herinneringen Amsterdam, Jan Mets, 1987
- Haaren, F L J van, Een tocht naar Suriname's binnenland, 17 maart-3 april 1930, in *Tropisch Nederland*, 5(1932-33), p 11-13, 21-29, 51-55, 73-77, 87-91, 125-28, 141-44, 175-76, 189-92, 203-08
- Hansen, H en G de Wagt, Wat doen we in Suriname? Hilversum-Antwerpen, Paul Brand, Amsterdam, Polak & Van Gennep, 1967
- Hartsinck, J J , Beschrijving van Guiana 2 dln Amsterdam, S Emmering, 1974 (1770)
- Healy, C , Van Afrika tot Suriname Paramaribo, Minowc, 1986
- Heilbron, W en G Willemsen, Klasse en Economische Werkelijkheid Suriname vanaf de Eerste Wereldoorlog tot aan de crisis van de dertiger jaren Paramaribo, 1976
- Heilbron, W en G Willemsen, Goud- en Balata-Exploitatie in Suriname Nieuwe productiesektoren en nieuwe vormen van afhankelijkheid na 1873, dl 1 en 2, in *Caraïbisch Forum*, 1/1-2 (1980a), p 66-84 en 87-101
- Heilbron, W en G Willemsen, Suriname en het Nederlands kapitaal aan het begin van de twintigste eeuw, in *Caraïbisch Forum*, 1/3 (1980b), 25-47
- Helman, A , De Foltering van Eldorado Een ecologische geschiedenis van de vijf Guyana's 's-Gravenhage, Nijgh & Van Ditmar, 1983
- Herrenberg, H F , Het verschijnsel Ronnie Brunswijk Paramaribo, 1988
- Herskovits, M J en F S Herskovits, Rebel Destiny Among the Bush Negroes of Dutch Guiana Amsterdam, S Emmering, z j (reprint original edition 1934)
- Hira, S , Van Priary tot en met De Kom De geschiedenis van het verzet in Suriname, 1630-1940 Rotterdam, Futile, 1982
- Hoeree, J , De Saramakaanse Wereld Formatie, stabilisatie, akkulturatie Een antropologische studie vanuit een pragmatisch paradigma Ongepubliceerd proefschrift Rijksuniversiteit Gent, 1983
- Hoeree, J en W Hoogbergen, Oral History and Archival Data Combined The removal of the Saramaccan granman Kofi Bosuman as an epistemological problem, in Rubinstein, R en R Pinxter (eds), Epistemology and Process Anthropological views Gent, 1984, p 117-61
- Hoevell, W R van, Slaven en vrijen onder de Nederlandsche wet 2 dln Amsterdam, K H Schadd, 1864 (1855)
- Hoofdenverkiezing bij Boschnegers in Suriname, in *BTLV*, 72 (1916), p 590-98
- Hoogbergen, W , De Surinaamse weglopers van de 19e eeuw BSB 1 Utrecht, ICAU, 1978
- Hoogbergen, W , Marronage en Marrons, 1760-1863 De niet-gepacificeerde Marrons van Suriname, in Willemsen, G (red), Suriname De schele onafhankelijkheid Utrecht, Synopsis, 1983, p 75-110
- Hoogbergen, W , De Boni's in Frans-Guyana en de Tweede Boni-oorlog 1776-1793 BSB 10 Utrecht, ICAU, 1984
- Hoogbergen, W , De Boni-oorlogen, 1757-1860 Marronage en guerilla in Oost-Suriname BSA 11 Utrecht, ICAU, 1985
- Hoogbergen, W , Hoogbergen, W , Boni, Aluku en Kormantin Kodjo over de vroegste Boni-geschiedenis, in *SWI-Forum*, 5/1 (1988), p 59-86
- Hoogbergen, W , Aluku, in *NWIG*, 63/3-4 (1989), p 175-98
- Hoogbergen, W , Het verband tussen marronage en slavenopstanden in Suriname, in *SWI-Forum*, 7/1 (1990a), p 28-59
- Hoogbergen, W , The Boni Maroon Wars in Suriname Leiden, etc , E J Brill, 1990b
- Hoogbergen, W , De geschiedenis van de Kwinti, in *SWI-Forum*, 10/1 (1993a), p 49-82
- Hoogbergen, W , De verdwenen Marrons van Krabbhollle, in *Oso*, 12/1 (1993b), p 6-27
- Hoop, C , Verdronken Land, Verdronken Dorpen De transmigratie van Saramaccaners in Suriname 1958-1964 Alkmaar, Uitgeverij Bewustzijn, 1991
- Hostmann, F W , Over de Beschaving van Negeren in Amerika door Kolonisatie met Europeanen 2 dln Amsterdam, J C A Sulpke, 1850
- Huizer, G , Leren van de Derde Wereld Crisis als uitdaging Kampen, Kok Agora, 1992
- Hunfeld-Van Wijk, H , Een toekomstig beleid van woonconcentratie en permanente landbouw voor de Bovenlandse Indianen van Suriname Realiteit of fictie? Ministerie van Binnenlandse Zaken en Districtsbestuur (Directoraat Districtsbestuur) Paramaribo, november 1979

- Hurault, J , Histoire des noirs refugies Boni de la Guyane Française, in *Revue Française d' - Histoire d'Outre-Mer*, 47 (1960), 67-137
- Hurault, J , *Les noirs refugies Boni de la Guyane Française* Dakar, 1961
- Het incident te Albina, in *Suriname*, 10 juli 1936
- Initieel Ontwikkelingsplan Binnenland Ministerie van Districtsbestuur en Decentralisatie Paramaribo, 1974
- Een interessante beschikking van den gouverneur van Suriname, in *WIG*, 6 (1924-25), p 238-40
- Jaarrede president R Shankar tot de Nationale Assemblée Paramaribo, 1 september 1988
- Jansen, P , Noodtoestand onder de Bosnegers in Suriname "Houtassociatie" wapen in de strijd tegen woekeraars, in *De Groene Amsterdammer*, 31 juli 1971
- Janssen, R et al (red), *Historisch-Geografisch Woordenboek van Suriname Naar A J van der Aa, 1839-1851* BSA 14 Utrecht, Rijksuniversiteit Utrecht, Vakgroep Culturele Antropologie, 1993
- Joest, W , *Ethnographisches und verwandtes aus Guyana* Leiden, P W M Trap, 1893
- Jonas, J C , Bosnegerdorp als leefgemeenschap en bestuursobject, in *Siboga*, 1/3 (1991), p 5-16
- Joseph, W , De granman is dood leve de granman, in *De Groene Amsterdammer*, 16 mei 1964
- Jozefzoon, O J R , *De Saramaccaanse Wereld* Paramaribo, Varekamp & Co , 1959
- Junker, L , Ecnige medeelingen over de Saramaccaner Boschnegers, in *WIG*, 4 (1922-23), p 449-80
- Junker, L , Over de afstamming der Boschnegers, in *WIG*, 5 (1923-24), p 310-17
- Junker, L , Het einde van een dynastie - de dood van Jankosoe, in *WIG*, 14 (1932-33a), p 49-58
- Junker, L , Een staat in de staat, in *WIG*, 14 (1932-33b), p 267-80, 321-36
- Junker, L , Herinneringen aan het oerwoud Uit mijn dagboek van 1921, in *WIG*, 15 (1933-34), p 177-90, 209-26
- Junker, L , Herinneringen aan het oerwoud Uit mijn dagboek van 1923 en 1924, in *WIG*, 26 (1944-45), 111-46
- Junker, L , De benoeming van een grootopperhoofd der Boschnegers, in *WIG*, 28 (1947), p 107-18
- Kahn, M , *Djuka The Bush Negroes of Dutch guiana* New York, The Viking Press, 1931
- Kanhai, I en J Nelson (red), *Strijd om Grond in Suriname Verkenning van het probleem van de grondenrechten van Indianen en Bosnegers* Paramaribo, 1993
- Kappler, A , *Hollandisch-Französische Expedition ins Innere von Guiana, September bis November 1861*, in *Dr A Petermann's Mittheilungen*, 8 (1862), p 173-79, 246-54
- Kappler, A , *Over Kolonisatie met Europeanen in Suriname* Amsterdam, A van Oosterzee, 1875
- Kappler, A , *Eine Reise zu den Auca-Boschnegern in Hollandisch Guiana*, in *Globus*, 38 (1880), p 121-25, 139-43
- Kappler, A , *Hollandisch-Guiana Erlebnisse und Erfahrungen während eines 43 jährigen Aufenthalts in der Kolonie Surinam* Stuttgart, Commissions-Verlag von W Kohlhammer, 1881
- Kappler, A , *Surinam, sein Land, seine Natur, Bevölkerung und seine Kultur-Verhältnisse mit Bezug auf Kolonisation* Stuttgart, J G Cotta sche Verlagsbuchhandlung, 1887
- King, E F , *De Bosneger op weg naar zijn eigen identiteit* 2 pl , 1981
- King, J , *Skrekboekoe* (ms 1885), in *Lichtveld, U M en J Voorhoeve* (red), *Suriname Spiegel der vaderlandsche kooplieden* Den Haag, Martinus Nijhoff, 1980 (1958), p 99-129
- King, J , *Life at Maripaston* Edited by H F de Ziel *Verhandelingen KITLV* 64 The Hague, Martinus Nijhoff, 1973
- King, J , *Berichten uit het Bosland (1864-1870)* Inleiding en vertaling C de Beet BSB 7 Utrecht, ICAU, 1981
- Kloos, P , *The Maroni River Caribs of Surinam* Assen, Van Gorcum & Co , 1971
- Kloos, P , *Culturele Antropologie Een inleiding* Assen, Van Gorcum, 1981
- Kobben, A J F , *Van Primitieven tot Medeburgers* Assen, Van Gorcum, 1971

- Kobben, A J F , In Vrijheid en Gebondenheid Samenleving en cultuur van de Djoeka aan de Cottica BSB 4 Utrecht, ICAU, 1979
- Kom, A de, Wij Slaven van Suriname Bussum, Het Wereldvenster, 1981 (1934)
- Kuipers, A , G an K'oetoe of een plechtige raadsvergadering, in Petrus Donders, 6 (1925-26), p 108-12
- Kuypers, St , Transmigratie der Saramaccaner-Bosnegers i v m Brokopondo-plan, z j (typescript ABP)
- Lamur, H E , De levensomstandigheden van de in Paramaribo werkende Aukaner arbeiders, in NWIG, 44 (1965), p 119-32
- Lamur, H E , De noodzaak van sociologisch onderzoek onder de Boslandbewoners in verband met de acculturatie Paramaribo, 1969 (stencil)
- Lamur, H E , Westafrikaanse invloed op de demografische ontwikkeling van Surinaamse plantageslaven in de 19e eeuw, in Oso, 2/2 (1983), p 139-48
- Landveld, E , Ganze Het dorp dat het meer verdrong Paramaribo, 1988
- Leeuwijn, W A , Het Bosland-onderwijs, in Voor Elkaar, 1/6 (1959), p 5
- Lenoir, J , The Paramacca Maroons A study in religious acculturation Unpublished Ph D Dissertation New York, New School for Social Research, 1973
- Lenoir, J , Surinam National Development and Maroon Cultural Autonomy Paper presented at the First Annual Conference of the Caribbean Studies Association, San Juan, Puerto Rico, January 8-11, 1975, idem, in Social and Economic Studies, 24 (1975), p 308-19
- Libretto, H R M , Het Gezags- en Bestuurssysteem in het Binnenland van Suriname Paramaribo, 1990
- Lichtveld, L , De Bosnegers, in Helman, A et al , Cultureel Mozaiek van Suriname Bijdrage tot onderling begrip Zutphen, De Walburg Pers, 1978, p 146-88
- Lier, R van, Cultureel leven van Indianen en Bosnegers, in Heemstra, J et al (red), Ons Koninkrijk in Amerika West Indië 's Gravenhage, W van Hoeve, 1947, p 206-18
- Lier, R van, Samenleving in een grensgebied Een sociaal-historische studie van Suriname Amsterdam, S Emmering, 1977 (1949)
- Lier, W F van, Iets over de Boschnegers in de Boven-Marowijne (overdruk uit "Suriname" 1918-19) Paramaribo, H van Ommen, 1919
- Lier, W F van, Bij de Aucaners, in WIG, 3 (1921-22), p 1-30, WIG, 4 (1922-23), p 205-30, 597-612, idem, in De West, 20, 21, 24, 25, 26, 28, 29 februari, 2, 3, 4, 6 maart 1964
- Lisman, J A , Verslag van eene reis naar de rivier Marowijne en naar het etablissement Mana in Fransch-Guyana Paramaribo, J C Muller Az , 1849
- Lohnstein, M J , Organisatie, sterkte en samenstelling van de Militie, 1724-1795, in Oso, 7/1 (1988), p 47-62
- Loon, C J van, Rapport over de exploratie van het Lawagebied, in Koloniaal Verslag, 1904, Bijlage GG, p 139-72
- Loth, J E , Aanteekeningen over de Djoeka's (Aukaner Boschnegers) in Suriname, in TKNAG, 2e serie, 27 (1910), p 339-46
- Loth, W L , Verslag van eene expeditie tot het traceren van een weg van de Tempaticreek naar de rivier Suriname, in Koloniaal Verslag, 1879, Bijlage H , No 7, idem, in Tijdschrift van het Aardrijkskundig Genootschap, 4/3 (1880), p 250-55
- Loth, W L , Verslag van eene reis naar de Lawa tot het verkennen van het terrein tusschen die rivier en de Tapanahoni en van dat tusschen de Tosso- en de Sarakreek gedaan van januari tot mei 1892, in TKNAG, 2e serie, 10 (1893), p 73-87, idem, in Koloniaal Verslag van 1892, Bijlage A
- Lowenthal, D , West Indian Societies New York, etc , Oxford University Press, 1972
- Malmberg-Guicherit, H , Voorlopige Nota "Sociaal-Economische Problematiek" District Brokopondo BLO Paramaribo, 1978
- Malouet, V P , Collection de Memoires sur les Colonies Tome 3 Paris, 1802
- Manifest van de Revolutie Paramaribo, 1 mei 1981
- Manifest van de Tucajana Amazonas Mata, 10 februari 1990
- Meiden, G W van der, Betwist Bestuur Een strijd om de macht in Suriname 1651-1753 Amsterdam, De Bataafsche Leeuw, 1987

- Meissner, S, Verhaal van een zendingspost der Evangelische Broedergemeente in het Boschnegerland van Suriname Amsterdam, H Hoveker, 1848
- Memre Moiwana Moiwana '86, Mensenrechtenbureau Suriname z pl, z j (1992)
- Menkman, W R, Uit de geschiedenis der opening van het Surinaamsche binnenland (bevat Cateau van Rosevelt, J F A en J F A E van Lansberge, Verslag van de reis ter opname van de rivier Suriname, Ms 1873), in WIG, 27 (1946), p 182-92, 289-99, 321-43
- Mensenrechten 1991 Suriname Moiwana '86 - Mensenrechtenorganisatie Suriname Paramaribo, 1992
- Michels, J, Verslag dienstreis Boven-Suriname 4 - 27 november 1947 Paramaribo, 28 januari 1948, No 425 (prive-collectie Michels)
- Michels, J, Suriname's Binnenlands Bestuur, in Vox Guyanae, 1/4-5 (1954-55), p 73-78
- Michels, J, Transmigratie Saramakkaners en Aukaners Boven-Suriname Paramaribo, 1958, idem, in De West, 21, 22, 24 en 25 februari 1964
- Michels, J, De dam en de Boslandbevolking, in Voor Elkaar, 1/2 (1958), p 3 en 5
- Mintz, S W en R Price, The Birth of African-American Culture An anthropological perspective Boston, Beacon Press, 1992
- Mollering, G, Vredesakkoord einde van een nachtmerrie?, in Oso, 12/1 (1993), p 73-81
- Morpurgo, A J, Bosland-Creolen, in Djogo 3/1 (1960), p 6-7
- Morssink, F, Boschnegeriana (Silvae-nigritiana) Eenige gegevens omtrent geschiedenis en missioneerij onzer Surinaamsche Boschnegers 5 Afdelingen Paramaribo z j (1932-35), Ms ABP (typescript in Archief Provinciaalarchief der Redemptoristen in Roosendaal)
- Morssink, F, Nogmaals de dood van Jankoeso en nog niet het einde van een dynastie, in WIG, 16 (1934-35), p 91-105
- Morssink, F, Officieele Bescheiden omtrent Saramaccaner boschnegers Paramaribo, z j, Ms ABP
- Mosis, A en B Scholtens, Bosnegers en Overheid Ontwikkeling van de politieke verhoudingen, 1650-1988 Elfdelige artikelenserie in DWT, 7 oktober t/m 23 december 1988
- Mosis, A en B Scholtens, Aboikoni, granman in een woelige overgangperiode, in DWT, 17, 18 en 24 februari 1989 idem, in SWI Forum, 5/2 (1988), p 89-111
- Muller, J E, August Kappler, in Surinaamsche Almanack, 1903, p 9-20
- Muller, M, Tien jaren Surinaamse guerrilla en slavenopstanden, 1750-1759, in Tijdschrift voor Geschiedenis, 86 (1973), p 21-50
- Munnick, O M de, Het rijke ertsland Suriname Het ontstaan en het bedrijf van de Surinaamsche Bauxiet Maatschappij in woord en beeld De gang van het erts tot metaal Hengelo, H L Smit en Zn, 1946
- Muntslag, H R et al, Tussentijds Verslag van de Commissie Programmering Agrarische en Rurale Ontwikkeling Binnenland Paramaribo, Ministerie van Landbouw, Veeteelt en Visserij, 1991
- Nassy, D et al, Geschiedenis van Suriname door een gezelschap van geleerde Joodse mannen Amsterdam, S Emmering, 1974 (herdruk 1791, vertaling van Essai Historique sur la colonie de Surinam Paramaribo, 1778)
- Nationaal Ontwikkelingsplan Suriname 1965 3 dln Stichting Planbureau Paramaribo, 1965
- Nationaal Ontwikkelingsplan Suriname Tweede Vijfjarenplan 1972-76 Stichting Planbureau Paramaribo, z j
- Nationaal Rekonstruktieprogramma Taakgericht actieprogramma van de regering van Suriname voor de komende jaren Financieel-Economische Commissie Paramaribo, 1986
- Neumann, P, Wirtschaft und materielle Kultur der Buschneger Surinames Ein Beitrag zur Erforschung afroamerikanischer Probleme, in Abhandlungen und Berichte des staatlichen Museums fur Volkerkunde Dresden, Bd 26, 1967
- Nowak, M, Suriname An International Alert Report London, 1989
- N P S Beginsel en beleid De nieuwe weg naar democratie, ontwikkeling en eenheid Paramaribo, 1987
- Onze Politiek (beginselprogramma V H P) Paramaribo, 1967
- Ooft, C D, Rechten van Saramaccaners, in Suriname, 1 februari 1964

- Ooft, C D , *Ontwikkeling van het Constitutionele Recht van Suriname* Assen, 1972
- Oostindie, G , *Roosenburg en Mon Bijou Twee Surinaamse plantages, 1720-1870* KITLV, Caribbean Series No 11 Dordrecht-Providence, Foris Publications, 1989
- Ormskirk, F , *Twintig Jaren N P S Groei temidden van beroering* Paramaribo, 1966
- Oudschans Dentz, F , *De kolonisatie van de Portugees Joodsche natie in Suriname en de geschiedenis van de Joden Savanne* Amsterdam, Menno Hertzberger, 1927
- Oudschans Dentz, F , *Cornelis van Aerssen van Sommelsdijck Een belangwekkende figuur uit de geschiedenis van Suriname* Amsterdam, P N van Kampen & Zoon N V , 1938
- Oudschans Dentz, F , *De afzetting van het groot-opperhoofd der Saramaccaners Koffy in 1835 en de politieke contracten met de Boschnegers in Suriname*, in BTLV, 104 (1948), p 35-43
- Oudschans Dentz, F , *Geschiedkundige Tijdsfel van Suriname* Amsterdam, 1949
- Overeenkomst met de Aucaner Boschnegers (20 september 1921)*, in WIG, 4 (1922-23), p 48-52
- Overzicht Sociaal-Economische Ontwikkelingsperspectieven Bovenstroomse Gebieden* CESWO, Stichting Planbureau Paramaribo, 1980
- Pakosie, A R M , *De dood van Boni* Paramaribo, 1972
- Pakosie, A R M , *Het ontstaan van de Bosnegerstam, de Lo, de Bee en de Mama(osoe)pikin of Wosoedendoe* Paramaribo, Stichting Volksboekwinkel, 1976
- Pakosie, A R M , *Een beknopt overzicht van de Bosnegerzeden en -gewoonten* Paramaribo, 1979
- Pakosie, A R M , *Paramaribo en het binnenlands gezag arrogantie versus traditie*, in De Gids, 153/10-11 (1990), p 873-78
- Pakosie, A R M , *Benpenimaunsu Gaanman der Ndyuka van 1759 - heden*, van Fabi Labi tot Gazon Matodja, in Siboga, juni 1993, p 1-68
- Palgrave, W G , *Dutch Guiana* London, Macmillan & Co , 1876
- Panhuy, L C van, *Iets over de Marowijne-rivier en hare geschiedenis*, in Bulletin van het Koloniaal Museum te Haarlem, No 12, maart 1896, p 14-30
- Panhuy, L C van, *Boschnegers*, in *Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indie* Benjamins, H D en J F Snelleman (red), Amsterdam, S Emmerring, 1981 (herdruk Den Haag-Leiden, 1914-17), p 152-65
- Panhuy, L C van, *Het aantal en de woonplaatsen van de Boschnegers en Indianen in Suriname*, in WIG, 3 (1921-22), p 83-99
- Para, Th , *In de schaduw van de Mamabon Politieke essays* Paramaribo, Sranan Buku, 1993
- Parris, S V , *Alliance and competition four cases of Maroon-European relations*, in NWIG, 55 (1981), p 174-224
- Partiman, G N , *Jeugdkriminaliteit onder de Boslandcreoolse jeugd in het politiereport La-tour* Paramaribo, Ministerie van Justitie en Politie, december 1990 (onderzoeksrapport)
- Pfeiffer, J Ph , *Rapport aangaande de wijze waarop de regering in Nederland en het gouvernement van Suriname in de toekomst werkzaam zullen kunnen zijn ter bevordering van den houtuitvoer van Suriname* 's-Gravenhage, Algemeene Landsdrukkerij, 1929
- Plante Febure, J M , *West-Indie in het Parlement, 1897-1917 Bijdrage tot Nederlands Koloniaal politieke geschiedenis* 's-Gravenhage, Martinus Nijhoff, 1918
- Polak, J A , *Notes on Dutch-Guiana and its gold industry* z pl , z j (1908, stencil CAP)
- Polak, J A , *Historisch overzicht van de goudindustrie in Suriname* 's-Gravenhage, Martinus Nijhoff, 1908
- Polime, T S en H U E Thoden van Velzen, *Vluchtelingen, Opstandelingen en andere Bosnegers van Oost-Suriname, 1986-1988* BSA 13 Utrecht, ICAU, 1988
- Postma, J M , *The Dutch in the Atlantic Slave Trade 1600-1815* Cambridge, etc , Cambridge University Press, 1990
- Prae-advies inzake het Streekplan Brokopondo* BLO Paramaribo, 1960
- Price, R , *Saramaka Social Structure Analysis of a Maroon society in Surinam* Rio Piedras, University of Puerto Rico, 1975
- Price, R , *The Guiana Maroons A historical and bibliographical introduction* Baltimore-London, The Johns Hopkins University Press, 1976

- Price, R (ed), *Maroon Societies Rebel slave communities in the Americas* Baltimore-London, The Johns Hopkins University Press, 1979
- Price, R , *First-Time The historical vision of an Afro-American people* Baltimore-London, The Johns Hopkins University Press, 1983a
- Price, R , *Alabi's World* Baltimore-London, The Johns Hopkins University Press, 1990
- Price, R , *Subsistence on the Plantation Periphery Crops, Cooking, and Labour among Eighteenth-Century Suriname Maroons*, in *Slavery and Abolition*, 12/1 (1991), p 107-27
- Prins, J , *Vragen inzake Bosneger-volksrecht*, in *WIG*, 33 (1952), p 53-76
- Putten, J H J van, *De Transmigratie van de Saramaccaners in Suriname Tevens voorbeeld van de centrum-periferie idee* Kandidaatscriptie Culturele Antropologie Rijksuniversiteit Leiden, 1980
- Quintus Bosz, A J A , *Drie Eeuwen Grondpolitiek in Suriname Een historische studie van de achtergrond en de ontwikkeling van de Surinaamse rechten op de grond Paramaribo*, Universiteit van Suriname, 1980 (herdruk 1954)
- Quintus Bosz, A J A , *De geschiedenis van het Fort Nieuw Amsterdam in het verdedigingsstelsel van Suriname*, in *NWIG*, 43 (1964), p 103-48
- Quintus Bosz, A J A , *De rechten van de Bosnegers op de ontruimde gronden in het stuwmeergebied*, in *Surinaams Juristenblad*, 5 (1965), p 14-21
- Quintus Bosz, A J A , *De toepassing van het uit Indonesie geïmporteerde desa-model in Suriname*, in *Surinaams Juristenblad*, No 36, 1981, p 536-45
- Raalte, J van, *Secularisatie en Zending in Suriname Over het secularisatieproces in verband met het zendingswerk van de Evangelische Broedergemeente in Suriname* Wageningen, 1973
- Ramsoedh, H , *Suriname 1933-1944 Koloniale politiek en beleid onder gouverneur Kielstra* Delft, Eburon, 1990
- Rapport van de Commissie Ontwikkeling Binnenland voor het District Sipaliwini* Ministerie van Binnenlandse Zaken, Districtsbestuur en Volksmobilisatie Paramaribo, 1986
- De realisering van het mogelijke, 1969-1973 Een greep uit de prestaties van de regering Sedney* Paramaribo, 1973
- Regionaal ontwikkelingsplan tbv het Stuwmeergebied Offerte aan het Ministerie van Opbouw CESWO* Paramaribo, 1977
- Rensch, B E , *Abaisa is niet mijn naam* z pl , z j (Paramaribo, 1973)
- Renselaar, H C van, *Oude kaarten van Suriname*, in *NWIG*, 45 (1966), p 2-13
- De Rurale Eenheden Nota Franse overheid* z pl , 1990
- Sack, A von, *Reize naar Surinamen* 2 dln Haarlem, De Erven François Bohm, 1821
- Schneider, H G , *Die Buschneger Surinames* Gutersloh, T Bertelsmann, z j (1893)
- Scholtens, B , *Suriname tijdens de Tweede Wereldoorlog* Paramaribo, Anton de Kom Universiteit, 1992 (1985)
- Scholtens, B , *Opkomende Arbeidersbeweging in Suriname Doedel, Liesdek, De Sanders, De Kom en de werklozenonrust 1931-1933* Nijmegen, Transculturele Uitgeverij Masusa, 1986
- Scholtens, B , *Oral History in Suriname*, in *SWI-Forum*, 4/1 (1987), p 60-74
- Scholtens, B , *Indianen en Bosnegers, een historisch wisselvallige verhouding*, in *SWI-Forum*, 9/1-2 (1992), p 70-98
- Scholtens, B et al , *Gaama Duumi, Buta Gaama Overlijden en opvolging van Aboikoni, grootopperhoofd van de Saramaka Bosnegers* Paramaribo, Afdeling Cultuurstudies/Minov, 1992
- Scholtens, B et al , *Gaama Duumi, Buta Gaama Tod und Nachfolge von Aboikoni, dem obersten Hauptling der Saramaka Maroons*, in *Kopke, W et al (Red), Afrika in Amerika Ein Lesebuch zum Thema Sklaverei und ihren Folgen* Hamburg, Hamburgisches Museum für Völkerkunde, 1992, p 174-91
- Scholtens, B , *Poti Gaanman installatie Jan Levi tot grootopperhoofd Paramaka*, in *De Ware Tijd*, 5, 10, 11, 14 en 19 augustus 1993
- Scholtens, B , *Katholieken en Bosnegers in Suriname een missioneringsgeschiedenis* Paramaribo, Afdeling Cultuurstudies/Minov, 1994
- Sedoc Dahlberg, B , *Meerjarig sociaal plan ontwikkelingskernen in de districten in het binnenland* Stichting Planbureau Paramaribo, 1978

- Seminar 'Ontwikkeling Binnenland' Ministerie van Binnenlandse Zaken en Districtsbestuur Paramaribo, 1978
- Simons, R D , Boscreool, in *Djogo*, 2/4 (1960a), p 2-3
- Simons, R D , Bosland-Creolen, in *Djogo*, 2/5 (1960b), p 4
- Siwpersad, J P , De Nederlandse regering en de afschaffing van de Surinaamse slavernij (1833-1863) Groningen-Castricum, Bouma's Boekhuis/Bert Hagen, 1979
- Spalburg, J G , Schets van de Marowijne en hare bewoners Paramaribo, J B Heyde, 1899
- Spalburg, J G , De Tapanahoni Djuka rond de Ecuwwisseling het dagboek van Spalburg (1896-1900) BSB 5 Utrecht, ICAU, 1979
- Staal, G J , Het voorspel der installatie van den posthouder bij de Aucaners, in *WIG*, 3 (1921-22), p 630-36
- Staal, G J , Boschneger-aangelegenheden, in *WIG*, 4 (1922-23), p 42-47
- Staehelin, F , Die Mission der Brudergemeine in Surinam und Berbice im achtzehnten Jahrhundert Eine Missionsgeschichte hauptsachlich in Auszugen aus Briefen und Originalberichten 3 dln Herrnhut, Verlag von C Kersten & Co in Paramaribo, 1913-1919
- Stahel, G , Het Boschnegervraagstuk en het Coronic-plan, in *Mededelingen Departement Landbouwproefstation Suriname*, No 9, oktober 1944
- Stedman, J G , Narrative of a Five Years Expedition against the Revolted Negroes of Surinam Transcribed for the first time from the original 1790 manuscript Edited by Richard and Sally Price Baltimore-London, The Johns Hopkins University Press, 1988
- Steinberg, H G , Ons Suriname De zending der Evangelische Broedergemeente in Nederlandsch Guyana 's-Gravenhage, N V Algemeene Boekhandel voor inwendige en uitwendige zending, 1933
- Stipriaan, A van, Surinaams Contrast Roofbouw en overleven in een Caraibische plantage-economie, 1750-1863 Proefschrift Vrije Universiteit Amsterdam, 1991 (handelseditie 1993)
- Storms, P en G Wessel, De doodsvijand van Bouterse, in *Nieuwe Revu*, 29 augustus 1986, p 8-15
- Struycken de Roysancour, C A J , Verslag van de expeditie naar de Djoekakreek, in *Koloniaal Verslag*, 1909, supplement
- De Surinaamsche Staatsinrichting, boschnegers en immigranten, in *Nieuwe Rotterdamsche Courant*, 28 december 1934, Avondblad C
- Suriname Planatlas Washington, D C , 1988
- Suriname Schendingen van mensenrechten sinds juli 1986 Amnesty International Amsterdam, z j (1987)
- Suriname An International Alert Report London, International Alert, March 1988
- Sypsteyn, C A van, Beknopt overzicht van de goudexploitatie in Suriname 1874-1879, in *Tijdschrift van het Aardrijkskundig Genootschap*, 4/3 (1880), p 184-90, idem, in *Koloniaal Verslag*, 1879, Bijlage Q No 25
- Teenstra, M D , De Landbouw in de Kolonie Suriname 2 dln Groningen, H Eckhof, HZ, 1835
- Teunissen, H , Dit doet het Brokopondoplan, in *Voor Elkaar*, 1/2 (1958), p 4-5
- Thoden van Velzen, H U E , Politieke Beheersing in de Djuka Maatschappij Een studie van een onvolledig machtsevenwicht Ongepubliceerd proefschrift Universiteit van Amsterdam, 1966
- Thoden van Velzen, H U E , Over de toekomst van de Bosnegersamenlevingen een discussiestuk Utrecht, 1974 (paper)
- Thoden van Velzen, H U E , De Aukaanse (Djoeka) Beschaving, in *Sociologische Gids*, 29/3-4 (1982), p 243-78
- Thoden van Velzen, H U E , De Brunswijk-opstand Antropologische kanttekeningen bij de Surinaamse burgeroorlog, in *Sociologische Gids*, 35/3 (1988), p 212-36
- Thoden van Velzen, H U E en W van Wetering, The Great Father and the Danger Religious cults, material forces and collective fantasies in the world of the Surinamese Maroons KITLV, Caribbean Series No 9 Dordrecht-Providence, Foris Publications, 1988
- Traa, A van, Suriname 1900-1940 Deventer, W van Hoeve, 1946

- Twee missionarissen onder de melaatschen en Indianen van Suriname (P. Donders en J. B. Romme) Roermond, J. J. Romen en Zonen, 1894
- Uitgangspunten voor Beleid en Ontwikkeling Binnenland van Suriname Comité Ondersteuning Ontwikkeling Binnenland Utrecht, 1 oktober 1992 (Nota)
- Vandercook, J. W., Tom-Tom New York-London, Harper and Brothers, 1926
- Een Verdrag met boschnegers in Suriname, in Nieuwe Rotterdamsche Courant, 29 april 1935, Avondblad B
- Vernon, D., Money Magic in a Modernizing Maroon Society Caribbean Study Series No 2, ILCAA, Tokyo, 1985
- Vernooij, J., Aktie Grondrechten Binnenland Paramaribo, Stichting Wetenschappelijke Informatie, 1988
- Verslag van de Commissie tot Bestudering van Staatkundige Hervormingen in Suriname 2 Dln 's-Gravenhage, 1948
- Versteeg, G., Op Expeditie in Suriname, in Elsevier's Geïllustreerd Maandschrift, 30 (1905), p. 170-84, 249-56, 317-28
- Vidal, G., Voyage d'Exploration dans le haut Maroni, Guyane Française Septembre à novembre 1861, in Revue Maritime et Coloniale, juillet et août 1862
- Vlier, M. L. E., Geschiedenis van Suriname Voor de hoogste klasse der volksschool 's-Gravenhage, C. van Doorn en Zoon, 1881
- Voigt, J. H. P., Reize onder de vrije Auka- en Saramakka-negers aan de Boven-Suriname, in september en oktober 1835, in Berigten uit de Heiden-Wereld, 1837, No. 1, p. 8-16, No. 2, p. 17-29, No. 3, p. 33-44
- Vollenhoven, C. van, Politieke Contracten met de Boschnegers in Suriname, in BTLV, 71 (1916), p. 371-411, idem, in Verspreide Geschriften, dl. 3, p. 75-107
- Vollenhoven, C. van, Staatsrecht Overzee Leiden-Amsterdam, 1934
- Vollenhoven, C. van, Verspreide Geschriften Dl. 3 Haarlem-'s-Gravenhage, 1935
- Voorhoeve, J. en H. C. van Renselaar, Messianism and Nationalism in Surinam, in BTLV, 118 (1962), p. 193-216
- Voorproject Restantfonds 2e V. J. P. 1975 Lijst A. Grotere leefgemeenschappen Boven- en Beneden-Marowijne Langatabbetje en Drietabbetje, Eerste fase Ministerie van Districtsbestuur en Decentralisatie Paramaribo, 1975
- Vreedzaam, W., Toetsing van artikel 61 lid 2 van de Grondwet (1987) aan de maatschappelijke realiteit van de districten Brokopondo, Marowijne en Sipaliwini Paramaribo, 12 februari 1993 (stencil)
- Waal, R. E., Enige juridische aspecten van het gewelddadig conflict tussen de Surinaamse overheid en de gewapende Bosnegers 1986-1989 Doctoraalscriptie Rechten, Anton de Kom Universiteit, Paramaribo, 1992
- Waalwijk, A. L., Moeten ook niet de Boschnegers Noordwaarts? Ongedateerde overdruk uit de Emancipatie-Courant van 1 juli 1930 (Paramaribo)
- Wallerstein, I., The Modern World-System 3 Dln New York, etc., Academic Press, 1974, 1980 en 1989
- Warren, G., Een onpartijdige beschrijvinge van Surinam, gelegen op het vaste landt van Guiana in Africa Amsterdam, Pieter Arentz, 1669 (vertaald uit het Engels, 1667)
- Weiss, H., Ons Suriname Handboek voor zendingsstudie Utrecht, J. van Boekhoven, 1911
- Weiss, H., Vier maanden in Suriname Nijkerk, G. F. Callenbach, 1915
- Wekker, J. B. Ch., Onze Landsgrenzen Een historische en cartografische documentatie Paramaribo, VACO, 1984
- Wekker, J. B. Ch., De oorsprong van de Kwinti is onduidelijk, in Oso, 4/1 (1985), p. 77-84
- Wekker, J. B. Ch., Surinaams plantagewezen een kwestie van aantallen, in Oso, 10/1 (1991), p. 71-85
- Wekker, J. B. Ch., Indianen en pacificatie in Suriname (te verschijnen artikel in Oso, 12/2, 1993)
- Wesenhagen, H. E., De toekomst van de tribale samenlevingen in het binnenland van Suriname Een studie over migratie en kernenvorming (Onderzoeksplan) Leeronderzoek in kader doctoraalprogramma, Universiteit van Amsterdam, 1975
- Wesenhagen, H. E., Binnenlandse Migratie in Suriname Een poging tot verklaring Doctoraalscriptie Universiteit van Amsterdam, 1980

- Westerloo, G van, Zoals de Surinamers naar Nederland trekken, zo trekken de bosbewoners naar Paramaribo. Een bevolkingsgroep op de rand van de afgrond, in *Vrij Nederland*, 24 november 1973, p 11 en 13
- Westerloo, G van, Vijf Surinaamse Grootopperhoofden op bezoek in Nederland, in *Vrij Nederland*, 24 oktober 1992, p 22-25
- Westerloo, G van, Terug naar het land van laten wachten De thuiskomst van de granmans, in *Vrij Nederland*, 7 november 1992, p 44-51
- Westerloo, G van, De coach, het geheime leven van kolonel Bas van Tussenbroek, in *Vrij Nederland*, 19 juni 1993, p 51-55
- Westerman, J H . Historisch overzicht van de wording en het onderzoek van het Brokopondo-stuwmeer, in *NWIG*, 48 (1971), p 1-55
- West Indisch Plakaatboek. Plakaten, ordonnantien en andere wetten uitgevaardigd in Suriname, 1667-1816 2 dln Schiltkamp, J A en J Th de Smidt (red), Amsterdam, S Emmering, 1973 (WIP)
- Westphal, J H , Een kort overzicht der kolonie Suriname Paramaribo, 1858 (Ms SSM)
- Wijnholt, M R , Strafrecht in Suriname Deventer, 1965
- Willemsen, G , Koloniale Politiek en Transformatieprocessen in een Plantage-economie Suriname 1873-1940 Proefschrift Erasmus Universiteit van Rotterdam, 1980
- With, J , Ja ik ben een Marron Paramaribo, 1974
- Wolbers, J , Geschiedenis van Suriname Amsterdam, S Emmering, 1970 (herdruk 1861)
- Wong, E , Hoofdenverkiezing, Stamverdeeling en Stamverspreiding der Boschnegers van Suriname in de 18e en 19e eeuw, in *BTLV*, 97 (1938), p 295-362
- Zangen, H , Helpt Uw Naaste! Philantropische hulpactie voor onze Boschnegers aan de Boven-Suriname (boven de Christelijke dorpen) Paramaribo, H B Heyde, 1922
- Zeeelaar, J F , Suriname en de opheffing der slavernij in 1863 Amsterdam, Gebroeders Binger, 1871
- Zevenbergen, W en M C Zevenbergen, Discussie-Nota Ontwikkeling Binnenland Suriname Arnhem, Adviesbureau Development Perspectives, januari 1992

PERSONENREGISTER

A

Abaisa (Ronald Kitty), 83
Abenkina, 22
Abini, 23, 24, 42
Aboikoni, 8, 102, 103, 104, 105, 106, 108,
109, 122, 125, 129, 130, 131, 132, 133
Aboné, J.A., 104, 106, 125, 126, 131
Abunawooko, 59, 88, 93, 95, 97
Adam (Labi), 64, 65
Adam (gijzelaar), 43
Adam, 32, 46
Adrai, Noah, 88
Adu, 19
Adochini, J.J., 120
Afadje, 24
Afiankoi, J., 122
Afiti Jongman, 42, 44, 45, 52
Afiti, J., 126
Agosu, 28
Akalali Wotu, 105
Akomhipi, W., 88
Akontu Velanti, 104, 105, 107
Akoosu, 80, 91
Akrosi, 84
Alabi, 43
Alamun, 32, 33, 71, 126
Alendy, C., 12, 107
Alma, P., 60, 62, 64
Aliamba, 6, 77, 78
Alibux, E., 113
Amakiti, 58, 59, 67, 69, 73, 74, 75, 76,
77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 86, 89, 90
Amatodya (Matodya), 59, 74, 96, 97, 103
Amsdorf, R., 131, 133
Anato, 64, 65, 91, 120
Andreas, 67, 74, 84, 85
Apatu, 64, 72
Apena, P., 33, 70, 93
Arabi, J., 20, 22, 43, 53, 74
Asaf Kiné, 59, 71, 88, 95, 97, 103
Asakendé, 89
Asch van Wijck, T. van, 80
Asenfu Ameli, 105
Asikan-Silvester, 27
Askaan van Ephrata, 28
Atudendu, 59, 84, 90, 97, 100, 103
Atyaba, 64
Awagi, A, 12
Awensai, 67, 68, 74, 76, 77, 120
Axwijk, A.J., 68
Ayongpo, K, 123

B

Bambi, 28, 36, 37, 38, 39
Baudin, 31
Bayo, 65, 67, 76, 77, 120
Bayo, J.A.
Becyman, 29, 30, 31, 32, 40, 41, 42,
43, 44, 45, 47, 48, 49, 52, 53
Beku, 10, 11, 24
Belfor, 132
Bielke, J., 88, 94
Bierman, H.L., 69, 77, 81
Blakafutu, P., 88
Boersma, W.P., 132
Boku, 32
Bonham, 28, 35
Boni, 11, 17, 27, 28, 94, 104
Boston, 20, 21, 22
Bosu, 41
Bottse, J., 131
Bouterse, D.D., 121, 122, 123, 124, 125
Bretan, 40
Brons, J.C., 100, 102
Brosu, 33, 34
Bruma, E., 131
Brunings, J.C.W., 65
Brunswijk, R., 12, 38, 121, 122, 124
Bruyning, 92
Bungu, 43, 46
Burkhardt, W., 88

C

Cabenda, H.F., 71
Callenburg Kelderman, G., 29
Cassard, J., 18, 27
Cateau van Rosevelt, J.F.A., 74
Cheusses, K. de, 19
Chin A Sen, H., 137
Choisy, L. de, 29
Clare, H., 88
Clausen, J., 96
Cool, 90
Corsten, P.F., 45, 48, 50, 54
Creutz, C.O., 19
Crevaux, J., 71
Crijnssen, A., 15
Crommelin, W., 20, 63
Cudjoe, 100, 101, 102

D

Dabi, 23
Dabitata Ajako, 19, 23
Dankmeyer, H.D., 42, 43
David Mendes, J. van, 40, 41, 42, 43,
44, 45, 50, 51
Difu1, 19, 120
Dillenburg, J. van, 12
Djankuso, 71, 75, 80, 81, 82, 83,
85, 88, 91, 92, 94
Dofi, 142
Dörig, J.C., 24, 42
Dorwart, E.A., 71
Drexler, 34
Dua, 67, 120
Duyckinck, G., 56

E

Eekhout, J.J.W., 72, 77, 86
Eilerts de Haan, J.G.W.J., 61, 71, 80
Emanuels, S.E., 59

F

Faansibona, 88
Ferrier, J.H.E., 129
Forster, C.Z., 4, 102, 108, 109, 122,
125, 127
Frans Kwaku, 33
Fransman, P., 106
Franssen, 20
Franssen Herderschee, A., 71
Freitas, R. de, 113
Frick, A.C.L., 22
Friderici, J. de, 88, 35, 40

G

Gaander, C.F., 92
Gaay Fortman, W.F. de, 110
Gadden, J.N.V., 12, 104, 105, 106,
107, 108, 110, 115
Gagu, 75, 76, 78
Ganimet, 19
Gazon, 10, 105, 106, 110, 114, 116,
121, 122, 125, 127, 133
Gbosuma, 23, 41, 42, 43, 45, 46, 47,
52, 82, 83
Genderen, O. van, 104, 110, 124, 135
Geut, C.J., 44, 45
Gioomo, 89
Goeje, C.H. de, 69, 71
Gonggrijp, J.W., 57, 58, 59, 69, 71
Gongo, 29, 30
Graaff, S. de, 87
Guary, 40

H

Heeckeren, E.L. van, 29, 30
Heemstra, A.J.A.A. van, 72, 78, 83,
85, 87, 93, 95, 97
Helder, G., 61, 88
Helm, P.H.W.G. van der, 83, 87
Helstone, C.S.E., 119
Hentschel, E.G., 19
Hering, P.W., 86, 87
Herskovits, M. en F., 8, 72
Hertzberger, W.G., 41, 44
Hiemcke C.J., 49, 52
Hofstede Crull, P., 71, 80
d'Hondt, C.L., 41, 45, 48, 49, 50, 52, 54
Hoost, E., 110
Horb, R., 43
Hostmann, F.W., 44, 45, 48
Huender, W.Idenburg, A.W.F., 101, 102

J

Jaki, 31, 41
Jermes, 131, 132
Jozefzoon, E., 56, 57, 69, 82, 83, 84,
89, 90, 91, 92, 95
Junker, L., 67, 73, 75, 76

K

Kahn, M., 72
Kalkun, J., 48
Kamille, 94
Kanapé, 74, 75, 76, 78, 80, 82, 85, 89,
91, 96
Kanter, Ph. de, 29, 30, 44
Kappler, A., 31, 49, 53, 56, 60, 64, 71
Kaulesar Sukul, J.P., 101, 102, 130
Kayser, C.D., 85
Kielstra, J.C., 90, 91, 92, 93, 94, 95,
96, 97
King, J., 88
Kisoensingh, H., 144
Kitty, R.J., (zie: Abaisa)
Kleine, H., 59
Knelke, 19, 20, 23
Kofi, 20, 32, 123
Kofi Bosuman (zie: Gbosuma), 23
Kolino, 120
Koorndijk, E.M., 12, 131
Kormantin Kodyo, 27, 28
Kraag, J., 124, 125
Kukudabi, 33
Kwaku, 20, 23
Kwaku Etja, 24
Kwasi, 19, 47

L

Laban, V , 125
Labi, Da (Agumasaka), 64, 74, 88
Lafanti, O C , 10, 12, 108, 122, 125,
126, 127, 141
Lafanti, Th , 10, 12, 108, 122, 125, 126,
141
Lamur, H E , 146
Landveld, F M , 125
Lansberge R F van, 31, 33
Lavanti Agubaka, 88
Le Cardinal, 64
Lecrdam, J , 93
Leidsman, G , 12, 106, 109
Le Prieux, 29, 30
Libretto, H R M , 11
Licht, A , 131, 132
Liefde, W A , 104, 105
Lier, W F van, 56, 67, 74, 75, 76, 77,
78, 79, 80, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 89,
90, 93, 100, 128
Lim A Po, 85
Lisman, J A , 52
Loon, C J van, 65
Loth, W L , 62, 65, 71

M

Machado, I , 18
Manto, 120
Marcus, M C , 11, 106, 126
Mari, 76
Mauricius, J J , 19
Mee, G A van der, 43, 55, 110
Meijer, E , 21
Mentor, M , 126
Michels, J , 59, 84, 100, 102, 104, 106,
120, 121, 122

Momu, 120
Monk, J J , 67, 75
Montecatini, M , 52, 53
Morssink, F , 56, 81, 82, 83
Musinga, 10, 11, 24

N

Nagtegaal, C , 101
Nasinengee, 119, 120
Nepveu, L , 23, 42
Neu, 31, 49
Niet, M de, 92
Nooitmeer, R , 126, 140

O

Ochi, 65, 74
O'Ferrall, R , 87

Oseyse, 56, 61, 65, 67, 69, 70, 71, 72,
74, 75, 76, 88, 96

P

Paka, P , 126
Pamu, 20, 21, 22, 28
Partiman, G N , 146
Pasop, 42
Peeti, M , (Dua) 11, 120
Pengel, J A , 4, 104, 105, 132, 133
Pctain, 96
Petrus Louis, 70
Petten, J van, 102, 129
Picolet, F , 19, 23
Pinas, R M , 12, 106, 108, 145
Pocorni, E , 134, 135 Pollack, H R 144
Postma, J , 68
Pryor, E , (Bill) 106, 107
Putscher, A G , 85

Q

Quintus Bosz, A J A , 132

R

Rademaker, 90
Radhakishun, P , 121, 142
Ramkisor, C , 106
Raue, K , 93
Redan, E , 12, 144
Rietberg, L J , 58, 72, 77, 78, 91

S

Samakon, 120
Sambo, 33
Samsam, 19, 24
Sanches, G H , 130
Sanders, W Th de, 72, 76, 77, 78
Sardjoe, R , 110
Schachtrupp, F , 30, 33, 41
Schenk, J H M , 84, 85
Schroder, H J , 94
Sedney, J , 145
Shankar, R , 114, 115, 122, 123, 124
Slengarde, H C J , 31, 52, 53, 54
Soe Agnie, M , 12
Sof, J G , 104
Songo, 10, 140
Spalburg J G , 72, 88
Staal, G J , 67, 68, 76, 78, 85, 86, 97
Stahel, G , 71, 92, 93
Stedman, G , 27
Stein, G , 31
Steinberg, H G , 93
Stephan, M H , 74
Stoelman, 28

T

Teunissen, H., 129
Theil, J.C., 40, 46
Thompson, H.E. 12, 135
Tolinga, 117, 120
Tollenge, 31
Toussaint l'Ouverture, F., 17

U

Uyl, J. den, 110

V

Valpoort, F.M., 88
Veer, G.S. van der, 30, 44
Venetiaan, R.R., 99, 115, 116, 122,
123, 124
Vidal de Lingendes, 29
Vreede, S., 12, 104, 105, 126
Vreedzaam, W., 108, 115, 126

W

Waaldijk, A.L., 92, 93
Wempe, A., 90, 95
Westerloo, G., van 146
Wetiwojo (Abraham), 43, 45, 46, 52, 53
Weyne, J., 84, 93
Wii (Willie), 23, 24, 42
Wijdenbosch, J.A., 121
Wildeboer, A., 48
Wilhelmina, 8, 72
Willem V., 35, 67, 74, 76, 85, 86, 87
Willoughby, F., 15
Wong, E., 93
Wouden, A. van, 89
Wouter, A., 126

Z

Zangen, H., 81, 82, 89
Zeefuik, E., 126
Zevenbergen, W. en M.C., 140?
Zobre, J.R., 20, 21

CURRICULUM VITAE

B.P.C. Scholtens (1954, Almelo) studeerde van 1972-77 aan de Nieuwe Lerarenopleiding van de Gelderse Leergangen te Nijmegen, waar hij de dubbele tweede-graads bevoegdheid Geschiedenis en Engels behaalde. In de periode 1977-82 voltooide hij zijn doctoraalopleiding geschiedenis aan de Katholieke Universiteit Nijmegen, hoofdvak Wereldgeschiedenis van de Twintigste Eeuw. Van 1983-86 was hij verbonden als wetenschappelijk medewerker voor geschiedenis aan de Anton de Kom Universiteit te Paramaribo. Sinds 1986 is hij werkzaam als coördinator van de Afdeling Cultuurstudies van het Ministerie van Onderwijs en Volksontwikkeling te Paramaribo.

ISBN 99914 1 015 5